

~~1015~~
e

Brandeis University

Waltham, Massachusetts

בכורי העתים

מנחת בכורים

לראשית שנה

תקצ"ב

חבור כולל דברי חכמים וחידתם, ועניני מדה והועלת,

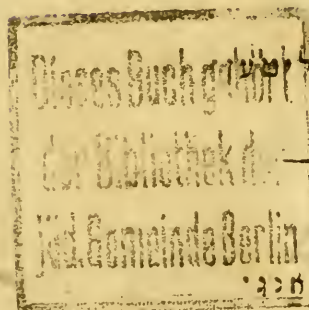
לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה

א ל ז

נ י י א י א ה ר ס = ג ע ש ע נ ק.

צור בעלעהרונג אונד אונטערהאלטונג

פיר

געבילדעטע איזראעלישע

11525

זונעלפטער יחידה חכמי

Bicure Haitim,

Erste Früchte.

ווי'ען

גערוקט ביים אנטאן עדל' פ' שמיר ק' ק' פריץ בוכרוקער.

WIEN, gedruckt bey ANTON Edl. v. SCHMID, 1831.

תולדות רבינו חננאל

בן רבינו חושיאל

ורבינו נסים בר' יעקב ממדינת קיר"וואן

עם

הערות מושכלות.

ונצטרפו אליהן

ליקוטים מפירושי ר"ח על התורה

עם הערות מושכלות גם עליהם מכותב תולדותיו.

ועוד הוספות ותיקונים

לתולדות רבינו נתן בעל הערוך

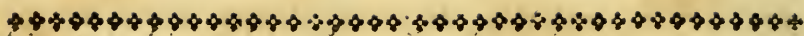
ושאר גדולים. שגדפסו בשנה העברה.

DS 101

. B5

1.12

אל הקורא

ישתי התולדות האלו של דצינו הנחל ודצינו נסים היו מוכנות
לנחת לאור כזר צשנה העצרה ציחד עם תולדות דצינו נתן
ושאר גדולים כמו שדגש שס צשער המחצרת, אך מאפס מקום נתאחר
עד כה, וצמשך הזמן ההוא עשיתי חיזה הוספות ותיקונים לכל התולדות
האלו, ואופן של ר"ח ודצינו נסים הכנסתי צהערות שלהם. ולאחר
שדפסו כזר יחדתי עתה מקום צסוף מחצרת זאת. ואקרה כי לא יהיו
דיקי התועלת צעיני כל מעיין ודורש צקדמוניות ישראל. — ואחרי
הציחני הענין להקדים פה דצדים לא אחדל מהעלות עוד חיזה מלים
דצד הכוגע לי אך צמסצות מעט גס לעס ישראל צכלל.

דחנה שמעתי דצים וכן שלמים אומדים לנפשי, נאלמת דומיה משאת
עוד משל ומליצה צאמרי נועם המושכים את הלצ, כאשר נמלא
צמחצרותיך עד כה כפעם צפעם, ועתה דצריך לעו, ואס גס מוצנים
המה לקוראיהם, הנה יחסד להם כל צושם אשר יתן צהם טעם צתוק
לחיק ולנפש. להם אערוד פה דצרי חלה, ואולי לצד מאשר יכללו
תסוצה לאמריהם, עוד ימלאון צהם צחינות חדשות לעיניהם.

דון אמנם כל חופש חדרי נשמת האדם צנר אלקי היא הצניה המחירה,
ימלא כי לצד מהרצה מחלקות פרטיות יתחלקו צהם כחות הנפש
למיניהם ולאישיהם, יש עוד שני כחות סוגיות אשר תחתייהם יכנסו כל
המחלקות הפרטיות ההן, והם נקראים השכל והתשוקה. וכצד הרצה
הרצ הפלסוף האלקי ד"מד ז"ל צפידושו לספור עץ הדעת, ענין ומעלת
כל אומץ ואחד והצורך הגדול להיות שניהם נערכים לאדם צמדה וצשיעור
הרצוי כי גס שניהם מתנות אלוה ממעל הנה לאדם לכונן ולהשלים
את נפשו צהם, יעו"ש דצדיו כי נעמו. ומצלי הכפלים פה צצאר את
דצדיו עתה רק צמה שצריך לעניינו ונאיד אותם צאור המשל, כי נדמה
לענינו האדם צזה, לצן מלך גדול, נער ורך עוד, אשר שלחו אציו
לארץ רחוקה לראות אותה ואת היושבים צה, לדעת כל תכונתה ותכונת
אנשי, ללמוד כל חקי ומשפטי' גס ללמד אותם את אשר ידע יותר מהם.
אכן דצדנים המוליכים לארץ ההיא יש צהם ישרים וסלולים, אך יש

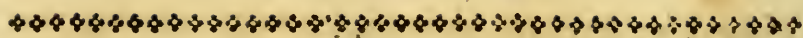
הדרגים צעד כל הנחשצ צעיניהם לעיקר . ונתה דמים נשפכו מירי
מלרים צלליים פדסיים עת השילום כהניהם להעמים דרכי אמותם על
עמים וזלתם . ודי לנו זכרון מעשיהם עת הסיתם הערצני המשתגע,
שעפו מדינות והרצו חללים אין מספר , וצבגון זה נהגו עוד זמנים
הרבה דור אחר דור . (ולא נהי' כזאת צעמי מערצ רק פעם אחת כחמש
מאות שנים אחרי כן) ומי הי' המניע לכל המוני המוסתים האלה?
הגבור הכורא צחמת אפו , כח התשוקה דרוז עזו וחילו , אשר התגבר
על כח השכל ולא נתנו עצור בגבולו לעצור צעד המית גליו ולאמר להם
עד פה תצאו ולא תוסיפו . אך לא כן עמי מערצ ולפז אשר עצעם
קר או ממנוג עכ"פ , וכח תשוקתם לא יפיה שלהבת דבה צקדס להחזיק
רק כאשר אחזו מאז ליתד נאמן ולהתינצ כחומת דרזל נגר כל הדש וצלתי
נהוג עד כה . ותחת אשר עמי הודו וסינים עוד צימינו מתחזקים
ומתדצקים צעיקרי אמותם אשר להם מאז . לענות נפשם צמכאוצים
נפלאים לתת לואדיהם תחת אופני העגלות . וגם למות או להשדך
עליהם . ראינו את היונים והדוועיים עוד צעתיס קדמונים מתהדים
להגיע אל למודי הידיעות והחכמות המועילות עכ"פ ליפתת חיי האדם ,
כי לא נכנע כח השכל אללס מפני כח התשוקה רק אדרצא התגבר עליו
מאד והי' רק נעזר ממנו להעיר את חקרי לצ המצויים אל כל מדע
ותושי' , ולהפך נעזר גם כח התשוקה החלש אללס , מדיעו , ללכת צמקל
נועם ודק עי"ז הליץ והפדיח כל מלאכות והגיוני היופי , ומלא פני
אדלותם תנוצות חמד אשר מגזעו (גזע התשוקה) ילאו , כמו ליורי
ומחלצי התמונות , ושירים נעימים ומלינות נמדלות — וע"פי המשל
שזכרנו נדע על חיזה דרך יוכלו אלה דיעים השנים לעזור זה לזה . הי'
אמוס הגבור הנער אשר איננו יודע כלל צמהלני הדרכים וכל עניני
הנסיעה , לא יוכל להועיל מאומה למועלות ודעות של דיעו הצוחז
ומכיר אותם היעצ . אכן צזאת הוא לו קצת לעזר מדחוק שכל אשר
יאמר התייר צעלתו כי הוא זה הדרך וזאת העיר , ישחד הגבור צעדו
מכחו הרצ לצחוד הדרך ההוא וללכת צו . וככה לא יועיל כח התשיקה
וכל תולדותיו לדרישות המדעים , ולא נדע מאומה יותר צמופת אחד
של חכמת המדידה והתכונה וההגיון גם אם יושר צסירים שונים ונחמדים ,
שכל אלו תחת ממשלת השכל ואין לכח התשוקה חלק צהם . אך את
אשר יגזור הראשון אחרי חקירותיו דצצרים הנוגעים צמנהגי האדם וגם
דצעותיו על כל ענינים הנשגבים והשפלים , יבי האחרון אח"כ לעזור לו
להגיע את האדם לשמוע צקולו ולצקק צו . ולא כן להפך כי גם אם
לא יועיל מאומה הטייד הגדול לצצורת דיעו וחילו . הדצ להגיע את לצ

זהם גם מתעשים ושוממים, חשכים ואין נגה להם, מכשילים רגלי
 ההולך זהם. והי' מלגון חזיו אשר מדי יסע צנו צדרכים ההם יצחון
 גם אותם היטע להכיר תמיד את המהלך הנכון זהם ולעזוז ארחות
 עקלקלות, ולצעצור כן צחר לו שני דיעים משריו הנאמנים. האחד מהם
 תייר גדול יודע ומכיר היטע כל משפטי האדן הרחוקה גם תכונות
 הדרכים המוצילים אליו, והשני לעיר ממנו עלם גבור חיל אשר לא
 יחת תפני כל, אף אם לא נסה ללכת צדרכים כאלה ולא ידע להזהר
 מאצני מכשול הרצה הנמצאים זהם. הצנור נפקד מהמלך עם הצוקה
 צידו להורות לצנו תמיד את כל שצילי מסעיו, להאיר לו את חסליו.
 והלעיר נפקד גם הוא אשר צמו מיו יאמן את רוח צנו כפעם צפעם,
 לצל יפחידוהו המרחקים והמעקשים וכל סלונים ועקדנים, ואם לא
 ישמע. למאמני דוחו, יאלצוהו ויכדיהו ציד חזקה ללכת הללה ולא
 יניחהו להתמהמה על מקום אחד; כמו שני אלה הדיעים נתונים הנה
 לאדם עת נשלח משמים תצל אלה, לראות את מולאיו ומוצאיו, להשיג
 צחושו ונפשו כל אשר צגצול. ללמוד וללמד כל אשר יוכל. השכל
 הוא המאיר צתבו ילול המצונות, והוא המורה דרך להשיג המושכלות
 צכל מדע, אך לא יספיק להוציל את האדם אל המערה הנועדה צלי
 כח השוקה המעיר ומעודד אותו לכל למוד ומעשה, וצלעדו ישאר האדם
 עד מורה יגע ורפה ידים, נדהם ממאוקות ותלאות, ומתעלל מעשות
 מאומה לעוצת נפשו ולטובת אחיו. אך יותר מזה עוד לא יספיק כח
 השוקה לצד להשלים המצוקה מאת יולר האדם, כי הוא רק גבור אחין
 נעדר התצננה, וצלי כח השכל ישאר האדם צלי מנהל ומורה, ונדרף
 כל היום מריע השני הוא כח השוקה אשר נפקד רק להניעו ולדחפהו
 ממקום עמדתו, ירוץ ולא ידע אנה ויפול שצע צמהמורות. ומכל זה
 נראה רצ הלוך לשני אלה הכחות וגם לחד המכוון צין זה לזה, כי
 כדרך אשר יגצר האחד על שצרו יותר מדאי כן ערך כניעת האדם
 תחתיו והתרחקו מהשמדת כח האחד, ויהי' יותר נכון למעוד רגל או
 לנפול צעלתיים. — האמנם לא צאנוס פרטי לצד נראו התכונות האלה
 אך פרושות הנה על גוי ועל אדם יחד. וכמקרה האדם כן מקרה
 לאומים רצים ודורות שונים כפי חלוק מלצי מקומם וזמנם. וככה שני
 הכחות יוכלו להתגדל ולעלות מעלה צאורך הזמן אצל עם ועם, כמו
 שיגדלו ויעלו גם צאיש פרטי עם אורך שניו. ונודעו לנו דוץ יושצי
 אדנות המורה והדרוס אשר כחומם הרצ צעצעם כן ירצה כח השוקה
 ויתגצר הרצה על כח השכל וזה נראה צכל עניייהם. רוחם תתלה צכל
 אשר יגזר דמיונם. ועד מורה יתאספו להמון צד להיות הורגים או

התשוקה הכול העמים, צמה שחוס העצמי של כל עמי קדם נתמעט
 חללם כפי מלך מקומם היותר מערבי וגם קלת לפוני להם, ורצ הוא
 מאד בכל זה נגד המוצג הקד של כל עמי אייראפא אשר המה צורך
 לחנשי א"י מערביים לפוניים להם הרצה, ויהי איפא מתכונת גוי ישרון
 להיות ממוצג מאד צין התשוקה והשכל, ולהגיע צומן הראוי אל המטרה
 המצוקשת מאת מליצ בצולות עמים, כי גם אותות כח השכל נראו זהם
 הרצה מאד כנודע מאז ועוד עד היום. (וצה תראה שלא רק לאהבת
 ארץ חזותינו לצד הרצו חז"ל צשצחה של א"י לענין השלמות הנפשיות
 ואמרו אורה של א"י מחכים וחד מינייהו כתרין מינן וכדומה) והיו רק
 צריכים להמשכת עת עד יסקוט גאון דכים של הכתות הרצות, הצא
 לרצ צומן הצוסר של כל אומה צערס יצילו אשכלותי, לולא נגוד
 עליהם אמרו אשר צעת ההיא צעממה צערס שצתו מלוש צאק עד
 חמלתו, צאו עליהם הרומיים ויזרוס לכל פאה וימכרו הרצה מהם
 לצדקים ולשפחות. השלכו מארלס כנלך נתעצ צערס יתוס פדח וכפתו
 לא רעונה עוד, והעלים מהם נכפו צלי עשות צמה, ומהם נצלו גם
 יצאו. ובכל זה עוד גם היום לא יתכחשו להם תכונות רוחם, צענין
 רצ כח שכלס ותשוקתם. עוד נראו זהם בכל דוד ודוד חנשים יקדים
 ומאויינים צזה וגם צזה. ובכלל מתתזקים ומתילצים על משמרתם אשר
 הולגו עליו לפני אלפי שנים עד כי הי' זה לפלא גדול צעיני המערביים
 והלפוניים, וגם קלת מחמיהם ישענוס צעצור זה, ויהיו צעיניהם
 פאצנים מנופלות מחומה ישנה וחדצת אשר יעלדו מרולות כהרי הזמן
 צמקומות הרצה מקרצ אל המטרה, והם לא ידעו ולא יצינו כי צעצור
 ישראל ארץ השכנותה עוד לא עצרו תכונת מקומה. — אולם בכל זה
 נכונים הם להשלים ולהטיצ מלצס הגופני והרוחני ע"י שינויי סדק אס
 מסכימים מאד לדרכים קדמונים שלהם, כאשר נראה זאת צאצרות שונות
 עת רלו הראשים להשגיה על כזה, ולהפך צאצרות אשר רלו ע"י תחצולות
 שונות להרחיקם מישן נוסן, או להשאירם נסובים אחור נפרדים וצודדים
 מכל תנועות הזמן נוקשו גם שניהם והדעו להם ולנו. אלה לא הבינו
 למדוד כח תשוקתנו הרצ, ואלה לא מדדו כח שכלנו לראות ולהציץ גם
 מאחרי צתי אופל מה נעשה צתצל ארצה, ואוי לעצד (וגם לאדון) אשר
 לפתע פתאום ינתקו מוסדותיו! ורע מאד לעין לא דאחה אור כי תפתח
 פתאום נגד זוהר השמש. —

ובארץ מגורי וארלות הקרצות אלי' למזרח ראיתי שערודי צעמי.
 כפי הנודע נחלק לחני מזמן ששים שנה ויותר. ולעין צוסכת
 תתראה החלוקה ההיא ממש צעיניים שזכרו. חזי העם ישמעו רק
 לקול

צן המלך ללכת הלאה, כאשר לא יועיל השכל ולא יוסיף לגבורת וחוזק
 הדמיון צלילים וצלילים ומלימות ולהתגברות רגשות הנפש בכלל, כי
 צידו רק לשפוט ולגזור לא להכריח או גם לפתות, אמנם צאצא יהי
 לעזר גדול לריעו הגבור בהאזיל עליו מחמתו לדעת איך ועל איזה
 דרך ישתמש בנחו אס לשטט אס לחסד, אס יכשרו הזמן והמקום והענינים
 להלכה הלצות דצדדים נשגבים וחזקים יותר, או להסתפק צאמדים
 נעימים ורכים משמן, ואיך ומתי יעריך אותם, מה יקדים ומה יאחר,
 וכדומה הרבה. ומזה נראה כי יש לצבור (כח השכל) מצא גדול ורחב
 יותר צדדני העיני (כח התשוקה) מאשר יש לאחרון צדדני הראשון.
 וכבר ראינו ההיזק הגדול אשר יוכל לנמוח לאדם ולעמים אס יכנע
 הצבור מפני אחיו ורצ יעצור לעיר. ומכל זה נבין סצות המעלה והגדולה
 של העמים הממוזגים צמי הכחות צשיעור הראוי, או הצלתי מגצירים
 עכ"פ את התשוקה על השכל, כמו שהיו צעמן זה האחרון היונים
 והרומיים. אכן גם ההפך הרע להם ר"ל צמה שהי' כח תשוקתם חלוט
 מאד נגד כח השכל, ונודע דרך הפכפך של היונים צכל עניניהם. כי
 האיש אשר הפקידו היום לשד נצא ושצחוהו וכדוהו צקהל רצ, דחפוהו
 למחר מעירם או שפטוהו גם להרג ומות כאשר עשו לטימיסטוקלוס,
 אריסטידוס, אלקזיאדוס וקימאן והדומים להם הרבה. ואף אלהיהם
 המירו לרצ ועד מהרה עצרו את אלהי הארץ אשר צאו שמה, וכן צכל
 ענינים המדיניים שלהם לא עמדו שנה ושנתיים על מצב אחד, ואת אשר
 צחרו בעת צעלה אחת מאסו צזמן קרוב כלם כאחד. וזה לצד הסצ אחד
 זמן ארוך מפלתם והכנעתם כמו שהסצ ג"כ אח"צ מפלת הרומיים
 והכנעתם, ויהי זה לאות על דפיון כח התשוקה צעמיהם, תחת אשר
 ראינו עמי קדם עומדים על משמרתם זמנים כצירים ולא ירפו מאשר
 אחזו. ודפיון זה של כח התשוקה צעמי מערצ נראה אח"כ צכל הארצות
 שמה צמשך שנות מאות רצות מעת כלות ממשלת הרומיים והלאה,
 דק צהצדל צין היונים והרומיים לצונם שגם כח השכל נחלש אללם מאד
 והחל להתגצר דק משנת ה"א ש"נ צארץ וארץ. ועתים כצירים ההם
 הנקראים אללם אמנעיים להיותם מצדילים צין הקדמונים והיותר חדשים,
 היו רוחשים וזוחלים על הארץ מצלי זכרון ושם רצ צשום ענין, יהי
 מסוג התשוקה או מסוג השכל. דק פעם אחת נראה צהם כלוץ מצעיר
 מתשוקה הנכצה עד מהרה כמו שזכרנו למעלה, ורצות היו הסצות
 צתולדות הזמן עד אשר העלו הנלוץ ההוא, ולא זה המקום להאריך —
 ואחרי-עם ישראל אשר איתן מושצם הי' צקלה מערצו של צויצ ומשם
 נפולו על פני תצל, אחצוב ליותר קרוצים לנקודה הנפלאה של כח
 התשוקה

תולדות רבינו חננאל

בן רבינו חושיאל ז"ל וקורות ספריו

רבינו חננאל בן רבינו חושיאל נולד באמצע מאה השמינית לאלף החמישי, ונפטר שנת ד'א תת"י (1). אביו הי' חכם גדול ומפורסם, וע"פי מקרה נפלאה נתגלגל ובא מארץ אחרת אשר בקצה איטליא הדרומית (2), אל מדינת קיר'וואן אשר באפריקא צפונית מזרחית על שפת ים האמצעי שהיתה אז רוכלת עמים רבים ומפוארה בעושר ובחכמות הרבה (3), ושם הוליד את רבינו חננאל, ושמה נסמך לרב וראש ברבנות, ויהי גם לרב ומורה לבנו זה אשר עלה עליו בכל מדע ותושי' (4). והוקם שם תחתיו לראש, ויברכהו ה' גם בעושר, כי אסף הון רב בעזר אנשי עירו שהלוו לו ממון בלא עסקא עד שהניח עשרת אלפים זהובים אחריו מותו, אך בן לא השאיר אחריו כי אם תשעה בנות. והי' בידו לדון דיני ממונות בישראל כמו כל ראשי ישורון בשאר ארצות הערביים (5). -- ויש מי שכתבו שלמד ג"כ לפני רבינו הא"י גאון (6) אכן קצת ספיקות יעמדו נגד דבריהם. אמנם בכל אופן נאווה התהלה לו ולרעו רבינו נסים. כי הי' להם חלק רב בהתפשטות למוד התלמוד והדרישה בו לאמתו בגרסאות ישרות. מארץ בבל לארץ איטליא וגם לאספמיא (7). ופירושי וגרסותיו נתפשטו כ"כ בעיר רומה ומשם לצרפת ואשכנז. עד שאיזה חכמים מהצרפתים קראוהו רבינו חננאל איש רומי (8) וקרוב לומר שמפני רחוק מקומם נעלם מהם ארץ מולדתו, כמו שאיזה חכמי אשכנז לא ידעו גם יצמו או ספריו (9). ובעבור שהי' בן דורו

לקול הגבור המעיד להתאמץ ולהתחזק צהליגה אל המערה, והיא כח
התשוקה אשר יגיע את הנפש תמיד להתדמות על עיני העולם ולהמשיך
לגבורות ונשגבות. אולם מצלי היועץ השני הוא השכל אשר יצוהו
ויחדפוהו כל היום ולא יתנוהו עבוד צבולס, מרציתם יתעו צדרכיהם
ומוקשו וכלכדו, והי הנקל צעיניהם לעשות ממלות עצירות ומעצירות
מלות, ויסתפקו רק להשלים אחרי הגבור הנורא אשר לא ידע לצחוק
צין טוב ודע רק לדרוך את ההולכים לפניו לאמר ראו ואל תעמודו,
וצמורולתם דגליהם ימוטו ויפלו צפחתים וצזורות. והצלי השני שימו
עיניהם רק אל התייר השופט (כח השכל) ישועו למדצרותיו צעיניהם
מיוחדים. אולם צלי התעוררות מהיעו השני הוא כח התשוקה אשר
רוצס לא ידעוהו ומהס אשר גם יצוהו ויגדשוהו, קלוזי כנפים המה,
לא יגבהו עוף מימיהם להתדמות מעלה צסום ענין, וגס צדגליהם יתעללו
מלכת הללה, וכל הדרכים אללס צחזקת סכנה. כי גם אשר יאמר השכל זה
הדרך לכו צו כי טוב לכם, לא צכל פעס ישמעו לו מקולד רוח ומעצודה קשה,
וגבור חין צבולס לאמנלס צמו פיו או גס לאללס ולהכדיחס ללכת ולעלות אל
מרוס הרי המושכלות — עד אלה אחי לא תשיתו עלות צנפצס, כי צאלס
תגרשו אחד משני הדיעים האלה זה או זה, תשימו דופי צמעשי היולד
ומעלתם לאלקים המלזה לכס שני מלאכיו לשמרכס צדרך ולעשות לרוחכס
כנפים צהס יתדומס מעלה מעלה? שמעו צקול שניהס ואל תמרו צהס
ואז תליוחו וטוב לכם. כי היא חכמתכס וצינתכס לעיני העמים אשר
יאמרו וגו', כהצטחת הכתוצים, ונכוניס אתס לכל זה יותר מכולס צצחינת
מלצ המקוס אשר לוקחתס משס כנזכר. אך גס לצאת שימו לצ, אל
תסיגו גצולי שני הדיעים ואל תחליפו עיניי ממסלתס. וכצד ראינו
חלוקת העינייס צהגייוני האדס אשר יתחלקו צהס שני הכחות ולכן אל
תצקשו לחות ונועס מליזות צאמרי שכל וידיעות ומשפטוס, כאלס להפך
לא ילמד לכס כח התשוקה שוס דצד מדע. אזניכס תשמענה קול כנוד
כעים, ונעיניכס תחזנה ליורוס נפללים גס שירים נשגבים ויקרים, לכל
אלה תעלזנה כליותיכס ונפסכס תתדומס, אך דעת ותצונה לא הוספתס
אז מלומה. — אחרצו כי יש צזה כצד תצונה מספקת למצקשים מליזות
יפות צמחצרות הצקוד והדרישה על חסצונות הזמן ותולדות הגדולים
צעצוד כי (לפי דצדיהס) ראו ממני כאלה צמחצרות אחרות אשר הענין
והנושא מתיחס אליהס. עת ומקוס לכל חפץ תחת השמים, שמחה לאיס
צמענה פיו, אך דצד צעתו מה טוב, צזמן הראוי וצמקוס הראוי. וזהו
מה שדנינו לצמד.

לודאי שלא כתב בה ספריו. שכפי הנראה מלשונות המובאות מהם היו כלם בלשון תלמודית או עברית צחה ומובנת, אע"פ שגם בה לא הגיע למעלת רבינו הא"י בנועם המליצה והשיר (22). ויש ראיות שידע ג"כ הרבה בלשון יונית. ואולי למדה גם הוא מתרגומי התורה כמו הרב בעל הערוך ההולך בעקבותיו (23). ואלה כמה ספריו בפרטות כפי הנודע לנו מהם.

(א) פירוש על התורה. נפלא ביושר אמריו ויקרת עניניו מלבד מעט החרוזים שנמצאו בו (24). אשר כפי הנראה כתבם רק להמשיך בשבתות לב ההמון שבאפריקא לתורה וליראה. והי' נמצא בו הרבה דברים נגד הקראים היושבים במקום קרוב לו (25) והי' עוד בידי הרב בעל מגיד משנה (26), ונוצר ממנו בקדמונים (27). והרבה בפירושי רבינו בחי' על התורה. אשר מהם ומשאר ספרים לקטתי על סדר הפרשיות כל המובא שם משמו של הר"ח לרוב חבתי את דבריו וחיברתים בקונטרס מיוחד (28). ונמצא ממנו ג"כ בספר שכל טוב אשר ישנו עוד היום בכתב (29).

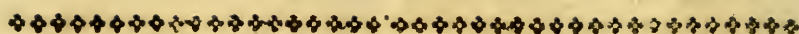
(ב) פירושים על כל מסכתות התלמוד אשר הלכותיהן נהגות בזמן הזה עם הדינים היוצאים מהם (30). והם נפלאים ומצויינים בנוסחאות ישרות ובאורים נכונים על ההלכות וגם על ההגדות (31) ומובאים הרבה מאד בקדמונים וביחוד בספר הערוך שהשתמש בהם תמיד. וגם בשטרי מקובצת על הרבה מסכתות. וזהרר בעל שם הגדולים ראה עוד כ"י מהם (32). ונמצא עוד היום פירוש על מסכת קדושין כ"י ואפשר עוד על מסכתות אחרות (33).

(ג) ספר מיוחד מתשובותיו. מובא בקדמונים.

(ד) סדר תפלה. בלי ספק ע"ד שחברוהו רב עמרם ורבינו סעדי' הגאונים. ורבינו נסים בן גילו, וגם הסברה ההיא בעצמה שהגיעתם לחבור כזה הניעה גם אותו (34).

(ה) ספר חפץ. כולל פסקי ההלכות ומשפטים בכל עניני הדת. מובא בקדמונים על שמו. אך אין ספק שהוא הי' רק מיסד הספר ותלמידיו הוסיפו בו דברים הרבה

דורו של רבינו הא"י חותם וכליל תפארת של כל הגאונים.
ועכ"פ למד ממנו הרבה ע"י תשובותיו אליו בכל ענין.
לזאת יוסיף בהרבה מקומות על נכון שקבלה בידו עד
דבריו מהגאונים (10), וגם החכמים הבאים אחריו כבדו
את פירושי ושמועותיו מטעם זה (11). ונשארו עוד איזה
חרושים מהספרו על רבינו הא"י (12). ונמצאו כמה דברים
בספרי הר"ח המובאים במקומות אחרים של הקדמונים
על שם רב הא"י (13). ובכלל יש להכיר בפירושים רבים
המובאים מר"ח דרך רבינו הא"י בהרבה ענינים. וביחוד
בהתקרבות כל מאמר וספור בדברי רז"ל אל השכל כפי
מה שאפשר (14). אך לא בלמוד הקבלה כי בו עזב את
הגאון. ולא נמצא ממנו דבר על שם הר"ח. ויש עוד
סימנים שלא הי' חפץ בו, רק אהב ללכת בכ"מ בעקבות
החכמה והשכל הישר. ובאומץ רוחו לא הי' ירא להרחיק
כל הנראה מתנגד אליהם בהשקפה ראשונה. מבלי פנות
אל דעות מורגלות כי עשיר הי' בדעת ובכסף (15). ובכ"ז
מרב צדקתו הי' רגיל להחמיר בעניני חוראה ולפעמים
אף נגד ההלכה (16). דרכיו בפירושי מאמרי רז"ל וגם
גרסותיו ניכרים הרבה בספרי שני המאורות הגדולים
ר"י אלפ"סי (17). ורבינו נתן בעדל הערוך (18). ואע"פ
שהאחרון בודאי לא הי' תלמידו ממש (19), וגם עד
הראשון יש ספק בזה (20). מ"מ מרוב שקידתם על ספריו
והשתמשם בהם הרבה. קראום קצת חכמים קדמונים
בשם תלמידיו. ומאד מאד יתעצב לב הדורש בספרים.
כי נאבדו כמעט כל החיבורים היקרים והנפלאים שר
החכם הגדול הלז, ומעט מועד נמצא עוד מהם
באוצרות מיוחדים לספרים. כאשר ארשום בסמוך ואראה
את מקומם. והמעט המובא מהם בספרים אחרים ואשר
נביא ממנו בהערות. יעורר בנו כוסף גדול לראות עוד
יותר מהם הרבה. וראוי ונכון לכל חכם הקרוב אל
אוצרות הספרים ההם ויש לאל ידו להעתיק משם כל
הנמצא מחיבורי הר"ח. שיתאמץ וישתדל בכל כחו
להעלותם בדפוס ולהוציאם לאור. למען יהיו לפליטה
גדולה מספריו הרבים אשר נשטפו בשבולת הזמן
ולעשונם בזה שם וזכרון נצח למחברם ומיסדם — לפי
הסברה הי' יודע שפת ארצו שהיא ערבית (21). אך קרוב
לודאי

ה ע ר ו ת .

(1) על וזמן הולדת ה'ר"ח חין לנו צידור גמור, רק מדגרי הראצ"ד נספר הקבלה נדע שלא נולד רק אחר שנת ד"ח תש"ן. עיין לשוננו בהערה הסמוכה ח"ל. וזמן פטירתו נחל רק ציוחסין צלי סוס רא"י. וצדק עד וזננס וננצחיס דגרי ה'ר"ח תננת תשל"ח, והיה שסנס סנסטר צה רצ החי"י. ולקמן (הערה 12) תראה שחצר קנס על מות רציע החי"י.

(2) לשון הראצ"ד נספר הקבלה (ד"ח דף ס"ח צ') וקודם לכן לפני מות רצ החי"י היתה סנס מחת הקצ"ה, סנכרת חקס טל וסיונת צנל סה"י הולך חליהם מארן ספרד וארן המערב ואפריקה ומארים וארן הנצי, וכן היתה הסנס שילח מארן קורטצ"ה שליט מחנה על לייס סמו צן דמחין סלחו מלך ושמעאל וספרד עד אל רחוחן חלנאלר, והלך מחנה על לייס חדוים לכנס ססיות ועיורת סמוכות לספר, והלכו עד חוף היס סל חי"י, ונסנו אל יס יון והחייס סנו, ומאלו חני' ונס ארבעה חכמים גדולים היו הולכים ממדינת בארי למדינת נקראת ספסתיין, והחייס חלי להנסת כלל היו הולכים, ונסן צן דמחין החי"י ואחר חת החכמים. האחד הי' ר' חושיאל חניו סל ר' חננאל וכו'. ומכר חת ר' חושיאל צאפריקח צחוף היס. ותסס עלה אל מדינת חלקיר'וואן סהיתה צימים ססס חוקס מכל מדינות ושמעאל שצחלות המערב, ונס הי' ר' חושיאל לראש, ונס הוליד חת רציו חננאל צנו עכ"ל. עיין תולדות ר"ח הקליר (הערה 17) מ"ס מקדומת למוד התלמוד צעיר בארי ואשר צננצ חישליח, ונס חסצני בקרצ לודחי סהחכמים האלה צחזירתס הי' הולכים מצארי ומגורתס הי' צארן סכסרתאן אחר צפרס. חולס אחר עיון יותר מער רחיתי כי הדצר עד צספק חסני מלת ספסתיין הנמלח הראצ"ד, סמתחלה הי' חללי כדצר צרו לקורח צמקותם סכסתיין וצצור צפרס מקור למוד התלמוד צימים ססס. חמנס ציוחסין ג"ח היתה ספסתיין רק צקורח הדורות כתוצ סכסרתאן, ולא כן ציסוד עולט (מאמר ד' סי"ח) שסחמיע חוסות וכתצ צמקוס ספסתיין חת קוסטנטין, ומעפת לא ודע מאי חידון צי'. ויס סחי סמיות לדצר סחצי ר"ח הי' חננצ חישליח ולא מפרס. א) ממה שלא כתצ צנו ר"ח חת ספריו צלשון ערצני, עיין לקמן (הערה 21). ולא כן רציו נסים צן חדצו סחציו ר' יעקב הי' חוסצ צקיר'ואן ונס חסלו הערציס חז ולכן ברל ר"צ על לשון זו וכתצ צה ספריו עיין תולדות. חולס רציו חננאל סבורל על צרי חציו אשר צח מארן ואחרת שלא התפסעה צה עוד לשון ערצני להיותה נדצרת, ולא למד כ"צ צקיר'ואן עד סיובל לכתוצ צה ספרים. חה יהי' לראי' קלת שלא צח מפרס, שסס התפסעה לשון ערצני כ"כ עד חרצו הנחוניס כצצו צה ספריהם וסצנצותיהם כנודע. ב) ממה שידע רציו חננאל היטצ לשון וזנית, עיין לקמן (הערה 23) ואותה הי' חציו יוכל ללמוד צוקל צננצ חישליח כמו שלמדה סס צעל הערון, ולמדה לצנו, ולא צפרס רחוק מחד ונארן יון והבאנויס לא ידעוה. חולס גס רציו נסים ודע קלת מלשון יון עיין תולדות (הערה 15). ונכ"י הי' רחוק מחד חללי, לומר שצעיר צארי צעלה היו צימים ססס כצר חכמים גדולים אחר ספיו לנוד התלמוד צאפמיה ואפריקה ומארים, צעת אשר כל חלה המדינות סלחו עוד כסף חקס לצנל מדיר סצנצות סחלוצתס. הן חמנס נודע לנו גס ר"ח הקליר צקי מחד צתלמוד ומרדכס טה"י חי צעת הדיח צננצ חישליח ומעס וזמן קודס לה. חך הי' חללי קסה להחמין סהיו סס חז ארצעה חממים מפורסמים ונגדולים כ"כ סהיו מספיקוס להרצין וסיונת צחלוצת. רחוקות ולפטרס מלסחול דצר חוק ומספט צארן צנל מקוס מסכן סהורה מיתות האומדחיס וחלך דור אחר דור. ולמה

הרבה. כמו שנעשה להרבה ספרים ישנים. ואיזה
מאמרים בקדמונים יתנו מקום לחשוב שהי' ספר זה
מדובק והי' לאחד עם

(ו) ספר מקצועות. הכולל ג"כ פסקי דינים בכל ענין כמו
ספר חפץ. וכמו כן כל הנאמר על הספר ההוא ראוי
להאמר גם על ספר זה, רק שאחד מהם הי' בדיני
ממונות והשני באסור ומותר ⁽³⁶⁾, ונמצאו עוד איזה
לקוטים כ"י מספר המקצועות באוצר הספרים של
הגאון ר' דוד אפענהיים. (קווארט נומר ⁶²⁷) וגם
ברשימה אחרת של ספרים להחכם ר' משה רפאל די
אגילאר הנדפסה באמשטרדם שנת ת"נ (צד י"ז)
נרשם ס' המקצועות כ"י ⁽³⁷⁾.

הלפניות צדיני ממונות נודע לנו מהתנצויותם הכרות, וכל חלה גרו תחת מחללת הערצנים.

6) לשון שם הגדולים (ח"ח ריש אות ח') ויפס דקוק בלשונו, שצמחת צספר הקבלה להכחצ"ד היודע היטב מעניני חלה הגדולים שהלניו תורה באפריקה וצאספמח, לא נמלח מזה כלל, ואדרבא הוא כתב רק שהי' ר"ח תלמידו של חזיו. (הערה 4) אך קלת מחמתי לרפת ואשכנז השבו כן שהי' הר"ח תלמידו של רב האוי, והרחשון מהם הי' רבינו תס עיין לשונו לקמן (הערה 11) והשני הוא הר"י בעל התוספת (הסוצות קטנות של מה"רם דר גרוך סי' ל"א) שכתב גלוי לנו שגמר ר"ח לפני רב האוי עכ"ל. והשלישי הוא הסופר המוצא בתשובה דס"ל (סי' כ"ט) שכתב וגם ר"ח קבל מרצ האוי גחון עכ"ל. חולם נגדס יעמוד בחוק המקום של"ל שנסע ר"ח מקיר"וואן וקום תולדתו לצלל וקום רב האוי, וחזר תס לציור ויהי לרחש. וגם מהרבה דברי הר"ח המוצאים צקמונים וציחוד צספר הערוך לא נמלח שום מקום שיצא את רב האוי למורו ורבו, ומה שנמלח צמקום אחד שקרא לו חזונו (צנע"ע אות מכירה) חין רחי, שסוף רק לנו כבוד לחזון הבחונים צומן ורחשם צחשיצות, וכן קורא לו רבינו נמים עיין תולדתו (הערה 9) וכנבד זה נמלח צמקום אחד שהציה פר"ח יש נוי שחותר צסתם והבוניה לרב האוי עיין לקמן (הערה 14) ואין דרך לכתוב כן על רבו המוצהק. ונמלח עוד צערוך יט מפרשים חלוקים על רב האוי וכלל יט מפרשים הוא הר"ח עיין לקמן (הערה 14) וכן חולק על פירושו צחיה המקומות צספס עין ערבי וין וכסן וסב. רק רחם זה מלחתי צערך רב שכתב וחמר רבינו יחי לעד וכו' וכך אחר יחי לעד וכו' אלו דברי ר"ח ז"ל עכ"ל. ואפשר שכיון שם לרב האוי שכן המנהג לתלמידים סיקראו את רבם צסם רבינו צלי הוצרת שמו וכן רבינו אפרים ור"י יוג"ס לרצם הר"י יקראו צסם מין. חולם יתר הלחון סס צערוך מבוטאס מלח וצלתי מיון כלל יעו"ס היטב ואין להציה רחי מנחמד כזה. ולכן יט לפסם גס דברי ר"ח צמה שקורא לרבינו חננאל תלמוד רב האוי שר"ל הולך צעקנותיו ומסתתם צפירוסי וצגסחיותיו עיין לקמן (הערה 13) ע"ד שקראו חז"ל לכל המחזיקים צדעות שחיו נבד אלל צסם ציה שחיו או שמותי ועיין ערוך ערך שמותי מ"ס צסם היירושלמי, וגם דברי הר"י בעל התוספת לא יוכיחו לנו כלל, שגלנד שחאחר הוא צומן הרצה צערך צמן הר"ח, וגם צערך צמן הרצ"ד הלוי הכותב ענינו, הנה גס מחמרו סס צסמוך סתום ומבוטאס מלח עי"ס לפי שחיונו צמקום אחד שפי' ר"ח חס לא מפני הקבלה וחצות צ"ד עכ"ל. חולי ל"ל לפי שלא חיונו וכו'. וכן הסופר צתשצת רס"ל מחומר עוד יוצר וחון מזה התשובה הדיח מוטעת ונחד צכמה ענינים. והנה סס למעלה צסמוך כתב ורבינו גרסם קבל ונרצ האוי וכנר הוכחנו סתירת דבר זה צתולדות רבי נתן (הערה 46) וגם לשון קבל מרצ האוי לא יצטר עוד שהי' תלמידו מתס, רק אפשר שקבל מספריו, ועכ"פ הדבר נשאר עוד צספס גדול.

7) הספר היותר קדמון תלנד פיוטי הקליר, אשר נשאר צידיו מחמתי ושרחל צחיטליח הוא ספר הערוך. וצפירוסי שסתלצו חח"ל גס מפרשי התלמוד צאין לרפת כמו רס"י ורבינו תס, ואחרי שרצ פירוסי הערוך סס חלוקטים אפירוסי הר"ח עיין לקמן (הערה 19) ח"כ חלק רב לר"ח צתתפסעות פירוסי התלמוד צחיטליח ואחר חלוצה אשר קצלו ממנה. ולענין למוד התלמוד צחאספמח לצר הרחינו צתולדות רבינו האוי (הערה 10) שחע"פי שצצר נתפסעו סס למוד זה עיי' תלמידו ר' משה ור' חנוך, וי"ח כפי הנראה סס לא הספיקו לצדס להעמיד צתי מדרשות צכל האין לולא הר"י שצח לעזרתם מחאפריקה. ע' לחון הרצ"ד ועוד גדול העולם ד"י חלפסי וכו' ונצנס צספדר וכו' והעמיד תלמידים הרבה ויולא שצצו צכל העולם וחצר הלכות כמו תלמוד קטן, ומימות רב האוי לא נמלח כמורו צחלמה עכ"ל. ורנה הר"י נודע לתסתתם תמיד צספרי הר"ח אשר עי"י יקראוהו קלת צסם תלמידו של הר"ח, ואפשר שהי' ג"כ תלמידו עיין לקמן (הערה 20) ח"כ הי' הר"ח ג"כ חולעי צתחזוקות לימוד התלמוד צחאספמח עס פירוסיס נכונים ונוסחאות יסרות.

8) בעל היוחסין הוא הרצחון אשר יחצו ר"ח חיס רומי ור"ח מקיר"וואן לשני חכמים נפרדים ע"ה (ו' קראקח ק"ל צ') רבינו חננאל, ורצ נסים סנת הת"י וסס (קל"ח ח') סנת תת"ק ר' חננאל חיס רומי צזה הזמן ע"כ. ואחרי כצבו כן כל מוני הדורות. חולם כל הסופדים שלפני היוחסין ורמה הרצ"ד ובעל יסוד

ולמה לא סיפר זאת ונקום אך נפסד למד התלמוד כי כנגד היטלוח כמו שספר
הראשון צדור גדול מסכת התפסות למד זה שפיר חללות הנזירות וחללי יהי
גם זה לרמי לחסר הרחינו פעמים רבות שני היטלים קצלו כל למודיהם מח"י
ולא תצנן, והראש"ד ידע רק קבלה למד חנני חספמיה ולמוד חכמי צנן. חנן חס
הרבה לרעה צידור כל הדברים החלה עיני צתיקונים לזמן ר"ח הקליר (להערה 17).

3) בהערה הקודמת שמענו לשון הראש"ד על מדינת קיר"ואן שהיתה צימים ההם
הוקם מכל חללות המערב. ור"ל מכל האללות נלפון חפריקה הנקראים
כן. ונודע לכוני קורות עולם שמדינת קיר"ואן היא הנקראת מחו ליונים
קירענאיקה כמ"ס במחמרי על היהודים החפזים שצדון ערצ (צכורי עהים תקפ"ו
לד 68) הנקראת על סם עיר קירענע אשר בצורה, המסוארה והגדולה מחו צימים
הקדמונים ורחוקה י"ח פרסאות רומיות מן הים. יעויין פונקע (רעאל לעקסיקאן).
וכבר היו סם יהודים רבים צימי ציה שני, ושעראחא שהי' הי צימי הורדוס המלך,
כהן, שהמלכים דהלוזים ועוד עמים אחרים אשר סם קצלו מיהודים מנהבים
הרבה, יעויין קדמוניות ליוסיפון (הי"ד סי' ז'). ונפלא היא צלחת שצחלק
חפריקה נמלאו חלל העמים כמה מנהבי ישראל כמו על חוף גווינורא עוד היום,
וכן האללות כוס וחלחצחא הסמוכות לקירענע, יעויין צכורי העתים צמחמרי הנזכר,
ולקף דברי סם לדברי פה והיו לחללים צידוך. והם הצלחי ג"צ תסוצה דז למח
באון לחנני חלקיר"ואן דצדד חלדד הדני. וצחולדות דצינו נתן צעל הערוך (הערה
11) דברתי שהתציצה היא צכוצה צין שנת ד"ח תרמ"ד לתר"ל. וצלקוטי פרס
מח"י (ד"ח כ' ח') חלל חני נתן אחיך מלחתי צתסוצות רחשי ישיצות ששאלו חכמי
הלקיר"ואן. וצסערי לזק (סער צ' ח"ד סי' י"צ) נמלחה תסוצה לבאון מועהקת מלשון
ערצי ושאלתס הי' מנהב דחאסונה חלקיר"ואן שהיו חנשים מלויס מעות על קרקעות.
וכו' יורנו דחונינו באון ל"י וכו'. וצסוף התסוצה סם וזה דומה לחסר הזכרת כי
המתחכמים (לענין הלואה צרצית) לאחר שהתנו להחזיר וכו' עכ"ל. נראה מזה
צדור שכבר היו סם מתחכמים צדרכי התלמוד ומתניגעים למלוא להם דרך צחולות
רצית עפ קרקעות. ועוד צחולדות דצינו נתן (הערה 32) מוצור השוצה חרובה
מצינו שריח דצינו החיי צנו לחנני חלקיר"ואן צענק סדור התלמוד והבאחנים
דצינויי רצ ורצן. הנדפסת חלי ציוחסין וחני' צערוך ערך חני, והסואל מקיר"ואן
הי' רצ יעקב חני דצינו נסים, והוא שאל עוד שאלות מרצ שריח יעוין תולדות
דצינו נסים (הערה 32). וצחולדות רצ החיי (סוף הערה 13). הצלחי תסוצה רצ
החיי לחנני חלקיר"ואן דצדד שתיית מים צעת התקופה. ומכל זה תרצ שכבר היו
עוסקים צתלמוד ויוניס קדמונים צקיר"ואן, ומתחכמים צו וסואלים צו שאלות
וחעפי"כ חסר הראש"ד התחלת למוד התלמוד דהוללות הדיונים מחנו מיומת רצ
חסיחל וחילך, וזה יורה שהי' רצ חסיחל חסס גדול יותר מכל חכמי הארץ אשר
ברו צה מחו, והרצין צה תורה הרבה דחיר תורתו זורח צצנו ר"ח וגם צתלמוד
דצינו נסים. גם תראה מלצ היהודים סם צימים ההם כי עוד הי' וחי' מלויס
מעות על קרקעות. וצנלל תמלח צספר קורות מלכוי מוריטניא, מחצו חל חסון
צעתק מתחכמ' דחוניא (חבר' 1794 לד 14) חיק גדלה עיר קיר"ואן חו צחכמה

דעושד ומסחר. וצספר הקצלה להצ הראש"ד שהיו סם סוחרים הרבה המתילנן ונלוי
לכיסו של דצינו חננאל. וכחצ צעל סם הגדולים (ח"ח דיש חות ח') שקצלה ציד צני
עיר קיר"ואן שסס קצורים באונים.

4) הראב"ד קצלתו כחצ על דצינו חננאל שהוא צנו ותלמידו של דצינו חוסחאל.
וצולמת לח נודע לנו שסס חסס מוצקא אשר הי' רחוי להיות למורה
לר"ח זולת חניו. ויש ספק חס נסע לצנל ללמוד מרצ החיי (הערה 6) ולכן אחרי
דחינו צהערה חקודמת שצינו חוסחאל הי' חסס גדול, נספוט. כי הוא צעלמו הי'
צורח לצנו. ויש חזוק עוד מדברי הערוך (עך צד ד') שכתב וחמר ר"ח דהוי קשה
ל' הח' לישנא טוצח וכו' וחמר דפריס לי' חניו ז"ל וכו'.

5) בתב צעה"ת (סער 16) ונלחנו תסוצה לר"ח ז"ל שחמר מעשים צחים לחינו
צכל יוס ולא הורדנו צ"ח צנכסי הלוה צומן שהיה צמד"הי עכ"ל.
ותקופת הגאונים ודיוני חספמיה מקדם עד הריצ"ט והרצ"ן וחכמי חפריקה
האפונים

אזני, צטרי, גט, דס, חור ח', פרס ז', ודא, ונס' המכריע ס"ס כ"ח ור"ח זאריקל כתב כיון דפסק חמיתר דהוא צתרא הכי שמעיוני מני' דהלכתא כחכמים דלביגי עליו דרבי ואמר דין כתב ולא מסר כו'. ולית הלכתא כדבי כך קצלו מדרותיו ועיינא דה טורח ולא חיסאטו לו הצעיות דאשכחיון טורח שמעתתא דסלקין דלותיות נקוה צמסירה ולולא הקצלה לפי עניותו הכי היון פסקי שך דעתיו נותה מיהו לא סמכין חלל חקצלה דצידן עכ"ל. ועוד ערך הד"ר ב' פי' ר"ח קצלה הוא צדינו ע"ש לענין סנות לימוד התלמוד ונרצ חשי וחדשי הכלה, ונחש תרחה לתקן דברי הרש"ס, (צ"ק ק"ז צ' ד"ה תהדורא) שנוצח ג"כ דברי הר"ח חלו רק צחיה שצוסיס המטעים חת הקורא, צמקוס רצ חשי ח' ס' טה ל"ל ה' ר"י (כלומר דאז ישיצה) ס' טה, וצמקוס ה' מחזר לימודו צשני חדשי הכלה ביסן ותשרי ל"ל ה' מסדר לימודו צשני חדשי הכלה אדר ואדר. ורחיות לגרסת הערוך נגד גרסת הסכ"ס לענין זמן חדשי הכלה, עיון תנחומא (ריש נח) וצשערי דק (שער ד' ס' י"צ מדיני חצילות) תשונה מרצ נעורחי באון, וצטו יו"ד (ס"ס שד"מ) תשונה צסס באון וסס ל"ל צמקוס חדש אחר וחלול, אדר וחלול. כמחזר צצ"י סס, וכן צאגרת רצ סריח באון (יוחסין ד' קרחא קט"ז צ') ע"ש על רנח צר נחמני דחכלו צו' קורא דקא מצטל י"צ חלפי בצרי ורחי נקיעח וינח צסיתוח דחיון תרי ורחי דכלה אדר וחלול עכ"ל. ועוד צערוך (ערך כל ג'), וצרחצ"ן (ס' ק"ד) וצספור ד' נחן הצצלי ממחני השיצות צצצל, (יוחסין קט"ז צ') ע"ש שסוה כוה פנמיס חדשי הכלה אדר וחלול, וצתוס' (סוף פ"צ דצרכות) צסס ר"י צר צרזלי שסמע סס' חס יורד עליהס מן השמיס צכלה דחלול וכלה דאדר ע"כ. ורצצתי צכל חלה דחיות מנני שדחיתי להמפסס הגדול רש"י ז"ל (צ"מ פ"ו ח' ד"ה דקא מצטל רנח צר נחמני) שצמחילה וצצצור נפל ג"כ צתהמורה זו סל נצרו הרש"ס לענין זמן חדשי הכלה חע"פי סעל גמרח זו צעלמה פי' רש"ג צאגרתו להסך כמו שצצחנו תמנה, ורש"י ידע דצרי חאגרת דהוא ומוצח ממנו צחיה מקומות (עיון פולרת ד"צ צעל הערוך הערה 32), וכן רש"י צעלמו כצצ צמקוס חחר להסך ומסכיס עס דצרי הגחויס המכריס, עיון דצרי סוף פ"ד דצרכות חחא דחמר רצ חשי על צני מתח מחסית דחור יקרח דחורייתח תרי ומני צצחא פי' סהיו נחספס סס יצרחל צחד לציוע צכלכות הפסח מדרס דרצ חשי וצחלול לשמוע הלכות חב עכ"ל. חמס כפי הגרחה סופיק נצווה לשמוע הלכות חב ור"ל שסס חיוס חרוטי הכלה סל תלמידים רק שחמן יצרחל ה' נחספס חז לשמוע הלכות יו"ט. ונס זה חיוני יעויון היטצ צכל חמקומות שחצחתי שיעקד חדשי הכלה לתלמידים ליוח וליתן עס צצות צמה סלמדו כל חלי הצנה, וציוחד מנחאר זה צספור ר"צ הצצלי ציוחסין סס. חולס חון מכל רחיות שחצחנו, מלחנו יגור חחת חגמחא מפורסת ויהי מוכרחת דעתיו, שע"כ חדוסי הכלה חיוס ניסן ופסחי שחז ה' ימי העצורה צצדה ורצח סה' רחש ישיצה צמחוח חמר לתלמידיו צמחוח ונויכו דלח תיתו קמחי לא ציומי ניסן ולא ציומי פסחי כי ה'וכי דלח תטררו צמחויכו כילח שחא (צרכות ל"ה צ' עיון רש"י סס) ויהי חדשי הכלה היו רק לתלמידים הרציס כנ"ל.

(11) כתב ד"ת צספר היסר (ע"ד ד') וגס תרחה צגירסת ר"ח תלמוד רצ החיו צגירסת ר"ח חלפס תלמודו כי גרסתס נכונה ומיושרת, שמקומות שחחמיר ר"ח דלח כהלכתא, וגס חין פירוס סצרתו מכיון צמקומות מועטים חלל שמועתו עיקר עכ"ל. ועיון למעלה (הערה 6) חיה שחצחתי צסס הר"ס צר"צ ותקנתי דצרי לענין קצלה הר"ח מחצות צו"ד. ורצח"ח כתב (ספ"ו דצציעית) חו כל דצרי הר"ח דצרי קצלה ורעיו סס צמעד"מ וז"ל נ"ל דר"ל דצרי צצירסת, חל צססק הלכה סצרח דתשי' היו סהרי צמה מקומות פוסקין דלח כותי'. חלל צספ"ק דודה כתב דציו (רצח"ס) גס לענין פסק חלח מלחו לצו לחלוק עליו שצצרי דצרי קצלה עכ"ל. ורחה פלח סתחלת דצרי מעד"מ סס חונס דצרי ר"ת צספר היסר חע"פי חלח רחור עור צעל חע"ו, חלח נרפס עד חמיון. ור"י כי כל חשר וחלח מועתק מספד היסר חלליו הוא תמיד צציוויס מתוקניס. כי לא נחלח סס חף מחמר חחד צלי שצוסיס, וצצרו חמקומות קסח ונחז עי"ז לחח על כוונת הוחצר, ורצרה יגיעות יבעתי לתקן לו עכ"פ חלק גדול ממנו. וגס מספד הסיומיס חקנתי שנסצחו סס וסבור חחור עד חח. וחילת חחת סל. חמגיה סצר זה לרפוס, הסצה כל חלו שצוסיס, צאשר חלח שחצצרו ר"ת מתרעס מחז על חגיה סצדים וסולחיס יד נעזת גירסות חדשות, וכלה לשמור פקודתו צנה לצלי סלוח יד גס צספור כמו סהורה

(9) רש"י חנינו מציח צדום מקום היה הר"ח. ורצונו חפצים מריב נשדורג כתב
 לר"ת וז"ל וההוא דר' חצח חמרת שהקשה הר"ח יודע חלקים וכל שער
 עמי כי פירשתי הר"ח חנים נחללים צעיר הזאת ומימי לא ידעתים, והעולים חשם
 לבחן שחלתי וחמדו לא שמענום על"ל (ספר הישר דף פ' ד')

(10) הר"ח כתב במקומות הרבה קצלה נודינו מרצותינו או רצ ווכי רצ מהגלוים וכדומה. עיין הוספת שאן (עירוצין ו"א ריש ע"א) וצנריך עיכא ח"י

אלל ר' יוחנן, ור' אלל מי וכו' וכו' עד אלל ר' חייא, ח"א לפרט בחוקן אחד
 שרחה ציחד הכנה ת"ח סתיו צנח"ח צומן, רק צחלום וצג"ע וכן פרט"י סס
 צצחור חמש נראה צחלום ע"כ. ובעל ס"הר סבח כרגע במרח זר ופרט"י, צלוחתו
 להוכיח על ר' זיכא סה"י תאריך ימים מהא דאמר צע"ז (ל"ו ז') לער גדול הי' לו
 אלל ר' חסוי ור' חסוי אלל ר' יוחנן וכו' וכו', עד אלל רבי, וכתבו סס התום
 שכלם היו צימו רבי ח"כ ר' זיכא סה"י פלנווד ר' יהודה הנולד כשמת רבי זקן מאד
 וער"ס. וצחמת נראה צעיל סמאמר זה של כ"ז סוס מתס לנחמרו סהצחו מצ"ת
 סהסרס ג"כ תנאים סונים צומן, סרחס ציחד, ופרט"י דהתס מוצן מעלמו גם
 ארהכא, סצחלום רחס ואין כאן רח"י של כלום. ע"ע ציוחסין (ד"ק ל"ז ח') סמציח
 דצרי ר' צרוק צסס בר"ח על ענין זה צעלמו טל מופתי ר"ס ותרחס סניוי לסון מסוק
 דצרי ס"מ סלמיניו, ססס כהז ולא גילו זה סה"י צחלום בי יאמר וסחלומות
 סוח ידצרו וסמכו על אחריו רבים להטות ע"כ, ולסון זה נחות וותר צחלוקת
 הכנוד לסוסרי רז"ל: אולם כפו הנרחס ר' צרוק סעתוק רק הענין טל בר"ח
 וצס"מ מועתק הלסון כדרכו. ועב"פ הר"ח חוגו מכריע עוד צין הדעוס רק כהז
 צהסכל על דצרי רב החיי, ואין זה רחוק מן הדעת. חמט צנ"ח כהז כוחת
 צלי דעה חולקת עוד. וזל (המוצא ג"ב צס"מ על צ"ה ס"ו ז' צענון טעיות רב
 צר נחמני וסמוסתיס סס) פי' ג"ל בעין חלום ססתי כחות של לזוקיס צרוקע חולקות
 וסכת סקרוזה לזו (ג"ל סל"ג לזיו) ססכניס היתס חומרת טסור וכל סחר סכרות
 חומרות טוח וסמרו מי יוכיח ונתלזו צרזה צר נחמנו. הרסו לו צחלום דצריס
 הללו כדי סלח מן העולם ציסוד נחת רוח ג"ל עכ"ל ואין ספק סחקר בלון חלת
 ר"ח וקרוצ מאד סצמקוס חלת ברוך ג"ל ר"ח סלח"כ על מי מוסס ססיום ז"ל
 וג"ל ג"כ ציסוד נחת, וצפרט סרחינו ססרס מדרכו, ומלחנו ג"ב ססני סנדולים חסר
 ססממוס מאד צספני בר"ח, וסס הר"ף ובעל סערך קצלו דרך זה גממו ר"ל
 לפרט ספוריס נעלמים סצחלום היו. יעויין סצויות הר"ף סי' סו"ד וסחי מעסה
 דחומר (אלל ר' צנחס מליין מערתא) צחלום רחס ולא צמרחית סנין עכ"ל וצערך
 (ערך על ח') צמרח דסוכס (מ"ה ז') רחיתי צני עלי וסס מויעגיס פירוס
 רחיתי צרו"הק צרחית חלום כי הלזוקיס סצור הוס הרחיין לעלות לג"ע מועטיס
 עכ"ל. וסולי גם הוס לסון ר"ח כי סערך תופס צרוז לסונו מצלי סצור סמו
 גיין לקמן (סערה 19). וצהערה ססמוכה ח"א תרחס ג"כ דצרי בר"ח צחון
 הנציחיס סחיח חון ורחות הלז צחקן כעין רחית הוסן צחלום ע"ח היעז ותמלחו
 מסכיס לזרכו כאן, וסח חלוקת לפי דעתו צין הנציחיס ללזוקיס סצלתו נציחיס
 ססרסחונס לזס רוחס צצקין וסחחונס ירחו רחית הלז צחלום ולקטס מעין זה
 תסרס ג"כ דעת רב החיי סחע"פי ססרס וססרס הלזוקיס לנציחיס צסררות הנסיס
 לסס, ת"מ דצרי סזיונס עוסה סצל כמו הר"ח רק סעולם צמדרה אחת ססס
 ססרס לפי בר"ח אלל הנציחיס הוס לפי רב החיי אלל הלזוקיס, וסנציחיס ורחיס
 צמרחות עין מתס. עיין דצצרי סמוחיס צתולדתו (סערה 14), ולא סהן עוליין
 למרוס (ר"ל הלזוקיס סצתלמוד) חלח צצדרי לזס צחיס ולופין וכו' לא כעין
 ססוכס צרו"הק עכ"ל. ור"ל ססוכס צרו"הק רוחס צמרחית סנין, ויותר מצוחר
 דעתו עוד צסערה סחח"ז. וסח סעיף מסרסי סקצלס אסר חחו זה רב החיי ולא
 הר"ח, יעויין רמז"ן רוס וירח צמס סחסיג על רמז"ס ספירס ספחכסנות סתלחוטס
 אלל אצרהס סכל צמרחס סנצווס וסח"י בעין רחות הלז של בר"ח. וסחי' דך
 רמז"ס נצווחס מעין דך הר"ח ודך רמז"ן בדרך רב החיי, וסכן זה. — חח"ז
 חלחתי צצצרי רציו אצרהס צן רמז"ס על הגדות, סנעתקו מספרו חלכפני' כ"י
 רז"ל: חלק ה'צ' סעסיות סרסו וסירעיו לסס צחלום וזכרו חותס צלסון לח ופסוט
 לזעה כי ח"א סיטעה צס צל סכל וציה, וכמו סמרו חז"ל צצרות הניח חמר
 ר' יסמעל ס"ח נכסתי להקטיר קטורת לפני ולסניס וכו' וכוז דצצריס צסרהס
 מקומות וכוז מן צמעסיות סזכרו צסס מרחות הנציחיס וסצרו עמסס וססועילי(?)
 עמסס, וכמו מעסיות סזכרו צסס סדים וסרוחס סחין לזו עמו יחסוד ססס דצריס
 היו צעולס עמו סיכסו, ווצל לחסוד ולסחמין דצר הנמנו ססרס אפסרי חלל
 [חז' ?] חיוז וכ"ז יקרה לרוז ספיוו וסיעוט ידעתו צצע" העולם וצמעסה הנסיס
 וצרך סחכמיס ז"ל ססרס דרך הנציחי', לספרו צלסון ספסוט מה סרסו צמרחס
 סנצווס, ודך זו דצרי סחכמיס כמו סצח חלח מרי ז"ל צנוורה סנצוכיס למצין
 עכ"ל. וכלוליס כל דצרינו דצצרי. ויס לצרך עוד רחס דצרי בר"ח ססחמו צמלחות

סבירא דעלמא דהקדמתו, והניח כל חלו הטעיות אשר נפלו בדעתקת הספר לוי ליד ואשר רצו עוד דפוס, עד שכתעט נאצד חלי תועלתו. וכל אדם יחזה שר' לא התאמרת רק כנגד המגיהים כדונה אחיה טעמים טחשצוס ללכוים וחולי טע' במאשצותם, וכן יחלוק רציו האוי על כאלה וכתצ צפירוש לכתוצות (ס"ח ז') כח' וכן ה'ררניט סיני ה' המניח' כי אמרו כי' לסיך הסכו חותה וכו'. ודאי שמועה זו למשמע חזון נח מן הראשון חלה שלח כך גירסתיו ולא כך גרסו הראשונים ואין לנו להקן המעלות והתלמוד צעצור קושיא שקסה לנו חלוא כך הוא הגירסא שמתקבל מפי רבותי' הנשי ממך וכו'. וכן היא המועה המועתקת באמת והי' שמחליטים טועים הם עכ"ל המוצא צ"ס ס. ורס"י לא חס לכ"ז וכתצ ה"ג ע"ס כדצרי המחליטים חולס לא כן שגיאות לצורכרת הצאות מלך מעתיקים צוערים ומדפיסי' הדיוטים.

12) עיון בקונטרס המחזור כאן, ליקוטס מפירושו ר"ח על התורה סוף פ' ויחי והערתי סס.

13) מ"ש צערוך (ערך דל ז') צסס תשובת רצ האוי צענין ציאת רצ לצבל, ומח' צחום' (סבת פ"ח ח') צסס ר"ח. ומ"ס צערך ודבר ג' צסס ר"ח כתצ רצ"ס (צ"צ קנ"ז ז' ד"ה חסדורא) צסס ר"ח ורצ האוי, וכן סס (ע"ג ח' ד"ה חסכלא) צסס ר"ח ורצ האוי, ומ"ס צערך נגד ח' צסס הגאונים כתצו ההום (צ"צ ז' ח') צסס הר"ח.

14) עיון תולדות רציו האוי (הערה 13) מלכנו לקרצ מחמרים צהגדול כפי מ'ם שחפסר חל הסכל, והיא ג"כ מדקך הר"ח. והנה קבל מרצ האוי פירוש צנועה דציאת רצ לצבל (הערה 13) אשר מחנו נראה צעליל יגיעה טיהס להרחיק הגומות ולקרצ הספור סס כפי מה שחפסר חל חק הטצע. ועוד סס צתולדות רצ האוי צהרחיקו צריחא קדמיניות שמהגדת חל הנודע לו ע"פ סכל היסר, ע"ס צמ"ס לזיתא להך צריחא, דפסחוס צענין גלגל קצוע ומלות חורזים, חמחה חנפי, ופעין זה צדצרי ר"ח סוצחו צהערה שחח' צענין כסכף סכתצ ואצ"ע דמחני ההס סחני ר' חנינא דנפיש זכותי' סינויח הוא ולא סמכינו עני' עכ"ל. וע"ע לקמן פירוש הקרצ על גזר דין סל ע' סנה וצהערה שחח' פירוש על הנחת הפלין סל הקצ"ה. ועל נחחוני צני (צ"מ נ"ט ז') פי' כבון ויחנור להסמיד לנלח משה צחירן עמד צפין לפניו והוא מלשון למנח מומור לדוד ע"כ (ס"ח סס). חולס צמ' סהרציו לו סר"ח עוד דקדך ודור, הוא צמ' סמחא לו ז' פעמים מפרס ספורי אצרות שצחלס ח'ר. עיון צס"מ (על צ"מ נ"ט ז') חלל תגורו סל עכנחי ומופתי ר"ח הגדול: וז"ל זה הענין המפורש צשמועה זו כבון חמה המיס הוכיח וכיוחא צה ססס כמו חותות ומופתים, יס מי שחומר שהקצ"ה מרחס כבון חלו דצצרי ע"י האדוקים דקדך תפלס ונקסה ולפי שחין נציחוס ואין זה דחוק מן הדעת. ויס חומס כי חסס מחכמי דרס נתמנס צמידס ורחס צחלס סהיו חולקס החכמים על ר' חליעזר, וח"ל ר"ח למ' חסס חולקס עלי חמה המיס הוכיח וכל הענין, וכי ר' יוסטע מ'הרים כנגדו וכי נלחם צה קול מן הסמים וחלר ר"י לא צמחיס היח' ומפני וס' לא פירסו כי דצרי חלומות הס, מפני שהיו צלסס החלומות קרצוס לצנחס. ח"ל וסמכו צזה העליון [ר"ל צענינו סל ר"ח לצד, על] וסחלומות שח' ידצרו וקיוונו אח"י רציס להעול. ר"ח ז"ל עכ"ל. ואין ספק סמ"ס צחלס יסחי שחומר כי הקצ"ה מרחס כבון חלו דצצריס ע"י האדוקים וכו' כדונה על רצ האוי סח"ח מ'ס מעין לסורו צלסצותו לר' שחחל הנציז חלוצחס צע"י פ"צ דחגיגה עיון חולדות רצ האוי (הערה 13) ולפי הלשון סס נכון להגיה כאן צחקוס ולפי' סחיסס נציחוס, סל"ל אצ"פ סחיסס נציחוס, עיון היטצ דצצרי רצ האוי סס. ולפי' יס לשער סח' מי שחומר סצחלס הי' חלפסר שח"ר רצ שחחל צן חפני חלד כתצ ענינו רצ האוי סס סהח וכיוחא צו לא יחליוו סיעסה נסיס כחלס ללדוקים סצלתי נציחוס. וצלי ספק חליו וחל ה"ח כיוון הדוט"צ צפ"ה דצ"צ צספורי רצ"ח צמ"ס והגחחוס סלצו דכל היכ' לחמרינן כח' לדיחי ח'י' לי צמחחס חללס הי' כסחי מעל דיס אדוקיוסס עכ"ל. וכן הדסה לו צעל תוס' שחן (המוצא צטה מקוצלת על צ"מ פ"ה ז') על הסיפור סרחה האוי מרצון צגוהקח ד' חייח סכתצ חומר רני סצחלס הרחובו ונרחיס דצצרי עכ"ל. ויסה כתצ סכן סס סמך חתר ר' ירח חס' נרחיס לו ר' יסי צ' חנינא חמח' לו חלל מ' חמה חקיע

הבתוך שראו, ומקרא אחר כהו' ושמהם אחד לנפשוהיכם כי לא רחוקם כל המונה
 וגו' קשי קראו אהדי, ופרקינ' לז' קשיא הוא קרא דכתיב ויראו את חלקי
 ישראל צרחות הלז, והוא דכתיב כי לא רחוקם צרחות העין. ומלנו לטון הקודש
 שקורא כעין זה ראו, ויוח' ועקב כי יש סדר צוללים, ויעקב לא הי' צוללים חלל
 צחק כנען, חלל שראה צלז, ובהם רצות למצוי דעה ירחי שמים צפחות מתן די
 להם, להצין ולידע שחין צלל התלמוד דברים מודיעים שיש צישראל נותן דמות לצורחיו
 והצנך שמו. ומלנו שהקצ' והעלה זכנו הרחם למטה רצינו צתוך הכבוד שחמר
 הכתוב ורחות את אחורי כגון מלחך וצחשו הפלון, ורחם משה קשר של הפלון,
 וס'ין של הפלון, והצנים כעין שהרחו וסכן וכליו, וזה, (ר"ל המסכן) ויחן
 לנורחית העין ויהפך לרחית הלז, חלל זה שכתוב ורחות את אחורי חיה חלל
 רחית הלז. ועל חוהם ראו' של משה שראה קשר של הפלון חמר ר' יחחק רמז לה
 מן הכתוב מנין שחמר נשבע ה' צומיו, וכענין הזה חזון הנצח, הנצח יושב
 ורחם צלז חזון הנצח בראית הישן חלום, ומקרא מלל כתוב חס יהו'
 נצחכם ה' צמרח הליו התודע צחלום אדנך צו, פירוש וכו' צמרח עין חליו
 התודע [רק] כחילו צחלום בן חיו מהרחם ומדנך. ועל חוהם הפלון שניחו לנחם
 הקרו צומיו מה הי' כהו' צם, ומפרשו' ומי עמך ושרחל, ומי גוי גדול וכל
 הענין, וחלו הדברים קצלה בל"ה. ומקצלה פירוש, שח"ל לדברים הללו להפירש
 מן הסכל כלל. וכאשר ראה ר' ישמעאל כ"ב צניה קדש הקדשים אכתרוחל ויהי ה'
 לצחות יושב על כסא רס ושא, צרחות הלז כמו יסעי' ויננו' חמר לו ישמעאל
 בני צרכני, שיר וסנח הוא כמו צרכו ה' מלחיו, ונמו שחמו חומרים צרון כבוד ה'
 מתקומו. עכ"ל. ומה שיש להעיר על חלו הדברים ענין צהירה הקודמת, וכאן
 גוסף רק זאת שנגד דברי ר' אדרום בן הרמ"צ (הערה 14) שפירש גם מאחר ר'
 ישמעאל כ"ב צחלום, השג' הר"ח רחית ר' ישמעאל כ"ב ליוחם מכלל שחר רחית
 הדיקים הצלחי נצחום שם רק צחלום ורחית ר"י דמתה לרחית הנצחום צמרחית
 הלז. והנה כאן נראה מצוחר חיק עזב הר"ח את דרך רצ' החיו אשר דבריו פס
 מוצאים צחידושי הכס"ח על צרכות סו"ל: הכי פירשו רצנן שהרחם הקצ' למטה
 קשר של הפלון והנחת הפלון ולימדו צמרחית העין כדרך שלמדו מעשה החשן וכו'
 עכ"ל. ומוצאים עתה דברי הר"ח יותר שזה צמירוש לחלוק על רצ' החיו ולצור
 ראו' זו רק צמרחית הלז ולא צנין, ולכן האריך הר"ח בדבריו חלה וחמר שצמחן
 יתכן מרחית עין חך ורחות את אחורי וקשר של הפלון חיו חלל צרחות הלז. ואח"ז
 מלחתי צהשבות מהר"ס חלסקר על פסר החמונות מציח את הרצ' שחולל ספורטח
 שהבין ג"כ על הרמז'ם וכתיב ע"ז לרצני לרפת צענין הכחקות הנשמות, מה תהיהו
 עליו דצרכים ומה תנסיהו הודעונו על מה תרצוהו וכו'. עד וכבר האריך הר"ח
 ז"ל לדבר מזה צפי' ערצית [חלוי ל"ל] צרכות או צפ' הוחמי קורין שמה צערצית
 או שר"ל צמירוש שכה צלשון ערצית וזה רחוק מאד [ענין לקמן הערה 21] וכך
 חמר צחחית דבריו ולנוציו מדע וירחי שמים צפחות מזה די להם להצין ולידע
 שחין צלל התלמוד מודיע שיש צישראל מי שנותן דמות לצורח וצפחה שמו ויהעלה
 זכרו. חמנס הלוקי לז' רשעי ישראל המינים מהפחים דברים אשר לא כן כדי לגנות
 את עלמן [דרך כנוי על הצורח] מי שפרע מדור המצול יפרע מהם עכ"ל. גראה
 צור שרצ' צן נחמטו סוף הדברים החלו מפני המורחם וגם מפני קלת לרפתים
 מצמינים. ואין ספק חללי שכוין הר"ח לחיה מוקולים צימיו, המדברים מהחלום
 ולמאנס וכדומה. וע' עוד ציחור מזה הולדות רצינו נסים (הערה 14) ותצין
 דבריו. וזה הדע סמ"ח הרמ"צ צחידושו על צמחות (מ"ט ז') צסס הר"ח לענין
 חספקלרוא המחיר, שיש צחמת קצור מדברי הערוך (ערך ספקלר) שחע"פי שיש
 לפרש תחלה הדברים ע"ד הסכל, ומעין דברי הר"ח צרכות, מ"ח סוף הדברים
 הם כעין צעלי סודות, ולכן חששו סהן מערוך צעלמו וברמ"צן שהצחם מהר"ח
 הוא רק מחמת שחש כל הנולד צערוך הוא נמו. וצחמת רחוק הוא לומר על
 מאמר חקון כזה שיהי' מר"ח ויבהצו צעל הערוך צסס. ומי שירח להחעקש
 צב"ז לומר שהוא מר"ח יפרש גם סוף הדברים ע"ד הסכל, שעכ"פ הר"ח חיונו
 מצעלי הסודות. וע"ס צמ"צן ותקן הסצוים שס מדברי הערוך המתקנים. ואחרי
 כ"ז הדע להישר דברי צחלדות צעל הערוך (הערה 55). ויותר מזה עוד יש לצר
 ההחקות הר"ח מדרך הקצלה, ממה שחמו רוחים דעמו צהכחת פעולת הכיסופים.
 והנה נודע כי כל הוקולים וצרחס הרמ"צן וחמיו צכח הכיסוף שיש צו חמס רק

סל ר"ח הגדול זמ"ס מפני שהי' צידם החלומות קרובים לנצוחם, חת המוצא
 צמור ברחצין (ס"ס קע"ט) על מחמרם ז"ל (זכרות ל"א ז') כל היוצא צמנית
 צמית קורעין לו גזר דיוו של שבעים שנה וכו'. וז"ל, קצננו מרצותינו דיוצא
 צמנית חלום מיוירי כדק"ל יפה תענית לחלוט כחש לנעורת, כי כל אדם שגזר
 עליו בזירה רעה על עון שעשה מגליון זמור ע"י חלום מה שעתיד לבא עליו,
 וכיון שמרגיש זה מתענה וחוזר בתשובה והקצ"ה מוחל לו, כיון שחזר בתשובה
 שלימה, ואפי' חטא כל שנותיו שהן ע שנה בדכתיב ימי שנותיו זהם שבעים שנה,
 ומפני מה העניתי צמית גדולה מחעניתי צחיל לפי שצמית יח לו סעודה מוכנת
 והענוגים מה שאין לו צחיל, וכשמגיע מהן קשה לו בלבו יותר מהעניתי צחיל,
 והעפ"כ יש עליו דין עונג צמית ואחר רצון ליתן תענית לתעניתו עכ"ל. כנגד זה
 יש להוסיף על סוף דבריו שם צמנינו ר"ח הגדול זמ"ס חזל יסמכו צה הענין על
 והחלומות שח ידברו וכו'. (לפי נוסחת הס"מ העקריית ולא כנוסחת דבריו צדוק
 שהצחנו) מה שהוצא בהג"מ ספ"ח דצמית (סי' תנ"ח) וז"ל: וכתב ר"ח דחין
 לטהענות צו"ה תענית חלום צמית משום דחין חנו קיחין צפתרון חלומות עכ"ל.
 והוא כעין דברי רב האוי על סכנת מויקין המוצאים צמירוק (ערך אספרנס) וז"ל
 הגי מילי דחמירין צו' משום סכנת מויקין דהור וחיבין צו' והשתא לח נפישו כי
 שהוא עונג עכ"ל. והמציין יצחיק עוד שחידוש גדול הוא מר"ה שצמנינו חלומות
 עזז חת ונחברו להודות חומרת תמיד עיין לקמן (הערה 16) ומה ישיכול על
 דקדוק לשון שם צמנינו ר"ח הגדול זמ"ס מפני שהי' בידם החלומות קרובים
 לנצוחם — ועוד תראה בהערה שח"ז ח"ך יסוד הר"ח עוד דעוהיו יום הרמז"ס
 הצא אחריו עד שכייה הנראה סתך עליו הרמז"ס צמנינו צמית (אח"כ שיעלה עליו
 צמית הפלסופיח ולא פחד עוד מלדבר נגד הרבה דעות ניסנות אחריו שכבר דבר
 נגדס הר"ח. ויתכן שח"ט צמירוקו למק חלק שיחבר חזור ויגלה מה שהיה וון
 הדרכות דרך פשטם ומה שהיה משל, ואשר תהס הי' צחלוט וכדבריו צמחור מוחלט
 כאלו הי' צחקין עכ"ל, שדות לדברי הר"ח שהצחנו צמנינו ר"ח הגדול, שכתב ג"כ
 ומפני מה לא פירשו כי דברי חלומות הם וכו'.

15) לא נמא צמור קדמון חיה מחמר מוצא מר"ח ז"ל אשר יורה גם צמית
 רחוק על דרך הקצלה והסודות. והנה דבריו יעויין בהקדמתו וצחורו על כל
 הפרשיות. הוא מציא לרוב חת דברי הר"ח, אך לא חף פעם אחת צדך הקצלה
 רק תוויד צדך הפשט וכמו שיראה הקורא בלקוטים מפירושי ר"ח על התורה
 שחברנו לקונטרס זה. וכי' דבריו צחיו צמי' בהקדמה שצדך הפשט יציא הרבה
 חת הר"ח וצדך הקצלה חת הרמז"ן. חמנס מלאנו עוד מחמר אחד המוצא על שם
 הר"ח צח"צן (סי' קכ"ד) המורה צדור שלח ידע חו שלח ראה לדעת כלל מלמוד זה
 והוא פי' על מחמרם ז"ל (זכרות ו' ח') מנין שהקצ"ה מניח תפלן, ונודע
 שהמקוצלים האריכו למעניהם צמחור זה, וחלן חסצו למלוח מקום להכניס צו כל
 סודותם ולהרחות קדומתם צתלמוד יעויין צמי' הפס"צ חת המוצא שם צע"י: הולם
 הר"ח ז"ל יקצו מחמר זה חל האכל, לדרך הפשטות צדדים נעומים. וצמירוק כי
 ספר של הרצ"ן צעלמו חיו מלוי, וגם שחציוס עליו דברי הר"ח אשר לדאצון נפח
 כל מחכיל נאצו פירושו היקרים, חמרתו להעתיק פה כל המחמר של הר"ח מדברי
 הרצ"ן שם וז"ל ואחר ר' יחחק מנין שהקצ"ה מניח תפלן וכו', מנין שהקצ"ה
 מראה צדור לנציחיו ולחסידיו צאוצנחא דלנח צמית חדס יושב, דכתיב רחיתי חת
 ה' יושב על כסאו, וכתיב ואיראה חת ה' יושב על כסא וגו', וכמו שיש לו רגליס
 דכתיב ותחת רגליו כמינשה וגו'. וכיון שודע לנו כי מהרוא לנציחיו צענין חת,
 נחצר כי זו רחי' האמורה צחית העין חיה חלח צחית הלכ, כי לח יתכן להחמר
 צחית העין שנהא דמוצ הקצ"ה שחמר וחל מי דמיון חל ומה דמות תערכו
 לו, חלח רחית הקצ"ה בלכ הוא, וכך יתכן לומר שחפסר לאדס לרחות צחית
 הלכ דמות צדור חיש צחש ועליו תפלן, והחמור רחיתי רחית הלכ דכתיב ולצי
 רחיה הרבה חמית ודעת, וכך כוונתו ולא רחית העין ממש, כי צמירוק חמר הכצו
 ודברתי על הנציחיס וחכני חוון הרצתי וציד הנציחיס חדמה, מלמד שנהא לכל
 נציח דמיון שיכול לרחותו, חל רחי' ממש ח"ו שיש מי שיעלה על דעתו, וכי' ר'
 יחחק חולק על התורה, הלא כתיב כי לא ירחני האדם וחי, וצח ר' יחחק וחמר
 כי נראה הקצ"ה למשה? ועוד, כתיב ויראו חת חלקי ישראל וגו', הנה מראה
 הבחור

(א) צחוינו הנזיחוס שצחצח הנצוה ורחית הלז צסקין פיו. (ב) לתעב תסס הצדקוס שאזיז ספוריס נפלחיס הנמלחיס תסס צתלמוד, צחלום רחוס: (ג) צהרקות בשמות הצורח ופירוס' הכתוציס ומחמרו רזל צדק משל. (ד) צהכחסת יכולת הכסוף. (ה) צמעלת המלחכיס על האדם.

(16) עיון לעיל (הערה 11) מוצחיס דצרי ר"ת סתצ על הר"ח ספעמיס צרות קחמיר לזח כהלכתח, וצתולדות רציוו נתן (הערה 49) מוצחיס תלמידי רש"י סכתצו על הר"ח סחולק על רציוו האזי ולא מכת הלכח אלה סקך דקכו להורות חומתח.

(17) בתולדות רציוו נתן (הערה 23) הצחצח פו' הר"ף על מחמרו (ספ"ב דפסחיס) ע"ה מותח לקורעו כוב, צחופן קרצ חל הסכל סהוח מעין דצרי רצ סריח גלון. צחצחצח ב"ס הר"ן סס. ולעיל (הערה 14) מוצחיס דצרי לענין ר' צחצח מיוון מערתח סצחלום הי'. וק"ע (ספ"ח דצצועת) פירוסו על המחמר הצזיחו עלי כפרה סמועטתי חת פירח ע"ד ססצו וגלוי, ונודע חין נחצצו המקוצזיס צמחמר זה. וצחצח דרצצ"ח חנח למילתו' צקומתח דרקיע פירוס סחלכסנדר ווקרון עשה לורת העולס וצורק דרקיע וגלגל החמה וסס הניח סולתו' ע"כ מוצח צס"ו ר"ה דצ"צ צסס ר"י מיקס ספי' כן צסס רצו. ומזה הו' נראה קלת סחצר הר"ף פו' מיוחד על הגדות וע"ג עוד גרסות מחמו. וחולי סמע כן מפיו ור"ל סציוו חלכסנדר החלו התוכניס לעשות לורות עבולות מלצח קסמוס.

(18) עיון תולדות רציוו נתן (הערה 54).

(19) הרב צעל הערוך לז יציח צסוס מקוס חת הר"ח צהוספות תורו חו מרן, ואדרצח הוח מצזיחו תמיד צהוספת תנת ז"ל וצחצחצח סוור העלמי וזה חזינו ונדרך התלמיד. עיון לעיל (הערה 6), ופעס חחת יציח חת דצריו צסס וס מפריס ססס, כמו צערך פרקד ח' סציוח מתתלה פירוס רצ האזי וחח"ז ויס מפרסיס וכו'. וצחס נכלל הר"ח כמו סתצו תסוס צקירוס (צ"צ ע"ד ח' ד"ה וגנו) וצערך סלת חולק על דצרי הר"ח וכתצ וחזי חומר וכו', וכן ערך סמד פירוס ר"ח ז"ל מלסון פירוריו וחזי סנין דלסרוד צל"ת וכו'. וכ"ג לז וכתן לקתצ נגד רצו המוצבס. ומון מזה רחוק הוח מחמו צנקוס וצונק, היינו סרחוק הוח לומר סרציוו נתן נסע מרותי לחלקורו' חן ללמוד מר"ח, וחפסר סחי' להסך סהר"ח הו' חזיה זמן צרומי וסס למד מחמו רציוו נתן ולכן נקרח הר"ח צבי קלת חיס רומי, חן גס זה חזינו מוזכר צסוס מקוס. וגס זמן פטירת פר"ח נרשמה צווחסין סנת תת"י, וצעל הערוך הי' עכ"פ גלמח וקצל ונמנו פירוסיס כצן עזריס סנה ח"כ יחי' צנת חתומת ספרו סהיח תסס"צ כצן ע"צ סנה ויותר, וצכ"ז היו חייס עוד אחיו וצית חציו (עיון תולדות הערה 59) וזה דצר רחוק מלד. וח"כ קרצו לודחי חמ"ס צחצחצח רש"ל (סו' כ"ט) סצעל הערוך קצל מר"ח ר"ל סקצל פירוסיו לרצו חע"פי סהרצח תסס חזינו מוזכר כלל על סמו. ולרובמח נליג מסכתח חחת חסר זה יציחו המפרסיס ציותר חת פירוחי פר"ח, וסס מוצחוס צספר הערוך צססת מצלי מוזכר סמו, והיח סכתת צצח צתרא. ומתנה נציח רחי' על הסחר. ע"ס ט' צ' תוס' (ד"ה חתח) צסס הר"ח וצערך סנכ ח' צססס. וכן י"צ ח' תוס' ד"ה דולח וערך דולח. גי"ב ח' תד"ה חז וערך קרנול, וי"ז ח' תד"ה כליו וערך כליו. וכ"ח ח' תוס' ד"ה צסופר וערך חין ח'. וכ"ז צ' תד"ה צחלילח וערך דחל. וכ"ח צ' תד"ה גגון וערך לוף ג'. ול"ו צ' רשצ"ס ד"ה דקל נערה וערך דקל ג'. וס"ו ח' רשצ"ס ד"ה חולטחות וד"ה מלולח, הכל צערך חלס' וס"ח ח' סס ד"ה צר מחוניתח וערך סנער. ועי"ב ח' טס ד"ה חסכלין וערך חסכלה. ופ"ו צ' סס ד"ה סתות וערך סתות. ול"ט ח' סס ד"ה ודילמח סלחופי וערך סלחף, וקח"ו ח' סס ד"ה ומלחתי גירסח צפי' ר"ח וערך סצלונת. וקס"ד צ' סס ד"ה וצפירוסו ר"ח וערך הן ג' צסיווי לסון המדרס. וקט"ו צ' תוס' ד"ה סקל, צ' פירוסיס צסס ר"ח וסעיהס צערך ספל צססת. ע"ע צספר תישר לרציוו תפ (ל"ד ד) ס' ר"ח תלטר צלסון יוני חרפה וקרקסחות צתי כסחות ע"כ. ונערך תלטר כתצ כן צססת, ור"ל סקורחיס כן לתחטרחות צהצרה סתורה קלת סיהי' לסון גנאי כמו עין כוס עין קול, וגלצו צצרכוס סססעודה מרציוו פקן (סו' קה"ו) צסס ר"ח ומית הוח מרת צלסון יון וצערך ומית כ"כ צססת. ע"ע רחיות ע"ז לקמן (הערה 22). וחולס צכ"ז לז כל המלח צערך צססת סח מר"ח. ולרובמח ע' רשצ"ס (סס ל"ה צ') ד"ה צמורלמין פו' צ' צסס

(ט"ו) ששני תרגומי ירושלמי שלפנינו נוטל במקום זה פרג זה ידוי. וכבר כתב הרמב"ן ז"ל הזכות (ויצטרף פ' ז"ט) שרצונו (הרי"ק) סומך על ה"ח ברז דרצוי.

(21) הן חמס לא נמלא שום תשובה לר"ח מועתקה מלשון ערצי והמחמרים המוצאים מפירושו על התלמוד או על התורה מורים כלם שהיו צענים ולא הורקו מכלי אל כלי. ומה תוע שיפה השיב הרש"א (סי' חקס"ו) לחכם אחד שכתב לו שיש צידו תשובה מר"ח מלשון ערצי שלא יסמך עלי' (הרש"א) משום שאין צורך לאלו חס הוא מר"ח ולא שמה חמנה מעולם יג"ס. זכ"ל יש לשער שידע לשון ערצי הנדפרה אז במקומי. כמו רצונו נסוס בן דורו וארלו. והנה רצונו האויי פתטיז הרבה לר"ח. כתב רוב הפוסקים מלשון ערצי יעוין הולדתו. ונמלא צשערו לזק (הערה 3' ח"ד סי"ג) גם לקהל קרב"ו וואן מקיס ה"ח הפוסק חרובם מועתקה מלשון ערצי, צלי ספק מחמת שהנינו. זה הכמי הארץ, וכבר לדבר במחמרים המונח חמנו ברמב"ן פ' זה על ענין הארצה והלפרדע, קורא לקראקאדיל אל המס"ח מלה ערצית. וע' צליקוטיס מפירושו על התורה המונחרים כאן (פ' השא) ח"ק ידע שם שנהאוי צ"הק כיון ונלשון ערצי זה"ל שכן הוא צאמה. וצ"מ"ת (על צ"מ כ' צ) צסס ר"ח הפוסק חמת קטנה ונלשון ערצי אל מזור"ד ע"כ וכן הוא צאמה. ע' ערוך ערך זור וערך מזור של"ל ג"כ מזור לפי הי"א שם. וע' לקמן (הערה 27) שהסתמם הפוסק צפירוטי רצ סעדי' על התורה ושאר פסריו, והס היו כלם מלשון ערצי. ויכר ג"כ דרך חמני. ערצ צחקירותיו על הכחקה הבשנויות וחיוויו הבניחים והכחשת יכולת הכסוף ע'. למעלה (הערה 15). חולס צכ"ז אפשר שלא ידע לאן ערצי כ"כ לכתוב זה. ספרים. וכבר נסתפקו צעסס הדבר למעלה (הערה 2) אך גם זה חס לא כתב שום ספר מלשון ערצי, יש עוד מעט ספק צכונת ר' סמואל ספורטא ע"ס למעלה (הערה 15).

(22) כל מעין דרצוי ר"ח המוצאים צקדמונים ימלאם כלם לחס ומוצנים מחד, אכן עד נאמן לנו יגל דבר זה היודע לשפוט על כמו אלה הוא רצונו צעל הנוחור דרצוי רינות שלו עם קראצ"ד (המוצאים צס"מ על צ"מ ל"ח ח') שכתב ור"ח פי' דרצוי וכו' ומו לנו גדול מן הרצ הזה צלחות לשונו, ונועס מלילתו והביונו עכ"ל. חמס דרכי סור שלא הגיע למעלת רצונו האויי, ע' הולדות רצונו האויי (הערה 31) דוגמא מיופי מלילתו צספרו מוסר האכל. כנבר זה עיון צלקוטיס מפירושו ר"ח על התורה המונחרים כאן, סוף פ' ויחי.

(23) עיון הולדות רצונו נתן (הערה 15) ח"ק ועל חיות דרך למד לשון יונית. חולס גם ה"ח והנוקדם לו דור ח' וגם דר צלחות ושמעאלים ידע צבר לשון יון. ע' ערך הנומח פי' ר"ח לשון יון הוא תורה כלומר חק הצחלות ע"כ. וכן הוא צאמה. וערך זמית שהוא מרק מלשון יון והוא מר"ח חע"פי שאינו מזכירו עיון למעלה (הערה 19). וכן הוא צאמה מלשון יון עיון צווערכי לשון. וכענין זה צערך כליל צלי יוני נטן, והוא ג"כ מר"ח (סס הערה 19) וכן הוא צאמה מלשון יון. וערך סנן ר"ח פירש שהיה לשון יון וכן הדעה צמוסף סס. וצסס"ס צ"צ ע"ב ח' חסכלה פי' ר"ח לשון יון הוא וכן הוא צאמה. וסס קמ"ד צ' פוליומסטוס פיר"ח לוחס מלחמת מלשון יוני ע"כ וכן הוא צאמה יעוין מוסף ערך פלמטוס. ונראה שהסר סס צערך כל פי' ר"ח שהיו לא כתב סס שום פי' על בוך מלה זרה כזו, ואין מדרכו לעשות כן גם להעלים פי' ה"ח. וצס"מ (על צ"מ י"ט ח') צסס ה"ח דויתיקי לוחס שכיז מרע מלשון יון נקראת דויתיקי ע"כ והוא צערך ערך דויתיקי חע"פי שאינו מזכיר לר"ח וכן הוא צאמה עיון מערכי לשון. ועל דבר הפלא ח"ק ידע חסס סדר צין היסמעאלים ל' יון עיון למעלה (הערה 2) מה סנסתפקו ע"ו.

(24) ע' צלקוטיס המהוצרים כאן מפירושו (על התורה פ' וישלח צמנחת יעקב לעשו וצפ' שמות צמקרא לא תאסיפך לתה תצן וצפ' זה צרמני האת הגחולה. ופ' הרומה צרמני כלי המסכן.

(25) ע' צלקוטיס פ' וירא. והערתי סס ע"ד הקראים השונים צחרב"לחן. ופ' זה ומשפטים.

צ"ח ולא כן צערך פראס דק פירושו ח' של רש"ס ס"ס . וגם כזר הראינו שיש מקומות שחולק על הר"ח ציבור, ולכן ח"ס צספר הושר לר"ח (נ"ח ז') שכל דברי הערוך נערכין על פי פירושי ר"ח לאו דוקא כל חלף שר"ל רוצו ככלו.

20) בותבי הדורות יגמרו את הרי"ף לתלמוד הר"ח ויש להם זיה מתיבה יותר עכ"פ צקדמונים מתיבהם כן על צעל הערוך שעל הרי"ף כהצ כן הרצ"ד צקצלהו ור"ח צספרו הישר ע' לשונו למעלה (הערה 11) וצ"ל נשחר הדצר צספק חס לא רין מחמת שהי' חי הרי"ף צימי נעוריו סמוך למקום הר"ח וגם השתמש תויד צספריו, לכן חצוהו להלמוד. והנה הרצ"ד כהצ סס שהי' הרי"ף גס תלמוד ציגו נסים ועליו יש כמעט צדור שלא הי' תלמידו ע' הולדתו, דק ע"כ מטעם הנ"ל. וכבר מזה הרצ צעל קורא הדורות (ו' ז') חרצה מקומות צרי"ף סמציא את הר"ח צמיו יע"ש, ופ' חצית צצנת קס"ז צ' וקס"ג ח' וריש פרק הזה צסוף פ' השוכר חס האומנים. ולא נמלא צחחד תהי' סיקרחהו מן ח' רצ חרצה הוא משיב על פירושו וסס צקורא הדורות כהצ עוד לרחי' שהי' הרי"ף תלמידו וצ"ל: ועוד רחיתי צקלה מקומות שחמר ומפרטי לה רצן כותצין ווספות פר"ח והוא הפי' ע"מנו סכתה הרי"ף צסס רצן עכ"ל. וזה רחי' לסתור חחין דק לסתוס כן על רצו. וצחחיו נמלחו כזה הרצה מקומות צרי"ף ולדוגמא טיט מהס ע' סוף עירוצין וחחיונא למקצת רצותא דצציו להו כעולא וסמחי חגמרח דצני מערצה וכו' וחנן לא סניחא לן הכי דכיון דסוגין דגמרח דילן להסירח לא חוכפת לן צחחי דחסרי צגמרח דצני מערצה דעל גמרח דילן סמכין דצתרח הוא. וחחיהו קור צקחיו צגמרח דצני מערצה טפי מן עכ"ל. והנה על סוף דצרינו נכתב צח"א טיט לעיון עוד זיה הרצה. וכחן צציו רק להחלת לשונו צח"א וחחיונא למקצת רצותא סכוונתו להר"ח שהוא הסוסה כעולא ע"ש. צתוספת. וחלו הי' רצו סמוצק לא הי' מעלים את שמו כ"כ ודוהה את דצרינו כלחחר יד, חע"פי שסס הפירושים צגמרח כחלת דיוסי' ומי חרג למד צלו ספק מספרי הר"ח סכלשונו סס צערוך (ערך דיוסי') חסר. רוצ דצרינו לקוחים מהס ע' הערה הקודמת) וכן טיט מחס דצרי הערוך ערך גוף עס פי' הרי"ף פ' הזרוע על חירוס סס רצח גוף הי' יע"ש שהרשע חסיב עליהם צלוק). רק סצ"ל יס חלוק צגמרחס כחן צעירוצין שהרי"ף גרס מי חרג והערוך מחדק וצגמרח סס לפנינו מי חרק, והגחון ר' יע"ש: צליון מרשים על הגליון רק גרסת הערוך וסכח לרשוס ברסת הרי"ף צמקונו. ע"ע צרי"ף ספ"ד דצ"ח לענין ואונחא צקרקנות, וחחיהו מחן דמספקא לי' חס חילתא ולא ספק צה נוידי וחן עיינין צחלתא ספיר ואיסתצצ לן וכו' ואע"ג דח' דר' נחמן לא חתמר צחא דוכחא לא חוכפת לן צצחי דכמה חילי צגמרח דלח מפרסן דוכחיהו ומיפרסן דוכחא חחיהו. הלכך הלכתא כדכחצין ולית צי' ספיקא עכ"ל. והכונה צכ"ל להר"ח. עיון צחלחמות להרצ"ן סס וצ"ל וכ"כ ר"ח ז"ל חלף שחמר צסוף שהצצר צספק חללו מרסס דלח חתמר ח' דר' נחמן צחא דוכחא עכ"ל. ולשון זה חל הרי"ף וחחיהו מחן דמספקא לי' וגם גוף דחחי' צדק רמו על דצרי הר"ח, ורחיק מחד סיכתב כן על רצו המוצק. חולס צקורא הדורות מציא עוד סס מהסוצת הרשצ"ח סיוון ח"ת קי"ד (צ"ל חקי"ד) סחלה לרי"ף מפני שראינו לר"ח וכו' והסיצ הרי"ף האדרכתא כך הוא כמו שחמר רציו וצ"ל עכ"ל. וחלו הי' כן הי' נראה זה כמו קלה רחי' שהי' הר"ח רצו המוצק סן דק הגדולים לקרוא את רצס צסס רציו סהס עיון למעלה (הערה 6). חולס גר זה יעמדו לפנינו חרצה מקומות סחחיו סס מהלכות הרי"ף חסר צהס וזכיר שמו צפירוס וזהס לא יקראוהו גס רציו רק רצ חננאל ז"ל. חנן צעל קורא הדורות לא רחא עוד חסוצת הרי"ף הגרסת צימינו ולכן מציא חסוצה זו רק מהסוצת הרשצ"ח. סנטרסו חליהן צסופן עוד חסוצת ונקדמונים. ועיינתי צחסוצת הרי"ף ומלחתי חסוצה סנכרת צסי' קע"צ וחסרה צתפחחות. יחס הגוסחא דצצרי הרי"ף האדרכתא הוא כמו שחמר ר"ח ז"ל. ח"כ נראה פשוט סחסר צתסוצת הרשצ"ח חלת חננאל וחין כחן רחי' עוד.

ולענין מה שמתמש הרי"ף הרצה צפירוסי ר"ח חף צלי העיר חת' ונקוונט. סנקומות רצו וכבר הזכרנו מהס דוגמאות. ע"ע פ"צ דצ"ח ד' כ"ה פירושו על חלת שלהן מה שהציו מתברוס ח"י על סכל את ידיו והוא כלשון הערוך שחינו מזכיר ג"כ את סס הר"ח. וכבר הזכרתי למעלה (הערה 19) שהרשצ"ס (צ"צ ל"ט ח') צ"כ צסס חר"ח. וצ"ח על צ"ח סס מצויר כן צלשון הר"ח. והעיר ע"ז צח"ע (ס"ט)

(26) ע' בלקוטים פ' משפטים על המקרא חס נראה השמש עליו. ובקורא הסודות מצינו גם תשובת הר"ש (סי' קל"ח שהי' לו פירוש הר"ח פ' שופטים בענין פירון זכור. חתום נראה שלקח הריצ"ט זה מתשובת הרש"א (סי' ר') עיין בלקוטים פ' שופטים.

(27) ע' בלקוטים פ' זא על המקרא ואחריו לא והי' כן צטט הרמזין וכן צט' אקת צמי מריזה ג"כ צטמו. ופ' אחרי צטט הרצ"ע ופ' שופטים צטט הרש"ח.

(28) אין לנו פי' יותר קדמון על התורה מפי' רש"י. ומאד הי' חזיו חללנו חילו מחלו חיוץ פירוש יותר קדמון מונו. ומעטם הזה וגם לנצנור הליז יד וסס לרצינו חננאל אשר לא נשאר צידינו מחוניה ונפרכה ספריו היקרים, במרתו צדעתי לחצר לקוטרם זה לקוטים מפירושו ר"ח על התורה כפי סדר הפסוקים, וכל הנמלא צטמו צפירושי רצינו צחוי על התורה, וצחיות ספרים זולתו. עם קלט הערות ולא חלטך לרשום צכל מאמר שהוא מס' צחוי רק צמעט הנלקח מספרים אחרים אכתוב אף המקור. ואע"פ סי' צחוי ציד כל חס אקוב צכ"ז אשר קוראים מציינים ימלאו עונג צהעריך לנתיים דצרי חכם גדול מפורסם צקונונים על סדר גכון היותר אפשרי עם הערות מוסכלות. וצפרט שצנור רצינו צחוי רצ הוא צמחופו ופירושי ר"ח קנצטעים צמוללת אחרותיו. ועוד לנו יתרון צפירושי ר"ח צמה שגודעו לנו עי"ז חיוץ מפירושי רצ סעדי' אשר נאצדו מיידינו וגם שאר ספריו הנאצדים כאשר תראה צהערותינו שראה חותם ר"ח והשתמש צהם ברצה. חולם כל משכיל יראה לעלצון נפטו כי הרצ צחוי נרפה מעט מעט מציאותו צתחלה להציא חת דצרי הר"ח צמקום הראוי וכמו שהצטיח צהקדמה. ולכה נמלאהו מזכירו. צהרצה מקומות עד פ' משפטים ומסע עד פ' השא רק צמקומות מועטים ומסע וחילן מחרים ממנו עד פ' חקת שצנחו עוד פ"ח ולא יותר עוד עד סוף התורה. וצהערה שחח"ץ נחלה עלתו מה לעשות בלקוטים האלה.

(29) בשפתו יסנים חות שי"ן שכל טוץ פי' על התורה כ"י עכ"ל. וצטט הגדולים (ח"צ מערכת ש' סי' ל"ח) שכל טוץ פי' קדמון על התורה מהרצ מנחם צר שלמה צצרו סגת ד"ח תת"ל ומזכיר פירושי רצינו חננאל. ונמלאו צחולר הספרים להגאון מוהר"ד אפנהיים הזכירו צס' תוכפת מבולה על קהלת דף ז' ע"צ עכ"ל. וצחולר הספרים של הגאון רד"ח הגיל הנדפס מחדש צטט קהלת דוד (המזווג תקפ"ז) נמלא צין כ"י פחליע (נומר 175) מדרש שכל טוץ עד פ' יהיו לר' מנחם צר שלמה (176) תפ' וירח עד פ' יתרו להג"ל קלף עכ"ל. ומלאהו צמרדכי פ"ז דסנהדרין (סי' תרי"ד) מציא ס' שכל טוץ צדינו עדות נראה שגם מהוראות ידבר סס. וכן הר"ח צעלמו ע' לקוטים פ' שופטים. והי' חס חל שדי ותן רחמים צלל חיוץ חיס ענין אחר לו מצוא צצית החולר ההוא, לחמול על שחרית ולידי ענק הלזה, להעלותם ונאדן נשי' ולהוליאם לאור, יעתיק לו מסס הנוסחא של ספר שכל טוץ מצרואות עד יתרו, או עכ"פ בלקוטים של פירושי ר"ח הנמלאים צתור, ויחצטט ללקוטים שחספנו מסס כחן וגם ללקוטים מס' מקצועות של הר"ח הנמלאים ג"כ צחולר הספרים סס (ע' צפנים) והיו כלס לספר אחד תהקדמות ר"ח, כאוד חולל ממהפכת הזמן. ויוי שיש לו מדרך רגל גם צחולר הספרים של אקספאנד יעתיק לו מסס פי' הר"ח על מס' קדושין. (עיין שעה 32) ויחצרהו ג"כ לספר ההוא.

(30) אין ספק חללי שפי' הר"ח היו ע"ד הלכות הר"ף צצסוף כל סוביא חו מאמר פעמוד גם הדון הולא חכל המ"ות של ההלכה, והיו להם ח"כ יתרון עוד על הלכות הר"ף שנמלאו ג"כ צהם צחורים יקרים על גוף הגמרא, ולהם לרף הר"ח ההלכות צסופו. ורצויה ע"ז נמלאו צקדמונים צהרצה מקומות. ולדוגמא חיוץ מהס צצט"ע צציש מאמר זמן אחר גרסת הגמרא, וכתב ר"ח ש"ת שטרח דכהצו צי' צההוא יומא וכו'. ומאמר אחריות דף ח' ח' (ד' ווארשויע) ג"כ אחר הציאו הגמרא וכתב ר"ח ש"ת מפקינין ממונה מחזקת מצי' וכו'. ונאמר וא"ו צשמות צעלים (דף ו' ע"ב) ג"כ כני"ל ש"ת הנוגה צחופה העיר וכו'. וצתצצין (ח"צ סי' ס"ג) כתב ר"ח ושמענין מני' דמאן דמפחיד לי' להצרי' וכו'. ע"ע למעלה (הערה 8) ראוי מלשון הרש"ס (צ"צ ל' ח'). ואפשר חלו רחא קלת אשכנים פירושי הר"ח

ד' שריח גחון מעשה ה' ציוני חצותינו הקדמונים פעם אחד ע"ש ה' ויום
 המעון וכו' לענין קבלת שבת, ושם פ"ד דכתובות (ס' קס"ו) וזם' המקלועות
 כתב ר' זמח גחון צביתי ולא צבי עקתי וכו' ע"ש לענין מזונות אלמנה חלל
 היתומים: ושם פ"ו (ס' קפ"ט) וזם' המקלועות פירש ר' נערונחי גחון דלח
 מיירי חלל במקדש בלד חלל כתב כתובה זכה היצט. ושם (פ"ט ס' רכ"ה) כתוב
 צם' המקלועות כך אמרו הגאונים הסופר את אשתו מן הסצועה נשעת מיתארו
 נוטלת כתובהה בלח סצועה. ושם (פ"י ס' רמ"ג) וכן הוא צם' המקלועות שחילק
 בין קרקעות להוראות והלואות. ושם עוד צמור, וכדברי הר"ם ז"ל מלחתי צם'
 חפן לענין סודא דדיינא. וכתובות מהר"ם לם' סופרים (ס' י"ו) העתקתי חם'
 המקלועות והיבא דמכז ל' סכנא וכו', לענין חצולה. ובהגהתי (פ"ג מהלכות
 עדות) כתב צספר חפן סכך, חמר ר' פלטי רחש ישיבה וכו', הואיל ומעני פניס
 צפרהסיח נחשז רשע ופסול לעדות, וצרח"ן (ס' ל') וה"ל מלחתי צספר חפן שטר
 שחתמו עדים חמס וכו' וצפ' הרצ"ד סוף תמיד וזם' מקלועות מ"כ היבא דחיבא
 דרס צביתי דלחן חסור ל' למיסק לדוכן וכו' ע"ש דין זר מאד והמדפס מציח סם
 צס פ"ח (וא"ח ס' קכ"ח סל"ח) שאין לפרסם דברים חלל, הרצתי צצצח כל
 חלל המקלועות כדי להרחות שמיני הספרים מוצאים דיינס בל ענין, היינו שספר
 המקלועות מדבר מדני כתובות ויו"ט וסצת וצמרות והלואות וחצלות ונשיחת כפים,
 וגם נדוני מנוונות וביטוי כפי שיצוהר לקמן. וכן ספר חפן המדבר מדני שכלים
 ותפלות וסצועות ודיינים ועדות, וגם דיוני ממונות ויצמרות וקדושת כפי שיצוהר
 לקמן. וחצרי שטיהס נקראו על סם מחצר אחד, קסה להצין לכאורה ציה וצחיה
 ענין נחלקו שני החצורים החלו ולחם קרח להס שני שמה, כיון ששניהם כוללים
 דברים מעוררצים בלי סדר וערך, וההלכות שמתארו ציה נחלו בס ציה. ויותר
 מזה תראה עוד לקמן שדון אחד צעלמו הביאו קלת חכמים צסס ס' המקלועות
 וקלחס צסס ס חפן. ולכן שערתי ששני הספרים היו לאחד דק שהי' כולל שני
 חלקים, והאחד וחס המדבר מדני ממונות הי' נקרא צסס מקלועות ע"פי לשון
 המשנה (סוף צ"צ) הכולה שיתחכם ויגסוק צד"מ שאין לך בפקצוץ צהורה יותר
 מזה; והשני המדבר מלואות צצין חס למקיס ומעסיס טוציס חסר יעשה חותם האדם
 וחיו צסס הי' נקרא צסס חפן ע"פי דר"ל (צ"ר סל"ו) כתוב ח' חומר וכל חפלים
 לא יסור צה וכתוב ח' חומר וכל חפליך לא יסור צה חפלים חלו מלוא ומעסיס טוציס
 חפליך חלו חצנים טוצות ומרגליות ע"כ. וח"כ חפן ססס צלי כיוי הורחחו מלוא
 ומע"ט. חו שכלל הספר הי' נקרא צסס חפן להיותו מדבר הכל חפלי האדם הן
 מחותם שציו לציין חצירו הן מחותם שציו למקוס. וחלק הפרטי מונו הכילל דיני
 ממונות הי' נקרא צסס מקלועות. והאשגמיוס ערצו שמות החלקים כפעם צפעס
 רק כפי שער הספר שצח לידס צמקרי, והניחו סס החלק על הכלל חו להסן חו
 שחליפו חלק צחלק. — נשאר עוד לצחר דבר יותר קסה והוא שצבר דחינו למעלה
 צה"ה חכמים המיחסים צפי' שני הספרים להר"ח, והעפ"כ נחלל כנגדס מחאנרים
 צגדולי הפוסקים המורים להסן. ע' מרדכי (רפ"צ דיצמות) זיקה לא פקעי צכרי
 וכן הלכה וכן פסק ר"ח וכן ספר חפן. ושם צמור וטיות דר' חיוח לא חופשטור
 חס יח להס הספק חו לא חולונין לחומר ח' זכ"ח ר"ח וספר חפן. ושם (פ"ח)
 דקדושי ס' תפ"ח) והלכתא כרצ פסח דשטר חירוסין לריך להיות מדעתה, חלל
 צם' חפן פסק כרצח ורציח וכן פסק ר"ח ע"ל. ופסקי רקנוי (ס' תס") כתבו
 רי"ק ור"ח ז"ל דלע"ג דחין גוצין קנס. צצכל מנדון ל' עד דמפייס לצע"ד וכו"כ צם'
 המקלועות עכ"ל: ובהגהתי (פ"ד מהל' חיות חות ל') וכו"כ צה"ג וצפר"ח
 וצדרי ר"י חלפס וזם' חפן. מלשונות הללו נראה צעליל סר"ח לחוד וס' חפן חו
 מקלועות לחוד. וחס ידחוק חרס לומר שצחמת ס' חפן מר"ח רק שהכוונה צכל
 חלו סכן פסק ר"ח צמקוס חחר וכן צם' חפן, מה שחינו סוצל כלל הלסון, הנה
 לעינונו עוד מקומות חחרים המורים בהנגדות ומחלוקת צין ס' חפן חו מקלועות
 וצין ר"ח. ע' הגהת מרדכי לפ"י דיצמות (ס' קכ"ד קכ"ה) וז"ל וצפיר"ח מלחתי
 טסי פ"צ דכתובות נותנ חרס עדותו על הסטר וכו'. וזם' חפן תיך דהא דחמר
 מסיס חלל מפי כהנס כשאניו כתב יוס וההוא דכתובות אפי' חינו זוכרה מיירי
 צכתה ירו, ע"ש שהתירון צם' חפן משונה מפיר"ח צפ"צ דכתובות. וצמרדכי (פ"ח)
 דקדושי ס' תפ"ט) חייטין שחא סיה פרוטה צמדי צפירוס רצ"ן וצפירוס ר"ח
 וצחע דס"ל הלכתא כצמורל חמוס צה"ג וס' חפן פסקו דלית הלכתא כצמורל ע"כ.
 ובהגהתי

(33) החכם וואלף (צינליאטעקא העבראיקא ח"ג) כתב שנאלח צוואר הספרים של חקספארד צין קוצני האטטינגער נומר 252 פ'י ר"ח על קדושין כ"ו. רק שהוא מסופק אם לחיזה מאלסה ר"ח הפירוט הזה ע"כ. וכבר צרנו (הערה 8) שאלה ה' צקדמונים זה שלפנינו בשם זה ואס חציו ואין שני לו. ולמעלה (הערה 28) גליתי עלתי מה לעשות בהעתקת פירוט הזה. ואס כתב עוד וואלף שצוקנן ההוא נמלח עוד פירושים אחרים כ"ו על כמה מסכתות ע"כ, ואפשר שכלם מר"ח ולכן נכללו ביחד.

(34) הן אמנם לא נזכר שם רצינו הנאלח ולא שם רצינו חוסיאל חציו צאסיפת תשובת הגאונים הנקראה בשם שערי דרך ונדפס צאטלוגיקי תקי"ז, חע"פ שנמלחו שם תשובות מר' חנוך צ"ר משה ור' יוסף בן חציתר ע"ש צדינו יצוס (ס' כ"ה וס' כ"ט) ואניהם מאספמיה צני דורס של רצינו הנאלח וחציו, וזה הדור צאמח. מ"מ נזכרו במקומות אחרים מהקדמונים תשובות מרצינו הנאלח. עיון לרובמח למעלה (הערה 5) וצבעל ה"ע (מחזיר ז' מכתבת גיטין וסטרות, דף י"ז צ' וצתשורות לר"ח (נראה שה' קוצנן מיוחד מהשורותיו) כגון חלו הדברים שאין אפשרות אם יצא אחד לכתוב שמה יפלו צדי אחד שחיו הגון וילמדו לשקר ואין לנו חלח מן הפה לחזון לנאותנים. עכ"ל היקר. וכן מורה לשון הרצ"ן (ס' רנ"ז) סבה ושצ מלחתי צתשורות ר"ח חומח דסריכח צאונה התפתוח כו' חי מנצנצל זיקא מני' ערפ"ח ואי לא תחירה דלכלח חונה מקוס צבותא קרינן צבו וכן מנהג צתי וסינות עכ"ל. נראה שמהל כן קוצנן תשובות של הר"ח. ולכן אחשו צתשורות שצשערי דרך קוצנן צאספמיה ממה שמהל שם על שאלות שאלו חאני ארלס לגאונים צס ומה שהנחו להם להעתיק צצנל, ולכן לא נמלח צו שם חחמי אפריקא. ואח"כ צא לידי על טעה אחד סיורי צרכה על חר"ח ורליתי צו (רש ס' ר"ה) מציא ממשורות הגאונים כ"י תשובה שלימה לר"ח יעו"ש, נראה שהוא מקוצנן אחר ולא כמה של שערי דרך. וצועד לחכמים (מערכת ח' ס' יג') כ' שצצלי הלקט כ"י מציא הנהגה תשובות מר"ח.

(35) סדר תפלה של ר"ח מוצא צמרדני (סוף ר"ה) וליא מלחתי עוד מוזכר צמ"ח. חולס מדרס ה' לחצר ס' הפלות וצפת צלחלות אחרות זולת צנל שלא נתחזקו צידס עוד סדרי התפלות ומנהגי צתי כנסיות צמח כל יווי השנה. ולכן שלה רצ עתס גאון סדור לספרד, ורצינו סעדי' אפסר שחצר עוד סדר תפלה של צהירות צמלרים. חו שסלחו לשם ממתח אספיה. ור"ח וכן ארלו חציו נסים (ע' תולדות) חצרו סדרי התפלות אפריקא, אסר שם נתחש ג"כ למור התלמוד רק ממות רצינו חוסיאל חצי הר"ח. ורצ האוי (ע' צתקונים לתולדות) נראה שסלח ג"כ סדר התפלה לחיזה חרן כי מכל האחרות היו שוחלים לו.

(36) בעל ש"ק כתב וז"ל ר"ח חצר ספר המקצועות נראה צמרדני פ"ק חע"פ וצצועות פ"ח וחצר ספר חסן נראה צהנהגה הרמז"ס הלכות שניס פ"ב עכ"ל. וצאמח נמלח צמרדני פ"ה וכתוצות (ס' קע"ח) שכתב וצס' המקצועות פסק ר"ח הוחילו ונכנסה לחופה ולא נצעה וכו' ע"ש לענין צצית כתוצה. ווג"ש שס צצ"ק מתח דצצועות פ"ח ל"ל פ"ג, שכן הוא שס ס' תשני' מלחתי צס' המקצועות סיסר ר"ח צנורר צעת צרה להפענות צ' ור' וכו' ע"ש לענין שמתח יו"ט ונדריס, וכן דסס יפה צצ"ק לענין ספר חסן מהנהמיי פ"ג דשכניס שכ"כ שס ס' ה' וז"ל וכו' ר"ח צספר חסן. וצסס הגדולים (ח"צ דיס חות ח') הוסיף עוד וז"ל ספר חסן חצר ר"ח וכו' צמ"ש צהנהמיי סוף ספר חצנהגה על התפלה וכו' צמח'ק מורה ס"צ וסחר גדולים עכ"ל. ולסן הגהמיי שם הוא ור"ח כתב צספר חסן שאין להזכיר רחש חודס צצל רחצ השנה ע"כ וצסמ"ק ס' פ"צ ר"ח פסק צספר חסן סעסע, שאפילו אדס שצצע צנק"ח שיש לו התרה לדבר מורה עכ"ל. וצנלנו (ס' קב"ד ס' ל"ג) אמנס ר"ח פ' צס' חסן שלו טצעה סלצרר זה (צמי סנדר לגרש חת חסתו) יס לו התרה עכ"ל. ועכ"פ צכל המקומות האלו וצנורר צפירוס שנקלחו סני הצצורים על שס ר"ח וסחר עשאם ויסרם ורם שלו. ומלחתי עוד צמרדני (פ"ד דיצנות ס' כ"ה) וז"ל וצס' המקצוע דר"ח שחסי' צצמה זקנה חין כופין לחלון עכ"ל. ועיד נמלחו סני הספרים מוצאים צאניה מקומות צססס צלי שס הר"ח. עיון צמרדני (ס"ז"ק דצנת ס' רל"ז) מלחתי צס' המקצועות שכתב צס

לֹא יִצְאוּ זָסוּם מִקּוֹם חַת סְפָרֵי חֶפֶן וּמִקְלוּעוֹת ע"ש הַר"ח וְהַרְצָח הַס' מִצִּיּוֹחַ ס' חֶפֶן לְמַתְנַבֵּד לְפִסְקֵי הַר"ח וְכֵן הַר"צֵן חַת ס' הַמִּקְלוּעוֹת. וְר"ת זָס' הַיֹּשֶׁר שֶׁתִּצְיֹחַ ג"כ הַרְצָח מִפִּסְקֵי הַר"ח לֹא יִצְאוּ זָסוּם מִקּוֹם חַת ס' סְפָרֵי חֶפֶן וּמִקְלוּעוֹת זַעֲלֵהֶם. וְרַק מֵאַחֲרֵי הָאֲשָׁכְנוּיָה זֵין תְּלִמִּידֵי הַר"ס מְדוּעִינְזוּ רַק, כְּמַדְרֵכִי וְהַגְהֵמִי וְסִמְלָק הַתְּחִלָּה לִהְיוֹת שְׂנוֹ הַסְּפָרִים ע"ש הַר"ח, וְזֶה רַק זַעֲזוֹר שֶׁמֵּלֶאכֶל לְרוֹז זָסוֹף כָּל הַלֵּכָה הַיּוֹרָחַת הַר"ח לְחַתִּיּוֹת הַעֵינִין וְהַרְצָח קִדְּחוּ בֵּן הַפּוֹסְקִי לְחִזְרֵי תְּלִמִּידִים ע"ש רָצָס כְּמוֹ ס' הַיֹּשֶׁר לְר"ת שֶׁזָּרָז הַמִּקְוֹמוֹת נִרְאִים דְּזָרִי הַתְּלִמִּיד זַעֲלִיל, וְחַעֲפִי"כ כִּיּוֹן שֶׁנֶּחָדָו זֶה הַרְצָח פִּירוּשֵׁי ר"ת וְתַשְׁוֹזָתֵי נִקְרָא עַל שְׁמוֹ. וְזֶה קְרוֹב מֵאַחַד לְזָקִי דְּדִרְכֵי זַעֲלֵי הַיּוֹרָחַת מֵאֲשָׁכְנוּיָה. חֹלָם גַּם לִשְׁוֹן תְּשׁוּז' אַחַת זַע"וֹת מֵהַר"ס זָר"צ (ד"ס ס' תַּתְּנִי"צ) וְלֹא נִודְעָה לָּמִי הִיא, מִיּוֹרָה ג"כ שֶׁלֹּא חֶשֶׁז הַתְּשִׁיז חַת סְפָר הַסֵּן כָּלֹו לְר"ח ע"ש כֶּתֶב זַעֲלֵי הַחֶפֶן וְכו', וְלֹא כֶּתֶב הַר"ח הַנִּודְעָה הַנּוֹפְרוֹסָס זַעֲמֹו. וְחַס יוֹדֶסֶס אִוִּי"ה ס' הַמִּקְלוּעוֹת אִוִּי עַכ"פ הַלְקוּעִים מִמֶּנּוּ תוֹדַע הָאֲחַת עַל נֶכוֹן. נִכְזָר בְּלִיתִי דַעֲתִי לְמַעֲלָה חִיק וְעַל חִיזָה דְּרַק יוֹדֶסֶס הַלְקוּעִים הָאֵלֶּה צִיּוֹר עִם הַלְקוּעִים מִסִּי ר"ח עַל הַיּוֹרָה, וְעַם פִּירוּשׁוֹ עַל מִס' קְדוּשִׁין.

37) וּוְאַלֶּף זֶהוּלֵר הַסְּפָרִים ח"ג ע"ש. וְדַע כִּי זֶה הַרְצָח ר' מִשֶּׁה רַפְּחֵל דִּי אֲגִילְחָר הַסְּפָרֵדִי הֵנִיחַ ג"כ לְזַעֲלֵי שְׁפִתֵי יִשְׁנִים לְרִחוֹת כָּל חֹלֵר הַסְּפָרִים שְׁלֹו כְּדִי לְרַשׁוֹס מִיּוֹנֵו כָּל הַנִּלְכָּךְ לְסַפְרוֹ ע' סוֹף סֶפֶר שְׁפִתֵי יִשְׁנִים. וְכִכ"ז לֹא יוֹדַע זַעֲלֵי ש"י מִסֶּפֶר הַמִּקְלוּעוֹת כ"י שֶׁהִי נִוְנָלָה וְאֵלֶּל ר' מִשֶּׁה רַפְּחֵל, סָבֵן יִצְאוּ זָסִים הַס' חֹת מ"ס רַק שֶׁנִּמְלָא ס' הַמִּקְלוּעוֹת זַע"ק זָסִס הַמְּדִרְכִי.

ובהגהתי' (פ"ט תה"ל גירוסין סי' ח') וז"ל וכן פסק ר"ח פה"ח לישאר ר"ל בחלם
 ה"ח חו' היה דה"ו חונם זי"ו שמים. וכן משמע ב' השולח חו' משום חונם חו' חו'
 חונם זביטין וצ"ס המקצועות פסק דחונם זי"ו חו' חו' חו' חו' חו' חו' חו' חו' חו'
 חו' חונם וכו' פ' צה"י ישיבות עכ"ל יעווין היטב ז"י על טור ח"ה"ע ר"ס סי' קמ"ז
 ותמלא תחולת מדבריו דע"כ בעל המקצועות חולק חר"ח דפסק בלישאר קמח זריש
 כתוצות והתקצועות בלישאר תרח"ו. וזרח"ן (דף ל"ז ע"ד זריש ז"ת) קי"ל כרז
 ששת דחול' הילך פטור וח"י ונלחתי צ"ס המקצועות שפסק רז עמרם גאון הלכתא
 פ' חייח (דהילך חייז) ולח"ה דלח"ה צפיסוק ר"ח שפסק כרז חשת ע"כ. וכן
 צמדכו (ס"ס סי' ר"ט) צסס ר"ח ודלח' כס' המקצועות שפסק כרז עמרם דלח' כרז
 ששת ע"כ. וכן בהגהתי' (פ"ח מטוען סי' ז') כרז ששת דחמר הילך פטור כו',
 וכן פירס ר"ח וכו' ודלח' כס' המקצועות שפסק צסס רז עמרם דלח' כרז ששת ע"כ.
 וסס עוד. (פ"ד סי' ח') וח"ה וה"ח הילך ה"ח ופסקו כרז חשת דחמר הילך פטור
 פפירוס' לעיל תחלת הלכה זו. וי"ל דחיי"ו שהריקצו הפירות ודלח' כס' חסן עכ"ל
 וכן תחום' (צ"ח ד' ח') חז"ל צ"ס חסן משמע דהילך חייז ע"כ. וסס תרשים הבחון
 ל' יאעו' צרלון על הגליון לעיון תוספת צ"ז (ק"ח צ"ז ד"ה והלכתא) נהשומע לדבריו
 ומעיון סס ימלא שכתבו צסס ר"ח דהילך פטור. [ובדברי תוס' חלו גס צמדכו
 לענין זה ש' הילך נבע גס בעל טצ"ע (נ"ח), אך בהעלמת ליון של הבחון רי"ז
 חסר על ידו חלח' הסתירה, וכיון שהדפוס יהי שלו, חלן י' צעיון הדבר כ"כ
 לזר ומחל' עד שכתב ע"ז והחמין לצינו דקדונו! וז"ל ויחמין עוד לצד חס
 וראה כל הסתירות שהבחנו פה עד הנה]. וכו' צ"כ בצע"ה צססו. ע"ז דריו מלוס
 ע"פ (ד' ווארסוויא דף ג' ו') ומדבר (ל"ל מר רז) עמרם ורצונו החיו וז"ל פסקו
 הלכתא (כר' חייח דהילך חייז) וכו'. ור"ח פסק כר' חייח [צקמיתא] וכרז ששת
 צצתייתא (דהילך פטור) עכ"ל. מ"ז תראה צעליל פסקי הרי"ח נגד ספר החפץ
 חו' מקצועות, גס חותה הלכה שכתבו הר"ח צ"ן והמדרכי והבהמיי' צמקוס אחד
 צסס ס' מקצועות כתבו תוס' והבהמיי' צעלמס צמקוס חסר צסס ספר חסן.
 החמס על דבר הסתירות צין פסקי הר"ח לס' חסן ומקצועות יש לדחוק ג"כ ולומר
 שהר"ח צעלמו חסר צמקוס אחד מלה שכתב צמקוס חסר. והחולת צן וצ"ח לז
 דחיות שכן ה"ח דרך הר"ח ונדברי תוס' (שצעות מ' ז' ד"ה וח"ה בשמולח) וכן
 הלכה וכו' וכן פיר"ח צמעתה וכן עיקר ודלח' כמו שפסק ר"ח צכתוצות כר"ח
 צר חזו עכ"ל, וכעין זה תחום' (יצמות ל"ט ז' ד"ה חסר רז) ור"ח פסק דמות
 יצוס קודמת וחזר צו צ"ס חליות חליות ופסק דמות חליות קודמת עכ"ל. חולס רחוק
 ה"ח לומר שיחזור הר"ח צמקומות הכנה כ"כ. וגס נלטרך עוד לדחוק שלמעלה
 שחפי' צמקומות השוים מוצחים ר"ח צפ"ע וס' חסן חו' מקצועות צפ"ע. ולח"ה
 נחשו צרף היותל נכון וצ"ס כל זה, סס' חסן חו' מקצועות נחשצו צקצרה מר"ח
 וח"ה צהוספות מחלחידיו חסר לקטו וכתבו צסס כל חסר מלחו כתב צספרי הבחונים
 עד הר"ח רסס, וח"ה חסר תמיד צפסקי החסרון צמקוס שידעו מהס. אך לפעמים
 הרפו להס לצור חפסקיו ע"י הנדח' להס מהרצס גחונים שקדומו נגד דעתו.
 ולכן תמלא צמה מחמרים המוצחים מחסן ומקצועות שכתבו צסס רק דצרי הבחונים
 כמו ח"ה לעיל ומדרכי ספ"ז דצת שצ"ח חס' המקצועות רק דצרי רז שצ"ח וסס
 פ"ד דכתוצות רק דצרי רז למח וסס פ"ו רק דצרי נטרונחי וסס פ"ט רק דצרי
 נטרונחי וסס פ"ט רק דצרי הבחונים צסס, וכדומה, כי צמקוס שלח הי' להס
 חפסקי מורס היו מספיקוס להצ"ח דצרי הבחונים שחלחו צעיון ה"ח. וזה יצא
 הכל על נכון. וצחמת ונליון פסק. ר"ח חו' כתב ר"ח צ"ס חסן חו' מקצועות לא
 הי' עוד רחי' שחצו ר"ח, רק שי"ל הכונה שצספריס הסס מזכר הר"ח שכתב כן.
 ומפריס צת"ס מהר"ס צר צרוך (ד"פ סי' תק"ח) פסק ר"ח צ"ס העטור וצח"ה חסר
 ור"ל ג"כ צצו חלס הספריס נזכר פסק זה של הר"ח. ולח' כמו שיטעו קלת מתי'
 הדורות לומר שמשמע מזה שר"ח חצ"ר העטור, ולח' רחו מלח וצח"ה חסר
 למחולר הכנה. חלח' שלחן המדרכי פ"ג דצעות שהבחנו שכתב צ"ס המקצועות
 שייסר ר"ח. וכן הספ"ק סי' פ"ז ר"ח פסק צסס חסן ששעשה וכו', ויותר
 עוד צכלנו סי' קי"ד רי"ח סי' צ"ס חסן ש"ל ששעשה, הס יכריחונו לומר כנ"ל
 שנתצצו ממנו צקצרה והלחמיוס היספיו הכנה. ורחי' עוד לז' ה"ח שצעלי תוס'
 המוקדמים צערן זמן המדרכי חסר רוצס ידעו חפסקי ה"ח ומצוחים ליהס קצנה
 לח

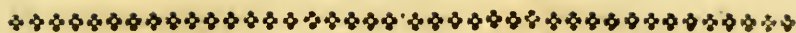
הנחוצה, שזה וזה שוים, שהרי עשר הדצרות נשמעו מפי הגבורה ונכתבו מפי הנביא עליו השלום, ושאר התורה נכתבה מפי הנביא, ובסם שאין הפרש בין המלות שהן צמיעה וצין המלות שהן צכתיצה, כך אין הפרש בין המלות שהן צכתיצה וצין המלות שהן צקצלה שהכל שוין. [לפי הנראה ה' הר"ח מכניס הרבה מאמרים ודאיות צפירושוין בגד הקדאים, ועוד נמלאהו דומז נגדס צלקועים האלה פ' צא על המקרא החודש הזה לכם וצפ' משפטים על עין תחת עין. וקרוצ אללי שמקומו לא ה' רחוק ממקום ארגילאן או ורגיל"אן שהיא ג"כ צלפון אפריקא הנקרא מערב אלל הקדמונים ושם היו שוכנים קדאים. ע' ספר הקצלה לראצ"ד (ד"א מ"ו צ') וצראצ"ע על צא (י"צ י"א) והמינים אשר צארגילאן וכו', וגם היו מעט מהם צמאדים ע"ש צראצ"ד, והיא לא רחוקה ממדינת קיר"ואן ולכן גם דצינו נסים צן אדלו מדבר צהם ונגדס עיין תולדתו].

פרשת וירא (כ' צ') וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה. עכשיו כשצא צגדר גרשה לפי שה' ירא שמה ירגבוהו אם ה' אומר שהיא אשתו, ואעפ"כ לא הניחו הש"ית שיפדך ממנה ולא הניח הצדקת אלל הדשע כי לא ינוח שצט הדשע על גודל הצדקים, וגיורוין הללו ה' מפני הפחד, וזהו שאמר הש"ית (ג') והיא בעולת בעל, שלא גרשה רק מפני הפחד כי אנוס הוא ונמלא שאין הגירושין גירושין גמורין, וזהו שאמר אבימלך (ד') הגוי גם צדיק תהרוג כלומר הגוי שאין שלו זה הדין אללא אפי' אנוס גירושיו גירושין, ועוד שהוא צדיק שלא קרצ אללי תהרוג. ולא עוד אללא (ה') הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה פעם אחד פעם אחי הוא. בתם לבבי לקחתיה ובנקיון כפי שלא קרצתי אליה.

פרשת ויצא (כ"ט י"ט) ויאמר לבן טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר. אע"פי שצנתינתה לאיש אחר עוצ שא"ל לאשה צלא איש ולא איש צלא אשה כענין שכתוב (צראשית צ') לא עוצ היות האדם לצדו, עוצ אתה מוולתן וזהו שני דברים עוצים והאחד עוצ מחצירו ועוד מלינו צ' דברים רעים והאחד עוצ מחצירו עוצים היו חללי חרצ מחללי רעצ (איכה ד') ועוד מלינו צ' דברים האחד עוצ והשני פחות, עוצ ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל (קהלת ד') והאחד עוצ מחצירו, עוצ אדוחת ידק ואהבה שם משור אצום ושנאה צו (משלי ט"ו) ועוד שני דברים עוצים (?) ויש שלישי עוצ משניהם. עוצ אשר לא תדור משתדור ולא תשלם (קהלת ה') ועוצ משניהם מי שידור וישלם. וכתהו (שם ד') ושנא אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עודנה, ועוצ משניהם את אשר עדן לא ה'. [יש כאן שצושים וציחוד צמה שחושצ נודר ואינו משלם צין שני הדברים העוצים].

ישם (ל"א י"ט) ותנגוב רחל את התרפים אשר לאביה. גנבה אותם כדי שיחזור צו ושיאמר אלוק' הגנוצ אין צו ממש, כדברי יואש שאמר (שופטים ו') אם חלקים הוא ירצ לו כי נתן את מוצחו, וכמו שאמר הכתוב (יוחזקאל כ"ח) האמור תאמר חלקים אני לפני הורגיך ואתה אדם ולא אל ציד מחלליך.

ישם (שם מ"ג) הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני. כוז לצן צאמרו והצנים צני שהרי כשאמרו (יצמות ס"ד צ') צני צנים

לקוטים מפירושי ר"ח על התורה מספר בחי' ושאר ספרים, עם הערות מושכלות.

פרשת לך (י"ז ח') אני אל שרי. נתנה מלות מלה בשם הזה לפי שכוונו של אדם בשם צמילה, וכמו שדרשו רז"ל ילפון לישראל תושיה זו מילה (מלשון תשות כח) שהלפניה הקצ"ה לעשרים דור שהרי מקדם עד אברהם כ' דור, והשם הזה הו' נזכר בגזירה כענין שכתוב בקול מים רבים בקול שדי, ומפני שלא תאמר צחוקך בשדו כחו בשם ושונאיו קמים עליו, לכך אמר לו אני אל שדי אני מספיק לך כח וגזירה שתתגבר על שונאך, אתה וכל זרעך הנימולים.

שם (סס כ') ולישמעאל שמעתיד וגו' ונתתיו לגוי גדול. ראינו שנתאחדה הצטחה זו להם אלפים של"ג שנה, [ר"ל עד צריחת מחמד מעור מיכה שממנה מתחיל מנין הישמעאלים]. ולא ה' אחרים [ר"ל איחוד ציאת הצטחתם] תלוי צעונם והי' מלפנים לה כל השנים הללו וסוף סוף צאה ונתקיימה ואח"כ נתחזקה המלכות צידם, אנו שנעלה ממנו צעונינו, ושם זמנה אלף שלש מאות ושלשים [ז"ל וחמשה: ע' לקמן פ' צא על המקרא ומוטצ צני ישראל וגו'] עאכ"ו שנה' מלפנים להצטחתו ולא נתיאש ע"כ. [דברים יקדים מחזקים הלז. ויש להעיר שחשכונו ממנין הישמעאלים המתחיל לפי דעתו צמנת ד"א שפ"א הוא מדוקדק עכ"פ יותר מכל חשכוני הסופרים צישראל. וצאגרת דש"ג חוטצ ד"א שע"ד והא ודאי ליתא. והנולדים היום חוטצים ד"א שפ"צ אכן נודע שחשכונו שנה אחת נקל החלוק צעצור שהתחלות כל שנה אינן שוות אלל האומות. ומעתה חטוצ מאדם עד המצול אלף תרכ"ו ומשם עד לידת אברהם דל"צ ומשם עד מילתו ז"ע סך הכל צ"א מ"ז ומשם עד צריחת מחמד צ"א של"ג סך הכל ד"א ש"פ ושפ"א מתחיל מנינס].

פרשת וירא (י"ח ד') והשענו תחת העץ. למדנו שלא הי' שם אלל אילן אחד. ולמה נגלה לאברהם צאילן, לפי שצדו שילוד אחרי זקנתו, כאילן זה שכתוב צו (איוב י"ד ז') כי יש לעץ תקוה אם יכרת ועוד יחליף ויונקתו לא תחדל, אם יזקין צארץ שדו וצעפר ימות גזעו מדיח מים יפריח יעשה קליר כמו נטע. ועוד שהלדיקים נמשלו לעץ והוא שכתוב (תהלים א') והי' כעץ שתול על פלגי מים.

שם (סס י"ט) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו. נעשו דברי האצות צקצלה צלא כתיבה צתורה כמו תורה הבתובה. ומכאן אתה למד כי המשנה שהיא סדורה צהגדות אצות לצנים היא צידם קצלה שחייצי' לשמור דצדיהם כחיוצ דצרי תורה הבתובה

פר' מקץ (מ"א ל"ז) ועל השנות החלום אל פרעה פעמים. מלמד כי הראשון והשני ענין אחד הם, ולמה פעמים כי נכון הדבר מעם האלהים זה השוע, וממהר לעשותו הרעז אחרי השוע מיד ועתה ירא פרעה וגו'.

שם (מ"ג א') למה תתראו. למה אין אתם מפורדים. למה תתעדרו כלכם כענין שכתוב (מ"ז י"ד) לכה נתראה פנים וכתוב (שם) ויתראו פנים הוא ואמלי' מלך יהודה.

שם (מ"ג י') כי לולא התמיהמהנו. למדך הכתוב שדחקו עלמך צמאכל ולא הטיחו דברים כלפי אציהם עד שנתראה מעצמו לפי שכבוד גדול היו נוהגים בו. וכיון שנתראה השיאם עלה צחמשה דברים. האחד הודירו לאיש מנחה. השני וכסף משנה קחו צידכם. השלישי ואת הכסף המושז וגו' אולי משגה הוא, אולי הממונה על הצית שכחו צשובג, ולזה להם יעקב להחזירו מפני קדוש השם. הרצעי ואת אחיכם קחו. החמישי תפלה, אמר להם ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש.

פ' ויחי (מ"ח יד) שכל את ידיו. הדכיו ידו זו על גז זו. [עיין געזעניוס שורש שכל צעריו הוראתו ג"כ (פֿלעכטען)].

שם (כ' י') ויספרו שם מספר גדול וכבר מאד. תשעה מינים של הספר הם. מספר, נהי, זעקה, הילול, נידה, מרזח, קינים, הגה, והי. מספר, שנא' (יחזקאל כ"א) וספרו עליו הוי אחי. נהי, שנא' (שם) כי קול נהי נשמע מזיון. זעקה והילול שנא' (יחזקאל כ"א) זעק והילול צן אדם. נידה, שנא' (יחזקאל כ"א) נודו לו כל סביביו. מרזח, שנא' (שם כ"א) כה אמר ה' אל תצא צית מרזח. קינים והגה והי שנאמר (יחזקאל כ"א) וכתוב אלי' קינים וגו'. וכשהזכיר כאן מספר גדול וכך מאד יכול כל ע' מינים הללו של הספר ולמדך הכתוב ע' כתות שעלו עם יוסף [וכזכרם למעלה שם על המקרא ויעל יוסף לקצור את אציו יעו"ש אע"פ שאינו מזכיר שם את הר"ח ויהי' גם זה לדאי' על דבריו צפ' וישצ]. הספידו עליו ע' מיני הספר. והנה ההספר הוא זכרון חסדי המת ויחוסו כגון שאלו ויונתן הנאהבים והנעימים צחייהם וצמותם לא נפרדו (ש"צ א') ולפי הכאז ההספר שנאמר לו לי עליך אחי יהונתן (שם) ולפי המאורע שאירע לו שנאמר (שם ג') ויקון המלך על אצנר ויאמר הכמות ככל ימות אצנר. וכן לריך אדם לסדר הטובה שהיתה ונסתלקה ממנו כגון (יחזקאל כ"ז) צן אדם שא על לור קינה ואמור ללור היושבת אל מצולת ים, וכתוב (שם) הונך ועצונך מלחיד והוצליך מחזיקי דקך ועורכי מערכך. וכל אנשי מלחמתך אשר צד וכל קהלך יפלו צלז ימים ציוס מפלתך. ודז"ל הזכירו כן כי ענין ההספר ספור חסדי המת כגון [מו"ק כ"ה צ' ע"ש צ"ס גרסין ר' יוחנן דק צע"י הוא כגרסת רבינו] ההוא דר' פדת דפתח עלי' ההוא ספקנא היום קשה לישאל כיום צא השמש צלהדים שנא' (עמוס ה') והצאתי השמש צלהדים והחשכתי לארץ [ר"ל כמו שהשמש מאיר לעולם כן האיר ר' פדת והשפיע מעוזו וזהו חסדי המת] ואנן ספדינן על אצ צית דין. עפר קברו מור ואהלות, דורש נגעים ואהלות. מי מוסיר ספקות, ומבאר הלכות פסוקות. תורה רבץ, תלמידים קבץ, כלובש תשבץ, בבית יעבץ. [נראה צעליל שכתב הר"ח הספר זה על איזה חכם גדול שמת צימיו.]

הרי הם כזנים לא אמרו כן על בני צנות. וכן צמה שאמר והלאן לאני שהרי הוא נתנם לו כשכר טרחתו ועמלו, וכן צמה שאמר וכל אשר אתה דואה לי הוא והרי אמר לו יעקב כי משעת את כל כלי מה מאלת מכל בלי ציתיד ולא מלא מענה. והענין הזה כענין צן הדד שאמר לאחאז (מ"א כ') כספק וזהבך לי הוא וגטיך וצניך העוזים לי הם, וכתב דעו נא וראו כי רעה מצקש. והנה על דבר יעקב שאמר ללצן מה דלקת אחרי השיצ לצן הצנות צנותי כי צאתי אחריד לדלות צנותי [המביה לתוספות על התורה הנקרא צס עפר יעקב הקשה ע"ז דסס ציצמות מצואר ההפך דגס צני צת קרוים צנים והציאו סס לדאי' מצת מכיר צני גלעד וכו' ולק"ת שהרי סס הציאו דז"ל דאיתם ג"כ ממקרא שלפנינו והצנים צני ודחקוהו מתחלה לפרשו שלא יהי' לדאי' ע"ש והר"ח שצלי ספק, נתכוין לדבריהם סס, מפרש המקרא ע"פי פשוטו ולא יסגיח לפירושו, צמקוס שמדבר מעומק פשוטו של מקרא, וצממת צירושלמי (פ"ו סס) מצואר להפך מדברי הצצלי, וכר"ח דצני צנות אינם כצנים, ויש עוד סצרא שתלמוד, ירושלמי הי' שום צעני הר"ח לתלמוד צצלי, נגד דרך הבאונים שחשצו תמיד את הצצלי לעיקר עיין מזה צתיקונים להערה 17 על זמן הקליר צסופו וצלי ספק גס על צת מכיר יש לר"ח פירוש אחר פשוט. וגם אין זה סותר גוף הדין של פ"ו שכלן מדבר רק על לשון בני אדם קורא אדם כן לצני צנותיו, והבן].

פ' וישלח (ל"ז ט"ו) עוים מואתים ותישים עשרים וגו' כל דאשי הצהמות צמנחה הזאת תק"ן, לפיכך קדמו מלכות אדום למלכות ישראל תק"ן שנה.

שם לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהי' שמך. פירוש שקרא שמו ישראל מוסף על יעקב, כי מלת עוד פירושו צלצד, ואמר לא יקרא שמך עוד יעקב (צלצד) כי אם ישראל יהי' שמך כלומר יעקב וישראל, וכמהו (ירמי' ג') לא יאמר עוד ארון צדית ה' צלצד, כלומר לא יאמרו על ארון צדית ה' שהוא מקום השכינה צלצד אלא אף ירושלים שתהי' כלה מקום שכינתו, הוא שכתוב (ישעי' מ"ח) צעא ההוא יקראו לירושלים כסא ה'. וזהו כי אם ישראל יהי' שמך פעמים יעקב ופעמים ישראל. וזהו שאמר הצצלי ע"ה (סס) שמע אלי יעקב וישראל מקוראי, וכתב (ירמי' מ"ו) ואתה אל תירא עצדי יעקב ואל תחת ישראל. [כ"ז ע"פי עומק פשוטו. וצבוק פי' המקרא שלפנינו כצד קדמו דצינו סעדי' ע' ראצ"ע ריש ואדא].

פרשת וישב (ל"ח כ"ה) היא מוצאת. דרשו דז"ל מכאן (כתובות ס"ז סוף עמוד צ') נוח לו לאד' שישליך עצמו לכצן האש ואל ילצין פני חצרו דצדים, שכן אמרה תמר אס יודה מוטצ ואס לאו הרני מעיל עצמי לכצן האש ולא אלצין פניו, ואע"פי שמלת מוצאת כתובה צאל"ף יש לפרשו לפי הדרך הזה מלשון וילת איש צציון. [דצינו צחי לא יזכיר זה צסס הר"ח רק צסתס. אולם צכ"ז מפירושו לקח דצדיו ע' תוספות כתובות סס וצמנחה יהודא על התורה, ועוד נמלאהו מזכיר מפירושי ר"ח מצלי הזכיר שמו עיין לקמן סוף פ' ויחי ופ' שמות על דרך שלשת ימים, וצ"ז צא על וישאלו איש צאת דעהו וצ"ז משפטים על אס זרסה השמש עליו].

קרא לו היעזר אז"ד וזה צדור אללי. מעתה נחזי מהלך כל המדושים. ונמלחם כלם מורים צצאור על דנינו הא"י שכן יתכן עליו מאד דורש גנבים ואהלות צעזור שכתב פי' מיוחד על סדר טהרות יעויין תולדות (הערה 19) והסיר ספקות וצאור הלכות פסוקות שכל האדלות צקשו ממנו הברת ספקותם ופסקי הלכות והוא השיז להם וציחוד לאנשי קיר"וואן מקום הר"ח עיין תולדות הר"ח (הערה ד') גם דצן תורה וקצן תלמידים, ושיצת דצ הא"י היתה מפורסמת צישראל, וכלוצש תשצן ד"ל בלותו כהן שגא' צו (מלאכי צ') כי תורה יצקשו מפיחו. וצקרית יעצן הכוונה למאמרם (ספרי פ' צהעלותך וקלת ממנו צסנהדרין ק"ו ח') ומשפחת סופדים יושצי יעצן וגו' המה הקנים הצאים שהיו צא"י והלכו אלל יעצן ללמוד תורה ע"כ. ועוד אמרו (תמורה ט"ז ח') הוא יעצן הוא עתניאל ח"כ קרית יעצן היא קרית ספר שכצשה עתניאל וקורא כן לפומצידיתא שהיתה אז ראש משכן למוד התלמוד וממנה יצאה תורה לכל ישראל, שיצת מתא מחסיה אזלה ומדלדלה כצד לפני דצ סעד' ואחריו עד סוף כל הגאונים יעויין סוף אגרת דש"ג, ונאות מאד שס קרית ספר על פומצידיתא גם שס יעצן על דצ הא"י שצאו אליו תלמידים הרצח כנ"ל].

פ' שמות (ג' ט') וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם. מפני שנכנסו למלרים צשצעים נפש והושיצם ווסף צארץ גשן, ולא היתה הארץ מכילה אותם כי היתה הצדכה צהס, והמלרים לא היו מניחים אותם להתרצח צארץ אלל היו לוחצים ודוחקים אותם כמו שאמר הכתוב (שופטים ח') וילחלו האמורי את צני דן ההרה כי לא נתנו לרדת צעמק.

שם (י"ח) נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר. ח"ו סיה' הדצור הזה ערמה כדי לצרוח אלל כדי לקצל המלות, כי הקצ"ה הכניסם צמלות מעט מעט, שהרי נלטו תחלה על השצת צמרה, ובענין שמינו צאצרהס שלא אמר לו מיד קח נא את ילחק אלל קח נא את צנך את יחידך אשר אהצת את ילחק. [דצ' צחיי' כתצ כ"ז צסתם ואינו מזכיר שס ד"ח. אולם המצין יראה ממאמר שצסמוך שמתש לשון ודעה אחת לשני המאמרים ועיין פ' וישצ מה שכתצתי שס].

שם (סס כ"צ) ושאלה אשה משכנתה. ח"ו סיתיר הקצ"ה לגנוצ דעת הצדיות שיסאלו מהס כלי כסף וכלי זהב ולא ישיצו להס, אלל לשון ושאלה הוא שתתן לה צמתנה, שכן מצינו צגדעון (שופטים ח') ויאמר אליהם גדעון אשאלה מכם שאלה ויתן לי איש נזס שללו וגו'. וכן מצינו צצת שצע (מ"א צ') שאלה אחת קטנה אנכי שואלת מואתך יתן את אציגס השונמית וגו', הרי מתנה שנקראת צלשון שאלה. ומה שאמר ושאלה אשה משכנתה הי' לו לומר ושאל איש מאת המלרי, אלל זה ק"ו כי אס לנשים היו נותנים מתנות כ"ס לאנשים, וכתהו (ישעי' ל"ג) מרצה פסחים צצוו צו ק"ו הדלים.

שם (ד' י') כי כבד פה וכבד לשון אנכי. זה שהזכיר שני דצדים כצד פה וכצד לשון יורה כי משה דנינו לא הי' לח הדצד צאותיות זשג"ס שהן אותיות השינים זהו שאמר כי כצד פה גם לא צאותיות הלשון שהס אותיות דע"לנת, וע"ז אמר וכצד לשון. [גם הראצ"ע כ"ב

וצפרט לפי מ"ש צעלמו צסמוך שכל הספר ז"ל מעניינו ומעלותיו של מת, צלי ספק א"כ שכוללים החרוים האלה עניני חכם מצויין. וצנקל ישער כל יודע מעט מסדר הדורות שהספיק כן לרצינו הא"י שמת צימיו. אולם אחרי עיון מעט יצטל השערות מפני שרצ הא"י לא הי' נקרא אצ"ד צמותו כי שם זה שם לו אציו עוד צהיותו צן י"ח שנה. ואח"ז

מנהו לבאון, וא"ך יקראהו הר"ח צסם הכצוד של ימי נעוריו ולא צסם המפוקסם באון ומורגל צפי כל מכצדי רצ הא"י. וכל זאת הניעתמי מתחלה ג"כ לסוד מדרך זה ולצקס חכם אחר צצמנו אשר יתכן עליו ההספר של ר"ח. ולא מנאיתי כ"א צן ארצו וצן דורו רצינו נסים. וכמעט נתפרשו לי עי"ז יותר היעצ קלת חרוים. שעל רצינו נסים יתכן לומר דורם נגעים ואהלות מפני שכתצ הרצה צענימי טומאה וטהרה, גס הרצין תורה הרצה לתלמידים יעויין כ"ז צתולדתו. וגס הלשון מסיר ספקות יתכן עליו מפני שהו' מדרך רצינו נסים לכתוצ צספריו, שדצר זה נסתפק לו זמן רצ עד שמלא התרתו צאיזה ירושלמי או תוספתא. ועויין תולדתו (הערה 17). וצכ"ז עדיין לא נח דעתי צפידוש הזה של החרוים וציחוד הסיוס צקרית יעצן נשאר אללי סתום. וכשנתישצתי שדצר נתצדר לי כי מושכל הראשון הוא פה האמת, שאין ספק צו עוד שצודאי כיון לרצינו הא"י, ומה שיקראהו אצ"ד ולא באון הוא רק למתפס לשון ההלכה צגמרא לענין כצודו של מת. והנה צימי הגמרא כשלא הי' עוד שם הכצוד באון הי' מעלת ראש ישיצה כרצא ורצ אשי השני'

אחר ראש גלותא, שהוא הי' נקרא הנשיא, וראש הישיצה אצ"ד ואחריו הי' עוד מדרגת חכם, וצספריו ערך מלים כתצתי הרצה מזה מה צין חכם לאצ"ד. עכ"פ לענינינו יספיק להציא צדייתא דמו"ק (כ"ג צ) ת"ר חכם שמת צית מדרשו צטל, אצ"ד שמת כל צתי מדרשות שצצעירו צטלין וכנכסין לצ"הכ ומשנין את מקומן וכו'. נשיא שמת צתי מדרשות כלן צטלין וצני הכנסת קודין שצעה ויואלין ע"כ. ומזה נראה מצודר שאין כאן רק שלשה מדרגות של כצוד לענין האצל על מת. חכם ולמעלה ממנו אצ"ד והוא ראש הישיצה הנקרא אחר רצן סצודאי צסם באון, ולמעלה ממנו ראש גלות שהוא צמקוס נשיא כמה שקוראהו ג"כ רש"ג הרצה צאגרתו. ע"ש שלמה נשיאה וכדומה, וכן צשערי לך (דיני אצלות שער ד' סי' ד') והתשוצה שם הוא מאיזה באון ואעפי"כ לא יחסוצ ג"כ לענין אצלות רק שלשה מעלות חכם אצ"ד ונשיא ושם מדרג הלקה למעשה. וכן צסוף הוריות אצ"ד הוא מדרגה השני' אחר הנשיא וחכם מדרגה שלישית. ומזה תראה שהשם אצ"ד שנתן רצ שרירא לצנו רצ הא"י הי' רק דרך כצוד צעלמא ורלה לחדש איזה כנוי כצוד לצנו, וצאמת הוא צעלמו לא הי' צמדרגת הכצוד רק אצ"ד לגצי נשיא. ואפשר צעצוד שחכמי ישראל לא היו נוחים לרישי גלותא דמערי לרצנן יעויין אגרת רש"ג, לכן עשה עצמו כאלו הי' הוא צמדרגת הנשוא ולא חס לכצודו של הריש גלותא, ולצנו קרא אצ"ד, והי' מכיון צדמו לרצרי דז"ל צמ"וק (כ"ו א') שאלו זה נשיא ויונתן זה אצ"ד, אכן צאמת לדיני כצוד צחיים גס אחרי מותם, מדרגס באון הי' מדרגת אצ"ד השני' אחר הנשיא. וצעצוד שר"ח רלה למינוקט לשון ההלכה לענין שם הכצוד הראוי לרצ הא"י צמותו והיותו גצוה צמדרגה חון מעלת הנשיא, לכן

מלחמה יעו"ש. וצלי ספק כשהיו מקריצים אחד מצניהם, היו נזכרים
 בצכודם להחיות להם שאר הצנים. והתורה הקדושה שרלטה להפך כל
 אלו הדברים לטוב, כדעת הרמז"ס צעוני הקדנות, לותה זכור צניך
 תתן לי, ר"ל שיהי' מקודש לשמים ולא צורך הקדוש ח"ו צהקרה
 וזניה רק צהפרסה וחנוך להש"ית. וכשחזרו אח"כ לקלוקלס אמר עליהם
 יחזקאל (כ' כ"ו) ואטמא אותם צמתנותם צהעציר כל פער רחם וצדש"י
 שם אותם מתנות שחקקתי להם לקדש לי כל צכור מסרתים ציד ילדס
 להעצירם לאותם צכורות למולך ע"כ. ושם (ט"ז כ') ותקחי את צניך
 אשר ילדת לי ותצחיס להם וצדש"י שם ואני אומר אשר ילדת לי אלו
 הצכורות וכן הוא אומר צספר הזה ואטמא אותם צמתנותם צהעציר כל
 פער רחם ע"כ. והנציא שצח צזה מעלת תורתנו נגד הקי העמים, צמה
 אקדס לה' וגו' צאלפי אילים וגו' האתן צכורי פשעי פרי צעני חטאת
 נפשי הגיד לך אדס מה טוב ומה ה' דורש ממך כ"א עשות משפט וגו'
 (מיכה ו', ו' — ח') ומתחלה היו הצכורים מקודשים ע"ז. ואח"כ
 כשנטה לצ העם כצד ממורגלות הראשונים, גזרה חכמתו ויתצרך לקדש
 הכהנים תחתיהם כי דלתה צזה תועלת יותר גדולה כשיהיו מנהגי
 הפרישות וזמון העתות ללמוד תורה ציד שצט אחד אשר יודישוה אצות
 לצנים וילוו את ציתם אחריהם את כל אשר למדו מאצותם, מהתועלת
 אשר תלמח אס יהיו כל הדצרים האלה רק ציד כל צכור צאדס, אשר מי
 יודע אס חכס או סכל יהי' זה הצן לצדו, וגס אס יחכס אולי אתו
 תמות חכמה כי יוליד נקצה צראשונה או ימות צכורו. והנה צתדרגס
 ירושלמי אמר שזה הנער הנימול הי' גרשס, והוא מתנגד צזה למדרשים
 אחרים, ויפה אמר, כי הוא הצכור. לצפודה צת כהן מדין אעפ"י שלא
 קצלה עוד מלכות שמים, ולא נתנה עוד התורה המיסדת הלצ ומאירת
 עינים. והי' ראוי לה לחשוז כפי הדעות שגדלה צהן שהשטן הזה
 הנעשה כמין נחש הוא מתארה אלה רק צעצור שמצקס דמים, ודולה
 להתחתן צה ע"י סיקח צנה צכודה, צכ"ז כאשת מצחר האנשים הכירה
 עד מהרה כי די למלאך משחית הזה צדס עדלה ולא יצקס אלקיס
 נפש אדס. וחתן הוא רק שס תאד לצעל שמחה והוא מלשון משלי
 הקדמונים. וכמו שיאמר הלועז היום ע"ז מליצה (ווינרעה ברויט)
 וכדומה, כן קראו אז למלאך כזה (בלוטס ברייטיגאד) או (בלוטס
 שוואגער) והלשון נאות אז יותר כי חתן (פערשוועגערונג) מופל גס
 צצני אדס אשר יקה אחד את צן חצרו ויאספיהו לציתו ע"י אדוס
 ויקחהו לו לצן, וכן היו קודין למלאך אשר נתחתן עמס צדס הצן
 וצמה שלקח אותו אליו. והכתוב אמר להפך צדרך קדש וצאורח מליצה
 ואדרשתין לי צלדק וצמשפט וגו' ח"כ מאמדה חתן דמים אתה לי הוא
 למלאך. וכצד שמענו עפי' פיר"ח כי משה לא הי' שס אז וכאשר מלה
 את צנה וידף ממנו אז אמרה למלאך ג"כ חתן דמים למולת ר"ל יספיקו
 לך עתה דמי המילה וצזה תתחתן היום ולא תצקס עוד יותר. והוא
 ממש כעין דצרי דז"ל על אותו הענין צענמו (שצת קנ"ו א') האי מאן
 דנולד צמול מאדים אוסיד דמא ויהי' גנצא (לסטיס, הורג נפשות כפרש"י)
 או מוהלל או עצחא. והי' ח"כ הקרצת עדלה לשטן זה שהוא כעין
 מאדים המצקס דס. ע"ד הקרצת השעיר לעזאזל יעויין ראצ"ע ורמזין שס.

כ"ז וז"ל ככה נולד שהי' כצד פה שלא הי' יכול להוציא אותיות השפה וכל אותיות הלשון ע"כ. ונראה שלקח זאת מפיו הר"ח].

פ' שמות (שם כ"ז) בני בבורי ישראל. מה שמדברים צידך לשעבר אותם אל תחשוז שהוא מפני שהם קלים צעוני, לא רליתי אללא ליסרם כענין שכתוב (דברים ח') וידעת עם לצדך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסריך, ואתה הכזבת עליהם עולך, לפיכך אני עתיד להכות את צנך כנורדך שהיא המכה האחרונה שזעזעת מכות, וקראם בני צבורי ישראל דרך חשיבות ומעלה כענין שכתוב (הושע א') צני אל חי, וכן הר סיני שהוא מקודש מכל ההרים נקרא הר ה'. וכן צית המקדש המקודש מכל צית נקרא צית ה' כענין שכתוב (ישעי' נ"ו) כי ציתי צית תפלה.

שם (שם כ"ד) ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויצקם המיתו, משה לא הי' שם צמלון כי כן הזכיר למעלה ויקח משה את אשתו ואת צניו וירכיזם על החמור, וצאור הפסוק ששלה אותם לפניו, ואח"כ וישז משה מזרימה, וכיון שכן לא הי' משה עתה צמלון, ואמר ויצקם המיתו כלומר לנער שהי' המלאך נעשה כמין נהש וזולעו מדאשו ועד ירכיו וחוזר וזולעו מדגליו ועד מקום המילה. ואז ותקח לפודה לור, כי הצינה שהי' העונש על שאיחרה זמן המורה ולא מלה אותו ציוס שמיני. [פירושו יפה מאוד ע"פי עומק פשוטו עד שיש לתמה על המפרשים המאחדים איך העלימו עין מזה. ודחקו לתדן למה לא מל שם משה את צנו. וצלי ספק משה לא רכז על החמור רק הלך לרגלו שלא מלינו לו לשום פעם שרכז רק תמיד כתז וילך משה אך אשתו וצניו הרכיז על החמור ועזרו לפניו ונשארו לצדס צמלון. ומ"ש ויצקם המיתו מוסק על הנער כצד הקדימו דצינו שמואל צן חפני עיין צפירוש הראצ"ע. ויפה הציא לו דאי' שם מן ויהי צלדתה ויתן יד אע"פי שלא נזכר עוד הנער צתחלה. וקודם לו עוד רשצ"ג (נדרים ל"ז א') לא למשה דצינו צקש שטן להדוג אללא לאותו תינוק יעו"ש. אולם זהשכל הסז עוד הר"ח דרשת ר"י צד צינא שם שאף וחימה צלעו את משה עד דגליו וכו', על התנוק. ודע ששם צגמרא צמקוס צקש שטן להדוג נרשס צגליון כ"א צקש אותו מלאך ע"כ ואין לורד לזה שכן צשני הנוסחאות של חדגוס ירושלמי נמלא מלאך חצלה אע"פי שצמקרא כתוב ה' וצאונקלס מלאכא דה'. וכצד העיר צצחיי שנקרא כן ע"ש משלחו צעצור שיחדו לזה. וע"פי התרגומים ולשון הגמרא ופירוש ר"ח נוכל לצאר המקרא הסתוס כי חתן דמים אתה לי, וחצירו אחריו חתן דמים למולות. ומתחלה תדע שמדין הוא חלק מארץ ערצ עיין דשצ"ס דיש וישז, ודאזענמיללער (כך ג' מקדמוניות לך 96) והיו הערציים הקדמונים מקריצים את צניהם. עיין קראן (קפיטל ו' לך קי"ג צהעתקת וואהל) וציתר צאור צהוספה שני' מוגעזעניוס לפידושי ישעי' (לך 344. 345) איך היו מליידים ככז מאדים אשר קראו מר"ג או אלנחש אלאצפר (הנחש האדום) צלורת אדם מלוצס צצגדים כמדאס הדס כמו שאורו הוא אדום, וצידו האחת חרצ שלופה, וידו השניה אוחזת דאש מחותך, צסערותיו, ויחסצוהו לסופך דמים. צית עצודתו הי' לצוע אדום והמקריצים המלוצסים צצגדים מוויס מדס, היו צוצחים לו גס צצוי מלחמה

(ושם מתגדל, ואומרים כי לפעמים יולא מן המים שצנבר נילוס שסם גדולו, ויולא על שפת הנהר וזולע מה שמואל סס, ז' או ג' בני אדם ציחד, ואין שילטון צגופו חנית וחלים אלא אם יכוונו לתקוע צצטנו. ואמרו הרופאים כי יש לו אדם והנוגע צגופו מזיק לאדם אפילו אחד מיתה והוא מין לפרדע. והנה מכה דצרי משה נשאר הסרן הזה סס) אצל צאצרה כתב לא נשאר אצרה אחד צכל צצול מלדים. וע"ז אמר (תלי' ק"ה) שיחו צכל נפלאותיו. [מאמר זה לקטתי מדצרי הרמז"ן ור' צחיי ציחד. וכל מה שהסגדתי צצני חלמי לצנה לא נמלא דרמז"ן רק צצחיי ונסתפקתי אם לינו הוספה ויתר צאור מר' צחיי צעלמו. וזה, מחמת שהרמז"ן כתב ע"כ לשון הרצ וצחיי סיים אחד פידוש המקרא וכן פי' ר"ח ז"ל, נראה כמצאו רק כחזוק לדצרי חוץ מזה שיבי' כשפת יתר קלת אלל הקדמון הר"ח לצאר כאן דרך אגב טצע החתום"ח וסגלתו מה שאינו כלל מדרכו רק מדרך ר' צחיי שנמלא כזה לרצ צספרו. (יעויין פ' תלום צסגלת אצנים עוצות צאורך וכדומה) יתראה גם כסותר קלת את דצרי עלמו תוך כדי דצור שאמר מתחלה שתפלתו של משה פעלה שנשאר ציאור אל-תמוס"ח, ואין יספר אח"כ שיואל לפעמים על שפת הנהר. ודע כי הרמז"ע כתב על פידוש זה שפרדע הוא אל-תמוס"ח שרצים אמרו כן. וצכ"ז רחוק הוא מאמת. וכבר העיר געזעניוס צסרשיו צצערצית צהשמטת ברי"ס וצאדמית צהשמטת ל"פ הוראתה ג"כ (פֶּרֶאָט) וקרוצ אללי מאד שמקור המלה צעצרית מורכבת משתי מלות לפר-דע והוא איזה מין

מיוחד צמלדים המשמיעים קולם רק צצקר ויש כאלה גם צאדלותינו. וע"ס זה הי' נקרא כן. ואולי גם התרגום כתבין לכונה זו וקראו אור דעא אור כמו לפר, דעא כמו דע ומשקל מלה זו ימלא חצר צמלת מרדע

צצמסנה שהוא צלי ספק משאדית מלות עצריות שלא נמלאו צמקרא ונשאר צפי המצדדים ונראה שגם היא מורכבת כמו לפרדע. וצמדרס (וי"ר פכ"ט) ג' שמות נקרא לו מלמד מרדע דרצן. מלמד שמלמד וכו', מרדעה שמורה דעה להרה ע"כ. ויותר קרוצ לומר שע"י כלי זו יודעת את מרה וצעלה].

פרשת בא (י"א ז') וישאלו איש מואת רעהו וגו' כלי כסף וגו'.
 חין שאלה זו כשאלה האמורה צכלים (פ' משפטים כ"ז י"ג)
 שהוא שאלה ע"מ להחזיר, אלא לוב שיסאלו מהם צמונה, והקצ"ה יתן להם חן צעיני המלדים ויתנו להם, ואין זה גנצת דעת שילוח צה הקצ"ה ח"ו, אצל הי' הדצד מותר להם שהרי העצודה שעשו להם חין לה ערך, ואין לשכר המלאכה ולשווי' סוף ותכלית. והלא דין תורה היא כעצד שעצד את אדוניו טצע שנים שהוא חייב צהענקה, שנאמר (דצרי' ט"ו) וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקס הענק תענק לו מלאך מברך ומיקצך, עאכ"ו המלדים שהיתה אללס עצודת ישראל של דד"ו שנים. [ר' צחיי כתב זה צסתם ולא ע"ס ר"ח אולם המעיין למעלה צפ' שמות (ג' כ"צ) ימלא שדצריו כאן שוים ממש צדעה וצלשון לדצריו סס. וגם צמספר דד"ו שנים ישוה לדצריו שיוצאו לקמן צפסוק ומושצ צני ישראל. ודע שצתחלת דצריו כאן דומז לתשובת גציהא צן פסיסא לצני מלדים על ענין זה צעלמו (סנהדרין ל"א א') רק שסס יחשוב שכר עצודה

פרשת שמות (ה' ז') לא תאספון לתת תבן לעם. יתכן כי הגזרה הזאת לא עמדה כ"א פעם אחד - שיעשו הלכנים ולא ינתן להם תבן וזהו תוספות האל"ף.

שם (שס כ"ג) למה הרעותה לעם הזה. אין זה לשון תלונה והטחת דברים אצל הוא לשון שאלה, כי שאל משה מלפני הקצ"ה המדה הזאת, למה נדק ודע לו דשע וטוב לו, שהי' רואה לישראל בשעזור גדול ועזום וצללות רבות, ולמלכים הרשעים הכופרים הי' רואה הצלחה ושלום. ולפי שהיסודין צאין על כמה חלקים. יש מי שיסודין צאין עליו על עונות שעשה כענין שכתוב (ישעי' כ"ז) צעון צלעו קלפתי ואכהו. ויש מי שיסודין צאין עליו כדי להטיב צאחריתו כענין שכתוב (דברים ח') למען ענותך לנסותך להטיבך צאחריתך, והן הן יסודין של אהבה. והוא שכתוב (תלי' ז"ד) אשרי הגבר אשר תיסדרנו יה, לפיכך כשדאה משה כי מיום צאו אל פרעה הצדד הש"ית הכציד עולו עליהם ואמר תכצד העבודה שאל להש"ית למה הנחת להדע לעם הזה וצידך כח להלילם, (כ"ג) והצל לא הצלת, והיא כמו ותחיין את הילדים וכל הצת תחיין (שמות ח') כי אין ציד האדם כח להמית ולהחיות. אצל הכונה להיחלץ להם חיים, וכן צכאן למה הרעות למה הנחת להדע, ומתירא אני שמא יוסיף להדע. והנה השאלה הזאת היא שאלת הנציא ירמי' שאמר (ירמי' י"ג) מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל צוגדי צגר, שאל מאת הקצ"ה אם שלות הרשעים הוא גמול לחסד שעשו כצד צעו"הז, או הוא כדי לכפול עונתם ולהרבות להם יסודין, והקצ"ה השיבו שאין שלות הרשעים והצלחתם כ"א להוסיף עונש על עונשם, וכענין שאמר דוד (תלי' ס"ט) תנה עון על עונם ואל יצאו צלדקותיך. וכן צכאן היתה תשובת הקצ"ה למשה (ו' א') עתה תראה אשר אעשה לפרעה. ואמר, היסודין האלה לישראל אינו אלא לכפול שכר על שכרם זהו עמה תראה, וההצלחה והשלום לפרעה אינו אלא לכפול עונש על ענשו, זהו אשר אעשה לפרעה, כלומר כצד הכנתי לו המכות, ומפני זה הי' הסצה מאתי שתכצד עליהם העבודה מיום ששלחתך, כדי לכפול עונש על עונשם ולהגציד ולהעדיף שכר לישראל כשהם עומדים צאותם יסודין וסוצלים אותם צאהצה.

פרשת בא (י' י"ד) ואחריו לא יהי' בן. ע"י נציא. וכמהו מה שכתוב צחוקי' (מ"צ י"ח) צה' אלקי ישראל צטח ואחריו לא הי' כמהו, צאור זה צצטחון לא הי' כמהו, אצל ציראת חטא וצשאר מדות הי' כמהו. וכן מה שכתוב על יהושע (י"ד) לא הי' כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' צקול איש כלומר להעמיד חמה דצור איש, אצל העמיד הקצ"ה ויתעלה שמו הגדול, החמה למשה דצינו ולנקדימון צן גוריון מעלמו צלא דצור איש.

שם (שס י"ט) לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים. מעת עתרת משה דצינו עד עכשיו אין ארצה מפסיק צכל צצול מזדים, ואם יפול צא"י ויצא ומכנס צצצול מזדים אינו אוכל מכל יצול הארץ כלום, עד עכשיו. וזה כצד דצד ידוע הוא לכל (והנה דצדי משה צתפלתו נאמנים לשעה ולדורות) צא וראה כי צצפרדע אמר דק ציזור תשאנה ולפיכך נשאר צו (שרן המים הנקרא) אל-תמים"ח עד עכשיו, (ושם)

כ"א ע"פי החשזון. ועוד משנה שלימה היא (שם שם ז') דלוחו ז"ר
 וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שהשיבה הרי זה
 מעובר. זו ראיה גדולה שלא היתה צידם עיקר ראית הלכנה, שאילו היתה
 צידם עקר וזרעו היו מקדשין איך אחרי ראיתם מעצרים אותם. ועוד
 גדול מזה (שם, שם ח') צאו שנים ואמרו ראינוהו צומנו — והוא אור
 שלשים — וכליל עצורו — שהיה מולאי יום שלשים — לא נראה וקצלם
 ר"ג, ואילו הי' ר"ג סומך על ראית הלכנה ולא על החשזון וזרעו
 שנתצדד שכיון שלא נראה כליל עצורו שהם עדי שקר, אלא ודאי ר"ג
 על החשזון סמך ולא על העדאת עדים. ומה שתמנא לרז"ל (שם כ"ד
 ח) דמות נורות לצנות היו לו לר"ג צטלל צעליתו צכותל שצהן הי'
 מדאה את ההדיוטות, הכונה צזה כי ר"ג עשה נורות הללו לצדד לתלמידיו
 לדוק וציתוס ידיעתו צמהלך הלכנה צכל חדש וחדש, וכי הוא יודע צכל
 חדש וחדש צאיזה נורה תולד, אם אדוכה אם קצרה וכמה תהי' נטוי'
 צגלגל, ולאיזה נד תהי' נוטה, והי' צכל חדש וחדש מצדד לתלמידים
 ואמר להם הלכנה צזה החדש נורת' כך וכך ונטייתם כך וכך, וצאותה
 נורה שהיה מדאה לתלמידיו צם היו מעידים צכל חדש וחדש, וכיון שראו
 כך חדש אחר חדש שנה אחר שנה, נתצדד להם שאין העקר אלא החשזון
 וצטלו דצרי החולקים, ואע"פי שהיו מקצלים העדים זכר לדבר, לא
 היתה סמיכות צ"ד כ"א על החשזון. ודצרי הכל דת חק העצור
 הל"מ, שהדשות ציד צ"ד הגדול, כשהוא גדול ואין למעלה הימנו
 צחכמה וציראת חטא וצקי צחדרי תורה וקציעת השנים, בהצגת צידו
 לקצוה ולעצד כפי מה שיראה לו מחוקי סוד העצור, וזהו הדת שזה
 הקצ"ה למשה החדש הזה לכם. [עיין יסוד עולם (ח"ד פ"ו) צאריכות
 שכן הי' צצר דעת דצינו סעדי' צראיות, איך הדצ ר' יצחק צר צרוך וצעל
 יסוד עולם צעלמו סתרו שם כל ראיותיו, ואין כאן המקום מזה להאריך.
 איך על שני דצדים אעיר צקצרה. ח) שכפי הנראה האמת מונחת כאן
 כמו צכל חקירה, צאמלע וצריחוק שזה משתי הקצוות, שאע"פי שנראה
 מפשוטי הכתוצים ואיזה מאמרי דז"ל שהיו סומכים על פי החשזון
 מ"מ נמלאו ג"כ הדצה מאמדים מתנגדים לזה ומודים צצאור שלא צכל
 עת השגיחו עליו. והראיות היותר גדולות אשר לא נגעו צזהן אלה
 הקדמונים היא מסופרם ז"ל (ד"ה כ"א ח') מדצא דהוי רגיל להתענות
 צ' ימים צלום כפור ופעם אחד הי' נמלא כמהו ור"ל שעצרו צ"ד את
 החדש צא"י, וכן רצ נחמן דיתיצ צתעניתא כולי' יומא דכפורה ולאורתא
 אחי ההוא בצדא ואמר למחר יומא דצא צמערצא, והוא מטעם
 הכ"ל. גם מצדיתא דערוצין (מ"א ח') א"ר יהודא פעם אחד היינו יושצין
 לפני ד"ע ותשעה צאצ שחל להיות צע"ש הי' וכו' וע"ש צתום' שג"ץ
 דתמוז דהאי שתא מלי' מלוי' וכו' והנה לפי החשזון לא יצא ת"צ צאד"ו
 כמו ח' דפסח. והנה שני האמוראים רצ נחמן ורצא חיו צצר אחר שמואל
 ירחינאם שהי' צקי צחצחות היעצ והשתצח שהי' יכול לתקן אותם
 לכולא בולה (ד"ה כ' ג'). ואעפ"כ היו מציפים דק למה שנעשה צא"י
 ואיך נעשה שם צצינוי ממה שהם עשו והלא החשזון שזה הי' לכל,
 ומרחק צצל מא"י לא יספיק לעשות הצדל יום שלם צחשזון המקוצל,
 אלא ודאי הם צעלמם הי' עושים להם לפי החשזון הנהוג אללם, וחשזון
 כזה הי' נהוג גם צא"י, וצ"צ הי' ענינים דצים שהגיעו הנשיאים צא"י
 לסור

צעד ת"ל שנים כפשוטו של מקרא, ור"ח חזיל לעממי דלקמן וחושב דק
 דר"ו כנ"ל].

פרשת בא (י"ז צ') החדש הזה לכם ראש חדשים. קציעות

החדשים אינה אלא ע"פי החשזון לא ע"פי ראית הלצנה.

והראי שכל ארצעים שנה שהיו ישראל צמדצר הי' הענן מכסה אותם
 יומם ועמוד האש לילה, ולא ראו בכלם שמש ציוס וירח זלילה וזהו
 שאמר הכתוב ואתה דרחמיך הרצים לא עזצתם צמדצר את עמוד הענן
 לא סר מעליהם להנחותם ואת עמוד האש זלילה להאיר להם (נחמי'
 ט'). ומהיכן היו קוצעים החדשים ע"פי ראית הלצנה, אלא ודאי
 עקר המלוא צכתוצ ע"פי החשזון. והנה מסורת צידיו לעולם כי י"ז

חדשי השנה ה' חדשים מהם כל אחד שלשים יום, וחמשה חדשים מהם
 כל אחד כ"ט יום, ושנים מהם פעמים ששניהם ל' יום ופעמים שהם
 כ"ט, פעמים אחד מהם ל' והשני כ"ט, ושני חדשים הללו, הם מרחשון
 כסליו. ומסורת צידיו כי ר"ח תשרי ר"ח לשנים. וכן לכל חודש הלכה

למשה מסיני כ"ט יום ומחלה ות"שג חלקים. ומפורש תמלא צכתוצ
 (ד"ה א' י"ז) ומצני ישכר יודעי צינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל
 ראשיהם מאתים. וכל אחיהם על פיהם. ואין לך דצר שצריך חכמה
 וצינה לקצוע עתים ומועדים כי אם החשזון שהוא סוד העצור, אצל

ראית הלצנה דצר ידוע, כי כשהלצנה נראית הכל יודעין שהוא ר"ח,
 וחג המלות צט"ו ור"ה צאחד צתשרי ויו"ה צעשדה צו וסכות צט"ו צו,
 אצל החשזון אינו אלא לחכמים מחשצין ומודיעין לישראל והם עושים
 על פיהם, וזהו שכתוצ לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל

אחיהם על פיהם ילאו ועל פיהם יצאו. וכן תמלא מדצרי דוד ליהונתן
 שאמר (ש"א ב') הנה חדש מחר ואנכי ישצ אשצ עם המלך, ומהיכן
 הי' דוד ידוע שמהר חדש לולא שע"פי החשזון היו קוצעים ואולי לא
 תראה הלצנה ולא יקצעו מחר חדש. ולא עוד אלא שהדצר מוכיח שהיו

קוצעים צ' ימים ר"ח, שנאמר (שם) ויספר דוד צשדה ויהי החדש וישצ
 המלך על הלחם ולא דצר שאל מאומה ציוס ההוא כי אמר מקרה הוא
 וגו'. וכתוצ ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ולא יתכן לומר
 כי ר"ח אחר הוא לפיכך קראו החדש השני, שנא' ויאמר שאל ליהונתן

צנו מדוע לא צא צן ישי גס תמול גס היום אל הלחם, ויקס יהונתן
 מעל השלחן צהרי אף ולא אכל ציוס החדש השני לחם, הלא הדצר
 מוכיח שהיו צלותו החדש שני ימים של ר"ח כמנהגינו עד עכשיו צהיות
 החדש יולא. וכך היו נוהגין כל ישראל לקצוע חדשים ע"פי החשזון אף

ומאה שנים מימות משה דצינו ועד אנטיגונים ראש גולה וראש סנהדרין,
 והיו צכלל תלמידיו שנים והם לזוק וציתוס, וכשדש להם אל תהיו
 כעצדים המשמין את הרצ ע"מ לקצל פרס נכנס ספק צלצס וחשצו
 שאין עונש ושכר וילאו לתצרות דעה והתחילו לעורר צזה צקציעות הירח,
 ואמרו כי אין עקר ממלוא לקצוע חדשים ע"פי החשזון כ"א צראית
 הלצנה. והוא הדצר הלוך והמכוון, והולדנו חכמי הדור להכחיש
 דצריהם. ולהודיע להם צראיות גמורות, וכן אמרו ז"ל (ר"ה כ"ה א') כך
 אמר ר"ג — לא תחשו לראית הירח. החשזון הוא העקר — כך מקוצלני
 מצית אצי אצא שאין חדש של לצנה פחותה מכ"ט יום ומחלה ותש"ג
 חלקים. והנה דצדיו הללו מוכיחין שלא הי' ר"ג סומך על ראית הלצנה

ברשת בשלה (שם י"ז) ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים.
הולכים דרך המדבר לסנה אחרת [עוד] והוא
כדי להצות להם אותות ומופתים, כי אלו הולכים דרך ארץ פלשתים
הקדוץ, ויתן הק"צ צלם שיתנו להם רשות לעזור דרך ארץ ושלח
יעבדו אותם כלל, ה' האות קל, וע"כ חייבה החכמה להסב אותם
דרך המדבר, להיות האותות רבים וגדולים צירידת המן ועליית השלח
והולאת מים מן הלוד, כי כפי מה שיתדחקו מן היסוד יגדל האות
והמופת שיעמוד מין האדם במקומות ההם. וכן דרך הש"ת צעדותו
אותות ומופתים עם הנדיקים, שהוא עושה להם נס צתוך נס ולהגדיל
האות והמופת, כי כן מצינו בחנני' מישאל ועזרי' כשהושלכו לכשן
האש, והי' אפשר צאות קל צבצוי האש, ולהגדיל האות והמופת הי'
האש צתוקף כחה ולא היצקה אותם כענין שכתב (דניאל ג') די לא
שלט נורא בגשמיהן ושער ראשיהון לא התחדך, וריח נור לא עדת צהון,
וגם דניאל הי' אפשר זה צאות קל שימית צק"צ את האריות, ולהגדיל
האות הניחם חיים ולא היציקוהו, והוא שכתב (שם ו') אלהי שלח
מלאכא וסגר פוס אריותא ולא חצלוני. גם גדעון שצא להלחם עם
מדין הי' מנחה מדין כחול אשר על שפת הים, והיה אפשר לעשות
(אותם) שינלח אותם צעשרת אלפים איש או צמחיתם, ודי מזה אות
גדול, וכדי להגדיל האות נלח אותם צלש מאות איש כי כן כתב
(שופטים ז') רצ העם אשר אתך מתת את מדין צידם פן יתפאר עלי
ישראל לאמור ידי הושיעה לי, וכתב ועתה קרא נא צאני העם לאמור
מי ירא וחרד ישיצ וינפור מהר הגלעד, וישצ מן העם עשרים ושנים
אלף וצשרת אלפים נשארו וכתב ויאמר ה' אל גדעון עוד העם רצ
הורד אותם אל המים ואנרפנו לך שם, וכתב ויאמר ה' אל גדעון
צלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין צידך. [רצינו
צחיי מצינו מסיים עוד הענין וכתב עוד ודע כי כל עניני ישראל וכו'
עד סוף מקרא זה. אולם לשונו שם ממדרגת הצטחקן וכדומה. יורני
שמתחיל כאן דברי עלמו, ואינם עוד מר"ח].

שם (י"ד ל"א) ויאמינו בה' ובמשה עבדו. האמונה מתחלקת
לארבעה חלקים, אמונה צהק"ה שנאמר (דה"צ כ"ז) האמינו
צ' חלקים ותאמנו וזהו שכתב ויאמינו צ' וצמשה עבדו: אמונה
צנציאים שנתחייצנו לשמוע דצריהם שנא' (ישעי' כ"ג) מי האמין
לשמועתנו. אמונה צעוה"צ שיש להאמין כי יש עוה"צ ויש שכל עוצ
מעוה"צ לנדיקים וזהו שאמר דוד ע"ה (תלי' כ"ז) לולא האמנתי לדאות
צטוב ה' צאדן החיים. אמונה צציאת הגואל שזה פנה גדולה צתורה
זהו שאמר (ישעי' כ"ח) הנני יוסד צליון אצן אצן צוחן פנת יקרת מוסד
מוסד האמין לא יחיש. וכל האמין יש לו זכיות הרבה שנא' צאצרהם
שהי' שורש האמונה (צדאשית ע"ו) והאמין צ' ויחשבה לו' נדקה. והנה
הוא זוכה לג"ע שנא' (ישעי' כ"ו) פתחו שערים ויצא גוי נדיק שומר
אמונים, וזה לחיי העוה"צ שנא' (צצקוק צ') ולדיק צאמונתו יחי'.
ומי שאינו מאמין בכל אלו עליו הכתוב אומר (איוצ ע"ו) לא יאמין
שוצ מני חושך ולפיו הוא אלי חרצ. ואינו זוכה לבאולה שנא' (יחזקאל
כ') וצרותי מנע המולדים והפושעים צי, וכתב (תלי' ל"א) אמונים
נולד

לסוד מן החשזון לפעמים, ולקצוע ולעזר כפי עיונם ודעתם. וגם קצלת ר"ג לא היתה רק שאין חדושה של לצנה פחותה מן אי"צ תשל"ג והי' נמנע אללו שתתראה קודם לזה הזמן, אמנם צהמשך הזמן אחר העת ההוא היו לריכים עוד לכללים ועדים. וזכן היו גם שניהם נהוגים ר"ל החשזון והעדים, והנשיאים היו מעיינים ומשגיחים תמיד שיהיו מסכימים שניהם. אך לפעמים גזרה העדלת עדים על החשזון או להפך, ומעתה קרוב אללי שגם רצינו חננאל הנודע לישר צכל דעותיו כוון גם כאן למדנו האמנעי שאמרנו, ולכן מסיים ודצרי הכל דת חק העצור הל"מ שהרשות ציד צ"ד הגדול וגו' לקצוע ולעזר כפי מה שיראה לו מחוקי סוד העצור, ור"ל צעתים מועטים גם נגד החשזון. ומה שהרצה דרליות מתחלה על מנהג החשזון וסמיכתו עליו עשה כן לסצה אחרת, (והיא צ) מפני שהוא ורצינו סעדי' התנגדו צספריהם הרצה לקראים יעויין תולדות רצינו סעדי' מספרים שחזר נגדם, וגם הר"ח לא הי' רחוק ממסכנותם צאדן מלדים, וצאדריג"ל"אן שצאפדיקא ורמז נגדם איזה פעמים כמו שרצינו כצר (פ' וירא) ונראה עוד (פ' משפטים) ולכן התיגעו להוכיח נגד דצתם עלינו שגדולינו חדשו לנו החשזון שלא היו יודעים הקדמונים ממנו אשר ע"כ ילכו הם עתה צדרך הקדמונים ומקדשים ע"פי הראי'. וצארו שני אלה המאורות הגדולים שגם החשזון מקדם קדמתה הי'. אך צזה הרחיצ לו רצינו סעדי' הדרך שלזה להראות שלא היו מקדשים כלל ע"פי הראי', ולא כן לשון חכמה של הר"ח, רק שחשזון הי' ליסוד מוסד וחקירות עדים ושאר העינים נמשכים אחריו ועל פיהו, ופעמים מועטים גם נגדו. וכצר קדם רצינו משולם צר' קלוננימוס להשיצ ג"כ קלת דליות מן הכתוצים שהציא הר"ח על קדמות החשזון צישראל ע' סמ"ג עשין מ"ז מה שהציא צסמו צאדריכות ויונתן ודוד וגם מחזקיהו המלך. והנה גם רצינו משולם צר"ק הי' מדרכו להשיצ לקראים מן הכתוצים ע' תולדתו צתולדות רצינו נתן צעל הערוך (הערה 36) ולדף לשתי הדליות המוצאות שם על זה גם דאי' זו השלישית. ואחרי כל אלה יודה כל ישר לצ על הטוצה הגדולה אשר עשה עמנו ר' הלל האחרון צסומו החשזון הנהוג מאז, לעיקר לצדו מצלי' השגיח עוד על קצלת עדים. ואיך הי' זה אפשר צדצות נדחי ישראל צאדצע כנפות הארץ ואלרנו הקדושה ציד זדים והיו המועדים שונים ח"ו ומתדצים כהצצות צתי דינים צמדניה ומדינה, ויש אשר יחשיך עליה הענן ויש אשר ירחק מקומה צעך מלצי השמש והירח, ממקום אחר, כמו עד"מ צימינו היהודים היושצים צאמעדיקא נגד אלה היושצים צאיראפא וכדומה הרצה, ולכן שם החשזון לקו ולמשקולת וכל ישראל שוים צו, ויקר מקרה הקראים שנשאר צמצוכות דצות צעצור חשצם להמשך אחרי ימן נושן ולא לזו לקצל שום דצר חדש, אף הנלדך מאד והמועיל, כמו שנשתקעו עי"ז עוד צהרצה מצוכות אחרות, ולא זה המקום לצצר מענין זה יותר].

פרשת בא (י"ג ו') ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה. כמה פעמים הזהירה תורה שמירה צפסח, אלל הכתוצ הזה לא צא אלל להודיע שמוצאת השנה תהיו יודעים זמן מועד השנה הצאה, והזהירה לשמור אותה ומנאל דאי' שע"פי החשזון היו קוצעים [מחזק דצרינו שלמעלה (י"ג צ') ועיי' מה שהעידונו שם].

פרישת

ש"ל לאדם לעשות חצורה כאותה שעשה לו חצרו צאורך וצרחת וצעומק ולא יתכן לו לנמלס, ואס יעשה פחות או יותר לא קיים כאשר עשה כן יעשה לו, אלא מכאן שאינה ממס אלא דמים כדמי מה שעשה לא פחות ולא יותר. ויש לשאול הא"ך יקיים הכתוב כאשר עשה וגו' אם לא צעשות החצורה ממס, שהרי הוא חצורה עשה, ואס זה שעשה חצורה חייב לשלם דמים הא"ך יתקיים כאשר עשה כן יעשה לו. וי"ל כי פירושו כאשר הרע כן ירעו לו, והרא"י מדברי שמשון שאמר (שופטים ט"ו) כאשר עשו לי כן עשיתי להם והלא הם גזלו את אשתו והוא שרף את תבואתם, והרי מעשה שלהם לא הי' כמעשה שלו, אלא ודאי כיון שהרעו זה לזה כאלו השתלמו הגמול. וכן מצינו בדברי הנביא שמתנבא על עשו (עובדי') כאשר עשית יעשה לך גמולך יסוב דראשך כי כאשר שתיתם על הר קדשי וגו', והא למדת מן הדעת ומן הכתוב ומדברי חכמים שאין פירושו עין תחת עין ממס אלא דמים. [הקורא יראה התאמלות הר"ה צכאן נגד הקראים הסוכנים קרוצ לו צאד"גילאן וצאחן מלדים. וכמו שהעידונו (צפ' וידא וצפ' צא) וגם דצ סעדי' עען עמס צפידוס מקרא זה וקאת מדברי הר"ח כלולים כצד דצדרי דצ סעדי' וצימור הרא"י מדברי שמשון. יעויין צפידוס הראצ"ע].

פ' משפטים (כ"ז כ') אם זרחה השמש עליו. כלומר שנכנס שם ציוס או שנתעכב שם עד הצקר, דמים לו חיוצ מיתה יש לכל מי שימיתנו, לפי שלא נמלא שצא על עסקי נפשות, וצודאי לא יהרגו שצד הוא יודע שהכל יודעין צו ויתפסוהו להריגה. [זהו כדעת הראצ"ד (פ"ט מהלכות גניבה הל' ז') דאין מקרא יולא מיקדי פשוטו, ולא כדעת הרמב"ם שאפי' ציוס אם הוא צסתר אין לו דמים. ואע"פי שר צחיי כתצ זה צסתס ולא צסס הר"ח, מ"מ לקח זה ממנו, שכ"כ צסמו שס הרצ צעל מגיד משנה].

שם (כ"ג כ') הגה אנכי שולח מלאך לפניך. המלאך הזה הוא מיכאל השד הגדול כענין שאמר בצדאיאל לדניאל (דניאל י"ג) וצעת ההיף יעמוד מיכאל השד הגדול העומד על צני עמך, וכתיו (שס י') אין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שדכס והוא שגדלה ליהושע והוא שאמר לו (יהושע ה') אני שד גצא ה' עתה צאתי. ופירשו דו"ל (סנהדרין ל"ח צ') כי מי שיזכור צו כי שמי צקדצו צאודו שנקרא שר גצא ה' כענין שכתוב (מ"א ח') כי שמך נקרא על הצית הזה, שנקרא צית ה'. ומה שאמר כי לא ישא לפשעכס כלומר יש לכס להסמר מפניו שלא תחטאו, שאע"פי שאני שולחו איני שולחו לשאת עון כי אני הנושא והמוחה, כמו שאמר הכתוב (ישעי' מ"ג) אנכי אנכי הוא מוחה פשעך. [גם דעת הראצ"ע כן הוא כמ"ס הצחיי שס].

שם (כ"ד ג') כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. נעשה הוא כוללת מלות עשה ומלות לא תעשה, כי הנמנע המעשות דצד שהזהר עליו שלא לעשותו יקרא שעשה מזה שהרי קיים האזהרה שהזהר עליו, ומקרא מלא הוא אף לא פעלו עולה צדרכיו הלכו. צאד הכתוב כשלא פעלו עולה הרי הוא כאלו צדרכיו הלכו.

נוצר ה' ומשלים על יתר עושי גאולה. פי' ה' יתצדק נוצר אמונים ואל אותם שאין זהם אמונה משלים ענשם כי הם עושים בגאולה. ואינו זוכה לחיים שנאמר (חזקוק ג') הנה עופלה לא ישרה נפשו צי ולדיק צאמונתו יחי'. [הנה לא נמלא עוד כאן י"ג רק ד' עקרים צאמונה].

פרשת בשלח (ט"ו כ"ג) וילכו דרך שלשת ימים ולא מצאו מים. הדרך הי' מהלך ג' ימים, והם הלכו ציוס אחד וחסרון המים הי' יוס אחד שאין טבעו של צער ודס להתחיים ג' ימים צלא מים, אף כי הטף והנשים מעוצרות ומיניקות שהיו זהם.

שם (ט"ז ג') מי יתן מותנו ביד ה' כלומר צלשת ימי החשך שמתו זהם רשעי ישראל צאדן מלרים.

שם (שס ט"ו) מן הוא כלומר מאין הוא, לפי שלא ידעו מה הוא.

שם (שס ט"ז) איש לאשר באהלו תקחו. זה אשתו שהיא ראוי להיות נמלאת צאהל בענין שכתוב (צדאשית י"ח) הנה צאולה, וכתוב (תלי' מ"ה) כל כצודה צת מלך פנימה. ולמד הכתוב צדרך אסמכתא שחייב אדם צמזונות אשתו וצניו הקטנים וזהו שאמר מספר נפשותיכם.

פ' יתרו (י"ט ט"ז) ויהי קולות וברקים. קולות המלאכים שמקלסים להקצ"ה צכל צקר וצקר שנאמר (איזו ל"ח) צרן יחד ככצו צקר ויריעו כל צני אלקים, והצדקים הן מלאכים ג"כ שנאמר (תלים ק"ד) עושה מלאכיו רותחו מעדתיו אש לרהט וכתוב (יחזקאל א') וגה כאש ומן האש יולא צרק. וענן כבד על ההר כדי להפריש צין ישראל וצין המלאכים, שאם היו ישראל רואים אותם נרעדים צדאיתם וכן כתוב (שס) ענן גדול ואש מתלקחת ומתוכה דמות ארצע החיות. (דעה זאת חדשה צישראל שהצדקים הם מלאכים רק צניו נסים כתצ כזה וגס צדאי' זו ממקרא של יחזקאל עיין תולדתו הערה 4. 15).

פ' משפטים (כ"א כ') נקם ינקם. מה שהוליו צלשון נקמה לפי שהאדון נתכווין להמיתו כשמת תחת ידו, וצא לו צדרך ערמה כאדם הדולה להנקם מאויצו אצל לא שימיתו, וכיון שהיתה כוונתו להמיתו לכך הוליו הכתוב מיתת האדון צלשון נקמה, כלומר אף האדון נקום ינקם.

שם (שס כ"ג) עין תחת עין. קצלת רז"ל צזה דמי עין ולא עין ממש, והדאי' מה שהזכיר למעלה רק שצתו יתן ורפא ירפא, ואם נעשה צאים אשר יכה את דעהו כאשר עשה צו, מה ישלם אחד כן, והוא גס הוא צריך שצת ורפוי. ועוד כי זה שהוליו עין חצרו, אלו עשינו לו כן והולאנו את עינו, לא כל הטצעים שוים, ואולי השני ימות צהולאת עינו מפני שטצעו דך מן הדאשון, והתורה אמרה עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין, וא"כ אין צזה השוואת היושר והמשפט לכל טצעי צני האדם, צולתי צדמים. ועוד הכתוב שאמר ואים כי יתן מוס צאדם כאשר עשה כן יעשה לו שצד תחת שצד עין תחת עין שן תחת שן כאשר יתן מוס צאדם כן ינתן צו (סוף אמר) א"א שמתקיים אלא כפי קצלת רז"ל צדמים ולא צנעולת אצד ממש, לפי ש"א

ש) ולצלתי סוד מן המלוא ימין ושמאל. [צמ"ר חסתר (פסוק צימים
ההם כשצת המלך) מוכה רק שש מלות למלך וצמינויים ע"ש]. והיתה
משמשת לשמור מה שצשלחן כנגד הכהנים והנציאים ששומרים את
המלכות שלא יכשלו, שנא' (ד"ה צ"ד) ויעש יואש הישר צעיני ה' כל
ימי יהוידע הכהן, וכתב צעזיהו (שם כ"ו) והיו לדרוש חלקים צימי
זכדיהו המצין צדאות האלקים. וכלל הדברים בכלים האלה. הארון
והשלח והמנורה ומצח העולה ומצח הזהב. הארון כנגד הדיוקים
תופשי התורה. השלח נגד מלכי ישראל. המנורה כנגד חכמי ישראל.
מצח הזהב כנגד הכהנים. מצח העולה כנגד ישראל. [כדא שכתב
דברים כאלה צפירושו להמשיך צצצות לצ ההמון שצאפריקא לתורה
וליראה].

פ' תצוה (כ"ט מ') ונסך רביעית ההין יין לכבש האחר. כיון
ששם לנסך הניף הסגן צסודרין והקס צן ארזא צללל,
ורצרו הלויים צסיר. הגיעו לפדק תקעו והשתחוו העם. על כל פדק
תקיעה ועל כל תקיעה השתחו'. וזהו שכתב מפורש (ד"ה צ
כ"ט) וכל הקהל משתחוים והסיר משורר והחוללות מחללרים
הכל עד לכלות העולה. ובכלות להעלות כדעו המלך וכל הנמצאים
אתו וישתחוו. והיו הלויים משוררים צמקדש על הקרצנות צכל
יוס ויוס. הסיר שהיו חומרים צאחד צצצת (תלי' כ"ד) לה' הארץ
ומלאה וזהו כנגד צריאת העולם שכתב (ראשית א') והארץ היתה תהו
וצהו. ויצא מלך הכבוד כנגד. ויאמר חלקים יהי אור שצבוד השכינה אור
גדול. צשני (תלים מ"ח) סיר מומור לצני קרח גדול ה' ומחולל מאל
צעיר חלקינו וגו'. וכתב חלקי צאדמותי כודע למשגב, שהצדיל צין
המקדש וצין קדש הקדשים צין עזרת הכהנים וצין עזרת ישראל שהם
אדמותי, כנגד יוס שני שצו הוצדלו מים העליונים מן התחתונים,
שנא' (צדא' א') והיו מצדיל צין מים למים. צשלישי. (תלי' פ"צ) מומור
לאסף חלקים נצצ צעדת אל, וכתב שפטו דל ויתוס עני ורש הצדקו,
כלומר שיתקצצו השופטים לדון כל אחד ואחד כדאיו לו וזה כנגד יקוו
המים שכתב צו (צדא' א') ועץ עושה פרי [למיונהו], אכן כאדס
תמותון כלומר צדאטי אל האדס ג"ע, וכיון שחטא נטרד משס. צרציעי
(תלי' ז"ד) אל נקמות ה' כנגד עוצדי חמה ולצנה שצצדאו ציוס רציעי
וכתיב חשיצ נקס לצדיו. צחמישי (שס פ"ח) למנח על הגתית לאסף
הרצינו לאלקים עוזנו וכתב צו המעלך מארץ מלרים, והי' פרעה
דומה לתנין שנאמר (יחזקאל כ"ט) התניס הגדול. וצו ציוס כתיב
(צדא' א') ויצדא חלקים את התנינים הגדולים. צששי (תלי' ז"ג) ה'
מלך גאות לצס, כנגד צריאתו, שנאמר (צדא' א') צללמנו כדמותנו וידרו
והוא לצדו יתעלה שמו גאה על כל גאים ורודה על כל הרודים, וכתב
עוד אף תכון תצל צל תמוט. צשציעי (תלי' ז"צ) מומור סיר ליוס
השצת וכתב צו שתולים צצית ה'. ויתכן שיש צאלו השירות יותר ממה
שהזכרנו מן הראיות שהם כנגד ימי צדאשית [נוף כל מאמר זה הוא
צסוף תמיד, אך הר"ח הוסיף טעמים על סיר של כל יוס מה שלא
נמלא שס. אולם נמלאו ב"כ טעמים עליהם צדד"ל (ר"ה ל"א א') וכפי
הנראה לא ה' לפני הר"ח כל הצדיתא דר"ה שהרי היא משנה צטעמים

פ' משפטים (סס ח') ויקח משה את הדם ויזרוק על העם.
 הנה הדם עליהם כדי שיכנסו צדיות עם הקצ"ה
 דם, ואותו כתם הדם שעל צדיהם קרא הכתוב עדי, לפי שהי' עדי
 להם וכבוד גדול. והי' להם עדות ואות שנקנסו צדיותו של הקצ"ה,
 וע"כ כשחטאו צעגל ועזרו על הצדיות אמר להם (שמות ל"ג) הורד
 עדיך מעליך. כלומר שיסורו מעליהם אותם הצדדים שהיו עדי להם.
 וזהו שאמר (סס) ויתגללו צני ישראל את עדים, ואותם הצדדים שזרק
 עליהם דם הצדיות שהי' עדות ואות צין הקצ"ה וציניהם. ולמה כרת
 הקצ"ה עמהם צדיות דם, רמז להם אם אתם מקיימים התורה מוטב,
 ואם לאו הריני מתיר דמכם לכרת ולמיתת. [הפירוש הזה רחוק
 בהסקפה ראשונה, וקרוצ אחרי העיון צדרכי הצדיות של הקדמונים,
 והכתוב קורא לדם, דם הצדיות. גם צדיות צין הצדדים לעד. והראות
 כתמי הדם על הצדדים לאות כי מצעלי צדיות הם, אינו זר כלל ליועד
 תהלוכות ימי הילדות של עם ועם. ועיין מה שכתבנו למעלה].

פ' תרומה (כ"ה ל"ט) כבר זהב טהור יעשה אותה את כל
 הכלים האלה. יש רמז צכלים האלה, כי הארון רמז
 ללדיק החכם שהוא לדיק להיות תוכו כצור, כשם שהי' הארון מופה
 זה מצות ומחוק, וכשם שקרקעית הארון אמתים וחזי על אמה וחזי,
 צתצריאתה ארבע אמות פחות רוצע אמה, כן הלדיק לדיק לגרוע ממנו
 מארבעה יסודות שצגוף, ויוסיף צלדקו וצמעשים טוצים. וכשם שקירות
 הארון היו י"צ אמות, לפי שקירות הארוכות הן ז' אמות וחזי והקירות
 שעל הרוחצ ד' אמות וחזי, כן הלדיק ראוי לקיים י"צ דצדים המפורשים
 צמזמור ה' מי יגור צאהלך (תלוי ט"ו): למעלה מן הלדיקים מעלת
 הנציאים, וכנגד הכפרת אשר על הארון רמז לנציאים שהם למעלה מן
 הלדיקים, והיתה הכפרת זהב כלו. וכן הנציא כלו לך שגא' (משלי ה')
 וצלדק כל אחרי פי: הכרוצים שעל הכפרת רמז למלאכים שהם למעלה
 מן הנציאים. והם פורשים כנפים למעלה, רמז לשכינה שהיא למעלה
 מן המלאכים, כי המלאכים כסא כצור לקבל כצור השכינה. וזהו שכתב
 אל הכפרת יהיו פני הכרוצים, שהי' מסתכלין למטה צכפרת ולא היו
 רשאים להסתכל למעלה. הקצ"ה למעלה מהכל, שנאמר (ש"צ ו') אשר
 נקרא שם שם ה' לצאות יושב הכרוצים עליו, וכן עשה שלמה צמקדש
 כרוצים של עץ, שנאמר (מ"א ו') ויעש צדציר שני כרוצים עצי שמן,
 והשלחן כנגד מלכי ישראל שמסדרין על שלחנם רצי ישראל שנאמר (שם
 צ') ולצני צדצילי הגלעדי תעשה חסד והיו צאכלי שלחן. וכתוב (שם
 ד') ויהי לחם שלמה ליום אחד וגו'. והי' מופה זהב טהור, כענין
 המלכות שאינה עשוי' אלא לפנים. כגון שאול שאמר לשמואל (ש"א,
 ט"ו) כצדני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל. והיה אמתים אדנו כנגד
 שני דצדים שצריכין מן המלך, המשפט והמלחמה שגא' (שם ח') ושפטנו
 מלכנו ויאל לפנינו ונלחם את מלחמתנו. שפור קירותיו תשע אמות כנגד
 תשע מלות שגלעדי המלך (דצדים י"צ). א) לא ירצה לו סוסים.
 ב) ולא ישיב את העם מלדימה. ג) ולא ירצה לו נשים. ד) ולא
 יסיר לצור. ה) וכסף וזהב לא ירצה לו. ו) וכתב לו את משנה
 התורה הזאת. ז) וקרא צו כל ימי חייו. ח) לצלתי רוס לצצו מאחיו.
 ט) ולצלתי

הקדמונים סדרו תמיד כוכב אלל נובה. עיין לורת הארץ (ריש שער צ')
 וזיסוד עולם (מאמר צ' פ"א) הגלגל השני שזו הוא קצוע הכוכב
 הנקרא זלשון עטר"אד (מסכים לדברי הר"ח) והיא נקרא
 זלשון הגר עטר"אד (מסכים לדברי געזעניוס) וזלשון לעז (מערקור)
 ועוד יקרא כוכב חנוה (מסכים לדברי הר"ח) והגלגל השלישי שזו
 קצוע הכוכב המזהיר הנקרא נגה וזלשון לעז (וועניוס) ע"כ. וזשנת
 (קנ"א ח') האזי מאן [דכולד] זכוכז יהי גצר נהיר וחכים משום
 דספדא דחמה הוא עכ"ל. ולזה כיונו הר"ח וזעל יסוד עולם זמ"ש
 שנקרא כוכב חמה. ולא חוכל לעזוז הענין הזה מזלי העיר עוד על
 זאור מקרא אחד הנוגע פה לדעתי. והוא כמו שדאינו כזר שם
 כוכב למערקור ישן נושן הוא, כן המה שמות העזרים של כל שאר
 כוכבי לכת. ונמאלו ג"כ צספר לורת הארץ שם. וזש"ס שזנת שם, גס
 צספר ילודה המוצא כזר צגמרא. וא"כ שם נגה לוועניוס ג"כ קדום
 הוא מני אז. וזלי ספק הי' נקרא כן על שם זהרו הרצ, שהוא
 הוראת נובה ג"כ זלשון עזרי. וכן מאלו מניחי שם זה ראייה לדעתי
 מן המקרא ואורה נדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום (משלי
 ד') ונודע שכוכב זה הוא מאיר לרוז צצקר השכם והוא הנשאר לצרו
 אחרי אשר כל הככזים אספו נגהם מאור היום, א"כ אור נובה
 פירושו אור של ככז נגה המאיר צאפלה וגס צצקר והוא מקציל
 למקרא שלפניו שם דרך דשעים כאפלה וגו'. והנה געזעניוס כתז שם
 עוד (נד 41 — 338) שככז זה נקרא צערזי אל"זה"רה. וכפי
 הוראה יפרש שם הוראת השם צערזי נדק ויושר. ואינו כן לדעתי
 דק שהערזיים לקחו שם זה מסוריים או כשדים, צעצור כי כל נגה
 צתנ"ך שהוא שם דזר. מתורגס זלשון ארמי זהרא יעוין מתורגמן.
 ולכן גס שם הפרטי של ככז זה הנקרא כן על שם זהרו נקרא גס
 זלשון כשדים זהוראה זו זה"רא וצערזית זה"רה. וכזר פירש דזינו
 סערי' נד ואור חשך צעריפוי' (ישעי' ה') שר"ל לזנה וחמה והוא
 היותר עקר מכל הפירושים כמו שהוכחתי ציאלורי שם. וכן צאיוז
 (ל"א) מקציל ג"כ אור לירח. אם אראה אור כי יהל וירח יקר
 הולך, ועוד איזה מקראות שם יורו שהשמש הי' נקרא אור. והדוחנו
 מכל זה פירוש מקרא הקשה צחצקוק (ג') ונגה כאור תהי'
 קרנים מידו לו. והוא אחר שדולה לסתד שם צמלינה נסגזה
 מתהלוכות שדי וכי צמקוס צאו יתרומם כל דזר צערכו. יאמר ונגה
 ר"ל ככז זה המאיר צלילה תהי' כשמש גדול, וישלח קרנים כמהו,
 אע"פי שאין לשום ככז קרנים דק לשמש. ויצא על נכון לשון נקצה
 על נגה צעצור שהיא לצדה נקראה צכנוי נקצה צפי כל הקדמונים
 וכמ"ש למעלה, דק אחר שתהי' כמו השמש יתכן לדזר ממנה צכנוי
 זכר. ויאמר קרנים מידו לו. ויהי' נגה כאור כמו והי' אור הלצנה
 כאור החמה צישעי' (ל') צספורו ג"כ ממפלת סנחדז, וגדול
 זעם אל].

פ' תשא (שם ט"ו) ויפן ויורד משה מן ההר. מלמד שהי' משה
 פניו כלפי הענן, ויורד כדרך עלי' מה עליתו פניו אל
 הענן שעל ההר אף צירידתו כן. ובן הי' כ"ג ציו"ה יולא מצית קדשי
 הקדשים

האלו מעמיתים עשה הוא, כמו ציוס ג' ה' ו' יעו"ש וצפרע כי הר"ח מקיים ויתכן שיש צאלו השירות יותר מן הדליות וכו' נראה שכתב בן מנח השערה ולא ממה שידע צדור גממל דר"ה. והמעין שם יראה כי קלת טעמים הם כמו פיוטים לחי הלשון ולפעמים צדוים. כמו ציוס א' ע"ש שקנה והקנה ישליט צעולמו, וציוס ג' על שגלה ארץ צחמתו, והכין תצל לעדתו. ועוד נמללו טעמים על שיר של כל יום צאצות דר' נתן (פ"א) וגם הם משונים קלת יעו"ש. וגם צקוף תמיד נראה משנה זו של שירי הלויס כנוספת שהרי שם מקיים לפני' זהו סדר התמיד לעבודת צית אלקינו. יה"ר שיצנה צ"צ חמן. נראה צעליל כחתימת המסכת. ואח"ז מתחיל השיר שהיו הלויס אומרים וכו' צלי ספק נלקחת מאיזה צדיתא והוקצעה כאן כמו משנה דסוף סוטה כפי קלת נוסחאות יעו"ש].

פ' תשא (ל"צ י"ח) ויעשהו עגל מסכה. יש עוצדי ע"ז צבוויין הדצה. יש מי שפסלו לורת אדם. ויש שעשה לורה כדור או לורת צהמה או חי' או עוף כענין שכתוב (מ"צ י"ז) אנשי צבל עשו את סכות צנות ואנשי כות עשו את נדבל, ואנשי חמת עשו את אשומא, והעוים עשו את נצחן ואת תרתק. והספרוים שורפים את צניהם לאדרימלך וענמלך. כלן שמות פסילים הם. סכות צנות, תרנגולות ואפרוחים. נדבל, תרנגול הצד — הוא השכו — אשומא, הוא חתול. נצחן. כלצ. תרתק, חמור. אדרימלך, קוף. ענמלך, טווס. [עין סנהדרין ס"ג צ' צשינויים] וקרוצ אני לומר שנקדאו הפסילים על שמות הכנצים כענין שכתוב (עמוס ה') ונשאתם את סכות מלככם ואת כיון ללמכם את ככז אלהיכם אשר עשיתם לכם, סכות מלככם הם שמות הכנצים, הוא שכתוב (ירמיה' מ"ד) אנחנו מקטרים למלכת השמים, קדא הכנצים מלכות השמים. כיון ללמכם הוא הנקדא זחל שהוא שצתאי. ככז אלהיכם, הוא משצעה ככזי לכת ג"כ ויקדא כוכב המה. [דצינו צחי מציא צפ' אחרי דצרי הר"ח אלו שכתבם בן צפ' תשא. וקודאסו הגאון. והי' מתחלה ספק ציקי אס לא ל"ל ד"ס צמקוס ד"ח והוא דצינו סעדי' המוצא ג"כ הדצה צצחיי. אולם מלאתי שגם צפרשת תרומה דרמזי כלי המשכן קודא ג"כ לר"ח צצאור שמו, הגאון דצינו חננאל. ודע שהשכיל צאשר נטה מדרשת דז"ל צסנהדרין לצאור היותר קרוצ לפשוטו שאין אלו הפסוליס שמות חיות ועופות רק שמות של כנצים, וכן הוכיחו החכמים האחרונים צאומות המעמיקים צחקירות הקדמוניות. וציחוד געזעניום צהוספה השני' לצאורו על יסעי', על עזודת הכנצים של הכשדים. גם יפה כיון צסם כיון שהוא זחל צערצית. וכ"כ געזעניום (שם לך 343) וכתב שם עוד שנקדא ג"כ צערצית כיואן וצסודית כיואן. וצלשון לאצי הקרוצ אל' כיון. וכן כיון יפה צמלת כוכב שאינו שם המין מכנצים רק שם פרטי לאחד משצעה ככזי לכת הנקדא לדומיים (מערקור), אע"פי שלא דצר שם געזעניום משם זה רק ציאל על כבו שהוא מערקור, ויקדא צערצית עטאר"ד ע"ש (לך 343) אמנם על נגה שהוא (וענוס) כתב שם (לך 338) כי עפרעם צסודיו הסודיים יקראנה כוכבתא, ומתיגע ליתן טעמים על שנקדאה בן. ואללי חין ספק שחצוהו לצת זוגו של (מערקור) והוא הי' נקדא כוכב והיא כוכבתא. והתוכנים הקדמונים

קהדס צורא עלי צממים ועוד מצרך צא"י חמ"ה אשר קדש עוצר
 צמעי חמו ולארצעים יוס חלק אצדיו. מאתים וארצעים ושמה אצדים,
 ואח"כ נפח צו נשמה שנא' ויפח צאפיו נשמת חיים, עוד וצד הלציו
 וצעלמות וגידים סככו, שנאמר עוד וצד תלציוני וצעלמות וגידים
 תסוככני, וזה לו מאכל ומשתה דצד וחלצ להתענג, וזמן לו שני
 מלאכים לשמרו צתוך מעי חמו, שנא' חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך
 שמרה רוחי. אציו אומר זה צני צבורי הוא, ואני מזהר לפדותו
 שנאמר וכל צבור אדם צניך תפדה. יהי רצון מלפניך ה' אלקינו
 כשם שזכית את אציו לפדותו כן תזכהו להכניסו לתורה ולחפה ולמע"ט
 צדך אתה ה' מקדש צבורי ישראל לפדיונם. ונוטל הכהן הכספים
 ומעצידם על ראש הצן ואומר זה תחת זה, זה חלוף זה, זה מחולל
 על זה, ילא זה לכהן ויכנס הצן הזה לחיים, לתורה וליראת שמים.
 ונותן הכהן ידו על ראש הצן ומצרכו, כגון יצרך ה' וישמרך וגו'
 ואורך ימים ושנות חיים יוסיפו לך וכיוצא באלו. [צפ' שופטים לא
 כמלא צמקרא מאומה ממשפטי צבור ופדיונו, ואם לא נשצד דצרי הדש"צא
 צתשוצותיו הכפולות סי' ר' ותשנ"ט ומועתקים גם דריצ"ש סי' קל"א,
 ז"ל שהר"ח האריך לדבר צמשפטי הכהנים וצכל מעלות ויתרונם שנתנה
 להם התורה, ואחז המקרא שרשמנו ליסוד הלכות האלו. ודע שהרמ"ש
 סוף צבורות כתב מעין זה צסם תקון הגאונים (וכן צכלצו סי' ז"ד)
 ומסיים שצאשכנז ורפת לא נהגו כן, כי לא נמצאה שום צרכה אחרי
 סידור דצ שטי ודצינא].

הקדשים, לתת (יומא כ"ז ז') ולא וצא לו דרך כניסתו. וכן דרשו
 צו ולא ועשה את עולתו ואת עולת העם (ויקרא ט"ז) ולא ועשה
 כאשר כנס בן ולא ועשה את עולתו. וכן כתוב צלמה (דה"ז א')
 ויצא שלמה לצמה אשר צגצעו ירושלים. [עיינן יומא כ"ג א'] ואע"פ
 ש"ל כי זה שכתוב לצמה מן הצמה הוא, כענין שכתוב (צמדצד ל"א)
 הצאים למלחמה וצאורו מן המלחמה, אזל כך הי' המעשה שהי'
 צשעת יציאתו ממנה נותן פניו אלי' כמו שצא אליה, שגא' (תלוי ט"ז)
 שויתי ה' לנגדי תמיד, ומנין שהשכינה היתה צהר צשעת ירדמ
 משה מן ההר, שגא' (דברים ט') ואפן וארד מן ההר וההר צוער
 צאש ושני לוחות הצרית על שתי ידי. וכן התלמוד חייב כשיפטור
 מדצו שילך לאחוריו פניו כנגד דצו עד שיתכסה ממנו (יומא סס)
 וכן מנהג כל ישראל עד עכשיו כשמסלימין תפלתם נמשכים לאחוריהם
 שלש פסיעות.

פ' תשא (ל"ג ה') ועתה הורד עריך מעליך. הם המלצושים
 שלהם שנוקד עליהם דם הצרית, והוא דם הקרצות
 שהקריצו הצבורות צסיני, ונקראו עדי לישראל ותפאלת וכצוד גדול,
 צהיות צהם הדם ההוא אות וסימן לקצלת צריתו של הקצ"ה, וכצד
 הצכרתי זה צסדר ואלה המשפטים. [עי' מה שכתצנו סס כ"ד ח'].

פ' אחרי (י"ח כ"ז) ואת זכר לא תשכב מושכבי אשה. יש מי
 שיחדש צגופו כלורת צשר אשה. [כן יציא הרצ"ע צצמור,
 וכתצ שזה לא יתכן צתולדה].

פ' קדושים (כ' י"ז) חסד הוא. לשון חרפה, וכן חסד לאומים
 חטאת. [מוצא צרמצ"ן סס, ויפה פירש המקרא
 משלי (י"ד ל"ד) שער"ץ נמלאו סס שני מאמדים מקצילים כמו צרצ
 הספר ההיא. והנה לךקה איננה תמיכת דלים דחוקא כמו שהודגלו
 צסס זה אח"כ כי צמקרא יורה תמיד על לךק ומשפט עם כל אדם.
 וכפי זה יאמר כי הלךק והיושר ירוממו כל גוי צעיני יתר העמים
 אכן חטאות ופשעי לאומים חרפה הוא להם ונצזים על ידס צעיני
 שכניהם. וכן פי' צעל מנחה חדשה].

פ' חקת (כ' י"ז) יען לא האמנתם בי להקדישני. החטא הי'
 צמלת נוליא והי' דליו שיאמרו יוליא ה' לכס מים כדרך
 שאמרו (שמות ט"ז) צתת ה' לכס צשר לאכול, ותלו כאן הגדולה
 צעממן, וחצצו קאת ישראל שכיון שנגלה הש"י על הצור צחורצ וכאן
 לא נגלה, כי משה ואהרן עשו כן צחכמתס שהולילו מים מן הסלע
 ולא מאת ה' היתה זאת, וזהו שאמר להקדישני שאתקדש לעיניהם
 ויהי' לא האמנתם צי לשון יוליא אל צמי ישראל. [זה מוזכר גם
 צרמ"צן וכתצ עליו שהוא הקרצ מן הדברים שנאמרו צזה והוא עוצ
 לךחות השואל. וכן צצחיי כתצ עליו שהוא המתיצש על הלצ יותר
 מכל הפירושים. ומשניהם ציחד העתקתי פירוש מקרא זה].

פ' שופטים (י"ח ג') וזה יהי' משפט הכהנים. מנהג פדיון הצן,
 אצי הצן מצרך שתי צרכות על פדיון הצן ושהחיינו
 ונותן חמש סלעים לכהן. והכהן מצרך על הכוס צורא פרי הגפן ועל
 ההדס

לראש ומורה במקום אביו. והרביץ תורה ולמד לתלמידים הרבה (18) ונתפרסם שמו כ"כ ע"י ספריו ופירושו. עד שקצת גדולים שחיו אחריו לערך קין שנה. וכן המאוחרים מהם. קראוהו בכנוי הנכבד גאון (19). אע"פי שעקר כנוי זה נתן רק לראשי ישיבות שבבבל. שמה הוחל ושמה נאסף כנודע. אך לא כן החכמים הקרובים לזמנו. שלא יקראוהו גאון בשום פעם רק יכבדוהו בשם רבינו או מרנא (20). בהון ועושר לא הי' מוצלח כמו ריעו רבינו חננאל. אך רב שמואל הנגיד מגרנאטה שבאספמיא הי' תומכו מכספו תמיד בעבור כי על ידו זכה להשיג תשובות מרבינו הא"י. ורבינו נסים הי' האמצעי ביניהם. ועי"ז הי' לו חלק גדול בהתפשטות למוד התלמוד באספמיא. כי רב שמואל אשר למד הרבה ע"י התשובות מבבל דרך קיר"ואן הגדול לעשות בארצו. באשר הרביץ תורה ע"י סופרים וספרים שהוציא עליהם ממון רב וגם ע"י תלמידיו. ואח"כ התחתנו גם שניהם. כי רב יהוסף הלוי הנגיד בן רבינו שמואל לקח לו את בת רבינו נסים לאשה. והיתה בעלת תורה ויראת שמים. אך אח"ז לא מצאה חן בעיניו מפני שהיתה כונסת. ובעת נהרג בעלה הנגיד בגרנאטה ברחצה למדינת אליסאנה ושם היתה ניוזנות על הוצאות הקהלה בכבוד גדול עד יום מותה. ובן לא הי' לו לרבינו נסים (21).

ואלה המה ספריו הנודעים לנו רק ע"י זכרונם בקדמונים לבד אחד מהם שיצא לאור ע"י הדפוס. וגם בכתב לא נודע להם עוד מקום באיזה אוצר של ספרים. וזאת שזה ערך חמשים שנה ראה הרב בעל ע"ם הגדולים חלקים מהם כאשר ארשום. ואולי אחרי רשימתי עם האותות והסימנים לכל חיבור מחיבוריו. יתעוררו השוקדים על היכלי הספרים למצא בהם קצתם או כלם. כי ספרים רבים נמצאו עוד מקדמונים. טמונים בתוך אהליהם ישנים ונרדמים. ואין רואה ואין מקיץ אותם. (א) פירוש על התורה, מובא בקדמונים (22).

(ב) מפתח התלמוד (23). בלשון מעורבת. היינו לפעמים תלמודית ולפעמים ערבית. ולפעמים שתיהן ביחד (24). כולל פירושים יפים ונכונים על כלל מסכתות התלמוד. ובהם גם על הגדות בדרכים קרובים לשכל

ת ו ל ד ו ת

רבינו נסים בר' יעקב וקורות ספריו *

רבינו נסים בן מר יעקב החבר בן מר רב נסים (1) בן
 שאהין (2) נולד במדינת קיר"וואן אשר באפריקא
 הצפונית (3) לפני אמצע מאה השמינית לאלף החמישי.
 ונפטר לערך סוף המאה ההיא (4). אביו הי' גדול בתורה
 ובחכמה, ורבינו שרירא ובנו רבינו הא"י הגאונים כבדוהו
 בתשובותיהם על שאלותיו (5), וחבר איזה ספרים בלשון
 ערבי המורים על תורתו וחכמתו, ונמצאים עוד מהם
 באוצר ספרים עברים היחיד בערכו להחכם דע ראססי
 (6) והי' ראש ורב לעדתו שמה, גם מורה לבנו זה רבינו
 נסים אשר למד אצלו בימי נעוריו (7): ואח"כ אצל רבינו
 חושיאל (אבי רבינו חננאל) שבא ע"י סבה מארץ אחרת
 לקיר"וואן, וחזק שם למוד התלמוד שהי' רפה עוד לפני
 באו (8). וקבל עוד רבינו נסים הרבה מרבינו הא"י ע"י
 תשובותיו על השאלות ששלח אליו כפעם בפעם כי הי'
 אוהבו מאד (9). וממנו למד ג"כ דרכו הישר בסמך על
 ההגדות (10) ואורח פירושיהם לקרבם אל שקול הדעת
 וגם בהרחקות הגשמות מהבורא יתעלה (11) ושאר
 עניני הדת (12) אך לא בלמוד הקבלה שאע"פי שרבינו
 הא"י רדף אחריו לא פנה אליו רבינו נסים ולא ידע
 ממנו כלל (13). ויש ראיות שעיין בספרי חכמי יון (14).
 וגם בלמוד התלמוד פנה לו דרך חדש במה ששקד מאד
 על תלמוד ירושלמי שלא היו רגילים בו כלל גאונים
 קדמונים וגם רק מעט למדו בו גאונים האחרונים, וקצת
 מניע לזה הי' מורו רבינו חושיאל חכם מאיטליא ששם
 הי' עוסקים עוד מימי קדם בתלמוד ירושלמי (15). וכן
 עיין הרבה בתוספתות ומדרשים ספרי וספרא, וכ"ז כדי
 להתיר בהם קושיותיו וספקותיו בתלמוד בבלי (16) ויהי
 לראש

ה ע ר ו ת .

1) בערוך (ערן חזיו) שאל מר רב יעקב החצר בן מר רב נסים אשר מחזיקת קיר"וואן לנ"ד הגדול של חזוניו סרירא ראש ישיבת באון יעקב, ולנ"ד הגדול של חזוניו האוי חז"ד ישיבת באון יעקב וכו', ואחרי שהרא"ד הלוי יקרא ג"כ לאחי רבינו נסים מקיר"וואן, ר' יעקב, וכן צערוך (ערך קבל ח') אמר ר' נסים צר' יעקב, ועוד (ערך תלה) קשי' לי' לר' נסים צר' יעקב, ולקמן (הערה 17) תראה שר' נסים של הערוך הוא זה טלפנינו מקיר"וואן, הנה יש לנו חכם אחד שסוה צמח ושם עירור לאחי רבינו נסים שלנו. ועוד תראה (הערה 32) שסוה ג"כ צמחי הכבוד שלו. ואם נלך עוד המנהג הקדים כבר לקרוא את צניהם על שם חזיהם, נחשוב כדלוי שר' יעקב צר' נסים השואל לר' שרירא הוא אחי רבינו נסים זה השואל לר' האוי בן רב שרירא. ובספרי מעשיות (ד' זאלקווא ע"ו צ') כתב רב נסים, שחלוי תלמידי למה נקראו צמחם לצדס החסידים הראשונים. ואשר זאת אחריהם שלא היו כמותם נקרא שםם צלשון צנן רבי ור' וכו' וע"ס הצוצתו, ובסופה ופירש רב שרירא באון ז"ל מפני זה נקרא שמו חזיו וכו'. וכל דבריו ובפרט האחרונים מסכימים ומתאזמים ממש עם שאלת חזיו לר' שרירא ור' האוי והצוצתם חלוי, ובפרט צופה ע"ס וסם.

2) הראב"ד הלוי יקרא משפחת רב יעקב. בן שחיהו. וכמו זה נוסח הוא שכן מתאחז רב לוח בן שחיהו שר' למנוחו באון צמחא מחסידא לולא רב סעדי' שהי' גדול ממנו. יעויין יוחסין (קכ"ח ח') אלל ספור ר' נתן הצנלי. ומזה ילמא לנו ספק שאפשר משפחת ר' יעקב לר' מהצוצתה ונצל, ומשם זה אחד וממנה לגור צקיר"וואן. ומזה זה קלה ידועה צלנווד התלמוד עוד קודם שזה רבינו חוסיאל לשם כמו שנראה משאלת ר' יעקב לבאויים, וחזריו (הערה 6). ודע כי **שאה** צל' פרסי מלך וצן שהיו כמו בן מלכים או בן מלך ואחיותיו י"ן או ר"ן מהנוספות. והוא רק כנוי כבוד למשפחה כמו ר"ש בן מלך המאוחר הרבה. וצאלוף ה' צחיה' **שחון** צלשון המדרש (צ"ר פט"ז) עזר מלך מלך. הדבק לשחון וישחון לך והוא כמו הדבק למלך וישתחוו לך, אלל דנקט צלשון נוסף על צלשון ולא כפי' הערוך (ערך שחן) מלשון חמימות שאין ענינו לכאן כלל, וחזור כל זה כי עוד תלטרך לו (לקמן הערה 6).

3) קיר"וואן היה קורענע של הרומיים ועיין תולדות רבינו חננאל (הערה 3) מהכונה ארץ הזאת והעיר הגדולה כשמה.

4) אין לנו צרור נכון וחובצל על פרטות השנים של חיי רבינו נסים וזמנו, רק הראב"ד הלוי כתב שהי' צומן רבינו חננאל. וציוחסין כתב רבינו חננאל ורבינו נסים שנת תת"י, ור"ל שזו נסטריו יעו"ש, וידענו ג"כ ששאל מרבינו האוי באון (הערה 9) שנפטר ד"ח תשל"ח. ואחי רב יעקב שאל לר' שרירא צמח תשנ"ז (תולדות רב האוי הערה 4) שזו נכתבה הצוצת רח"ג צצוחסין שהיתה מחוצרת עם אותה שצערך חזיו שהיח לר' יעקב (תולדות רב נתן הערה 32 ולקמן הערה 6). ויש עוד ראיות ששאל רב יעקב לר' שרירא צעת שלא הלטרך עוד עמו רב האוי צנו להשיב ולא ידע כלל מהצוצת חזיו, ואז הי' כבר ר' יעקב לראח (הערה 32) וזה הי' עינ"פ לפני סמיכת רב האוי לאצ"ד שזו צמח תשנ"ז כבר נלטרך לתצוצת חזיו. (תולדות רב האוי הערה 4) וקרוצ שהי' זה עוד קודם שהי' רב האוי ראוי לעיין בהצוצה מפני שלא ידע אח"כ ממנה כלל. והוא לערך ד"ח תש"ס. ואחרי שרבינו חוסיאל זה לקיר"וואן צערך ד"ח תש"ן (ספר הקבלה) הנה כבר מלאח שם חת

לשכל. והרב בעל קורא הדורות ראה מהם פירוש על מסכת עירובין. וקרוב לדורנו הרב בעל שם הגדולים (חיב מערכת מ"ם סי' כ"ו) ראה קובץ גדול מהם כ"י ישן נושן על מסכתות ברכות, שבת, ועירובין.

(ג) מגלת סתרים. והוא החלק השני מספר מפתח התלמוד. ובו חמשים חלקים. כולל ג"כ פירושים והתורות קושיות על התלמוד, אך לא על סדר מסכתו ופרקים, כ"א בסוגיות ועניני' שונים אשר ברובם מצא פירושם רק ע"י איזה ירושלמי או תוספתא. ונזכר הרבה בקדמונים, ומחברו הי' מפורסם ונקרא שמו על שם החיבור הלזה (25). ומאמר ארוך מושכל ויפה ממנו בספר חסידים (סי' תר"ד עד סוף תר"ו), (26) בענין שכר ועונש בעו"הו ועו"הב ומשפטי ר"ה ויו"כ והתפלה בעד נפש המתים והוא לדעתי מועתק מלשון ערבי (27) והספר כלו חובר ג"כ כמו חלק הראשון שהוא ספר המפתח, בלשון מעורבת תלמודית וערבית (28).

(ד) סדר תפלה, מובא בקדמונים (29), ויתכן שמשם הוציאו הסופרים הוידוי הנמצא היום על שמו במחזור ספרדים לשחרית יו"כ ובסידורי אשכנזים ליו"כ קטן (30).

(ה) שאלות ותשובות, נזכרות בפסקי ראשונים (31).
(ו) ספר מעשיות (32) כולל סיפורים יפים ונחמדים מלוקטים משני התלמודים ומדרשים. ואיזה מהם בשינויים, אולי בכוונה ליפותם (33). וחברו כפי הנראה בימי נעוריו (34) לדונש חותנו לדבר על לבו ולנחמו מיגונו. ואולי הוא דונש בן לבר"ט (35) ובהערה נחקור על תכונת האיש ההוא ומדותיו (36). ונקרא ספר זה ג"כ חיבור יפה מהישועה לחכם (37). ויש בו סיפורים שאינם נמצאים עוד בתלמודים ומדרשים שלפנינו (38). ובכ"ז יש ראיות על קדימת איזה מהם שהיו נמצאים כבר עכ"פ בתחלת ימי הגאונים (39) ומחלק תקיש על הכלל. ונזכרו בו ג"כ איזה ספרים קדמונים שראוי להעיר עליהם (40). ואחשוב שנכתב מתחלה בלשון ערבי, או עכ"פ בלשון מעורבת, כמו שאר ספריו, ונעתק אח"כ כלו לעברית (41) נדפס בפרארה שי"ז ובזאלקווא תקנ"ט (42).

יצחק להעיר צנו החק לראות דבריו ודברי האזון רבינו סעדי הכללי מוצאים
 עוד צדס מקום. וצלי ספק העמיקו הרחיבו צדס הספר הקדמון והצינו צו
 לאחורו. — חולם מה שקסה צעיניו הוא, שפירוש ר"מ ציטדיל לם' יאירה (ד'
 מורחנה דף מ"ח) מוצא ג"כ פירוש ר' יהודה (לא ר' יעקב) צר' נסים על
 יספר הכוח. והוא קוראסו חס הפילוסוף האלקי המקובל הגדול עטרת ישראל
 ר' יהודה צן המקובל הגדול ר' נסים הישיב ז"ל. ואם נדחק ונאמר שהי' לפני
 רמ"צ ג"כ טעות צער הספר והי' כתוב יהודה במקום יעקב, הנה מלמד שהמאמר
 הארוך המוצא ממנו סס ציוריו וזהותו מלאכים חינו כלל על דרך החכמה
 של רב סעדי' והולכים דרכו, עוד יעמוד לנגדנו חכם אחר המציא ג"כ פירוש
 ס' יאירה לר' יהודה צר' נסים צן מלכה. עיין צצחור ר' שמואל מוטט על פירוש
 ה"ח צע"פ צראשית פסוק והיו לחותות וצפ' ונאפטים פסוק ויספר לעם את כל
 דברי ה', וסס כתוב ור' יהודה צר' נסים מלכה צספר שחצר צפירוש ס' יאירה
 ופדקי ר"ח. חכן מה שחציא סס וסס ועוד צפדס' הנה חנוי שולח מלאך הוא כלו
 דרך פילוסופיה וחקירה ונשונה ונאך מדרך הפירוש המוצא חלל רמ"צ. ולזו
 ידעתי חך נלח מן המצוה הזאת? דע ראססי עיין היטצ צלי ספק וראה צצער
 הספר ר' יעקב צר' נסים, עד שערצ את לצו להביא דצדי וואלף ש"ל יעקב במקום
 יהודה. וכנגד זס הסודות הסס צפירוש רי"צ ומיטט וצוואלף ויכיהו סס ר'
 יהודה. ואין צירי רשימת וואלף ח"ד לעיין צו, כי חסר חלק הזה צחור הספרים
 של אקאדמיא דסס. וחלוי נמלכו עוד חיות סומנים צזמן ומקום החצור המתחיסים
 לצעיניו. חולם רמ"צ ומוטט כמעט סס כסני עדים ונכחיס' עצמם ורק לאחד
 יחצרו, שהמעין יסתחם ולל יחונן צסוס חופן שהצרים המוצאים צסניהם ילחו מעי
 חיס אחד זס צקצלה ולידוף חותיות וזס צפילוסופיה עמוקה מחכנו יון וערצ, וגס
 כתצ ספרו צלסון עקצי והס רחוקים זס וזס צדרכס כרחוק מורח ממערצ ובצנצ
 שמים מעל הארץ. הן חתנס רמ"צ הוא החסוד חללנו תמיד להציא דצרים על סס
 זולתו, והס צלתי צטוחים חס ילחו מהחיס אשר יחסס לר יעוין חולדות רצ החיי
 (הערה 34) וחולדות ר"ח הקליר (הערה 3), ובצנצור כי זמנו של המוטט לא
 נודע לי היטצ דק זמנו של רמ"צ שהוא ה"ח קס"ט כמו שמוצא רי צמחנת עשר
 ספירות מרחן עשר, מתוסקני חס לא המוטט קדס לו, ובצדאס רמ"צ חס ר'
 יהודה צר' נסים מוצא מהמוטט חיות פעמים הציחו גס הוא צנת המקובלים כמו
 שצסה להרצח חכמים המפורסמים צסמס. והנה נחלול קוצן אחד מפירוש המוטט
 שנכתצ צנת ה"ח רי"צ. (רשימת וואלף ח"ג נומר 2113) ואחציצ פרט זס מדצרי
 הסופר לא מדצרי המחצר שמוקדס לרצו מהסופר שנים הרצס. ואס קדס עכ"פ
 לשנת קס"ט, קרצ חללנו ונאך שרמ"צ הצתמס צו ולקט ממנו שמות החכמים
 המוצאים. לשנות את טעמס ודרכס. ויס לי כדמות ראי' לדצר זס, חך חין המקום
 להאריך פס. ומעסה נוכל לחסוד שצצל המוטט רחם קוצן שהוא ממס הנמלא
 חיות צפארו, חו חיות נוסחח נעתקת ממנו, וסס הי' נכסס צטעות ר' יהודה
 צמקום ר' יעקב. ומה שילחלנו לכל זס, הוא הסס צן בולבה הנמלא צמוטט ס'
 צראשית, וצפ' משפטים מלבה צלי חלת צן, שגראה צעיני כהעתקת משס הכנוי
 שוארון שנקרא צו ר' יעקב חצי רבינו נסים סלנו. עיין למעלה (הערה 2).
 וח"כ דומה כמעט לפני יוסף צן שמעון דלח סכיהי. ועוד יס להעיר שרמ"צ
 קוראסו ר' יהודה צן ר' נסים הישיב ז"ל. ודקף ל"ז ח' (משנת חמס חתוס רוס)
 מציא הרצ ר' נסים הישיב שהי' דר צפ"ס, והוא קרצ לקיר' וואון מקום ר' יעקב
 סלנו. וגס לעדות דע ראססי שהחצור על ס' יאירה הי' צלסון ערצו ולא נמלא
 מוצא צו רק פירוש רב סעדי', נראה שחצרו הי' תחת ממשלת הערצנים וקדמון
 צזמן. סוף דצר הקורא יתצונן ויטס הדצנים להשערותו ולחפן לצו, חס לאמר שהיו

שני חכמים שחצרו על ס' יאירה, וחצי שניהם הי' נקרא ר' נסים גס צננו צן
 מלכה. רק שבופי שמות המחצדים היו שונים זס ר' יהודה וזס ר' יעקב. חו יהיו
 לבוף אחד רק צטעות נאפנס שסס.

(7) כל זס יתצחר לקמן צהערות (32 : 34).

(8) קצלת הרח"צ. עיין חולדות הר"ח (הערה 3).

חת ר' יעקב לראש. וע"כ איב' שהי' רצונו חוסיאל לראש אחרי פטירת ר' יעקב
 שהיה לא יחזיר משנת תש"ס למען תת זמן להתמנות שלום חס'ם אחריו, היינו
 רצונו חוסיאל, ואחריו רצונו נסים, ואחריו רצונו חנואל עד שנת תצ"ו שזו כבר
 נפטרו כלם. וכפי השערה לקמן (הערה 32) שביון ר' האוי נחשבו (תמוס
 דעים סי' קי"ט) לקר' וואו, על ר' יעקב: זכ"ר חותו חלוק נ"ע, והנה שם
 מזכיר שר' יעקב שאלו שנת ש"ט ור"ל לטענות והוא השנ"ח ליורה. ושאלה
 השנ' היתה כפי הנראה שם זמן לא כציר חח"כ ואז כבר נפטר ר' יעקב, והנה
 ר' נסים למד בנעוריו חלל חציו (הערה 34) וע"כ שגולד היזם נסים לפני תש"ן.
 הן חנוס כתב הכחצ"ד הלוי שלחצר פטירת רצונו חוסיאל נסמכו צמדינות חלקי"ו וואו
 צנו ר' חנואל ור' נסים צר' יעקב שקבלו מר' חוסיאל. אך קשה להצין חיק נסמכו
 ציחד שניהם צמקוס אחד, אם לא נאמר שהיו שניהם צלחן אחד וצעדים שונים.
 אך מה שיחכן יותר הוא שר' נסים נסמך קידם ר' חנואל, כמו חציו ר' יעקב
 לפני ר' חוסיאל חציו ר' חנואל. וזה נראה ונכחי באון שיתן לרצונו נסים מהרבה
 חכמים בדור שני ושלשי לו (לקמן הערה 19) ול"א לר' חנואל, ואין זה רק
 צעזור שר' נסים ה' קרוב יותר מר"ח לדורו של ג'ונים והי' חי ציחד עם החחרון
 שלום הוא רצונו האוי. ויש עוד קצת השערה שהתמס כבר הר"ח בדצרי רצו'
 נסים עיין צלוקטויס מפיכדו ר"ח על התורה (פ' יתרו) דעתו שהצקוס הם
 תלמידים וצרחי' תיחזקאל שראה מן האש ויאלץ צק, ודעה זו חדשה צישראל וזה
 שמענו עד כה זולת מרציו נסים צפידו לפ"ט דצרכות המוצל צע"י, ולקין
 (הערה 15) תראה לשוני צום ומצוה שם ג"כ הרחי' ממקרה של יחזקאל. ולכן
 נחשב דצרי היוחסין (ק"ל צ') שכתב ר"ח ורצונו נסים שנת תצ"ו (והיינו שזו
 נפטרו ע"ס) רק לשטמ' דליטמ' ודך העצרה צעלמ' ור"ל שלעך הזון ההוא
 כבר נפטרו שניהם. אך לא צפת אחת שפטירת הר"ן קרמה ואחריו נסמך הר"ח
 ונפטר ג"כ צקדו, ומה הצין רשימה זמן רצונו נסים צפנים.

(5) כבר רצונו (הערה 1) ששאל ר' יעקב לר' שריח ור' האוי והסיון לו,
 ולקמן (הערה 32) תראה עוד שאלה אחרת ששאל לר' שריח לר'
 ונחשבו חליו. ועיין עוד בהערה הסמוכה חח"ז.

(6) עוד לא זכיתי לראות הראימה של חולר הספרים מחכמי ישראל להתלומד
 הגדול דע ראססי האיטלקי, שחצר הוא צעלמו והדפוסה צשני כרכים
 צעיר פארמא שנת 802 לומספר, רק מה שמלחתי מוצל מונה צספרים אחרים
 חדשים, הוא נפלא ציקדתי והדושו. ועוד חצר והדפוס שם צנה ההוא רשימה
 על סדר ח"צ הכל חכמי ישראל יאמרוסמים. וחצר זה צל לידי על שעה חדח.
 ורחיתי צו ג"כ חידושים הרבה הנודעים חליו מחולר הספרים שלו. וצחות יו"ד שהוא
 חללו gi כתב ור"ל, ר' יעקב צר נסים. צן דורו של ר' שריח באון, וכתב חליו ר' צ'
 יעקב, שאלות הנדפסות ציוחסין צלי שם השחל. אך חני ומלחתי בן צקובן שלי
 "כ"י נ". 117 ועיין צרשימה המדוקה שלי מעיין קובן זה. וצקובן אחר שלי
 "נ". 769 ומלח חמנו כ"י פידוס על ספר יורה שניעמק מעצמות לצצרות ע"ס
 "ר' משה צן יוסף די חליסחנו הספרדי. וחכמי הדורות לא ידעו הספר זה כלל.
 "אך חין ספק חללי שהוא צעלמו החצר המיוחס צצעות לר' יהודה צן נסים,
 "צרשימה הספרים של וואלף (ח"ד נד 835) שגמלה צחולר הספרים חחחחח,

"צפחרי, ונקל החלוק צצמות יהודי ויעקב. וסם צצחלת הספר יאמר שישיג על
 "הרבה לפידוסי ר' סעדי, צס' יורה. גם יצח צחור שכתב הוא צעלמו (ר'
 "יעקב) על סדר עולם "עכ"ל וחעיר על דציו, כי שמחתי מאד על ההחנות
 השערתו צחולרות רצונו נתן (הערה 32) שצחוצה רס"ג ציוחסין היא ג"כ לר'
 יעקב. ולענין קיצן השאלות ונר' יעקב לר' שריח, קרוב חללי שלח לר' חותה
 צציוחסין, אך עוד שאלות חמנו ונחשבות ונציו שריח ורצונו האוי נמלחו שם,
 צהרבה מעניי הד' הראויים לעורר עליהם. ואועלת ר' הי' לנו אם היו לעינינו.
 ויזכיר הקורה לדוגמ' התצוה מר' האוי לחכמי קר' וואו צחטם סכנות התקופות
 היחוצרות חללו צחולרתו (הערה 13) וכן חותה שלפנינו ציוחסין סכל מצין
 צדמוניות יאמח עליה. ומי יודע חיה לפנות עמונות עוד צפידוס של ר' יעקב
 על סדר עולם, וכן צפידושו על ספר יורה שהוק צחחי על דך החכמה אחרי
 שכתב צלסון ערני, וגם מציח ר' סעדי' שפידשו ג"כ על דך החכמה, וזה לר'
 ספיך

והמעין וזין מכל זה כי דרך הראש'ע גם במקראות לפרסם ולקדשם חל שקול העצת
 וטעמו עמם כעין מה שכתבנו הודות ההגדות והוא מלמס דבריו זקילור כדרכו
 ואומר, כי התורה לא ניתנה רק לאנשי לבב וכו'. וכנה יקרא להמפרשים הקודמים
 שאחזו בדרך זה אנשי שקול הדעת. עיין צפ' וירא על והאלקים נסם את הנהם,
 ואנשי שקול הדעת אמרו כי הדעות שהם וכו', וצפ' בלק ואמר הבחון כי לא
 דברה האהון ורצ שמואל בן חפני תפסו ור' שמואל [ל"ז ור' שלמה] הספרי צעל
 הסירים חסד להליל התפס. ודע כי אנשי שקול הדעת הולדכו להוליד הדברים
 מתשמעם כי אמרו שהם לא יחדש חזק צעולם לשנות המתנה רק להלדיק נציחו
 עכ"ל. ור"ל שאנשי שקול הדעת הם שאמרו שהכל הי' נמרחם הנצוחם והולידו
 הדברים מתשמעם, וזהם גם רצ שמואל בן חפני, שאע"פי שהפס על רצ סעדי'
 בזה שאמר שלח דברה האהון, היינו שפסעו של מקרא מוכיח שדברים, חולם
 נמרחם הנצוחם נראה כל זו המעשה. ומעין זה צאהל יוסף שס. וכבר הוריתי
 דין הבחון רצ שמואל בן חפני בתולדות רצ האוי (הערה 8. 13) ותולדות דבריו
 הנחל (הערה 14) ומסס תראה ממש דעתו ולשונו שהסס לא יחדש חזק רק
 להלדיק נציחו. והוא (רצ שמואל בן חפני) קורא לשקול הדעת ג"כ שכל. ואמר
 צעלה חזק שאע"פי שמתמעות דבריו חז"ל כי חמה הוא שהיהם חת שמואל לא
 יקובלו הדברים במקום שיש להם מחישים מן השכל עכ"ל המוצא צפירוס רד"ק
 במקומו, וחזיל לטעמי' שהי' רק נמרחם שחול. ורצ שמואל הנגיד קורא לשקול
 הדעת, דעת צפסס. והוא שכתב נמצא התלמוד על עיני הבנים ואין לך ללמוד
 ממנה חלל מה שיעלה על הדעת וכו' ולשי מה שיעלה על הדעת מהפירוסים
 החלו לומדים אותם והשאר חין סומכים עליהם עכ"ל. מסכים ממש
 לברי ידידו ומחמהו דבריו נסים צפ' הרוחם המוצאים בהערה הקודמת ושיניהם
 קבלו ציח דרכם מדבריו האוי (עיין תולדות להערה 13) וסס הוסיק עוד
 דבריו נסים אחרי דבריו דבה חילתה וכל דמיו לה אחרי רצון חין סומכין
 על דברי חגדה, ואורחא דפירושא לצורכי החלה דין **במשקול הדעת וזין**
 מדבריו חכמים ליה ספק שהק"צ חין לדמותו לשם דבריו ואין לפניו לא שחוק
 ולא צכי ולא חנה, ולא דמעות ולא דוחק, וכד מוצדקח הח מתידע דכל חילתה
 דחממהו רצון הכין לא על פשטא חממה חלל צתורת משל דמיו כו'. והמזין ימלא
 שח"ס נחלה חין סומכין על דברי חגדה, וחח"ז דכל חילתה דחממהו רצון הכין
 לא על פשטא חממה סנראה קלת כסופה עלמו תוך כדי דבור, חלל שכוונתו כוונת
 ר"ס הנגיד, ומעין מה שכתבנו למעלה שחיוי לפרס דבריו חז"ל דרך משל, במקום
 שמחייבים את שקול הדעת, ואם ח"ל לפרס כך חין סומכין עליהם. וח"ס חממו
 רצון חין סומכין כוונתו צלי ספק לרצ שמואל בן חפני וסיעתו, וחוליו גם לדברי
 מחממו הנגיד ועפ"י תצין ג"כ זריזותו והשכלתו נחממה של מבלת ספרים המוצא
 צספר חסידים סי' תר"ה צמ"ש סס חויה פעמים צפסרו דבריו חז"ל צחגדה ואין
 צדבר הזה רחוק מן הדעת כו' שהרי נאמר ההבנה חמה משס רצותינו שהיה נאם
 ונתכונה לעיני מה שזכרנו וכו' ואמרו צתלמוד כי זה השטן שצפסין על חיוצ הוא
 חלחך חמות, ודבר זה חינו רחוק מן הדעת וכו'. ועוד סס לשון כזה שיוצא לקמן
 (הערה 27). וחל יהמה עוד הקורא שהקדים דבריו נסים צדבריו סס פ' הרוחם
 שקול הדעת לדברי חכמים. ועיין על זה צחגדה דבריו חגדהם צן הרמז"ס (ד'
 ויוללח תקפ"ח ג' ח') והלדיק חלל מחרי זל"ל החריך צחיצורו צזה הענין (הרחקוץ
 הגשמות מהסס) וכו' ופירס והציח כמה רחיות משקול הדעת ומדבריו תנ"ך ודבריו
 החכמים וכו'. וסס עוד (ו' צ') וחלל עורי הלל לא ידעו חממה וסקול הדעת עד
 שיעינו הסונה שכלות משקול הדעת ומחממו החכמה, ומי שישע להם הצדקה ומשקול
 הדעת ומחממו החכמה ודקדוק צינה ושיצ להם הסונה שלח יצינו אותה עכ"ל. ועוד
 (ע' צ') והנה נפרס לו ולכיוול צן מדרך המ"ווי הקושיח והפירוק של תלמוד שהס
 רבילים צו ויודעים אותו. לא מדרך שקול הדעת ומחממו דקדוק צינה עכ"ל. ועוד
 סס (ה' צ') וצחז צחריכות וצחריכות צדורות שהדעה קודמה לנהיגת התורה, ועוד
 גם היום צכל זרע ישראל דעתו קודמת לתורה, ועו"ס דברים נפלאים. וחילו
 ידעס הרצ רניה וחזיל הי' שמה צזה מחד סמה יגיעות יבע לצר זאת והי' צעינו
 דבריו דורו וגם צעינו במעמים חסות וקסות לקבל.

9) בספר הקבלה לראש"ד כתב סקל רבינו נסים מרזינו החיי שהיה ארסנו תלד וסולח לו ספרים נפשות כל ספקותיו עכ"ל. ולקמן נפנים תרחה סרז נסים הי' חולעני זין רז שמואל הנבד ורז החיי נמרלות ש"ות נוניםס. חין ספק ח"כ שגס ר' נסים נעלמו הי' שחל כל עניינו מרז החיי. ונעל המחור (רז דניה) כתב נניחור נמלח נחלה לרז נסים ז"ל, תלפני רזינו החיי גחון ז"ל למח חמר חדונינו כי נני [חרן] ישרחל תופסין ר"ח ז' ויחיס והלח חנו רוחיס עד עתח שחין תופסין חלח יוס חחד והסיו וכו'. ומלשון הרש"ד תרחה סקל ר"י מרז החיי רק ע"י התפשות לח שהי' תלונדו מתח. וכן כוונת רזינו נסים המוזח נשטה מקונות על נ"מ (נ"ט ח') נח"ס שס כפי מח שלתדתי מדדני רזינו החיי, ר"ל מדדניו הכתונס לח מפיו. וע"ס נמניח חמנו הפירוס על תנורו של עכנחי והוח נלי ספק מפירוס רזינו החיי על סדר טהרות (עיין תולדתו הערה 19) שסס (כליס ת"ח מ"י) גוף הענין. ורק נעצור שהי' רז החיי גחון יחידו דדורו, כי נסורח לח היו עוד גחוני, לכן יקראחו רז נסים חוזה פשמים נסס חדונינו החיי כמו שהנחתי נח"ס וכן נערך (ערך נקמן) לח נעצור שהי' רז החיי רזי מחס, שלח נחלח נסוס מקוס שהלך רז נסים מקור'ווחן לנלל. נהרש"ד הלוי כתב נפירוס שהי' תלמיד רזינו חוסחל. ודע זה.

10) בודעים דדני רזינו נסים נפירוסו לפרק הרוחח המוזחיס נכותה לעין יעקב, נכתב על עונדח דרז קטינח עם חוצח עמיח, הח חלחח חגדתח הוח ונכל דדמי לז חמרי ננן חין סומכין על דדני חגדה וכו', עיין תסלום לטורו נהערה שח"ז. וחע"פי שסס כתב רז נסים גחון וכן יקראחו הרש"ד לח שס נפירוסו לחגדות. הנה תרחה ל'קמן (הערה 19) שהוח ר"ן דר יעקב שלנו. ונש"ח על נ"מ (נ"ט ח') מוזחיס חמנו דדניס נמרלס ויקדיס נפירוס מופתי ר"ח הגדול ע"ס נכתב וחירע נענור ר"ח מנסיס ומופתיס ולח נחחמתו חלל החכונים נכנר קרה נכדומח לוח, וע"ז חמרו חין נניחין רחי' מן החרוז ר"ל שחין נזה דדני יולח מחנהג הטנע וכו'. וכנר ידעת דרך רז החיי כעין זה. עיין תולדתו (הערה 13) ונחן עוד נהערה הסמוכה ח"ז.

11) רצוני פה להראות כוונת הקדמונים נתינות שקול הדעת שהסתמרו נחס לרז. נכר ידענו נניחורס ז"ל (סנהדרין ז"ג ח') היכי דמי שקול הדע נבון דפליגי תרי אמורחי וסוגין דעלמח (נכרסת השלחות המסכתת בס לברסח שלפנינו סס ר' ח') חלח כחד מנייחו וחלח חיוכו ועזיד כחידך, היינו טעם נסקול הדעת. ופרש"י סרז הדיונים נחיס להס דדני השני. חולם החכמים הנחיס חחרייס חינוח מלח חלו על כל ענין שהסכל הפשוע של כל חדס ינזור עליו שהוח כן (גערדדער זין, געזיין זין) ורז הקדמונים לוח ררו לסור ונמנו כשדדני חוזה חגדה סותריס חותח. וחין זה תימח כלל, כי מלחו חסר כל יקרי חמונתנו ננויים על יסודות חזקים וישריס מושגיס תיכף לנינת כל חדס. והוח היתרון לה על כל חולתה ננודע. — ולכן כשמלחו החכמי' חיוח ספוריט חו מחמריס סותריס נהשקפה נחחונה לסכל הפשוע, דחקו נקלחס לקרנח חליו כפי מח שחפסר ונשלח עלח נידס חמרו חין סומכין ננח על דדני חגדה וכיולח נח. וכ"ז לקייס לנו טהרת החמונה על מכונתה כפי שהיתה מיוס הוסדה. ומח תזין כוונת רזינו החיי (מונח נע"י פ"ח דרנכות) נח"ס על חור הקצ"ח והורס למח, הורחח והסנמח היח, וקחמר נכירול תפסו מחס להקצ"ח התקפת רחמים והניעה, והסכן חיתפסר כל כיולח נחס נדרך הזה וכסדר הזה דלח ליקשו קרחי ולח שקול הדעת עכ"ל. והרש"ד ע' הוח ימשתמש הדח נתינות חלו, שכ"כ כ' נח על וחי' לך לחות על ידך. וחין כתב נהורה שהוח דרך תלח חלילה רק הוח נחשמעו כו' כי נהייתו נחשמעו חינונו מחחיס שקול הדעת כמו ומלתח חת ערלת לנכנס שנלערך לתקנו לפי הדעת עכ"ל. ונערתח חמור, על עין תחת עין, והגחון הנחח רחי' משקול הדעת כי לח יתכן להיות ננר תחת ננר נחשמעו. וניסוד הענור שלו (מונח נחורח יוסף פ' חחינו ס"ס ד) כי החותות הס הפך התולדות כמן עמידה השמח כי לח יזוק נסקול הדעת תנעמוד השמח כי הקצ"ח יס לו כח להעמודה וכו'. וניסוד מורה (סוף שער ל') ודע כי הנורה לח ניתנה רק לחנשי לנכ עכ"י יס לפ"י דדניס כתונס נדרך שקול הדעת כמו וחשח חחכס על נפמי נשריס, וכנח ומלתח חת ערלת לנכנס וכו' והקדמונים חמרו כי כן ושרשו חז השמלה ע"כ. ורמעיון

ספתרון דברים חלו כמו ספרטור, ולאו ח"ו שיש בו דמוי ליוולדו וכו' והוא מעין דברי בן עזיר דנינו חנואל נבדס, צמה שקלפת הנשימים עיין תולדתו (הערה 15) ולכן הסתמס ר' שמואל בן אברהם ספורטא דברים שניהם נגד דנינו לנפס (הערה 12) צמה שקלת מקובלים משם הבשיתו עוד תכנר צימו ר"ג ור"ח וגם צימי טרמ"צס, והרמ"ד רמז עליהם צמ"ס גדולים וטובים מיונו וכו'. וזה ללרף לזה סיגור ציגך ר' שנים קודם הר"ח והר"ג הלשין הביטחון של עיר ליחון לפני הקוסר סהיהורים הם מחנוני הבשמות ויוניחאים לצורח חזרים בשנויים וחלצעות (חילי י' חלצעות ד"ח כנגד י' ספירות) ויחמינו שיש על כסא ונוסחא מחרצני חיות (יוטט בקורות ישראל סי"ט פ"י). ודי צה. וצכלל ח"ח להחמין על חסם מחנני שקול הדעת (הערה 11) שעין צספרי חכמי יון (הערה 15) שיצחר דזיעות מתגברות עכ"ס צהשקפה ראשונה לשכל היסר.

15 צמאמרו פרק הרוחא כתנר דנינו ולא חכמי ישראל צלצד חמרו בן חלח הרצם מחכמים יונים חולתם שסס [ל"ל שסס] עם הענוים מחלפים זשדים [ל"ל זשדים] אהן קול רעמים ותמן צורקי צרקיס ואף תקרח כתוצ צמלחניט ונגה [כחש] ומן האש יולא צרק עכ"ל וכוונתו לקדמוני הווינס והצן. וצפירוסו לעירוצין המוצא גערוך (ערך חסלה) כתנר וצלסון יון קורין חותו (כסא) סל"ח ע"כ. וכן הוא צחמה.

16 אחשוב לקלת חידוש מעור לא היעירו כותצי כללי התלמוד על זה שרצו הבחונים הראשונים כמעט חלא ידעו כלל מתלמוד ירושלמי, וחוחס אשר ידעו ממנו עיינו צו רק לפדקים. והנה לפנינו ספר קדמון שחילתות דרצ אחאי באון המלחים פסקים ורחיות התלמוד צצלי ואין אהר צהס מתלמוד ירושלמי ולא נחל צהס זכרונו כלל, אע"פ שמוצאים לעמים סס מדרשים אך לא היורשלמי צסס פרסה. ויותר מזה, צכל תסוצות הבחונים הנדפסות צשחלניוקי שנת תקנ"צ ונקדחות שערי לך, אשר צקלתן נחלחו לפעמים אורך דברים צפירוטיס ורחיות מתלמוד צצלי לא נזכר שסס רחי' מירושלמי לחיזה באון מבחונים הרצס שנחלחו שמה, ולא ידצרו ממנו ג"כ צסס מקוס. ותזה נראה צעליל שיציצות צצל עסקי מדור דור רק צתלמוד של צרותיהס הצצלייס כפי מה שקצלו תלמוד מרצ עד ימי החמורחים. חולס צח"י ספו התלניידים צהלצות מרצ דימי וחילך שחז הי' ששג הבגירה כת"ס ואחרכתי מזה צמקוס אחר, ולכן לא הסגינו עוד חח"כ צצצל על הלכות ופלפולי ח"י, ורק צחברת רצ שריח ורצ החיי הנדפסת ציוחסין ומוצא צצר תלמודי של ח"י, חלח שמה חחוני הבחונים משם, רק גדולים צחכמת הולמוד מכל שלפניהס, ולכן יבער לעיין צכל ספר שחלחו כתוצ, להבדיל תורה ולהאדירה ולצבר דצריס מכל ד שחפסר. וצכל זחה צהסוצות שרחיותי צשערי לך לא יזכירו גם הם חת היורשלמי צסס מקוס לענין הלכות ודיויס. ותזה נראה שעיינו צו רק לפדקים. ויותר תראה זה מתצוצת דנינו החיי המוצחא צספר המכריע סי' ל"ו, וי"ל ח' שרליס שנפל אחד מהן צחחד מן המחקין דצר זה כתוצ צהלכות דר"ס קייירא, חצית שיש צה מחקין צין יין צין שמן ונפל לתוכה שמן [ל"ל שרן] חו עכצר סייעורו ח' מחלף ואין חנו יודעים מחין נסח רצ שמעון הדצנים הללו חלח שחענו כיו המעשים לצני ח"י שנחלחו צהס דצרים הללו ומסס נסחס. ואשר ולינו צתלמוד כענין זה, יהוא עכצרח וכו' ומסיוס סס צמכריע ומלחתי כתוצ צס' [ל"ל צמס] תרומות סי' צמרח דצני מערצו ר' יוסי צר חצין הורה צדיק עכצרח חד לחלף ח"כ. אנה שרצ החיי לא ידע ומה היורשלמי רק ממעשים וכן צני ח"י ונראה שהי' סס חיות ספר צח"י כולל מנהגים ומעשים וון מעשים צכל יוס, וחולי בס ר"ס לקח דצרינו משס, וס' המעשים לקט דצרינו מירושלמי. ורק דנינו נסים הוא הראשון אשר יבע וחקר צירושלמי ומדרשים ספרי ספרא ונוספסות לצצר על ידס הרצס מוחמרים והלכות צתלמוד צצלי כמו שנוכח צהיערה הסמוכה חח"י. וחצר על דרך זה ספר גדול צצני עלמו כמו שתרחה עוד (הערה 17. 25). וקלת מניע לזה הי' מוכר דנינו חוסיחל חסם מחילעילח שסס הי' עוסקים עוד מימי קדס צתלמוד ירושלמי עיין צצחור מזה צהסספות על תולדות ר"ח קליר (להערה 17) ולא בן צצצל ושאר חלרות. וכצר נחקשו לי צעצור בן דצרי הרי"ף צהלכותיו (סוף עירוצין) שכתצ דעל הבמרח דיון סמכין צצחרח הוא, וחיוהו (צעלי תלמוד צצלי) הווי תקיחי צממרח דצני מערצח טלי מן עכ"ל. ומוצאים דצרי חלו חללנו צהילדות דנינו

(12) בהערה הקודמת הכאנו תחלת לשון דברנו צפירונו ל'ס' הרוחם צהרקות גשמות הצורח. ופה ניסיף מ"ס צסוף דבריו שם צענין זה וז"ל: חלו דעותן של חכמים האלו צנורח, ויש צו דעות אחרות ודברים אחרים חלח שפתרון דברים חלו כמו שפירשונו, ולא ח"ו דברים שיש צו דמוי ליוולנו יתצרך וישתבח ויתפאר ויתנשא ויתאדור ויתעלה ויתקלס שמו עד כאן. וצעל ע"י כתב שם שחלח דברים חלו של דברנו צאגרת הרצ ר' שמואל צר' אצרהם ז"ל לדברנו לרפת ולחשיצ צעד ספרי הרמ"צ ז"ל. ואין ספק חללי שהור ר' שמואל ספורטח המוצא צהגנת מהר"ם חלסקר על ס' האמונות לרש"י שבעתקנו דבריו צתולדות דבריו חנואל (הערה 15) וע"ס שהוכיח דברנו לרפת צמה שמתאדירם דברים על הדמ"ס צענין הרקת הגשמות והעפוק שם דברי הר"ח צענין זה, ופה נחלח שהעפיק גם דברי דברנו נסים לענין הורח מנחם. וענין עוד לקמן (הערה 14) שרצונו נסים רות ג"כ למקוצלים כאלה צימיו שגזמיוס. וככה יציא דברנו אצרהם צן והרמ"צ צאגרתו (3' א') שני הגדולים ההם היינו ר"ח ור"נ צין שחר החכמים שרצונו מציך תורתם הרקת גשמות הצורח. ויש לצדק לזה עוד מ"ס צמאחר של מגלת ספרים, צימוצ צס' חסידים (ס"ס תר"ה) וז"ל ויהי היום ר"ה. מלחכים מוצירים והעם נמי אדם וכו' וכצו דונא יתצו וספרין פתיחו, והורח ח"ל ספר כי הורח יודע מהצנות עד שלא נולדו חלח כמנהגנו תורה דברה כלשון צני אדם.

(13) ענין דברי דברנו צספרו מג"ס שהצולו צהערה הקודמת מספר חסידים צענין סבר ועינש ימי הדין והפלה על נפש המת, דברים נמרלים ויקרים קרצוס ללצ ולשכל. ע"ס ציחוד לוננין זה האחרון, וסבין של לדיקים שרצויו להן על זכויותיהן צעו"ה צין דרך לכל היולרולא לטען לחסר ממנו כלום, צלח מתקיים להם צחמת וצחמים שומרו צו, וח"ח שלח יגיע להם סכרס משלם, וכן מי שמת כשהורח רשע חין דרך להפלה עליו כדי שיגבה עם הלדיקים, כי חותה ופלה חונה מועלת כלום, לפי שסבר הרצויו ללדיקים חינו חלח הטורה והנפק שספקו וסנלו צעשה חמלה, ונתאפקו והתחזקו מעצמות, ומי שסלך אחר נחלותו והתענדן צעצרות החיך יתכן סיה' לו חלק טוב, ודחי מנושל ורחוק מן הדעת ע"כ. וצמורת המחור (סו ל"ס) דברים נכונים ג"כ מונגלת ספרים. צפירוס הקדים רתקות הגחולה ומסיים שם, וצרון יודע כל נספרות אשר לו לצרו המתחלה וגלוי לפני כסא כבודו למה מעבד כ"כ מלהרחות לכל צחי עולם חיתת מלבושו ושלמותו. וספי חמונתו הורח עונות ישראל עד שיהצרו צהסוצה חו' שיצא עצה הקלוצ וכו' וח' מלחח החיך דעה חת ה' כמים לים מכסים ע"כ, וצח ורחה כונה גדול כחן של תחוררים זכו השכל, חלמים דעדיפי מנציחי שבונוו לירצ לצעות הראשונים חע"פי שלפעמים לח רחו דצריהם, כי צהסוצה המיוחסת להר"ח"ס הגדפסת צכסח דהרסנח (סו' רנ"ח) כתב, מעשה חני חומר שסכח הרצ (רנ"צס) עיקר גדול לפי הזמן, והורח לדעתי כי חנהו דעים וחטאים לפניו יתעלה כי ע"כ הורח מניח חותנו צנלות חמר הזה וצספעיס גדולים, וכאשר נסוצ לעשות הטוב צעיניו חף הורח יעיר דחמו עליו וחיך לק עיקר גדול מזה וכו' ע"ס צאריכות דצ כי צחמת הענין נסכצ ונלך מחד צכללי חמיצור, והנה הורח נכלל דצברי דברנו נסים כחן צמעט חלים. — ומי יודע כמה חרגליות לפנות עוד צספריו כ"י צענינים כאלה.

(14) למבין הו' תספיק להוכיח שרצונו לח הך צדרך למוד הסודות צעצור שחמקוצלים לח יציאורו צסוס מקוס לחוק דצריהם, חע"פי שצציחיס וסוניס תונד חיה ונחמרים קלרים ופאצות קטנות שולחו מרצ החיי ומחיה גחונים זולצו. ורש"י צס' האמונות שחפס צחריין ונסדקין חס יחלח חיה חסס מפורסם שחחו דצרכו, לח יוכיר צכל ספרו חת שם החלס הגדול הזה. חונס יותר יחלח זה הקיחא צונחמי דברנו המעטים הנצארים עוד צידיו על חיה עניני הדצ כמו זה הוניח צס' חסידים וסס' תר"ד עד תר"ו וצע"י לפ"ט דצרכות וחצורו על סיפורי וועצות שלס מורים על נטיוו חל דרך השכל, ולקדצ חליו כל חחמרי רז"ל, וחין צחד חסס טוס רנו קל על דרך צעלי הסודות. וחפלי צמקוס הרצויו כמו צענין סיפוק כפיו של הקצ"ה צצרכות שם, ונדברי הדין צר"ה וי"כ ומחית השטן צס' חסידים שם. וצענין חליו חסס לעת קן צמורות המחור סו' ל"ס, וכדומה לזה. וסוף דבריו צפרק הרוח יתנו עוד מקוס לחסוצ שידע מדעות כאלו והרתיקס. וחלחיס רחצ צח"ס ויש צו דעות אחרות ודברים אחרים חלח שפתרון

דסמחא מ"ר כפוצת חסד דאורייתא כו', ועיקר האי טעמא הו' צני [אחך] ישראל
 אבא, דצלהמדייהו דרצון אדר"שצב, ודר"שצב לרצון, ודאמרינן חנן דמעצב קסועקיה
 יסא ממעצב ח"י חינון אמרין דא חמרה שמעצב ח"י יסא מכל הארצות וכו'
 והא' חסינא צמחא דילן דצלהא וחינון לא חספוס ואחאנו לא חוספת לן צהבין
 ולא חסינא ל' דסמחא כו'. הא מילתא מחלוקת אמרי מרח וצני ח"י ועדיין
 מבינה מאד חללנו מאן דכחז דהו' ליבי ונן אורייתא ואמרינן ל' רצון, וקתחי
 דילכון מן צני ח"י נקטוס לאח מילתא ואחאנו הסתא כל מעשיכס צמחגות שלנו
 וצלהמור שלנו הכין מצעי לכון למיעצד ולסלוקי מן כפוצתבון דוכון אורייתא עכ"ל].
 ונדעו השופטס צימים הסס כחצר ישאל חיס צדצד חלקיס, ואחרי דצריהס לא יסנו
 עוד ואין פולה סה ומנפלא נבס, לכן נשאר כן מאז והלאה לחוק קייס צוסחאל,
 כי דצרי הבחויס צעלמס היו אחרי כן גס הס ליסודות חוקיס מצלי נטות ומס
 ימין ושמאל. והמעייניס חח"כ צירושלמי והוגיס צו עשו כן רק למען צדד על ידו
 ויתר דצרי הצצלי צמקומות הקשיט כמו שעסה רצינו נסיס שלנו, ואשר רק צצצילו
 נהגלגלו סה כל הדצדים החלה צגסס חקיס כי לא למותר יהיו צעינו קאת מעייניס
 המצקסיס לדעת האמת צכל עיני.

(17) ראיות שרצינו נסיס הסתלמס צירושלמי, והוספתות ומדריסס לייסצ ספקותיו
 ולצדד הלכותיו, עיין צערוך ערך חצן חסמא, מוצא פירוש רצינו
 נסיס וצו ראיות משני מקומות צספרא, וערך חמן קסי' ל' נסיס ז"ל חסא
 דברסיין צסחליל וכו' ופדיק הא דתינא חין עונין חמן יתומה מתרסי צני מערצח
 וכו'. וכך מפורס צמחא דסוכס דצני מערצח וכו'. וערך חסלח פ' ר"ג צעירוצין
 חנן הסס עוד חסלח וכו' לא חסבאן צמתינין כלל חלח צתוספתא דכליס פירי.
 וערך כצצת סידות רצינו נסיס ז"ל כמה סני קח קשיח לי והוס מלעטנח עלס
 דחי נקטת פסחא דמתינין וכו' וכמה קושיי קסו לי עלס עד דאשכחנא פירוקא
 צמחא דצני מערצח והכי ברסיין הסס וכו'. וכעין זס צערוך חלה קשיח ל' ל' נ' נ' נ'
 נסיס צ' יעקב ז"ל מכרי חסס וסעורה וכו' ואני מלחאי טעס מפורס צמחא
 דצני מערצח ע"כ. והצין מזה שלשון ואני מלחאי וכו' חינו מדצרי הערוך צעלמו
 כנחאס צסחקס ראשונס, רק מדצרי הר"ן. וערך קצל חמר ר' נסיס צ' יעקב ז"ל
 ראיתי צפירויס דרותיו הבחויס ז"ל וכו' וצמחא דצני מערצח צצרכות פ"ד
 וצעלניו פ"צ וכו'. ומעמס יס' פסוט לכל מינין שרצינו נסיס ססס המוצא צערוך
 הוא צ"ר יעקב המוצא צני הערכיס קצל וחלה, סדק אחד לכל פירקיו צצחצח
 היירושלמי או תוספתא וספרא, ומלצד שלח נודע רצינו נסיס אחר מפורסס ל' פני
 צעל הערוך, ועיין לקמן (הערס 19) גס צערוך נקמו מציח ר"ג חת רצינו האי
 אחרון הבחויס צסוספת ז"ל וקוראסו ארונינו מפני סבי' גאון צדורו (הערס 9)
 ע"ע צסצוצס לר"י ח' חגס (מוצח צס"ח על צ"ח מ"ח) חמס רצינו נסיס ז"ל
 דחיסו (ל' דחיסו) סוצר סני סיכר להצירו וכו' והציח רחי' לרציו מהתוספתא
 וכו'. וצתוס יומא (ספ"ד) וכתצ (כ' צרוך) שרצינו נסיס ז"ל הקסא חותס צמגלה
 סתדיס וזהו לסוני כו' ותיקן צירושלמי חקסס זלח הקוחיח צ' צתחא לחגיגס,
 וצתוספת חגיגס (כ"ג צ') מציח כל זס צסת צסס רצ נסיס גאון ע"ס וצפי'
 הכח צד לחמיד (ס"ה) מציח קושיח זו ותיירולס צסס מבלת סתדיס סל ר' נחמי' והוא
 ט"ס פסוט סל"צ ר"נ והוא רצ נסיס וצתוס' פסחיס (ל"ד ח' ד"ה עהרו) הקסס
 רצינו נסיס גאון דחיח צתוספתא גידולי תרונס כו' ומלח פירון צירושלמי דמס'
 תרונות וכו'. וסס (כ"ח ח') ד"ה ח' חתס רשחי תימא חוין הפיר ר' חת צית
 סחן וכו' ותיקן רצינו נסיס צמגילת סתדיס וכו' והכי חותא צירושלמי וכו' וע"ס
 צחח"ס כל דצרי היירושלמי צצחור. וסס עוד (עמוד צ' ד"ה כל, ונכפל צר"ה ט"ר
 ח' וקדושין צ' צ') הקסס רצינו נסיס גאון וכו' ותיקן דהסס מיייר צספחיס סגלנו
 צססית וכו' וכן חותא צירושלמי. וסס (כ"צ ח') וצמג"ס ארצינו נסיס פירס וכו'
 והכי אמרינן צירושלמי. וצתות (מ"ח ח') ומיחו צמגילת סתדיס מתיר ליחוס
 חפי' צת"צ וכו' והציח רחי' ויירושלמי. וצ"צ (קי"ג ח' ד"ה ומטו) ועוד ספירס
 רצינו נסיס צמגילת סתדיס חלחא צצ"ר דחון חן הקרח הוא ר"ח צן עזרי'. וע"ז
 (י"ח ח') ד"ה כל מקום שחסרו התמים מפני תרתי' העין חסלו צחדרי חדריס
 אסור פי' רצ נסיס גאון דחין הלכס כרצ (צוס) ע"כ והוא ע"ס היירושלמי כמו
 אצחורא יתיר צתוספת חגלין (מ"ח ח' ד"ה וצחוק). וצצ"הס (כ"טס גט) ומתינ'
 טעמא

רצונו הנחל (הערס 20) של ט' מ"ט חין הוכחם כלל שדעו הצלילים הנמרח לז"י
 והדרגה על ראשוני הגאונים יש רח"י שלה ידעו ממנו. ודבר שח"ל הוא למצין
 שמה שחמרו צהביגה (ה' ח') הפורס מהלמוד להלמוד וצח"י סס מהלמוד צצלי
 לירושלמי. הכונה רק על דרך הלימוד סס ושם לא על הספרים הכתובים צצו
 חרות, ששני ההלמודים לא היו עוד צעולם צימיו האמוראים כמו שהוכחתי צדור
 צח"א, וכן פירוש הלמוד צצלהם בכל מקום, ר"ל דרך הלימוד ועליו לא ר' זיורח
 לנישתב, מיני' (צ"ח פ"ה ח') לא כמרחות שוח שברחם הכז רמ"ח צצן יוחאז
 מענה קי"ט, וגם כתעלם הוא מכנים דברי רש"י צמרח דחגיגה סס ואכ"מ
 להאריך. חלן שנתו ורחייתו חיותו והוכחות שמסר הלמוד צצלי המחור שהי'
 מרצנן סבורח"י חו' תחלונים ח'י' נדר לפניו הלמוד וירושלמי כתוב מסודר, ועיין
 צו והעמיד הרבה גמדות ופסולים על חיותו ונחנה ע"פי הפסולים והסוגיות
 שחלן בן צירושלמי על הנסנה שהוא צעלמה. ולדוגמא הוכח צהתחלה הש"ס פ"ח
 לצרכות, שחמ"ש על כל נסנה גמדת הצצליה הוא מעין הירושלמית, וע"ס גם המחור
 שרוח לפסויות ח'י' נוסצ צנור וחי' מנגן מחליו, גם והיקים היו גומרים אותה
 עם הן החמה. ובסוף הפרק צרייתח דצן זומח. וצפ"צ לענין והמתים לא ידעו
 מחוונה, הספור של ר' חיות ורצו יונתן שהיו חלליין על הקצרות רק צצנו לשון
 ונעט צין זה לזה, וכן הרבה צמסכתא זו וצשאר מסכתות. וציותה ציאור נראה
 זה צפ"צ צבתוצות צהגדה החרכה על עטירת רצונו הקדוש שלבחרה חין לה
 חצור וחסם עם המשנה דהתם. חולס צש"מ סס כתצ צסס הר"ח חצ"ר ח"ל דחיידי דחיידי
 צענין חלמנה קח חיותיו הכח שניה רצי חת צניו שינהגו בצור צחלמנהו, וצירושלמי
 חיותו לה על מהנתיין חלמנה שחמרה ח'י' חפשי לזון חזית צעלי, וגרסיין התם
 ב' דברים לוח רצי חת צניו צשעת פטינתו, חל' הונו חלמנהו חזיתו ח'י' חל' הספרוני
 צעירות מי שנטפל צחוי וטפול וכו' ופריך חל' הונו חלמנהו חזיתו, לחו מהני' הוא, חלמנה
 שחמרה ח'י' חפשי לזון, וחשני דלח וימרון צותח דנשיחאות חסועצרת לנשיחות עכ"ל.
 והנה צצצלי השמטי צלוחה מחמרה חל' הונו חלמנהו חזיתו, והעמידו החחיו, והכרו
 צצצור אבבם. וחין כאן עוד קושיא מתתני וחסר היהוס צינה וצין חלגדה כולה וחין
 ספק ח'כ שק צצצור שרחה המסדר כל חלגדה צירושלמי צמקוס הזה העמידה ג"כ פה ולא
 השביח עוד על עיקר סנה הצורה כאן. עיין עוד צצצלי (ספ"ו צ"ו) עוצח
 דרבה צר צר חנן מסר חזיתח דחמרה לצקולחי דחתו לקמי' דרצ והצוצתו היפה
 צחלוקת המקרה לשנים למען הלך דרך עוצים וחורחות לדיקים תשומר, והיא כולה
 צירושלמי סס צמקומו, רק צצניו השמות והענינים שר' נחמי' קדר חסר קדריו לצר
 נס חתח לקמי' דר"י צר חזינה והכיו לו חתח תצוצה של רצ, עד שחמע נראה
 חסס שצעלי הלמוד צצלי נהנו מהם ששמעו ספור ופה ודצרי השכל מחכויסם, מה
 שהציוו צעלי ח"י על סס חכמי ואלס. ומעתה עולים ופה דצרי חרי"ף סוף עירוצין
 צח"ס דחילבו היו צקחי צמרח דצני מערצח טפי מנן. וצכ"י דצרינו חתה שחחיתח
 הלמוד צצלי וחילך עד סוף הגאונים לא עיינו עוד צהלמוד ירושלמי כלל כמו
 שצברנו למעלה. וזוהו נדע נעס נכון לצדרי רש"י צפירוסו לחולין (ו' ח' ד"ה
 תחתי) וצח"ט סס, וציותה ציאור צתצוצה (כלל ד' סי' י') דכל מנהגיו חלח
 צני צצל, וצחר חכויסם חולין שחלצד טעס חרי"ף דחניהו הונו צקחי טפי צמרח
 ירושלמי וצתרחי נינהו לצני', הנה נודע שכל ימי הגאונים לא היו למוד דיניוס
 וההלכות מהפסס כלל צחלות חחרות צולת צצל, ועיני כל ישראל ח'י' נחלות רק
 להצוצות הגאונים, (חלצד צאיטילח ושם היו מעיינים צחצח צהלמוד ירושלמי נקצלו
 הרבה דרכי הלימוד מח"י עיין חסספות ותיקונים תולדת ר"ח קהלר לטעור 17).
 וכל עניינים היו שחללים רק מהם ומעמד זה ח'י' נמשך זמן רצ מתחלה ימי הגאונים
 עד ר' משה ור' חנוך צנו שחצו ונמכרו לחססמיה ורציונו חוסיחל לקור"ו חן ספרסמו סס
 ושם למוד ההלמוד. עיין תולדות רצ חחיי (הערס 12) וצצצור צהגאונים חוליו כל
 פסקיהם רק מהלמוד צצלי חצלי השביח כלל וכלל למה שחלח צירושלמי וצח"י חלך רצו
 סס להחרות יתרון הרצ של הלמוד צצלי על ירושלמי נעתיק סה השוצה כתוצה לבחוי
 צצל (מוצח צס' המכריע סי' מ"צ) ושחללהם חל דחמור רצנן חואיל ותקנה
 חכמים חוח (כתוצה) וכו' ופליג רש"י וצחר כתוצה חלמה מן הסוד, וחיה גצן
 חסוצות מתחלפות לבחויים קלחם פסקו כרש"ג, וכן כתוצ צבתוצות החלחות
 צמעצד חיימות הכחויים לכך מתחן דחיון כ"ה חזי דחזי ליכי מן חורייתח כו'.
 חילחח פסיקתח חוח לכל חכוי צצל דבתוצה מרצנן חוח וליה מנחון חחס מעולם
 וקתחח

19) בבר ראינו (הערה 17) שרצונו נסים הנקרא באון באזה מקומות בתוספת וסחר גדולים הוא ר' נסים ז"ר יעקב והוא המחבר מגלת סתרים, ע"ע בתוספת יומא (ע"ט א') שבהזו וז"ל, ונערוך ערך כהנא זשס רב נסים באון ז"ל ע"כ. ונחמה נערוך שס לא כהנא באון רק ר' נסים סהס והוא ר"נ ז"ר יעקב שאליו נתכוון בכל מקום בספר ההוא, כמו שהוכחנו (הערה 17) ונחבזה (רפ"ד דסוכה) והקשה רצינו נסים באון וכו', והוא ב"כ נערך חמן זשס רב נסים סהס. והרמז"ס ז"ל כתב בתשובה הנודעת לתלמידו ר' יוסף זן עקנין ז"ל (פאר הדור סי' קמ"ז) והס"ת יודע כי רוצם (פירושי המשניות) הטעונו זהם להמשיכי אחר דברי הגאונים כמו רצינו נסים זמגלת סתרים, ורז חפן נ"ע בספר המלות עכ"ל. וכן נהג"ה ליוחסין (ד"ק לז ז') וחמי ראיתי זמג"ס למר נסים באון וכו'. ולקמן (הערה 25) תראה עוד הוכחה ציחור זמגלת סתרים הוא לרז נסים ז"ר יעקב מקיר"וואן. וזש"מ על ז"ה (נ"ט א') הר' נסים באון זש' מפתח התלמוד וכו', ולקמן (הערה 13) תראה ב"כ ציחור שס' זה הוא לרז נסים ז"ר יעקב הנ"ל. וחון מזה מניח שס (זש"מ) רצינו נסים זה רצינו האיי אחרון הגאונים. ועוד ציוחסין (ל"ה ז') ורצי' נסים באון פירש (שהי נקרא נחום איש גמור) ע"ש שהיה אומר על כל לרה גם זו לטובה. ולקמן (הערה 32) תראה שזעל היוחסין לקח דבר זה מחזור יפה מהיטועה שהוא לרז נסים ז"ר יעקב כמו שיצוהר עוד, ואחרי כל חלה הרחיות שאינן משחירות עוד ספק דבר, יש לתמוה על הרז הגדול הנודע צצקיותו הנפלא בכל ספרי יחראל, הרד"ה חזולתי שהוא עדיין נוהגם דבר ונראה נוטה ללד הסני שיש כאן שני רב נסים האחד באון והשני ז"ר יעקב, שכן מלאתי דבריו זש' ועד לחכמים שזח לירי כעת וז"ל (סוף מערכת נר"ן) רצינו נסים ז"ר יעקב זן שאהון כו' ומ"ס זח"ח חות ז' רב נסים באון לאו דוקא וכת"ש צמון וכו'. ואפשר דמגלת סתרים של רצינו נסים באון דנויותי התוספת וראשונים הוא מרצינו נסים הלזה ונקטי באון לפי שהי' תלמידו של רצינו האיי, ולרין חסוס עכ"ל. ואחשזו שזע"ה אחרי רחיותינו ח"ל חסוס עוד. ויווה מזה הנה לא נזכר בכל חגרת רש"ג וס' הקצלה שוס באון צצכל ששמו רב נסים. אך ראה זה מלאתי ציורי זכרה להרב הנזכר (חור"ה ז"ס קל"ז) כתב זשס סדר רב עמרם באון כ"י שחזית זשס מר רב נסים דרי' דרז שמואל דקדוק ישר דלא נייחא נצרך לאלקינו שחכלנו משלו משוס דלא חשכחן זמקרא זכרה זלמ"ד אחרי' עכ"ל. והוא לפנינו זתום' זככות (מ"ט ז' ד"ה נצרך) זשס סדר רב עמרם זתום'. חמנס כנגד זה מלאתי צליקוטי פירם תרש"י (סוף ענין זככות) מוצח דבר זה צעלמו זשס רב יוסי זר מר שמואל, ח"כ חין עוד שוס רב נסים צין הגאונים. וזזה' תדע שמה ששמו קלת מדסיכוס זמחזורי ספרדים לשחירות יו"כ, וגם צסידורי חשכנים ליר"כ קטן ווידוי דרז נסים באון ראש ישיבת צכל, הוא טעות מצוהר שאחרי מלאו כנוי באון על רב נסים חשצורה כזר לראש ישיבת צכל ככל הגאונים שהיו שמה ראשי ישיבות. עוד תסוז תראה דבר חדש שלא נשמע משוס הכס בתלמוד רק מהבאון מ' העשיל חצ"ד דקרחקא, והוא לקרוא חת הר"ן ז"ר ראוזן המפרש על הרי"ף ורצו של הריז"ש ב"כ זשס רצינו נסים באון. עיין הגהותיו לסמ"ב (לחיון פ"ח) צגירסת נותנת תזן לפני נקרו וכו' (כתוצות ס"ח ז') וכדפריש רצינו נסים באון עכ"ל. והכונה על פי' הר"ן דרי"ף שס. וצכלל יש להעיר על חלה ההבזה לסמ"ב אשר לזדן נשחרו מהגדול הזה הנופריסוס צשמו ר' העשיל, ולא צספריו שלא גמלא עוד ממנו זולתן, שזחמה נראה זכן צכל מקוס חריפות שכלו צמוטכל ראשון, אך לא החקירה הראו' לתכלית דבר דבר והרצה טעיות מלאתי שס וחל"מ — ובזר ראינו למעלה (הערה 10) שגס הרש"ח וצכל ע"י פ"ט דזכרות יקראו לרז גסיס' שליו זשס באון וכן הראש"ש (על שזה קמ"ו ז') ותסוצות תהר"ס צר"ז הקטנוה (סי' קע"ב) וצתום' על תהורה (פ' צהלותן) וצליקוטי פירם תרש"י (י"ז א') וצכלצו (סוף הלכות שבת).

20) הרב צעל הערוך לא יקרא חת רב נסים זשוס מקוס זשס באון. וכזר שמענו (הערה 17) לשון הר"י מיב"ש שקוראהו רק רצינו נסים. וכן הרח"צן (סי' ג"ו) והרחצ"ע (פ' השא) ורחצ"ד הלוי קצלתו, ורחצ"ד המשיב צסירוסו לפ"ה דתמיד, (הערה 17) וצעל המחור (ריש צילה, ופי"ט דשבת) וצעל העטור עיין לשונו לקמן (הערה 31). חמנס צסוף הלכ' נט מוחון כתב וקשיח לי' למר זר מרנח נסים וכו' ופריק וכו' ונראה של"ל מר רב צמקוס זר. וכל חלה הגדולים היו קרוצניס ויתר לזורו של רצינו נסים מלואהם שקראוהו באון. ואל העעה ליתר שכתב קוראהו

טעמוז אחרונה הוא כשי' דר' נסים כו' בדגרסיין זירושלמי כיני מתניתין. וזתדר' פ"ג דוונלה צס רח'י' מה שהכניס סתחים אצעותיהם דבר זה לא מלינו חלה דרשנים אמרו טעם אמור מלא וח' כו' ע"ש דוחק גדול. חולס רזינו נסים מלא דין זה תנורח צמדרס, תלין מן ההרכים תזין שני חרלי אצעות הכהנים כת"ש הרקנטי על שמו צפסקיו (סי' ל"ז). ושם עוד צפסקי רקנטי (סי' תל"ח) וסמ"ב (עשין ל"ח) צמג'ים דרבי' נסים מציא הא דקאמר זירושלמי דוולתין (פ"ב דמנהדרין) אין דנין דיני תמונות צע"ש מהני' סליגא כו'. והירושלמי הזה מוצא ג"כ דרי"ף שם. נראה קלה מזה שהשתמש הרי"ף צפסקי רזינו נסים. ועיין מזה בהערה שח"ז, וצ"ח חסידים (סי' תר"ד ער תר"ו) מאמר ארוך ממג"ס של רב נסים גאון ושם כמה ראיות מירושלמי וקורא לנצלי תלמודנו ולירושלמי תלמודה של ח"י. וצ"ח תה"רט דר צרור ד"פ סי' תתצ"ו ורזינו נסים גאון הציא ירושלמי זה צמבלת סתרים. וצשצלי הלקט (סי' ד') מוצא רזינו נסי' צמ"גם שפוסק ע"פי הירושלמי. ושם (סי' י"ח) וכתב רזינו נסים ז"ל וכו' והציא רחי מירושלמי. ועוד שם (סי' ת"ה) כזה. וצמנורת התאור (סי' ל"ה) צמג"ס דרזינו נסים (ע"פי הירושלמי דיה צרכות) צענין הקדים והקן שהצאנו למעלה (הערה 13) ותחלת הפירוש ההוא על הקדים, ותחל צבר צליקוטי פדרם מרשי' (ז' ח') ומפסיק שם צחמע וכתב לא שמעתי יותר ור"ל התלמוד. תרצו רש"י שכל"ס לקמן עוד פירוש אחר על תשלום הקדים, ומסיים מפי רזינו שלמה. נראה קלה ומה שגם רש"י ז"ל ראה או שמע צבר דרבי רזינו נסים חע"פי שלא ידע תפירושו ר"ח כלל עיין תולדותו (הערה 9). והרביתי כאן צבל אלו היוונים כי יש ללמוד מהם א) שאין חלוק צין רזינו נסים סתם שהוא הוא צ"ר יעקב טמוצא צענון, שדרך אחד לכל המוצא ממנו ע"פי הירושלמי ושאר ספרים קדמונים זולת הצנלי. וכן"ל לענין פירושו הנמלכים גם צענון על שם רזינו נסים סתם. ולקמן (הערה 19) תראה צה יותר ציאור. ב) שכל פירוש המוצא ממבלת סתרים הוא על הדרך ההוא, היוני ע"פי הירושלמי תוספתא ספרא ונדרשים, ולכן יש לשער שהי' כולל חצור זה רק ציאורים ותירושים חדשים צצנלי. ע"פי כל חלה הספרים זולתו, שלא השגיחו עליהם ולא עיינו צהם כראוי כל הגאונים שקדמוהו (הערה 16) וגם צזה תראה לקמן (הערה 25) ציצור יותר.

(18) הראב"ד הלוי כתב שנסמך רזינו נסים צקיר ורחן עם הר"ח אחרי מות רזינו חסיואל. וכבר כתצנו למעלה (הערה 4) דעתנו צכוונת דרבי הראצ"ד שהר"ג נסמך צתחלה ואחרי פטירתו נסמך הר"ח. וצדד ישיצתו של ר"ג שהצנין צה תורה לתלמידים, יעווין צחיצור ופה תהיטועה (ד' זחלקוור ע"ח') שחלני תלמידיו כו', ושם (כ"צ ז') ע"כ אני נסים לא חפסיק מלקרות צצ"התד עד שיאתר לי אחד מהתלמידים להפסיק עכ"ל. ומתיחסים לזה דרבי תוספת (מבלה ל"ח צ' ל"ה משה) שאלו צצ"ההוד של רזינו נסים והסיצ וכו', ונכפלו הדברים צתום צ"צ (פ"ח צ' ד"ה וקללס) ושם יקראוהו באון. ולקמן (הערה 29) תראה שהי' לו תלמיד אחד שמו אצן אלהאסוס שכתב חוזה הוספות צחיצורי מורו. וצכ"ז לא אחסוצ את הרי"ף צין תלמידיו. ורק צעצור שלא יזכיר הרי"ף את שם ר"ג צשום מקום לתפארת ואין זה דרך תלמיד לרצ. ודרבי הראצ"ד הלוי שכתב שהי' הרי"ף תלמוד ר"ג ור"ח יש לפרש כמו שפירשנו לענין הר"ח צתולדתו (הערה 20) ור"ל שהשתמש צפסקיו; ויש חוזה סמיכות לדבר זה עיין בהערה הקודמת. ועוד צרי"ף פ"ח דהענית לענין ענינו שחומרים צשחרית, רחי וניירושלמי וגם תצנלי מ' צמה מליקין, וכל זה שיינו הדין עם שתי הראיות תצוחרים צענון (ערך קצל) צס רזינו נסים צ"ר יעקב. ועוד צרי"ף רפ"ו דיצמות לענין קניית יצם בהערה, ואי קשיא לך הך דברסי' צפ' האשה נקנית (ג' ח') כו' ללא קני לה בהערה אלא צבמר ציאה תסם צצוהם לחירוסין עסקונן כו' אצל הכא ציאה דנתר קלושין כו'. והנה הקושטא היא צתוספת (ויצמות שם) צס רזינו נסים. וגם הוירון צתום (קדושין צ' ח') צס רזינו נסים גאון. ודרב שח"ל עוד שאין להשגיח על דרבי צעל למח דוד טעשה את רזינו נסים מקיר"וואן לרצו של רזינו גרסום וואור הבוללה ארפתי ושל רזינו נתן צעל הערוך חיש דומי, שגם הזמנים גם המקוונות לא יסכימו, וגם כל הקדמונים לא ידעו מזה. ואיך למדו חללו רצ ותלמיד כאחד טרגמ"ה הי' רצו של רזינו נתן, וגם רזינו נתן יציא תמויד צשפס את רזינו נסים צלי שום סימן שהי' רנו וצמ"ת צהוספת ז"ל.

המבנים אשר חוננו על סדר המסכתות גם לא נוכל כאן שום זכר תורשתי ודמותם
(הערה 17) וכנה הפירוש המוצא ממנו לאגדה פ"ט דזכרות (הערה 11) נראה
כלו עקרי וכלתי מועדק שהלשון ארמית תלמודית כדך. הבאונים ועו"ש היטב,
והוא ג"כ מספר המפתח ממנו שהיה רק צורך על המסכתות ואין צו שום רח"י
מספר אחר של ה"ל. והי' זה נודך הקדמונים לכתוב כן חזרויהם בל' מעוררת.
ונודעים פירושי הרי"ף על כמה סוגיות בלשון ערבי כמו צפ"ח דכתובות ושאר מקומות
קמחלים מפורדים שהלכותיו הנכתבים בלשון תלמודי. ור' יהוסי בן לר"ט עשה
ספר מעורב מעבר ועבר (חז"ע ריש תלמוד) ובהקדמתו מעשה רוקח בליקוטי
צאורים על הרמב"ם פ"ח מהל' שנה כהן ור' חפן אחר חופר צאון וקוצון העפר
ושרייתו חפ"ר אל ארץ וגמעה ונלל ועננה ותפילה וסברה עכ"ל. ובהקדמה של פירוש
סדר מועד להרמב"ם כהן המעתיק ור"ל ומה שהיה ידוע ומפורסם כי זה הבדול
(הרמב"ם) ויהיה לערב צפמיו שהיה בל' הגרי, לשון הגמרא שורה או שהיה וכו'
ולשון הגמרא ר"ל לשון תלמודות לא דברי הגמרא תמס ועו"ש היטב. וזרשימות
הספרים לוחלף (ח"ג נומר 1744) ר' סעדי' בן דוד בן מרלך בו' הדר צאור על כל
התורה וכו' כמו נקדשה בהעלותך מהחלה בלשון תלמודי ונח"ל בל' ערבי וטוהיות
עצירות על פרשה זו, וכן עד סוף הספר פעם בל' ערביה ופעם בל' תלמודית, עכ"ל. הדרך
לזה עוד שמגלה ספרים שהי' חלק שני מה' מפתח (הערה 25) נכתב ג"כ בלשון מעורב
בזה (הערה 28) חז' הסקים לדעתו, שכן היה גם החלק הראשון והוא ספר המפתח.
25) **כבר** ראינו (הערה 27) כל המקומות נקדמונים שזכרו בהם ונחמרים ממג"ם
של רבינו נסים וכלם מוצא חז"י תורשתי או מדרש או תוספתא
וספרה. ואחרי שחלמו בהם הבדולים שמה חלק שני מה' המפתח שזו חמשים חלקים
וענינו לצאר דבר שרומם תלמוד ועקרו זירושלמי וכו' (הערה 23). הנה לא למצא
הר על נחש יחש, חס נחזיק לרח"י שחלק שני היה הוא נקרא לנקדמונים שם
מגלה ספרים. אך לר"ל להגיה לדעתו שם הבדולים שם שנקראו דבר שרומם בתלמוד
ועיקרו בצנני וירושלמי ונחמרים אחר ל"ל דבר שרומם בתלמוד בצנני ועיקרו זירושלמי
ונחמרים אחר. ועכ"פ נודע לנו צאור המג"ם הוא לר' נסים בל' יעקב שכן יקרא
בעל שם הבדולים צאור את שם המחבר חלק השני הזה. ונעזור שחלפה ונחמרים
בדולה קראה המחבר בזה הספר כמה שחלף המיד התוספתא או הירושלמי המתיחס
לסוגיות בצנני להחיר ערפלו, לכן הי' מפורסם על שם החיצור הזה, כמו שראה
חז"ל הרמב"ם צאורתו לתלמודו (פאר הדור סי' קת"צ) להמשיך אחר רבינו נסים
צמגילת ספרים ע"כ ורבינו אברהם בנו צאורתו הנקרא מלחמות ה', קוראהו צאור
רבינו נסים בעל מגלה ספרים. (ומה שמהם שם את רבינו נסים בן חנני ספר
והוא ארץ המערב, נראה שקראו הראשונים לא להספמיה לצד שם ספר, רק גם
כל הארצות שאינן למרחו של ח"י וארץ מלרים, שכן יחשבו הדרשי צאורת לרמב"ם
את רבינו סעדי' הפיתוחי המחזיקי הספרים). והי' אפשר לומר שקראו מחברו שם
וג"ם צעזר שזקס ונחל צמחרי ספרים אחרים קדמונים מה שנוגע לפירושי תלמוד
צנני. ועיין לראו צעזר (ערך כתבת) כמה שני קא קשיא לי והוא מלשערה עלה
דחי נקטת פשטה דמיתתה וכו' וכמה קשיא קשו לי עלה עד דאשכחא פירוקא
בגמרא דבני מערבא ע"כ. חז"ל נראה שהורגלו הקדמונים בקריאת ספריהם
שם מג"ם כמו ר' שירא בלון (בהקדמת מנורת המאור) ור"י ל' מיינש (צנע"ה)
לש צילם ופ"צ דשעור ור"ם חולין) והרמב"ם (צאורת מיינש חלקה על ספר
האמונות לר' שמואל).

26) **איזה** מתיקם או ספר הדיוט חלק שם צמחרי חסידים סי' תר"ה מסו' תר"ד כאילו
מתחיל שם ענין חש ועי"ז נקטו הדברים ונסתתה כוונתם עד שם המפרש
נזקק צאור, וצארת הכונה מנפת קיצור ההצות בלי פירוד, ע"ש (ס"ס תר"ד)
וכל מה שיגיע ללוקים וכן הטויות והכבוד והעז צע"ה חינו מחסר להם לעו"ה
חשיעור שבהם וכו' ושינו חלו דברים שחם חוכל פירותיהם צע"ה וקדן קיימת
לו לעולת הזה, פירוש הפירות מגיע להן תחלה והעיקר שחור להם לעולת שכולו
חורה וכן הרשעים אפשר שיכל מהם צע"ה (תר"ה) מי שעה עצירות גדולות כגון
ויי שח על אמת ח"ס וכו' מגיע פריס צע"ה והעיקר שחור ומחזון להם
לעו"ה. עכ"ל. והמחזון יראה שהציות, מי שעה עצירות גדולות" מוסדות
למעלה על דמיון הרשעים ללוקים שחור שים ללוקים שלהם שחור צמח עולמות כן
יש רשעים וצמח מי שעה עצירות גדולות כו' שמיני להם שחור העולמות,
ויחלף

קוראנו רצונו חס נסם באון שכן נחלח תסוים צתקנות סלנו (צתסוצוה תהר"ס זר"צ
 ל"פ סי' קנ"ג וסוף הספר) ולא עזר ומלח אחד מהן אחר רצ נסים באון סאפילר
 התחיל קדושה וכו'. טזלי ספק מלת באון הוספה מחוזה סופר מחוחר, סקן צתקנות
 חלו הנחלחות ג"כ צכלצו (סי' קי"ז) חינה. ומעשה אחרי סהתוס' על ס"ס
 וציותר על התורה נכתצו צומן מחוחר להרצו"ס כמו סהוכחתי צח"ח, גם צסקר
 חסידים נעתקוים דצרי הרצו"ס הרצה מהל' תסוצה והל' ה"ת ע"ס סי' י"ט עד
 כ"ד וסחר מקומות, וצלקוטי פרדם מוצאים ג"כ אחרונים לרצו"ס כח"ס צח"ח,
 נסחר ח"כ הרצו"ס ליותר חוקדם סקרח לרצ נסים צסם באון כו"ס לשונו צהערה
 הקודמות. חולם נודע הוה לנדיו ומספר צכנוי צכוד כחלם, סקן יקרח גם לר' סמוחל
 רחם יחוצה צכל צימיו צסם באון ועיוין אגרות הרצו"ס. חע"פי סנפסקה הבחונות
 צמות רצ החיי, וצפירוטו לט"ד צכורות הוה צעלמו יורה חלי לעב על כנויים החלם
 וכותצ ציחור סלח יחסצט לכלום. עיון תולדות רצונו נהן והערה 58) ורצונו החיי
 (הערה 5). לא כן בדוליס סחיר אחריו סחי חסוצ חללס מחד כונו באון ולא
 נחונרו חפ' לר"ח רק לרצ' נסים והטעם לזה עיו' למעלה (הערה 4).

(21) כל זה תחלח צס' הקצלה לרצו"ד הלוי.

(22) בתוס' על התורה (פ' צהעלותן) ופי' הבאון רצונו נסים דהכני קחור סס
 מחות חלף רגלי וכו'. וצפירוט הרצו"ע (פ' תשא) ורצ נסים אחר

כי מלת חרץ חפס סחי מרות לטוצים ולרעים ע"כ. והנפלה צמנחת יהודה סס
 כתצ צסם רצ נסים ת"ס הרצו"ע סס צסם רצ סעודי. חכן צל"ז דצרי הרצו"ע קייס
 סס קלה ונחלים כחסוצסס יער"ס. ויותר חדוס סתפוס' (ר"ה י"ז צ') כתצו ונחג"ס
 דרצונו נסים (באון) חין חוזה סס הרחשון (ל"ג מרות) שיס פסיק צון סחמות מסוס
 דהכי קחור קרח הקצ"ה ססמו ה' קרח ה' חל רחוס וחנון [כעין זה מציח הרצו"ע
 צסם רצונו סעודי והסיו עליו, וז"ל: וחלץ הוי' כן למה לא דצקו צעל הטעמים ע"כ.
 ור"ל לולת ויקרח. ויכך רוחס סרצונו נסים יסביח צכל זה לפסיק סחחר סס הרחשון
 סוורה על חלוקו משס השני] ונולר חסד לחלפס מונה צסחי מרות דנולר חסד היינו
 מזה אחת, לחלפס מזה אחרת סמזה טוצה מרוצה ת"ק וכו' עכ"ל. וזה סחחר
 ג"כ לרצונו ר"ג צרצו"ע סמונה חרץ חפס לסחי מרות ולא נולר חסד לחלפס וצפירוט
 זה מר"ג סל הרצו"ע הוה צגליון תפוס' סס צסם חיוה רצ. מזה נראה סחור צו
 רצונו נסים צפירוטו לתורה מדצרו צמגילת סתרים חו להסך.

(23) בש"מ (על צ"מ כ"ט ח') ה"ר נסים באון צספר מפתח התלמוד סחיצר הופתק
 מלסון ערצו; חותכו חוליות וכו' חפרס ענין זה צקולר כפי סלמחתי

מדצרי רצ החיי וכו'. וע"ס צסמור דצרים יקרים צנפלות סל ר"ח הגדול וצת קול.
 וכצר הרחחי סחע"פי סצעל ס"ח קוראנו באון הכוונה על רצ נסים סלנו וצפירוט סמיוח
 כחן חת רצ החיי (הערה 19) חכן מנחור עוד הדצר צסם הגדולים (ח"צ חות מ"ס
 סי' כ"ו) ספר מפתח. חצר רצונו נסים צן רצונו יעקצ על כל מפכתות התלמוד,
 ועוד חלקן שני וצו חמסס חלקים לנחצ סתיות התלמוד דצר סרומן צתלמוד ועקרו
 צצצלי וירושלמי צחקים אחר. ורחיתי קלה מספר זה כ"י על קלף יסן על חוס' צכרו'
 סצת עירוצין קוצן גדול. עכ"ל. ועיון לקמן (הערה 25) חין יס להגיה סוף דצרו.
 ונולחתי צצעל העיטור (סוף דיני סוצר) ורצ סילה מלח במפתחורה דצרי חצרו
 ורצ פפח הלכס כר"פ ע"כ, חולי הכוונה ג"כ לספר הוה הנקרח צסם הגדולים ג"כ
 צליתחר, התלמוד" ועיון צפנים סצעל קורח הדורות רחם ג"כ פירוטו על עירוצין.
 וצערון (ערך חסלח) כתצ פי' אחר ספירט רצונו נסים צצרוצין.

(24) חן חמנס צס"מ מציח מחחר ממתפח התלמוד נעתק מלסון ערצו כח"ס צהערה
 הקודמת. וצכ"ז חנינוטה לחסוצ סכתצ המחצר ספר זה צלסון מעורצ היינו

פעס תלמודית ופעס ערצית חו סויהן ציחד מפני סקן מלחתי פי' אחד תמנו צערון
 (ערך נקמו) וז"ל צסוף עירוצין נקמו מותר. ר' נסים ז"ל פירט נקמו כ"כ חדונינו
 החיי ז"ל מאי נכסמ יינקבין מתלמא יתגער נקמו, הוה מחל נקמן
 ואצלה מלסון קמילס. [והעתקתו, כל נסרד סתפחד לכזה יקרח נקמו והוה כמו
 נקמן וסרסו מל' קמילס.] זהו פירוט באון והרצס הוה נלוי חללנו הנצר סעוסינ
 צו חרין כו' והנצר נופל וסותה סלח: א"ל בגא"רין עבדנא יסמורה [והצריחיס
 חללנו יקרחוס] אלגא"רין. אחר ר' יוסף כו' ומס"ה חסור לנעול צו עכ"ל, והקורח
 ירחס סתפחלה העמיק רצונו נסים חת דצרי רצונו החיי סחיו כלס צלסון ערצו וסח"צ
 דצרי נלחו מעורצים ערצו ועצרת, והוה מפרוטו על עירוצין (הערה 23) ולא

וראותי (אולי ל"ל ורחויותו) חזן חלגאסוס נ"ע תלמוד רזינו נסים ז"ל בספרו שחזרו
 בתפלות עכ"ל. נראה שהתלמיד הוסיף הבהות צמודו של רזינו נסים והוא לטון
 "שחזרו" ר"ל הרצ והתלמיד. וכבר חערתי בתולדות הר"ח (הערה 34) בירק צהרנות
 זולת צלל שהחלו למורי התלמוד ומהגבי ישראל להתפשט צונן מאוחר חצרו להם
 הגדולים מדרי תפילות ומהגבי צ"הכ כמו רצ עמרם לקהלות ספרד, ורצ סעדיה
 למלרים, ור"ח ור"ל ליוסדי קירווא"ן, וגם רצ האחי לחללות אחרות.

30) כבר העירותי למעלה (הערה 19) שזידי ז' היה לרצ נסים שלנו, חע"פי
 שהוסיפו הסופרים צעוות כינוי ראש ישיבת צלל. וצלי ספק העתיקו
 אותן הסופרים ממדר תפלה שלו כמו שכתבנו צמים. וגם יש השוואות צינו וצין
 הקדמתו לספרו מעשיות וגם צנוף הספר שם, שזידי ויחמר רצ"ע לא על עלאי
 צלל אני מתפלל ומתורה ומתחנן כ"ח צעדי וצעד. כל הקהל הקדוש היה העומדים
 לפניך, וחע"פי שאינו ראוי ולא הבין ולא כדאי להתודות ולהתפלל ולהתחנן על
 עואמי וכ"ש על אחרים. (מה נראה שהי' רזינו נסים ג"כ שליח לצור כמו רצ פייטנו
 אשכנז שהיו מורים וחונים בחדר. ע' תולדות ר"ח הקליר הערה 25) ומנהגך
 לרחם על ציריותך וכו' וצדקמה לספורי מעשיות חע"פי שאינו נכון והבין
 לחצר ספרים וכו'. ולענין הנענה היתירה והעמסה החטאים על עואמי ע' צנוף
 הספר שם (כ"ה צ') צדרכי התשובה. והענין הד' לצקס מהקצ"ה סליחה וכפרים
 וכו' ולדין שיתודה חטאתיו לפני הקצ"ה ויבניע וישפיל רוחו לפניו כמו
 שחלנו הנציחים כי כן עשו מהם היו אומרים וסליחה לעוונתי ולחטאתיני ומהם
 שאמרו חטאתי עם אצותיני ומהם מי שאמר אלהי צושתני וסליחתי להריט פני חליך,
 לפיכך תקנו לנו רז"ל הודו עכ"ל. ומעין כ"ז נמלא ג"כ צידי פני חליך,
 לרזינו נסים ע"ס. והנה הגם שאין צו עומק ספה כ"כ כמו צפויטו הקליר, מ"מ
 לא יאות לו השגח הראוי לפיטוי הספרדים. וזה לא מפני הלשון צלל אך גם מפני
 הענין והנושא שזה צו הרצה דברים כפולים ונאד וציחוד יש צו טענות המתודה נבד
 השם גם תהלותיו צדך פלפול תלמודי שאינו ראוי להעמיס בתחינה כמו הליכה
 סצרון צלל וכניעת רוח. ולצי נוטה לבביר צו גם המחצר חלק מן יהיה רצון אחר
 סליחות ער"ה לחשכמים שגם שם יש טענות כאלה עם השם צדך חדוד וצלסון תלמודי.
 ומה שחזק הסערה זו, הוא, שגם שם גם כאן נכנס צחמלע הודו הקלר אשמו
 מכל עם וכו'. וצקלת מדורים חלורף כאן ג"כ חלק מיהי רצון יח"ל. ר"ל מן שכתנו
 את טרונותיך. חזן תחלה יהיה רצון וקלחו צחמלע גראה צעליל שניסף ממחצר
 אשכנזי שספרשם שם הריבת ישראל וחורצן הקהלת צגזרת תה"ו. וע"ס וון ולמעלה
 מחזית עשה עמנו, ואח הצט וכו' עד וכשחטאו ישראל צמדד וכו' נראה כנכנס
 שלה צמקומו. ח"כ הודו עם המלורף לו הוא של רזינו נסים, ואי"ה ש"ל אשכנזי
 קצע אחרו לער"ה, והוסיף לו יהיה רצון מתחלה והקינות צחמלע על דמי הקהלות
 שנשכבו כמים. ואחל אשכנזים שחזיטליח מלאתי רק התוספת לצין פיינו תחלת יחי
 רצון ואחא הצט ומן הודו נמלא רק אשמו מכל עם ולא יואר. מזה נראה צעליל
 שצפני עואמי היו צתחלה ונלטרף אח"כ לודו של רזינו נסים. וגם שם צידי של
 שכתנו את טרונותך וכו' יש השוואות צינו וצין ס' ספורי מעשיות ע"ס (כ"ד ח')

ע"כ חייז אדם להסוד צחחרית הימים ולא יבצור ילדו ולא יאמע לתאותו וישתדל
 לקנות את אשר לא יסוד ולא יכלה והוא חיי העו"ה ויזולל את אשר יורסאו
 ביהונם לדורי דורות ע"כ. וצידי של ער"ה צהצלי העו"ה נהצלו וכו' והסכלנו
 הרצה מנאד וכו' והחלפנו עולם עומד צעולם וצור. ועוד צספורי מעשיות (כ"ה ח')

הענין הראשון סיפור העצירה שזידי וכו' כי אדם שלח אעזז העצרות חינו מועיל
 לו תשוצתו, ודומה למי שזולל וסין צידו (שם צ') הענין הד' שיתנחם ויחזר
 על העצרות כו' כאשר נאמר על חלעור צן דודיה וכו' שלצמוק נחחרט מאד וינכה
 צכי גדול וכו' והענין הד' לצקס מהקצ"ה סליחה וכפרה וכו' ולדין שיתודה חטאתו
 וישפיל רוחו כמו שחלנו הנציחים וכו' ומהם מי שאמר חלקי צושתני ונכלמתי לפרים
 אלהי פני חליך וכו'. וצידי של ער"ה חלקינו צושתני ונכלמנו וכו' כי
 אנו ככלי נמאס כו' כגצ אחר הוטצל צסחת וכו' חס צהסוצה וידוי תהלה הנוי
 שגים ומתודים לפניך וכו' (והוא ענין הד') ואם צצכי וזקקה וכו' ואם צצצר רוח
 וכו' (הוא ענין הד') עזרח הסיתר אחר לפניך חלקי צושתני ונכלמתי להריט חלקי
 פני חליך וכו'. והוא ממש לשוני צספורי מעשיות. ולכן נהעורר עתה הספק צללי
 חס לא נפל ע"ס צהמיו סוף ה"י תפלה המוצא חללנו בתולדות רצ חעדי' (הערה

וּנְסָלוּ גַם צַעֲרֵי הַיָּם. אַחֲרֵי כֵן חֲסִידֵי הַיָּם כָּאֵן חֲקִירָה חֲדָשָׁה, מִי שְׂעָה עֲצִירֹת בְּדוֹלוֹת (הַחֵץ וְהָאֵל דִּינוּ) ע"ד, מִי שֶׁלֶךְ לַמְדִּינָה הַיָּם, וְחֲשֵׁהוּ תוֹצֵה מַזְמוֹנֹת וְעִיִּין זֶה־עֵרֶם הַסְמוּכָה הַחֵץ עוֹד מִלְּנִזְלוֹ סוֹפֵר זֶה. אֲחֵלֶּה הַנְּפִלָּה שְׂעָה זֶה חֲלֹקֶת זֶה הַסְמוּכִים גַּם הַבָּחוּן הַמּוֹפֵלֵל זֶה חֲקִירָה וְשִׁיתָ עֵינַי מוֹיָרֵר יח"ד חֲזוֹלָהי ז"ל כֵּן זָחַק לִישְׁרָחֵל שְׂדֵפְסוֹ זֶה חֲמוֹן הַכֵּסֶם זֶה חֲמוֹן לִיֹּם ח' וְיִרְחַ ס' הַר"ה מִס' חֲסִידִים וּמִתְחִיל ג"כ מִי שְׂעָה עֲצִירֹת בְּדוֹלוֹת וְכו' אַע"פִּי שֶׁהִכְרַח מוֹסֵד אֲלֵמַעֲלָה שֶׁחַל"כ הַיָּם ס' תר"ד חֵין לוֹ פִּירוֹשׁ כֻּלָּל.

(27) דֶּרֶךְ הַהֶעֱתָקָה מִלְּשׁוֹן אַחֶרֶת לְל"הָק נִרְאֶה עַל פְּנֵי כָל הַמֵּאֲמָר זֶפֶסֶף חֲסִידִים. ע"ש (ס' תר"ה), וְחָס הַרְחֵק אֶחָד מִן הַרְשָׁעִים שֶׁהִשְׁפִּיעַ, לֹא הִקְצֵה טוֹבָה וְהַנְּעִיִם עָלָיו צַעֲרֵי וכו' לְפִי שֶׁכֵּן שֶׁרָאוּ לְדִיקִים חֲיָנוּ חֵלָה, הַטּוֹרָה וְהַעֲסָק שֶׁעָסְקוּ וּסְלָלוּ זַעֲשִׁיֹת הַמֵּלוֹת וְנִתְאַפְקוּ וְנִתְחַזְקוּ מֵעֲצִירֹת, (זִנְיִים חֲדָשִׁים וְזִרְיָם זֶל"הָק) וכו' שֶׁהֵרִי נִחְמָר הַהֲגָדָה אִמָּת מִשֶּׁם רְבוּתֵינוּ, שֶׁהֵיחַ נִחָה" וכו' ע"כ. וְשֶׁסֶם חֵיזָה מֵאֲמָרִים וְתוֹצֵה הַמּוֹרִים עַל גִּרְעוֹן הַהֶעֱתָקָה וְחֲסִידִים יוֹכֵלֶת וְהַמְּעִתִּיק ע"ש, וְחֵילֹה הִי' מְגִיעַ שֶׁכֵּן לִרְשַׁע מִחֲמַת הַהֶעֱתָקָה כִּשְׁמַעְתִּירִים, עָלָיו הִי' מִן הַדִּין רָאוּי שֶׁיֵּהָא קִצּוֹל הַטּוֹבָה לְפָנֵי הַקָּצֵה לְעִיִּין מִתֵּן שֶׁכֵּרָה יוֹתֵר, חֲזָק וְבִדּוֹל" וכו' וְהַעֲנִין קָשָׁה הַכְּזָה שֶׁמִּתְחִיל זֶה־נִּכְחָה נִגְדַּת הַחֲמוּרִים שֶׁהֶעֱתִירָה מוֹעֵלָה לִתֵּת צַעֲרֵי שֶׁכֵּן לִרְשַׁע. וְחֵיזָה גּוֹמֵרָה כֻּלָּל ע"ש הַיָּעֵז, וְחֵילֹה נִחְסְרוּ חֵיזָה דְּרָסִים זִנּוּף נִסְחָה הַעֲרָזִי. וְעוֹד שֶׁסֶם, הֵרִי נִדְחָה דָּגֵר הַחֲמוֹר שִׁישׁ לוֹ שֶׁכֵּן (לְרַשָּׁע), זַעֲתִירָה וְנִתְצֵל וְנִתְרַצָּה עַל הַדֶּךְ שֶׁאֲמָרָנוּ" ע"כ מֵלֵת וְנִתְרַצָּה הוּא כָאֵן זִמְקוֹס וְנִתְפָּשֵׁר ח' וְנִיתְוֹךְ ור"ל שֶׁנִּתְצֵל הַמֵּאֲמָר שִׁישׁ שֶׁכֵּן לִרְשַׁע זַעֲתִירָה, זוֹלָתוֹ, חֵץ עֵכֶ"פ תִּקַּל מַעֲלִיו הַהֶעֱתִירָה חֵת הַמּוֹרֵעִינִיֹת וְכַמֵּ"ס שֶׁסֶם לְמַעֲלָה — וְצוֹסוֹף הַסְמוּכִים שֶׁסֶם. וְיִוְיָה הַיָּם ר"ה. תִּלְחִיכִים מִחֲזִירִים וְנַעֲשִׂי זִנִּי חֵדֶם חֵס טוֹב וְחָס רַע, וְנִתְקַשִּׁים לְפָנֵי הַקָּצֵה לְהַסִּיר הַסְּפֵק וְנִזְנִי חֵדֶם שֶׁאֲמָרִים לְמַה הַלְּדִיקִים [חֵיזָה] זִנְעִימֹת צַעֲרֵי וכו' וְחֵיזָה עָלֵיהֶם יוֹסִירִים כְּדִי לְהוֹדִיעַ לְזִנִּי חֵדֶם לְדִקְוִתֵיהֶם וְכו' וְנִתְרַחֲוֹת אֲחֻנְיָהֶם (?) לְזִרְיֹתָ" ע"כ. מֵלֵת זֶה־הָאֵל מֵאֵד לְעִיִּין, וְחֵחֲשׁוֹז שֶׁהִי כִתּוּב זַעֲרִיזָה חֵיזָה הַיָּמָה הַמּוֹרָה עַל חֵת וְהַכְּזָה ור"ל לְהַרְחֹק לְזִרְיֹת לְדִקְוִתֵיהֶם וְחֵחֲשׁוֹת אֲחֻנְיָהֶם לְהַסִּיר שֶׁכֵּן הַיָּסוּרִים שִׁישׁ לְהַסִּיר הַסִּישׁ צוֹ וְהַתִּינָה הַזֶּה הֵיחָה כוֹלֵלָה ע"י קִרְדֵּי הַעֲנִיִּים גַּם הַיָּסוּרֹת חֲתוּן, וְהַמְּעִתִּיק עוֹז הַתִּינָה הַרְחִיזָה, וְחֵחֵץ זִלְתִּי רָאוּי מֵאֵד וְנִתְוֹנָה לְעִיִּין. וְעוֹד (ס' תר"ו), וְזֶה הַנּוֹעֵם וְהַעֲדוֹן, שֶׁמִּקְצֵל צַעֲרֵי הַיָּם. חֵין מִמִּיר הַשֶּׁכֶר לְפִי שֶׁכֵּן דִּלְצוֹן וְחֵחֵץ שִׁיבִיעַ צוֹ לְטוֹחֵי כְמוֹ, לְחֵחֲשִׁי ה' ע"כ. ור"ל חֵחֵץ כָּאֵן שִׁינִי וְהַמּוֹרָה זַעֲוֹת הַרְשָׁע זַעֲזוֹר שֶׁמִּקְצֵל נִוֵּעִם צַעֲרֵי הַיָּם, כִּי הַשֶּׁכֶר וְהַעֲוֹשֶׁת הַרְחִיזָה נִשְׁאֵר לוֹ צַעֲרֵי הַיָּם, כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁאֵר לְלִדִיק. וְחֵחֵץ כָּל זֶה תִּדַּע שֶׁהָאֵל שֶׁנִּשְׁחַסֶּם שֶׁסֶם לְפָנֵי ס' תר"ד הַהֶעֱתָקָה מִמִּגֵּ"ס מִרְ"ג בָּחוּן ז"ל חֵין הַכּוֹנוּהַ עַל הַהֶעֱתָקָה מִסְפֵּר לְסִפֵּר כְּמוֹ שֶׁהִכְזִּים לְרֹדֶף, רַק עַל הַהֶעֱתָקָה מִלְּשׁוֹן לְשׁוֹן, וְנִתְחַלֵּף בִּסְ חֲסִידִים הַהֶעֱתָקָה כְּזֶה גַם מִסְפֵּר חֲמוּנֹת וְדַעוֹת לְזִנְיֹתֵיהֶם עֲבָדִי בָּחוּן. עִיִּין תוֹלְדָתוֹ (הַעֲרָה 26) וְעוֹד יֵשׁ לְהַעֲבִיר שׁו"ס שֶׁסֶם חֲסִידִים סוֹמֵךְ לְסוֹף סִימָן תר"ו, כִּתּוּב, וְחֵחֵץ חֵי חֵיזָה" וכו' עַד סוֹפּוֹ הוּא חֵיזָה עִיִּין חֵדֶם מִסְפֵּר מִגְלֹת סִתְרִים. רַק שֶׁהַסְּפֵר הַהַדְיוֹת עֲרַז כָּאֵן הַעֲנִין שֶׁלֵּא כְּטוֹבֵן חֲחֵת אֲשֶׁר מִקּוֹדֶם הַסְּפִיר הַדְּרָסִים שֶׁלֵּא כְּטוֹבֵן, עִיִּין הַעֲרָה הַקּוֹדֶמֶת. וְצִלְצֵל כָּאֵן עוֹד יוֹתֵר שֶׁהַסְּפִיק הַעֲנִין הַחֵדֶם זֶה־נִּתְחַלֵּף, וְנִשְׁאֵר כֵּן צִלְקוֹתֵי סִפֵּר חֲסִידִים.

(28) כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁהִזָּהִל לְמַעֲלָה (הַעֲרָה 17) מִעֲדוֹן נִרְחִים לְקוֹחִים מִס' מִגֵּ"ס זַעֲזוֹר כֻּלָּם מִתְרָסִים קוֹשִׁיֹת ע"פִּירוֹשְׁתִּי אֲזִי תוֹסַפְתָּא, וְהוּא עִיִּין וְנִוֹשָׁא שֶׁל הַסְּפֵר הַהוּא (הַעֲרָה 25) וְהֵיחָה רוֹצֵם מוֹרִים עַל עֵינֵי יוֹלִחֵם כֵּן מִקּוֹלְמִסוֹ שֶׁל הַנּוֹחֲדִי וְלֵא הַיָּדִיק מִכְּלִי חֵל כְּלִי וְע"כ עַמֵּד טַעֲמוֹס זֶס, וְנִיחּוֹד חֵתֶם שֶׁסֶם זִלְשׁוֹן אֲרֻמִּית כְּדוֹךְ חֵיזָה בָּחוּנִים כְּמוֹ עֵדֶן כִּתְּצָה כְּמֵה שִׁנִּי קָח קִשִּׁיָּא לִי וְהוּא מִלְּעֵרֵנָה עֵלָה וְכו' וְכֵמֶה קוֹשִׁיָּא קָסוֹ לִי עֵלָה עַד דִּלְשַׁחְחָה פִּירוֹקָח זִבְנִי דְּזִנִּי מִעֲרַצָּה וכו'. כִּנְגֵד זֶה הַרְחִיזָה זֶה־עֵרֶם הַקּוֹדֶמֶת שֶׁהַמֵּאֲמָר הַחֲדוֹן מִמִּגֵּ"ס הַנִּתְחַלֵּף בִּסְ חֲסִידִים כוֹלוֹ מוֹעֵתָק מִעֲרָזִי וְלִכֵּן הוּא ב"כ זֶל" עֲזָרִי לָח, וְלֵא זִנִּי אֲרֻמִּית הַלְּמוֹדִית. וְכֵן זֶה צִלְקוֹךְ הַדְּמִיוֹן לְחֵלֶק הַרְחֵשׁוֹן סִפֵּר הַמִּתְפַּחַח יָגִיד לָנוּ שֶׁהִי' גַּם חֵלֶק זֶה הַנְּקִירָה מִגֵּ"ס זֶל" מִעוֹרֶצֶת פֶּסֶם הַלְּמוֹדִית וְפֶסֶם עֲרִיזָה.

(29) בְּלִיקוֹשִׁי פִּרְדֵּם מִרְשִׁי (ד' אֲחַשְׁט' י"ז ח') וְהַקָּשָׁה דְּזִינוּ נִסִּים בָּחוּן זֶה־נִּתְפַּלְתּוֹ וְיִסְבִּי שְׁרִי לְמִיכָל קוֹדֶם הַזֶּה־לֵּא וכו'. וְנִתְחַלֵּף עוֹד זֶה־נִּתְפַּלְתּוֹ לְהַרְחֵק־ס (הַמִּתְחַלֵּף זֶה־נִּתְפַּלְתּוֹ הַרְחֵק־ס ח' ז' וְחֵיזָה זֶה־נִּתְפַּלְתּוֹ הַרְחֵק־ס ח' ז' וכו' וְכֵן קוֹיִם זֶה הַמֵּאֲמָר וְחֵחֵץ

ונתחוללים לה חייסין כלל לשני חקנים . והחשוב שהתשובה (בתמים פעים כו')
 קי"ט) מרצ האוי המוצאם חללנו קלמם בתולדות רצ האוי (הערה 16) הוא
 לקיר"וואן ורציו המדוק נ"ע המוצאם נשאלה, ששאל כבר לרצ האוי הוא רצ יעקב
 שלנו חזי רציו נסים, ורצ האוי יספר שם משאלתו חליו והתוצתו, וקוראנו חלוק
 קדוש גם חלוק סתם ובהספד נ"ע, חח"ז חנה ה' לידו בוך הספר היקר ומועיל
 לכל מעין כמו שיצוה וכתוב שער. ספר מעשיות והוא חזר יפה מהיטועה להחכם
 רציו נסים ז"ר יעקב נ"ע לדונס חתנו לדבר על לכו ולנחמן, ובה חמר אחרי נוקה
 רוחה, אחרי לרה שזן ושמחה. אחרי דאגה הנחה. כנס חזורים אחרים, מועשים
 מחסידים מאד הדורים. ושמעו לקולם חזרים, ויעלו וזר כגרים. החיבור הזה
 כבר נדפס בעיר פירארה יע"ה בשנת שי"ז לפ"ק וכו' ועתה נדפס מהדש בחלקיו
 הקנ"ט ע"כ. ולדק ח"כ להוסיף מלת פירארה בס"ה לפני פרט שי"ז. ומלתה שם
 (דק כ"ה) מה שמדשים בעל ס"ה מדק נ"ט בדפוס פירארה, ואף שם יש על וולגה
 הר"אש שני קוים לסיון ר"ה וגם נראה כמעט שחסרו שם הפירושים של חזיו וולגה
 נמלא כלל מהם במקום ההוא ולא נדע חתה הם חלו הפירושים של פירש ר"ז
 מעלמם חלל וואציו. ועוד מלאתי שם (י"ז ז') וחזי נסים שאלתי בילדותי את חזא
 מארי הרצ הר"אש וחזי קורא לפניו בספר ויקרא וחמרתו לו חזי מפני מה מחבילים
 התנוקות תחלה לקרות תחלה בספר ויקרא ולא יתחילו מן בראשית שהיא נחלת
 התורה. ואמר לי זני יפה שאלת מאד ברוך אתה לה' וכו'. והנה חע"פי שגם כאן
 נרשס הר"אש זר"ה מ"מ תאר הרצ הר"אש הנוסף פה יורה על דרציו כי כנוי נכבד
 הוא, והוא ממש כנוי הנכבד שניהן לו לרצ יעקב שאלה לרצ האוי שהצאנו בסמוך.
 ונוסף על זה נהדר לי עתה שהינת הר"אש שני קוים שזס הסופרים או המדמשים
 הוא, שחזן משט המחזר וסם חזיו הנרשס שער, הספר ראיתי גם בהקדמה מתחלת
 נחום נסים ז"ר יעקב. וגם נוספה לי עוד ראו' חתה שהחזר הזה הוא לרצ נסים
 שלנו ע"י העיון צפנים הספר, והוא, שהיוחסין (לה' ז') כתב ורציו נסים באון
 פירש (על נחום חיש גמזו) על שם שהי' חומר על כל לרה גם זו לטובה ע"כ.
 וכבר הראיתי (הערה 17) הרצ נסים באון הוא זה שלנו. ועתה עיינתי בספר זה.
 וכתוב בו (ו' ז') וז"ל, חזל סתרו שקראו נחום חיש גם זו שהי' מנהגו לומר על
 כל הברות שזאו עליו וכו' גם זו לטובה הוא וחי' מדוק דין וולדו עליו ולא הי' כועס
 ולא מתקלק ויהי מיימים וכו' ע"כ. וכבר שערתי (ברשימת השמות המהוצרת בתולדות צע"ל
 הערוך) שלא הי' לפני צע"ל הערוך וגם לפני רציו נסים הספור בהעניית (כ"ח ח') מנחום
 חיש גמזו, ואע"פי שמתחתי עתה בחיבור זה ב"כ ספור הנ"ל, עוד לחזיק בהשערתי
 שקרוב מאד חללי שרציו נסים לה לקחו אגמרא שם רק מאיזה חבדות צפ"ע שהיו
 לפניו ולא לפני רציו צע"ל הערוך ומשם נוסף חח"כ בתלמוד שלנו, ומאלו החבדות
 לקח עוד ר"ז ספורים שלא נמלאו בגמרות ומדשים שלנו כמו שיצוה עוד (הערה
 39) וע"כ כתב צע"ל היוחסין טעם זה ע"ש רציו נסים ולא ע"ש הגמרא דהעניית —
 ועוד הראה לקמן (הערה 34) שכבר כיון ר"ז בספר זה למאמרו בחג"ס שהי'
 מתחיל כבר לכתוב צענין שבר ועונס המוצא בספר חסידים (ס' תר"ד עד תר"ו)
 (33) כל הספורים הגמליחים שם ותלמוד ויודשים, נשתנו מעט בסדר ויופי להעין
 הכנים יותר כלל שומעם. אך לדוגמא יצא פה שנים. ונאחד מהם
 השינוי גדול מאד, והוא ממש כולו מהוסף, עד שיש להספק אם לה הי' חתה
 מוקד אחר עוד אשר שם מלא כעין ספוריו כמו שזרע מהרצס מעשיות בתלמוד
 ומדשים שחלוקים ומשנים בחיות תקומות ע"ש (דק י"ז ז') מעשה צחם אחד
 שהי' לו שני צנים זני יקונים וכו' וחי' דרדן קיד נטוי ונפל עליהם צצת וכו'.
 וסם דרזי חתמה מחשבו בהלדקת הדין ע"י ונשל מצעל הפקדון, והספור כולו ממדש
 משלי. פסוק אשת היל. והבנם הוא ר' מאיר והמנהגתה אשתו החכמה הנודעת שם
 צדורי. חלל שםס איהם אשתו היוקעת מתוהם ולא צעלה שלל הלידה לו עד הערב
 מפני כבוד שנתה אך למו"ס גלגה לו וימותה צמל של הפקדון וגם נשאר תהיך
 ומסיים שם מפני מה מתו וכו' וכאן בספור רציו נסים צעלה הוא הרוואה מתחלה
 נפילת הקיר ולא הביד לחשבו מזה, והיא נדאנתה שמה מתו נחמה אחרת בהלדקת
 הדין, וציליה הבציהו את הקיר ומלאו הנעדים חיים והוצלו לצות חציהם.
 והעניין יצין כי הספור עד"ז מסבים יותר לכונסם הכוללת בהחזר ההוא להרחות
 לדונס קי דורשי ה' לעילם לא יכסלו, והצופים צו יוללו. וכמו שנראה עוד.
 ומעט זה נאה יותר להיות הנניס חיים לצסוף וגם להקף הצעל בנח הבצורת רוחו
 והתחשקו

24) שמדעים לאמור צע"ה אחר זכור צרת וידוי דר"ס באון ואולי ל"ל דכנסים
 באון כו הפך ח"ה, ר"ל לחסוד שתי התחנות מרד סעדי' שא"כ הראצ"ע המלין
 הגדול לא הי' תהלל את הגאון ר"ס נלחות לאונו דהפלה, גם כנר הראינו הדמיונות
 צסתיקן הספורי מעשיות של ר"נ. ומעתה תישר דדיונו עפר"ז סס דהולדות ר"ס.
 31) צספר העטור (מחמר ז' דבהיצה גיטיון) - ורצונו נסים השיצ דקצלה כן מפי
 הגאונים ע"כ. ועוד (מחמר ח' קיום טופסין) וצתצוזה לרצונו נסים חי חיכה צנט
 זכירת זמן צ' פעמים וכו' ע"כ. וכנר הזכרתי (הערה 9) מדצרי צע"ה מה ששאל
 רצונו נסים לרצ החי'י. ועוד מהתוספת (הערה 18) מה ששאל צני"המד של רצונו נסים
 והשיצ וכו'. ומח"ס תולדות הר"ח (הערה 33) צעעס מה שלא נכר שס הר"ח
 צתצוזה הגאונים הנקראים שעדי לזק, תוכל להציג ג"כ טעם מה שלא נכר ג"כ
 סס רצונו נסים סס.

32) ספר מעשיות חינו מלוי חע"פי שדפס שני פעמים, ול"ה ידעתי מהחלס
 מדפוס השני צולקווח שפצרו עליו כלשים שנה, וגס מדפוס הראשון לא ידעתי
 צרור שלא נמלח צספתי ימים, רק צס"הד רחיהי מוצא' ס' מעשיות - לרצונו נסים
 צ"ר יעקב (ע"ס אלל ר"י צן לוי) וצמקוס אחר סס אלל נחן דלוציתא, ספר מעשיות
 של ר' נסים צ"ר יעקב לדוש חתנו ע"כ. שני חלס המקומות הספיקו לי לחסוד ספר
 זה צין ספרי רצונו נסים שלנו מפני שיווי שמו וסס חציו, חע"פי שסס ניהוש
 למיעוטא שיווי זה חינו מספיק, הנה לרפתי לו עוד הראיות שחלחלי לו על קדומת
 זמן פרסוס חלו המעשיות המוצאים סס צס"הד צשמו, וכמו שיצוחר עוד לקמן
 (הערה 39). גם יגעתי להשוות זמן המדקדק דוש צן לצר מפוס' וגסחקתי חס
 לא ל"ל חותנו צמקוס חתנו, ופוס' וקיר"וואן קרוצים מהם. וכמו שיצוחר עוד כל זה
 (הערה 35). חולס צעל ס"הד צעלמו כמעט ססת כל צניני לפת פתחוס, צמה
 שרחיתי לו כתוצ צסוף הספר צין שמות הספרים (חות מ"ס) וז"ל, מעשיות מר'
 נסים צ"ר יעקב לדוש חתנו לצר על לצו ולנחמו שי"ז וצדק ל"ט כנר וחלני נסים
 לא פירשתי חלו הפסוקים מעלמי חלל פירשתיס מחלח מחלני הר"ח"ס ז"ל עכ"ל.
 וחון מהמזכרה שסמתי צעל ס"הד מקוס הכתיצה חו הדפוס לפני פרט הסנה שי"ז
 עכ"ס חין זה ר' נסים צ"ר יעקב. חלל אחרי עיון מנע נשאר עדיון הדצר צספק
 אלני שספסר מלת הר"ח"ס חין פירושו הר' אשר כמו שרגילים הסופרים לכאוצ ווימות
 רצונו יעקב צעל הטורים וחילן וכמו שכתצו כנר צעל החצוי דרך מליצה מפני שהו'
 סס חציו ר' אשר כסס חציו ר' יעקב. רק כאן הוא כנוי כצוד לחציו שהי' ראש
 צעיור, והמדפיסים סקצו והעמידו חני קיום לסו' ר"ה ופני ההרגל לחצר חלח מחלני
 לר"ח. והגה נודע שכווי הכצוד ציסחל נסתנו ונחלפו לפי האדלות והענינים,
 כמו כנוי גאון צצנל ודיין צקורטצ"ה סכן נקדחו חצות הרמצ"ס מדור דור עיון
 וחוסו צסוף פירושו לנשיות. וגס ר' משה ור' חנוך הגאונים כסצחו לסס מלח
 כנר דיין העיר שנתן הדיינית לר' משה יעויון ס' הקצלה, וכן נקדח צעל חוצק
 סלצצות הדיין רצונו צחיי הספרדי, וצמלדים כנוי בגיד להרמצ"ס וצניו. ועיון
 חזה צהקדמת חוהל יוסף ותחלל כל הנבידים על הסדר דור אחר דור מזרע הרמצ"ס
 רק שס סס ע"ס צסדר שמות מפני קצון הנייר שדפס ממנו ע"ס ור' יהושע הנביד
 סנחצג ג"כ סס צין צניו של הרמצ"ס, מוצא גם צכ"ו (פ"צ מהל' גערה הי"צ -
 ופי"ד דתומוות הל' ב') וכנר החל להפרסס כנוי זה גס צקורטצ"ה ווימות רצ
 סמוחל הלוי, וצלרפת וחסכנו בןרר, כמו שמוצאים צערון ורש"י כמה פעמים המורה
 צמנ"ל, ויכול להיות ח"כ צקורטצ"ה חין הי' כנוי הכצוד ראש. ועד מהרה מלחלי
 חון לי צס' הקצלה (ד' חסטרד' ו"ח צ') ונוכר חת ר' חוסיחל צאפריקח צחוף הוס
 וחסס עלה חל מדינת חלקיר"וואן וכו' וסס הי' ר' חוסיחל לראש ע"כ. חונס
 נצצנר לי עוד דצר זה צצירור גמור אחרי כו חרור עיני ונלחלי צתצוזה הגאונים
 הנקראים שעדי לזק ד' שחלוניקי (ח"ה שער ח' סי' ו') שחלה לרצ החיי וז"ל,
 רחינו צתצוזה השחלה שחולל הישים המעולה מר רצ יעקב הרצ לראש ז"ל מחל
 דלס הישיצה ל"ע, והגיע עכסיו תצוזה מחל חדונינו ראש הישיצה צשחלות שסחלר
 צמדרס חציו עכ"ל. וצלי ספק הרצ ר' יעקב הוא זה מקיר"וואן הסוחל תמיד לרצ
 שריח חציו רצי החיי (הערה 5-6). ח"כ הדצר מצוחר שכן הי' כנוי כצוד שלו
 ונתהפכה הסתירה לרחי' שחודצח יותר צירצ' יס צעת סר' נסים צכ' כצוד המחצר
 שחיי מעשיות הוא זה מקיר"וואן מפני שמו דסס חציו וסס צנוי כצוד שלו
 וצמחלשים

והלומר שהי' לו כצר התנ' אשר מת לו בן שבעה הריח לא הו' כותב עוף דלנו נסים
שחינו רחמי לחצר ספרי' וכו' ע"ס.

36) **לבי** נוטה להאמין, וכן אחשוז נטות לז כל קורא המעיין היטב בגוף החזרה,
שהי' זה המנוחם איש חכם רק צענינים אחרים וצמפרים ערניים ולא
דדרי רז"ל הקדמונים, גם לא הי' מכבדם כראוי. מאושר צחי ע"ה"ו ורודף אחרי
תענוגיו ולא בכל עת ירחת ה' לנגד עיניו, אע"פ שהי' נשים אלונו לפעמים לדדרי
חכמי ישראל וציוחוד לדדרי נשים חתנו. ובתוך מנהגו זה מת לו בן אהרן,
ונודע השפיות לז כל חנוס החכם יהי' או סכל צדא עליו לרה ומלוקה, וזו חז'
יתפסס צמעסיו וצמחשצותיו, ויחל לשורז לאשר עוז. צעת הריח הרין אברות עם
רצונו נסים אשר צהן כפי הנראה השמיע לפעמים כעין תרעומות על דרכי ההשגחה
ח"ר. והוא (רצונו נסים) חצר לפניו ספר הזה לנחמהו. חכן חצז שהזמן רחוי
עתה ג"כ להוכיחו קלת על דרכו ולהראותו דרך נסתר ודדריים נעימים שנכנסים
ללז ואינם מנאצנים לנפש נענה, חמדת הליך וטובתו צזה וצדא, גם יקלת חכונת
רז"ל, וכי ירח חלקים יושע צאחיתו מכל לרה, ולכן גם מי שעוז מתחלה מעט
אורה ישר, יסוז אל ה' וירחמהו והי' ראשיתו מלער ואחליתו שבה תחד, וכדומה. וכל זה
נראה מסדר הספר מהחלתו ועד סופו. והלוי פה איזה דברים והקדמה שעוד נלטרך
חלז' אח"כ (הערה 41) "נאום נסים צר יעקב. אדוני וידידי ישמרך האל וילרך.
מתנן יעזרך, ויחריך יחך, ויפיק זממך, נתרעמת חלי צלתך הנעים חז אשר
קך מקולר רוח ודחבת נפש וחנחת נפש אחר פטירת צך נ"ע, האל יגדור פרך
וילרך צנים זולים לחיים ארוכים וזלרת צתצך (כרונך) שרונך לקרות ספר יחם
אחך וישמח לך ויסור דחגך ולוקת אהתך, והודעתני שיש למינים ספר מחוצר
מישועה אחרי לוקה ולרה [אחשוז כוונתו לקרואי אשר צארג"לחן הקרוצים חלוי,
עיין תולדות הר"ח וצמפרי לקוטי פירושו על התורה פ' וירא] ומפני (צצור)
כצורך ורלונך שהוא נכדז עליו וחשוך היקר ולתאורך דדרי תורה צקת ממני ספר
תורה לך צום הענין מן מעשיות החכמים והחסידים דבותיו ז"ל שלא חהי' צריך
לקרר בספרים חצונים מחורגת, מהרתי לעשות חז צקשתך ושאלתך, אע"פ שחינו
נכון והבון לחצר ספרים חלז דלוי למלחות רלונך ולהשלים חסךך וחצרך, והס'
יעירוני על כל זאת, ואני שחלז תהק"צ זה לעזוני ולהדריכני דרך ישרה, וצשניל
האמת הקדמתו חצור ספר זה על מה שחינו עושה [נראה שכזר החל לכתוב שחל
ספריו צעניני התלמוד ופירושוו שהי' עקרי עסקיו, אע"פ שכתב מתחלה דרך
ענוה שחינו הבון לחצר ספרים, ועיין עוד רחי' ע"ז למעלה הערה 34] מפני
(צצור) כבורך וגורל מעלתך וחכמתך אצלי. ועוד תפני שחינו צועת
צצורא יתעלה שמו סיכזה שכרי ופעולתי לעו"ה צמו שחמרו ז"ל כמה גדול שכר
התשמח לז איש דחב ונחנח ונחם נפש כוונתו ונעלצת, ומדבר על לז כוונת צתובת
ואחנחת שכרו הרבה ופעולתו ומשכורתו שלמה וכו'. [אח"כ ספור חר' צרוקת
נ"פ"י בגמל דלענין (כ"ח) שחסופו רחי' על שכר תנחומי מר נפש] "ואני זוכר"
וכו' [עיין לקמן הערה 43] ואני שחלז מתך ומחא כל רחי ספר זה וכו' עד
לא יצוטו קרוי". [ע"כ הקדמת הספר. לא כמו שרשמו המדפיסים ועשו ריווח
לפני הספור חר' צרוקת כאילו שס כזר מנחיל בוך הספר ונחמת כל מעיין יראה
שנחמה ההקדמה עד יתקום שרשמו, וחח"ז מתחיל בוך הספר וז"ל], "אומר צתחלת
דדרי שכר נצצר לצעלי השכל והמדע שהק"צ לדיק וישר חין עול צמספסו וחין
חחם צדיו וכו' ואם ראית אדם שהוא ראוי לגורל מעלה ויורר
מגדולתו או שהוא חייב להיות שפל וככנע וידום ונשא וגבה
מאד אל יסיתך יצרך ואל ישיאך לבך ואל יבהילך רוחך לחשוב
בפועל הקב"ה שהוא עולה כי לדיק וישר הוא וכל דליו משפט וחור
מעשיו סתום, וחחום מהשיג לב בני האדם והוא יודע למה זה ועל מה
זה. אמרו רז"ל על התלמוד שטעה צענין זה, וכמעט הי' יולא מתחת כנפי השכינה
עד שגלה הקצ"ה חז אלו וסודיעו סוף הדצר ושניל היושר" [ושם צממון הספור
היפה מירשמי ספ"צ דחגיבה ממוכסן וחסיד שמהו ציחד ונעשה לראשון כצור צמותו
ולא לשני יעו"ס צחריכות, ועוד הרבה ספורים נחים יפים ויקרים ציסורי הליקיים
והישרת ההשגחה עליהם וצחם מעשה הנפלאה של ר"י צן לוי עם חליהו ז"ל (עיין
לקמן הערה 39) וחחריהם הזהרת המחצר ח' ח'], וחחא חחי השמר ושמור נפך
וחח ולא תנקש אחרי אשר לא תוכל לרעפו ואל תרבה דברים בענין זה פניוכח

והתאפקו מצבי ואנחה בשבת לתת מוסר גם לדוגש עי"ן, וכן תסיים סס ר"ג זח ויחיה כתיב גדול שבר הלדקים על רוב התאפקים וכו' וזכ"ל חפשי שראה חיות מדרש אחר שהסיפור צו כסיפורו וצחר צו תזולתו מפני שמכנים יותר אל כונת חצורו כנ"ל. והספור השני הוא גור' תאיר והכסנאית הזונה (ע"ס כ"ז ח') והוא ממדרש עשרה הדורות (דבור ז') אלא שסס ממדרש תסיים שר"מ הכור צחמת ששכז עמה וקבל עליו תשובה נוראה והושלך ציער לפני חירות שלשה לילות רלופים והס לא הוצקוהו רק צלע וילתה צ"ק ר"מ מזומן לחיי עו"ה. ולא כן צספור של ר"ג שמספר רק אשר התענה ר"מ ימים רבים עד שנאמר לו צחלוס אל תיחד ר"מ כי לא נפל ממך דבר חטא והאשה הרעה כזבה עליך וכו' והקורא יצין כי התקצר ר"ג יותר לחפשות האמת שהמדרש תתמו' הוא חיק יחמך כזחא על תנא גדול דדורו מאד,

הן במעשה התנא, הן בחרוף נפשו למות ע"י חיות רעות והלנתו כהללת דניאל. (34) **בהקדמה** כתב לדוגש, מהרתי לעשות את צקפתך ושאלתך חע"פי שחיני נכון והגון לחצר ספרים וכו', כ"ס מי שהוא קטן ונצוה ונקלה כמוני, ע"כ ואחשוב זה לדרך ענוה תחכם לעור לומים אשר יחל לנסות כמו צחצור ספר ראשון ממנו, כי צחמת אחרי כן חצר הרבה ספרים צכל ענין, ומראה צבס יקרה דעותיו צעיני עלמו מצלי מנות אל דעות קודמות למו שיראה הקורא הרבה צמאמר הארוך מספרו מג"ס שהצחנו למעלה (הערה 13) מספר חסידים, וצפירות המוצא צע"י לפ"ט דצרכות. אמנם צכ"ז נראה שצבר החל להכין לו מאגוריו לספר מגלת סתרים ומ"ס כאן (כ"ו צ') ורולי שהייתי תאריך הייתי זוכר מעלת ה"ד יקים וצעלי תחוצה לעו"ה וכן משפט הרשעים צביהנס כמו שחמרו רז"ל צהלמוד וחולי אזכרהו צספר אחר עכ"ל. וקרוצ מאד שכיון אל תאמרו הנזכר מספר חסידים שהוא ממג"ס שלו. והוא מדרש סס ווענינים המדוצרים סה כמו שתראה דדוגמאות ממנו (הערה 27) ועוד רא' שצבר החל לכתוב ספרים אחרים לקיון (הערה 36). אכן הלשון, וחולי אזכרהו' יורה שה' עוד צעלמו ונסופק אס וזכור כ"ז צספר אחר אס לא, ח"כ לא סדר עוד ספרו מג"ס. תאריך לזה השערותו צהערה הסמוכה אח"ז שענין החיצור הזה הוא אגרת תחומין לחותנו שנפטר צנו, והוא (רצינו נסים) יצרכהו שיוכה עוד לצניס (הערה 36) ח"כ הי' חותנו וחמותו עוד צעלי צניס, וזה יורה כפי מנהגי הדורות שחתנס זה הי' עוד לעור צשנים. ומעתה מ"ס (י"ד צ') ואני נסים שאלתי צילדותי וכו' ר"ל צימי היותי ילד קטן כמו שנראה משאלתו סס המוצא למעלה (הערה 36).

(35) **עור** צערה צל לידי גוף הספר רק צדחותי מוצא צס"ה ס' וועשיות מר"ג צ"ר יעקב לדוגש חתנו כו' (הערה 32) רחפה השערה נגד עיני, אס חיונה דוגש צן לצר"ט, מתדיל' פ"ס שהו' ג"ב צאפריק' הלפוני' וקדוצה לקיר' וואן מקוס רצינו נסים ואציו. וצחמת הסס דוגש זר הוא ונודעים לנו רק שני נודקקים שחנס כן וסניהס מוצאים לרוב צספרי הרא"צ האחד דוגש צן תמים המזרחי או הצצלי, והשני דוגש צן לצרט מעיר פ"ס יעויון ריש ספר מאזנים. והנה זמן דוגש זה האחרון לא נחצור לי עוד תסוס ספר רק אס רצינו לחשצו כפי הסדר שהעמידה סס הרא"צ צין ר' מנחס צן סרוק ור' יהודה חיווג הי' מהנגד מעט להשערתי, שאין יהי' דוגש צן לצרט שהו' חי עכ"פ חיוה זמן קודס רצ האיי, הוהן לרצינו נסים שגפטר חיוה זמן אחרי רצ האיי. וזחא הניעתינו לספק אחר אס לא נמלא כאן שצוס קטן הרביל והוא חסרון הו"ז צונלת חתנו ש"ל חותנו, וחז נסוג אחר זמן דוגש כשני דורות, ויוכל להסכים היטב נפס סדר הרא"צ ע. כל זה שערתי מצלי רחוק הספר וגם מצלי דעת אס הוא צדפוס. ואחרי שצא לידי ועיויתי צו רחיתי כי צחמת צהקדמת הספר אשר הוא כעין אגרת מרצינו נסים להאיש המנוחס לא נמלא סס דוגש כלל רק צשער הספר כהוצ כן וכדצרי צעל ס"ה. אלא סגס אס לא יהי' סס דצרי המחצר רק דצרי חיוה סופר לא הי' צודה כואת וולצו. וע"כ שראה כן צנוסחא ראשונה של המחצר. אמנס התחלת ההקדמה ההוא, נאוס נסים צ"ר יעקב אדוני וידידי כו' מראה צציואר שעכ"פ לא הי' זה המנוחס חתנו שאין דרך לכתוב אדוני לאחד יוצניו או לזקחי צנותיו רק לצינו או אצי אשתו, ונתחזקה ח"כ השערתי. ועתה תוכל ללרף גס מה שהוכחנו צהערה הקודמת מכח רא' אחרת שהי' רצינו נפיש לעיר לימים צעת חצרו ספר זה שלפ"ז נאות יותר לומר עליו שלתצ לחותנו תלומד

לחתה מער לכל ספר ונקרופה צטס לקחו להס סס זה מן ההקדמה שכתב סס רצמו

במים והדעתני שיש לחינים ספר מחזור ויטוסעם אחרי לרי ולוקה וכו' זקטת מתנה
לחצר ספר תורה זמן הענין מן מעשיות רז"ל שלח הוי' לך לקדוה בספרים חילונים
מתורתו עכ"ל. ולכן נהנו לו שם זשס הספר אשר ראה מתחלה חלל אחרים ולא
יטעך לו עוד אחרי סיהי' לו כזה גם חללו תלוקט תדברי רז"ל, ורואה אנכי כזה
זשס הספר דרך העתקת לשון ערבי. עיין לקמן (הערה 41).

[illegible]

39) **אין** ספך שהי' לפני הקדמונים ספרי חבורה צפני ענאם שהיו ביללום ספורים ותכלית קדמונים והרבה מהם נוספו אח"כ בתלמוד והדגן סבוראוי במקומות הראוים, כמו הספורים מנחם איש גמזו וחנן הנחצה, עיון צדקת שנות להולדות בעל הערוך (עדן גמזו וחנן הנחצה) וכדומה הרבה תחל שחון זידי לפרטם בעת תפני שחון זה וקאונס. ויהא ג"כ ספור הזר מחצות דשמואל דה"ב הל' גיטין וצתום' קדושין ע"ב ח') דסס ירושלמי ולא נתחל צירושלמי שלפנינו. וככה יצא רש"י לפעמים צפירוסו חבורה חילוניות לזכר דברי התלמוד סיורו עליהם רק צדמו. ועיון מעילה (י"ז ז' ד"ה עיקס) וחידך מפרש צהגדח היכא הוה עוצה וכו' והחידך מפרש מפרש ה"ס ע"כ. ולא נודע לנו עוד מקום של חציה זו רק צספר צפ"ע ה"ה ועוד סס (ד"ה עאל) ואשגבעה והיה לו עקה וכו' וכ"ל לא נתחל צגמח' סס רק חציה הנזכרת לקח דצירו. וצתום' סס ד"ה חלו וד"ה חל מציח צפ"ב כ"כ וסמכות צס ירושלמי חסר חינו לפנינו. חלו הו' מדכס לננות כן חבורה חילוניות במה שקראו כן צקדושין ע"ב ח' כנ"ל. חו שהי' לפניהם ירושלמי על מעילה שהי' ירושלמי על קדשים וחסר לפנינו כנודע. ויש מקומות נגוד שמציח רש"י מעשים שלא נתחלו לפנינו רק צצזור זה של רציו נסים, כי גם צהיהם לקחום חספרי חציה ה"סנים. ועיון סוטה (כ"ח ז' ד"ה כגון) ספור מיוחני צת רציו שמתחל ג"כ רק צצצור זה (י"ז צ'), וכן יומח (פ"ג צ') וחילין (ק"ז ח') ד"ה האכילו צשר חזיר צבעות של חוכר צשר ע"י הצדלות האוכל מנטי, והוא ג"כ רק צצצור זה (כ' ח') וצסנהדרין (ספ"ג) ד"ה לזורי לו', כצז רש"י צציוח, רחציו צספרי הגדה כו' ע"ס ספיר קצר מנהן לזוהר וסח צצצור זה (כ"ג ח') צולוכו וחסד מח, מוסח צסד' הדורות חלל נחן לזולתה וסוף הספור מונס צצצור רש"י ז"ל, חולס חסר עור הוכה גדולה על קדושת מעשה זו מדברי הסאלחות צצצור מחמר רצ (ספ"ח וצסנהדרין) מעשה צחד סנהן עיונו צצחה חחת וכו' מוסוף רצ חחתי גחון (פ' וחח) מעשה צחדס חחד ובהן רצוציתא שמו, סנהן עיונו צצחה חחת חחנה שמוח עכ"ל. ודצרי רצ חחתי נודעים לזצרי קצלה. והנה סס החיס וסס חחחה וצצחורים מתס ג"כ צספור של רציו נסים. וע"י לזכוף הספור של רצ סס חחחס לו חחחיס לספר עמה חח' מחחורי הגדר ולא חחו גם למיתוף, עס הספור חחח רציו נסים סכריחה צעלה צמחסרו ללכת חל חחו והוא כצס חת ולרו יגול הענין צצניו כל קורח ועיון היוצ סס וסס. ריהס ר' הנולוין צספרי הגדול אבשי שם למספר מעשיות של קדמונים, הוא מתספר גם וועס זו סס צסנהדרין ספ"ח, רחח שקרה עכ"פ חיוה זמן קודס לו. וצספור של רציו נסים חצורח צסורו שהי' חחח ד' עקיצה חפח. וסס צסנהדרין פליגי ד' ועקצ צר חחחי, עס ר' שמוחל צר

צד ונכונה. ואני רוחם לזכור. מעשה מעשיות הליקויים שהם הקצרים צע"ס
 להעבירם על שנהגדלו בכוז עשיית מלוא מן המלות "ומהחילום הספורים על
 זה ובהם תכנייתה דמיונה (ו"ד ח') ומתלמיד אחד הנילל ועצירה עם זונה חקת
 ישיכו' אחד ע"י מלות לילית, ואח"כ נשאת לו, ורמחצד מעורר עליו ט' ח' [ח'
 ירחם גדולתו של תלמיד זה שנהפוח נלח חלוי' נרחסנה ונחיסור עצירה וכנס את
 ילדו וסגניע את תחורו ולדו ולא קדח חלוי' נחיסור וסגיו לו הקצ"ה במולד וסגניע
 לו ונקחה לו צהור ונשחר לו הזכר לעו"ה סגין לו שיעור — וחיוצ כל אדם
 להסגר צמורה זו (של לילית) כי היא גדולה מאוד ונכזרת" [נדף י' ח'] החל עתה
 לזכור מי סגי' ראשיתו מלער ואחריתו יסבה אחד, כי לענין זה הצדתי הספר הזה
 [וצהים מעשיות ע"י וצונכט לעדתי על תסוצה מחסותם אשר עוד ידבר ממנה הרבה
 צסוף הספר רק חלוי' כחן מקום הראוי וכתב סס ז' צה ורחם כונה חסדי ה' למי
 שיכרז חלוי' כלל לצד ומה עלמו רחמינו לקורח חלוי' כלל נצצו צעה. צרתו" [ואחד
 הספור של ר' נחיר עם ואחת חשתי סגניע מקוצה של זונה ועורר עליו המחצר
 י"ח ח'] "הספול צמעט הנדקת לפי שצמרת עלונה מעצירה הנילה הקצ"ה מיד
 מרעיס, אחד הכתוב סקר הכן והכל הופי, לכן נזכרת הנדקיות להחזיק צדקתן
 ללמד את הנשים [חלוי' ז"ל להחסיס] מעסיכן שלא תהי' מחותן שאלר עליהם ע"ס
 חס ח' מללף מלחתי וכו' [יחזיק מעשיות צמס צלתי לנעוזה צרתה צעלה וסחינן
 ריעות ובהם גם צעלות הסוצה (ו"צ ז') ויהי' ח"כ טרלה לרדו גם לחמותה שפטיצ
 את דרכה וחלוי' הסז כי לה חלק צחורחות צעלה לכוזג לרוב. ואח"י ספיריס עוד
 מלדיקיס וצעלי הסוצה וצסס מלונקלס הגר ומעורר עליו י"ד ח'] "רחם גדולתו של
 חסיד זה צמעטיו ורחם הי' גר חוצה הכמה צהורה" [ואח"כ קלת דצרים מלחסיס
 עמי הארץ סמחכמים וז"ל סס ז'] "הצל חומר לך מקלת מדותם שחט למדו (חוחס)
 מעט, הם גסו סרוה צעולס ורם חושבים שהשיגו כל החכמות
 ומתהללים באותו המעט שלמדו וכו'" [וצהציחו מחמר הסמוי של דז"ל
 חס יקח חופך חזיון חמור נעור כחומר (כ"ג ח') הוא מעורר עליו, על כן אל
 יזלזל במשלם הקדמונים לפי שיש להם עיקר מן התורה ומן
 דברי חכמים" [ואחד הספור היסס של נהן דלוינתא (לקמן הערה 39) כתב
 כ"ד ח'] "על כן חייצ חסס לחשוב באחרית הימים ולא ינצרי ילדו ולא
 יסוע לתחורו ויסחל לקנות אשר לח יסוד ולא יכלה הוא חיי עו"ה" [וכו'. ומס
 ג"כ כעין ראוי' שלא הי' דונס לעיר עוד, וצהים חח"י מחלתי דז"ל על יז"ר החסית
 לתחורו וכיון שצנזי חסס עצירה וסגה צה וכו' ומעורר המחצר עליו סס ז'] "על
 כן חחננו חיונים לצוד ליונרנו ולעצוד חותו צלצס שלס" [וכו' [חסס מלחמים מחכמי
 סינוס, ומתחיל להחדיק צעניי תססוצה ודרכי' צעזון החטיח וכו' וכתב סס צענין
 סה' כ"ו ח'] "סך חמור דז"ל צמקוס סצעלי תססוצה עותדין חון לדיקיס במורין
 יכוליס לנמוד לפי סהלדיק לח נהעסק צהצל ולמד תורה כל ימיו וחיונו יודע לנשות
 רע אבל בעל תשובה שדיתעסק בתפנוקי עבירה, והלך בדרכי לבו
 ותאותו, ויט שבמו לסבול עול המצות שהוא קשה עליו, אז יהי'
 ראוי לשכר" [וע"י חל נחמד חמנו וסני וסלס יתסס מדז"ל. עד כאן] והמתצונן
 כלל חלוי' הדצרים יסכים להסערותו. וחין סהירה לזה חס נחנר סהיה דונס צן לצרע
 סקל' הי' יכול להיות חסס צדקדוק לשון עצרית וערצית וסחרי ספרי ערציוס ולא
 דצרי דז"ל, גם סוגה צחן העולס עד חלי ימיו, סחז סוכיחו דציוו נסיס. וסגה
 דצ"י קורחחו תמיד דונס צני כווי ד'. ומי יודע וסני דונס חזר ספוט' סיסס דכר
 יצ"ח וסחרי ספירטיס סהרמסס צסס זה חס סונרחי, חו זה.
 37) כבר ראינו (הערה 32) סס הספר צסער סל, חצור יסס מסיסועה לחסס,
 נדחם סירוסו סהחצור כולל ענין יסועה אחדי לרם מוכסס לענין ממתו
 לחסס את דונס מלדתו ולתת לו הקור סיצרכסו ה' עוד צצניס כח"ס צהקדמה סס.
 ונלת לחסס מוסז על סונחצר וד"ל סהור להכס דציוו נסיס צד יעקב, ע"ד סכרתצסס
 תמיד ספר היד להרמז"ס וכדומה. חולס המדפיסוס חסצו מלת לחסס מוסז למעלה
 כלימר יסועה סגחם לחסס ולכן סצסו ורסמו צכל דפי הספר מלי ימין דציוו נסיס
 צד יעקב וממד סחלל חצור יסס מסיסועה לחסס ולצעתו ז"ל להסך, למען כוכל
 לקריח מלת חסס למעיה חל דציוו נסיס. ואסער עוד סלגוף הספר לח ה' סעז
 סלל דק הי' התחיל צסקדמוז חלס עסיס צד ועקב וס' נק ססרפריס סה' מדרכס
 נהג

זקני צ"ח וזקני צ"ה הם כהנו תגלת צית השמונאי ועד עכשיו לא עלה לדורות עד שיעמוד כהן לאורים ותומים עכ"ל. ושינוי סוף דבריו נ"ל שלא עלה עוד להיות נחשז כחצת משחר המגלות שחנו קורין בהן צימי הנם — ע"ע בהצור זה של דנינו נסים (כ"ה צ') וחמר בן סירא ובסליחה אל תבטח להוסיף עון על עון.

ותאמר רחמיו רבים לרב עונותי יסלח לי, ורחמיו רבים ואף עמו ועל רשעים ינוח עזו עכ"ל. והלשון לא ונעים מחד ונחם מדרך לשון נתיחם קדמונים, וכנגד זה עיין צדן סירא המועתק ונחם לעצרות, והמשכיל הנודע ר"ל בן זאב, וז"ל, (ה' ה') חל האמר אל רחום ה' ועל המון פשעי יסלח לי (וא"ו) חל הצטח נפסך צסליחתו מן תוסיף חטא על פשע (ז') כי רחמים ורובו עמו ועל רשעים ינוח רבו עכ"ל. והון ממה שהוטב צעניו הרבה יותר העתקת דנינו נסים צלחת ובעצרת התלילה (כמו מה שרצה ר"ל לפחד המקרה צמלות שונות צהעתיקו מן תוסיף חטא על פשעו לא יסכים למבטח המחצר הפשוטה שאין ראוי להוסיף עונות צצטחון על סליחה, גם יותר תסכים לשון דנינו נסים ללשון המסורר הקדמוני (הללם ס"ט כ"ח) הנה עון על עונם, וללשון המקרה צכלל כמו (שס ס"ח ז') ימים על ימי מלך תוסיף) הנה יש כאן ג"כ שינויים צסדר הפסוקים ועי"ו

גם צכונת המחמר שלפי העתקת דנינו נסים צ"ל פסוק וא"ו מוקדם לפסוק ה"ח. ורתיחי צצצרבוס הסורי יש בהעתקת ר"ל בן זאב. חכן ידעתיק ורוללנחטח וצצרבוס לומר מלחתי סדר המקראות כמו שהוא חלל דנינו נסים והוא ג"כ נחות יותר לכונה. ועכ"פ הירוש בורל סכר ה' צימים ההם בן סירא ונועתק לעצרות, או שדנינו נסים העתיק רק מקראות חלל ללורך ענינו סס, או, מה שהוא רחוק לומר, שה' מלוי עוד בן סירא הראשון המוצא צש"ס שה' צלשון עצרי רק שהעתיק מנכרו ללשון יוני ואח"כ נחצו העצרי ואין צירי עוד להכריע. עוד מציא דנינו נסים צצצור זה (כ"ח ז') חת דנינו סעדי' לענין עצרון החטא מצעל השונה, והכוונה צלי ספק לספר האמונות והדעות (מחמר ה' פ"ג) שמתנו לקח ג"כ כל הד' ענינים שצרכים להשוה צמורה עיין סס וסס.

41) כל הספורים המלוקטים ונש"ס ויוודשים נכתבים כאן צלשון עצרי לחוצצרות העתקה מלשון ללשון, שחם ה' כותב מתחלה צלשון עצרי ה' צוחר יותר צמקוונות הרבה צלשון התלמוד והמדרש ולא שניה כ"כ. ולדובמח צמעס דאלשע חחר (סוף חולין) כתב כאן (ה' ח') ויהי היום וישמע חת קול חס אחד שחומר לצנו צני עלה לצדן והורד לי מניי היונים וכו' שאני אוהב לאכלם. (הוספה ר"נ הנועתיק לעצרות) וצמעסה דחוס חוש צמוז (הענין כ"ח ז') כתב כאן (ו' צ') ויהי היום והחם יושב צצצית והקירות נטיו לנעול, והקירות והניני עומדים בענין לכתוש ולבתוין ע"כ. פה נראה דוחק המעתיק ללשון עצרות שמתצצ

הדדים להסכימם למה שנאמר סס צעצרות, וכן, ונסע משכל הישר שציא לקמן. וכחלה הרבה. ויש עוד חיצה חסרונות או חצוסי הסופר שמורים על העתקה מלשון ללשון, כמו (ב' צ') לענין הנולדים צמומין חמר סס שהטוצים שצסם הויקס הקצ"ה לפני הולדס כדי שיקצלו סכר יותר לעו"הצ. והסופרים צסס לדעתו (ר"ל מחמת שהס"ית יודע) פעלם ובחר אותם צדך הדעה וכו' וע"כ הויקס צטרס הצרס"ס עכ"ל. ופשוט הוא צצנוסחח העצרות ה' כתוצ צמקוס וצחר חותס ובחרם ר"ל סידע הס"ית חת פעלם וסיצחרו דרך הרעה. ועוד סס (ה' ח') וצכר העה חלס חחד מחממי ישרחל ונסע משכל הישר, וסר לצו מדרך האמת וסכר צציקר על ענין הספירות החל"ו (צענין לזיק ורע לו רשע ועוצ לו) ע"כ. ואס חין כאן ע"ס פסוט ש"ל. סתירות החל"ו מה טחינו תסכים כ"כ ללשון סס, גרסה שהסחיר המעתיק מלה זו על מהכונתה העצרות מניי שלא ה' וכולל להעתיקה כראוי, גם צצצור סכר שהפסחו צה חממי ישרחל צלשונס, שהוראות ספירות צעצרות היא ג"כ הצל וחילוק (ועיוין מדרש תלים ליחיה) וספר הוא מקוס חסיפת הספרדים וצלשון עצרי מספר שהוא מנין, ג"כ מענין זה, ר"ל קציאת סכים וספרדים ונצוליס; וחידוש על געגעניוס שלא העיר על זה. וא"כ כונת דנינו נסים ססר המהעקס מדרך האונת צמה שרחה הצדלים שלא צצורה צין חניסס מוללחיס ואינס מוללחיס צעו"הצ. ויהפך סצעל ספר ויורה כיון ג"כ לחחת סס זה צמדות סל הויר עשר ספירת ר"ל הצדלים שצחמת סס רק הוראות שונות על הכחות והפעולות

נחמנו, וצירושלמי (ספ"ד דשנת) עם ר' ינחקן צר נחמן, אס יאיתא ח"ו חו סנני'. ומסלובותהם נראה שכבר נעלם חף מהם עיקר ונהגו המעשה שחל"כ לא הי' חולקים צמחיות. ולכן נוכל להסיק עם הספור הארוך של דנינו נסים שמצאנו צו שהיתה ח"א. ועפ"י תראה ב"כ שמה שחמרו צירושלמי שם שזה המעשה הוא צעלמו לעני ר"א הוא מפורש נבר הצנלי שרצו של ר' אלעזר וספר אותו כדבר הנעשה קודם לו. חמס נראה שיהא שם המעשה לר' אלעזר ע"י מעשה אחרת כעין זו מצד פיוחז המכר שם צמחון, והעיקר כצנלי שצננל הי' המעשה. וצמפרי המכר הוכחתי ע"י כל זה שמה שנחלל צמחמר רצ יוסף (ספ"ה דשנת) ועוד אחד (נעל תשובה) דדורנו ומנו עוקנן צר נחמי' ריש גלותא והיינו בתן רצוציתא ע"כ, שלשה מלות האחרונות הן סוספה מחיזה גלון אחרון חע"פ שנחללות ב"כ צננ"י והוס' שם וערוך ערך נתן, שרצ יוסף שהי' חי לשני דורות אחר רצ לא יחמר על אדם כי הוא צן דורו, אשר ידענו אמנו שהי' חי לצד עכ"פ קודם רצ ולפי ספור ר"ג עוד צימי התנא ר' עקינא. ושם להצתי עוד רחמי' שני' לזה מצעל סדר עולם זוטא אשר נראה כי ידע הוצע סדר הנסחיס ורשמי' גליות צננל, והוא העמיד נתן דלוליתא הנקרא שם ג"כ נתן עוקנן דורות הרצה קודם עוקנן צר נחוני' הנרשם שם דדורו של ר' יוסף. וע"ס שנקרא עוקנן זה ב"ל עוקנן דלוליתא, ונראה שמה צא העירוב לגלון המוסוף שלשה המלות שהחליף נתן עוקנן דלוליתא צעוקנן דלוליתא. והנה צמ"ע זוטא שהי' מדרכו לכתוב אלל רצו ראשי גליות ורחבמים דברורו, השמיט סתי והמלות האלו אלל נתן דלוליתא. ונראה שכוונה עשה זאת לפי מה שהוכחתי צמ"ח ספי' דברורו חינו ר"ל שצדנו ממונן צתלמוד, שהרצה מהם חיס מוכרים כלל שם רק פירושו שחכמים הנהיגוהו מלשון אדדרי' רצו, ור"ל שהיו חמה ראשי גליות שלא היו שומעים כלל לדברי האמוראים החכמים שהיו דורס והיו הולכים צדירות לצס וממרים דדדרי' כל מורה ומלמד, ורואה שהיו עושים כל דבריהם ע"פי עלת החלמים ודיניהם. רשם צמ"ע זכרם לצרבה שחכמים הנהיגוהו. ויש לי ראיות נכונות ע"ז ולא חוכל להאריך פה. ומעתה נחמר שצננל שגודע נתן דלוליתא לצעל אחרת ורודף נזיס תצלי פנות לתוסר ראשי ישיבות שצימיו לכן השמיט אללו סתי המלות ורחבמים דברורו, ולא כן אלל עוקנן צר נחמי' שהעמידו חע"י שם הוא נרשם מר' יוסף לצעל תשובה, מ"ת נראה שהי' שומע כל ימיו לדברי חכמים צעמי הוראה, וכתוב שם שנקצר צמ"י. חולי הי' מדרך צעלי תשובה לנסוע צמ"י צימי זקנהם, כמו שעושם קלת דדורנו. ועכ"פ הי' עוקנן צעלמו ריש גלותא וכן אציו נחמי' כמו שפורש צמ"ע שם. וצוה תדע להישיב דברי החכם הגדול ר' מרדכי יחאט צהערותיו לח"ד מתולדות ישראל (נר 261) ועיד רחמי' שלישית על הסופת שלשה המלות ספ"ה דשנת שלמה לו לרצ יוסף לניין את חיס דורו הנודע צמנו עוקנן צר נחמי' ולהוסוף צמימיו והיינו נתן דלוליתא, שצלי ספק ידעוהו עוד הרצה חגסים וזלתו וצפרט שהי' ראש גלות לפי הנחמר שם. ומת"נ חס לא הי' נודע מה' הועילו פומיו, ואין למיין לזה במקום אחר שילייר חס את צן דורו צפרטים, כחילו הוא נעלם לכל העולם ונודע רק לו לצד, אלל ודאי שהוספה הוא מבאון אחרון שחצו להכיר עוקנן זה צסם הכנוי דלוליתא והחליפו צנהן הקודם לו הרצה, ורשמו לאשר ירשים חיס שם כל קדמון אשר חלק כצד ועצב. והרצה הסופות כוז הרצה הרצ"ס ז"ל צמ"צ צ"צ, והרצתי גם אני צהבהותי שם. ויש להעיר עוד שהקראי יחצו את נתן זה צין חכמים ואין להם שום רמז רחמי' על זה רק כן עשו לכל חיס נודע שנחלל עליו חיזה בגלי צתלמוד, חטפוהו מלחנו ומסביוהו חליהם, צחמסם שנתנה צעצור שהי' מתצרתם כאשר עשו עם רצ ענן האמורא ורצ צסתנחי' ריש גלותא, יעויין תולדות רצ סעדי' (הערה 31).

40) בהקדמה כתב וכן אזור עוד מה שאירע לכלל ישראל צרה וצוקה והושעים הקצ"ה זולת מה שהוא צמגלת ספר אסתר ומגלת חשמונאי וצ"ל ספרים וכו' לסי שהן גליות וידועות לכל אדם עכ"ל. נראה צעליל שהי' לו חיות מגלת חשמונאי הגלוי' צימיר לכל אדם והוא היתה חלק ראשון תקורות מכציים הנחלל עוד היום צלשון ויני שהוא צלי ספק מועתקת ונעצרות כמו שצבר החלס חייכהארן צמציח שלו. והי' עוד צימי רציו נסים מגלת חשמונאים צלשון עצרית מפורסם צישראל, כי חותה של לשון יונית צלי ספק לא היתה ידועה לכל אדם, שמעט היו החכמים היודעים צה צין יהודים תחת מאשלת הערציים. וכצד מלחתי צסער קדמון גם זמן ומקום כתוצת מגלה זו, והוא צה"ג (הלכות סופרים) וז"ל קני

והפעולות שהנוראים חותם נפדיהם נשכלנו וכלם אחד אלז חין סוף צדק הנה
 וכ"ז נגד רצו התחזרים ספירות מלשון מספר ומנין שלא נמלח על תשקל כזה ונלשון
 נקבה לא נהפך ולא התלמודים ומדרשים. וקרוז אלזי אחד שגם הרמז"ע בהקדמות
 לפירוש התורה ופירושו על פסוק הנני שולח מלחך וכדומה, כיון להוראה זו נקראו
 לחכמי המזלות **חכמי הרפירות** שכן קרא חותם ג"כ שם ונמקומות אחרים
חכמי המדות ושיי חלה התוארים ענינם רק הבדלים וגבולים ראשיים שיש לכל
 יסודות הצל ע"י ההבדלים שצמנצי הכוכבים, וזה שלא כדברי הגאון זצל מטפחת
 ספרים (פ"ט) נקראו כן הגבולים צפי הרמז"ע מלשון רומי שקוראים לעבולה ספירה,
 כי רחוק אחד צעני לומר שהתמחו חכמינו דוד הרמז"ע צמלה רומית, אחרי שכל
 ידיעוהם צמחת העולם לקחו אז רק מספרי הערציים פנודע. וקלה מהם השחירו
 סם הערצו לגבולים וקראוהם גם נלשון עברי פלכיים. יעוין ליש הקון מדות הפס
 לרש"ג, הגרמים הפלכיים, ועוד שם צמח מקומות. ור"ל העבולים, שכן הוראת
 מלה זאת נלשון ערצו. והרשו להם זה צענור כי יש ממנו גם נלשון עברי פלך ירושלים
 פלך המלמה (נחמי' ג') ור"ל (בעלירק) וכן כלי הנוטה גם מטה נקראים פלך רק
 צענור שהם עבולים וארוכים. יעוין געגעניום מדרש מלות עזריות שורש פלך.
 וזהו נזין דברי ר' יהודה הלוי צפיוטו (אופן לשנת צין יו"כ לסכות מ"ס) ופלך
 רצ, למול מערצ' כל יום יצא ויפנה ע"כ. ור"ל עבול רצ וארוך ופיה גבול היומי;
 חולס מה שנתצטי אחד מתשכילי הדור צספר החדש (שצ"ע ח"צ דף מ"ג ז') להסויף
 ראוי' על דברי זצל המתפחת מספר מו"נ (ח"צ פי"ט) הנה טיבה נדבר פשוט שלא
 ידע כוונות המלות שם, ור"ל וכבר זכר אצו"נר וכו' ואחר צין הגבול והכוכבים
 הפרש מעט כי הגבול ספירי והכוכבים חיינס ספירי וכו' חומס חני חני חומר
 מעט וכו' שאני לא חלמוד הראוי' מן הספירות חלל מן התנועות עכ"ל וחילו על
 תכונת העבולה היתה כוונתו הנה גם הכוכבים עבולים לפי דעות כל הקדמונים,
 אך חין ספק שליוון צמלת ספירי כאן שהוא צהיר והעין עוצר צתוכו (דורכייטיג)
 ויחסו הקדמונים מעלה זו לגבולים אחרי שחצונו לעלמס חונויים וחעפ"כ נראים
 מתוכם כל לזא השמים משח"כ הכוכבים שהאחד חוץ צעד השני ולא יתכן לעין
 לראות מה שתחתיו ומלת ספירות שם ג"כ חין זה הוראת רצוי של מלת ספירה
 רק שם התאר עשוי משם עלם של ספיר ולא תקרא ספירות כ"א ספירות

(דורכייטיגקייט). עיון נדברי הרמז"ס (ריס פ"ג מוסדי התורה) וזה שתראה
 כל הכוכבים כאילו הם כלם נגבול אחד וחע"פ שיש צהן זה למעלה מזה. ומפני

שהגבולים טהורים וזכים כזכיות וכספיר, לפיכך נראים הכוכבים שבגלגל
 הח' מתחת גלגל הראשון עכ"ל. והרבה מחכמי ישראל אחר הרמז"ס קראו

ג"כ כלל עלם שהעצור צו הראות ספירי, ואין להאריך צזה רק מה שצריך לציאור
 האמת צכל ענין, אחר לא חשכתי מעולם מהבירה חם המקום ראוי לכך, וחולזי
 יצרכני הקורא ג"כ צציאור כוונה ראשונה של עשר ספירות. נשיצ לסיפורי מעשיות
 של ר"ג שאחרי צצרנו מלמה חלמרים העתקתם מלשון ערצו, וראינו צכל זה תחלת
 ההקדמה וכן צשער הספר חם הוא ממנו, חרומים שוי הבדלה צל"הק, (עיון למעלה
 הערה 32) נלטרן לומר שהי' גם ספר זה מעורצ עזרות וערצות כמו שחר ספריו.
 (הערה 34) חו שהי' מדרכס לחצר הקדמה קטנה לספריהם צל"הק וצחרומים עזרים
 כמו ששעה הרמז"ס צפירוסו למשניות, חולס גם בהקדמה עלמה נמלחו מלות נדדות
 שחין להעמיסם על המחצר כ"א על הוועתיו; כמו תינות מפני בעבור הכפולות
 שם צפ' וכדומה.

42) רפוס פירארה לא צא לנגד עיוני רק דפוס זאלקווא ויש צו הרבה שיצושים
 עד שלפעמים יעמוד הקורא כנצוך, ולא ידעתי חם נחתשו צדפוס זו
 חו לא. עיון לרובח (ו' ח') מהם חולה צעלמו מגופו באשר אירע לעשרה
 הרוגי מלכות' כל חלה המלות ל"ל חח"כ צצורה השלישית מזו אחרי מלות
 "ומה נשרפו צחש וס"ת עמהם" ונאות חח"כ הלשון והנה מהם (ר"ל מן י' הרוגי
 מלכות) הי' ר"ע החסיד הדולדור, ועוד (ז' ח') "וכן הי' ר' שמעי' ל"ל ר"א
 בר' שמעון. ודף י"צ ח', דברים כפולים ומשוצשים. וט"ו ח' צענין גדול שוממו
 צערון (עכ"ל חציו) על קריאת שם רצ ורצו ודומיהם, הרבה צצושים ומלות צלתי
 מוצתה, וציחוד השמע שם המלה "שמור" וקרא לא רב ולא דין ומה שנחמל

אם צן פֿיליפּוס (1) צנה דמענות שליש כאשר שמע מהללחות אציו
צמלחמות כי בצד על שונאיו , ויזעק :

„אציו המלך צל יותיר לנו מקום לעשות חיל
ולקנות שם וגבורה צין לוכדי ארצות!“

יגר עליו רוחנו צקדצנו , ואנחות נמלט מלצצנו על זלון לצו המצקס
להשים זר תפארת צראשו , אס יסער כסופה על שדמות כדמל , ויציא
פיד ואיד על צני אדם , ויחזה צמפלתס וישמח . האמנס ! לצ החושק
צתשוקה נמלח לצעד על צמתי צין והשכל , אס תאיד לפניו תמונת
פני אפלטון , ילצס צגדי ששון ומצח גיל יחגור , כי שערי החכמה צל
סגרו אף אס לצרו הקדמונים לקחי תושיה כחול היס , גס כי שצו
הראשונים ממעיני הישועה כמי הידן עוד פלב אלהים מלא מים , אין
מספר לגליו אין קלה למצדיו , תהוס אל תהוס קודא לקול לצודיו .
והרעיון יחדה צשמחה את פניו , כי יציט ויתצונן מה דצו מעשי ירי
אדם אחד ! —

חכמת הפילוסופיא היא עטרת תפארת ולניף מלוכה לכל החכמות ,
היא תגציה עוף , למען תשזף עין קרוץ מחומד צענינים
מופשטים , אל שדי תתגצר ועל אל אלים נפלאות תדצר ואל על תשלח
ידה ; היא תולין האדם לחדרי טצע תעשהו לצלי חת מהצלי דמיונות
והזיות משפטים נמהדים . תסלול לפניו נתיצ ישכון אור השלימות ,
תישרהו לשחר אמת ונדק ותלמדוהו אורה מוסר להיות מטיצ ומחונן למין
האנושי צימיו ולדורות , והיא השיתה עטרת פז לראש אים חיל , אשר
תהלתו חופפת עלי עטי . — כי תשוט עינו צימים הקדמונים לדעת
ראשי אצות הפילוסופים , אשר זרמו מטרות עוז חקירותיהם ומושכליהם
עלי תצל אלה , צלנתור אחרי חדות מני קדם (2) לקרוא הדורות מראש
מקדמי ארץ , צעת אשר עדן אפלה מנודחת פרושה על מושצות צני
אדם , רק נחרוש להכיר דיעות והגיוני ראשי חכמי יון ורעיוני נצוני העס
הזה , אשר הגדיל תפארת האדם צכל מעשי יופי נשגד ונפלא , (3)
אשר הנעים חיי שוכני צתי חומר צתחצלותיהם , אשר הליק פלגי עונג
צכל עסקי צני חלד . דוד לדור ישצח מעשיהם וגבורותיהם יגיד דוד
אחרון אשר לו לצ מרגיש ונפש משכלת . עתה אקרא לך פיתגורס המהולל !
הדר כצוד הודך אציע , ולקפתך אצער צקהל דצ .

כדבורה

(1) אלכסנדר מלך מוקדון .

(2) אבעל דער פארוועלט .

(3) דאו שזחנע , דאו ערמאבענע , דאו וואונדערבארע . —

פיתגורס.

אחד משבעה חכמי יוון.

תולדותיו וקורותיו, מעשיו ומעלליו, חקיו ותורותיו, הגיוניו ומדעיו.

בן צדקה לחיים ומרדף רעה למתו:

(משלי י"ח ט"ו).

זה שנים לא כצד חזינו כפלאות מעריץ ארץ, המכין לעמים מטבח,
עתודי ארץ הודיד מכסאותם, מכה עמים צעזרה צלתי סרה,
רודה באף גויים, דרך צלי חשך, ועל מאורת לפון ידו הדָה. —
ההפיק זממו? קמה גם נלצה אלומתו? אם עמדה עזודתו הנכדיה?
לא! אצדה תוחלתו ונלחו! מרגיז ארץ מרעיש ממלכות חולש על גויים
נגדע לארץ וילך צתֵהו לא דרך. עמל הדֵה וילך און וצטנו הכין מדמה —
לכן השליך כזית נלתו וכפתו לא רענגה; גם שמו וזכרו יסוף, וכלא
היה יהיה. אולם ארהצ טוצ ושחר אמת ותושיה צל ידע שדך, זודע
לדקה יקלר חסד, ודרכו צל יסוף מקדצ אדם רצ. גם שמך פיתגורס,
יחיה לנלח צל ירלה שחת, כי דורש טוצ היית, אמת חפלת צטוחות
וצסתוס הודעת חכמה. שמך יהי מהלל מדור דור, ולזודע יקוס אגיד
מעלליך הדצים.

איש נשגב העומד לנס עמים אליו גויס ידרושו, אף כי טמון צאדך
גויץ עוד ישתו מי חכמתו, כמו כדוצ ממשח יסוכך צאצדתו על
המון חוגג, ותקות אנוש תפרח כחצללת כי נחזה מה עלמו האונים אשר
השכיז יולר תצל צלצצ יולר אשה. אז נראה ונהדר עינינו, פחד ורחצ
לצבינו, ונפשינו תשמח אלי גיל ותעלוזנה כליותינו צאמרנו: גם זה
אחינו צשרנו הוא!! —

מנעווארכום הוא הי' אחד מכנעני ארץ וצא מצור דצתי (1) לו מאסת
 ערי כנען (2) העורצת מערצה עיד סאמאם לעיד הזאת לרכול מרכולתה;
 שס נתנו לו משפט אזרחי ארץ, וישצ שמה עם כל בני ציתו ומשפחתו.
 לפי דעת המלומד מיינערס היתה שנת הולדתו זה שנים אֶלְפִּים וארבע
 מאות ושש עשרה. נתחלת חינוך צנו למד זה אלל קרעאָפִּילום היוני
 צעיר מולדתו סאמאס, אח"כ הלך האִי קיראָס, ויאזין לקח מפי החכם
 פֶּערעקידעס עד מות מורהו זה; גם נסע העיר מילת (3) שמה ישצ
 כאשר הגד. לנו לרגלי חכמי יון טאלעס ואנאקסימאנדער, וַיִּשְׁתָּה
 דעת ותושיה צלמא מפיהם. ט אל עס יעלהו ללכת ארצה מזרים, לשמוע
 תצונות הכהנים צקריות מוף (4) ותחפנחם (5); אולם אס נפלס צמאזני
 השכל לימודי פיתגורס, ונחזה איך נצדלו דעיווי מתודת אנשי יאניען
 דרישת שני האכמים האלה, יאחז הספק אותנו האס למד צאמת לימודיהם.
 זאת נראה לאמת, כי נסע מאיי יון ארצה מזרים, כי הארץ הזאת
 היתה אז שרתי צדיעות דצתי צדיעות וצפרט צמחצונות כומדיה אשר
 הסתירו והעלימו מעין כל זר. יאמבליכום הגיד, כי פיתגורס צמסעו
 מזריתה גר זמן מה הארץ כנען להשתעשע צחצרת תלמידי מואשום (6),
 וכומדי ארץ כנען אשר הציאוהו צחדרי סודיהם, גם עצר צאזיה פלכי
 ארץ סוריא לדעת וללמוד הנהגות וחקי יושביהם. כאשר כתת רגליו מעיר
 מולדתו לכסוע ארצה מזרים, נתן פאליקראטעס אדוני העיר צידו אגרת
 שלוחה אל אמאזים מלך מזרים, צתוכה רלופה הצקשה שהנלך יסית
 חנו עליו וישים לו יד למען יוכל לגשת לצתי מדדש חכמי מזרים וחדטומיה;
 אפס המה היו לו לשטן, כי מעיר אחרם (7) שלח לעיר מוף ומסס
 לתחפנחם; שס צל העיזו הכהנים פניהם למאן צמלות מלכס, אך קוו
 להפחיד אותו על ידי עמסס עליו נסיונות קשות וזרות, לצעזור יסוב
 אחר מצקשתו וַיַּעְזֹב מלחפון להיכנס תוך פניעות סודותיהם. (צתוך

שאר

(1) טירוס.

(2) פֶּעניציען.

(3) טילעט, שמה נסו צגדי משי המפוארים אלל חז"ל צסס בלי מילת.

(4) מעספִּים.

(5) טהעבען, ואס הסצעים פתרוהו — דאפֿנע — לא כן דעתי כי האותיות

והתנועות מורות יותר על טהעבען, ואולי שהחפנחם נצדל מתחפנס, והאחזונה

היא טהעבען, והשנים דאפֿנע.

(6) חד מן חצריה נלה לפתרו על משה דנינו ע"ה.

(7) העליא פאליס.

כדבורה תעוף מלמח למח תשוט מפרח לפרח ומכל גזיעי הנלנים תמוץ מון תקצוץ צמעיה, לתת אחרי כן מאכל שמים — מה מתוק מדבש? וכל תשצב נפשה אם היא לצדה תעשה כופת, רק צחצחת עתה תחיה תעמול ותעצור להציע נחילים: כן אנשי מעלה, אשר אלהים נתן כלצם להורות וללמד, טרם ימלאו את ידם לשדת צקדש, מכל עם וגוי ילמדו, ומכל מצין ומשכיל יקחו לקח, ועל כל דבר וענין יפקחו עיניהם למען יוכלו להפיץ צימים הצאים אורם על בני דורם, ולהטיב צתובות הגיונם ושימו כחם וראשית אונם. כל ינחו וכל יתענגו להשיג שם ושארית צעד נפסם לצד רק יתאמנו ויתאוששו להוסיף שפעת תצונתם ולהלמית זרעי חסד ודק נעמי אמת ואמונה עלי תלמי לצד אנשים נצחרים מקשיצים וטהורים. נקשה משחק למו, על כידורי חדש ישכזו כעל דמשק ערם, וצלהות מות כל יתנו מורך כלצם. צמלח נחשתה וצערור צדל יראו כי יאפפוס רשעי ארץ, נחלי צליעל כל יצעתוס, כי נעלים התה מתמים מחלל כל קרצץ מחומר ההמון, רוח מרום מתנוסס צקדס ונשמת שדי תצונם. וכמו צחשאל שוכן מעון מרום חין יר רע כלצם, וצנגעי אדם כל ינגעץ. צו וקיאקלון על משטיניך, חיש ענתות 1), על לודריך אשר הבישו רגליך לנחשתים, יעץ כי נצאת להם ימים יצואון, וצשרת להם הדצרים אשר הרחיק ה' על שפתיך! — לדראון עולם יזכרו שמות מצקסי רעתך, צן פענערעטא 2) אשר מקכו לך סף רעל להוריד צשחת חיך, על כי דרשת אמת ואמונה, ולדק ומשפט נזלו משפתיך! — גם גודלך צן מנעזארכוס 3) היה לער ומכאוצים, גם מנת חלקך היתה לרה ולוקה! לא צעדך וצעד ציתך עמסת נטל המלאכה על שכמך; אפם להצקיע כשחר קדני אורך על פני תצל ולדרים עליה.

ואתה קורא נעים סלח נא אם חס לצי צקדצי וצהגיגי צערה צי אם הידאה ומרוצ דגשותי המלאות אהבה והפלאה דצדתי עד כה. אחלי! ירצץ לפניך אחרי כי אשמיע צמקהלות תולדות ומעללי והגיוני האיש הגדול כאחד הענקים צין חכמי קדם! —

פיתגורס החכם המפואר צקדמוני היונים והמיסד מדרש האיטלקים נולד, לדעת רוצ דורשי הקורות צעיר סאמאס. שם אציו מנעזארכוס

1) ירמיה הנביא ע"ה.

2) באקראטס איש אהוני.

3) פיתגורס, אשר תולדותיו אנוחנו בותצים יגס.

כאהבת צחור עול ימים לרעיתו פתתו, דשפיה דשפי אש שלחצת יהי, אשר לא תעזזנו אף דגע הן צהקין הן צחלוס; על כל אשר יציע למרחוק או יראה צקרוז שם יסקיף תמונת אהצתו לנגד עיניו. צומרת לפור שמים ממעל, צָרָן יחד עופות צקר, צשאון גלים צדכיי הכהר, צרסי לילה המתנוללים בצדקים עלי דשא, צפעורי ללים, צשוסנים מתפתחים, צזרוח הילל צן שחר ותלהט הלפידה, צתמונת ירח יקר הולך, צתוך הכנצים צהלס נדס צביר צשחקים, צכלס ימלא המראה הנעימה והחקוקה עלי חשן לצו; עט צדל וצפורן שמיר צל יחדות על לוח ספיר צצר קיים וצלתי נמוח, כאשר חרתה דגשת פנימתו, שס ידידתו צקרוז. — כן צערה אש התשוקה צקרוז פיתגורס לאסוף תלמידים ולהזיל מדלי שכלו מדעים רצים. צזממו זה הלך לעיר דעלאס, שם הקריז לאליל אפאָללֶאָ מנחת עוגות, וצגמול תודתו לְכַנְדֶּרְתָּן כהנת האליל (1) מדות מוסריות; ואולי שהוא אמר לאנשי דורו כי למד תורת המדות מהכנת הזאת, למען ישמרו תלמידיו מצותיו ותודותיו ינלורו; וצעצור זאת צקר גם היכל עיר קרעטא, אשר שם הוליכו כהן האלילה קיבעלע למערת אידא מקוס שכז (לפי הציות כמרי יון) יצוויס ראש האלילים שם צקטנותו צערישה (2). מעיר קרעטא הלך לקריות ספרד (3) ואלישא (4) ומשם לעיר פּלִיָאָס. צעיר האחרונה שאלהו מלך העיר ושמו לעאן, על מעשהו, ויען ויאמר: אור צ חכמה (5) אככי! “ צאמרו שהשם חכם (6) צל יכון רק לאלהים.

מוכתר צמדעים וידיעות, ונאזר צצינות והשכלות, שצ פיתגורס לציתו, ליסד שם מדרש מחדש, וינלח עתה להפיץ חכמתו צקרז תלמידים שוקדים על דלתותיו; ויעש לו חדר גדול צתמונת חלי עגול להכין שם צית אסיפת חזרים הסרים למשמעתו, שם הציע לימודיו צפנים כסגרים, כאלו סרף קדוש ונורא קורא אליהם משמים, וישמיעם

תוכחות

(1) כָּמָה הוּא תמיד פּיטְהִיָּא על שם הנחש Python אשר המית אותו אֶמֶלֶא

כפי כזניהם, ועיין צפֶּערֶאן להרמ"ד נ"ע. —

(2) ררי עגז — והוא מלחז"ל תימוק המוטל צעריסה ושרשו עזרות.

(3) לדעתו יורה שם זה שפארטא, ויס לי רחיות ע"ז.

(4) עליס — וכן פתר בצועעיוס.

(5) תִּילִמְוֶאָה. —

(6) זאָשוס — צל"י.

שאר נסיונות בצדות היתה גם זאת שהחליטוהו למול צער עדלתו (1). פיתגורס כל נסג אחר מכל מועלוניהם, וכל מועקי הנסיונות אשר בהם הביאו לוארו, כל חת וכל דהה, מדרך לא ידע לצנו, ויסבול צדוק אומץ כל אשר חרשו עליו הממות כל יוכל לעמוד צפניהם. צאורך הימים מלאה נפשו הצלתי פחדה, חן צעיניהם, ואחת לאחת למד חכמותיהם הנסתרות. עשרים ושנים שנה גר במלרים וילמוד מלאכת המכתב ההוגה אז צין נבזיה (2), ויעמוד להתרועע שצצתו וצקומו צשיחו וכל מעשיו עם חצרות ראשי אשפי מלרים, ועי"ז הי' נקל לו לשמוע ספורי תולדותיהם, ולקעת ולהצין כל צינות ידיעותיהם בכל כללותיהן. מארץ מלרים נסע צצלה לארץ הכסדים. ויצקר את צתי מדרשי **הַמְּגִיִּים** (3) וחכמי הורו (4). כאשר הגד לנו מהסופר המזכר הי' פיתגורס צתוך הגולה אשר הגלה במבישיו (5) מלך פרס ממלרים צצלה, ושם שקד על דלתי חכמי צני קדם שנים עשר שנה; יש אומרים כי שמע שם תושיה מפי צַפְרָאָאֶסְטֶער (6) המפורסם, ויש אומרים כי התהלך את נציאיו יהודה וישראל, ומהם למד הקי העצרים ומשפטיהם. אפס כל תהיה תפארת האמת להחוששים כזאת, כי הדצרים האלה מתנגדים אלה לאלה, והעתים מהם יסופרו הדצרים צלתי מסכימים יחד; והקרוצ לאמת שכותצי תולדות הכנס **בְּדוֹם** מלצם למען הגדיל שמו צעיני הדורות יצואון.

אחרי שוצו ממלרים סאמאסה הכין לו צית מדרש להפדין מדעיו צין תלמידים, ושָׁת ערפל חתולת לקחיו כדרך חכמי מלרים, וצזה לא הפיק רצון שומעיו צתורתו; אולם ידיו לא רפו ולא אצד תקותו אף כי רצו אצני הכנף אשר לווריו השכיצו על פני דרכו.

באהבת

(1) המנהג למול צער הערלה נספך צנמה מדיונות צחלק אפריקא אף אלל העמים אשר לא צאו צצרות מחמד וכפי הנראה הנוקם גורם זאת, יען הס שוכנים קרוב וצתוך קו המסוה, וכח הזומח שם גדל עד למדי, ואם כל ימולו תלמח אללס לרעת וריצות. והראיה שאלל עם קאפערן גם הנשים נמולו. וראה ומענות פאליאנבל.

(2) "היעראגליצין".

(3) פאגיסר, כמו רצ **מג** (ירמי' ל"ט ח').

(4) גיסנאואפֿיכטסן.

(5) קאסכיועס. —

(6) מחוקק הפרסים הקדמונים.

חימער, אגריגענטום, טהויראמענטום וזאלד מקומות קרא לעס
ועס להטיצ מעמד הנהגתם לעמוד על נפשם להושיע להם ידם משופטי
נפשו ומחמם המליקים והעריצים. צגלל כן קמו דצים עליו, ויזקשו
לשלוט צו יד. צקראטאנא התעורר קילאן קליין עס עשיר ונכצד, ועמד
צראש לורדיו צעצור כי מאן החכם לאספהו צחצרת תלמידיו; ולמען
הנקם ממנו אסף איש זה צני ועצדיו מקנת כספו ויִסְבֵּן צית
בוילא אשר שם התאספו הדצה מתלמידי החכם ויִלִּיתוהו צאש. כארצעים
איש מתו צתצערה, ורק ארביפפום וליזים נמלטו. פיתגורס צל היה
אז צצית זה, וינס לאנשי לאַקרים, וכאשר מאנו אנשי העיר לאסוף
אותו הציתה וילך העירה מעט אפאנטורס, וכאשר פגש גס שם
לורדים האורצים לנפשו, ויזקס מנוס ומפלט צהיכל השע הצבנות (1);
אך שם לא מלא מחיה לנפשו ויגוע וימת צחוסד וצכפן בלמוד צן שמונים
שנה.

בהקר בִּיר מימיו מצין לורי חורש, יצל מים מדליו מסלע, ילך לאטו
מצין סצכים, עדי ישגה לאפיק, והאפיק יהיה לנחל, ישא
דכיו צמוד; צל יִלְמַת צעת יוצרו שאר נחלים, רק צשוא גליו ידעך
ממקומו כל דצר הסוכצ על פני מסלתו, ללפות ארחות דרכו. כל הר
וגצע ישחיל, כל הנאחצ צדרכו יִטָּף, אינ מענוד למדולתו, אינ על עפר
איש שישים משטר צעדו, שיסגיר אותו צללתיס וצדיח, והיִמִּית מעצדיו
ולנוריו יגדיל עד ישפוך אשדותיו לתהום דצה. כן גדלה תהלת פיתגורס
אחרי מותו, ולצצורו הקימו פסל תמונתו, והגדילו יקרו והדרו ככה עד
כי החליפו ציתו צעיר קראטאנא ועשוהו היכל לאלילה צערעס (2).
וכי נשצעו איש לרעהו, נשצעו צסס החכם כאלו היה אחד מאילי מרוס.
רביִם הכוצים אשר צדלו ממנו קוראי הדורות מראש, וממנס כי צרוח
פיו הרגיע חמת דוצ שכול, אשר השחית וכלה ככר אחד; כי
החדיל שור אחד מלאכול פוליס צלחשו לו מאומה צאזניו; כי היה צומן
אחד צשני מקומות; כי הגיד מראש תולדות הטצע טרס יצואון; כי
צפעס אחת צעצרו נהר אחד, שאל הנהר צשלומו ויצדך אותו לאמר:
„אִשְׁרֵיךְ פִּיתְגוֹרָס!“

נבון

(1) טעמפל דער מועז, טעכטער דעס צעבאכ אפאלא.

(2) לפי כוזי היונים גרסה האלילה הוצת ספע וצצע.
צצ

תוכחות מוסר ואמרי השכל, וילצים בגיוניו זמעטה המליצה להמשיך
 אליו לזות השומעים ולהאיר לזצם צאור משמח ונעים. חלק גדול משעות
 היום שעשע צתוך מערה אחת עם אנשי צריתו הנאמנים הצאים צסודו
 ושס דמוז להס עמקי חקירותיו צכסות אופל ותמונות מחופשות. הגס
 כי היה לו טוצצעירו שַׁת עלות צנפשו לעוצז סאמאס, וזאת צגלל אחת
 משתי סצות; הסצה האחת להמלט ממשלה המונית לצלתי שאת עול
 המשרה להיות גוצר שופט או שוטר צעירו, והשנית להנלל מַשעַת זדון
 אדוני העיר פאליקראטעס. ויסע לארץ יון הגדולה (1), ויצא
 צאניות לחוף עיר קראטאנא אשר יושציה נודעו אז להיות משחתי המדות.
 יאמנלי כוס ופארפיריום הסופרים המגידים אשר כהנתק כפות דגלי החכס
 מן האניה היצסה, וירא דִּי גִיִּם אשר־שָׁבֶן דגים דצים צמכמדתס,
 ויקן כל הדגים מאתס, וַיִּשְׁצַ וַיִּשְׁלִיכֵם הימָה, ולכל האנשים
 העומדים סציוו הרים קולו לאמר:

„השמרו צנפשותיכס לצלתי המוית דגים!

„והעלדו מאכזל כל דצר אשר היה חי! —“

ואס נאמין לשני המגידים ידע החכס סכוס הדגים צערס הוליאו הדיגים
 צמכדתס היצסה. מכל זאת נחזה כי התהלל פיתגורס שהוא נאזר
 צכחות עליונות, לצעצור יתראה לאיש דס ונשבצ, ועי"ז אסף סציוו
 אנשים דצים מכל העס מקלה.

זורע יושר ימלא סכר לָדָקָה! צעיר קראטאנא נראה מהר גמול מפעליו,
 ופרי טרחו יצכר לחדשיו, כי דעת הזוללות והשחתת המדות נסו
 מתוכס, ותחתס מלאו ההסתפקות ופלס הדרכים קן צקדצס. שס מאות
 מיושצי העיר צאו צצרית יחד לסוד למשמדת החכס, ללכת צכל דרכיו
 ולשמור כל פקודיו; ויאספו כל הונס וחילס יחד, ויניחוהו צכיס אחד
 להחיות ממנו כל הכנסיה. אחרי כן התאספו עוד אלפים איס צצריתו
 ומלאו את ידס להקסיו לתורתו. גס צשאר ערי יון הגדולה איטליאה
 וויצילאה דרס לקחי לימודיו, וצכל מקוס הליג כף דגלו נהרו אליו המון
 תלמידים אשר יקדוהו כמעט כאלהות. אצל! מחשצות יועלי ושרי המדינה
 היו עליו לרעה ויאדצו לנפשו, יען כי פרש יד תורתו גס על ענינים
 מדיניים, ונסה צכל מסעיו להטיצ דרך הנהגת הממשלה צתוך המון דצ.
 לא לצד צעיר קראטאנא. גס צקריות מועטאפֿאנטוש, דהעגים,
 הימערד

ונקיון כסותיהם הודיע מדות ישרות. למען הרגילם צדקות הסכלות
 נתנם שלש שנים לריצוֹ שְׂמֵלָה ולחדפה צעניו שאר התלמידים, גם נלחצו להיות
 צוחדים צעוני, כי החכם לווה עליהם להביא עזזונם ורכושם צניס הכללי
 של הכנסיה. לפי הזמן והמקום והטעם (1) הפרטי של כל איש ואיש
הַתְּבוּנָה שפתייהם להחדים שנים עד שלש שנים (2) ועי"כ מלע את נפשו
 מלחץ חשק תלמידיו לדעת תמיד חדשות, וכל היה לדיק להסיר הצעיף
 מצעד לרמזיו ולהתוכח עמהם, אם יסיתוס השפק להתנגד למוסכליו
 טרם הציוס. יען כן יש צאפלה ולפניו פדוכת המסך, וידרוש לקחי
 צינותיו ויתנם לחקים לכל יעצור; ולפעמים דרש צסמו תלמיד אחד אשר
 הוקס על להיות ציוס זה מורה תחתיו. צמקוס המופת אמרו תלמידיו:
 הוא אמר! (3) ויהי הדצר כאלו אמר אותו שרף מעופף ממעוני שחקים. —
 רק התלמיד אשר הלך מסלת נסיונותיו עד קלה תכליתן צענות רוח,
 רק הוא זכה להיות מהשומעים חכמתו הנסתרת פנים אל פנים מפי
 עֲלָמוֹ. מי אשר נמוג רוח מלחץ הנסיונות, וחפץ לסוג אחר מלהתאסף
 צחדתו, לו הדשות נתונה להפדך מנכיסתו, וחלקו אשר הביח צניס
 הכלל יִתֵּן לו; שאר התלמידים עדכו לו קצר כאלו מת, ויוצלו תמוכותו
 לקצרו, וכלס לוו התמונה שמה, ולא זכרוהו עוד כאלו עצר וצטל מן
 העולם. לאנשי סודו אשר שאצו מצאד חכמתו הנסתר, צל העטיף
 הבינויו צמעטה עלטה ולעיף עדפל, צשית ליודים ומאמדים מוצעים
 (4), רק הליג להס צת האמת, נפשטת מכל כסותיה, ועדומה כיוס
 הולדה, ורק יחד נשצעו להסתיר תורת אומן רוחס; והנה הגיע התור
 אשר הורשה למו לשאול שאלות להתוכח על חיוציו, לסתור הקדמותיו
 ולצקש מופתיו, וצעלי מדרגה זאת נקראו צפרטות צס הפיתגורסים
 או המורדים (5) כי צחכמת המדידה התחילו להתצונן צהחלס לעלות
 למדרגה העליונה. אם עשו פרי צלימודי חכמת ההנדסה (6) הדריך
 אותם לאט לאט לפקוח עין צחכמת העצב לחקור אחרי יסודותיה ולדעת
 ולהכיר

(1) קאיאקטער —

(2) מפורסם צסס ההחרש הפיתגורסי — ראו פיטאגורעאישע שטיבלע

שווייגען —

(3) צלטון יוו *αυτος εφη*.

(4) זיאבאלען אונד אללעגאריען. מעטאבימען אונד מעטאפערן —

(5) מאטהעמאטיקער —

(6) געאָמעטריא — יריעת המרחקים.

נכון הדבר כי ידיעותיו מכחות הטבע היו לו למחשבה ולמחשבה עתיד
להתגשש צעיני עם הארץ ולהגדיל חקיו צעיני שומעיו. הסופדים
מגידים שהוא אחד, אשר הוא יודע בעלמו שנפשו חיה בכמה גויות צזה
אחר זה. צצואו על גפי מדומי קדש. צתוך קהל ועדה התרעה צמעיל
סדוח על הארץ, צוקן משתלשל ויורד תחת וצזר זה צענוך על ראשו,
כצד **בְּחִיצוֹנָו**, ונשוא פנים, ראובו נעדים ונחצאו וישישים קמו לכצרו.
צפניו כל בראו ילדים חשקים ותאוות, חדל מכל מאכל צעל חי, והגציל
עלמו רק על מזון תצואת הלמחים חוץ מן הפולים אשר חשך עלמו
מלאלכלס. דרכיו ומעלליו אלה תמכוהו מאוד להיות נראה צעיני מתים
מחלד כעלס שמימי בקדים ועיר. להרלות כי יקרה צעיניו אגודת
הנשואים הוציל אתו אשתו מקראטאנא אשר ילדה לו כמה ילדים וצתוכס
שני צביו טעלויגוס ומנעוצארכוס, המה אשר הופיעו זמן מה אחרי מותו
צצית מדרשו. צלתי נודע לנו האס הניח החכס אחריו מכתציס. משלי
הזהב 1) הנושאים שמו על מלחם, נראה לנו שהס פרי אלצעות
עפומארכוס או מעשה ידי עמפעדאקלעס תלמידיו.

כאשר תורת חכמי תלדים כן תידת פיתגורס פי שנים צרוחה, כי
היא היתה גלויה **2)** ונסתרת **3)**. לקחים הגלויים היו
מאמרים מודיעים דרכי המעשה אשר יעשה האדם, וצבס הזהירס לאלה
הלך ולשנול הרשע, והכין דצדיו כפי הזוקן והטעס **4)** של האנשים
הסדים לקולו פעס אחר פעס, לאנשים ולנשים לאצות ולצנים, לעס
הארץ ולסופטיו, לכל חצרה וחצרה פנה וערך מעדיו מוסדו ומלצושי
אמריו. מצקשי חכמתו שומעים לקולו אשר הרים כי התיצז על בסא
המדדס לצשר לךקתו צדציס, נצדלים ולקוחים מקדצ מספר נצחר וצחון
מתלמידיו העוציס יותר, כי המספר המלער הזה היה מכל תלמידיו
הנאמנים ולהס נתן חקים פרעיים. ואחריו כי הורה את המספר הזה
זמן דצ, ונאמנו צני צריתו צאי צסודו צלירוף נסיונות דצות, וכפו
תאוותיהס וכצשו ילדיהס והכשירו שכלס להתענג מציו אור צהיר של
החכמה הזכה ועליהס הזריח קרכי שמש תודתו הלפונה והנעלמת. אלה
מתי מספר נלעוו ללצוש צגדים לכועים, צכל עת היו צגדיהס לצנים,
ונקיק

1) נודעים צסס — ריא נאלרנען שפריבע דעס פיטאגוראס.

2) עקסאטעריש.

3) עראטעריש.

4) קאראקטער.

לעינינו צדק פלוסופי. אפלטונית. עינינו רואות כי המעין אשר תמונו
 שאלנו ידיעתו מלמודי פיתגורס, מימיו שלתי זכיס, וזהרז אשר צא
 אלינו מלקחי תורתו מסופקים אלחנו אלס החכס הזה הולידס ודוחו הול
 קצנלס. קלר פה המלע מהשתרע להליג כל אמרי תורתו הנפוליס אחד
 הכה ואחד הכה, רק למען יתענג הקורא מדצס תצונתו הסכמנו להאיר אלה
 הדצרים לעיניו:

„תכלית כל הפלוסופי. לקרוא דדור לרוח האדם ממאסר המזוקות
 „המעיקות אותן צעלות להיכל השלימות, ולהבשילו להתצונן
 „צאמתיות קיימות ונלחיות ולחקור צענינים אלהיים ולוחניים; ויען
 „כי הרגלנו מנעולנו להתדבק צדצרי החושים, לכן כל כוכל להשיג
 „יעודנו רק ללע ללע ממדרגה למדרגה. המדרגה הראשונה להתצונה
 „היא לימוד חכמת המדידה, ויען כי היא תעסוק צענינים האלמלעיים
 „צין דצרים לוחניים ודצרים גופניים, לכן היא מוכשרת ומעודתת
 „ללחך רעיון האדם להתצונן ולחקור. כל צנין חכמת המדידה יחלק
 „להתלמד צארצעה חלקיס; שנים להעיר עין בחכמת המספרים
 „(1) ושנים לפקוח לוזן בחכמת השיעורים (2). המספר יתצונן צשני
 „אופנים; צאופן האחד המספר מופשט מכל דצד ומושכל צפני עלמו,
 „וצאופן השני ללרפהו וניחסהו על דצד מה. מהאופן הראשון תדצד
 „חכמת החשבון (3), ומהאופן השני תלל חכמת הכרזן. גס
 „חכמת השיעורים צעלת שתי פנים; צפנים הראשונות נחשיז אותה
 „צמעמד ההשקט והמנוחה, וצפנים השניות צמעמד התנועה והתנודה.
 „ידיעת ההנדסה לו ידיעת המרחקים (4) תדצד צפנים הראשונות,
 „וידיעת מושפטי הככבים (5) תלמד צפנים האחרונות. הידיעה
 „היותר מעולה היא חכמת החשצון. המספרים הם הענין הראשון
 „של לימוד האדם, והאיש אשר קנה לנפשו ידיעת המספרים צכל
 „עמקי פרטיה וכללותיה, הול מלל אושר והללחה, עץ חיים היא
 „למחזיקים צה ותומכיה מאושרים. המספרים הם לו דצרים מוחשים
 „חוץ לאדם, והס ענין נקנה ע"ד לימוד צמדעים (6), לו דצרים
 „לוחניים (7). מספר מדעיי הול הולדת כחות מעטים צתוך האחדות
 „לו הסתעפות הרצוי צעלס האחדיי ושוצו אל האחדות (3). אחדות
 ואחר

(1) צאלענלערהרע. — (2) גרענענלערהרע. — (3) אריטמטיק. — (4) געאטעטריא. — (5) אסטראנאמיא. — (6) סציענטיפיש. — (7) אינטעלליגיבעל. — (8) להקל על הקורא המוזן חעתיק המללל צל"ח: — איינע מציענט-פיליש

ולחבד את עלם מרום הנשגב מכל, בני עליה אשר דרכו אורח זה
נקראים **הַבְּעִינִים** (1) ואותם אשר התעסקו בחכמת אלהית (2) צפרות
נקראים בעלי דת (3), ואחרים שמעו כפי נטית חשקם ושכלם, וכפי
הכשר רוחם, חכמת יושר המדות (4) הספקת תבואת הבית וההשדה
(5) או חכמת הנהגת המדינה (6) ואח"כ נצטוו להוליד ולהציג
לדרכי הכנסיה, או נשלחו חוצה להורות וללמד יסודות הפלוסופיה ומלאכת
הממשלה כשאר ערי יון.

סדר עבודת כנסית מדרשו צעיר קראטאנא היה לפי דעת הסופרים
על דרך זה. הפיתגורסיים כשם מאות במספר, היו יחד צאגודה
צבית אחד, כמו בני משפחה אחת, שם חנו עם נשיהם ועפיהם צסדר
כנון ומשוער. צצקר צצקר הודיע החכם או המדצד צצמו לכל בני
הכנסיה, את אשר יעשה כל היום כל אחד מאתם; וצצערצ צמו הדאשים
צכור הצחינה וצצפטו מה אשר נעשה, וְהָאֵם כֻּלָּה וגמר כל אחד פעולתו.
לפני עלות השחר קמו ממעטם להשתחוות שמימה לעצד השמש כי תלוצ
לזרח; ואח"כ שרו שירי האמער ושירי שאר מליצים ומשוררים, או
העירו רוחם ע"י זמר ונגן (7) להתאושש ולהיות חרוץ צחויות היום;
ואחרי זאת התמידו איזה שעות ללמוד מדע ותושיה, ועתה נחו
מעבודתם והתהלכו לרוח היום להכשיר רוחם להתצונן צחקירות,
ועתה השתעשעו צצד מה. צערס יצצו קציצ השלחן לאכול ארוחתם
צצד יום ציומו **נַסֵּן** כחותיהם צהתאצקות או צמרורות או לירות צקלע
או צקשת. (8) מאכלי ארוחתם היו על הרוצ לחם צצש ומיס. יתר
הזמן צלו צעניני הכנסיה או צאודות הצית, או נצצרו איש אל דעהו,
או הלכו למרחץ, או עשו עבודה אלהות. אחרי כי **כִּלְדָּה** והשחית האיש
קילאן צקראטאנא צית לימודם חצצו ליצים וארכיפפוס לחוצה עליהם,
להציג תורת מורהם צסדר צנין נאה, ולהלילה עי"כ **כְּוִשְׁבִּי** השכחה,
וצכל זאת לא חצכו מלהזכיר על העלימה והסתרה. זמן מה אחרי
זאת קנה **אפלטון** מן הפיתגורסי **פִּילֹאֲלוֹיִם** מכתב יד על פלוסופיה
הפיתגורסית, ומאת **ארכיטאם** קצל ציאוריו על משלי הזהצ ושאר
לקחי פיתגורס. ע"י אפלטון והכספחים אחריו לקחה אזננו שמץ
מפלוסופיה הפיתגורסית, וכמה נלוצים ממנה מזהירים כעין הצדלח

(1) טהעארעטיקער. — (2) טהעאלאגיא. — (3) Sebastikoi. —
(4) באראל. — (5) עקאנאשיא. — (6) פאלליטיק. —
(7) מוזיק. — (8) גישנאווישע איבונגען.

מדענת הנודעת צנתי החנוך שלנו, והנקדחת לוח השבון הפתגורסי:
 אחרי מעלת המספרים, אשר צמדש הפיתגורסיוס נתנה לה הצנורה,
 עלתה חכמת הנגון לכבוד והדר צתוכו, לחנך זה תלמידיו, ולהכניס
 ע"י ערך קולותיה, לתת להשכל המשרה על היולדים ולהכשירם לחקור
 ולהתצונן צמושכלות. חכמת הנגון היתה צעיניו לא לצד מלאכת חרש
 ואומן, אשר עליה תשפוט האוזן ותצחק לליל הקולות, אך הוא ראה זה
 גם מדע הנוסד על אצני פנת חכמת הנודיה והלרופים. החכם הזה
 המליא ג"כ מסלול הקולות (1), ותלמידיו פתחו אומנות זאת אחרי
 מותו פתחי חותם צלוח נחשת ושמוה צהיכל אליה יונה (2) צעיר
 סאמאס למשמרת לדורות. סופרים ישנים וגם אחרונים העתיקו, כי
 הוא היה הממליא כלי נגון צעלמין אחד (3), אשר על ידו האזינו ותכנו
 עקומות המנוחה צין הכרגונים. נודעת אומנות פיתגורס, אשר גלגלי
 השמים, אשר צתוכם יתנועעו ככזי לכת, משמיעים קול צמסלוליהם.
 וצתוכם יגדל קול מקול לפי גדלם מהידות מרונתם ומדחקס; לכן כל
 יפלא אם חשצ שדרוך ויחס הקולות השמימיים, הכולדים לפי דמיונו
 מהילוך גלגלי שחק והתיחסותם, כדור מול כדור, נערך ומשוער צסדר
 כפלא נעים ומהודר, הנקרא נגון הגלגלים (4); וזאת השיאה לצ
 תלמידיו הצאים אחריו לספר ממנו, כי הוא לצדו היה צן תמותה נצחר
 מכל צני חלוק, אשר אלי שחק חנוהו להאזין לזמרת צני אלהים ויריעו
 כל ככזי מעל. חכמת ידיעת המדחקים, אשר למד צהיפות צמלדים,
 השלים וכלל יותר מכל היונים אשר לפיו.

נדבר עתה מעט מהגיוניו אשר צהם השתנה (5) פיתגורס משאר
 „החכמים, ואלה הם מושכליו:

„הנקודה ההנדסית (6) היא האחד, הקו הוא הכפל, השטח הוא
 „השילוש, הגוף הוא הכפל המתכפל. שלשת זוויות הפנימיות של
 „המשולש הם שוות לשתי זוויות מיושרות וכלצות. צמשולש צעל זווית
 „כלצת שווה הצצוע של המתד המחצד שתי הללעות לצצוע של שתי
 „הללעות המקיפות החלוניות של הזווית הכלצת (7). —

המושכל

(1) טאבליטער.

(2) אשת יופיטער עליון האלילים, ומצוירת כאשה וחרצ צידה, ואפשר
 שהנציח רמז עליה צאמרו: מפני חרב היונה (יחמי' מ"ו ט"ז).

(3) Monocordae (4) כשהערענמחיק.

(5) צייכנעטע זיך אויס. — (6) מאטהעמאטישע פונקס.

(7) צ"א מיונג: אין איינעם רעכט ווינקליכטען דרייאַעק איז דא קוואדראט

ואחד הם דברים שונים ז"ל; הראשון הוא מושכל ומופשט והשני
 "יורד על דבר ידוע. המספר אינו דבר כלתי צעל תכלית, אולם הוא
 "מקור כל חלקים לכלי תכלית לחלקים שונים, והמקור הזה הוא
 "תואר כל הגופים. מספרים הרוחניים הם המספרים אשר היו דרוח
 "היורד מרם נצח כל ילד, מהם קצל כל דבר לורתו, והם כלתי
 "משתנים, הם תבנית הבריאה (1) אשר כתבניתו נולדת תצל
 "ומלואה, והם יסודי צראשית. המספרים הבלתי זוגיים (2) הם
 "נגדרים ושלמים, והמספרים הזוגיים (3) הם כלתי נגדרים מפאת
 "החלוקה וכלתי שלמים. האחד י או האחדות, והוא היסוד
 "המספרים הכלתי זוגיים, הוא הגדול (4) אשר ישואר כי נפשיט
 "תמנו כל מספר, והוא מקור כל ענין וסכום; הזוגי כלתי שלם
 "והוא ממאמר נפעל (5) וספת הדצוי והחלוק. — (6) **הַיְשָׁרִי**
 "מחוצר מהאחד ומזהוגי ויש לו שלימות יותר. הארבעי הוא
 "מספר יותר שלם, **וְהַיְשָׁרִי** (8). אשר הוא כך מספר כל ארבעה
 "הראשונים, הוא מקיף וכולל כל שיעורי הנגונים והחשזנות. —
לַעֲמֹד על פוכן מוצן תלמוד המספרי של פיתגורס לשוא עמלו
 החוקרים; היותר קרוז לאמת שמספריו הם מאמרים ליוריים
 דומזים צסמנים מוחשים על מושכלי יסודי הכחות, או על לורות חלקי
 הטבע, או כי צימיו כל היתה שפת יון על המדרגה לדבר זה על ענינים
 מופשטים, או שהחכם כל חפץ לצאד הגיוניו לפני כל איש, לכן שמש
 צמספריו להקל על תלמידיו הצנת לימודיו. פיתגורס אמד:
 "כל המספרים נוצעים מהאחד ומהאחדות ומתקשרים ז"צ, וכאשר
 "ילכו הלוך וגדול כן יקנו וילצשו תוארים חדשים ולורות חדשות. —
בַּמִּוֶּשֶׁבֶל זה ראה להודיע ולאמר שהעלם הטבור והפשוט של יולד
 הכל הוא המצוע הכולל לכל הלורות הטצעיות, הלוצסים
 מהעתק להעתק תוארים חדשים. החכם הזה המליא לפי דעת הקדמונים
 את לוח החשבון (9) הכולל חשבון ההכפל מאחד ועד מאה צתמונה
 מרצעת

צאהל איזט דאו ערצייגניס דער אין דער איינהייט לעהילטען קרעפֿטע,

אדער דיא פראגרעכיאן דער פֿילהייט פֿאן דער טאנאדע (דער איינהייט)

אונד איתרע ריקקער צו דערעלבן —

(1) מאדעל. — (2) אונגעראדע צאהל. — (3) געראדע צאהלען. —

(4) גרעסע. — (5) ליידעט ווירקונג. — (6) טעטראס. —

(7) טעטראס. — (8) דעקאס. —

(9) ונקרא צלשונס abacus

האלהית ומוסר המדות. למען זכות ארחס צענין החכמה הכללית (1)
הורה פיתגורס כזאת :

„הידיעה הנאמנה כוללת המדעים אשר לפי עצמותם צלתי משתנים
„צהיותם נלחיים וצלתי נופלים תחת ההפסד וההעדר, ורק
„מהם כוכל לאמר שם ישות (2). כל איש השוקד על דלתי החכמה
„הזאת הוא פלוסוף אמתי. תכלית הפלוסופיה היא להישיר רוח
„האדם ע"י ההתצוננות, להקמות לחלקים ולהכינו לזוא צסוד
„שרפי מעל. ככון לאדם להיות חרוץ צתשוקה נמרזה, לקרוא דרור
„לדוח מכצלי היגדים ולעשותו חפשי מעצודת החושים ומלאכת המושגים
„הגופניים, ולהכשירו לחזות מחזות שדי, ולדלות צזיו הרוחני האלהי;
„ויאות לאדם להתפלל ליושז גצוה מעל גצוהים ולחלי שחק הטוצים,
„לצעצור ועצרוהו להשיג זאת המדרגה. הפלוסופיה היא או עיונית
„או מעשית כפי עסקה או צאמתיים עיוניים או צמלות דרכי האדם.
„צפלוסופיה המעשית צל יחקור ילוד אשה דק הנלך לו ללרכי חיותו,
„אולם הפלוסופיה העיונית היא החכמה המעטירה את האדם צכליל
„תפארת. צל יזכה איש להשיג חכמת ההתצוננות צללמות אס לא
„יפדיד נפשו מהענינים המורגלים, ואס לא יסקיט רוחו משאון
„היגדים, ולא יעשה אותה חפשי מכל שאר הדצרים צולתה. לזאת
„לא יגונה ההכרח ליסד חצרה צרורה ללמוד ולהתצונן צדעת וצהשכל
„צהשקט וצדממה. —

ממשלי מוסר הנאמרים צסם פיתגורס נליע אלה הנה :

„הצדק יתחלק לצדק יחיד (3) ולצדק רבים (4). הראשון כולל
„החכוך ההחדש, עציצת מאכל צעלי, חיים, אומץ רוח, צטן
„שצעה (5) ועדמה (6). כחות נפש האדם המה השכל והיגד;
„צכל מקום אשר השכל מושל על היגד ימלא צדק ומשפט שלום
„ותושיה חן ואושר והדמות לאלהים. המשפט אינו דק תשלום גמול
„טוב להרגיל הנער להקסיצ למודיו, למען יאזין לקול תצונה כיהיה
„לאיש. המורה ידריך תלמידו על דרך היותר טוב, כי ההרגל ימתיק
„לו מהד הדרך. טוב להחדש מלצד דצרי אפע והצל. החכם יכין
לער

(1) אללגעמיינע וויזנהייט. —

(2) וחולי רומ על זה הפסוק: להנחיל אזהני יש (משלי ח' יא).

(3) פריפאטטוגענד. — (4) עפֿענטליכע טוגענד. —

(5) ביכטערנהייט. — (6) קלוגהייט.

המשיב האחרון נקרא על שמו עד היום הזו לקח פיתגורס,
בס יסוד ראשי של המדידה.

בענין חכמת משפטי הככזים הורה לתמידיו ויאמר להם:

המלה שמים רומזת או גלגל הככזים העומדים, או המרחק

„צין ככזי שנת וצין הירח, או התצל צללה וכוללת

המזרות העליונות וגם האדמה. עשרה גלגלים יש, אשר תשעה

„ממנס נראים לנו, והמה גלגל ככזי שנת, שצעה גלגלי ככזי לכת

„(וצתוכס גם השמש והירח), וגלגל האדמה. גלגל העשירי הוא

„ג"כ ארץ אחת. ונקראת ארץ הניגוד (1) הצלתי נראית, אולם

„ההכרח נותן שהארץ הזאת ישנה עלי תצל, להשלים על ידה שיווי

„חלקי הצריחה, כי מספר העשרה הוא מכלול שיווי המספרים;

„ואולי גלגל העשירי סבה אשר יש הרצה ליקווי השמש יותד מליקווי

„הירח. צאמנע כל העולמות או צאמנע ארצע היסודות נמלא הגלגל

„האששי של האחדות, והוא האש המרכזי (2), אשר הוא שורש

„החוס והחיים. האדמה איננה צלי תנועה ומצבה איננו צאמנע

„הגלגלים, רק היא אחת ככל ככזי לכת המתנועעים סביב הגלגל

„האששי. השצת אי יגמור מרולתו לשלשים שנה, הנדק לעשרים שנה.

„המאדים (3) לשתי שנים, והשמש והככז (4) והנוגה (5)

„כל אחד יגמור מהלכו צסנה אחת. מרחקי מזרות השמים מן האדמה

„נערכים ליחוסו מסלול הקולות אשר ישמיעו צתהלוכותיהם. הירח

„גם שאר ככזי לכת מיושצים מילורים רצים. האדמה היא כדור

„עגול, ומצבי רגלי צבי אדם עליה מתנגדים זלז (6). —

עינינו רואות כי פיתגורס עשה חיל צפרטות צדיעת המדידה והוא

המיסד הראשון את פלוסופיית ההנדסית. תלמידיו חלקו מעט,

פילאליים ארכיטקטס ועאפאכטורס כללו את יפיה, וציחוד עשה

פילאליים שס לתהלה ע"י צנין ידיעת מהלך העולמות אשר כן.

אחרי כי חנכו תלמידיו פיתגורס את רוחם צדיעת המספרים ומלאכת

הכנון ומשפטי מסלול הככזים, אז נערו לתורת ידיעת הטבע, לחכמה

האלהית

דער היפאטטהענזען דען קוואדראטען דער קאטהעטען גלייך. — ומי אשר

לזו חסן לדעת המופת יקראהו צלימוד מ"י לנאמר הראשון מחייקלידעם

ועיין צתי"ט צמשת הערובה.

(1) געגענערדע אבטיכטאן. — (2) צענטראלפיינד.

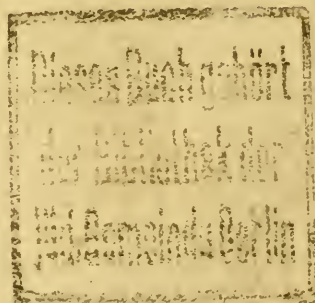
(3) נאחרס, והסופריט מסלולת הננסס החליפו הרי"ס צתי"ס.

(4) בערקור. — (5) פערבוס. — (6) אבטיפאדען.

העלמות והפנימית מכל תנועה, דומה צחמרה להאור, טבעה דומה
להאמת, יסוד כל תצל ומלוואה, כל תדע לעד, צלתי נראית, צלתי
נופלת תחת ההפקד, וצלתי מושגת רק ע"י התצונה; למטה ממנה
יעמודו האיליים (3) והארדאליים (4) והאישיים (5). צאלה השלשה
משקורות נדלים אחד מחזירו ציקר גדולה ושלמות כפי אשר יתקדשו
להמקור הראשון או יתדחקו ממנו. לדעתו היו האיליים מלצשים צבו
חומדי. — אל השלשה חיצר נשמת האדם אשר גם היא אילית אל
עליון. כל ארבעה הסוגים האלה קצלו מאת אלהים מורא, מניין כל
שכל טבע טהורה צלתי מרכצת וצלתי משתנית. יולד הכל, העלם
הפשוט צתכלית הפשיעות, והמחויצ המליאות, מקור כל ההשתנות
והעלילות, הוא עלם אחד צתכלית האחדות, וכל שאר הרוחות נאללות
ממנו כמו המספר אשר מקור כלם הוא המספר האחד. הרוחות הנאללות
הגה וְאֵין אֶפְלֹטוֹן דומות לתורת אשר תקן וחקק פיתגורס, וההצדל
הוא שאפלעון עשה אותם לצעלי טבע דוחניות מופשטות מכל חומר,
ופיתגורס הלצישם בכתנות אויר היציון (6) ואמר כי עולם אויר העליון
מלא מרוחות ארדאליים ואישיים המשפיעים לצני אדם וצעלי חיים צריאות
או חולי, והמגידיים ע"י חלומות או צאמלעות ההתנצאות, אחרית
הדברים טרם יצואון.

- (3) בעטטער. — (4) דעטאנען. —
(5) העראנען. — (6) עשתערישע היללע.

יששכר בער שלעווינגער

החזיון

„לערו להיות חדל ונעדר מכל הדברים הצלתי עומדים ביכלתו . עשה
 „כל מה אשר רוחך יאמין כי הוא ישר ואל תחוש לדעת ההמון ; צו
 „תצו כי יתן צד דופי ואל תשמח כי יהלך . העוז את מלצו צטרס
 „הורסה לו מאת צוראיו , הוא נמוג לצ ודפה ידים . המסתפק במאכל
 „וצמשתה ישיג רוח חזק , כי ההסתפקות מטרת רוח האדם מעני
 „היזרים . אין איש עלי תצל אשר ראוי לקרותו חפשי אם לא יכזש
 „רוחו . השכרות היא שבעון על זמן מה . החשק למותרות הוא
 „פתיית , כי לא ידע לרעצו חקר . — הדרך הרצויה והוא
 „הדרך הכללי , יכלול ההתהלכות עם בני אדם , הידידות
 „העבודה לאלהים , יראת הכבוד מהאנשים אשר כזר מתו , והמודא
 „ושימור דתי המדינה . צהתדועע עם בני האדם , לדרך האדם
 „לצחון (עם 1) ומלצ (2) האיש אשר עמו יתדועע . האדם החפץ
 „להתקשר צעצותות הידידות עם דעהו , יתרחק מכל מזה ומריצה .
 „יצטיח את דעהו להיות לו למשען ולמסעד בכל דרכיו , מצטח נאמן
 „ציוס לזה , וישים כל חשקו למען יסור יחד לתת שלמות איש צאחיו
 „על אופן היותר מועיל והיותר חפז . אהבה אמתית כל תלך
 „לאצדון ! תכלית כל תוכחות מוסר להוציל את האדם אל המעלה
 „להצק צדרכי אל . אל הוא מקור כל הטוב הוא משגיח על הכל ,
 „ונגד חפצו כל יעשה דבר . כי נתעסק צעצות אלהים ראוי שתשכון
 „חסידות צנפס האדם . — העבודה וההשתחוויה לאילי שחק
 „לדינה שתהי ע"י מעשים ומנהגים נאותים לטעם הנשגב והנשא ,
 „וע"י שמירת ונקיית הגוף מכל חלאה וזוהמא , וטהרת הנפש מכל
 „חטא ולצד . אסור לאדם לחלל אֶתֶן ושצועתו . אין מן הראוי לשרוף
 „את המתים . אחרי המודא והכבוד להאילים והאלים (3) יירא
 „ויכזר האדם אצותיו ופלילי האדך . דתי ומנהגי ארץ מולדתו
 „קדושים יהיו צעיני כל יושציה . —

פילוסופיא הערונית המדצרת מהטבע ומשיגיה ומקורה , אשר הגה
 פיתגורי , היתה **מִתְחַשֶּׁשֶׁת** צחפס **מִתְחַפֵּשֶׁת** , ואנחנו
 כל נדע ממנה זולת מה שנצין כפותרי חדות מהמעט אשר נמלא נפוליס
 צתוך מכתצי הקדמונים . כפי הנשמע היה אל עליון צעיני החכם הזה .
 נפש העולם (4) הנמצאת בכל מקום מקור כל חיי הצעלי חיים , הסצה
 העלמית

(1) קאראקטער . — (2) זימאציאן . —

(3) דעמאנען . — (4) וועלכזעעיע . —

„ונלתי דרך, אך אחי יחסנו על משכנותם יסחיתו יתעיצו עליה, יחד
 „כלם אמללו? כלמו כאחד ספרו תמו נכרתו? העושק והעשוק, השודד
 והשדוד

נכון עליהם, ויט נכה עד נפל היות על כל העם, כמעט היו המתים אשר
 המיתו המה רצים מאשר המית הרעש, והרעש לא היה בכל המקומות שזה,
 כ"א פה צחקה, ופה צרפיון, וזה אשר השחיר הסער חלה האש הגדולה
 והתצורה עמדה ומיס אחדים, ומאת ה' היתה נסזה, למען הסיר המגפה,
 אשר ננקל יכלה להבהות ונרוד הפגרים והחללים, אשר שטוחים היו על
 פני כל חולות העיר. ונמהומה ומצוסה זאת חרבו רצים מצני הצליעל
 האסורים וכצושים צצתי הסוהר מתסגרותיהם, וגנצו וגזלו כאות נפסס,
 גם אנשי המלחמה, והופשי משוע, והמלחים חטפו וצקשו אחרי מעמונים
 צצתים וצחלרות, וצחצרות ושללו שלל וצזו צז, כל יום ויום קצלו העשירים
 ועבדים ונכחצים, וצס יצקשו, כי יציאו את כספם וזהצס חז מקוס פלני
 חלמני, ואס לא יטו חזן, ויהנו כהף סוררת, אז צחרז יפלו עליהם
 להשחמס, וצסס תחנקס נפסס, (ואזן ויהע דיון וולגעמיינע וועלטגעשיש.
 טע, אונד Rousseau Lettre à M. Voltaire sur le Poème sur le desastre de Lisbonne,
 לייבנילענס אונד פאפפס, עס געבע קיין וואהרעס איבעל
 אין טוטן נישט). ע"ס שהחריך למעניו, ועקרי דצרו המה תצוצה
 נלחה ונכוחס למצין, על דצרי שאלת וואלטהיר, אשר הטיח דצריה כלפי
 פעלה, צחמרו חס ה' נשמים יסקיף על צני חס, חס חסד ולדקה ימשלו
 צחרן מדוע קאה פה הארץ נחלי חס צוערה, מדוע לא פלחה את פיה צמדצד
 שמה מקוס אין חס, מדוע יצערז חירי גפרית ונפר תחת שקערורית הארץ
 טל שטח משכנות צני חס, סס צנויס לתלפיות טירי חמד לנחוח, להרוס
 מצצרים וארמונות ולהרוב רצוא חס? והציצ, חמנס לא על ה' תלוותיך
 כ"א על האדם, האדם צצוצה חפר צל ידרוש, ועמול לחפוש את מקור הרע
 צשמים, והוא יושב ממולו, מהרסיו ומחריציו ממנו ילאו. חשאלך מדוע פס
 התקצצו חנשים לרצות, מדוע פה עמלו הצנויס להרים חרמונות, ולנשא
 מגדלים עד תועפות רוס בצחי שמים? מדוע לא נסו מהרה — הלא חלק
 להם צצניה — כאשר הרבישו כי החל הרעש לצוא, מדוע ככה נשחתו יושבי
 הארץ עד כי לא תיקר להם נפסס זולת רכושם וקינים? צפאחי לפון, חר
 צין פראיס צמדצד הים לר לשפוך את רוח עצרתו, אז, דור תהפכות!
 רחיתם מדרים, הלמענכס תעוצ חרן ויעתק לור ממקומו? הלצענכס יחרוס
 ה' חשטרי הטצע ומערכתם יען חפלתם צשרירות לצנס, ליסצ צמקוס הזה?
 הוא יעמוד וילפה לקצל מחתכס פקודתכס? וצזחת תצקשו כי יסנה את
 תפקידו כל רגע ורגע, כפי העלות על רוחכס, ונהג הטצע צשגעון. הוא
 יתנהל לרבב המלחכה אשר עשה מראשית, ולא יעוצ חוק וסדר אשר יסר
 מקדס צצריחם ע"ס. וכן כ' החנס לייבנין צספרו טהעחד"לע על האעקתה
 צצחה חרות הרעות המתרגשות לצא צעולס וז"ל: חזקיס ידועיס נעע
 חלחיס

החזיון בליל ראשית האביב *

() "נאמן רוח עם עושה דמיה זקן ונשוא פנים עם חנף ומרע, חשת חן ולשה מנאפת, תמימי דרך כל מעשיהם: אך עוז וחסד, וכלוא

(*) העתקה, עם הערות ונוספות.

() למען יצין הקורא על מה מיוסדים דברי חלם, ועל מה נסמך החזיון הזה, ראיתי מן הדרך, להזכיר בקצרה טרם החל לדבר, ספור הרעש אשר ה' בליסאזאן ציוס הראשון לחדש נאוועמבער שנת 1755 — הכפירה יאלה מעשיו קדם, ופני השמים צהירים וזכים היו כדלח וכספיר, תאין עז וכהס, פתאם נשמע קול המלה, קול דממה דקה תארן תחתיות וכל רבע ורבע ההגברה הסומיה הלך וגדל, עדי הארץ התנוודה כמלונה, צהים רבים נפלו ויאשמו יושבי זה, אחרים נוע התנועעו באניה בלז וים כזירים מנשמת רוח אף הרעש, חנקת החללים, ונהמת ההרובים, ולוחת החיים, אשר מפחד וחיימת המות צסצר רוח היילול, עם קול חרדת מפלת המבוליס הנשאים, וקולות קירות מקרקרות, יחדו התערצו והתצוללו להכאות חזן, הקיפה הזעקה את כל בצולות העיר ולקול לעקת האומללים והנאחחים, רעשו המגרשות, מדליה נורא היה על פני כל העיר, גם האתנים כרתו זה עם זה צריה יחדו עשו חזה להשחית כל יושבי העיר, להרוס ולנתון ולחצל כל מחמדיה, הרוח ילח מאולדותיו, וגשף צרעם ורעש, וצרבו גדול, בלי יס סתרומו, נצרו כמו נד נזלים, ולהצ חט חבלה האכיל צעצרת זדון כל חכיות החמדה, היס המהגעש פרן בצולו, וסער ברונו האיוס והנורא לצלי חוק, כמך שחף לצלע כל היקוס. גם על מי הנהר העלומים הניף הסער ידו והכס צעים רוחו, עד עלן על אפיקיו עצרו חוף וסעפו את האדמה, ומדי עצרם לקחו גם אדם גם רכוש, והאניות אשר עמדו על החוף, התנגחו והתרוללו ונחזקת הרעש, עדי נצצרו לרסיסים וצצרים ונפלו בלז יס ציוס הונפלה, עם כל עזונס ומערצס. ותצערנה נפלה על העיר ותחבל את כל מצנה, העופרת הנתכת מבנות הצתים, כמים הנגרים ארלה, נולו תכל פנות הצתים, וכונד מעמסת הבנות העיק החומות, כאשר תעיק הענלה המלחה לה עמיר, עד השח השפיל חותן והניעו עד לארץ, זקנים ונערים, טף ונשים או נפלו חללים תחת חרצותיהם, או נשרפו מאש היוקדת, המונים המונים צרחו על נפשם, אלה ערוס וערים, ואלה חסופי שט לצושים צכתת צד על צסרם אל השדה. פה הלכה חס קדורניות על מות צנה, ופה קרע הצן צבדיו, ועשה מספד תמרורים על חצן חצותיו, ומסס והלחה רן אחד צמורקת נפשו לצקש את שחיהזה נפשו, עד נפל תאין עממה לארץ. צרבע הראשון כאשר החל הרעש לצוא, נסו רבים אל צהי התפילות הגדולים, חולם חס היו הראשונים אשר נפלו, כי הרעש לפת עמודי התון אשר הצית נכון

יחידה, לזי חשקה, ותצט צעניס זורמות דמעות אל כוכזי שמים אשר אליהם אני הצעתי עתה צתאות עינים."

אולי עתה, צגעת הרוח הנעים הזה, צפארות עלים דעננים, וישליך, "המון פרחים לאלף סציז סציז לו עוד יסוצ ויעלה הים על גדותיו מימיו הזרונים, יעצרו חוף, וצתקפס וצגזורתס ינופו את הפליטה הנשארת מן הדעש, יגדפו את האומללים, אשר היתה להם אך נפסס לשלל, אשר הילוו את חייהם מהעיר הנהרסה מגחלים עפות, אל אהלי עלים ועתה תאטר מזולה פיה, ותצלע את תס לצצ עם הצליעל, את הולך לדקות עם שוקד דשע."

כל עצבותי ויגונותי עלי נאספו, וזעפת דוחי התגזרה מדגע לרגע, נפשי צקדצי דרע התמוגגה, ופי החל לדצר דצרי ריצות ולהתלונן, עדו כמלאתי רגז וקלף.

או גזרתי אומר, אולי אמת בדצר, כי מתועצות האנשים החעאים, צנפשותס, קעצ יסוד, חרצ יסכל, רעצ ימותת, הדרי אל יתפללו, וסופכים אל חיק האדמה אס אכלה, ורעש יאצד עיר ויושצי צה, לתת ללצני סוצצים דרכס דראשס?"

פחד קראני ורעדו, עמוק וסצוך צסרתי מזמותי עמדתי, ואחדי רגעים אחדים נדמה לי, כמו אשמע קול לועק ממעמקי כליותי, "איש נצער מדעת".

אני סגרתי את החלון והלכתי אל חדר משכזי, ליתן שנת לעיני, ולעפעפי תנומה.

אני שכנתי ואיטנה, כי תדמה נפלה עלי, והנה צעלטה, מאומה קדצ ונגש צלאט אל עדש ילועי, כל תמונה לא ראיתי, קול דעש צערי איש לא שמעו אזני אולם הדגשתי צקדצי, כי מאומה קדצ אלי, ורוח על פני יחלוף, יעמוד ולא אכיר מדאבו ונגע צי ופתאם דמי מהר לעשות תקופתו ומדולתו דרך מעגלי עורקי מקלותס על קלותס, ונפשי מלאה הרוחה ומדבוע, ולצי הרגיש הדגשה נעימה, כאשר תרגיש הכפס העושה פעולת לדקה וחסד, ודוחי התאמן צקדצי, כמו יהי הצא איש כמוני.

דבר צלי פחד ואימתה" אמר הרוח, הקול קול דממה דקה היה ונעים מאד כפורט על פי נצל.

סלח נא תהיה אשר תהיה" אמרתי, "אצל אמור נא לי אס אמנס צעצור דשעתס וחטאתס כי כצדה מאד, נמקו, וצאו אל שערי שאלו?"

בן אדמה היה רחוס, כי גס אליהם רחוס".

„והסוד, ההלך עם המונק כלם צאול תחתית חיים ידו? כלם תחת צתיהם אשר פוד התפוררו פון התפוללו מדעם האדיר והחזק, יללוא קצריהם? או אולי כאשר נסו לקול הדעם ממעונותיהם אשר התמוטטו רגזו עד יסודם וחשבו לפול, להמלט על נפשם, צדגע קטן, נצלעו, או נסדפו מלסונות שלהצת ילאו מצקיעי הארץ, אשר פתח וקעקע הדעם האיום? או לו פדו נפשם מני שחת, לו חיותם לא „הודדה לתחתיות צוד, אצדו כל הונס ודכוסס, וכל קנינש?"

בבה אמרתי אל לצי, וצמד נפש השלכתי עלי הציסור, צס קרלתי קודות קדיה העליזה, עיר הומיה, תשואות מלאה, ליסאצאן הצירה, את השוד והשצר, את הפגע הדע קרה אותה, על השלחן, וצמדת רוח וצמפה נפש פתחתי צחזקת היד, את החלון הנשקף על פני הבן.

רבבות מאורי אור, לצאות כדורים מזהירים, אשר ממעל לרקיע, הריקו מעליהם אור נוגה, ופני תצל הלהירו, כותני זמירות צליה, מצין העפאים העיצו נגן, וצסיר נתנו קולס, רוח לח נשף צין פרחי חמד מלאו כל ענפי כל עץ, וצין כאות שדי העטופות צידקרק חרון, צנלנים נהדדים המפילים סציצס ריח ניחוח. עוד לא ראיתי ליל נחמד כזה צראשית האציו, אולס צקרצי לא שצצ לצי, נפשי עלי אצלה מלאתי יגון ואנחה.

אולי צסן סלע אחד אשר צמגדשות העיר ליסאצאן השוממה יושצת „עתה אשה נעוצה ושכלה, המקוננת ולועקת הוי אחי והוי „אחות, ותשכח את רעצונה, המונץ צה, ואך תמונת עוללה הדעוש, „מדחפת לנגד פניה, כף אל כף תספוק, ולודחת צמדה על אצדן צנה יחידה

אלהים צעצע להיות מוסלים צקצצ תצל, עוד כל ימי הארץ לא יעצרו, לא יכלו, וצלתי ספק צחר צחמתו צחקיס היותר עוצים ונאותים לעוצה הכלל והוא שומר חוקותיו ולא יסידן לעשות רצון פרטי, כי אז יוכרח לעשות חמיד נפלאות והטצע לא העמד על עמדה, וצאשר שגס המצקס לא יפקפק על החוק הטעני הזה „סהחוק יעו על הרפה" כי הוא מיוסד על מכוני החכמה, הלא לחוק יעשה לנו האיש הקבל הכועס על ה' חס יפול אצנעל כלי נחמד חשקה נפשו צו, וינפלה, למס לא השצית החוק הזה למען הלא חמוד, הכי תקטן סכלות האיש אשר יתחר צמרעיס יען יאספו הון, יעיקו הנדריקיס צחמלעות החוק הנזכר? ולצו יועף על ה' כי לא יסיר החוק הזה." ע"ז שצרחיו הציצור להסיר תלונה מולאוי דנה רעה על וועשו ה', ומה תקיס על השאר, כי אין היקס למחלה.

לֹא אחשבה לדעת זאת, עמל היא צעוניי".
אֵת עלמותך להשיב קשתה יד שכלך, ואתה תתפלל כי אין חקר
 למעלליו? תבטש בעור זאפילה, ותעוז להביט צעוניים כהות
 לשמש? ירך קלרה מהצין מה שעיניך רואות, ואזניך שומעות, ולבך
 מרגיש, ותחפון לדעת תכלית תפעלות גדל דעה ושיגיא כח? הלא עירם
 אתה, אין אתה יודע עד מה, ומדוע לא תתחזא מפני ה', מדוע לא
 תסתיד פניך מהביט אליו?"

אֲבָל שֶׁל נָא מְדוּעַ הִרְחוּס, לֹא יַעֲשֶׂה גַם מִשְׁפֵּט לָדָק?
אֵין שׁוֹפֵט זָלָדָק, אֵין דָּן צִיּוֹסֵר וְאִמֶּת כָּאֵל שָׂדִי".
אֲנִי אֵל יָחַד אֶפְךָ זֵי, אִם אֶפּוֹכָה?"
דַּבֵּר זֵלִי מְבֹרָה, וְאֵלֶי אֲדִוְעֶךָ קוֹשֵׁט אֲמָרֵי אִמֶּת".
וְעַתָּה נִאֲדָדוּ הַיִּשְׁדִּים וְהַתְּמִימִים, לַמַּעַן יוֹסִרוּ הַחַטָּאִים?"

קצור

כן יסתרו ויקיים היפוכו, הלימוד ממורל הארץ, ועמידה השמש ושיט חגסים
 נכח כפות רגלינו, היה חלל הראשונים לפי דעתם ציהלע צלתי אפשר.
 וכל זאת ע"פ עיון וחקירה, ועל פי נסיונות רבות גדולות ונאמנות,
 נקבל הלימוד הזה, אשר היה עד עתה נגד התצווה לאמת צירור. ואם
 לפנים מחסרון הנסיון, ומחולשת ההשכלה והתצוננות, וממיעוט העיון
 והתשוטטות צהגוי העניינים החסונים. ולפנים צמסתוריית הדבר גזרו על
 חמיתיות טונות כי המה צלתי אפשר, גם עתה נזאת יוכל לארע לנו צאמיתיות
 האמונה, ולא נסמוך על תצונתנו אשר מהעדר יכולתם לחדור ולבא אל עצמות
 תוכן הדבר הפשוט משפט מעוקל, כי השכל לא יתן תמיד האמת, והטעות
 והמצוכה מזויה זו תדיר, לפיכך אין לסמוך על עד חסוד כזה, כאשר נתעם,
 אם נוזיא התולדה הנמוייפת והמקולקלת כי ח"ו אין חלקי' ויהתפוכות
 והזרות הנרחבת בעולם השפל, אשר שכלנו חלש להאמנע ולחדש עם חכמת
 העליון, ככה נוזלנו ונחטא אם ממלחמת הרגשותנו ומחשבותנו עם סודות
 האמונה — אשר מרחיקן עמוק מן האור השכלי — נשפילה ונדח אותה
 לארץ, ונשליכה ממנו עזרהותיה. גם פה אחזה שני משפטים, האחד חזק,
 אשר יש רחיה על חמיתותו והאני חשך ולא נגה לו, והוא כי צצירור מודעת
 זאת, כי אלהי' חכם וצעל יכלת ותקיף על כל והדבר מאומה מלד העדאת
 אלף עדים המחליטין ומעמידין חמיתותו, חלל זאת היא צלתי צרור, כי
 הדברים הנרחבים לנו צלי סדרים המה צאמת צלתי מסודרים, צאשר החושים
 יחזו לנו תחזות שוא ומדוחים, וידועותיו נשצצות מידעתנו, ואך לו נגלה
 חמיתת הענין, לפיכך נודה, כי צלי ספק לזקו משפטיו, אך המה חזן
 לבדרינו ושכלנו קצר ונלחא להשיגם, כי לא הונח צחקנו לדעת הכל, וכל מה
 דח"ו לצרורי סמכין ארוצא ונאמר כי צורחאי חיה טונא עמונה צחצס,
 צאשר כי טונות העולם מדונות מהרעות.

„ולא היו הנאספים אנשי מחטים“ ?

„בוי זה יתפאר, מי זה יאמר זכיתי טהרתי מחטא? אך שרי לזרו הוא
„תמים ושלם, אין צו דופי ומגדעת, אכן האנוש אנוש וחלם,
„לא יוכל להמלט מחסרון ולהתם כל דרכיו, אך קלתם היו רעים, אולם
„דעים מהמתים דרי לזכר היו“.

„שרי הוא רחום אמרת, אולם סלח נא ארחות משפטיו, ותהלוכות
דיניו ומנהגיו גם נעלמו למאד“.

„הידעת עמם מעלמך, כי תהרום לעלות אל ה' ? אמור מה תדע,
„כי בכה תשתומם על כי אין חקר לפעולותיו ? הנגלו לך
„כל תעלומות ? ובחקר כל תהום התהלכת ? הידעת אחת מני חלף ?
„הידעת מדוע תפניה עיניך הדודאים, יאמחו על שפת הנחל, או איך
„תשוענה אזניך קול הולם פעם ? הידעת איך יולידו רעיוניך השונים
„תנועות שונות צמדולת דמך, ואיך על לונך וחפנך תנווע ירך, אל
„העץ השתול צגן לקחת מפדיו ? החקרת איככה ידוע לנפשך, כי שמעת,
„בי ראית, כי שלחת את ירך, או הידעת מי הוא ואיזה הוא, ואיה
„אפוא הדבר הנפלל, אשר צאין אמר ודברים, יאמר כלצנך ובקרצך אני
„כמלא, ומה הדבר אשר ימניעך מחשוב כי התמונה צעלת שלש זוויות,
גם לה ארבע זלעים ? הדרכת וחקרת כל זאת * ?

לא

(*) וכדברים האלה, דרתי זלשוני, על עניני הדת והאמונה, והוא להאמין
בדברים ולקבלם, אם גם נפשינו סולדת מהשיבם, כי אין מחגיחין צעסקי
אמונה צנף מחזני השכל כל עיקר, הלא נראה, כי עזרנו ה' מלחחין דברים
וענינים דעים הנונאים צמערבה הטבעית, ואין ציכלת השכל לחטוט אחר
יסודם ואין עין הצדיונו שולטות צהם רק מלך החון, ונעלמים מתחת לחופק
ידעתיו, הנדע איכיות האור הנח והצהיר רתיחותיו הנפלחות. תנועת
והמרת נלויו הבורמים את הצעים והבורנים והשונותם ? סבולת האור
הנולד והספוגי המתגלה לרוב צחיונותיו צמרחותיו, וצפולותיו צחופן
מזהיל ומחריר, תכונת האש האיום והנורא אשר מעטי הקפו ובצורתו צפרולו
פרץ, אם ההצעה ללהצ ילואה, כתוצר צמבלת הטבע, ועלמיותו ופניויותו
צלתי נכר, ונסתר מרוח צינת כל אים ? הקשר האונון המחבר ומחבר
צתוכנו שני עלמייס שונים ונפרדים ? צכל אשר נפסה, נפגוש מחזות הנעלמות
מחתנו, הנצין סוד טצע הבוריים העוטרם ארתנו, ומונחים סמוכים לנו
ופועלים על חושינו, הנשכיל תכונת טפת המים ? וצנין דמך קטן המשחק
צאצקת שמש, מסתר מפקד אצדיו וגידיו ועציו ועורקיו ? לא ידענו אחת
מני חלף, דברים ואין ספורות יסוצצונו תצלי נוכל השיב עלמותם, הלאצבור
זאת נכחיש היותם דברים ושיים נונאים נכחי צפועל ? צצול קורר טכלנו
אין הווייתם צספיקות, האדם לשעמים יכשר ויאמת דבר מה, אשר אחרי

„וכאלה שמעתי רעות מאנשים אשר יאמרו מלאתו חכמה ואיש עומנו לא ידים ראש להשיצ על דבריו”.

„קרוצים מחומר! דלי התצווה! אשר דגה תאמרו, כי ארחות אל „ומשפטיו בעלמים, וצלתו נחקדים, חוקותיו ומנהגיו „ומהלכה לבצול השגתכם יגורו, ודגה תאמרו, תרתם הדרך ילך צה, „ועקבותיו יודעו לכם, דגה תאמרו, סבת עז תכם את נתיבותיו, „ודגה תדעו דרך ה' תפללו לדעת תכונתו, מולאו ומוצאו, תשכילו מה „למעלה ממכם — אזי אגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש מעמך, „האמין צוטו וצאהצת לדקתו, השכילה את חסדו ואמונתו שחה לפניו, „אזנש נאלה! האמן כי הוא ירא ויסקיף הכל וכל מעשיו אך לטוב לנו „כל הימים, אולם הלא צעד עשתותך צדיק ודלתים, העמן צדצי „מגדפות עפר שפלותך, ושים יד על פה, סתום עינים! נופל תחת משא „התללות אל תעז לחזות מחזה שדי”.

„אני לא שאלתיך, ולא נשאתי דיני למדחוק, אם שמה צאדן החיים „יפלה ה' צין הדיק והרשע, ידעתי גם ידעתי, כי יגדל וגורלם „שמה לא יתדמו, כי אחרית לדיק ישגא, כל הצדקאים יחדו יעידו, יציעו „אומר, כי לדיק ה' צדקות אלה, וישר יחזה שם גאות ה', וגם אתה „צדקת אלי כדדים האלה”.

„צדיק ה' ואין לדיק צלתי ה' לצדו”.

„אבל מדוע פה מותר הישר מן העול מעט, למה פה ההצלה ציניהם מלעד?”

„ואם גם ההצלה המעט הזה, וההפרדה ההענה הזאת ג"כ לא היתה? „מה ישיאך לך לזקש להם פדות גם פה? אם תדע צדוד כי „שאלית להם, כי ישתו מיס חיים ממעיין אשר יולא מצית ה' אם תדע „נאמנה כי מחר יהיה האות הזה, והמות יפליד ציניהם, ולימדה הצאים „ישלם חסדונם כפלים? המעט ממך כי הצדיל אלהים אתו מלהקת „הרשעים שמה להקריצוהו אליו, להמליאם שם עדנה לא פדש, וצקשת „כי גם פה דוח והללה ומרגוע יעמוד לו, ויצא פה על שכרו? ומדת „הימים פה עלי החלך ההדלה מה הוא? עד כמה יאריכו ויתפשטו „ימיכם פה משך ימי היותכם?”

„מדת ימינו מחזקת שצעים מדולות ותקופות תעשה הארץ סביב „השמש, ואם צגצורות שמונים”.

„ועתה הגזל לי המשכת זמן ימים הצאים?”

„נקבה אתה מספדס”.

קצר עינים! השמר מלכת תועה, אל תזהל צדוּחַך לַשְׁפוֹט מִשְׁפֶּט
 „מעוֹקֶל, לא רשעת הרשע המיתתהו אִכְן צַדִּיעַתוֹ מֵת,
 „והלדיק אִם גַּם לִדְקָתוֹ לֹא הִלִּיתְהוּ צִיוֹס זַעַם, אִולֵּם צִלְדִּקְתוֹ גּוֹעַ".
שא נֹא אִם הִבְדֵּל וְחִילּוֹק זֶה לֹא אִוֵּכַל לִהְיוֹן וּלְהִשְׁכִּיל".

בתיר לִי זַעִיר וְאֶחָד, אֲשַׁלֵּךְ וְאַתָּה תַּעֲנֶה, אֲמֹר לִי, אִם עֲנִיָּה
 „הִרַת אִשׁ, בְּפִרִית וּמִלֵּחַ, תַּמְלִיעַ מַצְטַנֶּה נַחֲלֵי דַקִּים, הַיְפֻלָּלוֹ
 „כֹּל מַצְנֵה יִפְגְּשוּ צְמֻדֹתָם, אוֹ יִלְפְּתוּ אֲרָחוֹת דְּרָכָם, דֵּק עַל צִית אִישׁ
 „רֶשַׁע לִשְׁדֵּךְ מִקּוֹס רָצוֹ?"

בצאתם מִמְּחֹדְרֵי כֹלָם, יִהְיוּ לִאֲזָק פֹּרוֹחַ גַּם אֲהֵלֵי לְדִיקִים".
ונחלי בליעל זִרְמֵי מִיִּם עֲזִים הַפּוֹרִלִים וְהוֹרִסִים אֶת גְּבוּלָם,
 „וַיִּשְׁטְפוּ אֶתְּךָ וּמִלֻּחָה, הַיִּסְחוּ צְמֻדֹתָם הַעֲזָה אֶךְ

זִרְעֵי גִנֵּי הַחֲטָאִים, וַיִּכְלוּ צִאֲפָם תְּקוּהָ דֵּק מִשְׁכֹּנוֹת צִנִּי עוֹלָה?"
לא יִשְׁאוּ פָנָי אִישׁ וְלֹא יִהְדְּרוּ גִבָּר, צִשְׁטָף הַלִּיכְתָּם יִשְׁיֻמוּ לִשְׁמָה כֹּל
 „כִּכְרֵךְ אֶתְּךָ זִרְעוֹהָ, יִשְׁרִישׁוּ כֹל דְּשֵׁאֵי שְׂדוֹת יִפְגְּשוּ דְּרָכָם".

והנה הַצִּלְדָּק וַיּוֹשֶׁד תִּשְׁפּוֹט, אִם תִּגְזוֹר אֲמֹר, כִּי הַצִּדֵּק הַמִּלְנֵךְ,
 „אֲשֶׁר יֵלֵךְ מִאֲוִלְרוֹתָיו, וְהִשְׁחִית מִקּוֹס לֹא יִדַּע אֵל, וּפְלָגֵי מִיִּם
 „כְּצִירִים, אֲשֶׁר הִפְכוּ צִהְרוֹן אֲפֶס, בֵּן הַרְשַׁע וְהִיכְלֵי תַפְאֲרָתוֹ, צִפְשִׁיעִיו
 „וּצְחֻטָּאֵיו כֹּל זֹאת קִדְּהוּ, אֲלֻצֵּעַ אֱלֹהִים זֹאת לְהַשִּׁיב לוֹ שֶׁכֶּר מִפְּעֻלָּיו?"
אשמוע מִלִּים מִמֶּךָ, מֵהַ תִּדְּצֵר עוֹד".

או אִם הַרְשַׁע הַמִּמְחִיד הַזֶּה אֲשֶׁר הַצִּקִּיעַ גִּאֲוֹת, צִנִּיכוֹת מִפְּאֲדוֹת, וְנִתָּן
 „מִגְדֻלוֹת צִנִּיכוֹת לְתַלְפִּיּוֹת, וְהַפְכָן לְגִלִּים נָלִים צִיוֹס אֲפֹ, גַם
 „הַפִּיל פִּרְלִים צִחֻמוֹת צִנִּי הַסּוֹהֵר, וְנִתָּן דְּרוֹר, הוֹלִיף לַחֲפָשִׁי וְחִירוֹת
 „עֲשֵׂהָ יוֹשְׁצֵי חֶשֶׁךְ, שׁוֹכְנֵי צִנִּי כֹלֹא אֲסִירֵי עֵנִי וְצִדָּל, הַלְקוּחִים לְמוֹת
 „וּמַעֲטִים לְהַרְגַּ, וְתַשְׁעָה מֵהֶם צִנִּים לֹא אֲמוֹן צֶם, אֲמַת הַדְּצֵר כִּי יֵהִי צֶם
 „מִשְׁפֶּט מוֹת, הַפְּרוֹ חוֹק, מוֹסֵד פִּרְעוֹ, אִולֵּם הַעֲשִׁירִי הוּא אִישׁ צֵר לִצֵּר
 „וְנָקִי כְּפִים, עַל לֹא חֲמַם צִכְפוֹ הוֹגְשׁוֹ דְּגִלּוֹ לִנְחוֹשְׁתִּים, בִּקְצֵר חֵי עַל
 „לֹא חֲטָא וּפִשַׁע צִצּוֹר תַּחֲתִיּוֹת, הַתִּאֲמֵר צִלְצֵךְ הַתְּדַמָּה צִנְפֶּשֶׁךְ, כִּי עַל
 „כֵּן פִּתָּה הַאֲדָמָה אֶת פִּיהָ, לִצְלַע עֲשִׂירִים אֲלִפִּים אֶדָם חִיִּים, כִּי עַל כֵּן
 „שָׁלַח הַרְשַׁע חֲפָשִׁי לְהַרְעִיד מִלּוֹקֵי אֶרֶץ, לְהַדּוֹף כֹּל מַצְנֵה כֶּקֶשׁ נִדָּף,
 „לְהַפּוֹךְ קִדְּיָה עֲלִיצָה לַמַּעֲי מַפְלָה, לַמַּעֲן תַּפְדֵּה נֶפֶשׁ נָקִיָּה אֶחָת מִנִּי שַׁחַת?"

אחדלה מִדְּצֵר כּוֹזָת, אִולֵּם צִבֵּל זֹאת שִׁמְעָתִי כְּדִצְרִים הַאֲלֵה, כִּי
 „שְׁלֵהֲצַת הַצִּדֵּק, וְשִׁטִּיפַת מִיִּם כְּצִירִים, וְחֲמַת הַרְשַׁע
 „מַעֲי זַעַם הַמָּה צִיד ה' מִלֵּאכֵי רַעִים עוֹשֵׂי דְצֵרוֹ, לַעֲשׂוֹת מִשְׁלַחַתוֹ,
 „צִדְצֻצוֹת מִדְּגִיזֵי אֵל, לַמַּעֲן שִׁצּוֹר מִלְתַּעוֹת עוֹל וּלְגִדּוֹעַ קִרְנֵי עֲמַל וְאֵן,
 וְהִאֲלֵה

„זאחרית כי יגיעו השנים אשר יאמרו חין לנו חפץ זהם, כי תשנית
 „האציונה, כלללי מתים ישועטו על פניהם ולועקים עליהם הוי ואצוי,
 „אם האורז היוסז צסתר נפסם אשר אטמו אונם עד הנה, משמוע לקולו
 „הדורזר אליהם זלאט וזלחש, יקום ממקומו יתמדמד אליהם, יאחזם
 „צערפס, יפנפנס, יפסח את לזס, יססע את קרציהס, וימדד את
 „חיהס זשאגתו. וינהוס עליהם כנהמת יס על אולתם ופסעם, זאת
 „היא שלומת רשעים, כי לא יסלמו החטאים צארץ כ"א או צרעה
 „האחוצה צעקצ החטא, וצאווו אשר ידו יסיז להס צקרוז, או צרחוק,
 „צרעה אשר תלא משלסול פעולות שונות ורצות הכלמדות ואחוצות
 „איהס אל אחותה כעצעות צסלסלת, ופתגם מעשה הרעה חין נעשה
 „מהרה, עד כי מצרכי פעולתו הראשונה תולד צאמצעות פעולות אחרות
 „המצרועעות ומתצצרות, רעה צאחרית, מראשית חטאתו אשר כנחש
 „תשון וכלפעונו תפריס".

נא אל תחדיס, כי כל חפצי להקסיז לחכמתך, ולהעיה לצי לתצונתך.
אולם ההולך צדרך נכחות, אהב צדק ושונא רשע, הנותן מלחמו
 „לל, החומל על נכאה לזז, וצרוח נרצתו יסמכהו,
 „הולך תמים, ופועל צדק, אשר לא לקח כ"א צדין וצמשט — את
 „אהציו יאהב צאהצה נאמנה, ולאויציו יסלח צלז שלס, אשר לא
 „נצצע למדמה, לא נדר צמו פיהו, אשר לא חסצ לקיים, הלצדיק כזה
 „חין כל מאוס יתרון על הרשע? לו יהיה יתרונו רק ההרגשה
 „הנעימה כי עשה הטוב והישר, והשלרה הנחמדה, והדומיה הנארה
 „החופפת עליו כל עת, לו לא יעדיף על הרשע צכל צצר כ"א צשמחה
 „הלזו זה יקוצל צאהלי צדיקים אהציו, אם נפשות יקרות וטהורות
 „לעומתו תשחקנה ותשמחנה על צואו, לו יהיה מותדו, צהפנות
 „אליו גם לז הרשע, אם גם חטאים עד מהרה יכירו וידעו גדולתו
 „וקדושתו ודוממות נפשו, ופסעים אליו יסוצו, ויאמינו צדצדיו ויצטחו
 „צאמונתס ויושר לזסס אם גם חין להס חלק ונחלה צאמונה, התקטן
 „זאת צעיניך?"

לא אוכל לנשקך, אולם שרית עלי ותוכל, אמנס אל תקלון
 „ואדצרה אך הפעם, הקלור קלרה יד ה' מפרות אותו גם
 „פה מכל צרה ולוקה?"

ה'שם את גו הצדיק לאל ואין, והכחידהו מן המציאות, או
 השמד והכרת את כל אשר סביבו מקדצ הארץ, למען
 „לא יגש אליו צצר, ואז הלל הללתהו מכל ריז ונגע, כי צולת זה לא
 „תוכל לסלק ממנו את כל מה שחשלת".

„התחשוב כי יש יליר יוכל לחשוז מתכנתס, כי חך לשון צטר יוכל
 „הגד אפס קלת מספרס? התאמן כי יש להס מדה וקצ? מדתס
 „נסתדה מנגד כל עין דואי“.

„לבי הכני ונתד ממקומו, נעיתי ידי ושלחתי אזרעותי חצוק התמונה
 הנחמדה לא דאיתי, אולם דיקס שזו אל חיקי, ומכליותי קול
 „קדל מי יתן ותבי אחריתי כמות היסדים אשר צליס־אצאן!“

„אל תאמר צלצצך „דצר הרוח“ כי צזאת אמרתי כי פה מותר הלדיק
 „אין כל מאוס, גם פה הפלה ה' חסיד לו, נקדש הישר צמעשיו,
 „נשגז ונעלה למאל, תומתו תפדיהו ותצדילהו מהפושע, התשפוט
 „ותחשוז, כי אל שדי אשר רק לך מלאה ימינו לא קשר וחצר ענג
 „ומרגוע, משוש ומנוחה, צמעללים העוצים ועצז ויגון ואנחה צמפעלות
 „רשע“?

„אתה תבושור אליך את לצ שומעך, דצר לא ואשמעה“.

„אם הרועה הזונה ההולך שוצז דדך לצו, ואס התאווה עד אצדון
 „תוקד צקרצו, דמי ימיו עודנו צאצו, שחוח ומט צלחן מכאוציו
 „ונגעיו, צאין כח נוהל ונוהס יתהלך צחולות העיר צין מלהלות שאוני
 „קרת, צכלות צשרי ושאלו וכחו, אס רשע עדין האולד חמס ושור
 „צאולרותיו האוכל עמו אוכל לחס ויין חמקיס ישתה, לא יוכל להדים
 „מלחו העז כנחושה נגד אלמנה כואצת ושכלה, אשר עשק, ועיניו המללות
 „מרתה, ומעידות על ככליו ומצימותיו הרעים לנכח יתוס דכה אשר גזל
 „כל רכושו ונחלת אצותיו לא יוכלון הצט, אס עפעפיו המפילים אימה
 „ופחד, כעפעפי שפיחיו ופתן, לא ייסירו נגד האוכר האציון, אשר לפי
 „משפטיו אלהים יוכל להסיס צסד רגליו, ולפי משפטיו אדם, יצולד וישתה
 „יינו מכרס צמדו אשר נטע לשכרון, ישא משך הזרע צדנה אשר צזיעת
 „אפו הולל אדמתו, ימשאת צר יקח ממנו, יאכל פדיו לשצעה מגנו אשר
 „שתל, יקח משכצו מתחתו, וכתנתו יפשיט, וצניו וצנותיו היולאיס
 „מצרכיו ינודדו ללחס צאדן אחרת ופורס אין להס, או ימותו עטופי
 „רעז צחיק חמס — או אס הנוכל אשר לצו ילוק כמו אצן צלימס לדמעט
 „עשוק ורלוץ, לא יחוש צרת דל, לא יסיס רחמים לאציון, יהיה דראון
 „לכל צטר, כל יושצי שער ישיחו צו, יהיה לשנינת שותי שטר, או אס
 „המושל הצדון לודר לדיק לוקח כופר להטות דין דל, ההופך ללענה
 „משפט ולדקה ציר חזקה לאדן וניח, יהיה עצד לעצדיו, אשר צסס שומרי
 „נפשו יכנס, וחיו תלואיס לו מנגד, לא יאמין צחייו ופחד יומס ולילה —
 „אס דוחאת ימים הרשעונים אשר המיתו כלס צמעלליהס המשחתים,
 צאחרות

„אלה? מדוע דבר כל איש ואיש מאישי העצב, מנקודה הזאת החלוקה
 „שאלתך סביב סביב מקלה מזה אל קלה זה, עד תשוב ותחזור אל הנקודה
 „ממנה יצאתי הכל הסכמה ומחשבה אחת, כל העצב מעשה לווית,
 „כמעשה האופן צתוך האופן, כל איש ואיש הוא טבעת וחוליה בשלשלת
 „הצדיאה, חוצרים איש אל אחיו, ויחדו יהיו תמים, ה' רכס ושלל את כל
 „והיתה העצב אחת, את זה לעומת זה עשה אליהם דע ועוז מר ומתוק
 „אחים המה, אצרים ופדקים שונים צמדדת העצב. ילוד אשה!
 „הן הארץ כגרגיר חול צמפת היס ונקודה תוך עגולת הצדיאה,
 „ועתה מי אתה היום? עליה? דרך אש לך היתרון הרצ הזה כי
 „הוקמת על צתוך הצדאים וצידך לצ מצין להשכיל ולחשוב הרעיון
 „הגדול הזה, „אולי כל דבר הרצ הזה אשר אדאם נלמד וגעדך אל
 „הסכמה ועלה אחת אשר כל חלק וחלק מתאים זה עם זה ושכלה
 „אין צהס“) קלר עינים אשר העמדת צין המלרים, והלחלת צמקום

לד

(*) משפטי ה' אחת, אך לדק יחדו, אש. גם נמלא צפדטיים שונים איזה דע,
 צלי ספק מגיע ממנו תועלת ואיזה תוספת לעוצת הכללי השוקלת יותר
 מהרעה, ואלו הרעה המעוטים לא היתה מלויה, ה' ג"כ העוצה הנמשכת
 ממנה צלתי ואלויה, ואיזהו הכס הכואה על עוצת הכללי הנולדת מרעת
 הפדטי. ומה נעמו דברי החכם לייבנין צספרו טהאדילע וז"ל סס, המשכיל
 על דבר ידע שכל נצח לעוז, וכל הרעות מצינדות לעוצה, ואעידה לי
 עדים נאמנים, הם לעין יומתק ציור נחמד למראה צהוד יפעת הארו העין
 תתפלא, אש דשתי סניור מעורצים לפי ערך הראוי, אש גם דשמים מפורדים
 ממנו צלתי מתקצנים אל העין, ונוכל לחתוך וליצור תפארת טעח מלל וכהס,
 אשר צו שחרות וכיעור תראה העין, חולם אש לא על תהפיה העמוד
 הצהרת, אשר תועיל צללס להוסיף הוד, ולשרים צחכתה את טעח האורוי
 יהיה הציור ונונים. מנן עדנים נוכל לקחת עריגת דמן אחת, אשר נשחת
 מראה אש בלמוד וצדד השצ ונחון לבן, חולם פה העמוד ליפה טגן, עכה
 מטעמים מתוקנים ומעורצים לערך צנין וסדר ההקיערצו, אש גם צהתפרד
 הצנילס, וההרכב והצפת, ימלאו צהס דצרים מרים לחק, וצניבון הנחמד כנגן המנגן
 עלי הביון צנור, מעצ הקולות, הנערכים צמדה צמנין וצמחורה. והנשקלים
 לערך התועות הנעשות צחור, עדן וענג רצ הרביש הנפס, אש המנגן יודע
 לכלל הנגונים צמסילה שלא יהיה פסס צלנינה היצנות האחקיות זו עם זו
 צערך העלים והירידה, אש גם לקולות נפרדות מההתחדות הניגון הזה יס
 פגימות וחריצים, אשר צנפס ישרטו שרעט, ככה המנלס הגדול, אשר הוא
 צעמנו יסד נובון העולמות וצלתי ספק יודע ההצצרות וההתלכרות המדגרות
 וסידורס הנאות, ולשמור תועת סירו צפלס ישר, צעות החציר ומירוחיו
 ורנונת העולמות על אופן נאות ועד.

"אזני לא תצחן מליך".

"אתה הסכלת לשאול, כי השעה השוכז צקו עקום ינוח עקום
וּלֹא יִנּוּחַ עֶקְמוֹס, כי הגשם יהיה צעל כניסה — דורכרדינג."

"ליך — וצעל התנגדות הכניסה, שיהיה צאפשרות שתהיינה צטצע
תנועות, ושלל תהיינה תנועות, חפלת כי העולם הגשמיים
צכללו יהי ולא יהיה".

"כזאת שאלתי מעמך?"

"חי ה' לצאות כי סתירה כזאת חפלת וצקשת מעמי! אם תכונת
הגשם ונחלתו, שיוכל להיות נלחץ ונדחף, מגשם שכו הקרוצ
אליו, צהכרח יוכל להיות נדחק מכל גשם אשר יקרצ אל גצולו,
ויוצא צשצילו, גס מחמת צפעוני ומדורת פתן גס מיעדת דצס
דצודים, גס מקוי סהר יקר הולך, גס מדוח סואה וסער אשר
צשערה וסופה דרכו".

"במחשבותי לא היו כאשר דמית אך שאלתיך, מדוע יד ה' שלחה
צצו את המארה, מדוע חללים יתהלכו וקול דעס
יתנו שחקים? מדוע כדודי אם יתמלטו מצטן הדרי גצוונים?
מדוע שלחן ה' כזה?"

"יען. מליאות הוית הדעס והסער והדעס צאפשרות".

"אבל מדוע צרא ליכיות העולם ותכונתו על אופן כזה? שתהיה
הווייתם צאפשרות, וילכדו צגורל המליאות?"

"אולי תתערצ לצקס כי נהרי נחלי הלחה והסך ידעפון צמעגלי
עורקיך יחסורו, ותאמר כי הצרק והחוס צגידיך וצמיתדיך
אך למותר המה? לא ילוייד כל כלי המוכן לעשות צכל מלאכת
מחשצת — מ'אשינע — צטצע מצלעדי חיכוך וספשוף".

"אבל מדוע צחוצק יד וצזרוע נטויה, הוליא ה' אל המליאות
נחשים צפעוניים, סמים מדים הווארדים לצצות צטן ולנפיל
ייד? למה צרא נמדים ודוצים וכל חיל עורפי טרף? מדוע פתח
דלתות שאול להדיק עצרה וזעס ונרות צלי די?"

פה נאלס הדוח ולא ענה דצד.

"מדוע מות צסיד חלקים, למה ימלאו צחדר הטצע נחשים עקדצים
כפירים רעצים שואגים לטרף אדם?"

"רביש כזה! דל שכל! קלד עין! צהמדילתך שאלתך מדוע ים
צמליאות חלק עמר דק כשחק מאזנים מהסס הממית צזאת
שאלת מדוע ימלא הכדור הקטן הזה, הארץ אשר אתה שוכז עליה.
הצט שמימה, שא מדוס עיניך וספור הכוכבים, ושאל על מה צרא
אלה

הייתי כמשובע ממדאה עיני אשר ראיתי — נצהלתי תחזות המדאה
הגדולה רתת ורעד כל צי אחזני השצן, כמעט לא עלדתי כז —
נשאתי עיני ואינף למעלה, ואדא והנה השמש צגזורתה צעוז יפעתה
דוס עמדה כלצ השמים, והיריעה הגדולה המתוחה ופשוטה ממעל
לראשי עד אפס גבול וסוף, חשך משחור תארה, ונדמתה לעין דאי לשיש
השחור הנצח למנצת קצר, ומטה אל ארץ אציע, והנה הר גבנון רחצ
וגבוה מאד, ועליו עמוקים הררים כהררי אל המאחזים פני שחקים,
וצין כתפותיהם יתעלמו שדמות שלג המכסות עצר פניהם, ועל ראש
האחד שן סלע מלוק אשר עליו שכן כדור קרח גדול ונורא אשר הצדיק,
ושלח לפידים וצזיקים צנפול עליו קוי החרפה אל השמש, המושכת
ויונקת ממנו נחלי מים, ומדאה צוק מדאהו, השקפתי מתחת לרגלי,
והנה מהמורות זשוחות עמוקות לא מולך תחתן, שס תשכון ללמות,
ומאחורי הרים על הרים נחמדים ונקצנים האחד גבוה מהשני ולרגלי
האחרון שכן קריה נשגבה, וראשי מגדליה הגבוהים והנשאים עטוים
צעדפלי תכלת.

„על שן הסלע החד הזה תמות הצורה דצר הרוח, הסלע מכוסה
„צרגזים קטמים צעפרות שלג, וזה יהיה לך האות, אם תכה
„הצורה צנכפה את האצק הקטן אשר ינוד שס הנה והנה לכל רוח
„אל העצר מזה אשר לימין דרך המוליך אל השוחות אזתנצל העיר עם
„יושציה וכדור הארץ ימלאדם חללים, החרצ ידושן מחלצ פגרי אכשים,
„והאדמה תשאה שומה מפני קשת דרוכה מדס הרוגיה, אז
„כתיר זעיר וכמעט קט הרגצ כמס מחוס השמש ואינו כי הסלע
„לקחו אל קרצו“.

ועד אדגיעה, כמעט שאצתי רוח, אי שמים! ורוח שלח כנפיו והוציל
דצורה אחת משמאל דרך העמק מעלה, ותתעלף ונפלה על שן
הסלע, וצטרס לאת נפשה מקרצה ספקה עוד כנפיה, ותיגע צאצקת
השלג, וינתק הרגצ ויתגלגל וירד צסתד ההר משמאל, וצהנתקו ממקומו
נחצרו ונאחזו צו על דרכו עוד רגצ אחד, ושנים ושלש וארצע, הלוך
וגדול מרגע לרגע, הוסיף עלמו, והרצה גדלו, עד כי גצר והיה לכדור
שלג גדול מאד — לאווינע — אצנים המדוצקי' צקרה, לורי חלמים, סלעים,
אשר פגש הכדור צמידו וצמהלכו, הרגיו צחמת כחו ממקומם וינטלם
וינשאם על שמו, גם הרים, גם אפיקי נחלים, אשר לפתו ארחותם
צדרך הזה, נפלו צמסך ותעדוצה הזאת, ואצק גדול ונורא עלה כקיעור
הכצן מהמקום אשר עמדו שס המגדלים איין ספורות למו — רעמים
מחרידים, מדעסס יתמוגג לצ, התגוללו מתחת, והכפילו לדצנות את

„לך ושטח מוגבל עד כי הכרחת לכנות קצולת רצוא רצנות שמעות ,
 „ואסיפת כסיל וכימה , צסס , כמו עלמה אחת שצרה את כדה אשר
 „על שכמה , והחלצ שטף חולה . קִלְר עינים ! צתקופה הנוראה
 „והאיומה הזאת , אשר זה כל לצאות הטצע יחוגו וינועו כשכור מצלי
 „מהשך , ירולו כגלגל סציצ סציצ מאין מנוח , וכל הדצרים צאו ,
 „יחלופו , יתפרדו , ויתלכדו , תמיד יתפורדו וישוצו ויתחצרו , אל
 „צינות לגלגל זה תראה ? צשערוריה הזאת צגלגל זה החוזר צעולם
 „צאין רפיון אשר אם דצר אחד פה נדחה , ויפוזר לאלפים חלקים ,
 „חוזר ונראה צרצנות מקומות , צתמוכות אחרות , צדמות כדל ,
 „וצתמורות שונות ואלפים חילופים , צצילצול זה — אשר שס כל חכמת
 „אדם תתצלע — תהרוס לצוא , לחקור מה לפניס ומה לאחור , מה
 „ראשית ומה אחרית , מה סצה ומה תכלית ? אתה צעל קצ וגצול
 „תדע מעשה ידי אומן אשר אין לו תכלית וגצול ? אתה איש טמא
 „שפתים תצוא אל הקדש פכימה אל דציר המלך ? — עתה קוס לכה
 „אתי אל מקום אחר , ושס אלאך כפלאות , תראה איך מאחרית מאחת
 „כפפי הדצורה הקרוצה למות כאחצות וכאגדות מאורעות ותולדות דצות ,
 „קורות נוראות עליהן ישתער לצך . אם תטה הדצורה הכאת כנפה
 „לעצז מזה , או לעצז מזה , קשורים וסצוכים חליפות וסיצות , אם
 „עיר אחת גדולה לאלהים , קריה צנודה למפלה תהיה , או אם
 „הנלל תנלל העיר , מלחמה תכצד על הארץ ימים דצים , מלכי ארץ
 „יתילצו , ודוונים נוסדו יחד לערוך מלחמה , גוי אל גוי ישא חרצ ,
 „ממלכה צממלכה תלחם , עד כי ירגזו כל קנזי הארץ” .

כגבינה נקפא דמי צעורקי , ותפעס רוחי צקרצי „מאחרית הכאת כנף
 דצורה קטנה נוטה למות תמשכנה שמות והריסות כאלה ?
 מעמה נסצה כל זאת ? אחרתי צעילוג לשון כמעט אזני לא שמעו דצרי .
לך וצא עמי , עד יבנה הוגעתני דצדריך הלליתני צשאלותיך ,
 „אולם אחרי שמת פניך לדצר וראית מראות אלהים הנני גם
 „אנכי אדצרה , אשאלך ואתה תשיצ” .

ערפל עז עטפני כשלמה , גוי אצד כעל מעמסו , דצ מאויר הוקל ,
 ותשאני פתאם רוח קל צין השמים וארץ , ואשמע סציצי קול רעש
 גדול אדיר וחזק כקול שאון מים כצירים שועפים ממדחק , ופני פני
 להצים , כמו צערו על לחיי לפידים וזיקי אש .
ואשמע את הקול אומר „פקח עיניך וראה סציצותך !” ופתע כאשר
 יפשוט איש צגדו ושלמו הוסד הערפל ממני .

ותחזקנה עיני , דצ מקדס יכלתי ראות , אצל ראיתי — כמעט
 הייתי

קולס המד, ההד ענה המית שאגתם לחלפים מן החבו הנורא והאיום,
קול דעם התנשא מן המזולה, עד כי כדור הקרח התגעש, דגז וזע עד
יסודו, וילך נהדים חדשים וימי להצות מצקיעי החדשים ומנקיקים אשר
הקד וצקע הדעד הזה.

ההסב עיניך והציעה אל הנהר אשר שם צמזולה מימיו עלמו ועצרו
„על אפיקיו! קרא הקול.

פרד שוחה על פני המים אני רואה עניתי צדעד וחלחלה.

שני דוניהם אמר הרוח „קנאו צאלות שכנס הקדוצ אליהם, ורוח
„עושים אשר נסך צקרצס, השיאם, להפיר צרית החצרה,
„ולקחת צודון את נחלתו, קשרו עליו קשר, צסתד המתיקו סוד,
„כרעו צרית לשלוח את ידיהם צאחות מדעיהם, זמת סוד העמיקו.
„ויועלו יחדו, להצקיע אל עדיו פתאום לזמן נכון וידוע, והאיש
„אשר רכז על הפרד הוא ליד שלוח מאת האחר וצידו אמתחתו את
„אגרת ופשתגן הכתצ לרוד ונחתם זה, להיות עתידים ליום הזה,
„להתנפל ולהתגולל על שכנס השוכן לצטח שאין ושקט מפחד דעה,
„והכדור השלב אשר עצד וחלף את ההדים הרב צהליכתו את הליד
„הזה אשר ילא דחוף צדצד מלכו, וגלי המים אשר פרצו ונפלו מההדים
„אל הנהר הזה, הציפו את הפרד עם האמתחת צה קשורים וסגורים
„המכתצים האלה אל חוף העיר שם ישכון הנגיד על כס שלום צלי
„מגור, אשר עליו קשרו הקשר, והפרד נתפס, והמכתצים נפתחו,
„וסתרי מזמות השני דוניהם נגלו, והקהיל את כל אנשי מלחמתו
„ובצוריו צכל מדינות ממסלתו לעמוד על נפסם ולשלוח יד צמצקשי
„רעתם, ולשצית ולהפר עלת האויצ, וכאשר שמעו אויצי המנוחה כי
„נודע הדצד, כי יצטר מהם לעשות צסתד אשר זממו, נפל דוחס
„ולא עדכו מלחמה ותעלד המגפה”.

תהיה מי שתהיה חלף תודות לך, לא אוסיף עוד להללותך
צשאלות הצל, אולם עזצני מהר, כי שער אחצ צעדפי וכל
„עלמותי תרופפה”.

העל כן מתה הדצורה למען תשום העיר, ויושציה ימחו מן הארץ?
„לא ידעתי דצד”.

העל כן חרצה העיר ונשמדו יושציה. למען תשצ אשת הליד הנקיה
מכל פשע אלמנה בלמודה ונעצזה?”

ישאלני שאלות לרצצות לא אוכל תת לך מענה, אלא אל תוסיף
דצד עמדי, עזצני כי כל עלמותי תרופפה”.

שכיעו

גם צעולס החומרי הזה, כל המקרות כטוֹצִים כרעות יצקשו תהלתיך. החורף נחוץ לנו כהאֶצִיב, הסתיו כהקֶלֶד, הרעם כהחדסה. מִי צֵלָה ומלולת יון הכשֶׁאֲדִים צמקוס אחד, יפיקו אֲדִים מזיקים. הפחת רוחי סערה, יציאו לנו תועלותו כרעמים המנקים כל אֶד רע. צעזור אֶהצתו אותנו, יקילו הדרי אֶש המוני פלדות; להצם הכדחק ממלך יחתר מעצה האֶדמה. כל חכם ישכיל וידע שהמקורת הכדאִים לרעים לפי דאות עינינו, טוֹצֹת אמתיות הנה, לפי ענין שכלינו, אֶש נתצונן עלימו. —

שפעת עמלויגון ושתדגו על לוארי האֶדס הן המה יודוהו למלוא מנוס צלֶדק, מחסה ציושר, לעתות צלֶדק; פגעים הרעים ילֶהירו מצין שורותם הטוֹצִים, וכפנת יקרת האושר לנו יחשצו. הן המה הטוֹצִים מכל טוֹצ ציתר עוז יושיע לצני אֶדס צמו, ורק צמו יחזק ידיס רפות, ויאמץ צרכים כושלות. אֶש גם העוני אינו תלליח אותנו, אִזי יעצז אותנו אֶלהים, ולא יוסיף לדרות עוד. —

האִיש הצלתי מתאונן צעזור סצה ככונה, או שמתאונן מאוד, נפשו ידעה לו. לצ חזק מלוד או נמס כמים, לא טוֹצ הוא. השכל ילדיק אֶך היגון הנגמל לפיהו. יואל אֶלֶלֶה, לצל יחנן אֶל ריעי האֶהוצים שום עושר והללחה, ערס הרגילו ויקשו את גופס ציגונים שונים, למען יתקיים טוֹצס צידס, כיתד צמקוס נאמן. אֶל טוֹצ כזה תכלינה עיני ונפשי תכסוף, כי לולי זאת, אֶש תשצע נפשי אֶך צנעימיות וכחשתי ותפשתי שס אֶלהי. —

השתנות לצצי תצקש עתה השתנות שירתי. הנחמה תתוס הנהי, ע"כ אֶתחיל שירה חדשה. —

בעובר אורח אשר נפשו משתוקקת אֶל המנוחה ואל המרגוע, וצהגיעו אֶל הצעה אחת קטנה, יפנה אחריו, וימוד צעיניו פאתי הככר ונאותי שדי, יערי עצות וחורש מלל, כהדות ונחלים, הנחלפים אחריו, וצדוהו העיף מתהלכו יחשוצ ויציע צכליון עינים אחרי ציתו הרחוק עוד ממנו. ככה עיני תלפינה ממדוס הצעה אשר העפילה צת שירתי לעלות — אֶך אֶש קטנה היא צערכה — המרחקים השונים והכתיצות הכדרכות וכדרשות ממעוטי צני אֶדס, ועל כי ידעתי אֶך צחכמה מרגוע מלאתי אִזי אֶתאפק פה מיונט, ואחשוצ צשמחה אחרי גמר שירתי, עס כי גדול הוא, ככה יפרה תוכן ענינה. — הָהָ ליל הדר וזקן! עד לא נהיו אֶרץ וחולות ודאש עפרות תצל, ערס נצדא היום, היית; גם אֶחדיהס תעמוד ותתקיים, ופאל מלודי אור יכהן קדקך הקודר ואדר תכלת גיוך. הוד חשכך יצקש שיר תודה. —

הלא ישנו עתה שנת עולם ולא ייקלו. הכי שכן המות חרוץ אפר, ידוע
ידביע וישז חדצו אל נדנ? הלא עוד ילעוש אותה, יחסוס כוצד פגד
מגוי הילודים. —

כזה מזון חיינו, אם לא שדמות תנוצה מצני אדם זולתינו? אדמתינו
החדרה, תדושן מרקצון נפשות רעינו אשר מנחיס צתוכה. יזול
יקר! אנהנו מחיים אותנו מפגרים מתים, כהתולעים. האם נזחול ג"כ
כמוהם, מצלי דעת ערך רפיון ידינו, חלשת מעמדינו וקץ אחריתנו? —
ראה נא צן אדם אלה המה סגלת התצל! — ומה היא התצל? אשון
ומקום קצר! — המחרשה תכתת אצק אצותינו הראשונים,
והדחת או המזדה יזרם לכל רוח. — מעפר אדם יקלד מאכל לפינו.
עומק האדמה כלה נעשה מכסה מעפר צניה. — עלי השממון נחוג
הלולים, עלי עדים נחדצות ירוקד צמחולות. ליחות גוף האדם יעלה
צתהו ויאצד, היצושת תנשא מהרוח למקומות שונים, האדמה תקח חלקה
אשר נתנה, והנפש הזכה, תשזז עלי כנפות שרפים למעונה אלהי קדם! —
עם גופינו הנשללי יחלקו כל היסודות ככללם; עד אפסיהן מפוזר ומפורד
חלקינו. מות האדם ימלא כל דצר. —

ולא לצד בצד יחלש וימות. יגוע אדם ואיו, אך גם זכרו יסף מני ארץ,
גם קצר שדיתינו ישכח ולא יזכר עוד. כמה מדינות גדולות,
ערים צלודות, אפסו, תמוואינימו. ה, מות! כאשר צדעיוני המשוטטים
צמחו חשך צחלות ליל אפתח לשכתך הנחתמה צאמש ואופל, להציע
לתוכה צנפס דעדה, מה מחזות נוראות, עיני תחזינה! כמה פעולות מלכים,
אומנות נפלאות על פני תחלופנה! רוחות עלויות אשר אזנס הקשיצ
צחיהם הסכמת התצל ושוכניה עלי מעלליהם הנפלאים, צנוחם ישיתו
עיניהם לנטות צשפל, ויחדצו גאות האנוש, דהצ רוח האדם! —

איום ונורא! מה יחזקו צכל זאת מוסדי מצטחינו. אין נפתל צדרכיך,
וצמעלליך אין עול. אין שמץ דופי להלדיק תלויות הנרגן אשר יחרף
לצצו להתממר נבדך מעפר אשפתות. אורך עד כל דצר, וציתר שאת צעד
מוסדך — צעד זעף דעמך צהודך תדעס, למען הזהיר אותנו. נוראות
דעמך יחזק כל הפוגע צו. קולו המעלה אדוכה, יסוד אנושת מכאוצינו;
המית סאווו תתאחד עם דגנת שרפי מעל, לפאדך ולגדלך. מעין כל טוצ!
טוצ אתה צכל מעשיך. טוצ גם צעד המות. — עוני, מות ותופת,
יטצצו לנו אושר הנלחי הנחמד. —

ישפיע לנו לא לצד יפעת זוהר, רק יורו אתנו מוסר השכל, לדק ומשלים. — מה שמה ענינו תחזינה? מליאות אלהים ומליאות נמלאים אחרים, וזפרטות מליאות נלחינו והשארית נפשותינו. — ולא לצד האמת והלדק אך גם האמונה תלין משמים. פה רפאות תעלה, צעד כל חטאי האנוש תפרחנה; ע"י רעש וזעם, גאה וגאון, ותאות רעות זולתם המריעות לנפש אדם. —

הרעש או הזעם ישך, כאשר נראה אגודת לצאי מעל, רצנות כדורי שחק. כשצת אחים גם יחד שוכנים צמנחות שלום, ושלות השקט ציניהם תשתדר. תמורה יקרה צקצלת וחזרת גילולי נגה, כלמו יאירו ומזהירים, ימשכו ונמשכו, יעזרו ונעזרו, מאחרים. מחזה נעימה מאהצת אלפי שנים. אין כל נמלא נכדא להיות צודד לו ככה ילמד האדם דעת, ודרך תצונות יודע לו צמחזה הנפלאה הלזו. —

ואם צינה שמעה זאת, גבר יהיר לרעה צצני אדם, אם תצתר לצ האדם לצתרים, תמלא סדר נכון צהערכתו כגלגלי שחק התגרות המשמימות והמריצות המשמיאות, ילדי זנוני הלזון הנה, המהדסים את תכונת צנין היפה, מהטצע. האם צל משתוקקת נפשך להרגיש סצת הדצר, המונח צך מאומן הטצע? אם תוכל להשפילך מריעות להקת שחקים, לאחוז לואר אחיך? — ומדוע? צעצור רבצ עפר? לעד כף רגל? — הנה מוצרות שמים כלם יענו ויקראו לך: הרף מעול ועזוז רשע, אל תתחר אך להרע! הן המה יגרשו אישון חשכינו אפלת טצעינו, וקדרות רוחינו. —

ראה נא והציטה, אח היום, איך מרעיף הנהו תרופה לעיניך הכהות מלדצת אחיו האכזר ומזמין אותך צצרק נגהו המלא נחת, למנוחה ומרגוע. הנה הוא יתן לך רשיון להציע צעלם השמים כספיר לעוהר, לצלי הענים מרחיית עיניך צתחת גערה, והוא גם הוא משתוקק להורותך חכמה ודעת יראת ה' היא אולרו. —

הנה הביון לצי שפתי תצדנה. צראשונה משתוללת הנפש ושאה תשאה (שאהי המסצצת לה מדע ותצונה) ואח"כ תתעורר פתאום מהתעלפות נחת לחדות נשמחות, גילי עדן, ואז, האח! איך תתלהצ מיקוד אהצת עושה פלא. לוית חן! החגלות נפלא! מחזה נעימה! צחכמה מתוכנה וצתצונה משולצה צשרדרי פלאות אין חקר להעמיק את האדם צהצוננות אין תכלית מיפעת סדר הדרה. ציוס צורה השמש, וצלילה רצצות מאורי אור יזהירו נגהם. כמה גלולים כדורים יתנוולו מעלם רקיע הזך, וצעיני לנקודה אחת יתאחדו. פה צל ינוח הנינוץ היקר הזה.

איפה נמצא דבר יקר ממנו צין נמצא? התצל לפאר ולשחק? או מה יכשיר אותנו ציור? שאת לתהלות אל שדי? היצירה תרעש אז צדן ארזלי שחק. מי יאמן נפשינו כמוהו לכלכל שמחות שמים? נשמת האדם העולה היא למעלה, לחזות שמה יקרת הדך עושה פלא, תשיג גם פה מושגים נשגבים להתצונן צמו, לחזק כחותיה השונים, למען תוכל עלות עלי צמתי הנפלאות, לשצוע צנעימות שמחות נלח. כל עוד תתרחצ נפשינו פה צשפל, ציור עוז תגדיל גדולה צמעוני עדצות. —

מלך העולמות, אדון צדוהים! הנך המעיד רוח צן ישי כאשר פרט על פי נצל, והודית אותו לחצר נעים צמידויו עם דננת גלגלי דקיע, עת העמיק הדחיצהגיון תהלתך — סעדני גם אותי צומידותי אלה, כי צרתת ורעט אתערצ לצצי להבציה רוחי ממעל לשוכני חומר. הוציאה ממסגד האפס נפשי, פדה ותן לרוחי הרוחה, למען יתרחצ כחו לשועט ולתור צמחותי השכל, הצלתי נחקדים עוד צתכונתך. — הורני דרך חכמתך לצור עלי טצע הנפלאה, וכאוד צקר לא עצות אפרוש אור שמח צפני לללי הליל, וצאמציעי שידתי תלא השמש צגצורתה, צחשכת חנות ליל.

עורה נא אתה קטן אמנה! והלה צפסך מלהצת האמונה, תצערות יקוד העדן; אתה אשר לצצך צימי חמודי התצל, צאצות צוית

נללל, קומה והשלך אחרי גוך רצ זה צפנינים — אס מלאת — הנה עוד יס גדול ורחצ ידי צחוף עוצ ויפה ממנו, הוכן צעצורך. המון חולדות תאסוף ותלצור צים שמים הלז. יס צלי סופה ושערה, קולות וצדקים וענן כצד, צלי צולעי צלע ושודדי נפש, צלי שיני סלעים ולורי כפיש. מתוכו תסוצ צמעמוני נלח, סגלת מלכיש, גנזי עולמים. —

אתה המתהלל צמסעין למדינות דחוקות! הלא הנך זר עוד צתצל. הרימה נא פעמיך לנסוע צהיקף הטצע הגדול והרחצ. — אך הרוח המתדומס משפל אדן, להבציה עוף צין כדורי שחק, יתצונן תכונת מרחקה. האיש המשועט חוב הארץ מצציו, ואחרי כן יסוצ לעצור פה. יודה ויאמר כי לא צא עוד מפתח ציתו החולה. — העירה נפסך ופרוש צנפי תצונתך לדאות מעל אופק הכדור, מעל אולדות סלגואצני צדד, מעל מקום מולדת כפור שמים והקרח הנוח, או משכן הרעס הגאה צלאלאי הצדק המעקצ דרכיו. התעוררי מעל לכוכבי השמים ונכילהם להתצונן צדצלים הנשגבים ונעלים מדעת קרוץ חומר. — רוחך אשר ציון מלולת התצל הנשיה הזו ימולל ויצס, יסוצ שמה לפרוש וידחיצ כחותיו השונים, למען הגלות כשרון השגתו ולהתדומס צדעיונות נפלאות. כל כוכבי אור ישפיע

הטעם כל הכניד אותנו — צחק הצורא — צסל כד כללה לנשוא.
גללה ופתחה לנו כספר השמים, ותען ותאמר: פה קרא צן אדם,
קרא וחכם! —

במה לקח טוב, תורה נאמנה צפרטים שונים! לא לצד ישות האל פה
ארגישה, אך אחזה אנכי אשית לציגם על המון משרתיו עושי לזונו. —
הנה אציעה פה זהרים נוללים, צדקים מצדיקים, צשלמת שחקים
מעוטפים ומדוקמים צלצעים, שונים מזהב וכסף תכלת ואדמון
וכל אצני יקר. ידמו ויחלו למו עלת אדם ורזון קונס, למען יכלו
צרגע אחד לרוא וסוצ כמראה הצוק. מחנות צצנות! כל גלגל יגלגל
ויתגלגל מזולתו. — ככה יורו לנו כוכבי השמים וכסיליהם להכיר תולדות
לצאס אין מספר, הנשגבים ונעלים משלימות האדם, כגלגלים אלה הגדולים
מכדור ארצנו. הן המה ישועטו כעצי שחקים ממעל לראשינו לעדים
נאמנים וקיימים. כל מעשינו יראו מצצנות דואים. דמיון פחד! מתבצק
לרוחינו הסוצ. —

ברל זאת יערצ לצ זדון לכחש צצנוית הטעם הנמלא חסד, לעשות
כוראות מדליתו הכתכן להיות שומר מעשות רע, למחסה ולמסתור
צעד תועצות גדולות ומעשים רעים המעזים פניהם לעשותם, ולהפך
מחשצות הצורא האמן, מעוצ לרע. צפני הכוכבים הנוללים יתגלו חטאים
גדולים, הנסתרים צמחצואים צאור היום, עתה יתהלכו צגאון עוזם
צמו חשכת הלילה הנקדר עוד מהמון דשעיהם העלומים ופעלתם הנשחתות
חמס ושוד אשר יחדיו צקר למו ללמות, חתמו למו צמעדות, עדי רפה
היום לערוצ, ואז צחכי איס גדודים, ילכו לשלול שלל ולצוצ צז. —
הכילי, יסתיר מטמונו וע"י החלונים יצוא כגנצ ונפש צעליו יקח. עתה
יתגודדו אנשי מרד ונדצרו יחדיו לצבוד צגד ולקשור קשר, ויכינו צחשכת
אפלה אצדון והדיסה, משפט וכליון חרוץ. — עתה דודפי זמה יתדוענו
ועגצים צפיהם, צחולות ישועטו ואכל כל פנה יאדוצו כאדי צמסתרים
לצצוע צנעימות ילרס הרע. — עתה יעלה הוואף משכצו דעבו, וישחק
על אלהים ואנשים. המון פתאים אשר לא ידעו צסת, יגלו ערותם לעין
השמים, ומעין אדם יחדרו וינוסו. הכי ירח וכוכבי מעל אך צעצור
אנשים רשעים כונו? להתהלך ולהסתתר צאורס הכהה? לא כן הדצד!
הן המה כונו להורות דעת, לתת לפתאים ערמה, לתן לחכם
ויחכם עוד ולהודע ללדיק ויוסיף לקח. — מתוך המאסר שלה תוכל
נשמת האדם לתור צמשכיות החמדה, כוכבי שמים. שמה יפקח קוח
החומר, כצלי הצליה, וכאות נפשה משועטת לשאוף דוח עדן צאין משטיין

רשף מוקדו יגיע תוך חדרי לבני, המתגעש וירגיע, ידכה ויתגלה, ישפל וירוס, מההרגשה הנפלאה הזאת המדוה גיל ודעדה, עונג וזהלה. — מי יראה זאת וכל יתלשם באון, וכל יחדד ויתר ממקומו? —

כידוע שם הצונה התקיף קו ומשקולות צמעשיו הנפלאים? מדוע תלה אך פלאותיו ומופתיו על פני כלה? ולמה שם צמנה התצל, העש המשכיל, הוא האדם לזחול צנוכה, צנדי להציע משתאה מחדש צהעצע הנורא? — הלא צעצור לצלי יהי לאדם עלה להכחיש מופתיה ולתת אומן אף צהצלתו מושג. הכי ימעטו פלאי היוצר מפלאי היצירה ולאליה, אשר ידיו כוננו? אם יגיעו דברים כמוסים ונפלאים, מהצלתו כמס ונפלא? יהי הנעלה הצצ"ת מושג לשכליני הצעל תכלית? יהי הצלתי נצח קל מהרה להשיג מהנצח? כל עוד שיתרצו פלאותיו ציתר שאת נשים צהם אמונת אומן. אם כוכל להשיג עצמותו, אזי כל יהי אלהים — או הוא לא אלהים, או, אנחנו כל בני אדם. — אך האלהים יושג לאלהים — מה מרחק צלי מדה, גבול מאין חקר צינו וצין האדם! — צאופן נפלא כזה כל ישכך חפץ רוח החוקר, צלתי דצד המסכסך אותו צמצוכה נפלאה. צאופן נפלא כזה, אין שום דצד אמת ולדק, כאותו המשמים נפש דורשיו. — המחזה הנפלאה, אשר פה עיניך תחזיקה, תאמת דצדי, וכל כוכב יסלח אור נגה על האמונה. — אם אך היית שומע מספרים הוד כוכבי שמים אלה, פאר הדרס ויפעת ציוס, היית מוסת צשפק לצלי האמין כלה. אכן עתה, עיניך דאו ולא זר, וזה חזית תספרה, כי אמת נכון הדצד. —

האח, מה משיצת נפש ומחית רוח הוא השפעת מוסר השמים! אם המושל הגדול הראה לנו דצצות עולמות, היות ממעל להם הכין כסאו ומלכותו צכל משלה, יערצו לצות שוכני חומר להכציד אזנס ולהשע עיניהם אף רגע מראות עדות לידיים נאמנים כאלה? נזודה אחר ונפנה מהצצוקן, מאין המה יצואו, ומה יצקשו להצין דעת ולהצין שמועה לעוצתינו, ודרך תצונות יודיעונו? הלא אך זאת היא הסצה הנכונה להיות תפארת עוזס וסדר תקופתס נראים להאדם. — התעורדי נפשי הכספת, דאי על כנפי הצדק ושועטי מלפונה לנגצה, ומקוטצ לקוטצ. מי יראה זאת וכל ישכיל ויצין מערת תכליתס? מי יתצונן צאלה וצלתי יודה ויתפלל לאלהים, או, יכחיש מופתיו השכל הנאמן, הגלויס והנראים? —

האדם נשלח צתצל לראות צעיניו וצלצצו יצין, ומדוע נתרומס נפשינו על כנפי החקירה הנשגבה, אם חוש הראות ושכלו הפשוט יסצצ לנו הדעה הנחוצה צמוחתינו צלי להג חכמה הדצה, יגיעת צשר?

בתנועה חזקה וצלי מהומה — יחסו צדממה מכבוד הצדק, או, מפקודתו להם ידימו צגאון קולס, מאהצתו את האדם. שמה צמעון תכלת ידיעו יחד ויזמרו שמו סלה, שמה ישירו תהלות צכנור נלה, וירננו אל אל חי שירי עדנות. —

השתוממות כזאת תשאיר אחריה עוד השתוממות — איפה עמודי השמים המשעינים אותם? מה הכח הגדול, יהזיק המשא הנורא הלז, צרוח? — הן המה תלוים על צלי מה, צדנן הממליא כל מאין, ואין מכל! — ומלצד נודך תכליתם הנדללים לכל, כל נראה את הוד דוס שלהם למוצז נדיצים, לכסאות מלכים אשר שמה ישבו כסאות למשפט, לשלוח משטרים צתצל אדלה, ולעשות משפטים נפלאים, יותר נפלאים צתכונתם? —

הח השוכנים צרוח! מה רצ תודה יתן האדם המתצונן צהוד תפארתכם, תשאות חן חן לכם! מראה נפלא! המשפעת אמתיות חדשות צכל פעם! הכל ידיגם לצס הדואה צמו, הדגשות הנעלות מעל כל צבול? כמו שתקופתם התמידית תודה ענין נלחי, כן יעידו צנפשינו תקות נלחיות. — היתכן שהעצז שס צנפשינו דעיוני נלה צכדי להלעיג צנו? דעיון כזה הוא גדוף לאל הטוצ ומיטצ, אשר לא יצלר מנו כל דצר. — **שא** נא עיניך שנית השמימה, ודלה חצרה נעימה ציפי אלה מכותרה. — אתה הנלל צמולות מחמדי התצל, הנה, הציעה וכלמה תכסה פניך. אם הסהר הלז יוכל למשוך צכחו את היס ממעמקים, צזרמות מימיו וחזירתם (פלוטה חונדי עבבע) לשמרים מאדים דעים ומזיקים, מדוע לא יוכל השפעת מוסרו, (יין חוראוישערי צייניפלוט) להעתיק יון דעיוניך העללים מגדותי האדמה הדעלים, ועלן, לצך הנשחת ממולות התאות העפושיות? — האם לא טוצ צעיני, יימשך אותך לשמחות ארץ ושמים? הדוחות הנשגבות הנלרפות מקצעת תדעלת החושים, ואך לצדדים נשגבים תכסופנה, הן הנה תטעמנה מפרחי מליאותן, מחיי החיים, מצושס ולרי הללחת ימי החלך — כי צלעדס, מה שאר טוצי התצל? דעות על דעות, והטוצות, גם המה הצל ודעות דוח, כי גם הנה נעצזו מאתנו. —

עוד נראה שמה הצעה צלי קלצ. — נשכיל ונתצונן, אולם, גם המה צלי חוק יעצורו. — כח הדמיון העיף יללול כעופרת, וצכל זאת יפרוש אצרותיו מחדס, וישיצ להתדומס — ישכח או ישיג מערת תכלית. ככה תגדיל שמחתו ותוסיף מגמתה. — פה אדוזה מוסצה משרפי שחק ושוכני

ומפריע, ולקרוש אחרים דברים נשגבים, אמתים ונאמנים. שמה כל תצוא
 כזרה להיות מתנכרת, אך כמשיכה לציתה. ומקום מולדתה, וצפלאותיה
 תשוצ תתפלא. — שמה תתלש גאווה צהכירה הוד מחנצתה, ומרגשת
 מעל כוכבי מעל מרום קינה. — צאיה שם נכנה הדקיע הזה? —
 בעצור שהשמים מכלכלים הנפש, כהארץ את הגוף ויסצצו לה חיי נלח
 אזי נכנה אותו צסס מרעה הנפש, כי שמה צנאות דשא העדן תדצן,
 ועל מי מנוחותיה תשצע צנעימות נלח. —

ערת ראה נא והציעה, ככה יעריכו מערכות השמים את הללחות
 חיינו. איפה נמלא מחזה יפה ממנו? עיני נכהו — נפשי נדה
 מהמון נהרי נחלי נחת, מעיני מאורדים המשקים אותה מי עונג כשכורה,
 מדעיון אל דעיון. — פה הוא העדן הצלתי נאצד עוד. הו! לו יכלתי
 להגיע פה עד עץ החיים הגדל פה — כי צמקום זה כל נזהרנו על
 אכילתו; פה כל ישמור דרכו להט החרצ המתהפכת, ואך אם האדם
 יוכל לקטוף פרחיו, ואכל וחי לעולם. —

דבר עד הנה דאינו עינינו מוסר משולצים צחן; אולי מעשי ידי אמן
 מצני האדם, יעטיצו יותר צעיניך? לכן, קומה נא והתצונן, גס
 עלי תכונתם צחכמת המדידה, (מאטהעמאטיק). — איך כלס נועדו
 צמספר, צמדה וצמשקל. פה יראה חכמת הצונה, החכס מכל, ולס
 צנין המקדה, כאשר יאמרו הצעדים צעס. — אם כלס ינואלו, איך כל
 אחד צלעדי תועלת. התועלת נלחמת עס היופי צעד היתרון והשאת, הנפלא
 עס העוז; דרצוי הפזור כל נראה צכ"ז איזה פזור (פערטוועדונג),
 להצל; המכלכל הצית הכין הכל צמשפט וצמשוויה. מה כליל יופי! חדשים
 לצקדים! חדש לעין אדם המתצונן עליו לפעמים, כי יגלו תמיד חדשות
 איך חקר. עגולות יעלו צעגולות צלי קץ, מחוברות צמחוגות יחד יסוגרו
 צלי קצצ. אופנים צתוך אופנים עד איך תכלית. מה שפעת עולמות
 המלעיגים עלי אדנינו, דחוקים אלה מאלה מאין מדה. מה גבול דיק
 מרחצ דוח הוא המקום אשר צתוכו יסוצו ויתגלגלו. — נללה דעת, אנוס
 קדון מחומר, השיג עדך תכונתם וחין ערכס. צהמון פלאות אלה סדר
 נכון ושלות השקט תשתדר, צמשמעת נלח ילכו צמסלותם על תקופתם,
 ולא יעצטון אורחותם. חרפה וכלמה להנמהרים צמעשיהם, מצוכים
 ולא סדרים. עולמות פגעים תמיד יחד ואינס נפגעים. חרצוצ נאמן,
 קשר קיים, וצכל זאת יפרדו לאחדים; יתעו ולא נתעו, מצוכה צלי מצוכה —
 סאון צלי סאון — ימהרו צתנועה תמידית וצכלס מנוחה והשקט —
 צתנועה

הנפש, כחותיה המזומנמים לפי דלות עין, יתפשטו ויקיפו רחצי מזרות
 שמים. יתזונוו צמעשי אלהים, ויתדמו לו צמעשיהם הנפלאים. —
האדם נצדא לכבודו ולאשרו. התשוקות העדינות תעידנה ותתעורנה
 בקרבן, למען תקדלנה האושר הנלחי צתוכנה. — הנפש
 נטצעה צמולה דעה ולא תוכל דלות, צצנה משוקלה צדצת חללה ואזהצת
 געולה. — הולא אותה ממעכנה המתועצ, שא עיניך, ורלה מלוקתך!
 איכה לך מקומך מוקף מעולמות חין מספר, הכוללים עלי נפשך האפלה.
 הנך נלכך צדצת זה צמהשגחה הטובה, ונהיית לשצוי האמונה. איפה
 תצונה משוללה, דעת מדשעת, מוליאה אותך חפשי, מהשציה המאושרה,
 תפקח קוח מאסר העדן? אל אלהים הוא, ממעלת שדי מאהצתו את
 האדם! תוכל לשעות עיניך משפעת ההוד, דצת תפארת, המדעיפים
 עליך, שמי מעל? צעולס יראה אלהים צאלה להאדם פה אמונתו וטובו.
 יערצ עוד לצצ האנוס להמדות את פי ה' ולצדז תועה נגדו, ולהפין
 צעיקי שמים, שהדי מדומים חין מספר, הנכצדים והמועילים? איכה
 יגועלו מעשיו הממהרים אותו לשחת צלי! —

אולי לא צדעת אדצד, ודצדי לא צהשכל, אך מצציר מלים חכמי,
 כזה ידמה כל דצד לנו הנשמע צלי דלונינו ותצקש מופת קלר
 ופשוט מסדר למוד השמים האלה, צעצוד שאינך תדנה לקרות אותם
 שמה; אזי נטה חוץ והקצז לקול מלי. הנני אגיד לך מופת חדש המוסד
 ב"כ על אצן האמת קומה וצקש לך הצדירות — הרחק נפשך משאון
 הקריה והמית העיר; אסוף דעיוניך צסתר יחד, כצוש והעלד כנפי כח
 דמיונך — סגור חושיך — אל תעורר איזה חתדה — הכין נפשך לעצדות
 התצונה — ואך היא גם היא צקדצן תשתדר — ואז, צנפש דומיה תחקוד
 צעת חלות ליל, צהשקטת העצ. — ואלה השאלות יעלו, אז על רוחך
 הנוטה אחרי התצונה. —

מה חכמי? — ומה חיי? — מאין? — מאין האדמה? — מאין
 הגלגלים האלה המאודים כדורי שחק! — וצעצוד שאנחנו פה כלנו חיים
 שופע חכמי, שיש פה איזה נלחי קדוש אשר אמר ויהי כל אלה, כי האפס צל
 יצדא המליאות והנמנאים. — כמה תכונות נפלאות נדלו צהצנין
 המשונה, וצתנועותיו? תכונה צצנין נפלא, צל יתהוה אס לא מצונה
 חמן חכס; לא מצני אדם, כי איכה יוכלו לצדוא דצד, הצלתו משיגים
 צעלמס יחס איכותה וערך סדודה? — ועד עתה לא נודע עוד נמלא
 יותר גדול וחכס מהאדם. — מי מניע המשאות הנודלות האלה? מי
 מלה את החומר הדומס להתלצס צתמונות שונות ומי נתן לה כנפים
 לעוף

ושוכני חומר, יערצו יחד ארץ ושמים. — הם הניחני יולדי להציע צעמקי פלאותיך; מי ישצע לחזות צנעימות אלה? צמקוס, גם שרפי שחק ילאו מהגות מספרם. — הכלם עתה, גדר יהיר המתעשר צהון הנדמה לחלק דצצה מגרעון, נגד הון הנלחי ואשרו. — וצכל זאת יצקס הצליעל מופתים על חזוק אמונתו. הכי אלה המה נגד עינוך מעטים? הלא אותות ומופתים הנראים יראו לשמאל לקטני אמנה, צערי דעת, וכאשר יאמתו לנו דצר, יכסו פניהם כלמה וצו. האיש הצצון ילמוד מליאות האל הצורא מהטצע הנפלא, ואך כאשר ירדמו צני האדם צתדדמת הפתיות, אז ישלח אות או מופת, צעצור הקיטס פתאום מתרדמתם, ולהורותם הדרך הנכון למליאות האלהים הנפלא צלתי צעל תכלית. מי משניהם הוא היותר נפלא? לצרוא שמש וירח, או להעמידם על צולס? אך הצהמה הצערה צל תראה פה צלתי נקודות מאירות, ולא כן האדם, המחונן דעה, צינה והשכל מאלהיכ. —

אולם מי לא יראה ויצין מליאותו, מלצד מעשיו הנפלאים? אותו, מערת הטצע? מי יפנה עין וישעה מפני הליל, ולא ישאל: מי יסד גלגלי כודאות אלה, על פני תהום החשך הלל? מי אצר זיקי אש צחיק הליל הזקן? מי פצר כוללי ליל, כאצק צוער צכיור השמים? מי הוסיצ השוממה והאיר האפלה? מי הוא המוליא והמציא צמספר לצאס, ולכלס יקרא צסס? — הלא אתה הצורא הוא היוצר המחיה כלמו, אתה הוא האמן הגדול, אשר אמר ויהי, לזה ויעש הצנין המצוכה וצכל זאת מסודרה! הה פקח נא עיני למען אוכל לקרות תורת מעשיך המלאים פלאות. — תדמה לנפשי עת החיים כרגע, והנלח כהלח, למען תעוף צשמחה למעון עדצות! — מתי אחזה, אשתומס צפלאות אמתיות? — מתי אשליך מני, העפר הזר, המחתי ^{נשי} אור הנפש? — מתי תעוז צית חומרה, מעטפה הצליה, למען תחצק ממך צין להקות שרפים? —

ובכל זאת יתדצו קטני אמנה, צמרד וצמעל יכחישו צאלהים ואמונתו הגאווה תלחס צהצל תצונתה, נגד האמת הישר. הנה היא מגדפת לצס העקוצ והאנוס. מה שפל הוא, צצוי מאוד לצ הצלתי מאמין! רוחו קנרה להשיצ גדולות ונפלאות — מתועצ ומטומא מעלמותו לצדו מעלמותו, צן רגע אחד. חפלים ותשוקות טוצות נחצשו צעמון; כי לולי זאת היו אלה לצדס צלעדי השכל הנכון, מעודדים ג"כ צו תקות נשצצות ופתחו לפניו שערי שמים מקוס סדר וחכמה, טוצ והשגחה, יחד יתנו עידיהם וילדקו, וימלאו תשוקת הנפש הזכה. — הנפש המצקשת **אשר תתגדל צתשוקתיה, ותתרומס צהשגותיה צדצות** ההשתכלות תתדצה הנפש

הפותח לנו שער כפת הרקיע הנורא הנטוי על ראשינו מלמעלה צמפתח כסף לרוץ צליל, ועולמות איך מספר נדאו לנו צגלוי ולא צהסתר. — עולמות הנסתרות צעלם היום תחת מכסה השמש הגאה והמקנא! — דוגר נא, תוכל לפתוח לי פתח יותר רחב ונעים? — הֵה, מי יתן ויכלתי הצט אך שמך זוהר מהמלא השלם אשר לו קוֹתה נפשי הכמהה! כאיל צליה אל אפיקי מים תערוג כן תערוג נפשי הלאמה מצין סמחות הארציות אל עוֹשֶׁה. —

איפה נשקף ארמונו היפה, מקדש מלך עולם? או, איזה צוער אש כסא כבודו? הלא אתה יודע! — הכך קרוב אליו — ממך נטוי ידיעה שחורה סצצ שפדירו מלאה הוד — או, כל יוכל הגד לי מי מצניק המעופפים המשוטטים ללוא ושז כמדאה הצזק, את מקום משכנו הקדוש? —

אתן תזרות! **את** עיש עם קצולת צניך, או, אתם כימה וכסיל, הבידו! אס אתם תנהלו צטה הנתעים צצכי יס, ותציאו אותם אל חוף נאמן, אולי תדעו"כ, אל מקום איפה אטה רגלי למלוא אותו? — הֵה! השומדים הנאמנים האלה, יעלימו ממני מושז אלהים חיים ומלך עולם. — לשוא אתיגע, לדרוש מהם הסוד הכמוס, לדיק יגיעי מלא פחד. — הנה על משמרתי אעמוד, ולא אתן שנת לעיני, לעפעפי תנומה, למען אהינה לעלות על סלם הנוץ מהלילה, מגלגל לגלגל, עלי השלצים אשר הכין העצב צחכמת צוראו להאדם, העולה שמה, למשכו אליו ולהושיעו, עדי ישיגו מערת תכליתו הגדולה. —

עתה אפרוץ גדר גלמי, חומר גופי, ואעוף קל מהרה מגבול הארץ מתחת, צרכז אש השתכלותי. — איכה אחשה נסיעתי, וכאשר אדאה ממעל לה! — הארץ הקטנה צערכה נזורה אחרי. — הנני נוסע על פני הסהר — צוקע מכסה תכלת הרקיע, ואדאה לעצד השנית — אציעה להמרחק הלז, אשר שמה הוצרי שמים, חוזים צכוכצים יעשו נסיעתם צרוח ע"פי קני ההצטה, וידמו עין אדם לעין שרף. — אלל כל מזרות אשר יפגעוני צדרך, ארגיע, ואחקור אחרי המניע הכדורים, והכוכבים יזהירו לעולם ועד. —

מהגלגל שצתאי [זאטורנוס], הנכלל צתוכו ארצות רצות, אערצ את לצי לנסוע עוד עם הכוכבי לכת, צתוך המאורות הגדולות המקושטות צעדי תפארת. נפשות עולמות, צאין מדה וקצז! — ומה עתה עיני תחזינה? משואה מאורה, מלאה פלאות! מקום אשר שמשות חדשות יסוצו צגלגלים חדשים! — אולי המה ארמונות מלאכי מעל?

לעוף צמוע? יש להחומר תנועה טבעי? כח השופע וחכם צחכמה המדודה? — אזי כל חלק ממנו יתפאר לאמר, לי העוז והמשרה, בי אני עשיתיני, ילחמו איש את אחיו, ויראה התבל, מלא אצק ועפר? — ע"כ מן ההכרח הוא לשפוט על רוח קדמון המעלה כל אלה, הוא אלהים חיים ומלך עולם, אם זה משפטינו. אזי הותרו כל השאלות, והספקות כלא היו, יהיו, ומדוע נאמין דברי ריק המציאים לנו עוד שאלות וספיקות רבות? — מה אולת היא וכלמה, להצילני, מאמין צאלהים, צעצור קולר שכלו וחוסר צינתו! ואם לא תמלאו פריצת בגלגל אחד מהשלשלת הזאת, אתם קטני אמנה, אזי האמינו צאלהים והאסרו צו. וצמקום איפה תוכלו מלא פדן ושצר? — א"כ צהכרח יש אלהים. ומה גדול הנהו! כמה גדול תקפו וגבורתו לשלוח ניוני זורח מרום גוצה להאיר לארץ ולקדים עליה! אם אך היצירה הזאת לצד היא היחידה הנצחית צבחו? או, הפרה צנשמת דוחו, חיק המרחצ הגדול הצלתי מגבל, ותהר עוד ותלך צנות רבות, עולמות אחרות? — הנה הוא השמש השולח משטר מאורו לכל העולמות סביב, המדלגות וקופצות כדורי אצק מול זורח קויו, וכאשר ויסתיר אורו מהן תשובנה לאפס קדמתן, ועולמות לעפר תהפכנה! — אַן־לִי הדציתי דברי ללא יועיל, ומלים לא יסכן צס? — אצל, מדוע? הכי שקר דצדתי, ואם דצדי אינס מיוסדים על אדני האמת? — מי יוכיח לי הנגדי, כי עתה אשקוט ואנוח, ואשים ידי למו פי. — הכי יחכם אנוש מאלוה, אם מעושהו ישכיל בצד? הלא נקל לו לקרוא כל העולמות להמליאות כגרגיר חול אחד. כי הוא אחד ויהי דצצות עולמות, לוה ויעמודו נמלאים דצים! מדוע לא נחשוב דעיונות כאלה הממלאים אותנו, צפליאות נשצצות? מדוע צל תכסופנה נפשותינו להבות צהוד גודל הצורא? השכילו נא, ואחרי דצדי לא תשנו! הנסיון יחזיק ויסעיד את אמונתכם החלושה. —

במו שעניינו קלרי הראות יוכלו ע"י כלי ההצטה המגדלים הראות [פערשבעקטיווע] לתור צעמקי הטצע, לרגל מחצואי פלחותיו, ולגלות מסתדים לא תשור עין רואה, ותעלומה יולאו אור; ככה תתור להשיג נפשינו הזכה צערכה, ותפענח נעלמים אחרי התנערה מעפר החומר, אזי, חדות נפלאות תמלא לדעת, ומסתדים תגלה. —

דדה, ליל! הנה רצות הראית אלי, וצכל זאת נכספה גם כלתה נפשי לדעת עוד הדצה מהס. אצל, איפה אשציע דעצון תאותי? בגד נא לי אתה ליל! הלא אתה הוא המגלה לנו צריאות חדשה, התשפעת לנו ישע ורצ טוב תחת רצת ממלתך שצט משערך; אתה הוא הפותח

המצויים ירושת גחלתם צעולמי נלח? — אולם, הגידו, אם תדעו, או תשמעו, מה מתכוונתינו! — מה מאדמתינו צית הוללות מגור משוגעים! מקום, אשר מקור התצונה נשאר זך וצחיד תמיד ציניכס, צינינו תשגם ומאשריה מצולעים! השטן המוכל ילעיג עליה, ויעשה צויה ומאסיה צתוכינו. —

אבל. מה זדים המה הדצדים האלה צעיניכס, צעצור שאינכם מכירים את עצע האדם ותכונתו! — השמעתם זה מאז דצר ממין האדם? מי עלה שמים וירד? מי אסף רוח צחפניו? — עצר צפניכס התשצי צרכצ וסוסי אש? ראיתם את חנוך התהלך את האלהים ואינינו, כי לקח אותנו אלהים? — אצל, הה, הנני מתצושס פה עוד צאחרות עקלקלות — איפה הוא האלהים אשר לפניו ראש כל העולמות ונוח צשפל עמק עכור? האלהים, אשר האדם, צעורו אדם, לא ייעף ולא ייגע מלצקשו? מי יתן והיה לי קני הצטה, למען אוכל ראות גסא כצורו, מקום מה נורא! הגידו לי אתם מאשרים שצשמים! אתם שדפי שחק! איה מקום הדר כצורו? איפה שמינו המוראִים? שמש אורו, מזרות ושאר מאורי אור, אימו? הרלים ככצי הצקר כוכצי נשפל, צני האלהים הראשונים, ההלכים ושצים מנקודת האהצה אל יראת רוממותו, ככנעים וצכל זאת ששים ושמחים לעשות רלון קונס, המתרחקים ומתקרצים תמיד צמרכזים ישרים, ומתנועעים צנחת סציצ אל גצור אצי עד, שר השמש, אלה איפה הם? צאיזה עולמות רחוקות, כדורים רמים ונשאים, יתלוננו? — עתה רצו כנפי כחותי, לא אוכל עוד העפיל לעלות ולחקור אחרי כסא כצורו, מקומו נסתד ונעלס מאתנו. —

באמת יפלא ממני לגלות כצורו צזה הדרך! נעייתי מהמסלול הנכון. לא מסלת התשוקה אך נתיצ התמימות ינהלני צעה אל תכליתי הנרלה. המשתוקקים לדעת חדשות ציתר זאת מלהיות תמים צמעשיהם, העומלים אך לחקור אחרי מקום העדן והתופת, ולא יעיצו מעלליהם להיות חלקס צהראשון, וממנעים מהשני, הן המה לא ישיצו ולא ימלאו הדרת מושצו. — אכן, המצקשים ומתפללים אליו צכל לצ ונפש, צרוח צאמנה, הן המה ימלאוהו, צלי איזה כוכצ או שרף המנהלס אליו. לא החכמה הגאה עומדת צלהט החרצ המתהפכת לשמור את דרך אלהים חיים; אך האהצה והיראה מהדרת רוממותו תסולנה דרך למקום קדשו, והחכמה מרחוק תעמוד, ותצונה לא תוכל לצוא. חכמת האדם הוא הטצת לצו, להיות תמים צדרכיו, ישר צמעלליו, ולא כאשר ישליך אִךְ החקירה צמעמקי הצעה, או צנעמקי תהום האמונה, ונפשו פנה אל

כן, גם פה עוד לא אדביע מנסיעתי; כי זה עתה אתחילה לנסוע. —
 פה אך שער השמים — אולם צית אלהים — או, אולי גם מהם גדול
 במרחק עוד — דז המקום ציניהם — כן הוא — כל אפונה — עתה
 איפה מושב אלהים? —

עתה אצלגיה מעט צעדס אלך לנסוע הלילה — אשאף רוח למען
 אעלור כח לצוא לאיתיני הראשון אם נפש האדם תוכל להשיב
 פה מקום מנוחה, להדביע מעט מעבודתה. — איפה עתה הנני? —
 איפה אדמתינו? — איפה אתה ה', שמש, אם תסתד אורך צמספרים? —
 נסיעותך קצרות מנסיעותי? כמה מקצרות הנה נגדיהן? — הנני
 עומד צהרדים היותר תלולים, מארלינו, ומציט מתחתי אלפי עולמות
 דצות, כאלפי גרגירי חול! איפה תוכל נפש השוקקה מהאדם, אשר זרה
 הנה פה, נכדיה, איפה תערצ לחקור ולדרוש אחרי יושבי העולמות
 הנשגבות האלה, צגלגלים זדים, צמקומות לא דרכה כף רגל אדם אם
 עוד צחיים חיותו? —

כה אתם הרחוקים וגבוהים מאוד מהכדור אשר בו ציתי! הנני משוטט
 צמרחק דצ, הרחק מאוד מאדם העיד לחקור אחרי דצדים החדשים
 ונפלאים לעין אדם. מה שס המחוץ או הנוף צין העולמות הגדולות,
 המתגלגלות פה צרוח? — יחיו גם פה צני האדם, או, רק שרפים
 וארלאים? — אתם השוכנים קרוב לצול האושר מה תכונת טצעיכס?
 מושצכס קרית השמים? נצדלו חייכס מחיינו, לשונכס מלשונינו, ורעיונכס
 מדעיונינו? — מה משונים מעשי אלהים! — אולם צמה ההשתכלות
 שלכס? תמשול אף תמלוך צכס התצונה? או, מוכרחת הנה ג"כ ללחוס
 נגד תאות החושים? — גם לכס נראה התגלות אלהים [אַפְפֶּעֶנבארונג],
 תשתדר צימיכס עוד עת הזהצ? [דאס גאָלדענע צייטאלטער] יש
 לכס עדן ותופת? — מושצכס תמיד פה צמקום אחד? או לא? וצאיזה
 אופן תשנו מקומכס? — תמותו צידי אלהים או צידי המות? ואם
 צידי המות מה הוא אופן מותכס? תדעו חולאים? מלחמות הנוראות? —
 צאדלותנו ישתדר המות לרוב אך צזקנינו, כי צנעדינו, לעירי ימים,
 דצים מכלוצים מסוצצים מעלמס ומיד המקרה? — יושצים צכס הרשעים
 על כסא מושלים? — ישפך גם צכס דס נפשות אציונים נקיים? אולי,
 לא יצוצ מכס דס מאומה? — גופיכס נקיים מחומר העצ, העכור,
 אך נעטפים צמעטה תהלהצן תלצוצת? שיוכלו לעלות על גפי המדומים
 צאין מושטין ומפדיע, צאין עון ופשע המטמאים נפש? — ה'; צמה
 נצדל חלקכס מחלק האדם בורלכס מגורלו? יש גם ציניכס כסילים
 המצוים

יְשׁוּעוֹת, תִּשְׁלַל מִתְקוֹה וּתְוַחֵלֶת. צֹאֵן עֹזר וְנִחְמָה, אִם לֹא־שִׁיתָךְ יִסְבֶּה, אַחֲרִיתָךְ שׁוֹךְ וְשָׁדֵר בְּגִזְלוֹךְ. —

הַגִּיד נָא לִי, מִה יְיָהּ הָעוֹן אֹר הָדָשׁ, אִם לֹא עַל רוּחַ נִתְעַז וְנִלְחָה?
וּמִה הוּא הַיּוֹשֵׁר אֹר הַדָּק אִם לֹא אֹת נִכּוֹן עַל שָׂכַל שִׁלְם?
צִקְנָה גְדוֹלָה קִנְיָתִי לִהְעִתִּיקךָ מֵעַפֵּר הַאֲדָמָה הַזֹּאת, וּלְהַגְזִיה אֹתָךְ
מִמַּעַל לָהּ! הָעִלִּיתִיךָ עַל צִמְתִּי עֵצ! מִמַּעַל לְכּוֹכְבֵי אֵל! הָעֲזַרְתִּיךָ צִתוֹךְ
אֵשׁ מִתְלַקַּחַת סָבִיב סָבִיב, עֲצִים מִתַּחַת לְרִגְלֶיךָ רָאוּ עֵינֶיךָ! עֲזַרְתָּ קְרוֹב
מִכֶּסֶף כְּזוֹף אֱלֹהִים! וְעוֹדָךְ מִסְתַּלֵּל צֹאף סְכֻלוֹתָךְ, וְתִקְשָׁה עֲרֹפֶךָ לְצִלִּי
הַאֲמִין בְּאֱלֹהִים? — תִּשְׁתָּה וְתִמְתִּיק צִפִּיךָ סָף רַעַל? — תִּצְחַד בְּדָרִים,
הַגְמָדִים טֶרֶם הִתְחִילוּ? — תִּדְלָה לִלְכֵת בְּדֶרֶךְ הַמְּגוּעַל וְהַמְּתוּעַז, אֵל
מִעֵגֶל רַפְאִים? צוּשׁ וְהַכֵּלֶם מִפְּנִיךְ לְצֶדֶק, חֲצוּשׁ פְּנִיךָ צַעֲמוֹן, וְהַאֲלֵם,
וְלֹא תִדְרֹךְ עוֹד! —

אוֹלָם, הֵאָח! מִה חֹזֵק רוּחַ הַאֲדָם הַמִּשְׁכִּיל וּמִה חֲלָשׁ רוּחַךְ! אָף כִּי
הַפִּיץ אֱלֹהִים מִזְדַּע הַלְלָהּ וְעוֹנֵי צִתְלָמִי לְצֵד הַאֲדָם, אָף כִּי
צִידוֹ לִנְחֹל אֲחֻזּוֹת הָעֵדֶן אֹר הַתּוֹפֵת, בָּכַל זֹאת לֹא לִתְהוֹ נִצְרָא, לֹא לְשׂוֹא
נִתָּן הוּא עַל הַאֲדָמָה, אֵךְ לְצַחֲוֹר צַעֲוֹ וּלְמִאֲוָס צִרַע נִתָּן אֱלֹהִים
צַעֲוֵלֶם הַזֶּה. הִכִּי אֲרָאָה לָךְ עוֹד מוֹפְתִים נִאֲמָנִים וְרִאיוֹת נִכְחוֹת עַל
אֲמִתּוֹת דְּרָרֵי אֱלֹהִים? — אֲזַל — הֵה. — רַפּוּ יָדֶי — צִרְכִּי כִּשְׁלוֹ — כִּי
דִּאֲוִיתִי בְּמִקּוֹס גְּבוּהָ וְרָם, בְּנוֹף קָרָא אֹתִי כְּזוֹף אֱלֹהִים, וְעוֹד עֲתָה
יִקְרָאֵנִי. — הִנֵּה אֲצִלִּיגָה מֵעַתָּה — אֲרִגִּיעָה. — חוֹשִׁי וּמִהֲרִי, אֲתָה
שִׁינָה מִתּוֹקָה! צוּאִי אֵלֵי מֵאֵהֶל הָאֲכָר, אֹר מִרְצֵן תִּצֵּן שֶׁל אִישׁ מִלְחָמָה.
אֵל תִּצִּיֵּא לִי חֲלוֹמוֹת נֹדֵדוֹת, מִחֻזּוֹת שׂוֹא וּמִדּוּחִים — אֵךְ מִנוּחָה לְהִשָּׁיִץ
בְּפִשִּׁי הָעִיפָה, לְמַעַן תִּנּוּחַ וְתִחַסֶּה צִסְתָּר לֹל כִּנְפֶיךָ, לְמַעַן תִּקֵּץ לְמַחֲרַת
צִקֵּר בִּכְחוֹת חֲדָשִׁים, צִרְיָאָה וְחֻזְקָה, עֲדִי הַמּוֹת יִהְיֶהֱנִי — וּמִתִּי יִצוּא?
מִה מִדַּת יָמַי? — דֵּק אֲתָה, הַרְוָאָה הָעֲזָר וְהָעִתִּיק כְּהִהוּה, אֵךְ אֲתָה
יֹדַע כָּל, יֹדַע מִתִּי אֲקִיץ, אֲוִסִּיף אֲצִקְשֶׁךָ עוֹד — הֵכָךְ צִלְתִּי נֹדַע
וּבָכַל זֹאת נֹדַע — רְחוּק, וּבָכַל זֹאת קְרוֹב — צִלְתִּי מוֹשֵׁג. וּבָכַל זֹאת
מִוִּדְגָשׁ — צִלְתִּי נִרְאָה, וּבָכַל זֹאת נִרְאָה בָּכַל, סֵלָה — צִגְדוֹל וּצִקְטָן —
צִתוֹלַע זֹחֵל עַפֵּר — וּצִשְׁרָף מִשְׁכָּנו שְׁמִים — כָּלֶם יַעֲיִדוּ וַיִּצִּידוּ עַל
מִנְיָאוֹתָךְ וְאַחֲדוֹתָךְ. —

בְּמוֹשֵׁג נִשְׁגַּב עַל כָּל הַמוֹשֵׁגִם! שִׁלְם הַשְׁלִימוֹת! סָבִה צִלִּי סָבִה! שׁוֹדֵשׁ,
הָעוֹלָמוֹת! אֲזַל כָּל יָוֹד, הַמְּחוּקֵן אֲתָה הַאֲדָם בְּצִחִירָה חִפְסִית,
וְלֹא לִהְיוֹת מִאֲוָסֵר צִרְלוֹנוֹ, צִחֵק עוֹלָם, הִרְשִׁנִי לְכִנּוֹתָךְ צִשֵּׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר

דברים ושטי כז, ורוחו לא נאמנה את אל, אז, תחת חטה ילא חוה, ותחת שעורה צאשה. —

אנחנו בני אדם נחפשה דרכיו ונחקורה אחרי כבוד קדשו, אם רוחינו נקי מכל סיג, זך מעון, חף מפשע, ורק למען אהבתו ויראתו. נשים חקירתנו כלל שלם, אז, נדעה נדבפה לדעת את ה', וכשחד ככון מולאו, ואז, אמת מארץ תלמח, ולדק משמים נסקף, ישוטטו רבים ותדצה הדעת, משולל הטעותים נעדרי הספיקות, ורק אז, מלך ציפיו תחזינה עינינו, ונשבע שמחות נעימות צימינו נלח. —

ואתה קטון אמנה, עודך תתן לך כשמיר חזק מלוד? תשבע קלון מכבוד? — תסתיר כל המופתים הנכחים אך צלעג וקלם? עודך תצוש מכרוע על דרכיך לפני אל גדול ונורא יושב שמים? ה, גאה, צעזור רוצ סכלך, תחלך תופת! על אמונתך התגאה! הנפש המגששת בעור צאפלה להשיג האושר, ומלאה יגון, גדלה חשכתה יותר מחשכת אפלת חיי הלילה! —

עיניך פקוחות, עם כי עוד לצדך! מדוע תשתרר סדר ככון והוד תפארת בכל מקום עיניך לופות? אם לא לאמר למשכילים צעמים המתצוננים עליהם, "אם הכדורים האלה גדולים ונוראים, המקיימים, והמעמידים גדול הוא ונורא ציתר שאת עד אין חקר" אם ככה יחשוב המתצונן זהם אזי תתרוםם ותתנשא שיאת נפשו עד שחקים. —

בכיו עין האדמה תכוסה צחשך ואמש, אם השמש פנתה עורף ממנה, ככה תקדר נפש האדם, אם תפנה עורף מאלהיה, ותפול לליל אופל וללמות. שקמה צל תרא למודים נכחים למצין וישרים למואלףדעת, צל תמלא אוהזים נאמנים, העצת המעשים ושלות השקע. — מה עמוק הוא חשכך! זה גורלך מנת מדיך מאת הצורא הוא היולר! הדמה צנפסך את אדון עליון על ראש פסגת הטצע המציע כל צשר, ואין דצר נסתד מנגד עיניו, אשר ע"י יגיע מעוז לל מחסה לציון, וכל נפש נענה ישציע עוצ, מעצור פשעים ומכסה חטאים, ותחת מעטה כהה ולצים צגדי גיל תלצושת ע"י כל יושצי תצל ושוכני ארץ, כנשוא נס הרים יראו הדד אלהינו וכתקוע שופד ושמעו כצוד מלכותו, ע"י תעלה נפש האדם מעלה מעלה, וכל עוד שתתעלה ציתר שאת תתדצה שמחתה. חדות אשרה, וצאין תכלית תעלה עד אין בצול וחקר, ועל כל מדרגה תמלא סגלת אושר כפול ומכופל, עד אין קץ; הרעיון הנעים הזה, ישציע נפש שוקקה, ונפש רעצה ימלא עוצ. — אזל, מה תכונת נפשך? — תוכך מלא דעד וצהלה, מחתה ופללות, תרד ללמות ותפול ערום מחוסן ישועות

היא שלא יפול דבר ממנה, והנה מפאת כל אלה הסצות יתקיימו כל הדברים על הארץ, וידמו ללבוש שהוא מתקיים ומחודק על גוף האדם, וזה כוונת הפסוק שאמר, כי אף שתהפך (הארץ שזכר לפני זה) כחמר חותם, הולך כחותם על החמר, שזרות האותיות מתהפכת מלך אחד אל ד' אחר. כן הארץ תסוב בגלגולה מלדה האחד אל ד' שנגדו. וכל זאת יתלצו ויתקיימו היגורים אשר עליה. ויהודקו זה כלבוש בגוף האדם.

אבר ראבעל מאויסטרליץ.

בן זקונים.

בני אדם רומים לעשבי שדה הללו נוצצין והללו נובלין (עירונין כ"ז)

בתקופת ימי הצליל, השחר פרום על ההרים, השמש צהיר צשחקים, והיום כעסם השמים למהר, רגלי עמדה צמיסור, על ראש גבעת הר בצנונים, בצוה ותלול, (1) ההר הזה חמדתי, פה אשכב בי איתיה, פה ארש מלל, מחסה מחס החרם כל יכה השרצ את קדקוד ראשי, פה אפור כנף מלא מנוח לכף רגלה, צלל דליות האלונים ישכון מנעים זמירות מעיז נגן, ומצין עפאים יתן קול, גם פה מקום הלך נפש, לזכור כי אך צללס יתהלך איש, הצל כל אדם סלה, הלא שם נפלו בצורים מדוקרי חרצ, ויו נלחם עלי צבדס, פה צית אצנים תחז עין (2) ציון לזכר עולם; כי כמים שטה אדמה דס איש בצור חיל ואמין לצ, שר לצא מלומדי מלחמה, אשר הערה נפשו למות צעצור הכצוד, למען יספרו דור אחרון את מעשי בצורתו, ואחדיהם צפיהם ילדו סלה, גם זו הצל ודעות דוח — מפה נסקק על צית קצרים (3) והחי יתן אל לבו

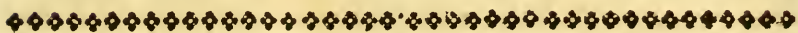
(1) דער ליסקאבערג בייח פראג.

(2) דאז יטטיינערנע מאנומענט דעם איינן זיבעניעהריגען קריג דאָרט געפאלענען פרייסיטען העלדען טוועהרין.

(3) פֿאָן דיערען היגעל איבערבליקט מאן דען גאָטטעמאקקער דער פראַגער איזראעליטענגעמיינדע אונד אנדערער סטאדטגעמיינדען.

פי יקנך אשר נחת הוא להשמעות אזנים: אז של האלמות! — השם הקדוש והנודע הזה, ומלא רוחי צבילת רעדה, גיל ודנה סלה! —

משה מרדכי יאוועל מבראד.

באור שתי מליצות באיוב ל"ח:

פסוק י"ב: התייך לזית צקר ידעת שחר מקומו. ידוע שעת לזית
השמש והתהוות אור יומם אינם מתחילים בכל מקום
צפון — רק משתנים על פי מלכ המקום לארך כדור הארץ, כי במקומות
הקרוצות יותר ללך מזרח מקדים אור היום להגיע אל אופקס (ההריליננט)
צפונה אחת, מכמו שהיא מגיע למקום אחר הרחוק משם ללך מערב
ט"ו מעלות (רכ"ה פרסאות) ולכן אנשי ארצות קא, שהם נוכח דגלות,
ורחוקים מהשטח שכנגדם ק"פ מעלות, יש להם יום ולילה צחלון ממש
מאותו מקום שהוא נוכח דגלם כדורע, ולכן שאל הס"ת לאיוצ, התייך
הודעת והגזלת לשחר שהוא הגלות אור יומם, צאצא מקום יקדים לזוא
וצאצא מקום יאחר.

פסוק י"ד: תתהפך כחמר חותם ויתלצו כמו לצום, לדעתי רומז הכתוב לדעת ניקצ'אלוים קאָפּרניק, שנתפשטה כעת צעולם, והיא שהשמש עומדת וקיימת על מצבה צלי תנועה, ורק הארץ היא המתנועעת ומסבצת את השמש בכל שנה, וגם יש לה תנועה יומית, שמתנועעת וסובצת על קוטבה (אכסע) ממערב למזרח פעם אחת בכל כ"ד שעות, ומזה צאה ההשתנות של יום ולילה, והנה ההמון יתמה היאך אפשר שתסוב הארץ ויתקיימו כל היצורים והגשמים עליה ומדוע לא יפלו ויזחו ממנה צתנועה מהירית כ"כ? (כי צמהלכה היומי תרץ צכל אינוטע 'ג' וג' רציעי פרסה וצמהלכה צסנה לריכה לרץ צרגע אחד מקום ארצעה פרסאות צאורד) ואולם שאלתם תהו, כי כצד צמלא צנסיון, שיש לכדור הארץ כח המושך אשר צו ידציק אליו כל הגופים הגשמיים החוצים עליו מכל לך, וכן העציע הצורא ית' צכל הגשמים כח הכצד שצו ימשכו תמיד אל מרכז הארץ, גם סגולת התנועה הסובצית והמהירית היא

עלימו ואיננס, ויש אשר צצליד עוד יעמודו, אולם כזר נסע יתרו, יעו לארץ מנלם, הגיעו הימים אשר אין זהם חפץ ורגל יומאס. האדם עץ השדה, שרשו פתוח אלי מים, גזעו צאדץ, וקלירו יסלח אל ים, צלל ענפיו ישכנו לפדים, וצדי פאדותיו מחסה לעוזר מזרם מטר, פרוי ממנו נמלא, טוב למאכל ותאווה לעינים, הצליד יצוא רוח יעצנהו, עליו יפול אדלה, ויזרם לארבע רוחות השמים, חשף חשפה והשליך הלציו סעיפיו, ואיש לא יכידו — כן האדה טוב תאר מאד, עלמותיו מלאו עלומים רב אונים, דשן ושמן, לו כח וחיל, ממנו עלה ותושיה, וכי שיח לו, יצואו ימי הרעה. יוצעו שומרי הצית, ירופפו עמודי הצדיות, צטלו חושיו. כפוף כאגמון ראשו, הולך שחוח, מחזיק צפלה, המות לפתח ציתו רוצץ, יעמון מכמתו, להפיל צשחת חייהו יניף עליו חרמשו התעניף צו ואיננו — וכל יודעיו ישאלו איהו?

הלל שם לנגד עיני, צית מועד לכל חי, קצרים אין מספר, רצים מאהוצי לצדי על משכצם ינחור, יחדיו על עפר נחת, רעים חצוצים נעדים עם זקנים ישנים שנת עולם, הה מות אכזרי! כלם לטצה הכרעתם! מידוך נפל! ועוד לא תשיצ ידוך מצלע יקירי נפשי? הלנלח תדיו עמי ולא תשצע להרוג כל מחמדי עיני? צמה הלחיתך כי תשכיר חלך מרם אנשי צריתי? איך תעט אל השלל לשזור צחורי אנשי שלומי? איך תצחת לא חמלת על דודי אה'דן? (5) למה צרחת לך דודי? זה שנה תמימה, חזיתך צנועם פניך חכך ממתקים, כלך כאוה! מה טוב ומה נעים שצת אחים יחד אחר ימי הפרידה! צהעלות על זכרונם ימי עלומיהם! הלכנו יחד אחווי יד צשדי הצנוה ואיש אל אחיו אמר חזק! הלא רועה אחד הנהילנו על מי המנוחות, עם כד התשוקה אל הדעת שאצנו ממקור צדוך שמו וצדוך טעמו, והרוינו נפשו הלמאה אל התורה והחכמה! עם דעינו יוסף (6) המתקנו סוד וטעמנו מיעדת דצם מלינותיו — את הימים העוצים האלה קראנו לנו מראש, ומאלנו נחת — אצל לא ארכו הימים, ונגדע חוט חייך — המות הפריד צינינו! עתה, אתה צדוך ה'! תנוח צחיק המות! נפשי תשחרנך ואינך, כפי

(5) היין יוגענדפריינד החכם ר' אהרן פאלאק ע"ה מפראג ענדעסע דאז לייטליכע חת. 6 פֿעברואר 1829 אין וויען, דעט איך לונד אנדענקען אונזערער פֿריינדשאפט דינען אויפֿאטן ווידעע.

(6) דער געפֿייערטע דיכטער ר' יוסף האפרתי מעראפֿלאוויטץ. פֿערפֿאסער דעם מלוכת שול.

לִצְוֹ תִסְפַּד יָמָיו הָיוּ הַצֵּלוּ כִּי זֶה סוּף כָּל הָאָדָם — פֶּה מֵרֹאשׁ מִדּוּמִי
 מִשְׁגָּזִי סֵלַע, תִּשׁוּר אֶל הַצִּקְעָה אֲשֶׁר מִתַּחַת (4) כִּגֵּן ה' אֲשֶׁר זָרְכוּ
 אֱלֹהִים, עֲמָקִים יַעֲטֹפוּ זֶר, וְשִׁדְמוֹת יַעֲשׂוּ אֶבֶל, בֶּן הַיֶּדֶק לִצֵּד אֲנוֹשׁ
 יִסְעֵד, הַאֲכָר פּוֹלֵחַ וְצוֹקֵעַ צֹאדָן, הַרְעוּהָ יִהְיֶה עֵדְדוֹ, הַכִּצְשִׁים יִשְׁצַעוּ
 לְמַדְעֵם, וּמִפְלֵג נִהַר יִשְׁתֶּה הַלֶּאֱזָן. צִנִּי עֵינִי מִתְהַלְכִּים אֶל שִׁפְתֵי הַיֹּאדָר
 צִין עֲלֵי אֲרָזִים נְטוּעִים שׁוֹדוּתִים, וְעֵינֵיהֶם תִּשְׁצַעְנָה מִמֶּלֶךְ פְּדִיחִים
 שׁוֹגִים לִצֵּעַ דְּקֻמַּתָם, אֲשֶׁר צֹאחוּ יִשְׁגָּחוּ, וְשׁוֹלְחִים אֶל אִפְסֵי רֵיחַ צוֹשֵׁם,
 קִטְרֶת מֵר וּלְצוֹנָה. עַל הַהָר הַזֶּה הִתְלַצְתִּי, אֲמַדְתִּי אֲשׁוּבָה אֲתַעֲנֶנְהָ
 עַל רוֹצַח יוֹפִי הַטֹּעֵב תִּדְשֵׁן כַּפְּשֵׁי מִזְרַכְתָּ שְׂמִים מִמֶּעַל וּמִמַּגֵּד תִּצְוֹאוֹת מִתַּחַת.
 אֲצִל עֲרֻזָּה לִי שִׁמְחַתִּי הַיּוֹם! — כַּפְּשֵׁי עֲגֻמָּה, וְלִצִּי עֲלֵי דָוִי, זִרְאוֹתִי,
 כִּי הִיטָה לִּי חֲלִיפָה! נִהַפֵּךְ תִּאֲרָה לְמַשְׁחִית, פֶּנֶה יִפִּיהַ פֶּנֶה הַדְּרֵה! —
 צַעֲלֵצ רֹחִי קִרְאֹתִי הֵה! אֵיךְ לִצֵּא לְכָל יָקוֹם וְקֵץ לְכָל נִמְלָא! הַכֹּל יַעֲמֹד
 אֵיךְ אֲרִיבֶנָּה, לְכָל יֵשׁ תִּמּוּדָה, וְאֵין מַעֲמֵד לְמַחֲמָדִי תִצֵּל! הַכֹּכָב הַזֶּה,
 לִפְנֵי יָמַיִם לֹא כָּבִיד, עוֹד הִיָּה תִּאֲוֹת כָּל עֵינַי, מִשְׁעֵן כָּל כַּפִּי, כָּל עֵץ
 רַעֲנָן וְכָל חֶלֶק עֲצָתָהּ, בֶּן זִירְעִיָּה תִּלְמִיחַ, וְשִׁיחַ הַשָּׂדֶה מִעֲרַמַת עֵפֶד
 עֲלֶיהָ, הַדּוֹחֵאִים נִתְּנוּ רֵיחַ, וְהַשּׁוֹשְׁנָה עֲלֵתָהּ נִלְהָ, קוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע,
 וְחִלְלֵי הַרְעוּהָ עֲרַצ לֵאזֵן שׁוֹמַעַת, עוֹצֵד אֲדַמְתּוֹ הֶלֶךְ צִדְנָה וְחִלְּנוּ מַעֲמֵד,
 הַנִּעְדוֹת נִשְׁאָחוּ אֲלֻמוֹתֶיהָ, פִּיהֶן תִּפְלַחְנָה צִדְנָה. וְהַיּוֹם — הַכֹּל חֶלֶף
 הֶלֶךְ לוֹ! — כָּל עֲלֶיהָ נִוְצֵלָתָהּ, יִצְטָר עֲשָׂזִי שָׂדֶה, כֹּאֲלָחוּ יִצְלִי אֲדָמָה,
 אֲוִמֶלֶל כָּל לִמְחָה. הַצֵּק יִצּוֹק הַגֶּפֶן, כִּדְמָה נֹתֵן זִמְרִידוֹת, שָׁחוּ צִנּוֹת הַשִּׁיר
 הַרוּחַ הוֹלֵךְ וְסוֹעֵד עֲלֵי קוֹלִים, הַמִּישׁוֹר צוֹדֵד לֹא יַעֲצוֹר צוֹ דָּגֵל אִישׁ,
 הַחֹדֶשׁ לֹא יִחְדֹּשׁ, הַאֲיוֹכֵד נִחְצֵא לְמַעֲוֹנוֹ, וְהַהֶלֶךְ יִחִישׁ יִמְהַר לְעֵדְיוֹ לִצְוֹא
 צִלֵּל קוֹרֶת הָעֵינִי — הֵה! דְּמוּת הַמּוֹת מִדְּחַפַּת עַל כָּל לֵאֲלֹאִי אֲדָמָה,
 הַבִּלְהוֹת פִּדְשָׁה דִּשְׁתָּה לְהַעֲלוֹת צַחֲכָה כָּל יָקוֹם חֶלֶד, הַטֹּעֵב פִּשְׁטָה
 שְׂמֵלֶת אֲוֶרָה, וְלִצְשָׁה צִגְדֵי אֲלֻמּוֹת חַיּוֹת —

דְּלִפְּהָ עֵינֵי מִתְּגוּגָה, קוֹל קוֹרֵא צִקְרָצִי: מִקְרָה אֶחָד לְאָדָם צֵן תִּמּוֹתָהּ
 וּלְמִתָּה הַשָּׂדֶה! כַּעֲשֵׂשׁ צִקְרָה יַעֲלֶה וְלַעֲרַצ יִמַּל, כֵּן הָאָדָם קָלוּ
 יָמָיו מִנִּי אֲדָרְג, וְשִׁנּוּתָיו כִּמוֹ הַגֶּה — כִּלְיָי פִּרְדָּם יִחְדָּיו יִלְמַחוּ צִתְלָם,
 כֵּן צִנִּי אֲדָם יִגְדֵּלוּ צִתְלָם יִחַד. אֲלֶה כַּפְּרָחִי אֲצִיז יִשְׁמַחוּ דְּרֹאֲיָהֶם, רַגְעָה —
 וְצִאֲשֵׁם יִקְטֹפוּ. אֲלֶה כַּעֲטֵעֵי קֵץ יִשְׁצִיעוּ לְמַעֲדָנִים, פִּתְאוֹם יַעֲלֶה הַכּוֹרֶת
 עֲלֵיהֶם

להתהלך צפדקס אלהים, פתח תקוה — ולמה אירא צימיו רע פן איסן
 המות? אולם על אלה אני צוניה, כי אזכור יום פקודתי, יום פרידתי
 מאהובי לצי הנוים והמענגים — איכבה אוכל דלות צתוגת נפשם אשר
 תמלאם ציוס קרצ רגע חליפתי. — ואני תפלה לאל חי, ציוס פקודת
 כל אנוש אפקד, יחיש ימהר המות, לא אדע מה אני, רגע חיים —
 רגע מות — ואינני, ואתכם אהובי נפשי, הלא אשוצה ארצה אתכם
 צארץ התחיה! — כשמחת גצר על יום הלולים, אשים מלוא קצר,
 צנפיתי אלפה ליום אחרון, מתני יצוא לגאלת עולם, אז איסן אנוח,
 מדפא תחת צעתה, תחת כוס רעל אשתה כוס ישועות, האדמה עדסי,
 התלים צל עמדי, כרים וכסתות רגצי עפר, רמה ותולעת רעי, פלעס
 פלעי אוהב נאמנים.

ואלהי הדרוחות ישית ידו עלי, צלל כנפיו אחסה, הוא יחייני ויחי
 נלח, ומעוז עדניו ישציעני — הלא כעצע אשר אחרי צלותה
 תהיה לה עדנה, וזיו פניה תשוב לה, האדמה תתחדש כנשר נעוריה,
 ימי האצוצ יגיעו, יקילו ישכי עפר, ועשצי שדה ילילו מן הארץ ישצעו
 עזי היער, והכל יקום לתחיה, כן נשמת האדם לא תמות ונדר לא יכזה,
 חיה יחיה צהשאלת הנפש, ישדים יחזו פני אלהים, נעימות צימינו נלח —
 גם הגו לא יכלה ולא יהיה לאפס ואין, רק המיד ימיד נורתו ואחרון על
 עפר יקום — ולזה דמזו דז"ל:

בני אדם דומים לעשבי שדה הללו נוצצין והללו מבלין. (1)

מִרְאָה הַבְּצִיר יִתֵּן לֵלֵב עֲצָבָת,
 הַטֹּבֵעַ הַפֶּכֶה לַמִּשְׁחִית פְּנִיָּה,
 יִבֶּשׁ הַצִּיר, אֵלֶּה נֹבֶלֶת עֲלֶיהָ;
 וְעַל הַפֶּכֶר פְּרוּשׁ רֵשֶׁת הַמּוֹת.
 גַּם בִּימֵי חֲלָדִי בָּא הַזֹּר הַבְּצִיר,
 דָּוָה לִבִּי רֵאוֹת רַעִי בְּנִי עֲלֶיהָ,
 אַחֲרָה אַחֲרָה יִסְעוּ אֶרֶץ נִשְׁיָה;
 הִיא! עֶבֶר הַקִּיץ, בָּשָׁל הַקְּצִיר! —

צר

כפי אשטח לחצקך והקצר צית הלא לך, נסתר גוך תנגד עיני לנלח —
 כעת צמרוס תמריא, ואני צשפלה! מעל לככזים יזרח אורך ואותי חשך
 ישופני, אל נפשות זכות ומלוחלחות תלרח חצרה, ואני הולך ערירי ורגז
 נפחד לצזי ואין נחת. —

גם קיני עזר, הצליד צא, השנים יכלו — ואהיה אשר אתה יהיה. —

כה שטו רעיוני אנה ואנה צעמדי על ההר, פלגו עשתונותי היגונות,
 הן עלצו רוחי, הרצו תוגיון נפשי, כנחל נזלו דמעותי מאנתי
 הנחם — כי רצו אנחותי! ואפן לרדת מן ההר, לשזר ציתי ולהצליג
 עלי יגוני — ורוח על פני יחלוק, ואלי דצר יגבז לאמור: על מה תאדור
 נפשך? האם יילך לנך מיום המועד לכל חי? הלא טוב יום המותה
 מיום הולדתה, נכון הוא לכלות ולהתם עמל החיים, ולשום סוף לכל
 התלאות צארן התלאוצות, ולמה תשתוחח נפשך? האם תפונה צטור
 הצפון לישרים, ותתיאש מתקות גמול העתיד? איזה צטחונך צאלוה
 הגומל לאיש כלדקתו וכצור ידו ישלם לו? למה יפיג לנך צלאתך מצית
 הכלל לארץ חפשי רחצ ידים שם יחד אסירים שאננים? מדוע תדאג,
 כי תגיע חוף השקט, אחרי עזרך יס זועף, וגלי הצרות על ראשך עזרו?
 הלא מאניה סוערה, תעמיד רגליך צמרחצ ארץ מנוחה, לא יִשְׁמַע קול
 נוגס. פה רצת הכעס שצעת שם יחדל רגז. הלא פה רצו מכאוציך שם
 אדוכתך תלמח ואין נגע — הלא צחייך תאכל לחמך צדאגה ואין לך
 מדבוע, וצמותך צטור תלין בויתך, מתוקה שנתך על ילוע עפר, תנוח
 אחר עבודה קשה, ואין מקילך — אזי תשמן צנאות השלוס צמנוחות
 מצטחות צלי מחדיד. נפשך תפשוט מעיל החומר ועל חשכת שכלך יגיה
 נר חנמה, כשחר יופיע צאין מסך מצדיל — אם כן איפוא, מה זם
 יהמו מעיך ומיתרי לנך נתקו? האם צמות תירא, תפחד מקצר?

כה רוחי הנעלצ נואם, אף סעיפי השיצוני: מאסתני חיי הצל, צמות
 צל אירא, צל אפחד מקצר, צמות צרי לכל מדוה, דופא לכל
 תחלואים, קן כל נגע. אחרית כל פגע, מוליד אסירים צכושרות, קורא
 דרור לכצול צזיקים, מפתח חרצות נפש מתיר אגודות הנשמה, פה ארץ
 עיפתה אפל אין סדרים, ושם מלהדים יקום חלד, היחידה תתנשא מעל
 תגציה שצת עם שרפים, צלחלחות תשצע וכצור ה' עליה יזרח — מה
 נארה לי המצטר, קול משמיע ישועה: לא לחפשי! לא מארץ מאפליה
 לאור צאור החיים — אי לזאת צל יעלצ לצזי הלא לעזוז עמק העכור
 לבהת הלך

מלכה קול יללת אחיה, ותאמר לו: אחי אהבני! עדוע תתאונן. למאור
מאור, ותעל לעקתך השמימה? „האל, אשר לא עזב אותנו עד עתה,
„גם צימים הבאים הוא יושיענו; אך קוה אליו, חזק ואמן לצדך,
„וצעיניך תראה, הוא יורה מקום מנוח לנו, גם יתן לחם ומים להחיייתנו.
„ויען שלם: האם תדמי צנפך מלכה, אלהים יוריד לפנינו את המן,
„כאשר הוריד לאבותינו?" אָהה אחותי! אל תרצי לצטוח, עתות כאלה
כבר עזרו, אספו פלחים, ואיש את רעהו עוד כל יעזרו, הוי! הוי!
כמות צרעו או צמא. ותאמר לו מלכה: אלהים אל יחסר לך עון,
ואל יזכר את אשר חרפת אותו היום, כי מרוצ שיחך וכעסך דצרת עד
הנה. אך עתה כבר זכרון אמנו, דוס, ושזה פה על הבויה היקרה
ואני אלך ואשאל לאנשים עוזים, אם יש את נפשם לקצור את מתי
מלפני, ותקם מלכה מעל פני מתה, ותלך אל איש עשיר, רצ פעלים
אשר שמעו ולא בכל הארץ, כי חונן דלים הוא, למען צקס עזר ממנו.
ויהי כאשר דרכה על רצפת ציתו, והנה איש לקדחתה, וישאלה: צתי!
למה תצכי, ולמה ידע לצדך, מי הזר לך? ותענהו מלכה: אָהה
אדוני! גדול יגוני מנשוא, זה ימים לא כצידים אשר צאנו אני ואמי ואחי
לעיר הזאת, ותטצ צעיני ה' לקחת לו הורתי, והיא שוכצת צמלון
על התצן מתה; ואנכי נכדיה, אין מודע אשר יעזר לי ול אחי, ואשר
יקצר את אמי. לכן אשאל את האיש הנכבד הלזה אם יעשה עמדי חסד
ואמת לקצר אותה. ויאמר לה האיש: התנחמי צתי, גם לי נתן אל
עושר וכבוד, גם אנכי אוכל היות מגן לך, צואי אתי למלון. ויהי כאשר
הגיעו למחוז חפצם, והנה שלם יושב עדנה על גוית חנה וצוכה. אזל
כל רואי חנה דמו כי תשכצ ותיטן, ופניה להלות כאיש חולם חלום ערצ.
וישאלה הנכד האם שמה אמן? ותאמר מלכה: כן היא היא, והנער
היושב עליה, זה שלם אחי. ויקרצ האיש אל המשכצ; ויהי כאשר
הצין דשמי פני השוכצת, ויכירה ויפול לפני משכצה ארצה, וילעק
לעקה גדולה ומרה, ויקרא: אָהה! חנה אשתי! פה אמלאך מתה, אָהה
שדי המד לי מאור! כדאות מלכה שטפי עלצונו, ותפול על לואריו,
ותחצק ותנשק לו, ותקרא: אָזי! אָזי! ודמעות שמחות כזלו מעל לחייה
ושלם מהר, וינשק ידיו, וישאלהו: האם אתה זה לור? אָזי אשר
חשצנוך למת? פעמים רצות פקדתך אמי, ותספר לי קורותיך. ויעמוד
צורי ויאמר: כן, אנכי אצינכם, ימים רצים חלפו ועזרו, והנה הלכתי
גם אני צמלחמת ה' ללחום נגד אויבינו; ויהי היום וישצו ממנו שצי

צַר לִי אָחִי חֲלִפָּה מֵאֶרֶץ הַחַיִּים,
 מָה אֶהְבֵּתִיהָ, מָה יִקְרוּ לִי רַעִיהָ!
 עָתָה רָאִיתָ מָעַל, מוֹל הַכַּפִּים,
 וְאֲנִי בִשְׂפִלָּה, אֲסוּר בְּנִתְשָׁתִים.
 אָתָּה תִתְּעַנֶּג עַל הַכֶּבֶת רַעִיהָ;
 וְאֲנִי — עֵינִי תִשְׁקֶיף אַחֲרֶיהָ שָׁמַיִם •

פראג חדש בול תקצ"ל.

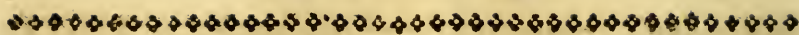
יהודה בן יונה לבית ייטלש.

מַלְכָּה וְשָׁלֵם אוֹ מוֹת הָאֵם:

העתקה מלשון אשכנזית:

אִשָּׁה הִיטָה צֶלֶק יְהוּדָה, וְשָׁמָּה חֲנוּה. וְהִיטָה הָאֵשָׁה הָיָא אֶשֶׁת חֵיל,
 וְסָדָה מַדְע, וְתַגְדִּיל צְנִיָּה מַלְכָּה וְשָׁלֵם, וְתַלְמִידֵם מוֹסֵד, וִירֵאָת
 חֲלָהִים. אֲזַל מַלְכָּה הִרְצָתָה הַיּוֹת תַּמִּים עִם ה', וְלִירֵאָת מַפְנִיּוֹ מֵאֲחִיהָ;
 וְגַם אֶהְצָתָה לְאִמָּה נַפְלֵאָתָה מֵאֶהְצָת שָׁלֵם הַנַּעַר, וְתֵהִי עוֹז לְאִמָּה צָכֵל
 יִכְלָתָה, אֵף כִּי יָדִיהָ רַפּוֹת, צִרְאוֹתָהּ כִּי חֲנוּה עֲמָלָה עַד לְמֵאוֹד לְמַעַן
 בְּלָכֵל אוֹתָהּ וְאֵת אֲחִיהָ. וְהִי הַיּוֹם, וְחֲנוּה הִיטָה צִדּוּשָׁלִים עִם צְנִיָּה.
 לְחוּג שֶׁם אֵתֵם חֵג הַפֶּסַח, וְתַחֲלָה לְמוֹת, וְצִרְאוֹתָהּ כִּי צֹא קָלָה וְתַקְרָא
 לְצְנִיָּה, וְתַלְוֹם לְאִמָּה: אֵל תִּירְאוּ וְאֵל תַּחֲתוּ וְצֵה' תִּהְיֶה מַצְטַחֲכֶם, כִּי
 אֲנִי יְתוּמִים הוּא. וְתַכֵּל חֲנוּה לְלוֹות אֵת צְנִיָּה, וְתַגְבוּעַ וְתַאֲסָף אֵל עֲמָה.
 אֲזַל הַצְנִיָּה נַפְלוּ עַל פְּנֵי אִמָּהֶם, וַיִּצְכּוּ וַיִּתְּאוּנוּ צְקוֹל מַד עַל גְּבוּעָתָה.
 חֵקֶן מַלְכָּה הִיא מַדְצֶדֶת עַל לְצֵה צַעֲזוּפָה, רַק שְׁפָתֶיהָ נַעוֹת, וְקוֹלָהּ לֹא
 יִשְׁמָעַ, כִּי לֹא דֹאָגָה לְחַיִּיהָ, מִי יִתֵּן לָהּ לֵאכֹל וּלְשִׁתּוֹת; אֵךְ צְדוּמִיָּה
 צָכָתָה נַפְשָׁה עַל מוֹת אִם יִקְרָה, אֲשֶׁר נַפְשָׁה קְשׁוּרָה צַנְפָּשָׁה. אֲזַל שֵׁלֵם
 זַעַק לְמֵאוֹד מֵאוֹד. וִידָאָג אֵךְ לְנַפְשׁוֹ. לְאִמָּה: מִי יַעֲדִיפֵנִי לְחַס חֲקִי? מִי
 יִתֵּן לִי צַגֵּר לְלָצוֹם? מִי יִצְאֵנוּ תַּחַת לֵל קוֹדֶתוֹ? — וְהִי כֹאֲשֶׁר שָׁמָּעָה
 מַלְכָּה

משלי מוסר *

1. החזיון (נאך לעמסינג).

עמוק בתוך היער, אצל חורש מצל יפה ענף השוכן בדר,
מקום אשר שמה כפעם בפעם עמדתי על האורב
ובלט הקשבתי חיתו יער דוברים אשה אל אחותה; שם
תחת אשד נחל נחמד לעין, מימיו בלי שאון ושאון ירוצו,
שכבתי שלו ושקט, ואחוז בסבכי רעיונות יגעת למצוא
משל; ואמצאהו תועה במדבר, לא תואר ולא הדר לו
ועתה עמלתי לעשותו באדרת נעימה ויפיפיה, ולתת לו
שיר ומליצה.

הגיתי, בחרתי, מאסתי, כאגלי טל זעת אפים מצחי
הטיפה — אך לשוא, אין אומר ואין דברים
מצאתי, חס לבי בקרבי וחמתי בערה בי, מלא קצף וחרון
קמתי ממשכבי, ואפן לרדת מן היער, והנה! פתאום
ראיתי אור, תמונה מעוטפה בצעיף צעדה לקראתי —
ואשא עיני, והנה במכלל יופי ובעטרת תפארה, עמדה
בת שירתי, המשל לנגד עיני.

ובשחוק

(*) שפת יתר תהיה, לרוב מתועלת משלי המוסר ועל הטוב והתושיה אשר
תצחק מהם, והיתה זאת לערה, כי גם כשרם נאלץ המאסף, התראו
משלים כאלה מרי חורש בחדשו, חוברו יחדיו סאת השליצים הנכבדים או;
וגם מליצי צרפת ואשכנז, מן הראשונים Voltair, Florian, La fontaine
וכדומה, ומחבמי אשכנז, לעמסינג, געלזערט, הערדער, מייסנער,
געסנער ורובים כהם, גרלו והצליחו במעשה משלים האלה; אולם סא
נאסף המאסף אין איש שם על לב לעשות כמתכונתם, ולפתח את לב הנער
הרך למוסר ולתעודה; לזאת קמתי ואתעורר להביא פרחים האלה באגודת
בלורי העתים, ואם ייטב בעיני החבמים מוצאי פה גם הם יוסיפו כהנה
לחנות עליהם. ואם העליתי רשף מוסר וצדקת בנפש פרחי ישרון, רב לי

וגם אנכי הייתי צין השצויים, ואהיה כלוא ימים רצים צארן נכדיה, ועצדוני וענו אותי; אכן קדצה שנת הגאולה, שר לצאותינו צא ציד דמה אל הארץ אשר אני יושב עליה, ויגרש משם את הבוי אשר עצדתי לו, ואחרי כן יצאתי צדכוש גדול, למען שוצ אליכס שייח — אצל אהה! אמלאכם נעוצ, ואשתי היקדה לי מפניכיס איננה, כי לקח אותה אלהים. אך ה' נתן, ה' לקח, יהי שם ה' מצדך, כן אמר לורי צנשקו את צניו. ויחל עוד עת מה, ויקצור את אשתו. ויהי כאשר עמדו המתאצלים על קצר חנה, ותאמר מלכה אל שלם: אחי! אמנם עתה יצואו דצרי, אמנו הלכה צדך כל הארץ, והיא צשמים ממעל את אציה, אצל גס אשתו שוכן שמים, כי הקיס לנו מושיע, וישלח אצינו הנה למען אשר נחיה ולא נמות. עתה תאמין, כי ה' יעודך יתום ואלוונה, ויריץ ריצס אף אס לא יוריד לפניהם את המן. ויען שלם: צדקת אחותי, חעאיתי לאלהים; עתה ראיתי, כי חסדי אל לא תמנו, ולא כלו דחמיו, גם ייעיז לרעים ולטוצים. כן דצרו מלכה ושלם על קצר אמהם. ויהי כאשר נטע לורי שלשה כפות תמרים על הקצר, וינא מירושלים, וילך לעיר מולדתו. אצל עלה האיש ההוא מעירו שלש פעמים צשנה, להשתחות ולצנוח לה' לצאות צירושלים עם צנו שלם, וילך גם על קצר חנה. וכן יעשה מדי עלותו צצית ה', כן הלך עם צנו על מנוחת חנה וישצו תחת העלים, ויתאצלו שם.

דוד דייטש איש ברעסלויא.

„מה תשיב לי“? שאג הרשע בודון לב. ושיניו נתעו
באכזריות חימה. „חייך נתונים נתונים לי, והם
משכורתי חלף עמלי“. כה השיב הנמר, וישעסו לגורים.

כן רשעי ארץ את עמיתם יעוורו, כן זדים ארורים יעמדו
תחת מסוה הצדקה למשגב הולך שחוח, למען הוציא
את חלבו ואת דמו ממנו. ועל זה אמר החכם רחמי
רשעים אכזרי.

הקוף והשועל.

ש י ח ה

הקוף. הגידה לי. ערום מכל חית השדה! יצור אחד
תחת צבא השמים, אשר לא ידעתי לעשות
כמעשהו ולהשוות מעלליו פנים בפנים.

השועל. ואתה קרא לי יצור אחד תחת צבא השמים,
אשר לא יקטן בעיניו, לעשות כמעשיך ולהשוות
מעלליך.

מעתיקים צעירים! ראו זה מראה נגד פניכם:

4. הגויה והנפש.

הנפש והגויה. אחיות תאומות מבטן הטבע, צמחה
מריבה ביניהם, ותעל חמתם עד אשר גזרו אומר
להפרד אשה מעל רעותה; בימים אחדים, אחרי אשר
חמת הנפש שככה ואפה חלף הלך לו, ותשב שנית אל
אחותה לראות את מעשיה ואת כל התלאה אשר מצאתה
בהפרדה מאתה. ותקם לבקש את הגויה, והנה! היא
יושבת על סיר הבשר למלאות בטנה מעדנים, ובראותה
את אחותה הבכירה, ותצחק לקראתה לאמור „הביטה
„עלי אחות! נפתולי אלהים נפתלתי וגם יכולתי, האמנת
„בי בסורך ממני יפלו פני וכחי כליל יחלוף, ונהפוך הוא,
„בשרי ישכון לבטח הולך וגדל על כל גדותיו, שמנתי,
עביתי, ביתר שאת ועוז — וחייתי ורביתי“.

ובשחוק פתחהפיה. "תלמיד צעיר לימים! למה זה הבל
 "תיגע ותשכח תגמולי? האמת יבקש את מסוה
 המשל, אולם מה בצע אל המשל במסוה המליצה? מה
 יכנך עמלך. בתחך לו מעטה פאר, ותשנה יד ביד, רגל
 ברגל, הערוגת הבושם ריח שמניך דורשת? החדלתי את
 מתקיי ואת תנובתי הטובה, לשום בפוך עיני ובילדי נכרים
 אשפיק? אם הבנים בניך ונצר מטעך, רב לך! ותשוואות
 חן חן למו, אם אד אמת נקי, והגיון חכמת לב ישרה
 ישאו מדברותיך. — "שפתי נעות לענות, אולם בשצפה,
 המשל חמק עבר והחזיון הלך חלף לו.

"חלף הלך לו?" מפי הקורא הלועג אזני תשמענה. "מי
 "זה פתי יאמין לדברך, ומי איש בער לא ידע כי
 "רמיה תחת לשונך? אשיות משפטיך הצנומות והשדופות.
 "מקוצר רוח ומאולת יד, בפי בת השיר, המשל שמת!"

כנים דברך, גם צדקת בשפטך, ידיד קורא! בת שירתי
 לא ראו עיני ולא לקחה אזני שמץ מנה, אין כל
 בלתי משל ספרתי לך, ומרחם חזיונו יצא לך המשפט אשר
 אמרתי. האנוכי הריתי את הרעיון הזה? אינני ראשון
 ואינני אחרון, הדורך בגיא חזיון הזה, ישים דברו בפי אחד
 היצורים על פני האדמה, או לפתגם רוח נעלם ונשגב.
 אשר כמונו במוהו לא ראינוהו מעולם.

יוסף ווייסע.

2. האיל והנמר.

איל אחד נאחז בסבך בקרניו, געה במר נפשו לישועה,
 ויועק זעקה גדולה ומרה; לשמע און שמעו נמר
 שכול השוכן הרחק כמטחי קשת מן המקום ההוא, וימהר
 להחיש את צעדיו שמה, וירא את האיל כי ברע הוא,
 ויקם וישיעהו חפשי, "במה אקדמה פניך, ומה אשיב לך
 "לתודה, כי החיית נפשי ותצילני מרדת שחת" קרא האיל
 בעינים דומעות ובלב שמה.

ויהי בבוקר, ויִיקֶץ משנתו, ויבהל, כי כל יפיו ותפארתו
בין לילה היה ובין לילה אבד. עליו היו לחרבה
ועלהו לטרופה, כערער בערבה עמד על פני כל אחיו
אשר עלו מעט מעט לצבי ולמחמד עין, והוא היה לשממה
ולחרבון. על זה נאמנו משפטי קהלת: א ל ת ה י ס ב ל ,
ל מ ה ת מ ו ת ב ל א ע ת ך .

7. הסוס, והפר

על סוס רם ומתנשא, רכב בחור אחד צעיר לימים על
גפי מרומי קרת לצבי ולתפארת, והרסן בידו בגאון
וגאווה, "אולת היא לך וכלימה!" קרא פר עובר על פניו
מול הסוס, "אנוכי בושתי ונכלמתי לשאת נער על שכמי".

"ואנוכי", השיב הסוס, "לא אֶכְבֵּד, אם אפיל נער חלש
ורפה ידים ארצה".

טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד
עיר.

יוסף וייסע.

מכתם

עפרון בעת גויעתו.

עֶפְרוֹן הַסּוֹכֵן, עַל עֶרֶשׁ דָּוִי סְרוּחַ,
וּמָרָם מוֹתוֹ בְּלֵב תָּמִים, בְּיַד אֵל יִפְקִיד הָרוּחַ;
כִּי יַעַן כָּל רְכוּשׁוֹ, מִיַּד נוֹשִׁיו לָקוּחַ,
גַּם רוּחוֹ בְּקֶרְבוֹ, אֵינְנוּ נֶכּוֹן וּבָטוּחַ.
וְחֵישׁ מָרָם מוֹתוֹ, בְּיַד אֵל יִפְקִיד הָרוּחַ.

מהג'ל.

יְהוֹמִיָּה וּפְתִיּוֹת שׁוּגָה בְּאוֹלֶתָהּ! קִרְאָה הַנֶּפֶשׁ בְּשִׁנְיָהּ,
 „אִם בְּשׂוֹרֶךְ גָּאָה גָּאָה וְהִיִּית דָּשֵׁן וְשִׁמֹן, הִיִּטֵּב
 „לֶךְ בַּעֲבוּרוֹ? הֲלֹא לָרַעַתְךָ וּלְאַבְדֹן חַיִּיךָ, הַמִּשְׁפַּחַת הַזֹּאת
 „בְּבִשְׂרֶךְ? וְזֶה לֶךְ הָאוֹת, כִּי מֵהֵר יָבוֹא רֶקֶב בַּעֲצֻמוֹתֶיךָ.
 „וְתָם לְרִיק כַּחַךְ, וּפַעֲלֶךְ מֵאַפֵּעַ“. הֵן הִמָּה דְּבָרֵי קַהֲלָה
 הַחֲכָם: הַכֶּסֶּל חֹבֵק יָדָיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ.

5. הָאִיָּה, וְהַנּוֹתָן זְמִירוֹת בְּלִילָה.

אִיָּה אַחַת יִרְתָּה חֲצִיָּה עַל נוֹתָן זְמִירוֹת בְּלִילָה, וְתֹאמַר
 אֶל לְבָהּ, „אִם קוֹלוֹ עָרַב וְנָעִים, אִיךְ מֵאוֹד בְּשָׂרוֹ
 „לְחֵיךְ יִטַּעם; הַמְרוּעַ לֵב אוֹ מִפְתִּיּוֹת דְּבָרָה כֹּזֶאת, לֹא
 יִדְעֵתִי.

אוֹלָם יוֹם אֶתְמוֹל שָׁמַעֲתִי, „מֵה נֵאוּ לַחַיִּי הַבַּחֲוֹר הַזֶּה וְמֵה
 „נִחַמְד מֵרָאֵהוּ לְעֵין! אִם תְּמוֹנְתּוֹ יָפָה וְנִאֲדָרָה מֵה
 „מֵאוֹד תִּרְבַּח חֲכָמָתוֹ בִּיתֵר שְׂאֵת וִיתֵר עוֹ!“ וְכִי לֹא מַחֲכֵמָה
 דְּבָרוֹ כֹּזֶאת, זֹאת יִדְעֵתִי.

הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וְאֱלֻקִּים יִרְאֶה לִלְבָב.

6. הָאֲבִיב

הִסְתִּינוּ חֲלָף חֲלָף לֹו, וְהָאֲבִיב בְּמַעֲטָה תִּכְלַת וְאֲרַגְמָן
 צַעַד אֲרֻצָּה; וְיִהִי הַיּוֹם, וְיַעֲבֹר עַל פְּנֵי שׁוֹשֵׁן
 צַעִיר לִימִים, וְיִקְרָא אֵלָיו בְּכַפִּים שְׁמוֹחוֹת „בְּרַכְנִי נָא גַם
 „אֲנִי, אֲבִי!“.

„אִם חֲפֵצַת בְּרַכְתִּי טָרַם נֹעֲדָה לֶךְ, הֵא לֶךְ!“ כֵּה אָמַר
 הָאֲבִיב וַיְבַרְכְּהוּ; אִזּוּ מֵהֵר עָלָיו הַתַּפְתָּחוֹ לְיוֹפִי
 וּלְתַפְאֲרָתוֹ, הַתַּפְשִׁטוֹ דְּלִיּוֹתָיו הַקָּטָנִים עַל כָּל גְּדוֹתֵימּוֹ,
 וְיִהִי גִבּוֹר לְכָל אַחֲיוֹ, כָּל עוֹבֵר עַל פְּנֵיו שֶׁשׁ עַל יָפִיו וְהִדְרֵיו
 וּבִהְרִיחוֹ אֶת רִיחַ הַנִּיחּוֹחַ וְיִהִי לוֹ לְמִשְׁיַבַּת רוּחַ; וַיִּגְדַּל
 הַפְּרוּחַ מֵאוֹד מֵאוֹד וּתְעַלּוֹנָה כְּלִיּוֹתָיו, וּמִלֹּא גְאוּת וְגִאוּן
 עַל עֲדֵיו וּכְבוֹדוֹ, וְעִטּוֹף בַּחֲלוּמוֹת נַעֲיֻמוֹת, נִרְדָּם עַתָּה נִמְרֵ
 צִלְלֵי עָרֵב וַיִּשָּׁן.

ומה נשגבה עוד ראשית השנה!
לא רק לארץ תטה מגלה.
אך גם במרומים יתנוסס דגלה.
בבואה על כסא משפט יתנשא אל אמונה
יערה גאון וגבה ילבש צדק,
יגן על שושנים יבער חדק.

בי מאוני צדק וכפות ישר ביד הארון.
בם לשקל כל מפעל טוב כל חטא וזדון.
אשרי איש צדקותיו יכריעו,
ופשעיו מעלה יעלו.
אוי לו אם המה שיאם יגביהו,
ואלה מכבד מטה ישפלו.

או אחרי בכסא משפט ירו הדח,
השופט כל הארץ ומושל ורודה.
יפקד על כל יציר וגורל לכל חי ידה.
יחרגו פועלי און רשע ילבש חרדה.
ועושי רשעה אשר בדת אל יבעטו.
בשוטי חמתו ידשו יחבטו.

למו יום זה איום וגורא, יום ענן וערפל.
יום חשך וצלמות חתלתו אפל!
לא בן לתמימי דרך החפים מעון.
המה ירנו בגאון ה' ירימו מצח.
טוב לא יחסרו לא ידעו עצמון.
ולחזות בנעם אל ישישו לנצח.

לכן יום זה יום פקדה יום הזכרון.
קדוש הוא לעדת יעקב לשבטי ישראל.
ליום הקהל יחד אל בית אלהים להקוות,
ייעדוהו, שם לפני רוכב ערבות
ישפכו שיחם, מוסרות החטאים יתקו,
ומסיגי עון ורשע נפשם יזקקו.

ה ג י ו נ י ר ו ח י

אשר שבכתי אל חיק אבי היקר נ"י

לעת ראשית השנה .

לעת תקופת השנים .

אדא על כנפי רננים .

מפרי מחשבותי להביא אשכר .

למשא נפשי הוא אבי היקר .

הנה כנבל עלה מגפן יציץ משרה .

כן השנה העוברת תחמק ותעדה .

ופרחיה יקמלו מתלמי פני חלד .

ומהורתה: העת אחותה תולד .

היא השנה החדשה . שית תפארת תעדה .

מה יפו פעמיה! על כנפי רוח תדא .

לפרש כנפיה הנעימות עלי כנפות

האריץ . ובקול פעמיה המגטפות

חיים ושלום . תעיר כל לב כל נפש ישנה .

תודות לשלח למסב גלגלי העתים .

אשר עד כה בעד כוכבי חייהם לא החתים .

וגם בשנה הזאת עמרם רצון כצנה .

תעירם . גם על כנפי התפלה לדאות .

לאשר טובותיו על כל חי משתרעות .

בעד נפשם ורעיהם והצאצאים והצפיעות .

כי גם בשנה העתידה ובעתים הבאות .

יריק עלימו כטל על עשב . שפעות

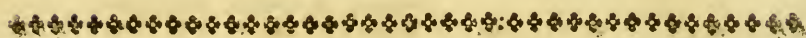
טובו . ובשלותם אסון ואידא יפרעו פרעות .

ומה

מִן עֲצֻמוֹתָיו יִשְׁקָה . אֲמַצְהוּ בְּרִיא אוֹלָם ,
 הַחַיִּים וְהָאֲשֶׁר יִבְרֹתוּ אֹתוֹ בְּרִית עוֹלָם ;
 מוֹדֵעַ לְשִׁלוּהָ יִקְרָא . עֲנֵג וּשְׁשׁוֹן רַעִיו ,
 יִשְׁאֵם עַל אֲבֵרַת רוּחוֹ כְּצִיץ עַל מִצְחָ .
 בְּמַחְזוֹת נַחֲמָדִים יִאֲפֹפוּהוּ צִאֲצָאִי מַעִיו ,
 עַדִּי יִשׁוּב שְׁבַע יָמִים לְמִנּוּחַת נִצְחָ .

גַּם עָלִי , צוּרִי ! מִמְרוֹם שְׁבַתְךָ הַצִּיצָה ,
 זֹרַע הַיִּשָּׁר וְהַצָּדֵק הַצִּיצָה ,
 עַל מַטְעֵי נַפְשִׁי , אֵף אֶת רוּחִי הָעַר
 לְתוֹרָה וּלְתַעֲוִדָה , כִּי אֵךְ זֹאת תּוֹחֶלֶת
 אָבִי זֹרַע צְדָקוֹת , לְרֹאוֹת מִבְּשִׁלַּת
 אֶת פְּרִיו עַל תַּלְמִי לֵב בְּנוֹ הַצֵּעִיר .

אֲבַעַר רֹאבֶעֱל מִזֶּמֶר מִטְעֵר לִיטֵץ .

תהלים ק"ג

1.

בָּרַכְי נַפְשִׁי אֶת אֲדֹנָי :
 הִלְלִי אֶת גְּדֹל צְדָקָתוֹ :
 חֲסִדוֹ תִּמְדֵּר תִּמְלִל לְשׁוֹנִי ,
 וּשְׁפָתַי יִבְיְעוּ עֲזֵי גְבוּרָתוֹ :
 נַפְשִׁי נִבְסָפָה לְהוֹדֹת לְנַפְשׁוֹ ,
 וְכָל קִרְבִּי אֶת שֵׁם קִדְּשׁוֹ :

2.

בָּרַכְי נַפְשִׁי אֶת אֲדֹנָי :
 לִבִּי , בְּכָל שִׁיר וּתְהִלָּה :
 כִּי לְחֲסִדוֹ מִיְּהוּלִים עֵינִי ,
 וְרוּחִי יִקְוָה לוֹ לְעוֹלָם סֶלָה :

עתה, הלעת הקדושה הזאת,
 הבימים הנוראים האלה,
 משכיות רוחי שוכבות הזזות,
 תדמינה? ואסורות במוסרות,
 הדומיה, כבמאסר כלא,
 תוך קירות לבבי תהיינה צרורות?

אך לא כן! ראשית השנה שבט משלה תניף
 גם עלי, נפשי, טל הרגשות כדלף
 תרעיק, מעטה תהלה תלבש כמעיל וצניף,
 תעוף על כנפי זמר, ובמו ניב
 שפתים, למרומים תשלח תודות אלה,
 לנותן חליפות וצבא לעתים חלה

כי עד הנה חיים ושלום נתן,
 לי ולמחמד עיני הוא אבי היקר,
 אשר תחת דגל אהבתו בגיל עלי עדו,
 עתות השנה החולפת וימי תקופתן,
 ואשר שושני טובתו פפר
 נרחב ונאות חמד, תבל לי העדו.

אך בתפלה ותחנונים עיני תדלף,
 לבוחן עלילות כל בני חלוף,
 ביום התרועה בתקוע לאמר:
 „אנא אל, לרנת עבדך הקשיב!
 עת על צדיק בפתגמך הטוב אמר תגמר,
 וגמול ישרי לב ועושי טוב אל חיקם תשיב.

נא גם עלי אבי ממעון קדשך השקוף,
 וגמול טובו יגמל עלי, לו שלם בסאסאה,
 ימיו עוד ירביון, עת חייו תכפל,
 בחיל צבאות טובותיך אותו הקיף,
 פעמיו ירחץ בפלגי גיל ושמחות, אך רעה
 ובל פיד והוה, מנו ירחקו ישבו בשפל.

6.

עושה צדקות ארני,
עם כל ברואי עולמים:
יעביר כל רב ודוני,
וגער מאתך כל הקמים:
ליודעיו בריתו יקים,
ומשפטים לכל עשוקים:

7.

יודיע דרכיו למשה,
חסדו וטובו לאיש עניו,
כאשר מחכמתו לו ישה,
קרן וצהל עור פניו:
אז נגלו לעמים מעשיו,
לבני ישראל עלילותיו:

8.

רחום וחנון ארני,
לכל יצורי כפו:
הגיד זאת על סיני,
כי הוא יאריך אפו:
הודיע כאשר עולמו הוסך,
כי הוא ארך אפים ורב חסד:

9.

לא לגצח יריב עמנו,
בעבור עון ואשמה:
לשפוט ודון מעללינו,
כפי מרינו הרמה:

נִפְשִׁי זָכְרִי רוּם מַעֲלָלָיו
וְאַל תִּשְׁכַּחַי כָּל גְּמוּלָיו:

3.

הַסּוֹלֶחַ לְכָל עוֹנְכֵי,
וּמַעֲבִיר עַל כָּל אֲשַׁמְתִּי:
וְאַם אָנוּשׁ אָנוּשׁ אֲנֹכִי,
בְּחַמְלָה יִכְסֶה לְכָל חַטֹּאתַי:
יֵאָזִין תָּמִיד לְקוֹל שִׁיחִי,
הִרְפֵּא לְכָל תַּחֲלוּאֵיכִי:

4.

הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיִּיכִי,
וְנִפְשִׁי יִפְדֶּה מֵאֲבֵדוֹן,
אֲזִי חַיִּי נִצַּח תְּנוּחִי,
בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ הָאֲדוֹן:
נִפְשִׁי צָפִי לוֹ בְּחַמִּים,
הַמַּעֲטִירֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים:

5.

הַמִּשְׁבִּיעַ בְּטוֹב עֲדִידִי,
וּמְרוּהַ תִּשׁוּקֶתְךָ בְּנַעֲיָמִים,
יֵאָזִין בְּחַמְלָה לְקוֹל עֲנִיָּה,
וְשׁוֹמֵעַ שְׁאֵלֶתְךָ בְּרַחֲמִים:
יַעֲרֵב עָלָיו קוֹל שִׁיחִי,
וְתַתְּחִידֵשׁ בְּנֶשֶׁךְ נְעוּרֵיכִי:

13.

בְּרַחֵם אָבִי עַל בָּנִים.
יִכְהוּ וְלִבּוֹ יִכְאַב בְּמִסְתָּרָת׃
יִסְרְהוּ יִרְצֵהוּ בְּדִבְרִים שׁוֹנִים.
בֶּן עִם יוֹסֵר עִם סוֹרֶרֶת׃
נִפְשׁוּ כָּל יְאֻשִׁים בְּרוּאֵיו.
כִּי רַחֵם יי' עַל יִרְאָיו׃

14.

כִּי הוּא יָדַע יִצְרָנוּ.
וְכָל נַעֲלָם מֵאֲתוֹ הִתְשׁוּקָה.
אֲשֶׁר יִרְחֹף בְּאֲדָמַת חִלְקָנוּ׃
גַּם יוֹדַע נִפְשֵׁינוּ הִרְיָקָה.
וְאֵת לִבֵּינוּ וְעֵינֵינוּ הִטְחָנוּ.
וְזָכוֹר כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ׃

15.

אֲנוֹשׁ כִּחְצִיר יָמָיו.
וּכְעָשָׂן מֵאֲרָבָה כָּל חֵיתוֹ׃
נָכוֹן הוּא בְּכָל פְּעֻמָּיו.
לְהַגִּישׁ תְּמִיד לְיוֹם מוֹתוֹ׃
יִגְדֹּל יִגְמֹל יִפְרַח צִיץ.
וּכְצִיץ הַשָּׂדֶה בֶּן יִצְיִץ׃

16.

כִּי רוּחַ עֲבָרָה בּוֹ וְאֵינָנוּ.
פֶּתְאוֹם יִחְלֹף וְיִכְלָה לְאֵין׃
חַיִּשׁ כְּלָבֶת בָּרֶק יַחֲשׁ חַיֵּינוּ.
עִם כָּל נֹעֵם מַחְמְדֵי עֵין׃

יַעֲבֹדֶם מִלִּפְנֵי בְּקִיטֹר
וְלֹא לְעֹלָם יִטֹּר :

10.

לֹא בַּחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ
לְהַכְרִית שְׁמֵנוּ בְּגוֹיִם
אִךְ כִּי כֹוֹד אֲשַׁמְתִּינוּ
הַשְׁתַּרְגְּנוּ עַד שָׁמַיִם :
כֹּל יִשְׁלַם לָפִי מַעַלְלֵינוּ
וְלֹא כַעֲוֹנוֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ :

11.

כִּי בְּגִבַּה שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ
גָּבַה אֲמַת אֲהַבְתּוּ עָלֵינוּ
וַצִּילָנוּ מִכָּל אֲסוֹן וּפָרֶץ
וַיִּשְׁקִיף הַמִּיד לְצַעֲדֵינוּ :
כַּאֲשֶׁר אֵין מִסְפָּר לְבְּרֹאיוֹ
גָּבַר חֶסֶדּוֹ עַל יְרֵאָיו :

12.

בְּרַחֵק מִזֶּרֶח מִמַּעַרְב
הִרְחִיב חֶסֶדּוֹ לְבְּרֹאֵי צִלְמוֹ :
חֲטָא יַעֲבִיר לְשׁוֹמְרֵי אֲמָרָיו
וְאֲשַׁמָּה מִסְּגוּלַת עַמּוֹ :
כָּרַם הִרְקִיעַ מֵאֲתָנוּ
הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת פִּשְׁעֵינוּ :

20.

בָּרְכוּ יי גְבוּרֵי כַח עוֹשֵׁי דְבָרוֹ
וְשִׁבְחוּ אֶת רוֹם צְדָקָתוֹ
מִלְאָבִיו הִגִּידוּ אֶת מַאֲמָרוֹ
וְסִפְרוּ מֵאֵין חֶקֶר חֲכָמָתוֹ
רָגְזוּ לְקִרְאָת מַאֲמָרוֹ
לְשִׁמוּעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ

21.

בָּרְכוּ יי כָּל צַבָּאִיו
שִׁבְחוּהוּ כָּל אֲשֶׁר בּוֹ נִשְׁמָה
הִלְלוּ אֶת שְׁמוֹ יִרְאִיו
כִּי כָלְכֶם יָצַר בְּחֲכָמָה
יִשְׁמֹר כְּבִבֶת עֵינָיו
מִשְׁרָתָיו עוֹשֵׁי רְצוֹנוֹ

22.

בָּרְכוּ יי בְּכָל מְקוֹמוֹת מְמִשְׁלָתוֹ
וְהִגִּידוּ מִפְּלָאוֹת מַעֲלָלָיו
תַּחֲנוּ בְּכָל הָאָרֶץ תִּפְאַרְתּוֹ
וְכָל הַיּוֹתֶכֶם הוֹדוּ אֵלָיו
מְרוֹם! לְעֶזְרָתְךָ מִיְּחָלִים עֵינֵי
בְּרַבִּי נִפְשִׁי אֶת אֲדָנִי

מרדכי העלישוי ער.

אָנוֹשׁ בָּרַנֶּע יִפְרֹד מִיֹּמֹו
וְלֹא יִפְרֹנוּ עוֹד מִקּוֹמוֹ:

17.

וְחֶסֶד יי מַעֲוֹלָם עַל יִרְאָיו
בְּמִקּוֹר חַיִּים אֲשֶׁר בְּאַפִּינוּ
בָּה יַעֲד שְׁאֲרִית בְּבְרוּאָיו
וְחַיִּי נֶצַח שְׁתּוּל בְּקִרְבֵּינוּ:
אֲמוֹנָתוֹ יִשְׁמֹר לְנֶאֱמָנִים
וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים:

18.

לְשׁוֹמְרֵי בְרִיתוֹ
יִגְמִיל נְעִימוֹת בְּיָמִים
יִבִּיעַ לָהֶם עוֹז אֲהַבָתוֹ
וְיַעֲטֹרֵם בֵּין חֲכָמִים:
יִשְׁיב אֶמֶת לְטוֹבָתָם
וְלִזְכוּרֵי בְּקוּדָיו לַעֲשׂוֹתָם:

19.

יי בְּשָׁמַיִם הַבֵּין בְּסֵאוֹ
וּמִקּוֹם מוֹשֵׁב קָדְשׁוֹ בְּרִקְיעַ
אֵינִיו יִחְזוּ מְרוֹם שִׁיאוֹ
וְהוֹדוּ עַל כָּל תּוֹפִיעַ:
אֲמוֹנָתוֹ מִיָּה מְאֹד גְּדֻלָּה
וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מִשְׁלָה:

הולך רכיל

כל גאה יכניע ברוע לשונו
והולך רכיל על כל כבוד
הנה לא כוחו בפיו
ואונו בין שפתיו
יחפץ ודברו כחרב חיה
ורוח פיו הבלי אש
תחת צאלי חנופה ישפך
בסתר חמלה וחינה
מי גלה פנים לבבו?
ובפל רסנו מי יבין?
ירתיח כסיר מצולות לב
וזורע שנאה בכל קרב
יפריא ראש ולענה
יתנם למאכל ריב ומדון
ישפוט על כל אדם
כל נקי כל צדיק ירשיע
שמו מעליו כל איש
אך בצלם אלקים לא נברא

מהגיל.

אור עולם

אלקים, מה רב אורך אשר צפנת בעולמותיך *
אמן השמש נגדו מצער היא במנפיה

הלא

ירדוף אחר כבוד, כבוד בורח ממנו

ויהי כשמוע גיחזי כי מלבושי כבוד יתנו יקר לבעליהם
 ויאמר אל לבו: עתה הנה נא ידעתי מדוע עד עתה
 נשכחתי מכל לב לא שזפתי עין כל רואה, כמעט פאשר
 לא הייתי אהיה. — הבה נא אף אנוכי, אלביש רקמה
 ומשי, זהב וכסף יכסוני כל היום, והיה אך כבוד נחלתי.
 הבוקר אור והנה גיחזי יצא ושב בחוצות ברחובות תעכסנה
 רגליו עובר בשוק וישקיף בפני כל עובר. הנה נא שם
 יעמדו נכבדי העיר, ויתלחשו עליו, יורו עליו באצבעותיהם —
 הלא יתגנב אחרי גוים — הם! מה ישמע? הידעת את
 הנער ההולך אחרינו? שאל איש את רעהו, הנה הוא לבוש
 כאחד מנגידי העיר, ידעתיו גם ידעתיו השיבו האחר
 ידעתיו כי הוא — בער וחסר לב לא יצליח לכל מלאכה. —

עת וכבוד נחלות אדם גם שניהם
 אכן ינוסו ממנו כי ירדוף אחריהם
 אם נכבד גיחזי בעיני אדם לא נכבדת
 הלא גם קלונך מקדם לא שמעת
 יצאת בחוצות לירדוף אחרי כבוד
 הנה גם המעט היה לך האבדת אכזר.

יאקב ליב פאללאק מאייבשיטץ.

דמעות ניהומים *

3.

אהה רחם עלי אתה מקור הרחמים!
ככה התפלל מנשה ונפשו מרה לו. והנה
שערי השמים נפתחו ומלאך תנחומים לקח
הדמעות מעל לחיו ויתנם אל מאזני המשפט
והנה קול בא מאת אב הרחמים, שוב
בני הנה סר עינך וחטאתך תכפר.

דמעות עשוקים

4.

יובון נחלי דמעות
בלתי הפוגות
על קבר וחלל
צועקים ביללה
על מרף ושלל
במארה וקללה
בנחלי בוערה
שלחו תבערה
על זרון ועברה
אין מרפה למוזרם
אין מסכור למקורם
עד יעבור זעם
עד ישקט רעם
עד ימצאו הקבר
אחרית כל שבר.

דמעות התשובה **

5.

אשרי עין אתכם דומעת
בני נצח כולכם הנכם

מקום

(*) טהרענען דער רייע.

(**) טהרענען דעם ווידערזעהענס.

הלא ינטו צללי ערב גם היא אך תסיר קרנותיה
הלילה כסה פני תבל — והנה יורח אך אור גבורותיך*
מהנ"ל.

שמונה הנה דמעות האדם

דמעות אהבה

1.

ממעל לארצות ההיים
בתכלת עצם השמים
תזרח שמש נוגה אור
לפיד האושר והשמחה
כשמש בשעות הערביים
תשלח קרנותה אל תוך המים
כן שמש האהבה
אל דמעות תדמעו עינים.
חן ואת ברית כרותה לשמים!

דמעות התפלה

2.

בעץ שתול על פלגי מים
יפרח עליו בערי עדים
כן נחל שוטף חיים
דמעות תדמעו עינים
מלב ישפך כמים

דמעות

(*) המיות עשהנותיו אשר פביב שחר על האדם כל היום יטניעו הטוב מאתו
ידרוש את ה' לא יוכל להמלט רגע אחת מני רוב עסלו ויגיעה רבה אשר
באקבי בדול ידריכו עליו להביט אל פעולת יוצרו ורוב גבורתו; אכן על
משכבו בלילה, בהשקט ובטח רפידתו או ילך כולו שלאנן ושקיו על כולם
החקירה מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ואור אלקים עליו יורח.

על הסלע הך ויצאו מים,
מתקדש בישימון לבך יצאת
בקשת רחמים אך לא מצאת
על הסלע הכית, ויתן מים.

... ל . . פאללאק.

יתר מרעחו

מה הוא היקר עלי האדמה? הנפש, מה הוא המר? העוני.
מה הוא המתוק? האהבה, מה הוא המאוס? חסרון
האמונה, מה הוא הקרוב? המות, מה הרחוק? המול.
מה הוא הנחפץ? התבונה. — מה הוא הקשה? דעת את
עדכו, מה הוא הקל? ראות נגעי אחרים, מה הוא הנעים?
מלאות את נפשו.

הראשון הוא פתח אושר האדם ורוממת מעלותיו,
השני אך פרי כל אולת ופרועת מוסר,
והשלישי אחת מאלף תמצא. כבר משלו: אין אדם מת
וחצי תאוותו בידו.

... ל . . פאללאק.

שיר ידידות

על ראש שמחת הבחור המשביל הימן בן שוע מעיר פ'

זמרת עבר! על אברתך שאיני,
אל-נוה קדשך בית הלחמי הביאיני,
מקום על דוד בהירך נועם תרעיפי;
לנצח בבגורו ימיגה תנחני,
לנוע מיתריו ירך תתמכני,
ומהן שפתותיו עלי הטיפי.

מקום דמע בלתי נובעת
הנה לא יסוף זכרונכם

דמעות השמחה

6.

יגון נחלת אדם עלי תכל
עמל וכעס מנת חלקו
על כן בהפוך לשמחה האבל
יובון דמעות על לחיו

דמעות הזגון

7.

למה תבכי עיני
בדמעות אותן תהני?
תקותי אם אבדה
עתי אם בגדה
הלעולם יזכו?
הלא ימים ישובו
והנה בארץ החיים
באדמות הנצח
ימחה זעת כל מצח
ודמעת כל עינים

דמעות המתקדש *

8.

עדה הקדושה במדבר יצאה
צמאה לשתות, מים לא מצאה

מִתַּק שִׁפְתֵי עַמִּים טַעַם טַעַמָּהּ
 לְשׁוֹן תְּהִלָּה בְּאֶרֶץ לְךָ הִנֵּעַמָּהּ
 לְרוֹמִית מִדְּבָרֶת גְּדוּלוֹת הַגְּבֵרָה;
 * אֱלֹהִים רְאִיתָ עָלִים מִן־הָאָרֶץ
 עֲגֻבִּים בְּפִיהֶם בַּחֲלָקוֹת פָּרְצוּ פָּרֶץ
 "מִוֹת בְּשִׁיר" אָמַרְתָּ גַם עֲבַרְתָּ.

שִׁירֵי דָוִד מִחֲבִלֵיהֶם נִשְׁגְּבוּ.
 "נִגְדָה אָמַרְתָּ אֱלֹהִים תִּהְיוּ נִחְשָׁבוּ."
 כֵּן אָמַר גִּזְרָתָהּ לְמִשְׁפַּט תִּרְצָתָהּ;
 בַּחֲבֵרֶתָהּ דְּבִקְתָּ וּבְרַעֲיִת נְעוּרִים.
 חֶבֶק חֵיק עֲבָרְיָה עֲטָרֶת בַּחוּרִים.
 הַחֲזִיק יָד בְּבֵת אֵל חֵי נֶצַח יַעֲצָתָהּ.

עֵץ אֲדִיר יִשְׁגָּה קִצְרֵיו יָם שִׁלְחָה.
 נִחְמָד לְמִרְאָה עָלִיהוּ טוֹבִים לְרִיחָה.
 פָּרִיו מֵאֵין נִמְצָא יָכוֹל לְפָרֶחַ?
 זָרַע דֶּק מְאֹד טָמוּן בְּעֵבִי הָאֲדָמָה.
 כֵּן בְּסִתָּר הָעֶפֶר יִכְנִיחוּ שְׁמֵהּ.
 בְּעֵלִיל לְאֶרֶץ יוֹסִיף תַּת לוֹ כַּח.

כֵּן בֶּן־מִשְׁפִּיל! בְּמִחְבֵּא תַעֲשֶׂה תוֹשִׁיָּה.
 בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָהּ תַּחֲוֹן נָפֶשׁ עֲנִיָּה.
 בִּלְטַת תַּפְעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקָרֵב עֲמֹה;
 סוֹפֵר מְהִיר! יָדָהּ לָעֵט שְׁלַחָתָהּ.
 עַל דְּבַר־אָמַת כּוֹ מִשְׁכָּתָהּ גַּם צְלַחָתָהּ.
 יוֹעֲצִי חֲכָמִי גוֹי שָׂתוּ לִבּ לְטַעַמָּהּ.

שִׁכַּת רוֹמְמָה! חֲזִקִּי נָא הַפַּעַם!
 עֲזָבִינִי דַעַת לְמִדִּי טוֹב טַעַם.
 רוּחַ שִׁירְתָּךְ נָא תַחַל לְפַעֲמִי,
 לְמִדִּי הַיּוֹם מִשְׁפָּטִי וּמִירוּתִיךָ.
 גַּם הִרְאִינִי פְּלָאוֹת מִדְּבָרוֹתֶיךָ,
 אֲזִי אֶזְכֹּר יִדְיוֹת וְשִׁמְעִי יֶאֱהָבִי.

תַּהֲלֵת רַעִי אִישׁ רַב פְּעָלִים אֶסְפָּרָה.
 בָּךְ מִחֲמַד עֵין נִכְבְּרוֹת אֶדְבָּרָה.
 שִׁירַת דּוֹדִי הַיָּמָן! אֲשִׁיר לְחִפְתָּךְ;
 בְּיוֹם חֲתוּנָתְךָ בְּדָשׁוּעַ חֶפֶץ מִצְאָתִי.
 עֲלוֹת פָּנֶךָ רִנָּנִים לְיוֹם טוֹבְךָ עֲתָה בָּאתִי.
 אֶזְכֹּר יוֹם בָּאָה הִכְמָה בְּלִבְתָּךְ.

בְּשִׁהָרוֹת עֵינֶיךָ מִהֵר פָּקַחְתָּ.
 מִעֲלָלִי עֲלוּמִים אֲחֲרֶיךָ הִשְׁלַכְתָּ.
 אֲרַחֲךָ זִירִית דְּרָכֶיךָ הִסְבֵּנָה;
 בְּתוֹרַת אֵל חִפְצָתָ וְחִכְמָה חֲמִדָּתָ.
 גַּם תּוֹרַת אָדָם בְּאֶרֶץ לְמִדָּתָ.
 בְּשִׁתִּים יִזְכָּה גַּעַר אֲרָחוֹ, בִּנְתָּ.

עַתָּה בָּךְ וַיַּחֲדֵד עָלַי תוֹלַע נְאֻמָּנָה.
 וּבִמְנַעַמִּים לְחִמָּה הִתְעַדְנָה.
 נְבוֹנוֹת וְדַעַת בְּרָגִלִים לֹא אֶצֶת.
 וְלַעֲת רַחְפוֹ עֶצְמֶיךָ וְגִידִים רָפוּ,
 וְלַהֲרִים רֹאשׁ עֶצְבֶּיךָ רוֹפְפוּ.
 לְלִמּוֹד לְהִשְׁכִּיל לְהִיטִיב עֲלוֹת הַתְּאֻמָּצָה.

מֵאֲשֶׁר! הֵבֵן בַּמִּרְאָה הַנִּחְמָדָה!
 מִרְאָה בֵּת חֵן טוֹבֵת שְׁכָל מְלֻמָּדָה.
 שְׁאוֹן עֲלִיזִים סְבִיבָה רַק הִיא שְׁקֻטָּה;
 בַּמִּסּוּדָה הַסִּסְתֵּר רַעֲיָתָךְ הִיפָּה.
 וּבַעַד הַצְעִיף עֲנוּתָה נִשְׁקָפָה.
 בְּאַחֵר מִעֵינֶיךָ בְּכָל לֵב שְׁלֻטָּה.

הַמְשַׁלֵּם לְאִישׁ צְדָקָתוֹ וְאִמּוּנָתוֹ.
 תִּמְךָ גּוֹרְלָךְ וְיִבְחַר אֲמָתוֹ.
 אַתָּה לָךְ הוֹכִיחַ רְאוּת עֲמָה תִיִּים;
 הֵן הִרְבָּה שְׁלוּחִים לְאֵילַת אֲהָבִים.
 מִכְרָה בַּיּוֹם יָקָר מִפְּנֵי רִחְבִּים.
 יִחַלְפוּ — וְהִיא תִּחְלִיף כֶּתֶר יָרִים.

עוֹד תוֹסִיף חֲכָמָה עִם נִחְלָה מְבֻרָּכָה.
 וּלְבֵית עֲנִי יוֹדֵעַ תִּשְׁפִּיל לְכֶתֶת.
 שְׂמִיךְ יִיקָר מְאֹד וְדָלִי עֲמִיךָ תִּהְדָּר.
 כִּימִי נְעוּרִים עִם אִשְׁתְּךָ יְהִי דְבִאִיךָ.
 כִּצְאֹן תִּשְׁשִׁים מִשְׁפָּחוֹת עַל פְּנֵיךָ.
 תִּהְלֵל עִם שְׂמִיךְ וְיִרְעֶה לְעוֹלָם נֶאֱדָר.

שִׁיר עֵבֶר! פִּקְדָּתְךָ רוּחִי שְׁמָרָה.
 הִיָּתָה עִם פִּי דְבָרְךָ לְשׁוֹנִי שָׁרָה.
 אֵין בָּהֶם נִפְתָּל בְּצָרְךָ יִבְחָנוּ.
 אֲחֲלִי יִכְנוּ עַל שִׁפְתַּי בֶּן־רִנָּתִי.
 מִצּוּף דְּבֶשׁ יִנְעֲמוּ לְגִפְשׁ אִישׁ בְּרִכְתִּי.
 כִּזְאֹת יִדְעָתִי כִּי יִרְבִּי יִתְבָּנוּ.

אליעזר ראשקוֹווֹ.

חלקת

אֲכֵן לֹא לִשְׁקֹר כָּל זֶה שְׁמִרָתְךָ.
 לֹא הִבֵּל וְרִיק בְּחִיִּים בְּחִרָתְךָ.
 שְׂכָרְךָ אֶתְךָ וּפְעוּלָתְךָ לִפְנֵיךָ.
 כִּי מִה קוֹל הַמְּצִלָּתִים אֲנִי שֹׁמֵעַ?
 וּמִה קוֹל הַמּוֹן חוֹגֵג יְרִיעַ רַע?
 הֲלֹא הִלָּקְךָ יְרוֹנוֹ וְחִדּוֹת פְּנֵיךָ.

הִבֵּט עַל מוֹת אֵין מִסְפָּר לִקְרֹאתְךָ!
 לְרַקְמוֹת תּוֹבֵלָנָה לְךָ בִּיקְרוֹתֶיךָ.
 בְּמַחּוֹל תְּבוֹאָנָה בְּשִׁמְחוֹת וּבִשְׂרִים.
 מִי זֹאת הַרְפָּה עוֹלָה בְּרֹאשָׁנָה?
 מְעַגְלִיָּה מְקַטְרִים מוֹר וּלְבוֹנָה.
 וְהִיא בְּעָדֵי עָדִיִּים מְעַלְפֶּת סְפִירִים.

מֵעִיר קְדוּמִים בְּיִשְׂרָאֵל הִיא זִרְחָת.
 שְׁתוּלָה בְּנוֹה מְעוֹנָתָה שֵׁם פְּרִיחָת.
 מִשֵּׁם יֵצֵא כְּנוֹה כְּבוֹד הַבַּיִת.
 מִשְׁפַּחַת הוֹרִיָּה לְכָל מוֹדַעַת.
 שֹׁמֵעַ נְדִיבָתָם כָּל אֶזֶן שֹׁמַעַת.
 הוֹדֵם כְּעֵץ רַעֲנָן עַל מְרוֹם כָּרֶם זֵית.

אֵלֶּה מִחֲמַד בְּטָן בְּחֵצֵן יְבִיאֻו.
 "קַח תִּילְדָּה" לְאִשָּׁה. "בֵּן לְךָ יִבְעִיו.
 "עֲרוּבָה הִיא בְּכָל לְמוֹעֵד לְךָ שְׁמִירָה";
 זֹאת הַבָּאָה רַעוּתֶיךָ אֶחָרֶיךָ.
 הִיא הַנִּצְבֶּת בְּנוֹה בְּקִשּׁוּרֶיךָ.
 לָתֵת לְךָ דּוּרִיָּה הַיּוֹם לַתְּשׁוּרָה.

אִיכָּה הָיִיתָ בְּהַחֲלֵק אֶרֶץ לְיוֹשְׁבֶיהָ בְּמִסְכָּר?
 "עָמְדָה בַּשָּׁמַיִם שְׂכִיחוֹת אֶת אֹר פְּנִיךָ שְׁבַעְתִּי,
 וְיָאת יִפֶּה קוֹל מְלֹאכֶיךָ יַעֲרֹב עָלַי אֲזִין שְׁמָעְתִּי,
 "בִּפְר לָרוּחַ מִלֹּא מֵאֵלָה אִם שָׁבַח מִחֲמַדִּי עָפָר."
 הֵן מְכַל אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מְאוֹמָה אֵין בִּידִי,
 וּלְכָה אִפּוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי לְכַלְפֶּלֶךְ בְּתַיִם?
 אִם טוֹב בְּעִינֶיךָ לְשַׁבֵּת בְּמָרָם עָמְדִי,
 כְּתוּחַ נִכְתְּחוּ לָךְ כָּל עֵת תָּבוֹא שַׁעֲרֵי הַשָּׁמַיִם.
 מִהֲנִיל.

(*) מִשְׁלֵי מוֹסֵר

הָאָדָם וְהַדְּבֹרָה .

אִישׁ אַחֵר הִתְהַלֵּךְ בְּכָרָם בֵּין הַפְּרָחִים,
 וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַדְּבֹרָה מְעוֹפֶפֶת הִנָּה וְהִנָּה
 עָלַי עָלַי וּפְרָחֵי הַצִּמְחִים
 וְכֹה הִתְפָּאֲרָה בְּגוֹרֵל לָכָה .
 "שִׁמְעוּ נָא כָּל רֹמֵשׁ עַד הוֹלֵךְ
 "עַד אֲרֻבַּע רִגְלִים! אֵיךְ אִיכָּה
 "בְּיָנֶיכֶם , הֵיטֵב מַעֲשִׂיו כְּמוֹנִי?
 "כָּל אִישׁ יִטַּע מִדְּבָשִׁי
 "יִמְצָא כּוֹ צוֹף נוֹעַם".
 כְּשִׁמְנוֹעַ הָאִישׁ אֶת דְּבָרֶיהָ
 וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ:
 "לָמָּה תִרְבִּי וְתִדְבְּרִי גְבוּהַ
 "וְתִפְתָּח כָּה וְתִרְחִיבִי לְשׁוֹן.

לְהַלֵּל

חִלְקַת הָאָרֶץ *

בְּהִנָּחַל עָלֵינוּ בְּנֵי אָדָם הָאָרֶץ וְאֲשֶׁר עָלֶיהָ,
וְאָמַר הֵא לָכֶם לְנַחֲלָה תָּבֵל וְכָל צֶאֱצְאֶיהָ,
אֵךְ חִלְקוּתָהּ לָכֶם לַחֲבֵלִים בְּנַעֲמִים.
הִתְקַבְּצוּ יַחַד וּבְאוּ שָׁמָּה,
כָּל יוֹשְׁבֵי חוּג הָאֲדָמָה,
לְהֵאָחֹז בָּהּ וּלְעִבְדָּהּ כָּל הַיָּמִים.

וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים לָהֶם מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ,
עוֹבְדֵי אֲדָמָה אֲחֵרִי תְבוּאֹת הַשָּׂדֶה תָּרוּ,
עֹנְבִים מָלְאוּ כָּל גִּבְלֵי יַיִן הָרֶקֶח;
רַעִי צֹאן שָׁתוּ לָבָם לַעֲדָרִים,
נִבְאוֹת נָתְנוּ בְּעֹזְבָנָם אֲנָשֵׁי הַתָּרִים,
וְהַמֶּלֶךְ שָׁךְ אִם הַדֶּרֶךְ, וְאָמַר: מִכָּל מַעֲשֵׂי אֶקְחֵי.

וַיְהִי כֹאֲשֶׁר תָּמוּ לְנַחֲוֹל וְהָיָה הַמֶּלֶךְ הַלּוֹךְ וְקָרַב,
וּמְאוּמָה לֹא רָאָה מִכָּל אֲשֶׁר הָיָה שֵׁם לְרֹב,
יַעַן כָּבֵד שָׁטוּ הָעָם וּלְקָחוּ אֶת אֲשֶׁר מֵצְאוּ;
וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר: הִנָּאֲמֵן מִכָּל בְּנֵי־
מִדְוַע שְׂבַחְתָּ וַיַּעַן הַיּוֹצֵר: לָמָּה אֶתָּה נוֹפֵל עַל פָּנֶיךָ?
הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי לְשֹׂאת חֲקָם מִלִּפְנֵי בְנֵי יִצְאוּ.

אִיפֹה

*) Die Theilung der Erde. Nach Schiller.

4.

לכל תוחלת הזמן הוא בוגד
וקץ לכל תקוה קבר

5.

מי יתנני אח לחומט אשא ביתי על כתפי
וארחיק נדוד מכל רשע!

6.

אל תבוז לעבד תחת ידיך
פן יקרד אסון ותהי כמוהו

7.

מגיו עבד מביש לא יחסר שבט
אכן עכס מוסר אתה אל תהי

8.

אל תאמר אתן ואין אתך
פן תגרע חסד אחרים מאתך

9.

טובה מנה אחת קטנה ורצון גה
ממלוא חפנים ושבע רוגז

10.

אכעים על דל כי יחונן עשיר
ברכת ה' הלא יקטין

11.

עושר נערים יכשלם
והון זקנים יחזיקם

12.

למה זה שאול תשאל את העושר?
הלא לפתח רובץ החטאת

"לְהִלֵּל בַּשָּׁעֵרִים מַעֲשֵׂיךָ?
 "רְאֵי נָא שָׁם בִּבְשָׁה אַחַת קִטְנָה,
 "מִגּוֹ צִמְרָה תִּלְבֹּשׁ אָדָם,
 "תַּחֲמִם בְּנֵי אָנוּשׁ,
 "וְאִם דְּבַשְׁךָ יַעֲרֹב לְחִיךָ טוֹעֵמוֹ;
 "אוֹלָם צִמְרַת הַבִּבְשָׁה תַּצִּיל נֶפֶשׁ
 "לֹוֹבְשׁוֹ מִקְרַח הַנּוֹרָא, וְגַם מִחֶלֶב
 "שְׂדֵיהָ דִּי מַחֲיִית עוֹלָלֵי גִבֹּר". —

* * *

גֹּאֵה סָבֵל בְּרוּחַב לֵב גְּדוֹלוֹת יְדָבָר,
 מְרַבֵּה דְּבָרִים, עֵת מְאוּמָה יַפְעֵל.
 וְהַחֲכָם מְלִמֵּד לְהוֹעִיל,
 קוֹלוֹ לֹא יִשְׁמַע, וּבְכָל רָגַע יִפְיֵן טוֹב! —
 הַיִּים שְׂמִיחָה הִירָשׁ.

משלי פהילעמאן

1.

בְּקֶרֶב נְבוֹנִים יִיטֵב גִּבֹּר
 וּבַחֲבֵרַת כְּסִילִים חֲטָאוֹ יוֹדַע

2.

רְבוֹת מַכְאוּבוֹת לְאָדָם
 אֲכֵן הָרַע מְכוֹלֵם הַיְּגוֹן

3.

דֹּאגָה בִּלְבַב אִישׁ יִשְׁיַחֲנָה (*)

לְבַל

(*) מלפון כי שיה לוי

גם הראש מהחמישי
לשמאלם תן ימין
תדע לקץ הימין
שמי וטעם חידתי

מהנ"ל.

חידה מלה בת שלוש הברות

נחלי מים סביב שתו לראשיתי
מספר כוכבים' מספרה
משמני השדה השני ואחריתי
ומטל השמים מספרה.
הפעם ילוח אשה אל אחותה
תאמר לא תהי עוד כמותה
לאח ולאב אשה הייתי.
הלא תשאל: מי המה האנשים?
אכן לראש האב האח תשים
גם אנוכי ממך לא נפלאתי

מהנ"ל.

13.

בנפול אויבך אל תשמח
כי סביב סביב ילך האסון

14.

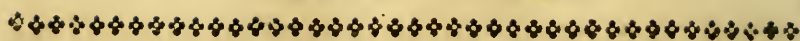
שלשה אלה תתאו נפשי
וברביעית חשקה עד מאוד.
בריא ואולם אהיה כל הימים
גם אושר נחלתי וכבוד
אך שמחה בגורלי
וחפשי מכל תודה עולה על כולנה

15.

אחר ראיה הבטה
אחר הבטה בקשה
אחר בקשה תקוה
אחר תקוה אהבה
יעקב ליב פאללאק מאייבענשיטין.

ח י ד ו ת

קטן אנוכי לאבי
אולם עשרה המה בני
יוצאי ירכי כלמו
ואחד מהם אחי
אך לא בן אבותי
שלם מבטן אמו
יצא אחריו הראש
מעל בכורי שא הראש

ב ק ו ר ת .

עתיים רצים ושומים עזרו על עם ישראל מיום גלותו מעל אדמתו,
 חליפות ותמורות אין קץ, השיגו גוי ממושך וממורט הלזה,
 כן צמלצו צעניני הגוף כן צעניני הנפש ודרכי מחשבותיו. שנות מאות
 כצירים התורה שצ"פ עם הלכותיה ודיניה הרצים המקורים לנו, היא
 לצדה היתה נחמתם צענים, השאננים צצלו כלל מלכי פרס אשר מדציתם
 מלכי חסד היו, והצטוחים כפעם צפעם גם צארץ ישראל תחת יד
 חיה מושלים לדיקים ועוצים צין קסרי רומי כאנטונינוס החסיד וצנו
 החכם, שמו כל מעיינים צתורת חלקים מפורש ושם שכל להצין דצר
 מדצר, לרמות ולהצדיל צין דין וצין נגע לנגע, דק מתי מספר
 ממשיכיהם חקרו גם צאניה ידיעות אחרות המתיחסות למשפטי התורה,
 כתכונת השמים וחכמת השיעור. אחרי כן החלו צארץ מצרים, אלגיר
 וספרד לאחוז צזה וגם צזה, דרשו צספר חלקים ומשפטיו צצצונה זכה
 ושכל ישראל הולך, אף מרוח הדת ותכלית דרכי' לא העלימו עין, עד
 עמדו צהם על ענינים וטעמים דצים חדשים לא שערסו אצותם, צאו אל
 מקדשי אל הצינו לאחדיתם, וחכמו גם השכילו צתורת אדם וצדיעות
 המעילות והמכצדות את צעליהן כחכמת הטבע, הרפואה והשיעור
 והכנצים ודומיהם עד כי החכם ראב"ע רמב"ם צסיפוריו על מציאת
 אמועריקא (*) יחשוב היהודים הספרדים צימים-הים לאמלעיים
 ונחשאי החכמות וידיעות מאפריקא ועד לאייראפא מאפלי'. אז נראו
 צעמינו משורדים מפוארים להלל צלשון עזר וערצ. צן גצירול, אצן
 עזרא, והלוי שגצו צצמידות אל חי, והנפש תמלא מהם גיל ועונג אלוה.
 וצין הדצה חכמים גדולים ומפוארים צתלמוד וצחכמות אחרות כדצ
 סעדי' דצ שרידא ודצ האי' הגאונים ודצ שמואל הנגיד ודומיהם. דרך
 כוכב מזהיר מיעקב הוא אדונינו הרמב"ם ז"ל. גצר גדול הלזה לא לצד
 צעמו

*Ad Dominum Samuel David Luzzato ,
Professorem , in obsequii , humilisque affectio-
nis obtestationem , discipulorum fidissimus
Abraham Lattes.*

Ecce diem retulit festivus Lucifer aliam,
Qua primum magni lumina pansa Viri;
Qua tua, Professor, genesis celebrata per orbem
Protulit Illiricae nobile nomen humo.
Est hodie ergo nefas animi compescere motus,
Quasque fero assiduas abdere corde preces.
Supplicis haud renuens effuso pectore voces
Excipiat facilis candida vota Deus!
Hic Te postremam incolumem tueatur ad horam,
Hic Te ad supremam protegat usque diem.
Atque Tui superent longaevi Nestoris annos,
Ut stet honos orbi saecula plura suos.
Et quoniam Tua jam tetigit fastigia virtus,
Et quo vix ultra progrediatur habet,
Nil deest ergo, nisi aggressis Deus adsit amicus,
Ut coeptum felix ipse sequaris iter.

Dabam Patavii XII. ante Septembris
Kalendas MDCCCXXX.

הוללנו עד הנה לצעלי חזמות ותחזולות שונות, ואמת צפיהם, כי צא לנו כל זאת מלמוד התלמוד בנוער ומפרשיו החריפים כאשר הזכרנו. חולם מעת חסרנו כל אלה (כאשר נודע לכותב זאת ממגידי אמת צאירות רוסיא וצפרט צאוקריינא אשר חדלו כזר משלוח צניהם למלמדי התלמוד — ורק משניות ילמדו לפעמים, וקלתם ימנעו גם מאלה), ותחתיים גם מכל מלאכה או חכמה את נעדיהם יחדלו, אין ספק כי כד גם ציתרון ההוא עשר מעלות אחורנית. הנה עם ד' אין כפלת! מכל חמדות המעלות ומדות אשר התפארו צמו מאז, מה נשאר צידנו עתה? אין תורה, ואין חכמה, אין מנהל ואין מורה דרך, עינינו רואות אנשים נצחרו לאלקים לעם, אשר מאסנו צדור שלפמינו לשיתם צין שמשי הקהלה ומלמדי תינוקות, כי נלפנה לצם משכל ואין תצווה צם, אנשים כמוהם יתעו עם ישראל צדרך חשך ואפלה צנתיצות כסל ורשע, ואין חטא ועון אשר לא יוכל להתהפך עוד למצוה ולדקה על פי צדרי הצליהם ושגיוניהם. כל זה חזו צדני הדור ושימו יד לפה, אף אין מתעורר צם לכתוב מאומה נגד המכשול ההוא, למען יהיה עב"פ צדון לדור אחרון. כִּד שחד המיוחד הוא הבאון ההסיד האמתי מר"ה אליהו ווילנא ז"ל אשר כזר חלף הלך לו ולא השאיר תמורתו. — ספר ויכוח, צגס נמלא צו איזה צדדים אמיתים ממנהגיהם איננו נכון ככל זאת, צנואד אשר הוא עתה להאיר לצ העם ולפקוח עיניהם על הנצלה הגדולה אשר יעשה ציניהם, כי לא סדרים צדרי המחצר, גם הגיד את כל צלי דאיות ועדים נכונים מספריהם, ועל הספורים אשר יספר מהם לא נתן סימנים מוצהקים כמו, להגיד שם האיש המסופר ממנו ושם העיר וכדומה.

זה חדש מקרוצ צא לידנו ספר מוסדות תבל. המחצר נדאה לאיש גדול צתורה וצחכמת השיעור והכצנים, צספר ההוא ידוצר ג"כ מעט מכת החדשה הלזו. חולם מלצד כי צדדיו מעטו מאד צענין זה, יען לא אליו היתה מגמת הצדור היקד ההוא, הנה תמעט גם ידיעתו מהם כי לא ראש עוד צמקומות מוסדותיהם צארץ רוסיא, ורק מרצי אחד גר ותושצ צעירו אשר היה גם קלת למדן (כפי שיחות חולין של השועים החסידים) השיג מעט מנימוסיהם. פנינו איפא כה וכה לראות היעמוד איש חיל ללחום נגדם צחצור מיוחד, ולשוא היתה עד כה תקותינו, חכינו לאור ואין, עדי נדאה ספר מוגלה טמירין צארץ. כצדקים ידוללו פתאום משחקים, ושאיה יכו כל הנפגש צמרולתם, כן צדרי מחצר הלזה אל חצרת פועלי און אשר למו נועדו. לפניו לא היה כמוהו יודע מנהגיהם ונימוסיהם, דרני חייהם צציתם וצלכתם צדרך, צציהם וספריהם ומגמתם צהם. אכן לא דמה אליו עוד עד כה ג"כ

צעמו יקר וצורך הכסף, לאמר זה יולך צמו. אך גם צין כל יושגי חלד למופת יתחשז צתצל חללה, וילאה כל קודש הדורות לערוך לו דמות ולמלא על עפר משלו צהשכל וידוע להאיל מדרשו על כל קודש ספריו, לב אלה חיזרו לו יחדיו, ונפונים נפונים המה לו מאלקים, למען הדרך צמישור צני עמו ולהדים מכשול מדרכיהם, ועוד חזון למועד נדבר מתולדותיו ותולדות חזריו צאל היעז.

בדורות הצאים סרו מהר מן הדרך פניה להם האיש הגדול ההוא, ויהם עצרו חוק צצאור והצנת התורה, וצמו כל דצרי' וספרו' חדות ומשלים כנודע מתשוצת הדש"צ"א סימן תי"ג. ומהם כר' משה די ליאון וצעל הקנה וסיעתם צקשו למו נתיצות נסתרות ואפלות, עשו להם סודות ונדאו דצרים חדשים אשר אין להם שחר, ויאמרו אלה תורתך ומותך ישראל, ולא זה המקום להאריך מעניניהם. צלפת ואשכנז, ואח"כ גם היהודים אשר גורשו מספרד, שצו לאשר היו צתחלה, העמיקו דק צפלפול התלמוד וההלכות, וכל עסקיהם ומגמתם הי' לצאד התלמוד ולישצ כל אשר יקשה צו צדרך חרוץ ונחווד. האוהצ דעת וחצונה רק צמה שהיא דעת תהיה צאיזה ענין שתהי', יעמוד גם צין הדורות האלה משתאה על הרצה חקרי לצ אשר הגציהו עוף צשכלס עד להפליא. מי ההוגה צתלמוד ומצאדיו לא יתפלל על רוצ חריפות ועלות עמוקות של צעלי התוספות והצאים אחריהם הדמ"צן הדש"צ"א והר"ץ ז"ל ודומיהם? וצימים אחרונים צאדן פולניא החסיד מהרש"א ז"ל, איס גדול העלה ודצ מזמות יסדות ונכוונות מגיעות אל המטרה כמעט צכל הלכות הש"ס, וצמעט מליס צאד צכל מקום סוגיא שלמה צשכל צרוד. אולם דרך הפלפול הזה התעה לדורות היותר אחרונים עד מאד, כי שמו כל עסקיהם צקושיות צדויות ורחוקות ופידוליס מוזרים ודקים, צנו מגדלים מעופפים צרוח ויסודס אפס ואפע. וכל זאת הסצה להניא לצ העס מלמוד התלמוד ויצחרו להם דרכים חדשים. צראשונה אחצו הנצחדים צישראל צדרכי הקצלה והסודות הנזכרים; אכן צימינו וצאחלות רוסיא ופולניא עצצו גם אותם, ותחתיים יהגו צספרי הצל ודיק ממחצדים חדשים מכת הנודעה צסס חסידים, ומדציתם ילכו שולל כל הייס וכלי עשנס צידס. הו! דאצה נפשי צרעה אשר מלאה את עמי! כי צכל חסדוני הדרך הראשון הוא הפלפל המחודד אשר הוגיעו האצות לשוא את צניהם צלמוד צלתי אמת וצלתי מוציל אל המטרה הערוכה לנו מאת יולד כל, הנקראה ג"כ יעוד האדס צכלל, הי' לנו עכ"פ היתרון הקטן כי הרגלנו את צנינו מנעוריהם צחריפות והשכל, וגס מעמים אחרים האללנו

ר' זעליג לעטיטשיבער מנהיג וסוכן צצית הרצי שצזאלין, איז מרמה וצעל תחזולות להציא תמיד אנשים חדשים תחת כנפי רצי שלו ולהוציא מהם כסף ומזון עופות ויין לשלחן רצו (אגרת ע"ז, ל" מ"ה, וק"ז) סותה תמיד יי"ש להסיר עצמות ולא יחדל מנו עד יבוע (אגרת א' וקכ"ז) ונחשז אללו לסימן רע ומר מי שאינו סותה יי"ש (אגרת ח') ר' זיינוויל וועררהעווקיר תועה ומתעה את זולתו, נכסף עד מאד להגיע למדרגת רצי, אך אינו יודע הדרך המוליך אליה, דוצר כזנים ומתנכל עד מאד ואיז אשר לא יצא לרצינו נדמה לו כזהמה, ומותר לו לשחטו, להפשיט עורו, ולעשות עמו מה שלצו חפץ. וכל זאת ידאה הקורא מאגרת ד' וט"ו ממעשהו נגד יעקל רודניקער.

בז' נחמד לקורא, עת ידאה צעיניו וצלצצו יצין רוצ תחזולות מרמה אשר יעשו ר' גדליה באלטיר ור' גרשון קארציער להפוך את משה פיישילס איז נעיר לימים והוגה צתלמוד ומפרשו לחסיד ומאמין צהצליהם, וצין עלות היעולות מגדליה על זה יזרז ג"כ את גרשון לתת למשה „ יי"ש צכל פעם וצזה יקנה כל לצצו „ ולדצר על לצ אשתו מהמופתים הגדולים של הרצים ולתת לה השצחי צעט"ע צלשון דייטש. אולם כל עמלס לריק, כי צינת משה פישלס עוד לא עוצתהו מכל וכל להאמין צדצרי הצל כאלה (אגרת ל"ד נ"א וקי"צ) שס להלאה ידאה הקורא שני אנשים אחרים מחצרה הרעה הלזו.

ר' חיים גבריאלי ור' יעקל פולנאער מתיגעים צכל כחס לגנוצ לצ אשתו של קלמן ציסניגער ולצ צנה יחידה, כדי למכוע עי"ז צלי להוסיצ דצ אחד מקאלנע על כסא הרצנות צקאווען כי יחשצוהו למקורצ לרצי שצזאלין אשר הוא צעל מחלוקת לרצי שלהם צדישפאל"י כמה שקרים כמה כזנים יצדו עתה שני הצדדים של הרצים זה על זה! כמה פעולות יפעלו להוציא מהצן יחיד מעות צמרמה! עדי יפתוהו לגנוצ מאציו שני מאות רוצל סו"ג וגציע כסף לשלוח מנחה לרצי, והס צעלמס גונצים זה מזה מהמעות הנ"ל. אכן גס כל התחזולות האלה אחריתם שקר, ולא יגיעו אל המטרה. הצן יחיד ייעיז אה"כ את דלכו, וינחם על רעתו והרצ מקאלנע ימנה לרצ צקאווען.

הרב מקאלנע הנ"ל הוא כאחד מרצני הדור חונף ומכניע א"ע תחת אנשי הצצרה הלזו, כל עוד יירא מפניהם פן ימנעוהו מעלות מעלה, ומחיות דצ צקהלה גדולה. אכן אחרי הגיעו אל מצוקשו יסיר המסוה מפניו, וידצר נגדס את כל אשר עס לצצו.

עוד איז אחר נכיר מתוכן האגרות ושמו מרדכי גאלד. גס מנימוסיו נוכל ללמוד הרצה. האיש הוא יחשצוהו למין ואסיקורס ורשע

אִישׁ מִצִּין וּמִתַּחֲבָס, צִמְלֹאֶת תַּחֲשָׁצָה לְצִיד אֹתָם עַל לֹחַ וּלְהַעֲמִידָם לְעֵין הַקּוֹרֵא כָּל כְּלִיָּהֶם וּתַחֲצוֹלָתֵיהֶם, הַצְלִיָּהֶם וּכְזִיָּהֶם לְהַתְעוֹת אֶת נַפְשָׁם וּנְפֶשׁ זֹלָתָם, כֹּאֲשֶׁר פֶּעַל וַעֲשֵׂה כָּל זֹאת הַמַּחֲזָר הַזֶּה צִסְפֵּר מִגְּלַה טְבוּרִין, וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יֵאוֹת לוֹ צִאֲמַת, כִּי מִגְּלַה הוּא עֵתָה צִקְהֵל דָּב אֶת הַנֶּעֱלָם מֵרָצִים עַד הֵנָּה.

וְהִנֵּה הַשְׂכִּיל מֵאֵד אֲשֶׁר צָחַד צִדְרָךְ הַהִיתוּל (סֵאטִירֵעַ) כִּי לֹא יַעֲרִימוּ הַכְּסִילִים הָאֵלֶּה צִדְרֵי תוֹכָחוֹת, יַעַן הַתּוֹלִים עִמָּם כָּל הַיּוֹם, צָהֵם הַדְּגָלוֹ וְאִזְנֵם אֲטוּמָה כִּד מַשְׁמוּעַ נְכוּסוֹת. וְלִכֵּן רָאוּי וְנִכּוֹן לְהַשִּׁיב לָהֶם כְּפִעֲלָם, שׁוֹט לְסוֹס וּמִתַּג לְחִמּוֹד וּשְׂצֵט הַלֵּעַב וְהַהִיתוּל לְגִיו כְּסִילִים הַחֲכָמִים צְעִיָּהֶם. וּמִלְצָד זֶה לֹא יוֹדְעוּ סְגוּלוֹת וְקִינֵי כָּל אִישׁ וְאִישׁ צָרוּר הַיֵּטֵצ, כִּי אִם כֹּאֲשֶׁר נִרְאָה כְּפֶעַם צִפְעָם מַעֲשֵׂהוּ צִמְסִתִּירִים וּצְגָלוֹי וְנִשְׁמַעְתֵּהוּ מִדְּצָד צָחַד מִשְׁכָּצוֹ אִוּ צִחֲצָרַת אֲנָשִׁים עִם אֹהֲבָיו וְשׁוֹנְאָיו, וְאִם גִּתִּינֵצַ תַּמִּיד מִנְּבִד לְדַעַת אֶת דְּרָכָיו וּמַעֲשָׂיו אִזּוֹ נִוְכַל לֵאמֹר כִּי נָדַע הָאִישׁ הַלֵּזָה וְאֶת שִׁיחוֹ. מֵה רָב תוֹדוֹת רָאוּיִם אִיפֹא לְמַחֲזָר הַזֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּמוֹ הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת! הַעֲצִיר לְפָנָיו אֲנָשִׁים רָצִים וְשׁוֹנִים מַעֲדָה הַדַּעָה הַזֹּאת, מִדְּצָרִים כָּלֵם כִּתְצָם וּכְלִשׁוֹנֵם אֲשֶׁר הוֹדְגָלוֹ לְכַתּוֹצ צֵם סְפָרִיָּהֶם וְאִגְרֹתֵיהֶם, וְהַתַּחֲכֵם צִלְשׁוֹן עֲלֵגִים שִׁלָּהֶם (אֲשֶׁר נְרוּיָה ג"כ צָהֵם כִּי יִצְיִנוּהוּ רוֹצַ הַהִמּוֹן מֵאֵדָךְ פּוֹלְנִיָא אֲשֶׁר — לְצִשְׁתָּנוּ — לֹא יוֹכְלוּ קְרוּא עוֹד צִסְפֵּר הַכְּתוֹצ צִלְשׁוֹן לֹחַ כִּי חֲתוּם הוּא צִעֲדָם) וְצִהְמָלְאוֹת סְפּוּרֵי מוֹפְתֵיהֶם וְנִסִּיָּהֶם אֲשֶׁר נִוְדְעוּ מִשְׁצָחֵי הַצַּע"שֵׁט וְסְפּוּרֵי מַעֲשִׂיָּהֶם שִׁלָּהֶם כ"כ, עַד כִּי צִלִּי סָפֵק יַעֲשׂוּ רָצִים מַחֲצָרָתָם צִהְשָׁקְפָה רִאשׁוֹנָה לְמִנּוֹת גַּם הַסְפֵּר הַזֶּה צִין סְפָרִיָּהֶם, וְלַחֲשׂוֹצ כָּל הַמְּסוּפֵד צוֹ לֵאמֹר וְלָדֵק כֹּאֲלוֹ כִּיתֵן מֵהַצַּע"שֵׁט צִעֲלָמוֹ. מִי זֶה יַעֲלֹד מִשְׁחֹק צִרְאוֹתוֹ לַעֲבִי שִׁפְתָם צִמְקוֹמוֹת הַרְצָה? כִּמוּ "נַעֲשֵׂה לוֹ סוּף שָׁחוֹר" יִכְנִים לוֹ חֲמָאָה צִכְתָּצ הַנְּשִׁיאוֹת " (אִגְרַת ק"ל) כְּשִׁיחוֹת נָשִׁים הַזִּקְנוֹת צִאֲרָן פּוֹלְנִיָּאָה. " מִיִּד וְעֵלְלִין אִיָּהֶם אַ שׁוּוֹאֲרִצֵּעַן סוּף מֵאֲכַעַן, " לֵאָז עַד זַעַךְ פִּיטְטֵעַר אֲרִיִין טִיָּהֵן אִין זִיִין כִּתְצַ נְשִׁיאוֹת " וְזֶה דְרָךְ אֲנָשִׁים מֵרָאִים אֲשֶׁר אִין לָהֶם כִּתְצַ וּלְשׁוֹן לְמוּדִים כִּי אִם הַשִּׁיחוֹת חוֹלִין אֲשֶׁר יִדְצָרוּ יַעֲלוּ ג"כ עַל סִפֵּר.

אֲבָנִים יוֹתֵר נִרְאָה מִלֵּאֲנֵת הַמַּחֲזָר וּצִינָתוֹ צִהְמָלְאֵת הָאִגְרֹת וְהַסִּיפּוּרִים הַנוֹצֵעִים מֵהֶם, וְעִלִּיָּהֶם רָאוּי לֵאמֹר לֹא צֹא עוֹד כִּצְסֵם הַזֶּה צִישְׁרוֹן, כִּי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִצִּין לְשׁוֹן אַחֲרַת עוֹד לֹא רִאָה לָצוֹ סְפּוּרִים כְּפִלְאִים כֹּאֲלֵה כֹאֲחִידִים וּמִתְאִיָּמִים כָּלֵם וּשְׁכֵלָה אִין צָהֵם, כָּל אִגְרַת תְּדִיעַ דְּצָד חֲדַשׁ הַנְּחוּץ לַעֲנִין כָּלוּ. כָּל אִישׁ וְאִישׁ הַמוֹצֵא צִסְפּוּרִים הָאֵלֶּה שׁוֹמֵר אֶת דְּרָכּוֹ וְלֹא יִשְׁנֶה אֶת טַעְמוֹ וּמִנְהַגָּיו צִכָּל הַסְפֵּר.

ישכנו קהלות קהלות ושם ישורו ויתשלו דעותיהם כנסיכי ארץ, שמה
לומדו לעיריהם לעשות צמחשך כל מעשיהם הרעים, לא בגאלינו
אשר ימעטו צמחשך גם צאיכותם עוד, כי עין הממלכה על דרכיהם,
גם כגה שם בצר מעט אור מארץ אשכנז שחזרה לו. וזהררה
אגרות יהתלו הם צעמם (החסידים צאדך רוסיא) על ריעיהם צקורדאן
(גאליציען) כי שועים הם ונתיצ החסידות לא נודע להם.

ובכלל כאמר מי האיש החפץ לדעת ידיעה צרורה מעניני הכת הזאת
מי ומה המה ומה מעשיהם ומנהגיהם וכל עניני ספריהם,
יהיה לו הספר הזה מלמד להועיל, כי על כל ענין ומעשה דשם
המחצר צהערות הספרים שלהם אשר מהם לקח כל הלדך לה וצקיאתו
זהם רצה עד להפליא, גם לא נקלה היא לדעתינו מלאכתו וחכמתו לתת
לכל ענין וענין מספריהם דוח חיים, ולהלצים כל מאמר מופשט צמלצום
ההוה, להראות לקוראים תכלית כוונתם ורצו הדעות אשר יוכלו לצוות
מהם אם צדרכיהם כלך ועל פיהם נחיל. ולכן לא לצד לצני עמינו צאדלות
רוסיא גאליציע ופולין, אך גם לאנשים מאחינו הגרים צאדלות אשכנז
ומדינות אחרות, אשר יחקרו אחרי קורות ישראל והתחלקם למחלקות
שונות, יקר ונחון החצור הזה עד מאד.

הבמחבר לא הודיע שמו לסיצות שונות, אולם נודע לכותצ זאת כי
איש גדול הוא עד מאד, ועניניו ועסקיו רצים המה לעוצת
ישראל, ולכן יותר ירחש עוד לצינו אלפי תורות לו, כי פנה מכל טרדותיו,
לחצר דצרים קטני ערך צעמם, אך גדולים צשעיפיהם והמסוצים
היוצאים מהם ולכתצם עלי לוח, ומלצד זה הוא הראשון אשר סקל
המסלה ופנה דרך והעיר את לצ צית ישראל משינת האולת. הקינו לא
נדמים! מי צכס אשר נתן לו ה' לשון למודים, עולם עולם ודצרו!
עת לחשות ועמ לדצד!

פלאי.

פתרון החרות אשר באו בשנה זו

פתרון חידה א' בראשית מ'ז כ"א

פתרון חידה ב' אי"זבל אשת אח"אב

גמור על כי תתנגד הוא לחזרתם, ויזדו עליו עלילות שוא, אכן לא יועילו כי נגלו כל תחבולותם לנשמתם ולנזות דביהם. בכל זאת האיש מרדכי מרחם אח"כ על זיינוויל ונותן לו יי"ש זהקפה אח"כ כשיזכרת זיינוויל לזרוע לארץ הקדושה עם מעות של מרדכי אשר נשאר חייז לו צעד יי"ש. האיש מרדכי מרחם על זנו הגדול של זיינוויל ולוקח אותו לו לזן. ככל שז על קאו כן כסיל שונה צאולתו, כי זיינוויל לא יחפון להלדיק גם צזה את מרדכי ונותן מן הדרך (אגרת קל"א) „וידעתי שזה הרשע לא עשה זאת מלך רחמנות רק לגדל את זני להיות ח'ו אפיקורס כמו הוא.“ נחמד מאד לראות, איך ידע המחזר את דרכם להגדיל כל דצר קטן ולהעלות דצר כצזה ונמאס עד שמי שמים (והוא ממע מה שקוראים הלדפתים עםפריט דע באגאטעלר) אס רק יועיל מאומה להוצילם אל מצוקסם. ולרגמא ספור ר' זלמן ברעזניר מעשירות של ר' צירך מגאלאץ (אגרת קט"ו) „הייתי אללו פעם אחד צחג השצועות „העצר כאשר נסעתי לסטאמצול, וראיתי צציתו כסף כאשפה, הקיזר „איך לו כ"כ כסף כמו הוא. ראיתי אחי שם לייכטיר של כסף שהיה עומד „ציו"ט על השלחן, והיה הלליכטיר כמו אילן עם עלים, והעלים היו „ירוקים כמו עלים ממע, וזה הלליכטיר מונח כל ימות השנה צתיזה „סגור ומסוגר, ורק על שצועות עומדים זה הלליכטיר על השלחן. „זה הלליכטיר הוא שזה הדצה מעות ואחי צעמאי אחי יודע כמה, ויש „לו על כל יו"ט ויו"ט לייכטיר אחר, למשל על סוכות יש לו לייכטיר „עם אפרוגים ולולצין והדסים והושענות, על פסח יש לו לייכטיר עם „מלות ומדור וכדפס וחרוסת, ועל ראש השנה יש לו לייכטיר עם שופר, „ועל שמייני עזרת ושמת תורה דגל והצללות וראליעם (ראקעטען) „אפילו על פורים יש לו לייכטיר ויוחד עם גראגירם וזמן קלעפירליך „והמן טאשין והתלוי של המן עם עשרת צני המן. ואלו הלליכטירם „כולם יהיו שוים כמה אלפים אדומים וכו'. ומה לי להאריך מעשירות „שלו? „מי גצר יקרא, ולא יחזק לזה צקצרו? וכן ספור האדון מזעליג לעטיטשיצער (אגרת מ"ה) מן יריית הקשת שעשה הדצי צל"ג צעומר, איך אחז הקשת ולאיה לך ידה ואיך הלכו לפניהם המזמרים עם הכלים. כפלאת כל אגרת ההיא צעינינו. ולדעתינו היא העולה על כלנה צמלאכת ההיתול והשחוק. וציותר ישמח הקורא צקלה האגרת אשר עלה הגורל צחוט הקשת והרייף כראוי, לצעל התוף כפל הרייף ולצעל הכנור החוט והכניסו כל אחד את שלו צכלי צמרתו למזכרת מקשת הדצי צל"ג צעומר. כל הסיפורים מאנשי הצזרה הם מאשר נעשה ציניהם צארץ רוקיא (ורוצס כנים ואמיתיים ולקוחים ממקור-נאמן) כי שם ציתם, שם

שניות מאירות דברי המחזר בכל פרקי הספר, גם השגות מהגאון
 מו"ה משה פרוינצאלי ז"ל צמחת אשר בתצ להרצ המחזר ז"ל
 ותשובת הרב המחבר ז"ל אליו, גם לוח ההשגות על
 קצת הגאונים אשר באו צמחור הזה. כל הדברים האלו נדפסו בדפוס
 מנטובה בדפוס בערלין בעדו. חמותי ראיתי אור! כי
 עתה יש לאל ידי להשלים החזור הזה על מתכונתו הראשון.

לבן חודיע עתה לצני ישראל התמימים, שגם הקונטרסים הללו
 נדפסו בעת אלליו, והיו כל איש אשר כנז קנס את המאור
 עינים כאשר ילא מתחת מכשם הדפוס אשר לי, ויש את נפשו להיותם
 לאחדים צדו, ישיג אותם חנם אין כסף.
 ווי ען זכ"ח לחדש אלול תקצ"ז לפ"ק.

אנטאן עדלער פֿאן שמיד,
 ק' ק' פריפ' בוכדוקער.

מורעה.

לכל בני ישראל ה' אור צחצור הכחמד מאור עינים אשר הוליד
לאור החכם האמתי הרצ מו"ה עזרי' מן האדומים והארץ
האירה מכבודו. שני פעמים צא על מכשם הדפוס במנטובה
ובבערלין, ומידי זאתו דאו בני ישראל אור יקרות עליהם יופיע, קומו
דכו עד כי כמעט שנים צעיר ואחד צמשפחה נשאלו. לכן מלאתי העלה
היעולה לי ממידועי להצילו על מכשם הדפוס אשר לי, וצני ישראל
הנכבדים יראו איך שמתי מבמתי לפחד הס' הכחמד הזה באותיות דכיו
וצנייד.

הן חשנתי כי ההולאה דפוס בערלין משווצת היא, כאשר היתה
תחת ידי הנודע צשערים למהלך מו"ה יצחק סאנטאב ז"ל
ומההולאה דפוס מנטובה מלפנים לא ידעתי. לכן נתתיה לפני
העושים צמלכה אשר לי לסדר מתוכה האותיות. לכן תוחלתי נכוצה,
אותיות דפוס בערלין נושנת המה, מוחקים פה ופה כל יוכרו עוד.
בס טעיות דנות נפלו שם בדפוס, אשר דוצם הביה המגיה אשר לי.

מבלעדי זאת נעדרו מדפוס בערלין כמה דברים רובי
התועלת נאים והנכחים אשר צאו מההולאה הראשונה
דפוס מנטובה, והן עתה דליתי כי שם מדפס מאור עינים
ישמח לב, ואנכי מלפנים זאת לא ידעתי.

אמנם דאו נא כי אורו עיני! אחד ממידועי מק"ק לצוצ גלה אצ
אזני צוה, גם שלח לי לוח המעיות אשר נפלו בדפוס
בערלין, גם לוח הפרקים והקף הענינים ומהדורות
שניות

עטוואס

איבער דיא טענדענץ אונד דען נוטצען דער יאהרס־
 שרייבט בכורי העתים צור איינזיכט אונד בעהער־
 ציגונג דעס איזראעליטישען פובליקומס, בייא דעם
 שלוססע דעס צוועלפטען יאהרגאנגעס תקצ"ב.

וויא פיל חיינע און מאטיגפאלטיגקייט רייכע פערזאנדיגע טריפט לור
 בעפערדערוג דער קולטור, לור פערברייטונג וואהרער אויפ־
 קלעהרוג, לור בילדונג דעם פערטטאנדעס אונד דעם הערלענס, אונד
 לור פערעדלונג דעם געטמאקקעס אין קונסט אונד וויססענשאפט,
 ספראך אונד גאזקעגנטניס בייאטרעגט, ברויכט וואהל קיינע בעי
 טטעטטיגונג. דיא דורך פלייסיגע לעזונג דער אין אללען ספראכען
 אייראפא'ס פארהאנדענען יורנאלע אונד לייטשריפטען נאכענאמענע
 קולטור אין אללען טטענדען אונד אונטערען קלאסמען דעם פאלקעס,
 ליעפערט דען בעווייז דיא וואהרהייט, אונד מאכט אונס אויפ־הערק
 נאכן, דאס — ווילן דיא איזראעליטישע נאטיאן אין דער קולטור געגען
 אונדערע פאלקער ניכט לוריקבלייבען, אונד איהנען אין דער אויפ־קלעהרוג
 אונד גייסטעס בילדונג אייניגער מאמען זיך גלייכטעללען — חיינע אין
 פארק אונד מאטעריע ניכט פערטיעדענע העברעאישע לייטשריפט,
 דאז איינליגע מיטטעל זיין, לו דיענען האהען לעלע לו געלאנגען, אונד
 מיט דעם לייטגייסטע פארטלומטרייטען. יא געוויס, איינע זאלכע העב־
 רעאישע לייטשריפט, איזט לור פערבעסערונג דער זיטליכקייט אונד
 מאראל, לור בעקעמפונג זיך איינגעטליכענער מיטברייכע אונד פארמאד
 טהיילע אונד לור פערפיינערונג דער העברעאישען ספראכע דורך ריי
 ניגונג איהרעס אונטערמיטטען שלאקעס נעטהיג, און קיין זאגען,
 אונענטבערליך.

מורעה

**לחתימת הכרך השנים עשר של המחברת בכורי
העתים היוצא לשנת תקצ"בל. להודיע קשט
אמרי אמת בתכונת הספר היקר הזה ומה יהיה
משפטו .**

אליכם נבוני דעת, יודעי ספר ולשון אשר לבכם ראה חכמה,
אליכם אשים מלתי! שמעו נא ותהי אֶחָוִיתִי באזניכם;
הלא בינותם בספרים היוצאים לעתים מזומנים, מדי יום ביומו, מדי
חדש בחדשו ומדי שבוע בשבוע, הלא מעיניכם בס, ותדעו ותשכילו
את רוב הטוב והמועיל היוצא מהם לטובת הכללי; כי גם נקבצו
באו יהדיו ענינים מענינים שונים, נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת,
וידברו בכל דבר מן האזוב אשר ביער עד הארז אשר בלבנון, בחכמות
ומדעות ובדרכי המליצה והשיר, לשונם תהלך בארץ ומשטרם
בשמים, מגלים תעלומות חכמה, להורות לעם הדרך ישכון אור,
לפקוח עינים עורות ולהשכיל תועים בינה, ללמד תורת האדם הצנע
לכת עם אלהים ולהתנהג עם רעים במוסר ודרך ארץ, ומצא הנושכל
טוב בעיני שניהם. ומן הראוי ונכון לנו בית ישראל המתערבים בין
העמים, והם לנו לעינים בדרכי ההשכלה וההארה, והפצנו וישענו
להלוך בעקבותם ולאחוז בסנסניהם, שיהיו לנו ספרים כאלה,
המאירים עיני שכלנו, ומטהרים רעיונונו מהבלי שוא, לבלתי נאמין
בשוא נתעה, ולבלתי הטות אחרי דעות כוזבות, רק לאהוב האמת
ולעשות הטוב והישר. וידעתם גם אתם שלומי אמוני ישראל! מה
היה לנו בשנים הקודמים ובדורות אשר עברו, כי כסה החשך את עין
הארץ ולכל ישראל היה אופל במושבותם, ואת אשר קרה ללשונונו
הקדושה כי חללו רבים מקדשה, הפשיטו בגדיה החמודות והציגוה
ערומה, נהפך עליה הארה למשחית והיא מתנכרה, כי בללו בשפת
קדש מלות לועזות ובילדי נכרים השפיקו, כסו פניה חרולים ועלו בה
קמושונים

דער

חין פריהערן לייטען געשטחנדיגע זאמלער (המאסף) סטעלט היריבער דאז פאלקסמענטע לייגניס פֿאָר אויפֿן אינדעקס עז יעדען העברעאישען ליטעראטור פֿריינדע, אונד יע דעם פֿאָן איינער העללערען דענקונגסארט בעזעלטען איזראעליטען, נאָך חין פֿריטען אנדענקען ליגן ווירד, וויא דיע אינטרעסאנטע לייטטריפט, דער זאמלער, דיא חין פֿאָריגען יארהונדערטען טען חין איזראעל געהערטטען אַבסאָקוראנטען אַניכטען פֿאָן רעליגיאָן אונד גלויבע, בעזעגטע, ליכט אונד וואהרהייט פֿערברייטעטע, אונד וויא וואָהלטעטיג זיא אויף דיא ליטערארישע בילדונג דער יאָגענד, פֿאָרליגליך אויף דיא פֿערפֿיינערונג דעם געשטאקקעם חין דער געזאגטע קענען דיכטערט פֿראכע אייגענעוויקט האט. איינע גראַטע אונלעהל אויפֿגעקלעהרטער אונד געבילדעטער מענער האט זיא ערלייגט, וועלכע חיהרע גערעגעלטען קענטניססע חין דער העברעאישען שפראכע, לע דיגליך דיער לייטטריפט לו פֿערדאנקען האבען, וויא זיא זאָלעט זיט דאנקבארען אונד רעדליכען העללען לויט בעקענען. אבער לו פֿריה האט זיא געענדעט! לו קורן וואר חיהרע דוואער! דיא דאמאליגען לייט אומטענדען פֿיהרטען דיעט באַלדיגע פֿערטווינדען דיער איינליגען לייטטריפט העברייא; אונד דער פֿיהלבארע פֿערלומט דערזעלבען מאכטע דען אַלגעמיינען וואונט נאך איינער וויהר גלייכקאממענדען לייטטריפט חין אונזערן שטאמטען רעגע. זאן הערטע לויט פֿאָן אַלען ליטעראטורפֿריינדען אויסרופֿען: "אָ מעכטען זיך דאָך ניערדיגס דיא "אויסגעלייכענטען ליטעראטורען אונזערער גלויבעסגאנגעססען לו "איינער זאָ ניטלויכען אונטערנעהונג פֿעראייניגען, אונד זיך איין פֿערי "לעגער פֿינדען, דער דיא הערוואַגאבע איינער זאָלען לייטטריפט בע "ווערקסטעלליגע! — "אונד זיהע! דיער לויט געאייסערטע וואונט גינג חין ערפֿילונג! דער אונד דער פֿערברייטונג זאָ פֿילער טעלבארען אונד ניטלויכען העברעאישען ווערקע חין אַלען לוייגען דיער ליטטע דאטור זיך זאָ האָך פֿערדיהנט געמאכטע הער **אנטאן עדלער** **פֿאָן שמיד** ק. ק. פֿרייו. בודדוקער חין וויען, פֿאָנד זיך בעוואָנגען, דיער ערלען וואונטע לו ווילפֿאהרען, אונד וואר דורך אויפֿוואַלטע רונג חן פֿילע געלעהרטע דער נאליאן חין שטאנדע געזעלט, דיא זיט מעהרערען יאהרען ערשיינענע לייטטריפט בכורי העתים הערויס לו געבען. איינע לייטטריפט אן וועלכער זאָ פֿילע אויסגעלייכענטע געלעהרטע אונד בעריהאטע דיכטער, דערען טריכטסטעללערישער רוקע לענגט בעגרינדעט חיוט, טהיילנעהען, אונד זיא זיט דען טענסטען פֿרודוקטען דעם וויסענסשאפטליכען אונד פֿאָעטישען פֿאכעם בעריי פֿערען. דיע רייכעאלטיגע לייטטריפט דיערט אונאונטערבראָכען זייד דעם יאהרע תקפֿ"א, (1820) פֿאָרט, אונד דאז געהרטע פּובליקונ ערפֿרייטע זיך אונד זאָ ווילקאממענער טאן דעם בעזיטלעס פֿאָן 12 יאהרגענגען, אַלס דיערען ווערקע יענער פֿערדיענטער בייאפֿאל אונד יענע גערעכטע ווירדיגונג, אויף וועלכע איינע לייטטריפט דיא ערנסט זיט טערן, דאז טעהנע זיטדעם בעלעהרענדען, דאז ניטל לייכע זיט דעם אונטערהאלטענדען פֿערבינדעט, אנטפֿירק

קמשונים, כמעט בא אורה, וזוה אשר היה לה מקדש לא שבה לה עוד; אם לא המל' ה' עלינו והעיר רוח אנשי השם בעלי אסופות, מהוקקים במשענותם להסיר בדלילה ולצרפה מכל סיג. קמו אנשי אמת הם המאספים מכתבים יקרים בספריהם, המלמדים דעת את העם ומורים להם נתיבות הלשון, הם החזירו עטרה ליושנה, ותשב צהות שפת עברית באיתן קשתה. וכל איש בר לבב ויקר רוח אשר אורו עיניו מספר המאסף, יודה באמונת הלב את מעשי הקפס וגבורתם, כי הגיהו השכת הלילה והאירו תורת ה' אשר שכן עליה עננה. הם הפקירו עינינו להסיר מלבנו משאת שוא ותפל, לצרף מתשבותינו מאולת וזדון, ולולא עמלם נשארנו חשכים ונבערים מדעת והיינו מגשישים באפלה עד היום הזה.

אולם לזאת יכאב לבנו! כי לא ארכו לנו הימים הטובים והנעימים האלה, כי בסבות מתהפכות ומקרי הזמנים לא שמרו המאספים תמיד את תקופותיהם על הסדר, וכמה שנים שבתו ועמדו מהוציא מחברתם, נתנו הפסק בין הדבקים ועלה כרך מכאן וכרך מכאן, ולסוף אספו נגהם ולא יספו לצאת ולבוא לפנינו. ורבים ממשכילים המשתוקקים אל ההכמה והצמאים אל האמת שמו מגמת פניהם קדמה, והשמיעו קולם במהנה העברים לאמור: מי יתן ויתחברו חכמים אחרים דורשי לשון ושוהרי האמת והתושיה, לאסוף מכתבים אל המחברת ובאורם יהיה לנו אור! — והנה העיר ה' את רוח איש חמודות למלא משאלתם, הוא גבר הוקם על, שר וגדול בעמים, ומוכתר בנימוסים, האדון המדפיס בעיר המלוכה ווינא **אנטאן עדלער פאן שמיד** הוא האיש אשר הכין את לבבו מאז להעלות על מזבח הדפוס שלו המפואר והמשובח, ספרים רבים ויקרים מחכמי ישראל וגאונים ארץ ישנים עם חדשים, וכל בית ישראל יביא לו שלמי תודה על רוב טוב אשר פעל ועשה להם בתנו בידיהם חבורים גדולים באותיות נאות לא נראה ליופי כהנה, מחמד עין, ובלתי מעשהו לא היו לנו למנה. כי את מי כמו אלה להדפיס ספרים בתכלית השלמות בהוצאות רבות, וכן הגדיל לעשות חיל וקרא לשרידים, אשר להם עשר ידות, חכמי לב ויודעי העתים, להתחבר יחד בברית שלום וריעות ולקבץ בדריהם ומעשי אצבעותיהם בענינים שונים ועיר שם ועיר שם, אל מחברת אשר כנה שמו בכורי תעתיים והיו בתוכה לאגודת ספר, להשביע נפש שוקקה אל חכמה ומליצה, וכן יוצאת המחברת

מחשען דארף, בערייטס לז מהילן ווארדען דער געלעהרטע וואו
וואו דער אונגעלעהרטע, פֿינדען דארין וואו איהרען ווינטען לוי
גאט, יענער האט איין קלענעם פֿעלד זיינע אידעען אונד ענט
דעקקונגען אינן געביעטהע דער זאכע אונד טפֿראכקונדע בעקאנט לז
מחשען, אונד זיינע אומזיכטען איבער וויכטיגע געגענטסטענדע
דער רעליגיע אונד אחראל זיינער נאליקאן לזר בעהערליקונג מיט לז
טהילען, דיזער קאן זיינען דורט נאך וויסמען אין פֿערטידענען
פעכערן בעפֿרידיגען, אונד אין מיטיגען טטונדען זיינען גייסטע איינע
מיט ווין געוויילטע אונטערהאלטונג פֿערטאפֿען.

איינע קורלע אנליגע דער אין דיזער יאהרמטריכט פֿארקלעממענדען
ארטיקעלן דירעטע לזר נעהערען בעלייכטונג איהרער טענה

דענן דיהנען:

(1) קלעממען דארין פֿאר, ערקלעהרונגען דונקלער שטעלען אין דער
ביבעל (תנ"ך) אונד אינן תלמוד, וועלכע איינער געזונדען
פֿערנונפט אונד איינער ריכטיגען לוקיק ענטפֿערענען, אונד אויף
דער באזיס איינער גרינדליכען עקסגעזע בערוהען.

(2) ווערדען נייע רעגען אין דער העבראעישען אונד אין דער מיט
איהר פֿערוואנדטען קאלדעאישען שפראכע, זא וואהלן גרויסע
קאליטע אלס סינטאקסישע, אויפֿגעפֿיהרט, פֿערנער פֿילאָלוגישע
אונד עטימאלאגישע ערערטערונגען לזר בעלייכטונג דער תרגומים
געגעבען, אונד איהנען וויכטיגע בעמערקונגען אין דער סינא
מיטיק ביידער שפראכען בייאגעזעלט.

(3) דורך געדיעגענע אויפֿגעטלע איבער ערליהונג אונד איינע
מעטהאדישען אונטערריכטע דער יוגענד, ווערדען היר עלטערן
אונד ערליהער בעלעהרט, איהרען קינדערן אונד לעגלינגען איינע
לזעקשעמיגע ריכטונג לז געבען.

(4) בעריהמטע אונד אינערעמחנטע מענער דער כאטיקאן, דיא דורך
ריהאליכע שריפטען דער נאליקאן ניטליכע דינסטע געליימטע
האבען, ווערדען אויס דער אלטען אונד נייערען לייט, דען
לעזער אין ביאגראפֿיען, בעגלייטע, פֿאן לעהררייכען נאָטילען
איבער לייטאלטער אונד איבער דען אינהאלט איהרער שריפטען,
אין איינען בליהענדען שטיעלע, אלס אומטער לזר נאכאחונג
איהרעם טהעטיגען אונד טוגענדהאפטען לעבענס פֿאָרגעפֿיהרט.

(5) פֿעהלעט עס ניכט אן אלטערטהומסקונדע, לזר בעלייכע
טונג וויכטיגע שטעלען אין דער הייליגען שריפט אונד אינן
תלמוד זא וואו

(6) אינן געביעטהע דער פֿאָעזיע אללע דיכטונגסארטען ער
שיינען; אונד עלעגיען, לירישע געדיכטע, אידיאלען,
עפיגראמע, דראמאטישע געדיכטע, טאראדען
אונד רעטהעלען דיעס ווערק שטיקען, אויך פֿרעזאישע
פֿאָעטישע נאטהורטיילדערונגען ערלעהלונגען,
אנעקדאטען, זאָלעס אומפֿיללען. וועלכען אחראלישע אונד
רעליגיעזע פרעדיקטען אין דייטשער שפראכע, לזר ערבוואונג דעם

המתברר הזאת שנה שנה לשם ולתהלת בית ישראל. והיא כוללת כל הענינים הנאותים אל התכלית המכוון להרחיב בינת לב אין חקר, וללמד לבני יהודה קסת הסופר דרכי הלשון ומליצותיה, דולה ומשקה צאן ישראל בלמודיות ותורניות נמוסיות וטבעיות, אין אחד נעדר ממנם. ערוך השלחן עם מגדנות, וכל נפש תתרוה בה כי תמצא די הפיק חשקה. מן העדן הזה יוצאים נהרי נחל רבש בצוף מליצה המשביעים את הנפש בטוב עדנם.

ואלה הם הענינים הכוללים הטוב והמועיל, הערוב והיופי, למיניהם:

א) ביאור פסוקים נעלמים בעשדים וארבע ספרי קדש.

ב) פירוש מאמרים חתומים בדברי חז"ל על דרך החקירה העינית והפשט האמתי.

ג) חקירת הלשון בגדר הברל השמות והפעלים הנרדפים.

ד) כללים חדשים בדקדוק לשון עברית ואחותה הארמית בנוים על אדני ההגייוני וגם ביאור התרגום הכשרי.

ה) תולדות גדולי ישראל פזורות חדשות וישנות עם הערות מועילות ותוספות להודעת תוכן ספריהם וזמן חייהם.

ו) עניני קדמוניות להפיץ אור על המקומות הסתומות בתנ"ך ובתלמוד.

ז) תולדות הטבע ומחקרי הארץ.

ח) שירים מכל מין וסוג כמו קנות, שירי דודים, שירי רועים, שירי מוסר ושירי ציורי הטבע.

ט) מליצות בדרך שיחה בין איש לרעהו.

י) ספורים.

יא) משלים.

יב) מכתמים.

יג) שיחות חכמי עמים וחכמי ישראל, ונספחו עליהם דרשות ומאמרים

געמיטהעם חונד ערוועקונג דעם חנדאכטס געפיהלם חונד גע-
מיטהליכען טאנע חנגערייהעט זינד.

וועלך

איינע חונדערטעפליכע קוועללע ביטעט דיעס ווערק פיר
סאללענטפליכע ייגלינגע דאר, איהרע קרעפטע לו איבען,
חונד געלונגענע פערזאנע אין דיעסן רעפערטאריאן נידער לו לעגען!
וואלו איהנען זאגסט דא געלעגנהייט מאנעלן ווידע; חונד ווירקליך
האבען בערייטס האלפונגספליכע יונגע מענער, זיך דורך איהרע גע-
לונגענען ארבייטען, איינען ריהמליען נאחמען לור אנאייפערונג פיר
חונדערע פערדיענטליכע ייגלינגע, ערווארבען.

דורך

דינע לייטשריפט וואורדע חונד מאכער נאחמע איינעם גע-
פייערטען דיטערס חונד געלעהרטען חפפענבארט, דערען
סאללענטע חונד איהנע דינע לייטשריפט חונבעקאנט געבליבען ווערע.
זיח האט נאך דא גוטע פלינגע. דאס דא חונד איהנע לייטער, דורך לענדער
חונד פרויפלינגען געטרענט, דורך איינע לויטען זיך חונטערהאלטענדע
קאררעספונדענץ, זיך פריינדשאפטליך איינלונדער נעהרען, דא זיך
זאגסט פערענד געבליבען ווערען.

אין

זאגסט ווערק איהנע דעמאך, אלס איין חונדאכטס לור בע-
טראכטען, וועלכעס אין קיינער ביטערהאמלונג איינעם איזא-
עליטען פעהלען זאלן.

יעדער

גוטדענקענדע איזאעליט, דענאנעס איין ערנסט איזט. דאז
פארטשרייטען דער קולטור בייא איינער חונדאכטס בעפערדערט
לו זעהען, חונד אין דעמסטען בונען איין פונקע פלינגע לו זיח חונד
גליהעט, זאלן זיין טערפליין לור אויפערעטהאלטונג דיעס חונדאכטס-
ווערקעס. בייא טראגען, וועלכעס חונד זא לייטער איזט, אלס דער
עדעלגעזינגטע הערר פערלעגער, חונד זיבע לור גוטען זאכע, חונד הינט-
חונדעטלונג איינעם פערקוינעהרען חונטענע, דען פרייז דיער ריהמליכען
חונד חונד טיפאגראפישער טענהייט חונדעטטאטטעטען לייטשריפט, זא
בילדן חונד חונבעדייטענד חונגעטעלעט, דאס יעדער נאך זא חונבע-
חונטעטעלער חונדאכטער, בייא איינער יעהרליכען ערשפארונג, חונד
סטאנדע געזעטלט איזט, זיך זאלע חונדאכטען. דען איהנעאכטעט
אבער ענטשפראך דא אבנאהמע ניכט דיער גינסטיגען ערווארטונג, ווייל
חונד חונדאכטער, פילע ערסט דאז אורטהייל דער זאכענער דאריבער
חונדאכטעטען חונד חונד אבנאהמע דער ערסטען יאהרגענגע לוריק
הילטען, חונד, בענאנדערס חונד חונדאכטע, דא עקטיסטענען דינעט
ווערקעס איינע חונד לייט חונבעקאנט בליעב, וואדורך דער פאר-
רחה דער עקסעמפלארע פלינגע דען ערסטען יאהרגענגען חונגעוואקסען,
חונד נאך געגענווערטיג בייא דען חונדאכטען בייאפלינגע, דען זא-
פערסטענדיגע דינען ווערקע לאלען, דענאך לור דא זיבהאבער לור
אבנאהמע דער איינלענגען בענדע דער לעטען יאהרגענגע זיך הער-
ביאלאסטען, חונד זאחט דא פריהערען חונדעקויפט ליגען.

זאנאך

זייעט זיך דער הערר פערלעגער פערזאנאסט, דען געהער-
טען פובליקן הימט זיינען ענטשלוס בעקאנט לו מאכען:
דאס

ומאמרים בלשון אשכנזי במוסר השכל לעורר לב המקשיבים
לקול המוסר והיראה.

כל אלה חברו אל עמק השוה לכל נפש, וכל הקוראים בספר הזה
ומצאו מזה שלבם חפץ, אלה פותחים שער לשוקרי על דלתי
חקירת הלשון, ויש הנזורים דרך להעמיק בהכמה ומדע, ויש הנותנים
ריח בגן אלהים פרחי מליצה ילדי שעשועים המונתיקים את החיים,
וכלם מתאימים ושכלה אין בהם.

המחברת הזאת המלאה תבונה ודעת על כל גדותיה, הובאת
לנו **למנחת בכורים** לראשית השנה, מהודרת בכל
מיני יופי מיד האדון. המדפים הנ"ל. וזה שתים עשרה שנים רצופים
היא נגד פנינו בלי הפסק שנה אחת בנתיים, לא היתה כזאת מלפנים
בישראל. אפס רוח אחרת עם האדון המדפים הנ"ל, כי לא שם לבו
אל בצע כסף, ורק הטוב והמועיל מטרת מגמתו בהוצאת הספר
הזה. ומחירו הקצוב הוא לאות, כי מצער הוא בערך האיכות והכמות,
כדי שיוכל לקנות כל איש המשתוקק ליה, גם מי שלא מצאה
ידו כביר. ואף גם זאת הקונים מעטים והדורשים אליה מתי מספר
ונער יכתבם, להיות שבתחלת שני יציאתו לאור עוד לא הכירו ערכו
כראוי, ובהעלמת ידיעתם מיחלים ומצפים לשמוע מזה משפטו מפי
המבינים, ובשנים האחרונים בהגלות נגלות כבודו ויקרו לעיני כל
ישראל, השקו הקונים לקחת הכרכים האחרונים, מאהבת החדוש,
והכרכים הראשונים מונחים על מקומם בשלום אין דורש ואין מבקש
להם, ושכר האדון המדפים יצא בהפסדו. וזאת היא הסבת שהביאה
האדון המדפים להתום ספר **בכורי העתים** כעת, זה הכרך השנים

דאס ער קעהאלץ פֿון און נישט מעהר דאז ווערק טהייל ווייזע,
אָנדערן אים גאנלען, ד.ה. אללע לויסלן יאהרגענגע ביים
זאממען; אונד דען ביליגען פֿריי פֿון 12 fl. C. M. אויסגעבען ווירד.

דא יעדלעך דיער בעטראג פֿער 12 fl. C. M. דען גרעסטען
טהייל דער זיך דיעס ווערק אללוואפֿען ווינטענדען אבנעה-
מער לוטוועהר פֿאללען ווירדע; זאָ האט ער, דא ער געזאָגטן איזט דיעס
ווערק איינסטויזען מיט דען 12ten יאהרגאנג לוטווען, מיט
דען בוכהענדלערן פֿאלגענדיגס איינפֿערשטענדיגס געטרופֿען: דאס
זיז פֿון דיענען ווערקע איין קאָמפלעטעס עקסטראַלז פֿון 12
יאהרגענגען ביים איהקן אבנעהמען, אונד זאָלעס פֿיר אָבאָגען פֿריי
נאָך פֿערנער, יעדלעך נור אויף פֿאלגענדע ארט, דען לעבאָבערן פֿער-
קויפֿען וואָללען. נעהאלץ:

ווען זיז 6 קייפֿער, וואָפֿען יעדער איין קאָמפלעטעס עקסטראַלז
פֿון 12 יאהרגענגען אבנעהמען פֿערטפֿריכט, ביאזאממען האט
בען, זאָ איבערלאסען זיז יעדען דיער אבנעהמער געגען בעלזא-
לונג פֿון 2 fl. C. M. לוייז יאהרגענגע ברעטירט, זיז
געבען איהקן היריבער איינען פרענוועראליאָנס=טיין, וואָרויף דא
אבגעגעבענען אונד בעלזאלטען 2 בענדע דער ערשטען 2 יאהר-
גענגע איינגעטריבען ווערדען, אונד פֿאהרען אויף דיע ווייזע זעכס-
מאל מיט דער אבנעהמע אונד דער אבגאבע דער און אָרדנונג פֿון-
גענדען יאהרגענגען פֿארט, זאָ דאס, ווען דאז אבנעהמע אללע
3 מאָנאטע בעדונגען ווירד, און איינער לייט פֿון 18 מאָנאטען, אללע
12 יאהרגענגע און דען הענדען דעס אבנעהמעס זיך בעפֿינדען,
אונד ער זאָמיט און איינער קורלען לייט אונד אויף איינער איהקן ער-
לייכטערטען ארט, לו דען בעזיטלע איינעס זאָ פֿאללסטענדיגען אונד
רייכעאלטיגען ווערקעס געלאנגעט. יעדער בוכהענדלער ווירד דא
נעטהאָגען פֿאָרזיכטען געברויכען, דא איהקן דא אבנעהמע דעס גאנ-
לען ווערקעס זיכערט, אונד דערייניגע, וועלכער זיך ביים דער ער-
שטען אבנעהמע איינע פרענוועראליאָן אָדער דאראנאָבע בעלזאלטען
לעסט, ווירד דיע ביז דער אבנעהמע דעס לעטלטען טהיילעס און
אברעכנונג ברינגען.

זאָללטע — וויא זאן לו האָפֿען בערעכטיגטע אונד — דער
גרעסטע טהייל דער אויפֿלאָגע פֿון דיענע ריהאליפֿען
ווערקע אבגעזעלט זיין, זאָנאָך דער הערר פֿערלעגער אויף איינע וויי-
טערע אבנעהמע דער קינפֿטיגען יאהרגענגע רעכנען לו קענען גלוי-
בען, זאָ ווירד ער דא פֿארטועטלונג דיער לייטטריכט אלס באַלד אונד
טערנעהמען, אונד דען 13ten יאהרגאנג לו ליפֿערן נישט זימען; וואָ-
בייז ער אללע יענע פֿערעהרטען מיטארבייטער דא איהן ביזער מיט
איהרען גיטלליכען ביאטריגען זאָ טהעטיגסט אונטערשטיטלען, אונד
איהרע פֿערנערע געפֿעלאָגע מיטוירדקונג לונד בעסטען דיער גוטען
זאָלע

עשר יצא אחרונה. וכן הסכים בלבו יגור אומר ויקום, שלא ימכור עוד מהיום והלאה כרך מיוחד כי אם כל שנים עשר כרכים ביחד בעד מחיר הקצוב 12 fl. C. M. אמנם כדי שלא יכבד המקח על הקונה אשר לא תשיג ידו לשלם המחיר בפעם אחד, התייעץ עם מוכרי הספרים ומצא דרך מבוא להקל הקנין על הלוקח על אופן הזה:

מוכרי הספרים ישתדלו לאסוף חתומים על ספר בכורי העתים מכל שנים עשר כרכים, וכל אחד מהם שיהיה לו ששה חתומים ביחד, ויתחייב הלוקח לקחת הספר כלו עם שנים עשר כרכים בעד המחיר 12 fl. C. M. ועל זה יתקבל הפרענומערצ ציפנסשיין וב' כרכים הראשונים בעד 2 fl. C. M., והקבול עם התשלומים יהיו רשומים בכתב על הפרענומערצ ציפנסשיין, וכן יוסיף תמיד בקחתו שנים שנים מן הכרכים, ובהיות התנאי בין המוכר והקונה לקחת תמיד שני כרכים לתקופת שלשה חדשים, אם כן בהגיע תור שמנה עשר חדשים יהיה הספר היקר כלו בשנים עשר כרכים, ביד הלוקח על הדרך היותר נקל. והיה כי ישיג הארון באופן זה את מבוקשו שיתרבו הקונים ויתמעטו הספרים המונחים, אז יהיה לו גם פתח תקוה על העתיד, ויוסיף שנית את ידו להתחיל הדפסת הכרך השלשה עשר בלי איחור, ויצא לקראת החכמים המחברים לשחר פניהם אשר היו בתומכיו לעזרו ולסעדו במכתבים היקרים, שיוסיפו להטיב עמו בדבר הגדול הזה, ועל אודות אשר עשו עמו אות לטובה עד היום, יורה להם בתורות רב בתוך קהל ועדה.

ואתם אחי בני ישראל הטובים והישרים! תנו כבוד לתורה ולחכמה. התאמצו להרבות דעת בישראל והחזיקו ידי הארון המדפים הנ"ל בדבר הזה, למען יעמוד ימים רבים ולא יסוף זכרו. דברו על לב אחיכם בכל עיר ועיר משפחה ומשפחה, לאסוף הספר אל ביתם ולעקד

זאָלע ביטטען ווירד, זאָ וואָ ער געגענווערטיג דורך זיך, אללען הער-
רען מיטארבייטערן פֿיר איהרע ביזהעריגע איהנן ערוועגענע גיטע
זיינען פֿערבינדליכטען דאָזיק הייזט עפֿענטליך אַבטאָאָטטעט.

וויען אינן מאָנאָט אַויגוסט 1830.

אײַם נאָמען דעם הערן פֿערלעגערס
אַנטאָן ערלען פֿאַן שמיד
ק. ק. פֿרײַז. בוכדוקקער אין וויען.

יודא ייטעלעס.

ולעקד הספרים שלהם, והיה לכם שכר טוב בעמלכם להגדיל החכמה ולהאדירה, ותחי נפשכם. ואל שדי יתן לכם רחמים והיה בתיכם שלום השקט ובטח עד עולם.

ווינן בחדש אלול שנת תק"צל

דברי הכותב ברצון האדון המדפיס השר

אנטאן עדלען פאן שמיד

ק. ק. פריוו. בוכדוקער אין ווינן.

יהודה בן-יונה לבית ייטלש.

אויזציגע

דער

שענסטען אויפזעטצע

אויז דעם

מ א ס קי

הקף העינים אשר באו בב"ה לשנת תקצ"ב לפ"ק.

זייטע

5	הולדות דנינו חגגאל בן דנינו חזיאל ודבר אל הקורא
34	נפחלתו והערות בספרו מאת החכם ראפפורט
56	לקוטים מפירושי ר"ח על התורה עם הערות מוסכלות . . . מהב"ל
84	הולדות דנינו נסים וקורות ספריו עם הערות . . . מהב"ל
	הולדות וקורות והבינוי פיתגורס אחד משצעה
	חכמי יון מהחכם מר"ם צער שלעזינגער

102	החזיון צליל ראשית האצוץ העתקה
	עם הערות נוספות
117	הנחמה

134	באר ראבל מאויסטערליטן
—	בן זקונים, פרח נעים על קבר המנוח החכם
	כ"ה אהרן פאלאק ז"ל מהחכם מר"ם ליב ויטלש
140	מלכה ושלם העתקה מאת רודר דייטש היט צרעסלווא

143	החזיון נאך לעסינג
144	האל והנמר
145	הקוף והשועל
—	הגויה והפס
146	החיה והנחש זמירות צלילה
147	הסוס והפס
—	מכתם עפרון צעת בויעתו

148	אבר ראבל מאויסטערליטן
-----	-----------------------

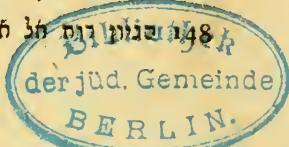
שירים

151	תפלים ק"ג צדק סיר
158	רודף אחר כבוד הכבוד צורה
159	הולך רכיל
—	חור עולם
160	שמים המה דמעות האדם
163	יתר מדעיהו

—	סיר ידידות לשמחה צחור משכיל
168	חלקת הארץ העתקה מתמורר טילער
169	מחלי מוסר. האדם והצורה
170	מחלי פהלעמאן
172	חדות

Ad Dominum Samuel David Luzato, Professore, 174
in obsequi, humilisque affectionis obtestationem,
discipulorum fidissimus Abraham Lattes.

175	צקורט
181	פטרון החיות אשר באו צגים זו, ממחזרים

ה מ א ס ף •

לחדש תשרי תקמ"ו

ש י ר י ם

דברי חכם אל זר, והוא אמון עלי תולע,
בהביטם גוית אדם אחרי מותו.

הוֹי השׁוֹכֵב עַל מְמוֹת יָשׁוּן
הַקִּיצָה אִם אַתָּה יָשׁוּן;
וְרֹאִי תוֹלַע דָּמִי יִבְלַע
אֶף בְּבִשְׁרִי יִשְׁלַח הַשֵּׁן •
עֵרֵל הַמּוֹל וְזִכּוֹר אֶתְמוֹל
זֶה הָיָה כִּי — מוֹדֵד דָּשׁוּן;
וּבִיּוֹם מָחָר גַּם אֶת תִּסְתָּר
אֶל בּוֹר תַּחְתִּית מִן הַיִּבְלֵי שֵׁן •
זֶד מֶה תֵּאֱמַר הַיּוֹם הַזֶּה
בְּרֹאוֹתָהּ הִיא — תּוֹפֶת עֵשׂוּן;
שֵׁם תִּצְרֶהּ שֵׁם תִּשְׁרֶה
נִפְשָׁהּ אֶל שֵׁם — כֶּה הַדָּשׁוּן •
אֶל מִי תִכְנֶה כִּיָּה יַעֲנֶה
כֶּה וְלִשׁוֹנָהּ אוֹתָהּ תִּלְשֵׁן;
שׁוֹב נָא אֶל עַל זְמַן תִּגְעַל
כִּי אוֹתָהּ עַל בְּרִבּוֹ יָשׁוּן •

והנה הקשה לשאל החכם הבוא על סוגין פ"ק דחולין לאשר הקשה שם
 דצא לאצוי מ"ס ספק סכנת' לחומר' ספק איסור' וכו', הרי
 ממקומו' מוכרע דשנא ושנא שהרי צאיסור קי"ל ס"ס לקולא אפי' צנמה
 ריעותות וכאן גזי לפור נמי ס"ס שהרי אף שנאמר שהי' נקוב עדן יש לספק
 אם מנחשים אם משאר שרשים שאין להם אדם ואפ"ה אסרי' משום חומרא
 דסכנת' א"כ יש לומר צעלמא, ד"ל לענין אסור' אין חוששין לשמא צמקום
 נקב נקב עכ"ל שם :

ואני צעני דעתי לא אמלא מקום לקושיא הזאת • לשעת המפרשים טעם
 ס"ס משום רוב ודאי לק"מ דכבר נתנו התו' פ' החולין דף ל"ו ע"ב
 ד"ה סא לא שבה, דלמעוט' דשכיח חששו, והכא נמי מעוט' דשכיח הוא
 כדמוכח צנמה מקומות צנצלי וצירושלמי, אשר נחשים דנים מינים ממינים
 שונים הי' מלויים צניבים, עד אשר אמרו צירושלמי פ"ה דתרומות שיש
 מין א' נקרא שפיפון וקטן בשערה ואם נחש כזה ניקר צאצטית הלזה צודאי
 אינו ניכר לכן יש לחוש יותר :

אבל, אין לנו צריכים לזה כי תלמוד ערוך הוא פרק אין מעמידין דף
 ל"א ע"ב בו' השרשים יש להם אדם, של נחש מציית של שרשים

מלקה, א"כ גם צשרשים יש סכנה אף אינה גדולה כ"כ כמו צנחש :
ונראה דלזה דקדק הרב העור צלשונו צי"ד סימן קט"ז, ואפי' אם רואין
 שניקד וכו' שיש לחוש שמא ניקד צו שרץ אחד וכו' ולא הזכיר
 נחש מטעמא דאמרינן דכיון דגם צשרשים אחרים יש סכנה א"כ אין כלל ס"ס,
 ומעתה נסתלקה עיקר קושי' הזאת ושדשה לפע"ד, וממילא, לא על הרב
 ש"כ ולא על הרב פר"ח יש לפקפק ממקום הזה :

ואולם צעיקר היתר ענין האינאקולאציאהן עדן איני מצחצח וצטרס שמוע
 דאיות יותר מופתיות מאשר סציא החכם ד' אצרהס צמכתצו שם

אשר קראוהו צסם עלין לתרופה, דעתי נוטה להחמיר צדצד הזה :
 כי אצן סנת יקרתו אשר עלי' העציע אצני יסודתו לעלות עליהן צמעלות
 היתר הזה היא אשר הציא צסם רופאי הזמן שהתפלרו אשר מנשים
 אלה מתו רק חמשה :

אף אנו מקוצלים ועד כה לא שמענו אשר גדלו והלליחו צמלאנה הזאת
 צלתי אם אשר ימותו עכ"פ חמשה לכל מאם לא פחות, ומי לא ידע
 צכל אלה כי צחצצון הזה לא יתכן לדמות ענין הזה להקצת דם או לקיחת
 כוס המשלשל כדעת החכם ד' אצרהס הכ"ל כי צמות חמשה תמאה בלא דצד
 הוא או תמאת עיקר ענין דפואת האינאקולאציאהן ועלם פעולתה אשר
 אין לה כח ולאל להחיות את הילדים כולם אשר יולד להם חולי הזה, כ"א

כִּי תִרְאֶה אוֹת עַל הַבָּאוֹת,
כִּי הוּא דִשָּׁן אֶת שְׂדֵי־שָׁן *
אֵיךְ לֹא תַעֲזֹר נִצְמַד לְפַעֲזֹר!
הִקִּיצָה אִם אֶתָּה יִשָּׁן.

ע . . . ל.

מ כ ת ב י ם ש ו נ י ם

א

(תשובה על דבר האינאקולאציין *)

באו אלי דברי המאסף, והוא מכתב כמה דברי חמודות ונכזרות מדוברים
בו, יולא יולא מדי חדש בחדשו מחזרת נעימים יקראו חזרת דורשי
לשון עזר:

והנה ראה דליתי בהחלוקה לחדש תשרי תקעה"ל כתוצה שם חקירה
נעימה צענין אינאקולאליהן לזרעת כושנת נקראת בלשונינו דאצלם
או פאקן, אם כשר הדבר לאיש הישראלי להשתמש בפתוהה הדיא, או לא,
והדחיז מה החכם הכותב שם והאריך בזכות לשונו וצמתק שפתיו עד להתם
הענין ולהישירו:

ואם לא ידעתי את החכם הכותב ההוא וגם לא שמעתי, אות הוא ליקר
גדולתו ושם תפארתו, לאשר יתהללו ויתיקרו בו יקרים חזרת דל"ע
בו ונשכל מיליו, אשר כל דואיהם כיכרום כי מצען יקר דוח איש תצונה
יולא, ורק איש חכם ונכון ילך את אלה:

ומי כהחכם ויצן אלה ישר דעת ורוח לב אתו אוכל לדבר כאשר עס לצני,
אשר אם נקדתי יתן לי תודה תחת אשר ישעוני, ואם שגיתי לא
יצו ליקחת דברי כי אם כמשפט חננים ודרכיהם פועל ידיו תלכני ויורני
ויתמד לי בדבריו העריצים והנעימים אי' איפוא תלין המשוגה, למען אצין
לאשר הדבר, ויולא לאור משפט ענין הזה ומעשהו, גם לי גם לו גם
לכל מחני העזרים ישמרם ה' וינלרום מן הדור זו לעולם:

והנה

(* עיין המאסף תשרי תקמ"ה * בכורי העתים תקפ"ג *)

הוא לדרך להיות חייב תיתה בשבת צן צכרי לו לא , ואם קא פסיק פלי' דלאו משנת חסידים היא , ולכאורה יקשה מאוד ענין הזה להצינו , ויהי' ח"ו פתחון פה להמלעיגים על הקצלה ומלעיזים צמעתיקי הדת ז"ל לאמר , למה זה ועל מה זה יהרגו כולם , הא צמסור א' מהם הנשאלים יגלו , אם יחקוהו להם , יאמרו לו , מה צלע צדמינו ובי נהרג צצנורתך מי יורפא לך , ואם לא יחקוהו הלא טוב להם להפיל גודלות ומת האיש הטוב אשר יצא עליו הגדול לצדו , ותחינה נפשות נותנים צגללו :

ואולם היתר ענין הזה ואמתת פירושו כך הוא לפע"ד כאלה חלק יעקב היותם חזל נחלתו יתעלה לחיות צאמונתם והשענס על צדקתו יתצדך וכל ישעם וכל חפצם לדרוש וליחל אליו צכל עת וצכל רגע , כי הוא שליט צעולמו ולו הנח והממשלה לעשות צו כדלנו , ותמיד עיניו השועות להשגיח על סגולת תפארתו צכלל ועל כל איש ואיש צפרט , אך צענינים צולת חמציעת מעללי איש , כי צהיות צאת צגדר עניני הצחירה יוגדר , ומפי עליון לא תלא הדעות והטוב צכמו אלה צמאמרם הכל צירי שמים וכו' , מעתה למה זה ועל מה זה צמסור להם נפש א' כי מי יודע ונחם ה' ויתעשת להמליא אלינו פדות ורוח והללה יעמיד לנו למען לא נאצרה גם אנחנו גם נפש האיש ההוא , צורך צצחד צהם וצמשנתם כי נעימים צצדיהם צצדרש שוחר טוב סי' כ"ז על פסוק ויהי צשמעך את קול הצעדה צדאשי הצכאי' אז תחרץ היות לנו לעינים מאמרם ההוא לאמונה הצאת , ואם אין ראי' במורה היא היות אדונינו דוד ע"ה מצווה צה' על ככה , צכר לצדד הוא :

מכל אלה צצין אשר לא יתכן למאמינים צני מאמינים להיות בוהר לעזרת מאר עד להשחית אף גם נפש א' מישראל צצידים למען הציל כהכה וכהנה , כי אם נקוה לה' ויושע לנו לו יישד צענינו להיות מפלט לנו פסוח וגוון , והן לא ישמע אלינו ח"ו וצפעם ההיא , צכל זה אנחנו עמו ועצדיו והחרים נהדים וגם את הטוב גם את המועצ נקצל מאתו אלהינו ותחי לנו לצדקה :

ואולם את אשר יוצא החכם ר' אצרהם לצמות ענין הזה להקזת דם או לקיחת כוס המצלל , הפדש גדול יש צינותם לפע"ד , כי החוש מעיד אשר לאין נכון לו צענינים כאלה הוא מפאת חסרון ידיעת האומן או התדפות צמלאתו צפשיעה וכיוצא צזה , או מפאת חסרון דעת המקצל להיות נפתל ועקש צדרכיו צעת קצלתם , ואם לא מזיד במור הוא כשוגב קדוש למזיד יחשב , צולתי כמו אלה אין מקום לסכנה צהם , ואין כלמוד צמנו להחיר למשור עלינו חלי ומנה קשה כצאת הכ"ל :

ימותו קלחתם מקלחת פהם, או את אשר עדן לא מצאו ידי הרופאים לנצל
עד קלה תבונת החקירה במלאכת רפואה הזאת ותכליתה ותהיה נא הסצה
מאזהר אופן שיהיה לא יאות לנו להשתמש זה, לסכן את הילודים אשר חזן
אלהים את עצרו, צידים:

ואם אמנם ידעתי כי לפעמים רצים חלי הזה ידרוך קשתו וסניצ סניצ
יתהלך ר"ל להמית כהנה וככה מחמשה למאה, אך למותר יהיה
להציג ראיה לדבר אשר בכל זאת לא אריך הדבר לעשותו, כי אם רצים
ימותו ח"ו אף בהתרשלות מה מאתנו אך לא בשלוח יד זהם (ואם דעומד
המעשה להתעלל ולעמוץ ידו מהושיע את אשר נוכל להושיע) לא יקרנו
זוה חטא כ"כ מאשר יחסר לנו עון צהמית אף גם ח' צידים:

ואם יש לחוש שימותו מכל מאה חמשה או יותר ר"ל בהעסק במלאכת
האיגאקולאזיאקה, כאשר נשאנו בפשינו להמית את הנפשות ההם
צידים כן הדבר הזה, ואם האלהים צשמים העוז צעימו יעשה, ואמנו
על האדן נתנו דמי לנו לצלתי עשות דבר, מדאגה מדבר פן נאשים ח"ו
צדם נפשות חיוניים נקיים אמנו אף גם מעון התרשלות הזה, כי למען
שמו ולמען תהלתו ישנו צד ועל זה וכיוצא בזה אמר אדונינו דוד ע"ה
צרוח קדשו נפלה כל ציד ה' וגו', ומשנה שליוה שנינו פ' התערוצות,
בשנת עזרת על כל תוסוף ועשית מעשה, וכאלו נתת עזרת על כל
תגרע ולא עשית מעשה, ורגיל על לשון דעותינו ז"ל בכל כיוצא באלה לומר
שז ואל העשה עדיף:

ואם נאמר כי כנים דברי הרופאים המתפללים בפני דברי החכם ר"א הכ"ל
אשר משים אלה רק חמשה ילאו, ונאמין להם כי חנמתם עמדה להם
להמליץ רפואת מחן מנה הזאת כאשר התפללו, אשר זהם ייסד החכם
היתר שלו, וגם הראיות אשר הביא אשר זהם הליצ דלתיו נכונים הם, ואם
כה נאמר, להם לצדם ביתן ואין לרופאים זולתם אשר לא גדלה חנמתם
להתהולל כה, חלק זו:

אך אמנם, גם עליהם אין אני דן דינם למזור הזה, ולא ישרה נפשי זו,
כי מי גויקדוש אשר תמיד עיני ה' אלהיו עליו, ומצוה וחוצה עליו
לכיות תמיד עיניו מיחלות אליו, ולשום צטחוניו זו יתצדך, ועל לירי
אמונה הזאת יסוצ מאמרם ז"ל פ"ק דצרכות אפי' חד צדקה מונחת לו לאדם
על לואדו אל ימנע עצמו מן הרחמים, ויוצן בזה מה שאמרנו צירושלמי פ"ח
דתרומות קיעה צני אדם שמהלכים צדך ופגעו זהם אנשים וא"ל תנו לנו
אחד מכם ונהדוג אותם ואם לאו נהדוג את כולכם, יתגר כולם ואל ימסרו
להם נפש אחד מישראל ואפילו אם יתורו להם פליגי זה ד"י וריש לקיש אם
הוא

במקומה עומדת, ואולי טבע מחזיון אדמותינו הצפוניים הקדושים אשר אנחנו יושבים בהם אינן מוכשרות לזהירות הזאת או סבה אחרת נודעת לחכמי הטבע אשר על כן לא הכריזו את מליחת הילדים אללינו, ואין לי עסק בחכמה ההיא:

ומה תינא על דברי החכם מוהר"ר אנדרס, כי לפי דבריו אשר ירצה להוכיח שהחולי הזה היה ידוע לחכמינו ז"ל וירצה להכריע ביד ענין האינקולאציהן מאשר לא זכרו מאומה ממנו, ואני צעניי מראה לי להציג דאי' לאיסור מזה, כי אם יודעים היה מחלי הזה היה להם להציג ענין האינקולאציהן או הענין ההוא אשר השתמשו צוה להנשיך החלי הזה עליהם אם יישר צעיניהם וכשר הדבר לעשותו כי מסנא אסור הוא כאשר הוכחו דבריו הנ"ל, אלא ודאי גם לפניהם לא יכון הדרך הזה:

ואם קצלה היא צלצול הדבריא את אשר העיד החכם מוה"ר שלום צי"אגלו בדברי החכם מוה"ר אנדרס אשר מן אז עולם גם מימי דנינו ינחק אלפסי היה נוהגים בהיתר האינקולאציהן, מייצוא אחרי המלך ושר גדול בישראל כמוהו לאסור את אשר כזר עשוהו להיתר, אזל אינו מראה כן מדברי החכם מוה"ר אנדרס צעמנו את אשר הגיד החכם מוהר"ר שלום צי"א מיומנות הדב אלפסי נהגו כן, ומי יתן איפוא ויכתבון מיליו ויחוקר על ספר עעמי היתר אשר עליהם סמנו צמדיות ההם ונצנה גם אנחנו מהם:

בט"ר היות לנו ככה, או אשר יורני החכם ד"א או מי מחכמי הדור יסית ידו צין שנינו ויוכיחי בחכמתו וצחונתו כי לא דברתי נכונה, אין אני דואה אף גם שמתן היתר לאומה הנצחית להשתמש צענין האינקולאציהן:

ואם אמנם השוערים והשומרים הזקנים אשר צערי ישראל ימצאו את דברי אלה ויעידו ויעודדו אלי לשאת את דידוי מעלי לאחר כי שגיתי, אענה ואומר אני שובג צערם שמוע את טענותיהם לנגדי ואצטל דעתי מפני דעתם כי לא עלי כי אם עליהם לננות את כדם נטע שעשועים, נעשה פה פיודקא יוס' ד' י"ג אלול תקצ"ו לפ"ק:

א . . . ל

ובפי העולה על רוח החכם הנ"ל למותם זה לזה, דמיון יותר נאות וחזק
מזה הי' לו להציג מיוודי הים זאכיות והולכי מדבר, אשר חייבים
לבודות מדברי קבלה, לגדל הנס אשר נעשה להם צהנל מסכנה עצומה
כזאת, ומוכח ממקומות רבים צתלמוד כי היתר גמור הוא צאין פולה פה
לאשר מלאנו כי רבים תגדולי חכמינו עשו מעשים צענמס צזה :

אבל, גם זה גם ראיות ד"א אינו ענין לכאן כי על אלה ובינאל צאלס
אמרו חז"ל שומר פתאים ה', כי צהיות מלחת הנמנעות לכל תלך
אני-שיע, ומדברי ישימון לעולם יציתו מצלי איס עוצר תחת גדר מנהגי
העולם יחסצו יחד גם צני אדם תופשי ונשוט והתועים צמדצד, גם צני איס
העוסקים צהקזה וצכוס המשלשל לרפואה להעיקר אשר צללינו צפ' החוצל
ודפא ידפא מכאן שניתן דשות לרופא לרפאות, וגדולה מזו אמרו צפ'
תפיין אשר להקזה צערצ צצת, וצפ' איין מעמידין לאוכלי תאינים צלילה,
נאמר שומר פתאים ה', ונמעט העיון כל סוגה צו יחכם אשר לא כן הדצד
הזה אשר חנחנו עליו:

עוד יד החכם מוהר"ר אצרהס הנ"ל נטוי' להציג דאי' מאשר לא דצרו חז"ל
תחלי הזה ונאומה, ובזר נחשצ לו לאמר אשר החלי הזה לא נמלא
צמחוצ צצל, כי צזה תמוט חקירת הדצ מוהר"י צאהליין ויותר נוח לו לומר
שהיה להם ג"ב איזה תרופה שעושים לקטן וכו', ואף דמות דאי' אינני רואה
צזה ואס גדולה היא אליו, כלל כה דצרי מוהר"י צאהליין צספרו אומר חיים
צחקירה שלפני החקירה שהציג החכם מוה' אצרהס, ויש ג"כ מחלוקת צין
הרופאים אס חלי זה דצד חדש צעולם שלא נודע זה לרופאים הראשונים
וכן וכו', ולא מצינו ענין פרעי צזה לא דצרי איפוקרעי ולא דצרי גאלינוס,
אמנם נאמר צקינור שחולי זה היה נודע לרופאים קדמונים אך לא דצרו צזה
אס תפני שהס מקרים של קדחת קשה ודעה ורפואתם צכלל קדחת או
תפינצצמנס שהיה דרים צאוויר עוצומצוב שנאשר היה חולי זה צלקטנים
היה דצד קל מאוד שלא היה צריך רופא כי היה נרפאים מאליהם עב"ל:

נראה מזה אשר איין צנרון לראשונים מחולי הזה מצינה טעם שיהיה, א"כ
איין דאי' ממה שלא צנרוהו חז"ל, וגם לאחרונים צאדנות המצדח
לא יהיה להם צנרון לחולי הזה אס אמת נכון הוא לאשר שמעתי מנעורי
ועד עתה כי נרפים הם צכל מדינות ההס מחולי הזה, וזה מסצת מליחת
הילדים אשר הציג החכם מוה' אצרהס צענמו ויוכל להיות כי צרית מלח
היה אשר מעולם להם ישצית ויחליש כח השארת דס הנידות אשר צילדים
הנולדים להם ויוכלו להרפא ממנה הזאת עי"כ, אשר לא תצוא ולא עליהם
תפעול, לזאת אכן סר מהס הצות הזה, וחקירת מוהר"י צאהליין עדן
צמקמה

שהם צהסנמת דעת, ואח"כ אצוה הרלויות עליהם נקיוה דר, כפי יכלתו,
 והנני אומר כי דני והוא דניו הקדוש, הנקרא צמור ד' יהודה הנשיא הוא
 כולל תחת ממסלת הקיסר ארדואנוס צמנת ד' למלכותו, וצמות ארדואנוס
 והוא שנת הביע אנטונינוס פיוס למלכותו הי' דני צן י"ח שנים, וצמן
 בהוא כפי הנראה לעין כל, לא היה לו עדין קורצה צחצר המלכות, כי
 היה עודנו נער, ולזה לא נתצטל על ידו גזירת ארדואנוס קיסר צלשק
 דצרים שגור על היהודים, וצאמת כצר צטלה הקירה תחת ארדואנוס,
 ואפשר וקרוצ כדצר שרצי היה אז צן ד' או ה' שנים, וזה הקיסר אנטונינוס
 פיוס היה חסיד גדול וטוב לצ, והיה חונן ומטיב לכל העמים שהיה תחת
 ממסלתו, וגם להנולדים שהיה צומנים בהם צהשמדות גדולות העיז מאור
 ולזה וכתצ אגרות צעצורס לצלתי השמידס, וכל זה לטוב נפשו וזנות שכלו,
 ואמרו עליו כי לא לצד שהיה מלך של חסד, אצל היה ג"כ כלצ המודחס
 על צנו לכל העמים שהיה תחתיו, וקלרה הידיעה מהכיל אחר גדולת נפשו
 וטוב לצו, והוא היה מולך כ"צ שנים וז' חודש ומחלה, ותחת זה הקיסר
 האדיר התחיל קורצת דניו הקדוש, וכפי דעתי למד הוא מדניו הקדוש
 כי זה הקיסר היה עניו ושפל רוח מאור, ומימיו לא גצה לצו גם כנגד אחד
 מעצדי עצדיו, והיה דני צמות הקיסר הזה צן ארצעים שנה כי צן י"ח
 הי' צעת הביע אנטונינוס הזה למלכותו, וכ"צ שנים מלך, וחיי דני נמשכו
 לאחד מות הקיסר הזה עוד שנים דנות, כי היה צכל ימי הקיסר מארקוס
 אורדעליוס אנטונינוס שמלך אחר אנטונינוס פיוס הנ"ל, וגם צימי הקיסר
 קאמאדוס אשר מלך אחר מארקוס אנטונינוס, וכפי סופרי היהודים היה
 דני הולך וגדול כל ימי ג' הקסדים האלו, והקיסר מארקוס אנטונינוס הזה
 גם הוא היה איס חסד וטוב לצ והיה פילוסוף, ולא היה שונא ליהודים
 כאשר חשב השואל, כי הוא לא היה כושא קלף וחרון אף צלצו מעולם אף על
 המורדים צו, ומעולם לא עשה שום דצר רע לאחד מצ"א, והיה מתעלצ
 מאור כשמעו כי נהרג קאסיוס שר צצאו מאכשיו שהיו מורדים עמו, וצשמעו
 אמר, צר לי מאור על כי נחלל ממני ע"י מיתתו לעשות חסד עמו כאשר
 עלתה צדעתי, והיה לוקח צניו ועשה עמם טונות גדולות, וגדלס וכשאלס
 צחוך שריו ועצדיו היושבים ראשונה צמלכות, ולאחר זה הלך צכל ארצות
 המזרח, וצכל מקום עצרו היה עושה חסדים גדולים, ומחל מעוט לצו
 וגדולת נפשו לכל האנשים שהיו אחר עלת קאסיוס, לצד צעיר אנטיוכין
 נקט נקמותיו צתחלה, וכפי הנראה היה מתחרט על זה כי חזר להטיב עמם
 ונסע לעירס, ונעו כן מחל לאכשי אלכסנדריא שהיו ג"כ אחר עלת קאסיוס,
 והטיב להם יותר כצדאשונה, ואינו דחוק כלל שהי' דני קרוצ אצלו כמו
 שכתצו כל סופרי היהודים צכלל :

תשובה על שאלת השואל במאסף לחדש אב תקמ"ז.

צ"ה פ"ט יום ד' צ' ניסן תקמ"ז לפ"ק.

לחיי צ"י חזרת דורשי לשון עזר, שוחרי הטוב והתושיה נר"ו!

ראיתי במכתבכם צ"ה המאסף לחודש אב שנת תקמ"ז לפ"ק, שהגיע לירי זה חמשה ימים כי נדרשתם לאשר שאל השואל מחממי המוריס מלחכם, להודיע ולצרר לזיה קיסר אנטונינוס אשר למד תורה מפי רבינו הקדוש וכו' והנה אחרי עיוני צקיפורי ענינים האלה ראיתי להציג לשניכם את אשר עלה בהסכמתי, ומלאתי נכונה, ומתוכו ניכר, כי כל דברי דעותינו הקדושים התלמודיים המה מיוסדים על אלרי האמת, ומחזקים כדאימואלקים וקולר ידיעתינו צקיפור דברי הימים כאלה איננה תלויה זה, כי אם צנו צני הגולה אשר מרוב הגלות והעלטול לא היה לנו עוד סופר נאמן הנותן כל הקורות אשר מלאתנו מחורצן הצית והללה, וע"י זה נמה דברים וקיפורי נשכחו ממנו. ואין לנו פה להפך כנגד מלה האומות דצנים כאלה, כי להם היה שארית ספורי המעשים מכל זמן וזמן על פי סופרי הזמן והעתים שונות, והסופרים ההם לא זכרו כי אם מעט מזעיר ממה שהיה נוגע ציהודים, כי כל סופר קדמון היה כותב לצד את אשר קרה לאנשי מדינתם ואדלו והקדוצים אליהם, ולולי הסופרי' השנים מצני עמינו הם פילון ויוסיפון היהודים אשר חקקו לנו סיפור דברי הימים הנוגעים אלינו, לאחר שנכתב חזון מישלל סימות חגי זכרי' מלאכי, לא הי' לנו שארית וזכרון כלל מכל דברי צית שני, כי גם סופרי האומות אשר כתבו מזמנים לא כצירים דצרי ימים כוללים מכל עם ועם מדינה ומדינה, גם הם לקחו לצד זכרון מעשה היהודי' מזמן צית שני מספר יוסיפון הכ"ל וקלל מסופר פילון היהודי הכ"ל ממה שזכר מיהודים מתוך ספרו שכתב לדומיו' בידוע לכל, ולזה מלאנו מעט מזעיר ממעשה היהודי' לאחר חתימת ספר היוסיפון, וצאמת מלחמו' דצות ומאורעות שונות קרה עם היהודים עוד לאחר הזמן ההוא, אך לא היה איש יודע עט סופר, לחקותם במכתב כדלוי, ואפשר שחוצרו ספרי' כאלה ונאצרו ממנו מרוב לוק העתים והעלטול ולא הגיעו אלינו, ולזה נראה שעדויה גדולה וצלול הדברים צמקלת הספורים ההם עם הנחקק מסופרי' שהיה יאחד בן צדורות האחרונות, אם צסופרי היהודים, או צסופרי האומות אחרות, תמיד סתירות דצות ודעות שונות, ולריך לקצן ספרי' ולחשוב חשבוות ולזה מלאנו למען נדע עם מי האמת, ועדין אפשר כי לא מלאנו כל הצורך:

ובעתה אתחיל ציסוד הקושיא הכ"ל, וללאשונה אסדר הדברים כפי מה שהם

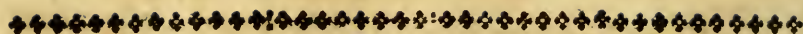
רצותינו ז'ל יותר נאמנים, כמו שכתבתי כי הם היו צומן ההוא, והם היו
 רצים, תחת כי הדברים שסופרו בספרי אומות הם לצד לוקחו מסופר ד"י.
 הוא היה יחיד, ונאמת מאלו גם בספרי' ההם כי צ' פעמים הלך אדריאנוס
 צאלות המזרח, פעם ראשונה בשנת ו' למלכותו ופעם השני בשנת י"ז.
 ועל כל פנים נדע מזה תולדת רצינו הקדוש, כי אדרבה לדעתם נולד רצי
 בשנת י"ז למלכות אדריאנוס והיה צן ה' או ו' צעת הגיע אנטונינוס
 למלכותו, ונולדתי הלך לו קוסי' השואל, ועוד אציג ראיה על הקדוש,
 ונל זה שאמרתי כי ביתר נחרצ נ"צ שנה אחר החודצן, ממעשה שהוצא
 ציור שלי, והוצא צתום' ע"ז דף י' כי רצי נולד בשעת השמר שלל למול
 היהודים, ומל אציו של רצינו הקדוש את רצי צנו, ואח"כ הובד הדבר
 לקיסר, וזוה להציגו לפניו, והחליפה אמו של רצי, את צנה עם אנטונינוס
 הנולד ג"כ צעת ההיא כי אמו של אנטונינוס היתה אורצת לאם של רצי,
 ואנטונינוס הזה היה מאדקוס אנטונינוס, כי הוא נמלך לאחר מות אנטונינוס
 פיוס הכ"ל, וכן כתבו הסופרים למלכי דומי שהוא נולד בשנת קכ"א למנין
 הנוצרים, ואף שנהאה מזה שיש הצדל משנה אחת, אפשר לומר כי השנים
 היה מקוטעות והיה ההפך לצד מאיזה חדשים, כי אפשר שאנטונינוס נולד
 צחודש י"א או י"צ לשנת קכ"א, ורצי נולד צחודש א' או צ' לשנת קכ"צ,
 א"כ נראה מזה שרצי נולד בשנת קכ"צ, ונאמתו השנה מת ר"ע, והוא מת
 צשעת חודצן ציתר, כמוסכס מנמה מקומות צצרי חז"ל, וגם ידענו מזה
 שרצי נולד צשעת הגזירה, והא"ך היה אפשר שהוא צעלמו יצטל הגזירה
 בקרשית השואל, והשואל צעלמו הורה כי צסוף ינוי אדריאנוס צצד נצצטלה
 הגזירה, וכן מאלו צגמרא מעילה דף י"ז שהגזירה היה ציתי רשצ"י, ונאמתו
 צמן צטלה כמכר שס, וידוע כי רשצ"י היה צדור שלפני רצי כי רצי היה
 תלמיד רשצ"י, וא"כ היה רצי צשעת ציטול הגזירה עורכו נער ואפשר כמו
 שאמרתי צן ד' או ה' שנים, סוף כל צצד מכל הדברים האלה נראה כי כל
 צצרי רצותינו הקדמונים המה אחת וצדור, וכל הדברים צספודי המעשים
 האלו עולים צקנה אחד, עם ספודי המעשים שצצורו צספודי מלכי הרומים
 ואין כאן סתירה כלל, לצד צי"צ שנים שיש הפך צינותינו וצינס צחודצן
 ציתר, וקוסי' השואל הלך לה צמלך אנטונינוס הראשון, כמו צמלך מאדקוס
 אנטונינוס השני, כי רצי לא הולך לצטל הגזירה כי צצד נצצטלה צעורו
 נער, ועדין לא היה לו קודצה צצית המלכות ככ"ל ונמו כן אינו רחוק
 שהיה גדול אלל המלך אנטונינוס השני כי ראית השואל, משנאמתו על היהודים,
 היא צנויה לצד על הסצדא צמה שהיהודים היה מורדים צו עם שאר אנשי
 מזרח, וממה שהצאתי ידענו כי לא היה צלצו שום נקימה ונטייה על המורדים
 צו, ואדרבה נוחל והטיצ להם, ולא ידעתי למה ולא ימחול ג"כ ליהודים

ומעתה חז"ל על מקומות מפורדות צ"ס וצמדרסות, וכל דצריהם עולים נקבה אחד, ואם שהם לצדים מכוונות שונות מכל מקום קדר סיפורי דצריהם מכוונות ומקצילות עם המסופר דצרי הימים למלכי דומיים מסופרי הנוצרים, והם צעמם היו לי לעד ולדאיה על דצרי חז"ל, והאמת יורה דרכו:

הנה לפי הדצרי צסדר עולם זוטא נחרצ צית השני צסנת ג' אלפים תתכ"ח לצ"ע, והוא הי' לפי סופרי האומות צסנת ע' למנין הנוצרי, גם מאלכו דצרי חז"ל צמקומות דצים שעיר ציתר נחרצה כ"צ שנה לאחר חורבן הצית, והוא צסדר עולם דצה, וצסדר עולם זוטא, וצמ"ר אינה פ' צלע ה' כו' וצמק"א צתלמוד צצלי וירושלמי ונאמנים על זה דצותינו ז"ל צלי שום ספק, כי דצים מהם היו צצמן ההוא, ודצי יוסי הוא המחדר ס' עולם דצה הוא הי' ג' צצמן ההוא, כי הוא מזקני דרוס שסמך ד"ע, וד"ע נהרג צשעת חורבן ציתר, כאשר נצאר והיה א"כ חורבן ציתר צסנת קכ"צ למנין הנוצרים כי ע' ונ"צ הם קכ"צ, וידוע הוא כי ציתר נחרצה על דצד מדיקת היהודים תחת צן כוזבא הנקרא צר כוכבא, שעשה עמנו משיח, ור"ע קרא עליו דרך כוכב מיעקב, גם זה נמצא צמ"ר פ' הכ"ל וצגמ' דגיטין פ' הנזקין וצחלק, וצמק"א צצצלי וירושלמי, ומיתת ר"ע צן יוסף הנקרא ר"ע סתם היה צמלחמה זו ולסצה זו נהרג, כי היה אחד עלת צן כוזבא כהכ"ל ולפי' הרמז צן סוף משפטים היה ד"ע כושא כליו של צן כוזבא, והנה צמ"ר פ' הכ"ל וצמ"ר צראשי' דצה פ' צ' וכן צגמ' דקידושין דף ע"צ אמרו ציר' שמת ר"ע כולד דצי, וא"כ כולד דצי צסנת קכ"צ למנין הנוצרים, ואם תחשוב חשבוני שנות קסרי הדומיים תמצא כי השנת קכ"צ למנין הנוצרים הוא השנה הד' לארדיאנוס קיסר כינך צסנה ראשונה לאספסיאנוס קיסר נחרצ הצית.

—	—	מלך	יור	שנים	—	אספסיאנוס
—	—	ב	—	ב	—	טיטוס בנו
חדשים	ב	—	—	טו	—	דאמיטיון אחיו
—	—	א	—	ד	—	נארבא
—	—	יט	—	ו	—	טראיאן
—	—	ד	—	—	—	אדריאנוס

סכום כולם הוא כ"צ שנה וצו נחרצ ציתר, ואם נוסף כ"צ על המספרע, שצו נחרצ הצית למנין הנוצרים יצא לנו שנת קכ"צ, ומאלכו צספר דצרי הימים למלכי הדומיים לסופרי אומות צזה סתירה לדצרי חז"ל, כי הם חשבו לעלחמת צן כוזבא צסנת י"ז לממשלת אדריאנוס, וחושב אני צזה לדצרי דצותינו

ה מ א ס ק

לחדש חשון ת"ק"ט"ח

מדרכי הלשון והמליצה

אגרות נמרצות ב"ן ר' אהרן תאלי ור' יואל בריל על טעם ונחמתי

כה לחי!

שאל שאל אותי איש אחד ממרחקים צמחצ, להגיד לו פי' המלה
 וְבַחֲמָתָא צקדיש, כי יפלא צעיניו למאוד לשון נחמה פה. ואם
 האמת אגיד גם צעיני יפלא, כי השדש בָּחַם מלאנו צלשון הכתוב כמה
 פעמי' צצנין גפעל ופיעל והתפעל, ואשר הם מנפעל והתפעל כמו וַיִּבְחָם
 (צראשית ו"ד), ודומיה' בָּחַם ה' (עמוס ז' ג'), בַּחֲמָתִי (שמואל ט"ו י'),
 (כי לדעתי היתה מנפעל ולא מפעל) הוראתם, (צערייען, צעדענקען) כי הם
 מתנוונת (פאסיפוס). וכן מלאנו השש (אף שהוא נגזר מצנין הקל) כמו
 בָּחַם יסתר (הושע י"ג) על משקל פוֹעֵל דק להרחיב אות הגרון נשתנה
 לפת"ח על מִשְׁקַל רַחֵב. ואותם שהם מצנין פעל, או נותנונת (אקטיפוס),
 הוראתם צל"א (טרעסטען), כמו וַיִּבְחָם (צראשית ל' כ"א), מִבְּחָם (חייכה ח' צ'),
 ומצנין זה נגזר מלת בַּחֲמָתָא כי הוא על משקל בִּפְרָה מצנין הדגש צראשית
 הדגש, אך לפי שלא יצא פת"ח לפני אות הגדולה הקמולה ישתנה לסגול
 כנודע למדקדקים. וכן מלינו ביחומים תַּבְּחֻמוֹת ודומיהם. ואינו פה,
 תחת ידי מקלות גדולות או הספרי' השייבי' לזאת, לחפש ולתור אחר נוקוס
 מושגותם היטב, אך זה חזיתי על מלת וַיִּבְחָם תרגם אונקלוס וְחָב ועל
 מלת וַיִּבְחָם תרגם וַיִּבְחָם, וממנו נגזר נחמתי. ואם כן אפוא לא ידעתי
 פי' מלת נחמתי צל"א (ערלסט דעדע) פה. ואם נדחק ונאמר כי האיש

המנחם

צפון קלד אנשי המזרחים כ"ל והוא היה צאמת פילוסוף וכל העמים שהיה
 צעמלתו היו שווים צעיניו, וגם לנוצרים הקיל עולם, וציעל ההשמות
 מהם, ע"כ דצרי, ולא רציתי להאריך עוד צראיות מפורסמו' מדצרי ח"ל
 צמקומות טובות, גאמת כלל ארצה, ואם ישרו דצרי אלה צעיניכם, כדי הם
 מנחה שלוחה לשומם צספר המאסף כדי להתורע ולהגלות כי עוד לא אלמן
 ישראל כו' וצזה אתן קנני למילין • כ"ד אוהצכם דודש שלומכם ועוצתכם
 במחפש ומשתעשע צמכת צמתחותיכם, אשר שמו הוא

פלאי

(ב) אופן השרשים אשר הלמ"ד נהם ה"א עם אותן אשר הלמ"ד
נהם מ"ם (ד).

(ג) אם הוראת שורש מה צננין הקל כנר יוצאת לשני, אזי תהיה
הוראתו צננין פועל הפעולה הריא צעמא, אך חזקה צמדגה,
אשר מטעם זה כנוהו המדקדקים נהם הכבר.

(ד) אם נמצא שורש מה נכנה רק צנניני הפעולים, ולא נמצאהו
צנניני הפועלים כלל, לא יהיה הטעם צה תמיד שאי אפשר
להאמר צננין אז, כי עם נתלהו לפעמים צמה שלא היה מקום
חמן לכותבי ספרי הקודש לשמש צו, ושכלל זה היה מורגל צפי
המדברים לשון עזר ימים ההם.
מזה:

נוליד

(א) צהיות שהוראת שורש נחם צננין נפעל יפרד לצ' טעמים, הא'
חרטה כמו נִיָּבָחַם ה', והצ' נחמה כמו נִיָּבָחַם יצחק, ויהיה
לפ"ה הוראה הכוללת מזה הצננין, שהושב והוסר האיש הנפעל
ע"י אים אחד או ע"י דצד מה מדעב הקודמת כלצו לדעה אחרת
(פָּאָן איינער אידעע אבגעפֿיהרט ווערדען) ונצמו שת"ג' אונקלום
וְחָבֵב, שהוא כמו וְשָׁב צעזרי,

(ב) יהיה א"כ הוראת זה השורש צננין הקל (אף שלא נמצא, מטעם
האמור לעיל הקדמה ד') הסר האדם מדצד מה והוליד אותו
לדצד אחר, או מדעה מה לדעה אחרת (יעמאנר פָּאָן איינער
אידעע אבפֿיהרען).

(ג) וצ"ה יהיה דומה הוראת שורש נחם להוראת שורש נחה שענינו
ההולכה ממקום למקום.

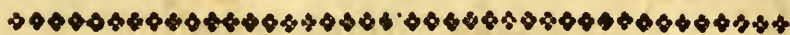
(ד) גם ענין נחום אבלים אינו כי אם להסיר מן האצל אלו הדעיונות
המפְּאָות זכרון מהו על לבו, ולהעזירו לדעיונות אחרות המרחיקו'
מתנו אצלו ונעזרו. אך צהיות שאין הצטערות גדול מהצטערות
על המנו, ולדיך שקידה דצה להשיג צזה התכלית הנדצה, ולהסיר
מהמת אצל דעיונות אצדתו השקועות מאוד צנפשו, לכן יסרו
מניחי הלשון לשמש צו צננין הכצד.

(ה) אמנם כל עוד שדיך שקידה דצה להציא את האיש המדונר ליו
מדעיון לדעיון ומדצד לדצד הנדצה אצל המדצד, או להסית או
לפייס, או לפנות או לרלות, כגון עזר אל ארוניו להסיר
מתנו

(ד) עיון ומירות ישראל חלק שני דף ד'

המחמם דעבור, תדבר אליו דברי דלוי וסנח להסקיעו מרגשת וכמית נפשו
ותאדורו בהללו ותוסנחות להפך אכלו לשמחה; סולס כלזה איננו שור לי.
אם כנר תננלני צאמדותיך הנחמדים, אשימס נחותס עלידי, והיו על לז
סאדן סורנך וענךך פמיד.

אחרון האלי

2

כ"ה דרלין יוס ד' כ"ז כסליו הקמ"ז לפ"ק

לידידי וחצידי, איס כלצני, סורב סלוס, כתלמידו של סהרן, יצוט סלוס,
יחול על דאס סהרן, סלה!

אמרת חנמים ידברו, המעתיקים המשכילים מנשי שס המורניים ד'
דוד פרידלענדער וד' איצק אייכל כ"י, המה יגלו צתרוביהם
ללשוניהם, זה צנתצ עברי וזה צנתצ לועז, רז טעס מלת ונחמתא אשר
הוקשה צעינינו כמוני כמוך, גם צעיני כל אחינו הדוצנים שפתי ישינס,
צאין מצין ואין מקין מתדנותס. אל שני האישים הללס לפיתו, על כן
החדשתי עד עתה, ולול השיצותי לך דבר על סאלתך צזה הענין, אכן
תוחלתי כנוצה דראותי כי אין אחר מהס משים על לזו להציאו צן הפקודיס,
ולפקדו פקידה במורה, כי סאלך כזר הללס זרהו לצלתי תת לו חלק ונחלה
צתרובו: (א), והשני גם הוא לא השיצ ידומצלע טעס כתצה ההיס צטעס
הפצה הקודמת, ותרגס תושבחתא ונחמתא (ענטליקענדע דאנקלידער)
(ב), והיס הוא ותמורתו כפלאות צעינינו. ועסס לא סחלל מלחות לך
דעי אשר עלה על לזי זה ימים לא צציר, אס ייעיז לך סאכו צחקך, ואס
לא ייעיז סל נל לסגת אחיך.

ארבעה סס היסודות אשר עליהם הקמתי כצנין, ולול כן:

(א) שרשים הדומים צקלת סותייהם, יתדמו כמו כן צסודותיהם
בתדמות מה (ג), וצפרע

(ב) סותן

(א) עיין תפלות ישראל מתורגס חשכמית דרלין התקמ"ו דף כ"ד.

(ב) עיין Gebethe der hochdeutschen und polnischen Juden, übersetzt von Eichel. P. 122.

(ג) עיין סחמף לחורש סולל תקמ"ה.

כליותי והייתי צעירי כמולא שלל דצ' אחי יקרי! פה מתקו לדריך ומה נעמו, מה דצ טוב צפון צהס' שקדת נול פתחי החכמה יומס ולילה ולצך דאה הדצה חכמה ודע' עיניך יסועטו צכל עלמוניה' עד כי כגלו לך תעלומותיהס על כן צדק אחרי פיד וישר משפטיו, על כן נתנך ה' עליון על כל צחורי חמד ותהי להס למופת *

ולמען תדע ותראה כי הביתי לדריך אחיה דעי את אשר דחקתי ואת אשר קדצתי מהס אחרי שקלתי אותס צמאזני שכלי, ואס שגיתי הורני ואלמדתי! הדצד אשר דצרת צמלת וינחס כי אציו הקל הולידו לא כמחשבותיך מחשבותי, כי (א) נמלא לאין מספר שורש נחס וצכולס הוא צנפעל או צפעל וצעטים צהתפעל ומדוע לא נשאו את סס אציו על ספתס? (צ) לדריך שהונח צבין הכצד לנחס אצלים, הלא גס צנפעל נמלא הוראה הזאת כמו וינחס ילחק? (ג) גס לפי צחינה העצמית לא יסכן להשתמש צו צקל אחרי שהוא פעל יולא לשלישי צצחינת הרעיון * (ד) לא ידעתימה הלחץ אשר השיאך לתת סס ושארית לקל אחרי שהס בַּחֲמָה נגזר מצבין הכצד ע"מ בַּפְּדָה בַּקָּשָׁה שע"ייהס דבושים, ופה לא נשלס הדגש כעשפט השמות, גס בָּרוּם וצננויו בַּחֲמִי וצקצון בַּחֲמִים כולס נגזרים מצבין הדגש ע"מ צבבור בבור.

לכן דעתי צזה שלל נמלא רק צפיעל והונח על (טרעסעטען, צערוהיגען, צעפרידיגען, מוטה איינשפרעכען, אייגעס אצ אדער צו רעדען) ודומיהס, כאלו יתצאר, כמו וַיִּבְחֹם אותס וידצד על לצס (צרחשית ו' כ"א), פרושו (צערוהיגען), וצפעולים השתמשו צנפעל ולא צפועל *) לפי התדמות הנפעל מה להתפעל כאשר זכרו דוצ המדקדקים, והחדטה והנחמה ג"כ מתדמים דצד מה להתפעל כי מלך אחד המה מקצלים הפעולה והוא רעיון השני ומלך אחד המה פועלים כי הרחיקו מעל גצולס הרעיון הראשון אשר זממו לעשות * וההפך צין נפעל להתפעל צזה השורש הוא, צנפעל לא מצינו שורש נחס אס לא מתחש עתה דצד מה אשר לפנים לא היה, וע"י דצד שהוא נשתנה הרעיון כמו וַיִּבְחֹם ה' כי וכו' (צרחשית ו' ו') על כי מתחש דעת צני האדם, בָּחַם ה' על זאת (עמוס ו' ג') ע"י תפלת עמוס, ודומיה' * ולולא ידאיתי לדצד, כי איין אחי מה צצית לחפוש ולתור אחר כל המלות אחרתי צכל מקום אשר נמלא מלת נחס ואחריו מלת על הוא לשון חדשה (צעדייען, צעדענקען), ואינו לשון נחמה (טרעסעטען), ומה שמצינו אותס יראה פרעה וַיִּבְחֹם על וכו' (יחזקאל ל"צ ל"צ), לדעתי

מתחרט

*) וצחורפן זה כתב צע"הת שורש יהודה על מלת והלכתי שהיה נגזרת מצבין פעל ע"ס.

ממנו עושה, או להסיז לו צרכה עם וכלכלה, גם הוא יקרא
גם בַּחֲמָה (אִיצְעַרְפִּיהֶרֶען, אִיצְעַרְדֶּרֶען, לִרְעֵרֶען,
ערציטען) •

ומעתה לא לנז שיתנאל למועי"ז טעם התצם הארמית ונחמתא, אצל
גם יתודע העעם למה הותקן לאמור נוסח הקדיש, אחר כל
תפלה ותפלה, וזהו:

„כי הנה תפלות ישראל יפרדו לארצעה ראשים, והם הלל על שלמות
„הצורה יתעלה, שבח על פעלותיו שכלם מתאילות עם דרכי האמת
„והכלק, תודה על הטוב שיגמול לנו בכל שעה, ובקשות לחן אותנו
„עוד כל ימי הארץ בכל מיני חנינה, הן השייכים לגוף הן השייכים לנפש •
„ואולם אם צאמת סדור התפלה טוב מאוד ומועיל לתקון נשמת האדם,
„נאשר הציא התורני ר' דוד פ"ל בהקדמתו לתרגומו, וכדמסייעו מצד
„אחר מעט שם תפלה (ה), הנה בכל זה יש כאן מקום לטעות ולאמור
„שהדברים האלה יסוצנו ח"ו שנוי דלון אצל הצורה יתעלה השלם צתכלית
„השלמות ורחוק מכל שנוי ותמורה צתכלית הדיחוק • לזה קצעו החכמים
„מסדרי התפלה נוסח הקדיש אחר כל תפלה ותפלה המעשה • כי
„ידמזו צו ששמיה דקודשא צריך הוא לעילא מכל צרכתא (תודה) ושירתא
„(הלל) תושבחתא (שנח) ונחמתא (פתוי ורצוי), וצכל אלה לא יתפעל
„התפעלות אנושי, להמיד את אשר כשר לפניו על פי חננתו הזכה והשלמה,
„צמם דכשר לפני צני אדם חלושי המדע והדאות, לא יצינו את אשר
„לפניהם, אף כי הנעלם והנפלא • “

הנעלם מכל נעלם ונפלא מכל נפלא הוא יואל לרותך מטוב הצפון לטותים,
כי נמוך כמוהם • כלום איש צריתך, דורש שלומך וטובתך •
יואל ברי"ל •

8

צולין יום א' צ' דחנוכה תקמ"ז לס"ק •

כ' עמך בצור החיל איש שלומי חמדת לצני השלם כה' יואל כ"י !

לעת ערצ דאיתי אור זורח מצין אמדותיך הטהורות אשר הוצאו אליע"י
אחר מתלמידך המקשיצים לקולך ונקראי צהם שמח לצני ותעלוזה
כליותי

(ה) עיין במאסף לחודש אייר תקמ"ו •

יתחדש על המזן דב אשר היה עמו יומי חייו ויגזר לנו זהם, ואם הוא
 לשון נחמה לא ידעתי לפרשו איך יתנחם, הלא גרזה לנו אמר כי עוז
 הוא מהם ממאמר הכניא נתי נעמת ועיין דר"ק * וכן ותכל דוד כי נחם
 על וכו' (שמואל י"ג) לדעתי שז על הצטלום * (וצנין התפעל הונח על צ'
 דברים, הא' שמראה עצמו כאלו הוא נחם, ומזה הנה עשו אחיך מתנחם
 (נראית כיו מ"ז) או יורה על ההשתנות הרעיון שלי מתחדש דבר מה כמו
 ועל עצדיו יתנחם (דברים ל"ז ל"ו) בן אדם ויתנחם (צמד צ"ג כ"ד) ואולם
 מצינו כי לא אדם הוא להנחם (שמואל ח' ט"ו כ"ט) צנפעל, וילק לפי
 ת"י, ואם תימד אחר מחזי וכו', ולפ"ז השתנות הרעיון מפני החשונה
 ויצא על נכון צנפעל, או יאמר צעצור זה נאמר שם צהתפעל ויתנחם כי
 עעמו שמראה עצמו כאלו הוא נחם ויהיה פי' הפסוק לפי עומק הענין
 ככה, כי אם נשכיל אל השינוי צנפעל נאמר ויכוב וצשמואל וישקר וההפרש
 צעיהם הוא כוז נאמר אם דבר עוז ולא יקיימו, ושקר נאמר אם אין פיו
 ולנו שווים כדרי דנינו משה מדעסויא ז"ל, **) וא"כ שניהם לדבר אחד
 נתכונו צנפעל אמר לא הוא כוזב ולא הוא משקר דהיינו שידבר ולנו אין
 עמו והוא טעם ויתנחם צהתפעל, ושמואל אמר לא הוא משקר ולא הוא
 להנחם דהיינו כוזב שיתחדש ויעשה דבר מה נגד מאמרו הראשון *

אולם מה שפצת עם ההתחלפות שורש נחם עם יפה דגרת ואני
 אצא אחריו ואוסף על דרך: שורש נוח הנחתו ראשונה (והענין
 נערוהיגען) ודומיהם, והנה הוסיפו לפני פ"א הפעל מ"ס והשאלו לשמש
 צו מנח (אין געשענק) כי גם הוא מתדמה עם נוח, גם הוסיפו מ"ס
 לאחר ל' הפעל והשאלו לשמש צו (טרעסטען) נחם כי גם הוא מסתעף
 ממנו * עוד הוסיפו ה"א עליו ונעשה נחה וגם הוא נחלז ממקור נוח,
 כי ענינו לפעל (פיהרען) ג' שרשים נהג, נהל, נחה, השורש נהג הונח
 לדעתי על חזקת כדירות ומהירות הנהגה כמו כי צגנעון ינהג (מלכים ז' ט' כ"א)
 טותי נחג (איכה ג') להוראת יתרון הנדה שהלך מהר בחושך, שורש נהל
 נאמר אם הולך מהנחה ללכת לאט כמו עלות ינהל (ישעיה מ' י"א)
 אנהלה (נראית לי"ד) אצל נחה ההולך מעט מעט מרצונו צמנחם
 והשקט כמו ולא נחם אלהים (שמות ט"ו ט"ז) כי אם נחם דרך ארץ פלשתיים
 היו הולכים שלי מרושם ונחת כי קדוה הדרך לארץ כנען * ואחרי שהוראה

מסותפת

*) ויתרון צוה קדוה הרלצ"ג ורד"ק טס ממה שכתב ויתחלז על צו כל הימים ע"ס *
 **) עיין' הניחור צפ' חיי שרה צפסוק ועתה אם ישבם עושים וכו' וגם צפ' צלק
 על פסוק וכן אדם ויתנחם *

הכנז, וזכל זה נמצא איזה שרשים שהוראה הפועלית שלהם קלה והפעולית כבדה, ולהפך תהיה צאיזה מהם ההוראה הפועלית כבדה והפעולית קלה: דמיון א', וְזָרְקָתִי עֲלֵיכֶם מִים (יחזקאל ל'), מִיכָּדָה לֹא זָרַק עָלָיו (זמזרד י"ט). דמיון ב', לְבַחֵם כָּל אֲנָשִׁים (ישעיה ס"ח), מֵאִנֶּה הִבָּחֵם נִפְשֵׁי (ההלים ע"י), ואם מתזונן על זה נראה שהוטבע ציטודות ההגיון, כי מן הידוע שהוראת הכנז היא פעולה נכפלת זכח או חזקה צמדרגה מפעולת הקל; ויש לפעמים שכמו שתתחזק הפעולה אלל הפועל כן תתחזק הפעולה (ר"ל קצלת הפעולה) אלל הפועל, ואז יסומן צנפעל תולדת הקל וצפועל תולדת הכנז; אחרם לפעמים תהיה הפעולה חלושה או צמדרגה ראשונה צנחינת הפועל וחזקה צנחינת הפועל, דמיון א' פעולת הזריקה שהצאנו, שהיא: קלה צנחינת הפועל ואינו צריך יגיעה רבה לצדוק מים צאלצע, אולם צנחינת המים מקבל הפעולה תתחזק על ידה מהירות ציאתו לצדד הזדוק אליו על ידי דלוג וקפח, כאשר גס תורה על זה התיצה האשכנזית (שפרעני בען, ספרינגען מאכען). דמיון ב' פעולת הנחמה שהצאנו, שהיא כנזם צנחינת הפועל וצריך להב הרצה להסיר אכיוות האכל מעל לצו, אכן זכל זה לא תהיה ההסרה ההיא צענמה אלל האיש הכיחם כי אם צמדרגה ראשונה, ואחרצה כל עוד שצריך צהכרח יגיעה רבה לפועל צדדד מה, זה לראיה שקצלת הפעולה צאותו הצדד לא תהיה כי אם חלושה, ולפ"ז מאותו הטעם ענמו שהולך דוקא צנין הכנז לנחום אכלים יצטרק ב"ב הנמעל צההוראה הפעולית, והצן על זה.

- (ג) שאלתך השלישית: „גם לפי צחינה הטבעית לא יתכן להשתמש צקל „אחרי שהוא פעל יואל לשלישי צנחינת הרעיון.“ שגנה היא היואלת מלפני ידידי! כי אין הרעיון לקבל הפעולה כלל, כי אם מתיחם עם הפעולה ציחם הגבול שממנו, הסר את האדם מן הרעיון, כמו ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשמים שמתחם הדרך אל פעולת ההנהגה ציחם הגבול שנו.
- (ד) שאלתך הרביעית: „לא ידעתי מה הלחץ אשר השיאך לתת שם ושארית „לקל אחרי שהשם נחמה נגזר מצנין הכנז ובו? “ אף חגם זה מתורן כצד צמה שקדם, הנה אבז דלתי לירי לא אחרל מלהעיר אותך עוד להתזונן על מה ידוע תדע כי צדד יחידיו אינו צריך לסיומן כלל, אך אם יש צדד הדומה לו אזי יסומן השני כדי להצדיל ולהכיר איש מאחיו. גס את זה ידעת, כי אנחנו לא נסמן את הראשון והקודם צאחד ממניי הקדימה, כי אם נסמן תמיד המאוחר והשני לו. לכן אמרתי אם נמצא פעולה מה שיסדו מרחי הראשון צצנין הכנז אזי היתה כונתם תמיד על הפעולה השנית, דהיינו

ועתה לכה נא ונבחה עוד על הוראת שורש נחה על פי תשובתך הנעימה, גם למלא מענה על שאלותיך, גם להביד לך הרעיונות החדשות אשר העלתה על לבי, עקב העירתי לחקור ולחפוש עוד צעוני הכתובים.

(א) שאלתך הראשונה: „נמלא לאין מספר שורש נחם ונכולס הוא צנפעל „ או צפעל ומעט' צהתפעל ומדוע לא נשאור את שם חציו על שפתם? “ אמנם אחי! הלא אמרתי הטעם ציסוד ד' שהקדמתי: „ כי לא היה מקום „ ומצן לכותבי ספרי הקודש לשמש צו „ ואולם אפשר שאני צעמתי הסיצתי לך הטעות הזו, כי שגיתי צמלין צאמרי: „ הסר האדם מדצד מה והולך „ אותו לדצד אחר “, אשר אם כן יהי' ענינו דומה לענין הסתה ומש, וצוולתי שדצד הכתוב צזה צמקומות הדצה • אצל צאמת אינו כן, כי אין הוראתו שזה להוראת תיבת (פעלפיסדען) צל"א, המורה גם על ההסרה מדצד מה גם על ההצאה לדצד אחר, אך גם היא תורה בתיבת (אצ-פיסדען) צל"א על ההסרה לבד, (א) וצזה יצדל ענינה מענין הסתה והשאה שהוא לעשות כך וכך, כמו הנחש השיאני ואוגל, כי יסיתך אחיך לאמור נלכה ונעצדה וגו', וענין נחם הוא פתוי לצלתי עשות כך וכך • ואם הי' הכתוב מזהיר צמדח מאלות עשה, אולי שהי' אומר כי ינחום אחיך אותך לאמור לא תכצד את חציך וכדומה לו • ואין להקשות מטעם להדיחך מעל ה' אלהיך, כי אם צחר שם צענין דחוי יהיה זה לפי שהוא פעולה חזקה מפעולת ההולכה, וציותך שדצד שם על עצירה חמורה שהכלל תלוי צה, ולא מורה פרטית •

(ב) שאלתך השניה: „ לצדריך שהונח צנין הכצד לנחם אצלם הלא גם „ צנפעל נמלא הוראה הזאת כמו וינחם ילחק? “ יש שתי תשובות צדצד: חדא הכי לצדרי צלצד הונח צנין הכצד על נחום אצלם? כלא גם לי גם לך כצד היתה כזאת ערם הואלתי לדצד צזה הענין, ועוד איך תקשה מהוראה פועלית על הוראה פעולית אשר לא יסתרו זה את זה כלל • ואם היתה דעתך לאמור שזן הראוי לסמן הוראה הפעולית הזאת צצנין פועל היותו תולדת הכצד, לא צנפעל שהוא תולדת הקל? גם האי לאו צדיקי תליא, האף שצצד דאית טעם לו אשר גם לי יאות אם שאינו כדאה לי כמו שנאמר עוד להלן, לולי תאמר שלפי הטעם אשר נתתי צפועל יוכדחו צעלי הלשון יותר לשמש אצל הוראה תולדית צפועל, אך צאנות כהפוך הוא כאשר אצאר לך עתה: הנה אמרו שהנפעל תולדת הקל והפועל הוא תולדת הכצד

(מ) אם נלמדך כי נאמר שזה טעם הוספת המ"ס לעקר השורש, נחם מן?

על פי נסודך אותם יראה פרעה ונחם (ער ויורד מן הערס זינעם ווער-
דען) •

(ז) נמלא עוד כתוב (יחזקאל י"ד) ונחמתם על הרעה, ופרשו שם המפרשים
לשון נחמה, אזל אנחנו מתדבמו ג"כ (איהר ווערדעט מן הערס זינעם
ווערדען), כי כן תעיד על זה המדבר בזה, אשר אם נענין זה נדאם
שמלך ה' את עצמו נגד אותן האומרים כי נחם הציא רעה על ירושלים
או שיאספו שם כלדק כדע צלי משפט, ונעצור זה אמר אם הנאתי רק
פועניות אחת על ארץ מה הנה יעשו זה הרשעים לצד כמו שהלדקים
לצדם ינלו, אף כי ארצות שפטי הרעים וגו' כלומר מ"ס אם אספתיוכל
הפועניות יחד ושלחתי אותם על ירושלים העיר אשר נחתי זה, להכרית
מנוה כל אדם ובהמה צלי שריר ופליט, צולא שלל יהיה זה נחם כי אם
על החמם אשר נעשה זה • אולם כדי לאמת זאת, הנה מותר זה פליטה
וגו' וראיתם את דרכם ואת עלילותם וְנִחַמְתֶּם על הרעה (מצנין נפעל)
כלומר תהיו מוסרי' ע"י דרכם מדעתכם הראשונה, והוסיף לזאת נכתב
הסמוך ולאמר וְנִחַמְתֶּם אתכם (מצנין פיעל) כלומר שהם נעלמו יסירו אתכם
מדעתכם הראשונה, כי תראו את דרכם ואת עלילותם וידעתם כי לא נחם
עשיתי את כל אשר נעשיתי זה • ועל טעם הנצד נראה לי דלונן צו, ש"י
שיוסיפו לעשות הרע אף אחד קצלת העונם היא גלותם, יראה באלו יתאמת
להסיר אתכם מדעתכם אשר היו טובים צעיריכם •

(ח) צריך זה אצל גס כתוב הנה עשו אחיך מתנחם לך להדגך • לפי
שמן הטעם יאהב וידחם איש את אחיו אשר מרחם אחד ילאו שניהם,
אמר הכתוב הנה עשו אף שהוא אחיך יתאמץ נגד הטעם להסיר עצמו
מדרכי החניכה והחמלה שלצו מדגיש לך כלומר צעיריך, להרגך שעיר
למען יוכל הדגך •

(ט) ודוק עוד על צנין ההתפעל שיש לו תמיד סימן הצד, אשר לפי
דעתי יהיה טעמו אחרי שצריך על הרוז התאמת יתירה (או נגד
הטעם אם הוא צד מלאכתו פ"י או נגד האמת אם יהי' צד מדותי
מקראליש) למעול אם יהיו הפעולה והפעולה שניהם צדוף אחד, מאשר
צריך ממנה אם יהיו צדפי גופים נצלים, ויש לענין על זה •

(י) מה שכתב מעקר השורש נוח והאחרים המסתעפים ממנו, גם אני
אזנא עוד שנית אחריך להוסיף על צריך ולהלות להם (א) שם
נחל צפנתו הראשונה על צד ארץ ההולך צין שתי הרים ויורד עמהם
ממעלה למטה (א) (אין הקלאוועג), ונקרא כן לפי שטחו השפוע
מוליך

(א) וזה ידל מן הצקעה (אין טהאל) ההולכת ג"כ צין הרים וצקעים אזל שטח
הולך היסוד •

דהיינו או צמדדבה או לעגין עומד ויואל * כי לו היתה כונתם על הפעולה הראשונה, למה לא נשמש צקל שהוא השורש גרידא צלי סימן הדגש? ואם אמר יאמר איש שכנו על פעולה חזקה, שאי אפשר לאדם לפעול צלי נח רצ, בודאי שאין הדין עמו * כי הנה נאמר פעולות אֶבֶל דָּשׁ שניהם צקל, אף שהאחת היא קלה והשניה חמורה מאוד * גם מה לנו להעיר צאמירת פעולות שונות החזקות הן הדפות, צהיות שצאמת לכל פעולה ופעולה ינטרך נח מה אם מעט ואם הרבה, וכל עוד שלא נכון אליה הנחות הכלדין לה לא תהי' פעולה כלל, אכן אם נתוסף נח על איזה פעולה שהי' אפשר להתפעל צלעדו רק לא צאותו המדרגה, אזי נעיר עליו צצנין כצד, כמו אֶבֶל שהוא כליון גמור ויותר מן גֵּבֶל * ודוק *

(ד) ומה שאמרת טעם הנפעל צעצור התקמותו להתפעל וכמוהו החדטה והנחתה אשר מלך אחד המה מקצלים הפעולה והוא הרעיון השני ומלך אחד המה פועלים כי הרחיקו הרעיון הראשון, הנה זה לא נראה לי מצ' טעמים: (א) שלדעתי אין הודאת שורש נחם על קצלת הרעיון הצ' כי אם על ההסרה מן הראשון לצד, כמו שהעירותי צד ע"ז לעיל, וכן (ב) לא יהיה טעמו הרחקת הרעיון מעל האדם, כי אם להיפך הסרת האדם מן הרעיון, ואם נעשה זה ע"י צד אחד מחוץ לאדם הניחם הנה אז יהיה האדם ההוא הנפעל, ואם נתהוו השנוי צו צעצמו אזי יהיה המתפעל, כמו שגדרת אתה ההפרש ציניהם, כי הגדר ההוא נכון מאוד צעיני, אך צהיות שלפי תולדות העולם הנצדא אי אפשר לשנוי צלי סבה הגורמת, לזה היה לך לשמש צלשון אחד, ותחת מאמרי, "אם נתחדש צד מה, וצלי "נתחדש צד מה", היה מן הראוי לאמור, אם נתחדש צד מה חוץ לה, ואם נתחדש צו צנפשו צאחת מכוחותיה *

(ו) הכלל שהנחת על שורש נחם ואחריו מלת על שהוא תמיד לשון חרטה, גם הוא נראה לי נכון * אולם לפי מה שאמרת טעם הכתוצותכל כפש דוד לנחת אל אצטלוס כי נחם אצטלוס על אמונו, כלומר התחדט על מה שעשה וצעצור החדטה הזאת נתפיים לו אציו, היה מן הראוי להכתצ כי המיתותחת כי מת * לכן דעתי צזה כי נחם דוד ונתרגמוצל"א (ער איזען אנדערס צינעס ווארדען), כלומר שראשונה חשד שחמס גדול נעשתה לו מאצטלוס ורצה לקנא את קנאתו, אצל צעת ההוא ניחם מהקדעה הזאת וחשצ כי הציצ אמונו עלמו את מיתתו צמה שכונה עשה צלה את צת מלך אחותו והסית עי"ז נקמת אצטלוס'נגדו; ואם כן לא לצד שיתכן אלא גם יתורן בהתאצלות כל הימים נגד מה שעשה צצו הקטן החולה, כי צזה יתוסף הצער על כי סר צומודרך הישר ולא ישוב אליה עוד * וכמו כן נתרבס גם על

חוליק ומוריד כל דבר המונח עליו ממעלם למטה (ב) • והושאל אח"כ על כל כצורת ארצות ההולכות שפוע באותן הסמוכות לים או לנהר גדול • דומה למה שקורין כל"א (איין גדונד) • והושאל ג"כ על פלג מים (איין באך) להיות זהרר המקום אשר הוא הולך עליו כלורת כחל נמוך ושפוע צין שתי מקומות גבוהות אשר המה יגבלו את המים היורד ציניהם צנחת (ג) • (3) גם נחלה שהיא אחזת האדם אשר ינוח צה השקט וצטח • והיורדת תמיד מאז לצור, ודאי' לדבר שיש צה מעין הוראת תנוחה נמלא צכפל ענין כי לא צחתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה (דברים י"ז) • (ג) שורש נחת כדכתיב ותנחת עלי ירך (תהלים ל"ח) שענינו לשון הורדה (זעקען, זינקען מאכען) •

(יא) גם אלי נראה טעם נהג על ההולכה צנח, חה לא ימוע עד מהיות ההנהגה לטווצת הנהוגים, כי יש שיחאמן המנהג כחו להעצירם על הסכנה ולכצוש בלמשול ומוקש אשר יקרה להם צדרך, ומזם כטעם הוא ינהגנו על מות (תהלים מ"3) • וטעם נהל להפך אם תהים בונת המוליק להרחיק את נהוביו תכל צבר ממשול מידאת כנוק, אזל טעם נחה הוא ההולכה צהשקט וצטח צלי התאמצות וצלי פחד • וכרצ צע"המס יריעות שלמה הרחיב לדבר צהם והלך צציאורם לפי שטמו •

(יב) עוד ראיתי דאי' לצדריך שער הוראת נחם על המנוחה צנפס • מטעם ההפוך שכו ההצטערות צס תנורה, שהוא מעין נע ונד, כדכתיב לנוד לו ולנחמו (חייב צ') • ומן הידוע שאף צזה ינחם האצל כשילטערו דעיו עמו על שצרו ומלאים לו כמדחמים אותו צשעת צדתו, אשר מטעם זה כנו מעולת הנחום צלשון דומי (קאנדאלנרע, צייאלייד צעצייבען), ולכך הדין עמך צאמרך שהשאלו ג"כ שורש נחם צלשון רחמה • ועל כלס אזיח דאיח מכפל ענין ולא אחום ולא אנחם (יחזקאל כ"ד), וקתרגמנו (געדיהדט ווערדען, מיטלייד פיהלען, צערויערן, ענדאלמען), וכן כתרגם יחד כנמדו נחומי (אלל מיין מיטלייד ווירד דעגע) • וצטעם זה אצאר כי ינחם ב' מנאקתם (שופטים צ'), וכן לא ישקר ולא ינחם ע"י התחנך, כי לא אדם הוא להנחם (דאס עד קעננטע געדיהדט ווערדען) • וכפי היואל לנו מזה מתרגם מלת ונחמתא (ריהדונג) ומטעם שהצאתי צכתצי הדאשון • (ואולי יתכן גם לומר פידוש וינחם ינחם אחרי אמו, פסיח

(ב) וגם צזה אפסר לומר שטעם הלמד"ר מנחם הנצול שאליו נחה אל •

(ג) וזה הדלו מן סס נהג (איין שטראקט) ההולך שחר וכאלו נוסל מן הר גבוה, ועל הנו"ן יתכן לומר שהיה נו"ן הנפעל צהיות מדונתו נפעל ע"י המוקש אשר הוא הולך עליו •

קדמונינו ז"ל נקדים כי השם ז"ה לעילא מכל זרכתא שירתא ותושנחתא ,
 שכללו צהן כל מיני שצח וגדולה , שמהללים ומשנחים צהן צני אדם את
 יוצרם ז"ה , והודיעו שהוא מרומם על כל זרכות ותהלות הללו , ויוכל
 אדם לחשוב שאם אפשר להעתיק מחשבותיו , להלל את השם ולשנחו צנחות
 יותר נשגבות מאותן שהורגלנו לשנחו צהן , ע"ד משל אם יתן צנו השם
 חכמה נחממת מלאך אלהים , עד שנוכל לחשוב גדולותיו ית' יותר מנחנו
 עתה , כי אז נוכל להללו ולשנחו כפי גדלו וכפי ערכו מעם , לכן אחר
 טאמרו שהוא לעילא מכל זרכתא שירתא ותושנחתא , הוסיפו ונאמרתא ,
 להודיעו שהוא לעילא גם מכל נחמתא , שהוא ההעתקה ממחשבה למחשבה
 עליונה ממנה , שאם נוסף בהנה ובהנה , תמיד הוא מרומם עליהן עד
 אין חקר . וידענו מזה שהוא מרומם גם על שירות ותשנחות שיהללוהו
 צהן מלאכיו ונצאיו , וכאמרו אל נערץ בסוד קדושים רבא וגורא על כל
 סביביו (תהלים פ"ט ח'), וסביביו הם הקדושים העליונים , והוא ז"ה נורא
 תהלות עליהם , כמו שהוא נורא על צני אדם . ולערושנו זה זרכתא שירתא
 תושנחתא ונחמתא ארבעתן על תהלות ושנחות יוצריו , ורומם זו לזו .
 אבל אם תפרש ונחמתא ע"ד שפירשו צמאסף שאין לפניו ית' שנוי ריון ,
 יהיו שלשה הראשונות על זרדת צני אדם , והרביעית שהיא ונחמתא אחת
 מתארי השם ז"ה וגדולותיו שאינו משגיח מרצון לרצון . תלמד זה על ההנעה
 שהקדים לפרשו , יש אחי דברים לדבר עליה , לולי כי נר המקום צוקענרם
 זה לנחם דברים רחצים . רק זאת אומר כי מעתיק התפלה בלחון אשכנזי
 מהעתיק מלת ונחמתא (ענטליקקענדע לאנקליקער) , ישרה צעני , כי יפה
 נמשך המלה האשכנזית (ענטליקקענד) לפרשו על נחמתא , כי כל פעם
 שאנו מעתיקים ממחשבה למחשבה יותר נשגב צענינים האלהיים , הלז
 מרגיש שמחיתידה צהבותיה , שקוראין האשכנזים (ענטליקקען) . ואני
 כל מדך עוד שזכרי מלש חדרה שכלשון עברי והווייהר יחרו (שמות י"ח ט') ,
 כי חדרות ה' היא מעונכם (נחמיה ח' י') , עוו וחדרה במקומו (ד"ה ח' י"ז כ"ז) ,
 והכלל שאין לשון חדרה רק צענינים הנשגבים הגורמים הרגשה יתידה צנפס ,
 אבל לא אחריו צמקום זה .

ועוד אודיעך , אע"פ שגרש נחם יורה על ההעתקה ממחשבה זו למחשבה
 אחרת , כשהוא כתוב אצל האדם , ענינו תמיד על ההעתקה לטובה ,
 כגון ממחשבת אצל למחשבת שמחה , ממחשבת לעד למחשבת מנוחה , ממחשבה
 דעה למחשבה טובה , או מטובה ליותר נשגב ממנה , אבל הכעתקת משמחה
 לאצל ממנוחה לעד , אע"פ שגם אלו העתקות מחשבות הן , לא יפול
 עליהן שרש נחם , אין מקרא סותר כלל זה . ושעם הדבר נשען על השרש
 עצמו

ונעתק ממחשבתו למחשבה אחרת המסקנת לנו, נאמר שגחם על זאת או זאת, וכן אם זולתו דובר אליו דברי טעם להעתיקו ממחשבתו למחשבה אחרת, נאמר גם כן שנחמו, וכן המתחדש ממה שחושב, או ממה שחושב לעשות, הן מדעת עצמו או על ידי דברי זולתו, ויחל לחשוב על דרך אחר, נאמר שגחם או שהתנחם או שנחמו פלוני, ועל זה אמר זה ינחמו עמנו וגו', כי דאם צד"ק שהבין הנולד לו יהיה חכם וגדול הדור, התפלל זה הנולד ינחמו, ידבר על לב דשעי הדור המנעיסים את השם ואת בני אדם צמעייהם ונעלזון ידיהם, וילמדו דעת עד שיעזבו דשעים דרכם ואנשי און מחשבותיהם, וזהו הנחומים וההעתיקות ממחשבות דעות למחשבות טובות, ושם צאדנו הענין כלו.

וכן נפסמיוך אל השם יורה גם כן שהשתנו מחשבות חכמתו העליונה מעוד לרע או מרע לעוד, לעמת השתנות דרכי המקצלים ומחשבותיהם, ונמו שדברנו על זה בצמדנו בן נעול צצית הראשון (אחד שמיני חלון א'). ולצד מעט יותר אעתיק עוד מפרשנו הפ"ל על פסוק וינחה ה' כי עשת את האדם בארץ (בראשית ו' ו'). וכך אמדתי, צפי' זה ינחמו צאדנו פרט נחם, ואמרו שהונח על החושב מחשבות אחרות ממה שחשב תחלה ודע כי האדם ינחם על שלשה דרכים, האחד מצלי דעת, והשני מהעלם דבר, והשלישי צאדח משפט. על דרך משל היום ונצטיו לזולתו להטיב עמו, ומחר ינחם מהצטחתו צלי טעם ומצלי דעת, רק אמש משלו צלצו ליורי חגיגה, והיום מושלים צו ליורי עזות ואכזריות, וזה סכלות גמורה, אדם הוא וינדר לצומושל עליו. ואם אמש הצטיוח עוצה, כי האמין שהוא איש טוב, ומחר שמע שהוא איש דע מעללים, אע"פי שמתנחם צדק, מתחיתות צני אדם הוא שנעלם מהם האמת. ואם הצטיוח לו טובה צעצור דקרותיו, וסז האיש ההוא מלדקתו ועשה עול, ונחם על העוצה אשר אמר לו וזהו נחמה צאדח משפט. והנה על אחד משני דרכים הראשונים לא יתכן לומר על השם לשון נחמה, יתצדך ויתרומם מכל זה, אצל נאמרו צו על הדרך השלישי, וכמפורש צננאית ירמיה צפדשת רגע אדבר על גוי ועל ממלכה וגו' (ירמיה י"ח ז'), ועל זה נאמר כי לא איש אל ויכוב וכן אדם ויתנחם (צמדני כ"ג י"ט), ושמואל אמר כי לא אדם הוא להנחם, ולא אמרו סתם שלא ינחם האל, והוסיפו צצתיהן מלת אדם, כי גם השם מתנחם כפי סוד חכמתו העליונה, אצל לא ינחם כצן אדם חלילה, פעם צלי טעם ומצלי דעת, ופעם מהעלם דבר, שעל זה סוכצ הכתוב, וכבר צאדטוהו היטב צצתיהתנו לצית השני מס' בן נעול.

ובדיוות שרש נחם על ההעתיקה ממחשבה למחשבה, על כן אחד פסדדו קדמונינו

צנחן הקל, ועל כן לא נמאס כן בכל המקרא, ושם הדבר נשען על כלל
 גדול, הקדוהו ומלאוהו נכון בכל פרטיו, גם דתזו עליו צמקומות דנות
 צמחצרותינו. וצספר המדות שהוללו עתה לאור, כתזנו מעט מזה צחלק
 השלישי תמנו (פרק חמשי צ"ג') כשדערנו על ההצלל שצין פחד צקל למפחד
 צכצד, וענין הכלל הוא, שכל שרשי הלשון הזה המונחים על פעולות שאי
 אפשר היוחן זולתי על ידי משפטי השכל, כמו ענין משכיל מוניח וכיוצא
 אינן כתוצים נקל, וכן שרש נחם, כי אי אפשר לאדם לנחם את זולתוהן
 מוצלו הן מלעדו או להעתיקו ממחשבה למחשבה, אלא על ידי דברי שכל
 ודעת, המתקצלים על לב השומע, על כן לא יתכן לומר בְּחַמוֹ אלא בְּחַמוֹ
 צכצד. וצמא תשאל אם כן האיש המקבל תנחומי זולתו, או האיש המנחם
 את עצמו מדעתו, למה הניחו על זה תמיד הכפועל או ההתפעל, ולא
 הניחו עליו הפועל הדגש, זולתי שתי פעמים שנוצר הפועל ונזכיר צסמוך?
 העעם לפי שדברי המנחם, או ליורי מחשבות עצמו, אינן פועלים התנחומים
 צהכרח נפש השומע, כי אפשר שהמנחם ידע דברים, או הוא מראה
 לעצמו מדעתו הנחומים דעים, ואעפ"כ נפשו לא תנחם, כי הנחמה
 הגמורה מעשה הנפש היא, ואם לא תאצה אין האדם עצמו מושל עליה,
 וכל שכן זולתו המנחמו, ודאיה מאנה הנחם נפשי (תהלים ע"ג'),
 בלומר אף כי חפצתי התנחם מיגוני, מאנה צו נפשי, ולא תתנחם הנפש
 עד שתלנה צעצעה להנחם, לכן כשנאמר צנפעל וינחם, יפה מורה על
 צהכרח הפשוט מולד הנפש שהיא רוצה צכך צעצעה, אזל כשנאמר וינחם
 יורה על צהכרח על ידי דבר חלעני המכריח, או דברי דעתו, או דברי
 זולתו, וזה שקר, שאף אם הם גורמיט ומסייעים, אינן מכריחים את הנפש
 שתתנחם וכמו שאדערנו. וכל זה צאדם המנחם, או המתנחם מדעתו שאינן
 מושלים צנפש ממעלה הכרחית, לא כן השם צ"ה שמלכותו צכל מעלה,
 וצידו ברוחות והנפשות כלם, כשהוא ינחמנו מוצלנו ומלדותינו, יס צידו
 לעשותו צאופן שתוכרח הנפש להנחם צתנחומותיו, ועל זה יתכן הפועל,
 צהסתצצ צההכרח צנפש מנחם המנחם, ולכן כתוצ עניה סוערה לא נחמה
 (ישעיה צ"ח), באיש אשר וגו' כן אנחמכם ובירושלים תנחמו (שם ס"ו י"ג)
 שתיבן על המנחם העליון ית', שאם הוא ינחמנו צ"צ, תנחם העדה
 כלה, וזולת זה מאנה הנחם נפשו; וזה ענין לח צחכמת הנפש, ולמשכיל
 עליו יועיל לפרש כמה תקומות סתומות, ודעת לנכון נקל.

וצמא שהצדילו המשכילים הצ"ל צין נחמה של חרטה וצין נחמה של אצל
 צמלת על, ואמרו שלא תצוא אצל אצל, רק אצל חרטה, מלצר
 שהמקראות סוהדים צצדיהם, כי כתוצ לנחמו על אביו (ד"ה ח' י"צ),
 לנחמו

עצמו, כי נחם קדוץ לשרש נחה, והשרשים הקרוצים באלה בלשון עזרי
 מותנים טעמם האחד צחצחו, כמו שהזכירו המשכילים הנ"ל באגרותיהם.
 ועוררנו על זה בכתב מקומות במחצותינו, וכן נחם המורה על ההעתק,
 היא עלמה הנחיה שהאדם מנחם מחשבותיו ממקומותיהן הלאה. ואולם
 שרש נחה נצדל שהוראתו משרשים הדומים לו כמו הלך, נהג, נהל וכו' לא,
 שאינו מופל אלא על ההעתק בנחת וצלי לעד, וגם על זה התעורר אחד
 מן המשכילים הנ"ל, ואילו דאף מה שאמרנו צחצחו חכמת שלמה (פרשה
 י' פ' י"ז) על זה ברחבה, היה דאף לו שזכירנו לעונה, כי שם צאחנו
 זה על נכון, ולכן אי אפשר שיבוא שרש נחם על ההעתק מחשבת האדם
 מטובה לדעה. ואולם זאת הדעה שאנו מכונים אליה, עמוכה דעה מעט,
 שמאצת את הנפש, כמו האצל והיגון וכו' לא צהן שמאצת את האדם,
 שאין ספק שעליהן לא יסמך שרש זה, אצל אס יסמך על השתנות מטובה
 לדעה נפשית, כמו צבוצ נדיק מלדקתו לעשות דע, ונענין התורה על
 הדאשנות, יש מקום לכאן ולכאן אס יוכח עליו או לא, כי מלך שהדעה
 שחוצצ לעשות, עושה צו נחת ליצרו, יורה עליו לשון נחמה. ואמנם לפי,
 נחת זה איננו נחת ליצרו צ"ה ולא נחת למעלה נפשו העליונה באמת,
 אפשר שלא יאמר עליו לשון נחמה. ודעתי נוטה ללך השני שלא יאמר עליו,
 כי לא מלאותיו על דרך זה בשום מקום, ואילו השתמשו צו גם על דרך זה.
 כמו שמצינו לעונה אין איש נחם על דעתו (ירמיה ח' ו'), היה כתוב גם
 על המטבה מטובה לדעה, ואנחנו לא מלאותו, ואם צעצור מתנחם לך
 להרגך (צדאשית כ"ז ח"ב), שמאשר עבמה עליו נפשו צעצור הצדקה שצדך
 אצור ליעקב, לא מלא מרבוץ ליצור לצו הסוער צו, עד שנעתקו מחשבותיו
 להדוג את יעקב, וזה נחת ליצרו, ודעה נפשו ונאמר צו לשון נחמה,
 לדעתי שעל כן נזכר בהתפעל, שמלנך שהוראתו על ההתאמנות למלאה שקט
 בלצו, יורה גם על הענין הדמיוני כמו מתעשר מחרוש נחמה, וכן
 מתנחם האמור פה כפי דמיון עשו, שעשה נחת לעצמו לא כפי האמת,
 ומקרא כי נחם על אמונו מפרושנו שפדש עליו עור צעז"ה, היה נחמה
 בארה משפט, נחת ליצרו ונחת ליצרו ונחם שיתצאר. ומעטם זה סמוך אל
 השם גם כשתמנה מטובה לדעה, כמו ונחמתי על הטובה אשר אמרתי
 להיטב עמו (ירמיה י"ח י'), נחמתי כי המלכתי את שאול (ש"ח ט"ו י"ח),
 כי נחמתי כי עשיתים (צדאשית ו' ח'), לפי שכל דרכיו משפט, וכמו שצאחנו
 למעלה, וכאמרנו וגם הוא חכם ויבא דע (ישעיה ל"ח ז') וצאחנו צצית
 השני מס' גז נעול (חדר צ' חלון י"ח). והעין.

וההנ"י אומר עוד, שהדין עם המשכיל הר"ר אהרן שלא יצא שרש נחם
 צצין

מלא כח והסקט ונלערו. ומופת על פרושנו מעשה יואז עם התקועות, שאם כפייית הפרושים, שהלך השור שבהן שמחל המלך לאזשלוס מה שעשה, וכלתה כפשו לראות פניו, מה הולך יואז לתחצולה זו? ולמה דברה האשה למלך קשות שישיב את נדחו, אם המלך מדעתו נכסף לראותו? ולמה השתחור יואז למלך על שקבל תוכחתו, ונחשז צעיניו למליאות חן וחסד צעיני המלך? ויותר מכל כששז אצשלוס לוא עליו המלך שלא יראה את פניו, וזה אות כי לא שז חרון אפו מעליו. אצל האמת כל השלש שנים שהתאצל דוד על אמנון ואצשלוס בגשור, החדש יואז, עד ישכח המלך את אשר עשה לו, ואם לא ישכחו יסתר שם אצשלוס עד מות המלך, ואז יציאו ירושלים וימליכו תחת אציו, אצל כשראה עתה כי דוד נחם על מות אמנון ורואה ללאת למלחמה, הציין יואז כי לז המלך על אצשלוס להדרו, באמדו וידע יואב בן צרויה, כי לב המלך על אבשלוס (ש"ה י"ד ח'). בלומד על אצשלוס לז המלך להלחם, על כן העלימו ונהנו, אז הולך לתחצולה, לשום דברים צפי התקועות, כי יראה הוא עצמו להוכיח את המלך או לדבר עוז על אצשלוס. והדברים ששם צפיה היו דברי לךק ומישרים ותוכחת מגולה למלך, וכבר בארנו פרשת התקועות כלה צצית השני מספרנו בן נעול (חדר י"א חלון א' ז' ג' ד' ה') ונכצות דברנו זה. ובאשר דוד צלדקתו קבל תוכחה זו, שלא להדרו מפני הספק אם הדג את אמנון צשנאה, לו באפקודוסות למלך תחתיו, השתחור יואז למלך, ונחשז לו למליאת חן צעיניו, ולכן כששז אצשלוס לוא המלך שעל כל פנים לא יראה את פניו מטעם שאמרנו. ולקעתי פי' זה צדור כשמש. ודומה לו מקרא הכה עשיר אחיק מתנחם לך להדגך, ופרשנוהו למעלה. ומלת לך גם היא כמו צעצורך, כמו אמרי לי אחי הוא, וההתפעל על ההתאמנות לצקס נחמה להשכיח לערו. וכן נכתב על דרך המשל על השם צ"ה, להודיע שמצקס להטיב עמנו, כמו ועל עבריו יתנחם. וכן וימאן להתנחם, שאילו התאמץ לצקס מחשבות תנחומים, אולי היה מתנחם, אלא שמאן לעשות כן מלד השכל, מטעם כי ארך אל בני אצל שאלה, וצפרושינו לס' צראשית בארנוהו. הנה נתגלגלו הדברים על דבר ונחמתי שהתעוררו עליו, שנאמת היה ראוי לדבר עמינו, כי השנה הזה הוא צפי כל ישראל יום יום, ופני שצאנוהו בולל השנה היותר גדול שאפשר לנו להלל צו את אלהי ישראל, צדוק ה' לעולם אמן ואמן.

נפתלי הירץ וויזל.

לנחמו על מות (יחזק' ט"ז ז'), גם תנך הסדרה לא יתבנו, שחס כלשונות
 צמי אדם הרבו מלין, כמו (צערניען טרעסענען) וכיוצא להסביר הדברים,
 אין הדבר כן כל"הק, שנקצו צאו הכוונות כלן אל שרש דבר שמסתעפים
 ממנו, ושרשן הוא העתקת המחשבה ננחת מדבר לדבר, ומה לי אם מעתיק
 אחת מאצל לשמחה, או מלצה לשמחה או מדעה לעוזה, כלם נחמות הן,
 ומצוות מן הענין שנאמרו בהן, ונסמך להן מלת על שהוא כמו צעזור,
 לנחמו על איני, צעזור מות איני, לנחם על מות צעזור אדם מת, וזה שמוס
 על צהרנה מקומות, וכן וינחם ה' על הרעה, צעזור הרעה, וכן כלס'
 ופעמים נסמך לו מלת אל, כמו ונחמתי אל הרעה (יחזק' כ"ו ג'), כי
 נחמתי אל הרעה (מ"ז י'), ופעמים סמוך לו אות מ"ס, כמו זה ינחמו
 מנעשנו ונאמרוהו למעלה, וכן הוי אנחם מצרי (ישעיה' א' כ"ד), כלומר
 מדשע נרי אנוס ומאשר חשצתי, וכן כי ינחם ה' מנאקוחם מפני לוחציהם
 ודוחקיהם (סופטים ז' י"ח), כלומר מפני כלקת ישראל, ינחם ה' על הרעה
 שציה עליהם; ומעתה יצא על כוון מקדא ותכל דוד ללאת אל אצלוס,
 כי נחם על אמונן כי מות (ש"ז י"ב ל"ט), כי גם על אצל יונח מלת על
 וכתו שאמרו, ויהי פדושו כפשוטו שנחם מאצלו, כמו שפי' המפרשים
 ז"ל, אלא שפירוש זה, עס כלמה שפי' עליו הרד"ק והאפורי ורי"א ז"ל,
 גם שני הפרושים הכתובים על זה צאגרות המשיכילים הנ"ל לא ישרו צעני,
 ולא ארצה דברים להשיצ עליהן, רק אודיע דבר חדש מה שידאא לי צפרוש,
 ואפרשנו צקרה: המלך דוד התאצל מאך על מות אמונו ננו, מאנה הנחם
 נפשו צכל מה שנחמוהו זולתו, וצכל מה שנחם עלמו מדעתו, ובעדות
 הכתוב ויתאבל על בנו כל הימים, אע"פי שאפשר לפרשו על הימים
 שזכרו צפאוק של אחריו ואבשלום וגו' ויהי שם שלש שנים (שם שם ל"ח).
 לפי פשיטו שז על כל ימי חייו דוד, שלא שנה לעד זה כל ימי חייו, תמיד
 כשעלה מחשבות אמונו על לכו התאצל עליו, ומקץ שלש שנים לפרידת
 אצלוס, נעתקה מחשבת אצלו למחשבת נקמה, שנועץ ללאת למלחמה אל
 מלך בשור להלחם עס אצלוס ולהרגו צמשפט המלוכה, כי אמר שהרג את
 אמונו הצבור לרשת את המלוכה כי הוא אחריו, ונענין הרלחת גם ירשת,
 והיה ראוי לדוד לדנו צמשפט מות, וסצור דוד שאז תשוב נפשו למנוחתה
 וינחם מאצלו, וזהו שאמר ותכל דוד לצאת אל אבשלום, כלומר ללאת
 למלחמה אל אצלוס, כמו לעת צאת המלכים (ש"ז י"א א'), וגם הנה
 הוא יוצא לקראתך וארבע מאות איש עמו (צדאסית ל"ז ד'), כלומר
 למלחמה, ואמר העעס כי נחם על אמונו כי מת, שעל ידי שהעתיק
 מחשבת אצלו ונערו על אמונו כי מת, למחשבת המלחמה עס אצלוס,
 מלח

חנוך נערים.

על דבר הכרח חנוך הבנים כראוי

פרק חמישי *

מִדְבַּר בַּקְצָרָה בְּהַנְהִיגַת הַכְרִיאוֹת

כִּי מִיָּדָה בָּאוּ
הַיָּמִים הַקָּרִים לְהָשִׁיב נַפְשׁ;
וּמִקּוֹר הַחַיִּים עִמָּה הַשְׁבֵּנָה,
מִשְׁמִיךְ יֵצְאוּ.
פִּלְגֵי מַעֵין בֵּית אֵל לְחַיּוֹת רָפֵשׁ,
גְּלוֹת עֲלִיּוֹת אֶחָד בּוֹנֵנָה;
אֵת, יָם עֲלִיּוֹן הַקִּנָּה
טַל אֲזֶרֶת לָךְ — —

מבואר הוא צעיוני כל צעל שכל, שהנהגת דריאות הגוף והנהגת המידות, יחד תלוים מצחירת האדם ורגילותו מנעוריו, חוץ מי שבפועל רע מתחילת דרייתו. ומי שמנהיג ומרגיל את דבריו הקטנים על פיהם שפט וישתמר אותם מהדיכוי והפיקוק, וישגיח בדאגה רבה שיהיה גופם שלם וחזק ועומד צליתו, כפי אשר יחנכם וירגילם מנעוריהם, כן יהיו צעת צואם צימם, אם צעלי כחוד צאונים, או צעלי מדוה ועמוסי תחלואים. גם הנגד הגדול הרמז "ז"ל שפתיו יזורזע, צפדקיו להלכות דעות, זה לשונו, "הואיל והיות הגוף צריך ושלם מדרכי השם הוא, שהרי "אי אפשר שיצין או ידע דבר מידעית הצדק, והוא חולה, לפיכך נדיך "להרחיק אדם עצמו מדרכים המאצדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדרכים "המצדיק והמשלימים — "אולם תיקון הגוף דהיינו עניני מחייתו ושמירה מהפעולות הגורמים ולהנהיגו צהנהגת הצדקיות, הוא קודם צומן וצטצע לתיקון הכפש; כי האדם אי אפשר לו שייציר מושכלות ואפילו ילמדוהו אליו, וכל שכן שיתעורר לו מעצמו, צעוד שהוא מלא כעס ומכאוצים, כל ראשו לחלי וכל לצו דוי, אצל כשיהיו בלי הגוף צדקיות וחזקים כראוי מוצק

(*) עיין המוסף תשרי תקמ"ו. בלורי העתים תקפ"ה.

מכתם *

טוב שם משמון טוב
ויום המות מיום הולדו

עת לְדַתְךָ שְׁמָחוּ, אֶתָּה בְּבִיתָ:
הַיִּשְׂרָאֵל אֲזוּ יִבְכוּ עֵת מוֹתְךָ שְׁמָחָ *

י - ז

לא נאווה לכסיל כבוד

הֵן כָּל מְכַבְּדֵי בְּסִילִים עָלֵי הוֹן רָבְשׁוּ,
כּוֹרְעִים לַעֲגֹל זָהָב וְלֹא יִתְכַּוְּשׁוּ *

י - ל - ק

על קבר אשת חיל

שב פה העובר, הואל עמוד ההלך!
והטף רמוע, עלי הקבר *
עת תדע, גיות מי פה שוכנת,
תוסיף בבי, תכפיל קרוא שברי
גבירה רודפת צדק, ופועלת יושר,
שבה שבעת ימים אל כס המלך;
אחרי אשר כל ימי הולדה היתה
מחסה לכל עובר ומשענת להלך *

ע - פ

* מכתם, לדעת הסרגוס שפרגס גליפוז תרילא, הוא מה שקראו המשוררים
היונים עפי"גראס (חיצערשריפט) וכינוי זה על שיר או ונשל קטן
ערוך נדצרים אחדים על ענין נז, וקראוהו המשוררים השֶׁכְּנָמִים זין - בעדיכט *
ולמחז נחרנו צסס הזה להורות צו חלקי השיר הערוך צמעטי המחמרים וצתוכה כונה
נזה, כחלה אשר לפנינו *

דברי המאספים *

או ללכת אל בית המדרש, ולשקוד על מנחת החכמה, וכלל הזמנים אפילו ציוס שלב וסגדיר, כמלא הוא חושק צלתי משיג. ומה עשתה לו זאת? רק העונב רק החינוך הנפסד אשר הביע לו מאצותיו מנעוריו, על ידי אהבתם האולת וחנת שוא — ! ומה מועיל יהיה צנער דך, אשר תסמר שערות ראשו מרוח סערה, ולצו ממקומו יתר ממטר סוף, תלחצו השבץ משמש יומם יכבו וירח צלילה — ; יורא לעצור צמים ואגמים מפני נוזליהם, ולצו כדונב כמס מהליב כף דגלו נל פני חולות, פעם גסם שוטף, פעם קולות וצדקים! — עליו נאמר כחומץ לשינים, ובעשן לעינים, לא יללים כ"א לשכב צין משפטים, ואחר התנור והנירים — !

על בן חין טוץ כ"א ללכת צנתיצ העצב, ולא כטה ימין או שמאל, כי דרכיו דרכי כועס, וכל נתינותיו שלום. הניחו להילך לפנז ולכרכר צחץ אף צימי החורף, ישאף רוח טהור, הוא מדפא לגפשו וסקוי לעסם, ואל תעטפו אותו צשמלת עוד ואדרת שער לחממו יותר מדאי. הלא אהנו רואים שהאיצרים המבולים תמיד כמו הפנים החוטם, והידיים, סוצלים קור וחום, גסם ושלג עליהם יצורצו והמה מתחזקים ומתקשים ע"י ההדגל התמיד, ולמה יגרע שאר חלקי הגוף מהם? — וחכם ערבי אחד ענה לאיש אשר השתומם עליו, צאשר היה הולך ערום ויחף צקדה, „איכנה תוכל גס אתה לסצול הנכה והקרח הכורא ולא תדאג על חוטמך — “ ושיצ האיש והנה החוטם כצד הורגל מדאשית העדיסה; ויאמר החכם א"כ הגע צעלמך, מה השתומם עלי, כי כל גופי נהפך לצער חוטם — ! בס ציוס שלב וגסם או רוח כי יסער, הניחו להילך ללאת על פני חץ מעט מזעיר, למען ירגיל עצמו לסצול תהפוכות הזמנים כלס, חוס וקור שרצ וזרס לסתו וקין וכל התקופות.

בחררי משכצו תפתחו את החלון צכל יוס צצוקר, צקין כמו צחורף למען יתפצרו האידיים הסמייס וקטורי העפושיס, סוף כל דצד הדגילו וחנכו אותו שיסצול כל ההשתנות להקשות גופו כחלמים, ולא יהיה עלל ונדרס, דך וענוג, נער יפה אדמוני אשר כמו שצולל תמס יהלוך לפני שמש — כי אס נער חזק וצריא, יכון כזית רענן, וצאחדית איש חיל ורצ פעלים!

ואם אחרתי שההורים לא יחנכו את ילדיהם צדרך מפונק ורינוך, להתיס כוחס כנצצה, לצד צענין השינה לריכים להפיק כמעט דלוסם, וצפרע צעודס קטנים צני שלסה ואילך, מפני שאין דצד שצווד לצריאות תכונת הגוף כמו השינה. אמנם לריכים ג"כ להצחר כאשר יגדלון הנערים שלל יניחו אותם לישון צעללתיס עד ככון היום, כ"א יסניחו להדגילס שישימו

מוֹלֶקֶת, ויכולים לעשות עסקיהם ותנועתיהם, אל אשר יהיה הרוח ללכת, אז תוכל הנפש לעשות מעשים ולעצור עצרתה — •

לְבָן דאיתי לחצר דצדיק על ענין זה על דרך כלל וצדד קלרה וציותר יהיו דצרי המעשים לקוחים מדצרי הרמז"ס, ומספר הצקורת אשר מחדש יאל לאור תחצרת חנמים אשר לא מצני עמנו • חננס פרטי יסודות החינוך, זאת העלה היעולה ממני, שהאצות הנצונים תחצולות יקנו מספרי חנמים תפורסמים, וילמדו מתוכם ההנהגה הישרה והטובה, ויחשצ להם לצדקה להייסיד ולהקדיך את לאאליהם (מתת אליהם הוא לצרי לצצ) על מעגלי נדק ונתיצות שלום — • איפוא צעל הבן אשר ישתול נעע דצ עלי אדמתו, ולא ישגיח צלאגה דצה, להשציעו ולהשקותו מים חיים יום ציומו, עד כי יגדל והיה לעץ דענן, תחת דליותיו יחסה, וצללו יתלונן, ואשר ירע צדמעה צדכה יקצור פרי עמלו שצעתים — !

יְדוּעַ שמואיר הנושצ והסוצצ אותנו תמיד, תלויה על פי הדוצ מלצ צדיאותנו; אם נשאפה רוח טהור ונקי, נתלונן תחת כל הצדיאות ותחת כנפי חזק הבוף נחסה, ולהיפך צהיפך • ואם לפי זה האויר הטוב או הרע מתפעל עלינו בגדולים, על אחת כמה וכמה שדאוי להזהר ולשום עין פקחא צענין זה על הקטנים •

גְדוֹלַת העון מנשוא, אם מפאת אהבה דצה וצצה יתירה וחמלה גדולה שיש להודים על הנערים, ילפנו אותם צקירות הצית, ויכלאום צידנתי החדד לפנים מהחדד, מקום שאין יד האויר שולטת צו, ויסתמו החלונות ודלתות הפסח סגורות יהיו, גם כל נקצ וכל חוד יסתמו צנעורת הפשתן, שלא יצוא צו הרוח חלילה — ! ועל ידי כן האידים הרעים והאדסיים הנולדים מזיעה ומשארי קטורי הבוף, יתפסטו ויתקצצו שמה, ואין להם מקום שיצאו דרך שם, והם יתחעלו למאוד על בוף הקטנים, עד שיחול עליהם חליים רעים ונאמנים !

ומלבר התחלואים עוד שארי מדות דעות נמו, דכות, עונג, עצלות, ושפלות ידים, הולכים לדגלי ההרגל הנפסד הזה, והמה יהרסו את צנין הילד, ויעשוהו ללא מועיל, ולכלי אין חפץ צו — • כי הילד הזה יסוצ על משכנו, ולא ישכים לעמוד מפחד האויר צלילות שהוא קד, וכה יהיה משפטו צכל הענינים, עד שצקופו יתדחל מהתעסק צחכמות, ויתעצל מהשתדלות המזונות צעת גדלו • ואף על פי שהוא מתאזה אם לקנינים ואם לחצונות, מכל מקום נכספה נפשו שיטילו לו דרך ארוצות צשמים לחם אצירים — ; גם החכמות כלם ישיג צלי עמל ועורח נשהוא עומד על דגל אחד — ; מצלי שינוד וינוע למרחקים, לעצור ארחות ימים

בהנהגת האכילה והמלבושים ויתר פרטי החינוך אמנם נמלאו דעות שונות כפי שיקול דעת החכמים זה צבט וזה צבה, ולא עלי הדעות להכריע איזה מהם יבשר; מפני כמו שהודיתי מקדם שאין לי ידיעה פרטית בעצמות חכמת הרפואה, על כן לא אדבר בענין זה כ"א כפי אשר יעלה על רוחי והנכון לדעתי, וגם זה רק על דרך קצרה, כדי לזאת ידי חובתי, והמשכיליט צעם, ילחמו נלחם אנדיו הדועים הילדים הדכים לרגל המלאכה, כשרון המעשה, וילמדו מתוך דבריהם את משפטי החינוך, וצפרט כאשר ישימו על לבם לדרוש מעל ספרי החינוך היוצאים לאור חדשים לצדקים, ממחברים בעלי חכמי לב כמו מהחכם (קאמזע) ואחרות מדיעיו, אז ילמדו דעת לרק משפט ומישדים בעניני הנהגת הבדילות דרך ארוכה וצדדור ויתר מאומות ומוסרם ונהסיון ומהחכמה, כמו שמדבר מענין זה החכם הנזכר צספרו חלק שלישי ורביעי צתחילת הפרקים, כי עוצים דבריו מפנינים, ומתקצלים על הלצ, כנעיוות קול כינור המטיצ נגן, ודאוי לכל משכיל החפץ חיים ללכת צעקצותיו, לשמור מצותיו, ולגלור פקודיו לעשותם.

בתחילה כשיאל הילך מצטן אמו, יהיה מזונו חלצ צלצד עד שתי שנים, לפי שהוא דומה למזג העוצר, והוא המזון שהבין לו הטבע, ואם יאכילוהו מזון אחר, אז יציאו עליו חליים גדולים, לפי שהגח הטבעי שצו אינו חזק כל כך לעכל שום מאכל; ולדיך שיצחרו לו מינקת צדיאה, ואצדיה שלימים מכלמיני תחלואים הידועים, ולא תהיה נסילות, כעסנית, או דואגת ונלורת לצ, לפי שדוע הלצ הוא סצה להפסד החלצ, ולכן לדיכה להיות צעלת מדות עוצות * אמנם אם הָיָאם יכולה להמיק צעלמה זהו העוצ והמועיל יותר, לפי שחלצ האם דומה ממש למזון הילך כי הוא המזון שהיה כזון צו מרחם ולכן הוא צטצעו וכמזגו ממש, וצאמת עתיקים *) האוהות ליתן את הדין על שעצצו דרכי הטבע והפכו לאכזריות, למסור שעשועיהם ציד נכדיות, למען תהיה להן הדוחה והתענוג, כי זאת מצוע

הפסד הגוף, וזה מקור דעת הנפש —

כתב אריסטו והתעורר על זה גם כן הרמז"ס צפרקיו להלכות דעות, יש אנשים ישימו עת ואכילתם שעה ידועה, והסכילו עשות, אלא המשכיל לא יאכל אלא כשירצו ולא ישתה אלא כשיצא, והדבר נאמר בגדולים להזהיר על הקטנים — ועוד מטעם אחר ויותר נכון, מפני שאם יעצור העת לפעמים מצלי לאכול צשעה הקצוע, אז הילדים יתמדרו ויתקצפו, והמשלה קדוצה להתמיד ההרגל צמידות דעות המלכות זו לזו, וצאחריתו יהיה סדנן, קשי עורף, נעיותו ודוחו יהיו כחומה פרוצה אין מעצור למי.

תתקפנו

שישכנימו לעמוד תמיד צדוק בראוי וצדויות, וזה מועיל מאוד לסמירת הדריאות. ומי שהרגיל בפשו מנעוריו, עד שנקל לו ונעשה אליו לטבע שני לעמוד עם כן החמה, זה לא ימית חלקי זמנו היקר צדויותו לאיש, צפונות עלימסכז — ולמי אוי למיחצוי? — למאחרים על ערשותם, כל יציעו השמים כי יתאדם מנוגה שמש מקדים יולא, מאיר הארץ ומלואה, ונותן נשמה לעם עליה — לא יזכרו תהלת ה', ולא ישעו אל עושיהם, להודות לה' מסדו! —

וידעין כזהרים מצלי הדעות להם כדים ונסתות אשר ישכזו עליהם וחס להם, שעי"ב בודמים הדצה חולשות לפתס; גם מסנצים להם הדצה טורח ולעד כשהם מפונקים וצעלי עונג, אם צומן מהזמנים שלדינים ללכת למרחקים ויחקר להם העונג והמנוחה; כי צאמת השינה צפני עלמה היא לרי החיים ומשיצת נפש לכל נולד, אמנם מתוקה שנת האדם אם ישכז על כדים ונסתות הדצה או על אצן מראשותיו (*). כי כמה אנשים השוכזים על מעות שן עלי תולע, ותדך שנתם מעיניהם כל הלילה — וכאשר הצל הוא מעשי תעתועים, אם ימלא איש אשר שנה תמיד צכלי זהב, ולא יאצה לשכזר למאו מכלי חרש או מכוזלים קרים כן הדצר הזה; טובה תנומה לעפעפי נער צדיא, ושנתו תמתקלעיניו אם על הארץ יישן, או על ערם ינוע, ומים קרים תשיז נפש עיפה גם צכלי חרש — !

גם ירגילו לרחץ הילדים, לכל הפחות פעמים צשצוע צמים קרים, כדי שיביז חזקים וצדיאים, כי מלצד שראוי זאת מדרך הנקיות והטהרה, עוד טוב ומועיל הוא לצדויות הבוגר. מפני שהמפונקים מליגע אלצע קטנה צמים קרים, הם מונסדים לקצל כל מחלה העומדת משנוי האויר או תגצורות הליחות כאשר הכסיון מעיד על זה יום יום. ומלאתי כתבז שזקן אחד אשר שמו נודע צשערים (**), היה רגיל לרחץ ראשו ודונו צכל צוקר אף צימי בקרה צמים חיים, צשצח את עצמו שהגיע לו התועלת שלא הרביש מנעוריו שום חולי העומד משנוי האויר, גם עד עת כלחו —

ואם יש ציכולת האצ ללמד לילדיו לשחות צכוזלים, מה טוב ומה נעים; כי לפעמים יכלל צזה מכל פוקה, וימלט נפשו ממי שחת. וכצד הזהירו על צס חז'ל צאמרס (קדושין פרק א') האצ חייז צצכו ללמדו וכו' ויש אומרים אף לשוטו צבהר; להשיטו צבהר מאי טעמא? חיותיה היא! ומלצד שהידיעה הזאת חיים היא לו להלילו לפעמים מהסכנה, עוד יגיע לו התועלת והעונג שיחזיק ויצדיא את גופו, ולדעתי רמזו צמלת חיותיה על דעת שניהם, לשון חיים ממש ולשון צדויות —

בהנהגת

*) Mercurius Franciscus de Hellmont.

**) Joh. Loke über Kinder-Erziehung.

יין לטעום עד אשר יגלון והיו צני י"ח; ואריסטוטלעס חשז להחמיר יותר צהרתיז הזמן עד עשרים, וכן דעת החכם הקדס קאנפוליוס שמהיר מאוד לשמור הנעדים מעתיית היין ושאר משיקים חריפים וכן מהמגבל אפילו הדתי קודם זמנס הראוי (כוונתו זה על האצות המשיאים לצניהם נשים צעור המה צלתי דאויס לכך ולא ידעו להתנהג עמהן ועס העולם כלו צעניכי מ"ומ וד"א, ולו חנמו ישכילו מה שאמרו חז"ל שכל דצריכס צאמת ולדק, הלואי שדק יצינוס, והס עלמס דרשו על פסוק ועתדה צשדה וכו' יעו"ש, ואלה הנצונים נגד פניהם מסכלים ומעקלים תמיד צדעתס המסוצסת והמעוה צכל הענינים את פירוש חז"ל הצדוד הנוסד על עמודי השכל היסד והחנמה הזכה — ועוד אדצד על הענין הזר הזה צאדוכה אס יהיה ה' עמדי כי זאת שודס כל מדק דעה, ומקוד כל נגע וכל מחלה, והס מפסידי הבוף והנפש, הירא אלהים ימלט נפש צניו, והחועט ילנך צס — !

במו שהיגיעה והתנועה מועלת קודם האנילה, כן ההשקט והמנוחה מועלת אחריה, ואחר שינוחו הילכים כשעה קטנה, אז ילכו וייגעו ידונו וייעפו, לעזור את העיכול, לכן ידגילו אותם צכל יוס לטייל שעה ידועה צפנות היום ולהתהלך על פני חוץ צהשקט ונחת דוח צין צימות החמה וצין צימות הגשמים, להתנועע הבוף להתעורר העיכול ותאוות האלטומאס, לעזור סיצוב הדס ומדולתו והדחת הליחות המותרות ע"י הזיעה, ומלצד כל אלה הטעמים ותועלות הנמצאים צעיול לא לצד לקטנים אלא אפילו לגדולים, עוד יש תועלת הרצה צהעיול על פני שדה שיוכל המורה ללמד ולספר לחניכיו מעניכי הנמחים, להנידס מאותות השמים, ולהודיעס מתכונת הטבע ושאר ידיעות הנקשרות זה צזה ע"ד העצדה וראשי פרקים שלא יהיה עיולס לנדיאות לצד כ"א גס לתועלת *

וביותר לריך השגחה פרטית ועיון עוז לשמירת צדיאות הקטנים, שיזהרו מצלי החליש את מוחס היפה צפלפולים ודרשות שאינס הגונים לחלכס הרך, וקשים למוחס נקדיעת יס סוף — ואס לא יקצלו מנין אותס מנת מדרות על זה, (ואנכי היודע והעד) וע"כ יצלצלו את שכלס, ומתישין כחס, זו דעה חולה ומחלת לצ למאוד — ! כי עמודי הצדיאות ידפפו, משלב ילצין תואר פניהס, גס צשרס עליהס ינאצ, כל חלי וכל מדוק ידצק צס מדוצ הישיצה מההשגחה עד אישון לילה ועורח קצלת הפלפול הקסה, ויגיע להס עוד מזה מחלת פחד, דאגה ועלצון הנקדחת (היפאנאנדריא) או שיכיו צעלי מחשצה ונדדמי הדעיון, וביולא צזה — ; ואט לפעמים נמלטים מזה על דרך מקדה ופלס, מכל מקום מפסידיס

תתקפנו יצרו ולא יוכל למשול עליו. — כי כל שארי נחותיו יהיו משועבדים
תחתיו, ואין בודד גדר ועומד צפון לפניו, על כן יותר טוב שלא לעשות
קצו לעבודתם כ"א תמיד יקדימו או יאחרו נתינת הסעודה כדי שיהיו
רגילים לאכול בכל זמן שנותנים להם, מצלי תדעומוות וסדנות — אמנם
אם נפשו רעצה למאור והם מצקשים נחת לאכול מאומה אף שלא צומן
הסעודה, אז יפיקו את רצונם לפרוס להם לחם ללד, ולא שום מיני
מטעמים ומעדנים כלל כמו עוגות או חלת דגש וכדומה מהדברים המתוקים
לחיד ומרורים לזמן! —

וידעו מהרים למאור מצלי תת להילדים הקטנים כשלא הביעו לארצעה
שנים ויורד לאכול צמר ולכל הפחות יתנו רק מעט, וכן ישיחו
צהשחה מעולה שלא להאכילם שום אכילה גסה ועצה, כי קשה להם
הדבר להפסיק תכונת גויתם ונפשם. גם יזהרו שלא לתת להם פירות צלתי
מנושלים כ"א מעט מזעיר וזה לפרקים כי המה קשים לגוף שמציאים לידי
ספוח וחולי העורקים עטיפת האטומנא ושלשול, אולם מנושלים
טובים ומועילים.

גם שתיית הילדים יהיה ע"פ הרצמים *) כי ימנעו עפוש הדם מהגידים
שמחזירים המזון הדק ומעצרים אותו בעורקין, ממעדים להוליך
הפסולת מהגוף, גם הם שומדים הרעיונות העיקרית השדשית צגוף וימנע
התלהבות האטומנא ומנושלים המזון, אולם לפרקים יכולים לתת להם
מהשכר המזוג (ליינט ציר). גם המשקה הכהוגה ורגילה צמדינתו
לשתות צנוקר אם (טעה) או (קאפעה) הם מזיקים לצריאות הגוף
מאוד ומציאים לידי הרצה מכאוצים כידוע לרופאים, וזה מפאת שני אופנים
האחד זהות שהמה משקות חמים ושני מפאת עצמות עניניהם ומהות
חלקיהם אשר מהמה הודנצו, כי הנסיון יורה שמשקה (טעה) מזיק ליסודי
העורקים ומחלישם, ומשקה (קאפעה) הזיקו יותר גלוי מהלקי השמני שיש
צו וצפרט שיעשוהו קלי, וציותר הרצה מדוים כלוים עמו, כמו דתיחת
הדם, חרדת האיזרים, התעוררות ההרגשה החיונית, חולשת נח הזכר
וכדומה עוד רצות, מי מנה מספרם, לכן ראוי להזהר מלשתותו ולמנוע
אותו בכל מה שאפשר, וצפרט שלא להרגיל הנעדים צזה כ"א נוזלים קרים
או חלצ ישתו צנוקר, ויטצלו צו את לחם חוקם, וצימי הקין יאכלו מפירות
הטובים וקלים לעכל כמו תפוחים, וכדומה מפדי העץ ותנוצת האדמה.
גם ישיחו שלא לתת להם יין וכן כל משקה חריפא כ"א ע"ד רפואה או
לפרקים מעט מזעיר, כי כן דעת אפלטון שלא לתת להילדים שום טפת
יין

*) Marcus Herz Grundriffs aller Medic. Wissenschaften.

הה! כי אבד איש רודף צדק ונאסף אל עמו בי"ט שמחת תורה העבר, אחרי אשר חלה זה שנה תמימה בחולי ראש ר"ל. כפרו עליו כל משכיל, איש בלבב הכר מחברתנו, והוא רחום יגן בערו ותהא נפשו צרורה בצרור החיים,

דברי המאספ'ים

משלי מוסר

I

האריה והשועל.

השנעל

שמעתי ותרגז בטני, אהה אדוני המלך!
 איש צר ואויב, הורש רע ורכיל הולך,
 הוציא עליך דבה, בלעגי שפה ואין מכלים,
 וכה אמר: „ שמעו נא כל הולך על ארבע רגלים!
 „ מה לנו ולאדני, כי נעבדנו?
 „ ואת טובתו עלינו, כי נעטרנו?
 „ אם מלך הוא, איה איפה תפארתו?
 „ אם אדון הוא, מי סר למשמעתו?
 „ ואם הוא יארוך ויהטוף במסתרים,
 „ הלא כמוהו דוב שכול ביערים;
 „ ואם הוא נוהם ושואג בזעמו,
 „ גם כמוהו ינהק פרא לפעמו,
 „ אשר הוא ממשפחת רם מבני עמי,
 „ כי בן אבי הוא, אך לא בן אמי.
 „ ובמה יודע איפו, כי לו יאתה מלוכה?
 „ את מי הטיב, ולמי אצל ברכה?
 „ ועתה צוה הסוס פי אויל משתגע ככה.
 „ נא אדוני כלאו, תהי נבלתו כסותה!
 „ למען יידאו כל חיתו יעד, וידעו שדון
 „ על המרות פני מלך, ולא יוידון.

האריה

מי הוא זה ואיזה הוא החוטא,
 אשר כמדקרת חרב בוטה?

חשעל

מפסקים צעצועים האלה את מוחם, ומאפילים את אור שמחת לצנצ, שלא יהיו מעורבים עם הצדיות להיות דעתם נוחה עליהם ולהנות ונחזרתם, יען לא ידעו איך יתנהגו, מה ידעו ואיך יפלו פה ואיך יתנועעו יד ורגל וכדומה, ונמשלו כאלם היושצ צקצם חלק היסוד החמישי או כתצנית שור אוכל עשצ — ואין זה פלא כי כל זה לא ילמדו מדבותיהם אשר גם המה לא ידעו להתנהג כדלוי. ציטצת חזרת אנשים, ואם דני לא סנהר' חייל תנ"ל — ומלצד שהוא איבוד הזמן היקר, עוד לא לעזר ולא להועיל לצדיות גופם, ואעתיק הכה את דצדי המקוצל איש האלהים צעל שני לוחות הצדית דף קל' אשר גם הוא קרא תגר על המנהג המושחת הזה, וזה לשונו: „וענין החילוקים יהיו צטלים ומצוטלים, ומי יתן שלא היו „צעולם, ואף אם יאמר האומר שהוא מביד קדוצ לפשטו ומביד הרצה „ענינים אמתיים, מ"ע כשמעורצ צו אפילו דצד אחד שאינו אמת, אורסר „צמשהו, ומי יוכל לשער העון הפלילי להפוך דצדי אלהים תורת אמת „ובהנה שמעתי דצת קצת מחכמי הדור האומרים, צאם לא יאמר עוד „החילוק מה גצד צגוצדין? — כי אם יקומו הרצה לתפוס יציצה על „הדצדים האלה, דלוי לקדוע — להיות מצעט צנצוד שמים כדי להרצות „צדודו וכו' והנה יש כת מצוגעים האומרים החילוק מהדד, האומר כן דלוי „למיפס וכו' ועוד כשנעשה מחודד מה עושה צחדודו? הלא אין צחדודו „אלא שמצלה ימיו צדצד הזה וכו'. וחצל על לצדדין מה שהולאתי דוצ ימי „צחילוקים גדולים ונפלאים, חטאתי עויתי ופשעתי על כן צאתי להצחיר „הדורות הצאים וצזה יתפכו זדונותי לזכיות — ומכ"ש האידנא שזכינו „לפידוחי הדמצ"ס אין לך מדע גדולה היענו וכו' וכו'“ יכנסו הדצדים האלה צלצצם, ותתעוררו להשיצ המנהג המצונח ללמד לנעדים חצורי הדמצ"ס על משפטו, ועי"כ ישיג האמת את מצוקשו, ועוד אדצד ג"כ צאדוכה על אופן עניני הלמוד, ויעדתיו לפרק מיוחד צעזרת הצורא.

עוד אחוה את דעי צעניני הגמוסיות ומדות והוא לשמדם וון ההתפעלות כי צהתצרותם יזיקו ג"כ להגוף וממנו תסתעף הפסד הכפס, וגם עוד פרטי משפטי ההנהגה אשר אזכירם והמה לצד דלשי פרקים כי אין כוונתי אלא לזרז ולהתעורר לקנות המדות שתועלתם גדולה והם תפארת לעושיהם, וחכמי לצ אשר יש להם צינה יתירה ודעת רחצה, המה יוסיפו לחצר ספרי מוסד לתת לנער דעת ומצימה.

שמעון בר"ז ז"ל

אלה דברי שמעון מאחרונים אשר שם בכפנו להעתיקם אל מכתבו הטאסף, איש חרוץ היה, ונפשו רחבה להבנים תובה כל דבר נעים ומסוגל לטובת דעה.

העני

מה לי ולך, כי תכבירני מלים?
ידעתי כי מר לי, אך אתה לא תושיעני;
כי מה בצע אם מטובך תעניקני,
ועוד מעט ואינך, רואיך איז שואלים.

החלום

אם כן איפה, מה זה תצחק ותפחד?
אם קלותי מהושיעד, למה תחבל?
כי כמוני כן כל מחמדי תבל
אשר תבקשם, הבל המה גם יחד.

ברוך לינרא

החמור הסכל הרע הזה!
משחת תואר נמאס ונבזה •

ה א ר י ת

החמור? על זה תבער חמתי? —
מנבזה בעין כל, ממנו אקח נקמותי? —
גש הלאה! מה לי לחמור ולקנאתו!
גם אהבתו לאפס אתוש גם שנאתו •

ברוך ליכדא

2

ה ע נ י ו ה ח ל ו ס

ה ח ל ו ס

עליך, עני ונואב! עליך נכמרו נחומי!
יען ראיתך נעזב, ואין מי שואל בערך,
אף כי חמס תזעק על רוע מעמרך;
לכן יצאתי הלום, להביאך בחדרי עמי •

שמה תמצא מרגוע, שמה תשכח יגונך,
כל מחסורך עלי, לתת לך כפלים,
תחת כלוי סחבות אלבישך רקמתים,
מעדני מלך תאכל, ובנופת תשקיט רעבונוך •

אף תמלוך בחזיון, על כל יהי לך מותר,
אלפי גבורים סביב לך יכרעו,
גוים ממרחק יכבדוך, תצום וישמעו,
גם הם מגדגנות יביאו לך, ותאכל ותשבע ותותר •

לך נא עמי, מדוע עוד תתמהמה?
הלא יש לאל ידי למלאות כל מאויך,
לחמך פשתך צמרך, יינך שמנך ושקויך,
אל נא תעמוד, מהר חושה קומה!

עומד לנגד, ועל הדו"ש להם כנפים לעוף, ועינים הרבה לראות, והרבה רגלים, כמו לשמית שמונה רגלים, לסדען עשרה, וללחך הנקרא צסס מרבה רגלים (ב) (פיל • פוס) • צ' מאות רגלים, ונקראו שקליט (אינוקטען).

כל המינים האלו, שונים זה מזה צנועותם וצמחכלם, צמגס וצנצנעס, כי המה רוחשים או מליים, דולגים או הולכים' זה יעוף בשמים, וזה יסוע צמים, לזה אומץ הלז, ולזה מורך צלצנז, מהם עללים, אורזיזים, מהם אובלים צסר, או ילקות, עסז השדה, או פרי העץ, זה אורב החוס, וזה הקור, זה חומד למדצרות, וזה למושצות צני האדם, ולכן הצורא צ"ה סיודע צחכמתו העליונה, טצעס ומחותס, הכין ויחד לכל אחד מהם, מקוס לשצת הראוי ונאות למזגו וטצעו. ערו הנה דצדתי מהסוגים ומינים צכלל, ועתה ארצז מהם צפרע, אפס צל אשא את שמות כולם על שפתי, רק מהמפורסמים והראוים לחוקקס צלוח צנרומינו. ואתחיל ממין א לספר מאיכות וטצעי :

ה א ר י ה

מכורתו ומולדתו צחלק אפריקא (ג), ומאלים בארבה לרוב תחת אזור החומי, גצבו שלשה עד ארצעה רגלים (ד), ארכו תשעה, ואורך צנז כשלם אמות, שערו אדמקס שקערורת (רעטהליך צרוין) ארוכות ומסולסלת על הראש הצוואר והחזה, ראשו עז כראש חתול, שפתו העליונה נסדקת מאכלו צסר חי, וצכל יוס לפחות חמש עשרה ליטראות, ומטעמיו, צסר במלים וקופים, ימי חייו מגיעים לעשרים וחמש שנים, ואם צגצורות שלשים שנה • עודנו רק צשנים, קלהוא צרגליו עאור, ללג על הארץ הדחק כסס אמות, ולכן מעונתו ומגורו צארץ שואה ומשואה, מדצד ומלחה, אשר צו תדמוס כל חיתו יעד וצחמות סדה, וצלחתו לערוף ערף, יש צמקתרים ויארוז על כל העוצר לפניו, ויפול על השלל והצצי, לופת צודעותיו רומס צרגליו ויקרע סגור לצו, או אוחז צעדפו ויפלאפלו, ועלמותיו יש צרויגרסי ואם מדחוק כדאה אליו השלל, אז ילג באיל, וכשעיר ידקד, ולא יסוצ אחור מדרוף, עד כי השיגור ונפל צעלומיו • אכן אם זקן הוא וצא צימית, ולא יכול עוד לצוד ליד ולהציא ערף כלפנים, וילך הלך ונסוע למקומות

צני

(ב) עיין צצואור הנ"ל •

(ג) צחמה ומאלים גם צחלק אסוה, אצל מעעים המה, וגס אינס, עלומים ומיזקים כהסוכני אפריקא •

(ד) סס מדה, והוא חלי האמה •

ה מ א ס ף

להרש כסליו תקמ"ה

תולדות המינים הטבעיים

כל המצאים הנצדקים, על פני הארץ ומתחת לארץ חלקו חמשי מחקר
 בעצמם לשלשה סוגים, והם סוג החי, סוג הצומח, סוג הדומם.
 סוג החי (טיהרדיין) יכלול כל דבר אשר צו רוח חיים, מדגיש, ויש לו
 תנועה רצונית, ויפדור לשלשה מינים: (א) מין ההולך על ארצו, צדס
 מכוסה צעור וצטערות, מולידים צנים, היונקים צדדי אדם, עד כי יגדלו
 ולכן יקראו חיות מניקות (זייגעטהירדען) כמו האריה השור החמור ודומיהם,
 הדגים, וגם מין האדם כללו צזה המין. ואולם ההולכים על ארצו ומולידים
 צנים, נכלול צמין הד'. (צ) כל אשר יש לו שתי רגלים, ותחת שערות
 נוזות, וכנפים להם לעוף תחת השמים, והמה מולידים צנים, והם
 יוצאים אפרוחים לעת מועד, מחוס האם הרוצנת יגל הצנים, ויכולכלו
 מאמותם עד אשר יגדלו, ונקראו עופות (פעגל). (ג) כל אשר יש לו
 צמקוס דגלים, סנפיד לשוט צמים, ועורם מכוסה צקשקשת, והמה מולידים
 צנים, ומשם יוצאים צניהם אשר מיום ללאתם החולה, יוכלו לשוט צמים,
 ולהציא אוכל לנפסם צלי עזרת אמותם, ויקראו דגים (פישע). (ד) כל
 אשר הוא חי צמים וציצזה, ונקראו צממות (אמפיציען) (א), ועל
 הדג מולידים צנים, והם הולכים על ארצו דגלים, וצבים ישוטוג"כ צמים,
 כמו העקד, הלצ, הצפרדע, והם מחוסרי דגלים כמו הנחשים ודומיהם.
 (ה) יכלול חיות קטנות מחוסרי דגלים ועלמות, גוויס, דך, ומדלח
 דמס, לצן, מהם מולידים צנים, ומהם מולידים צנים, ואם המה דוחשים
 על הארץ, מתכווים, ואחר כן פושטים עלמם, וע"י זאת מתנועעים
 ממקומם, ונקראו דמשים (ווירמער). (ו) המין הזה יכלול חיות קטנות,
 מכוסים צעור קצה, וצצדס שריות (איינשניטעטע), וצדלשם שני קרני
 הרגשה (פיהל העדנער) וצבים ימששו אנה ואנה, לרעת אם דבר מה

עומד

(א) ונחמ ונזה המין גם צהורתינו, כמ"ס ארוננו הרמ"ד כפרשו, צויקרא י"ח י"י

ונפסם בנפש, למענוי וחורי אריות, ולעת זאת הלציאה (ז), ממעונה, לזקש טרף לציתה, המה קמו מהאורז, וימחרו ויגזלו גודי האריות מעמה, צעודם קענים ולעידים לימים, ויאספואותם, אל תוך ציתם, וילמדום לרעות צאחו עם עגל ושור יחדיו. ואין מחדיר, או לעשות מלאכה כאשר ספרו כותבי העתים מהשד אשר היה צרמא ושמו מארקוס אנטוניוס, אשר רכז על המרכבה, הנמשכת מארבע אריות תחת סוסים, ופעמים לוכדים אותם צערמה, כי המה עומנים שחת לנפשו חופדים צור עמוק, ולמסך הצור פורסים עלים דקים וקנים, ויקחו אחד אחו מהצקל ומהלאן צעודו חי, ויאסדוהו על פי הצור, ובשמוע האריה קול הלאן, או צדאותו מרחוק, וירץ אליו צחמת נחו, והוא לא ידע כי על שצנה יהלך, ורשת הוכן לפעמיו, ויפול שמה צצור תחתיות, והשודר כהפך לשדוד. וצדאותו כי כלתה אליו הרעה ואצד מנוס ממנו, אז צושת פניו תכסה, ישצ וידוס ולא ישמיע קולו, יתן לסד רגלו, ופיו למחסוס ורסן, שומר מלות אדוניו, ולא ימרה דבריו, כי נפל פחדו עליו. וצלעדי זאת, ידענו מאריות אשר צקדצ בני אדם ונעונתם, אשר ולמדון ליראה אותם, ויכוסו לקולם, ויכירו כי לאדם לצרו נתנה הממשלה, וצלעדיו אין עוד על הארץ, כאשר ידענו מעם הנקדא האטטענטאטטען (ח), ואחד מהם, צען חניתו, צתליו וצקשתו, ינים הרצה אריות, גם נשיהם ועפם, אחריהם ירדפו, וילילו המלקוח והשלל, צעודו צנפו.

הבושים צוצחים גודי האריות, ותהיה להם הצד לאכול, ומהעוד עושים כל מעשה, אדרות ושמלות לעודם ולנקות את צשרם, או מוכרים אותם חיים לאנשים אחרים, והמה יציאום לאייראפא, להדאותם לעין כל, צמחיר כסף אשר ישית אדון האריה, או מוכרים אותם לשדים ומלכי ארץ והמה יניחום צתוך גן החיות אשר להם לשחק צו, ולתענוגת צני האדם. והנה עד עתה דצדנו מתכונת גופת האריה (זיינען קעד פערלינען אייגענשאפטען) אצל ממדותיו יגיע לנו הספור הזה אשר ספרו חשמי הקורות ממנו.

לאיש אחד אכזרי, מתושצי רומא הצירה היה ענד, ושמו אכרדאקלום, וילך

(ז) לא מלא שם נקבה מאריה צל"הק, רק מן ציוא מלאנו לציהא, ולציוא וארי שמות נרדפים היתה.

(ח) אנשים האלה יושבים צחלק הדומי מאפריקא, צהוף הנקרא קאפערלאנד, ונקראו צשמותה האטטענטאטטען, כי עם עלבי לשון הם, האדם שחרחורת יושבים צחלים, ורודעו ציד עד מאור.

צני האדם ומוסדות, להדגב צמחניהם מאדם עד צהמה, משור עד שם, לא ישא לזקן, ונער לא יחון, כל הקדצ אליו יומת.

האריה עשוי לכלי חת, כי הוא גצור עז ועזוס מכל חית השדה על פני האדמה, לפניו יחדרו כולם (ה), ושאמו תצעתם מקטנט ועד גדולס, איך ערוך אליו בכל חית הארץ ומי ידמה לו וישוב? מי לפניו יתלצבו ירעצ ויתקף? דלתי פניו כי יפתח ויגל כפל דסנו ומי לא יירא? הן צתו קולו ההולך למרחוק נקול דעס צגלגל, ונכהמת ה'ס צזעפו, ח'ל אחזתם פחד ורעדה! מי יכלל מדאיתו? עיניו כדדורי אש מתהפכים צחוריהם כלהט החרצ המתהפכת, צדקים ולפידים יהלכו וגחלים צערו מהם; שניו חנית וחרצ, צהם עצמות כאפיקי נחושה יגרס וירקעס כחצק דק מל פני האדמה; צלשנו האדוכה מאוד וחדה כתער מלועס וחרצ פיפיות, ילחך הצטר מהעלס, כלחוך השור את ירק האדמה; צעצותו תסמר שערות צשור בתורן על ראש ההר, ויעופפו אנה ואנה, צלי תנועת דאשו וגוויתו, לאדנע פאות השמים, הן יחפון זצו, ויניעו כנוע דאש שכולת מפני דוח סועה וסער, ומי יגש אליו ויחי? גם לפעמים האדם חל מפניו כי צחרון אפו לא יחת מפני אש, ולא יסוצ מפני חרצ, לרעס כידון ישחק, וסופך צוז על צן קשת, וגם אס יסוצו עליו צעלי חלים, הכוהו פלעוהו ויציאו צכליותיו צני אשפתס, הוא צגוצה אפו לא יסוצ אחור ועורף לא יפנה, עד יפלח חן כצרו, ותשתפך עליו כפשו. הן אלה קצות דרכיו, האלהים עשהו שייראו מלפניו כל חית השדה, לכן לו הגדולה והגצורה, ולו יאמה המלוכה על כולם. וגם כפשו יודעת זאת צנואוד, כי בצה לצו צחילו ויעניקוהו בלוס, צהוד והדר יגמא ארץ ולפניו תדון דאצה.

ואולם גם צודון לצו וצידו החזקה, נתן אלהים אותו לענות מפני צני האדם, ולהכנע תחת כפות רגליהם, כאשר צצרה' (ו), ומוראכס וחתכס יהיה על כל חית הארץ: כי אס לו יתד עז ואוונץ, יתד נח וגצורה, פלא מלא ה' אותס צחכמה וצתצונה לחסוצ מחשצת ערומים, לתפשו צמזימות חשצו, וללכדו צרשת אשר טמנו לרגליו. כאשר שמענו גם דאינו מאנשים השחורים הכושים. כי האנשים האלה גצורי ציד, יוס יוס אורצים, ונפסס

(ה) לצד הפיל, סוס סיחור [נילפפערד] וקרן האף [נאזהארן] אשר יקשו אליו ויטלמו, בס החזיר הקולי [שטאכעל צוויין] ימלט כפשו ממנו, מנלתי יכולת לבשת אליו ולחצע לו, מהסכיה צדדו. וגם חימת המסביע על הארו כמרצול וצדצר ממנו צמקוס אחר חי"ם.

(ו) צראשית ט' צ'.

היה אריה גדול ונורא, צלעו רעשה הארץ, ויתממד אל האים אנדראקלום וירן אליו צעזרה וזעם, ובאשר הקריצ, ובפסע צינו וצין האים, ויעמוד משתאה ומחרים, וילקק אותו צלשונו, וינשכם ככלצ צוצצו, ולא זע ממנו, וגם האים צדוח נצצרה וצלצ נכאה, נשא את עיניו וירא את האריה ויכידהו ויפול על צוואריו ויסקהו, וכראות העם, הדבר הזה, ויתמחו אים אל רעהו. וילו הקיסר להציא אנדראקלום לפניו וישאלהו, מה זה ועל מה זה? ויספר העצד את כל התלאה אשר מלאתהו צדך, גם שצתו ומלונו צמערת האריה, ויאמר אל הקיסר, הנה הקרה ה' לפני, צחמלתו עלי צעת הזאת האריה הזה, אשר כלכד כמוני אחר הפרדי ממנו, לא שכח חסדו וצדיתו, ולא שקר צאמונתו, באשר עיני אדוני רואות, ועתה תיקר כל נפש עצך, העומד לפניך, ותוליאני ממאסר הזה, ואל תתני צנפס לדי הקמים עלי, וכשמוע העם דברי העצד וקורותיו, ויצקשו ויתחננו כולם פה אחד לפני המלך צעך נפש העצד, ויעש המלך כן, ויתן לו גם את האריה למתנה. ויקח האים אנדראקלום את האריה ויעצור עמו צתוך העיר צחולות וצרחות וכל העם ששיט ושמחים לקראתם, ויקראו לפניכם לאמור, ראו הנה באדם דופא בארי, והנה בארי ריע ואובצ באדם!

גם מגדיבות האריה ספרו לנו כותבי העתים
הספור הזה, ולרוב יפיו אעתיקוהו הגה.

בְּלֶאֱנֶדֶאן הצירה צמדינת צריטאניען הגדולה, עוצרים תמיד אנשים עם אריות גדולים ועזומים, להראותם לאנשי העיר, למקטן ועד גדול צמחיד כסף אשר יעריך צעל האריה, והכלים אשר אין ידם משגת די הכסף, המה יציאו תחת הכסף, למחית הארי מכל מאכל אשר יאכל, כלצים וחחולים ודומיהם, ויהי היום ויצא אים אחד צתוך הצאים לראות את הארי, ועל זרעותיו כלצ קטן ורך מאוד, יפה מראה ועוצ לעינים. (אשר גזל מעם אדוניו צחולות או צרחות) ויתנהו צשכרו לפני האריה.

הכלב נצעת ונצהל מאוד ממלאית האריה ולא קס עוד רוח צו מפניו, ויפול אחר ויריס את רגליו, באשר יריס האים את ידו, כי יעטוף וישפוך שיחו, צקשת רוחו, והאריה צראתו הכלצ מושלך אלנה צוכה ומתחנן לפניו, נכמדו רחמיו עליו, וידרשהו צעיניו, ויריחהו צדיח אפיו, ויניעהו פעמים ושלש כה וכה צרגליו, ועינו לא תשצע מלראותו, כי נכספה כפשו לשעשע צצצרתו ובאשר ראה צעל הארי את הדבר הזה ויִבֶּא קערה אחת מלאה צשר וישס לפניו, והאריה לא קס ולא זע ממקומו, ולא טעם מאומה, רק עיניו תמיד נושטטות על הכלצ הקטן, לאמור לו, אכול אתה ושתה, אל תירא! אחר כן שככה אימת הכלצ מעט, וישצ רוחו אליו

וילך האיש עם עזרו אנדראקלום לאפריקא לגור שם חודש ימים, ויהי כאשר יסר אדוניו אותו שמה יום יום, ויענהו צסלותיו, וילאח העצד לכסוף ויצרח תפניו לגור כאשר יעלא * וצנסעו יום או יומים כחוס היום צארץ ליה וערצה, תדצד וחרצה, ויתעלק וישצ צמערד לחסות מחוס השמש ולהכפס שם עד כי יצוא השמש ואחר ילך לדרכו, ויהי צסצתו צמערד, ויצוא אליו כפיד אריות והוא לולע על דגליו, שואב וכוהם ויתן צצכי את קולו, ויריס את דגלו ויניחשו צחיק האיש, לאמור (ט): רפא נא לי! חיל אחזה ורעדח את האיש, ואימות מות כפלו עליו, צדלותו הארי הולך וקרצו אליו, אך כאשר הקריצ ועמד ממולו כאיש כגוע ומוכה וכצצד חין חיל, ותחי דוחו, ויקח הדגל צידו וירא, ומתחת כפת דגלו כפיס מעץ תקוע, ועל שפתו דם ומכה טריה, וימהר האיש ויחלון העץ וימץ העריה מתכה ויחצשו כפי כח ידו, ויתחי, וכאשר ראה האריה כי עלתה ארוכה, ונרפא המכה, וישמח לקראת האיש מאוד, ויורהו צדרכים שוכים כי לצצו שלם עמו, ורצ תורות לו ממנו על חסרו ועצו, וכי כפשו אותה מאוד לשצת יחד כרעים ואהובים * ויאל האיש לשצת עם האריה כמשלש שנים, וצכל יום ויום כאשר סצ האריה מלידו, ויתן לפני האיש לאכול ממיטצ הליד, ואת כמצזה אכל האריה, ומקץ שלש שנים ויכסוף אנדראקלום לארץ מולדתו, ויאמר צלצו מה לי פה צצצרת האריה ופרין החיות, ולהסתד מנגד עיני צני האדם, אלהה נא ואסוצה למקומי וארץ מולדתי, כי ארכו לי הימים פה, וחמת אדוני שככה, ושנח את אשר עשיתי, והמעל אשר מעלתי לא יזכור עוד * ויקס האיש לעת זאת האריה לערוף, וישא את דגליו ללכת לארצו ויצוא עד לפני שעד העיר רומא * טרס יקרצ, מלאוהו שומדי החמות ויכירוהו, ויצאוהו אל אדוניו לעת מה יצו עליו, ומה יעשה לו. וכדלות אדוניו אותו, וימלא עליו חמה וקאף גדול, ויצו עליו לאמור תנו אותו צשחוק החיות (י), למות שם, ויעשו כן * והנה צתוך הצאים לשחוק הים.

(ט) תלת לאמור פרושו ותרגומו לפעמים צל"ח דחז זא פיל הייסט, חז, דחז זא פיל הייסען זאלל.

(י) לפנים היתה זאת צרותח להענובות אנשים, האסיפו יחד צמקוס גדול ורצצת ידים אשר לו הותם מסצצ, חיות קטנות עם גדולות ממינים שונים והסוגאים זה לזה, לערוך מלחמה וקרצ ולהלחם איש עם רעהו, ואשה עם רעותה, גס העצדים המורדים צאדונייהם, חז כי יהיה צהם חטא משפט מות, מסרו לשחוק הזה למות שם, והמלך והארים יושצים על כסאות צעליות מרוחים ממעל החומה, וכל העם עומדים לפניו, לראות צנועם מלחונתם, ולשנווח צהם, והעתקתי (טהירגעפעכט) צל"ה שחוק החיות ע"ד הכתוב יקומו נא הנערים, וישהקו * שמואל, צ', צ', ו"ד *.

מדרכי הלשון והמליצה

מאמרי יבל בן הגי לבית דברי

(מאמר ב' *)

ה"א הידיעה

הפרד לשני ווינים

ה"א הכחלטה וה"א הטברלח

השם הכללי אשר הוסיף כלשון על דברים רבים הנפלים תחת מין או סוג אחד, יסודו כנודע על התדמיות הדברים האלה צעיר המעמיק אותם, וכאשר הם באמת עצמים נפרדים, יהי' ג"כ לכל אחד מהם הצללו המעמיק אותו צפני עצמו. אצל אנחנו נפשיט צמחצנתנו את ההצדלים מכל איש ואיש, ועי"ז יעמוד לנו המעמיק המיני או הסוגי. וא"כ כל כללי הוא דבר מופשט כלל, ואינו מוחלט באמת. אמנם אי אפשר לנו לשפוט משפט מה על דבר מופשט, ולעשותו נושא מאיזה נושא, אם לא נחליפהו צמחצנתו לעצם קים, וזה משפט הה"א: דרך משל, דעיון חכמה הוא שם מופשט, לפי שאינו עומד צפני עצמו מצלי שיחול על נושא אחד, ולכן אם נשפוט עליו לאמור, החכמה תהיה את צעליה, כנה הה"א תחליטו אותו צמחצנתו ותעשהו בעצם קים צפני עצמו, הנופל תחת הכנוי הוא. והוא הדין לכל שם כללי, כמו אדם, בהמה, אבן, אם נשפוט עליהם, כאשר האדם מדבר, הבהמה נבערת מדעת, האבן כבדה, וכן כולם, ולזה נקרא לאותה הה"א צס המחלטה.

ולפעמים תצא הה"א על המוחלט כצד, להצדילו משאר אישים נפרדים מאותו המין, כמו כן יסד המלך, שהכונה על מלך מיוחד ומוחלט כצד צמו, ולו אחד יסד מלך או היה שעורו מלך אחד יהיה מי שיהיה, ולכן מצדילו הכותב נתת משאר מלכים ע"י הה"א, להודיע על איזה מהפרטים ידמו, דהיינו הוא המוכר כצד, וזאת היא הה"א הידיעה האמתית, ואנחנו נקראה ג"כ צס המבדלת. וכל הה"א הכלוית אצל שם שהוא נושא איזה פעל המוגבל צומן העצד או העתיד, והוא א"כ או יהיה או יהיה מוחלט בהכרח, גם היא תהיה מאותו המין. ונמו כן כל הה"א הכלוית

אליו, וירח את ריח הנשר, ולא יכול עוד להתאפק, ויצא אל הקערה
צרת ונדעדה ויחבל, ויצא גם הארי אליו ללעש לאכול עמו, ויחבלו
שניהם יחדיו, עד כי אפס הנשר.

וּמִן הַיּוֹם הַהוּא וּמֵעַלָּה, לֹא מַשׁ הִכְלַז מִתּוֹךְ סוּגֵר הָאָרִי, צִלְיָה סָכַז
צִין מִדְּגָלוֹתָיו, וְצִיּוֹם עָמַד לִפְנֵי לִשְׁחָק, חֹבֵל מִלַּחֲמוֹ, וּלְקַק מַעֲיָמָיו,
וְכָל עַתָּה אֲשֶׁר יוֹשֵׁם לִפְנֵיהֶם לֵאמֹל, יָד הִכְלַז הִיָּה צוֹ דְּרָשׁוֹנָה, וּיְקַח
הַמֶּחֱבֵל תַּחַת רַגְלָיו, לְצִלְתִּי נִתֵּן לְהִאֲדִיל לֵאמֹל, וְהוּא, הַנְּקִיץ, צְרוּחוֹ הַנְּקִיץ
הַתֶּאֱפֵק וּיַעֲמֹד מִדְּחוּק, עַד אִם כָּלָה הִכְלַז וַיִּשְׁעֵה, וְאַחֵר אָכַל הָאָרִיָּה
הַנִּשְׁאָר לוֹ מִמֶּנּוּ. גַּם אִם נִדְרָם הָאָרִיָּה וַיִּשָּׁן, הִכְלַז עוֹ נֶפֶשׁ חֵינּוּ מַנִּיחָ לוֹ
לִישׁוֹן, פּוֹסֵעַ עַל דָּאָשׁ, וַיִּנְשָׁכֶהוּ צִתּוֹךְ אֲזוּר, חֹדֶץ צִלְשׁוֹנוֹ, עַד כִּי תָדַל
שִׁנְתּוֹ מַעֲיָנוֹ, וְכָל זֹאת לֹא חָדָה לְהָאָרִיָּה עָלָיו, וְלֹא נִקְטָה נֶפֶשׁוֹ מִמֶּנּוּ,
דֶּק צִאֲהֶצְתּוֹ אוֹתוֹ, נִשּׂא נֶשֶׁא לוֹ עַל כָּל פֶּשְׁעוֹ וּמַעֲשָׂתוֹ, עוֹנוֹ וּסְגֻבָּתוֹ,
וְהַתְּעַלֵּם עִמּוֹ כָּל הַיָּמִים.

אַחֲרֵי הַדְּרָמִים הָאֵלֶּה כְּמִלּוֹתָהּ לֵהֵם טָנָה תַּמִּימָה, וַיַּחֲלֶה הִכְלַז וַיָּמוּת.
יָמִים רַבִּים חָשַׁז הָאָרִיָּה צִלְזוֹ, אֲוִלִי יֶשֶׁן הוּא, וַתִּדְרָמָה נִפְלָה עָלָיו,
וַיַּעֲבֹר זֹאת, כָּל יוֹם וַיּוֹם הַנִּיעָהוּ צְרָגָלָיו אֵלֶּה וְאֵלֶּה, וְהִדְיָחוּ צְרִיחַ
אֲפִיו לְהַעֲדִיד מִשְׁנֵתוֹ, וְלִאֲשֶׁר אָרְכוֹ לוֹ הַיָּמִים, וַתּוֹחַלְתּוֹ כְּכֹזֶה, וַיִּקַּע כִּי
מֵת הִכְלַז, וַיִּפֶן מִמֶּנּוּ צְרוּחַ נִשְׁדָּה וְצִמְדָּה נֶפֶשׁ, וַיִּלֶךְ צִמְסִגְרָתוֹ פַּעֲמִים
וּשְׁלֹשׁ, הִלּוֹךְ וְשׁוֹצַ, מַשְׁתַּאֲה וּמַחֲרִישׁ, וְאַחֵר בֵּן שָׁז אֲלָיו, וַיִּשֶׁם עוֹד יַעֲיָנוּ
עָלָיו צִחְמָלָה, וַיִּשֶׂא אֶת קוֹלוֹ וַיִּנְהֹס. וַיִּתְאַבֵּל עַל אֲהוּצוֹ מֵאֹרֶךְ, וַיִּתְעַב
כָּל אֲוֹכֵל אֲשֶׁר שֵׁם לִפְנֵי אֲדוֹנָיו, גַּם כִּי עָשָׂה מַעֲשִׂימִים אֲשֶׁר אֵלֶּה וַיִּצֵּא אֲלָיו,
לֹא פָנָה אֶל הָאֱדוֹן, וְלֹא שָׁעָה אֶל הַמַּעֲשִׂימִים, וְלֹא נִוַּעַם מֵהֶם מֵאוֹמָה,
וַיַּחֲתוֹר הָאֱדוֹן לְהוֹלִיץ הִכְלַז הַמֵּת מִמִּסְגְּרָתוֹ, וְלֹא יָכֹל, כִּי הָאָרִיָּה כָלָז
עָלָיו לְשִׁמְרוֹ, וְכָל הַכּוֹגֵעַ צוֹ לֹא יִנְקָה, וַיִּדֹּא הָאֱדוֹן כִּי לֹא יוֹכֵל לוֹ, וַיִּקַּח
כָּלִז חַי אֶחָד, וַיַּעֲמִידֶהוּ לִפְנָיו, (כִּי אֶתֶר צִלְזוֹ, זֶה יִנְחַמְתּוֹ וַיִּגְהֶה מִמֶּנּוּ,
מַזּוֹרוֹ), וְכִרְאוֹת הָאָרִיָּה הִכְלַז הַשֵּׁנִי, קָם צִחְמָתוֹ וַיִּפּוֹל עָלָיו וַיִּשְׁסַעְהוּ,
וַיִּפֶן הַצִּתִּים לִאֲרֹצֵה דוּחֹתָיו, כִּי נַעֲלָז מֵאֹרֶךְ עַל צִחִירוֹ אֲשֶׁר רָצָה נֶפֶשׁוֹ
צוֹ, וַיִּמְאֵן לְהַתְנַחֵם דֶּק מִתְדַפֵּק תַּמִּיד עַל דּוֹדוֹ, וַיִּגְהֶר פַּעֲמִים רַבּוֹת עָלָיו
פִּיו עַל פִּיו וַעֲיָנוֹ עַל עֵינָיו, וַיִּקַּחֶהוּ צִין זְלוּעוֹתָיו וַיַּחֲצִקֶהוּ וַיִּנְהֹס עָלָיו,
כְּהַמֵּד הָאֵץ עַל צִנּוֹ יַחֲדוֹ, וְכֹאִים עַל אֶשֶׁת נַעֲדוֹרִי, כִּכָּה עָשָׂה הָאָרִיָּה מְדִי
יוֹם צִיּוּמוֹ, וּמִקֵּץ חֲמֵשֶׁה יָמִים וַיִּשְׁכַּם אֲדוֹנָיו צִבּוֹקָר, וַיִּמְלֵא הָאָרִיָּה מֵת שׁוֹכֵז
אֲדָה וְדָאָשׁוֹ עַל רֹאשׁ הִכְלַז יָדִירוֹ.

**נִבְלָה! לֶךְ אֶל הָאָרִי מֶלֶךְ הַחַיּוֹת
וְלִמְזוֹר מִדְּרָכָיו, אָדָם לְחַיּוֹת.**

אַהֲרֹן הַאֵלֶּלֶּע בְּהַרְפָּא כוהנ"ר וַיִּזְלַף ז"ל.

מה כונת הפועל, כמו שהוסיף מדעתו. הנה צמח יצול זה משאלת התכלית? ולכאורה נראה שהכוונה היא התכלית אשר אליה יכון הפועל? גם לא יתכן לאמור ששאל יתרו לצנותיו צמח שאמר מדוע מהדתך לצוא היום, מה כונתך צהצויה המהירית, מאותו הטעם עלמו שזכר שלא יתכן שאלתו לאיזה תכלית שוצתן מהרה? גם נראה איזה כתוצים סותרים זה הכלל שהביח. ואחר צינותי צספרים וצנונת אלה המלות אשר העציעו מניחי הלשון על אדני ההגיון, ראה זה מאלתי שלדקו דצדיו צצחינה הכללית, אך שהם לריכיש הרחצת צאור קאת פעם להוסיף עליהם ופעם לגרוע מהם, ועתה הנה צאתי אחריו למלות את דצדיו, ולצאר הענינים האלה על צורין, כפי אשר תשיג ידי.

כאשר נחקור אחרי ענין הסצות כמותם ואיכותם, נעמוד על שלשה דרכים אשר צהם יסצצ דצד מה הוית המסוצצ ממנו.

(א) הסבה הפועלת (דיא ווירקענדע אורזאכע), והוא כל מה שהעציע ה' ציצוריו, הן צעלי חיים הן צלתי חיים, להוציא ולהמשיך דצד אחר, הן מדעת הן שלא מדעת. כיוצא צזה נאמר שהחמה סצה פועלת אור היום, האש סצה פועלת הצערה, המנה סצה פועלת הצער, מטעמים סצה פועלת הנחת, התקוה סצה פועלת השמחה, הלאה סצה פועלת התורה, הצדיעה סצה פועלת הצמיחה, האצ סצה פועלת הצן. והנה כל הסצות כאלה יקדימו את המסוצצ מהם צומן, גם יש שיתהוו עמו כאחת, אצל אי אפשר שיאחד הויתן אחרי הוית המסוצצ, כמצואר צחכמת ההגיון.

(ב) הסבה הגורמת (דיא בעוועגענדע אורזאכע), והוא כל מה הממשיך דצד אחר, לא מפני שהוא מוכרח צעצעו להוציאו, כי אם ע"י לזון איזה צעל דעת הרואה צהצטרפות הזאת הראוי כפי דעתו להמלא. אם גמל ראוצן לשמעון העוצה שעשה לו, הנה העוצה הראשונה הסצה העוצה השניה לא מפאת טצעה במנחת התולדה הזאת, (אשר לא נולדה כלל אם היה ראוצן כפוי עוצה), כי אם גרמה צלצד הראון צלצד ראוצן לעשות כן. והיו תקדים תמיד את המסוצצ צומן, ולא תתהוו עמו כאחת לעולם, לפי שתצול מהסצה הפועלת צמה שצריכה אמלעי, דהיינו הדעת המשקיף עליה צהוצאת המסוצצ, (*) מה שאין כן צהאחרת, אשר היא פועלת המסוצצ גרידא צלי אמלעי.

(ג) הסבה

(*) להיות ההצקפה הזאת פעולה הנפלת תחת הזמן. ולריכש א"כ זמן מה צין ההסות המסצצ להסדות המסוצצ.

הנלית אלל השם המתואר אח"כ או צסס תואר גרידא כמו העיר הגדולה
או צמאמר שלם ע"י חצור מלת אשר כמו הארץ אשר עברנו בה.
ומעתה תצין ידיעה צדורה, למה לא תצוא בה"א הזאת לפני שם
פרטי, כי הוא צעלמו מחליט ומצדיל כצד העלם הפרטי אשר
יכונה צו, גם אשר לא תצא לפני השם הנסמך, להיות מוצדל כצד ע"י
הסמוך. ודין הבנוי כדין סמוך.

ומאשר דצדנו לעיל תדאם שלדעתנו יהי' יסוד שניהם, המחלטת עם
המצדלת, צתיצות הוא והיא, שהנחתן על פרטי מוחלט
גרידא (ד"ל שלא תתערצ צהס עוד יחס אחד, כמו אני ואתה, שהנחתן
ג"כ על פרטי מוחלט, אלל כצד תתערצ צהס יחס המדצד או השומע),
ויהי' טעם האחד הוא (המכונה צסס) אדם מדצד, וטעם השני הוא
(הנפרט) מולך לזה, וכן כלס, ויש לתת טעם אחד צזה, אשר אין כאן
עוד מקומו לצאדו, ואולי יצוא אי"ה צמקום אחד.

וכדי להעמידך על אמתת ההפס שצין המחלטת והמצדלת, דאם נא
ושפוט: אם אומר אל תקרצ הלום, כי השור נוגח, או אם אומר
האדי טורף, הכלצ מוסך, השור נוגח וגו', הלא יהיה הדאשון צטעס
הה"א המצדלת, והשני צטעס המחלטת, והמשכיל יקיש מזה על השאר.

מאמר ג'

מדוע, למה, על-מה

כבר העיר ידידי ר' איצק אייכל המגיה פרקי דבי אליהו, צהקונטרס
האחרון אשר הוסיף עליהם וחדש צו דצרי' טוויס, (*) על ההצדל
צין מלות מדוע ולמה, אשר יתדמו צזה שענין שניהם שאלת הסבה,
וישתנו כפי שנוי הסצות, ויהי' שאלת למה על הסבה התכליו. ית, ושאלת
מדוע על הסבה הגורמת, והציא שם דאיה לצדריו מצין הכתוצי' צכתצי,
הקודש. אמנם הניה עוד מקום להתגדר צזה הענין: (א) צמה שלא זכר
מלת על-מה שהוא ג"כ לשאלת הסצה, (צ) צהתרת איזה ספקות אשר
יש עוד לעורר על דצדרי. כי אולי יקשה למעיין צהס, אם יהי' טעם
מדוע מה דעת, כמו שהציא ע"פ המחצד, מה ענין זה למדוע לא יצער
הסצה? הכי דאוי לאמור מה דענת הסניה שלא יצער? ואם יהי' הטעם
מה

(*) ספר פרקי ר' אליהו עם הוספת צאור והעתקות המלות ללשון אשכנז, הוצא
לצית הדפוס לתועלת התלמידים, צדלין דפוס חנוך נערים התקמ"ח.

וועסוועגען, וואָריבער; למה, שאלת הסבה התכליתית (וואָס, וואָס). • ועד סבהם צדטיהם יש עוד להעיר, שהשאלה הזאת תהי' לפעמים שאלה גרידא, לתקן חסרון ידיעת הסבה כלל, ולפעמים תלמד עמה התעיה, דהיינו אם נודע להשאל כלל סבה אחת אשר מן הראוי שתסבב הפוך התולדה שנתהוה, כמו שנראה מתוך חיצה כתוצים הבאים • **בדו"ע**, אמרו שהם נכנס מן מה דו"ע, כמו מורה מן מה זה, ומשקל דו"ע חסרון היו"ד כמשקל השלם ידו"ע, כי כן מלינו בול שעינינו כמו יבול, ואף שזאת לא ידעתי לכון טעם ההכנה הזאת על כוון, מ"מ הדעת נותנת מהמקומות שחללנו המלה הזאת צדפרי הקודש שעיניה הסבה הפועלת • לכן תרגום הארמי יתרגם המלה הזאת צד"מ מה דין, והוא תרגום מה זה, אל מלינו שניהם צדפרי, וההפך דצ ציניהם: כי מה זה שאלה על איכות הדבר, כמו מה זה בידך (שמות ד' כ'), והדומה, ולפעמים צדדו"ע התמיה, כמו (צדפרי כ"ו כ') מה זה מהרת למצוא (וואָס איז דאָ? האטט דאָ זאָ געשווינדע וואָס געפונדען?), וכן (שופטים י"ח כ"ד) ומה זה תאמרו אלי מה לך (וואָס איז דאָ אונז, דאָס איז איהר איך פראגט, וואָס פעהלט דיר?), או (מ"ח כ"ח ה') מה זה רוחך סרה ואיך אוכל לחם (וואָס איז דאָ? דאָ בויט יא אוטהאלט אונד איסמעסט ניכט), או (מ"ח ח' ה') מה זה שבתם (וואָס איז דאָ? איז קאמאט טאָן ווידער?), וכל כיוצא בזה • אמנם מדוע שאלה על הסבה, שתלמד לפעמים ג"כ עם התמיה, כמו שזכרנו לעיל • כיוצא בזה:

מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי (צדפרי כ"ו כ'), לא שאל לא על תכלית ציאתם ולא על גרם ציאתם, כי אם יהיו מה שיבוי, צכל אופן היתה השגחה ראויה לעמוד אתכם מצוא, ומה פעל א"כ את הצואה? מדוע פניכם דעים היום (שם מ' ז'), גם צזה לא שייך שאלת התכלית, כי הוא טבע מוכרח צאד שידעו פניו נשקרה לו דבר דע, ולא שאל כי אם על הסבה הפועלת זאת •

מדוע עשיתם את הדבר הזה ויתחיינו את הילדים (שמות ח' י"ח) מה פעל את העשיה הזאת צהיות מצותי סבה מנחת אתכם להמיתם • והן ענו צעדמה שהי' שם סבה מנחת המניעה הזאת, כי חיות הנפ וצטרם צצוא אליהן המילדת וילדו, אף כי שזאת ידאת אלהים ביתה קסבה הגורמת צלונן •

מדוע מהרתם בוא היום (שם צ' י"ח), איזה סבה פעלה מהיות ציאתם צהיות הדועים סבה מנחת אתכם להשהות זמן דצ •

(ג) הסבה התכליתית (ד"א ענדאורזאָע, דער ענדלונעק), והוא כל המסוצצ מאיזה סבה פועלת, אשר לא נתהוה כי אם צעצור התולדה הזאת הקדומה לה צמחשצת איזה צר דעת. כיוצא בזה הפרי סבה תכליתית לעץ ואיכותו העלמותית, הלמיחה סבה תכליתית לזריעה, הכלי סבה תכליתית למלאכת החורש, קיום הגוף סבה תכליתית להאכליה, וכל כיוצא בזה. (*) או שתמשך התולדה זמן מה לאחר הסבה באותן שזכרנו, או שיתהוו כאחת, כחמימות הצערה המוכנת לחמם וכאור הנר הנדלק להאיר, אזל לא תקדם לעולם צפועל, כי אם צמחשצת לצד, וזה תמיקי.

מזרה נראה שכל סבה תכליתית היא צאמת סבה גורמת, צמה שהיתה תחלה צמחשצת וגרמה הפעולה, אף אם יש שם סבה גורמת אחרת, שתי' אז הסבה הגורמת הרחוקה, והסבה התכליתית היא הסבה הגורמת הקרובה. אזל לא כל סבה גורמת ג"כ סבה תכליתית, ד"מ הדע הצא עקצ החטא סבתו התכליתית הוא העונש, וסבתו הגורמת הוא החטא. מ"מ צצחינה האצתית החטא גרם כונת העונש, וזאת גרמה הדע, אזל על החטא לא יתכן לאמור שהוא התכלית מכל וכל. (**)

וכן כל סבה גורמת היא סבה פועלת, אלא שתפעול ע"י אמצעי הוא הדלון, מ"מ תהי' פועלת צהדלון גדיקא, אזל הסבה הפועלת גדיקא צמסוצצ ע"י טצעה המזדחת וכחותיה הנעועים צה, אין להקרא סבה גורמת מכל וכל, לפי שאינה פועלת צהדלון. (***)

מעתה נשוב להתצוקן על המלות מדוע, על מה, למה, אשר צזה יתדמו שענין כלם תורה על שאלת הסבה, וצזה יכנו יחד צהמלה האשכמית (ווארוק), והצדלס כמו סנצאר: מדוע, שאלת סבה הפועלת (וואָהער, וויא זי); על מה, שאלת הסבה הגורמת וועטוויי.

(*) אזל אם ראוון הולך צדך לעשות מלחכתו ומלא חצידם, הנה המליחה המסוצצת לא תהיה סבה תכליתית להליכה, אשר לא נתהוה כלל צעצורה. גם לא נקרא הצן תכלית האצ, צהיות צזה לא נצרא צעצור דוקא, כי אם גם לעוצתו.

(**) וצזה דקור, דצרי המגיה שהצדל צין כונה לתכלית. כי אם גם כל תכלית היא כונה, אין כל כונה תכלית. כגון אם ייטיצ חיס לצן צעצור האצ, הנה הצן תכלית הסעצה היא הכונה הקרובה, אזל הכונה הרחוקה הוא האצ הגורם אותה. האשונה האחר צמעשה, ותכונה צל"א (אב-זיבט). והאניה תוקדם צפועל, ותכונה צל"א (ריקזיבט).

(***) וזה שהצדל העלמי צין פעולה צחירית לפעולה מוכרחת, צהיות תולדה מה תחלה צמחשצת וגרמת אותה הפעולה אשר תסצצ אותה צמעשה, הנה היא פעולה בחירית, ואם לא אינה כי אם פעולה מוכרחת.

הפועלת אצדק הארץ, הוא החרצ והרעצ והקצר, גם לא על התכלית שהוא להעניט יושביה, כי אם על הסבה הגורמת זאת, וכמו שאמר על עיזבם את חורתי.

על מזה נאין רשע אלהים (הכלים י'), אם אומר מדוע נאץ, יהי' התשובה לפי שעשה הרע צעיקיו, ואם אמר למה נאץ, יהי' התשובה למלאת תאוותיו, אמנם אמר מה גורם שנאץ רשע את אלהים ולא יירא, על כי אמר בלבו לא תדרוש, (וכן דברים כ"ט כ"ג, מ"א ט' ח', ירמיה י"ו י' וכ"ז ח', מלאכי ז' י"ד, חירז י' ז' וי"ב י"ד, חסתר ד' ה' *).

ויש שתורה על הסבה הגורמת היותו קדוזה היא הסבה התכליתית, כמו שזכרנו לעיל. מזה הטעם:

על מזה הכית את אהונך (צמדד כ"ז ז'), אין הכוונה על הסבה הגורמת ההנאה היא הנטיה מן הדרך, אצל אמר לאיזה תכלית עשית זאת, אם להטותה אל הדרך, את זה לא תוכל עשה, כי אנוני הוא ילאתי לשטן.

על מזה תכו עוד תוסיפו סרה (ישעים ח' ה'), כלומר למה תענשו, כי תכלית העונש להשיב משוצת החוטא, ואתם תוסיפו עוד סרה על חטאתיכם (**).

לְמָה (או צסגול המ"ס), מורכב מן יחס הלמד ועלת מה, וצא לפעמים צלי דגש דקין דצר שלא נודע עדיין, ולפעמים צדגש הידיעה, כמו צמלות בְּמָה כחך גדול (סופטי' ט"ו'), בְּמָה ימי שני חויך (צראשית מ"ז ח'). ונאמר צכל אלה הטעם, כי השאלל רוצה לדעת הַמָּה (***) . וטעם יחס הלמד ידוע היותו הגזול שאליו וצו ככלל התכליתי ויש שטעמו כמו על, כאשר

(*) אמנם על מזה זה אתה מבקש דנחמיה (ז' ד') חינו מן המנין, כי שם טעמו על הדבר המצוקס, כמו ולבקש מלפניו על עמה (חסתר ד' ח'). (**). אם לא נאמר שטעם על מזה שם על איזה מקום צצטרךס כדעת קלת המפרשים.

(***) והוא להיות שצמחמר השאלה יצאו כל חותן המושגים אשר הם צמחמר התשובה, רק אחד מהם נעדר, הוא הצלתי נודע, והוא הנגזר צמח ממלות השאלה. דמיון זה: מי אכל את הלחם? ראובן אכל את הלחם; איך הולך את עמו? הולך את עמו קובצמיות; מתי יהיה האות הזה? מחר יהי' האות הזה. הנה צמחל הראשון לא ישתנה כי אם מלת הנושא. צצני מלת האכילת, וצצלישי מלת הכותי לצד, וכן כל כיוצא בזה. וכמהו נאמר ג"כ צצמזה כוחו גדול? צצשענורות כוחו גדול? להסמר צצתי חליך? להדבר הזה צצתי חליך, צאוסן שחט נליג לצד השם הנשאל עליו צמקס מלת השאלה מה יהיה מאמר התשובה שלם, ויש לעיין בזה.

מדוע לא יבער הסנה (סס ג' ג'), איזה סנה פועלת מניעת
התולדה המוכרחת צמצת האש, (וכן שופטים ה' כ"ח, ירמיה ח' ה' וכו',
נחמיה ז' ז', סס י"ג י"ח וכו'). לכל אלה הדבור אינו לא תכלית ולא
צגס הדבר, אלו שהם ידועים כבר, אלו שאינם שייכים כלל לשאול עליהם,
כי אם צמצת הפועלת גדיף לצד *

ויש שתורה המלה הזאת על הסבה הגורמת, צנחית היות היא ג"כ
פועלת, כמו שזכרנו לעיל, מזה הטעם:
מדוע נתת לי נחלה גורל אחד ואני עם רב (יהושע י"ז י"ד),
שם הי' לגרום שאקבל צ' גורלות *

מדוע משרי לא נצפנו עתים (איוב כ"ד ח'), כלומר מה יגרום
צדעתנו אמונת המשפט הזה, והנה ידועו לא הווימיו, כלומר המכירים
אותו לא חזו לו ימים וזמן, כי הוא יתצרך אינו תחת הזמן, ולכן (כפי
מחשבתו המילל סס) אינו יודע ג"כ ומשגיח בכל הדברים הנפלים תחת
הזמן (*). (וכן סס י"ח ג', סס כ"ח ה' וז', ס"ח כ' ז', ס"ז י"ח י"ד, סס
י"ט מ"ד, מ"ח ח', ו', יסעיה נ' ז', ירמיה י"ז ח', יחזקאל י"ח י"ט), בכל אלה
הענין תולה צהרון, והשאלה על הסבה הפועלת זו וגורמת הדבר *

ויש שתורה על הסבה התכליתית, צנחית היות היא ג"כ גורמת,
וא"כ פועלת צהרון, כמו שזכרנו לעיל, מזה הטעם:

מדוע אתה יושב לברך (שמות י"ח י"ד), כלומר יהי' הדבר אשר
אתה עושה לעם מה שיהי' איזה תכלית גורם שאתה יושב לצדק ואין איש
אתך, אשר המסוצו מזה שכל העם צריך לעמוד מצדק עד ערב, וצסוף
תלא, ויאחד כל תכלית שאתה מכון אליו *

מדוע קדמוני ברכים (איוב ג' י"ז), לאיזה תכלית קדמוני צרכים *
והכפל לעד למה לא מרחם אמות * מדוע דיבות אליו (סס ל"ג י"ג),
לאיזה תכלית יהי' זה והוא לא יענך, כי כל דבריו לא יענה * (וכן
ס"ז י"ט מ"ז, ירמיה ח' י"ט), בכל כיוצא בזה הכונה על התכלית הפועלת
צרון וגורמת המעשה *

על-מה (או צקמן המ"ס), כמו הבנין אשר הוקס על היסוד המונח
מקדם לא ימשך לעמוד עליו מפאת הטבע המוכרח, כי אם
ע"י אמצעי, הוא לזון הכונה, כן הסבה הגורמת לא תמשיך את המסוצו
ממנה ע"י הנדח הטבע, כי אם ע"י אמצעי, הוא לזון החושב המלך
אותם צדעתו, מזה:

על מה אברהם הארץ (ירמיה ע' י"ח), אין הכונה על הסבה
הפועלת

למה תעשה כה לעבדיך (שמות ה' ט"ו). מה גרם לנו זאת הנה
עבדיך מוכים כחנקאים ואין הסדרון תלוי צנו, כי אם צנה שלא נתן
מצן לעבדיך.

ולמה זה חרה לך על הרבר הזה (ט"ז י"ט מ"ג), כלומר מה גרם
לך הסדרון על שהקדמנו להעביר את המלך הירדן, האכול אכלנו מן המלך
אם נשאל נשא לנו. ועצם כפילת היחס על מה חרה לך על הדבר הזה,
זהו שאלת עשתי הסצות שזכרו היתה גורמת שתגרום הקדימה הזאת
את חרונו. אבל אחרי שאינם צאונת, לא היתה הקדימה הזאת ראוי'
לגרום חרון כלל.

י - ב - ל

משלי מוסר

העכבר ובנו.

העכבר ילד צן, ויקרא את שמו פלטי, לאמור מי יתן ותפלט מן
החתול בני: ויהי ציוס הגמלו, יום החלותו ללאת ולצוא לעשות
בס הוא לצית אציו: ויקראו אציו ויאמר אליו, שמע בני אתה עוצר היום
את בצול ציתנו לתת מחיה לכפינו: השמר לך מאד פן תנקש צמחמדות
אשר עמנו לנו צריו, כי רצים דוקפינו, והחתול עולה על כלס: הדחק
תדחק את פעמך ממנו מאד מאד, ואל תעמוד בכל אשר יציג כף רגלך,
כי עזמות הוא פודק ואין מליל: צלאתו דאח כי דעה נגד פניך, ציתך המלט
אל תאחד: ויען הנער אותו ויאמר, אל תדאג לי אציו: הכי סכל אני
לראות צדע אשר ימלאני, לא כי ערום אעדים ואל יקדאני מאסון, ויאל:
ויהי הוא אך יולא ילא מאת פני אציו, וידא את הסוס עומד לכגרו:
ויחדד חדרה גדולה על המדאח ההוא, וימהר וישצ לציתו: ויעק לקרלת
אציו לאמור, דאיתיהו אציו דאיתיהו, האויז הגדול והנור: הנה הוא עומד צחוק
על ארבע רגליו הגצוהים, וגצוה תעל בצוה דאשו עליהם מגיע השמימה:
ומתחת לראשו הוד קוצותיו תלתלים, צבוצה אפו ינערס ויעלטלס: ויאל
אס להצה מעיניו ועטן מנחיריו, וידמוס צרגליו ויך צמחמו את עפר הארץ:
את כל זה דאיתי ויפול לציו, וארוץ להמלט על נפשי: וידע אציו כי הסוס
הוא ההדיקו צבאוו, וישחק לתומו ויאמר לו: אל תירא ואל תפחד ממנו,
כי לא שאל הוא לנו מתמול שלשום, לא יזיקך זה: לך צני שוצ לרדנך, דק
מהחתול

כאשר מלינו אחרי לי אחי הוא, ואמר פרעם לפני ישראל וכן נולד
למה תשאל:

(א) על התכלית, אם שרואה הסוף לשמוע זה התכלית מהשאל,
כמו למה הרגותני להעלות אותי (ש"ח כ"ח ט"ו), הירעת למה באתי
אליך (דניאל י"ד כ'). אם שיכון לאמור שהדבר הזה יהי עלי תכלית כלל
וללא יועיל, מזה הטעם:

למה חרה לך ולמה נפלו פניך (בראשית ד' וי"ו), וכמוסיף ואומר
הלא אם תטיב שאת, חלל החרון ונפילת הפנים לא יועיל כלל, ואם לא
תטיב לפתח חטאת רוצח, ותדך נטה מטה, וכן למה זה תשאל לשמי
והוא פלאי (סופטים י"ג י"ח), ועתה מת למה זה אני צם (ש"ז י"ג כ"ג),
למה זה אתה רץ בני ולך אין בשורה מוצאת (ש"ח י"ח כ"ז), ודנים
עוד, אם שיכון לאמור שהתכלית המסוכצת יס' רע או מגונה, מזה הטעם:
למה ה' יחרה אפך בעמך (שמות ל"ז י"ח), אף שיש כאן סנה
גורמת הוא מעשה העגל, מ"ו מה יהי' התכלית מזה, למה יאמר
מצרים וגו':

למה תלכנה עמי (רות ח' י"ח), הכה כונתכם לעוזה, חלל התכלית
המסוכצת ממנו יהי' צלחת לדע לי, כי מור לי מאוד מכם וכדמזכור
צת"ל, וכן שלחני למה אמיתך (ש"ז י"ט י"ז), חדל לך למה יבדך
(ד"ה כ"ה י"ו): ודנים עוד:

(ב) על הקבה הגורמת באלו כתוב על מזה, אם שיכון לקעתם על
פי הנשאל, מזה:

למה לא הגדת לי כי אחותך היא (בראשית י"ז י"ח), כי הוא לא
ידע שידלת המות גרמה זאת:

למה ידבר אדוני כדברים האלה (ש"ח מ"ד ז'), כלומר מה גרם
שנחשצו צעיניך כגנבים, ואדרכה יש כאן סנה הראוי' שתרגום הפך
המחשבה הזאת, הן בסף וגו', אם שיכון לאמור שאין כאן סנה גורמת
כלל, מזה הטעם:

למה אירא בימוי רע (תהלים נ"ט ו'), כלומר מה יגרם לי הידעה
הזאת, הכי עון עקצי יסוצני, וכדפירש הרמז"מן שם: אם שיכון לאמור
שהסנה הגורמת הידועה אינה ראויה לגרום המסוכצת הזה צדעת המתצונן
עליהם, מזה הטעם:

למי חבבי וגו' (שמואל ח' ח'), כלומר לא היה הנעם שנעסכת לדתך
לגרום זאת, הלא אנוכי טוב לך מעשרה צנים (*).

(*) או אם לא ידע מזה הטעם, חשצ סמניעת הצנים גדוה דוע לצם, וכוונת
צתנחותו, עכ"פ הכונה על הסנה הגורמת.

ומכוחה אָצְקָהּ • ויען אָבִי' אַהֲבָה ויאמר: ידעתי גם אֲנִי ידעתי כי חלש ורפה
 צדאֲתִיךָ, אֲמַנִסְיָ! דַּדְרָנָא! אִיכְנָה אֲעֲשֶׂה לְהַצִּילְךָ עֵיד עֲדִין: הַשִּׁיבִי נְפִיד וְדוּצ
 שְׂבֹל, אִם לְפִדְמִים כּוֹגֵפּוֹת אֶתָּן לָךְ? ויאמַר הֵשֶׁה ויאמר: אָהֶה! מִה יִשְׁעִי
 בְּאַלְהֵי, לְמַה אֲהִיֶּה אִחַ לְטוֹרְפֵי טֶרֶף? ויוֹסֵף אֲלֵהִים ויאמר: הַתְּחַפּוּן צַחֲמַת
 תִּכְיִן? ויִשִּׁיז הֵשֶׁה: אֵל נֹא אֲהִיֶּה לְמַפְגִּיעַ וּלְלוֹד מַכְשׁוֹל לְכָל הַקֶּדֶצ אֲלֵי •
 ויאמר אֲלֵהִים עוֹד: הַתְּאַזֶּה צִקְרָמִים צִם תִּגְנַח? גַּם צִזָּה תִתְעַצ נְפִשִׁי,
 עֵנָה הֵשֶׁה, לְמַה אֲדַמָּה לְשׁוֹד נִגַח? ויוֹסֵף אֲלֵהִים ויאמר: אִיכְנָה תִמְלֹעַ
 אֶת נִפְשְׁךָ מִפֶּחַ יוֹקָסִים אִם לֹא תִגּוֹף גַּם אֶתָּה כְּמוֹהֶם? ויען הֵשֶׁה אֵל
 אֲלֵהִי' ויאמר: אָהֶה, אֲלֵהִים! אִם צִלְתִּי זֶה תְּשׁוּעָה אֵין, 'הִנֵּחַ לִי! כִּי
 יִדָּא אֲנוּכִי אִם תִּתֵּן לִי כַח לִכְנוּף חִים תִּצּוֹא הַתְּשׁוּקָה לִכְנוּף גַּם נִפְשִׁי נִקְיָה;
 טוֹב הוּא כִּי אֲהִיֶּה כְּבוֹעַ וּמוֹכָה וְאֶסְבֹּל מַכְאוּצוֹת וּפִלְעִי דִשְׁעַ, אֵךְ אֲנוּכִי
 אֲהִיֶּה נְקִי • ויִצְדָּךְ אֲלֵהִים אֶת הֵשֶׁה ויִחְדַּל מִהַתְּאֻמָּן •

יוֹסֵף בְּרִ"ה בְּרִ"נִי

ה נ ר ד פ .

מִדּוּעַ פְּנִיכֶם רַעִים? אַחִים אֲהוּבִים!
 שְׂאֵל הַחֲמוּר לִשְׁחַל וְנִמְרִי •

מִמַּחֲרָשֵׁי רַעָה, מוֹצִידִים אֲוֵרְכִים
 לִבְנוֹ מִר לִנּוּ, מִר!

אַהֶה! צִידִים, אִי הֵמָּה?
 הַרְחֻקִים? — הַקְּרוּבִים? —
 חִישׁ נְנוּסָה מִצָּרָה אִיוִּמָּה!

אַתָּה לֹא תִירָא וְלֹא תִפְחַד,
 הַשִּׁיבִי הֵמָּה יָחַד,
 חֲמוּר אֶתָּה, וְאֵין לַחֲמוּר אוֹיְבִים •

* * *

תּוֹסִיף חֲכָמָה תּוֹסִיף שְׂנֵאָה!
 תּוֹסִיף דַּעַת תּוֹסִיף קִנְאָה!
 אֵךְ כִּסִּיל וְכוּעַר יִשְׁכּוּ שְׂאֵן
 בַּחוּשֶׁךְ הַבְּעֻרוֹת כִּבְצַל רַעֲנָן •

י — ר

מהחטול ידא ואת מצותי שמר: ויוסף הנער ללאת, והנה השור למולו,
ויחדק עוד שנית וימהר וידן אל אציו: ויאמר אלז עתה ראיתי את איוצנו
הקסה, הנה הוא צעלקדנים, והיהכל הקרוב אליו זהם יגנח: וגם את
עיניו ראיתי אשר עצרה וזעם צתוכו, וצו יתנכר דעתו: לא ראיתי באיש
דע הזה מעור היותי על האקמה, ואדון להמלט על כפשי: וידע עוד
אציו כי חנם פחד אין דבר, ויען אותו ויאמר, גם הוא לא יזיקך צני:
לך שז לדרךך, רק את מצותי שמור וחי: ויוסף עוד ללאת, ולא שז
כפעם צפעס, ויוחד גם מן המועד אשר אמר לו אציו: ויהי כי פנה
היום והנה הוא שז אל ביתו, ויאמר לו אציו מדוע אחרת לצוא צני:
ויען העכנר הדרך ויאמר, יען אציו כי מעת ללאתי עד עתה השתעשע צנך
צעדאה איש לדיק: הלא הוא חמדת לצ ועינים, אשר הוד עורו הדר לו,
חצרנורות שחורות על לצנות: וצכל זה לא יגצה לצו, כי אם הלך ילך
לתומו, ויכוף באגמון ראשו: מה יקר לי דעותו, אלז אציו כזה לא ירע לי:
ואנכי השצע השצע צאלהים אשר צדאני, כי אין ילך מחשצות לצו רק עוצ
כל היתים: גם הנה זה פעמים אשר נחתי את לצני לצוא אליו ולקצר עמו,
אכן ידלתי לגשת אל הקדוש הזה ואני מצער: ויען אותו אציו ויאמר, סכל
תן תודה לאלהים אשר מנעך היום מצוא צדמים, כי ראית את שונאך פנים
אל פנים ותנצל כפשך: הלא זה החטול אשר אמדתי לך עצור מעליו פן
תספה: אל תציט אל מדלבו, כי חנוף יחניף צו: והדעה אשר הוא חודש
עליך טמונה צקדצו, כי שם תקע החמס את אהליו:

אך לא למראה עין ידירי תשפט!
כי היחליק אדם רשע בעיניו;
למצוא עונו מתראה בענו;
לבו מקום הרשע ופניו משפט.

י — ל

משלי מוסר

תמימות השה

ויהי היום וילעק השה אל אלהים ויאמר אלז, הושיעה אלהי! הקל את
עניי ועמלי, דאה כל היום לחוץ ילחוני חיתו ארץ ותקות שלום
ומנוחה

האחרונים יורו על חכמתם, ואם נכתבם על דרך כותבי השיר יצאו
כמו זה:

וארבעה המה קטני ארץ	והמה חכמים מחכמים •
נמלים עם לא עו	ויבינו בקיץ לחמם •
שפנים עם לא עצום	וישימו בסלע ביתם •
מלך אין לארבה	ויצא הוצץ כלו •
שממית בידים תתפש	והיא בהיכלי מלך •

ועתה לא נחשוז בהמשך, הנמלה לפי שאיננה עזה, מנכת צקין לחמה,
והשפנים לפי שאיננו עלום, ישימו צלע ציתם, מה דצקות וחצור
יש צזה, חולשת הנמלה להכנת מאכלה, וחולשת השפן לצנין ציתו, ומה
חכמתם? ג' הפסוק הרצוני אין לו פי' כלל, כי דצור דעות המפרשים.
י"א כי הוא הקוף אשר יתפוש את כל הצא לפניו צידים ולא ידעתי מה
חכמתו צהיותו צצית העלך אשר הציאורו שם לשחק צו? וי"א שהיא העש,
גם צה לא ידעתי חכמה צהיותו צצית המלך? ואתה ידידי קחה את הספר
ודאורו, גם חקור את המפרשים ותמצא כי יקשה עליך הדבר מאוד, יתר
על מה שיכולתי הגד לך — אך אם נחקור אחרי טעם הצדיות האלה ואם
נענין על שם חכמה מה הוא ומה גדורו, נמצא פי' הפסוקים על סמיתם •

ידוע כי הצחינה צצדואים והעיון על מחיותיהם וההבגותיהם, היא
דרך רחצ לצוא אל השלמות להכיר את צוראיהם יולד כלם שומרים
ומנהיגם, לאהצור וליראה אותו כל ששם • ומדי דצרי צך הזכיר אזכירך
מה ששמעת ממני צפי' מזמור ח' צם' תהלים על פסוק כי אראה שמירך
מעשי אצבעותיך כו', וכבר ידעת כי הצחינה היא עיקר למען השכל וידוע
אותו ית' • כי נקיש מן המאחר אל הקודם כי את הכל יפה עשה וכי הוא
משגיח על כל למקטון ועד גדול • והנה נראה כי אלהים צצדורו את כל על
הארץ, שם את כל הצדואים כנונים לתכליתם ויתן צם מדע מצפנים להכיר
את חסדו, ולדעת צמה יוכלו מלאותו, ומצחו צם צם כלים מוכנים,
אם לעמוד בגד שונאיהם, אם לחפור צעפר לתקן להם קני יסיתו שם אפרוחיהם
ולעצור שם מאכלם למען יעמדו על הארץ ימי קיומם הטבעי • אך חפץ
ה' בכל הצדואים, לצלתי היותם מתעללים ועומני יד, אמנם כלם באחד
ייגיעו ויתאזרו חיל לצא עד תכליתם כאשר הם, האדם להיות אדם,
הארי להיות ארי, הפיל להיות פיל, והנמלה להיות נמלה • היוצא מדצדורו
צדאותנו צדיאם שלימה מנחת את חסדו ויודעת למלאותה, ואיננה
מתעללת לצא עד תכליתה כאשר שם לה צדאיה את חקה, תפול עליה
שם חכמה, כי בגד החכמה היא, ההגדה צחקורו, והתאמנות למלאותו,

מכתבים שונים

אגרת כתבתיה לאחר מתלמידי בשמעי
עליו כי הוא מתעצל בתורה וחכמה *

יהי ה' עמך, כבודו חופף עליך ועל כל
מבקשי שלומך, יריד נעים אהוב למקום
ואהוב לבריות, כבוד מהו' * * * יהי'.

שמחתני דדנך, כי יקרת לי איש נעים. שמעתי מטוב מזנך,
ושלום אהלך, ביד ה' הטובה עליך; כמוך במוני, גם לי לא
החסיד אלהים טובתו במאז, להיות צדיק אולם. לעזור נח, ולהתהלך
צעיון וצחקירה דדנך התורה והחנמה לדגל המלאכה אשר לפני, כאות
נפשי ויחל אלה! יוסיף טוב ויגליחני צמאיוני ימלא משאלות לצדי עלי
ועל כל אכסי צדיתי, צדית עולם.

ועתה צבי, היותי היום פנוי מכל עסקי, אמרתי ארחיז אליך דדנך,
אשתעשע עמך, ואודיעך דדנך 'כתהו משך ימי פדיתך מעלי,
כי גם את לנך יעיו. ידעת כי דדנך תמיד ציטצי על הספר, לשום עין
על כל מקרה ומקרה לפדשו על דרך פשוטו תחלה, כי הפסוק הוא קודם
בטבע לדש, אף שהדש קודם לפסוק במעלה, כי יפולו מעיינותיו יסקו
סדי תרומות החנמה והמוסר, וימלאו את לב האדם הכוסף לעדע ולצינה
על כל גדותיו. ועתה עמדתי מרעיד לפדש את הפסקוקים (משלי לח"ד כ"ד),
על פשוטם, כי קשים העם. והנה אחרי העיון מלאתים נכונים דדנך פי
חכם חן.

אמר החכם:

ארבעה הם קשני ארץ, והמה חכמים מחוכמים. נמלים עם לא עז,
ויכינו בקיין לחמם. שפנים עם לא עצום, וישימו בסלע ביתם. מלך
אין לארבה, ויצא חוצץ כלו. שמומית בידים תתפש, והיא
בהיכלי מלך.

אם נניע על המקלות האלה צלי עיון, יקשו דדנך עד מאוד, אי
מה זה חכמים מחוכמים? אין זה כי אם תחזולה, וידוע לכל מזין
לשון עזרי גודל ההפרש צין חכם לצעל תחזולה. צ' היות ידוע כי ס'
משלי כתוב על דרך השיר וכד ידעת כי דדנך שירי העצריים יצאו תמיד
חלקי הדגור צערך זה לעומת זה, ואם כן החלקים הראשונים מהפסקוקים
האלה, יחד יצאו צערם וידרו על חולשת נפשתי הנאמר, והחלקים
האחרונים

יצואו שם רדפים כאשר יצואו צצתי ההמון, גם מעעמים תמלא שם, וט"כ בולם ידעו חסרונם והצינו מלא תרופתם וחכמים מחוכמים המה. ע"כ דברי החכם, והמה טבעים, ומעתה כלבה נחזור ונחקר על מה נשא את המשל הזה, כי דבריו ערצים ומתוקים לשומעיהם.

* * *

עליון צאמרו יהי, ויהי הארץ וכל אשר צה, מעש ועד ראש ילא לפניו תרונים בכל ושוורים איש איש לפי ערכו ומצו כאשר גזר עליהם חנמתו הקדומה, אז ראה כי מוצ, ויאמר נעשה אדם צלמנו, כל אשית תחת דגליו אשימיהו קלין הצריות, וראש כל. אך אותו אמלא ישר לפני כל הימים, אותו אמלא דעת ותבונה, יצחן צמעשיו יראה חצבת דוס על כל צדואי עולם, כלם יסורו למשמעתו, יעצדוהו כלם לצ אחר כי ירדה צה כדלוננו, אך אם ידוס לצצו ויתגאה ויאמר נחי ועולם ידי עשה לי את החיל הזה; יצט שמימה, ואימה השכה גדולה נופלת עליו, יכנע לצצו צראותו מעשי אצעותי שמים וכל לצאס ירח וכוכבים אשר כוננתי, אז ימס לצצו כמים, ויאמר מה אנוש כי תזכרנו? וצן אדם כי תפקדנו? מה אנכי דמה ותולעה להדים פי ולדצד גדולות? פתאום אעיר אליו דוחי, פתע תלחח עליו רוח החכמה, יצט לארץ, ויסוס לצ על הצריות יתצונן חסדי ה' אשר עשה עם כל צדיותיו, ואס קטנה היא; יצחין תולדותם, והנהגתם אז יודה לאלהיו, ויאמר אף שמאלתי את האדם הזה צלתי ראוי היות תחת פקודתך יוס יוס, עבד ותחסדהו מעט מאלהים, וכבוד והדר תעטדהו! תמשילנהו צכל מעשי ידך, כל שמה תחת דגליו — אז יודה לה' חסדו, ישא את קולו לאמר, ה' אדונינו מה אדיר שמך צכל הארץ!

ראד נא ידידי, כי זה כל האדם, חפץ ה' אשר ילח ציד כל, האדם ידע כי הוא אדם, וישתדל להכיר את חסדונותיו, אם נגר אלהיו,

ואם נגר האדם, ויתאמץ צכל ללנו למלאותם, לצא עך תכלית צריאתו כפי רצונו הקדוש ית', וזאת תורת האדם.

ועל זה העיר החכם צאמרו, ארצעה המה קטני ארץ, ר"ל חולשי הצדיות, ולולי חנמתם, הברת עלמם, השתדלותם וחדלותם כצד נאצדו מן

הארץ. ועתה אתה צן אדם עליך נשאתי את המשל הזה, קוס נא עתה איש דיצי, אם יש מענה צפיד; ואס אין, הקשיצה אלי ודוצ ימים יציעו אליך חכמה. הגד נא מדוע תצלה ימיך צהצל וריק, ולא תפנה אל תכליתך להכיר חסדונך, ולהעיץ? אם קלרו ידך השיג ואת כי חלוש טבעי אתה, שים עיניך על הנמלה עם לא עז, טבעה חלושה למאוד, ולולי השתדלותה להכין את צדכה טרם יצואו ימי הקוד, עת אשר לא תוכל צאת

והזריזות לעשותה עד זא אל תכליתה, במאמר החכם אמרתי לחנניה והיא רחוקה ממני, ר"ל אמרתי לזא אל תכליתה אך קלרה ידיעתי מהשיגה, כי עקר החכמה היא החריצות לזא אל התכלית אשר חפץ ה' זא אליו.

אבנבם החולשה צדדואים היא אם מלך עצמם, קטנם, מעוט למס, חסדוני אצריהם, אם מלך טענם ומזגם, קור טענם, או

חמימותם, יצוותם ולחותיהם כידוע לחכמי הטעם. אמנם עכ"ל לא שגזו מהם ישע, לכלם ימלא תרופה צעיון וזהתמדה. ועתה שמע בני את

אשר אומר אליך והצן לדני החכם: ארבעה חמה קטני ארץ ר"ל חולשי ארץ, וא"כ לפי צדיאותם ומזגם חיש יכרתו מעל פני הארץ, אך החמ

חכמים מחוכמים ר"ל גדרו חיל והתאמרו לזא אל תכליתם ולהציצתרופה מול מנה, ישע מחיר חולשה, והם אלה: נמלים עם לא עו ר"ל טעם,

(כי הם עז תפול על הכח הפנימי הנתון בלז), כי ידוע שטעניהם קרה למאור, וא"כ לא תוכל נשוא קור ימות החורף, והיא צדעתה חולשתה

זאת. תבין בקיץ לחמה, למען לא תלא כל ימות החורף, ותשצ תחתיה עד יעצור הסתיו, ויגיע עת הזמיר, וא"כ היא חֲבֵמָה כי צאה עד תכלית

ידיעת חסדוניה. שפנים עם לא עצום, גם להם יש חולשה בטעם, לעמוד נגד שונאיהם, ולהם שונאים רבים, (ולזאת אמר עלום, כי העלמה

תפול בלשון עזר, על הכח צעך נח מי שנגדר), אך צהירים חסדונים זה, חקרו למאור להם מזור, עד מלאם כי עיקר בחיהם צשניהם, גדול

למאור עד כי יוכלו לכרות צם אצן, וישימו בסלע ביתם להשמד משונאיהם לבלתי ישמרו מעל פני הארץ, וזה תכליתם. מלך אין לארבה. חכמי

הטעם הודיעו לנו כי לכל מין חמימי הצדואים יש להם מלך ומנהיג חמימם, אחריו ילכו, והוא יורה דגם, והוא ידוע, כאשר נראה צחיות צאנים

ההולכים אלי טרף, גם צשרנים יסעו עדת דצורים אחרי דצורה אחת ההולכת לפניהם. אך הארצה אין לו מלך, וזה חסדון לו למאור. אמנם

למלאות חסדון זה, צלאתו מולך ר"ל לכרות את עשצ הסדה ילא כלו בלאחד, צהתחצרות וריעות ילא ויצא, וגם זה חכמה. שממית בידים תחפש.

אם זא החכם להורות פה חולשת השממית, לא ידענו לפי כל המפרשים מה חולשתה? אך אם נפרש שממית, עש, או עכציש, ופעל תִּתְּפֹשׁ

הוא נכח זכר מצנין פקד לשרש תִּתְּפֹשׁ, פירושו כך שממית היא חלשה למאור וצידים תוכל לתפשה (דיא טפינוע קודער דיא אקטטע קאנוסט

דוא מיט דער האנד ערהאטען). והיא בהיכלי מלך, זה חכמתה. כי צחדרי ההמון לא תנוח, להיות אנשי הצית תמיד צחדריהם ידפו אותה

משם, או ימיתוה, לכן תשים פעמיה ללכת צהיכלי מלך, מקום אשר לא יצאו

משלי מוסר

האשה והתנין

על שפת היאר תחת אחד השיחים ,
אשה יושבת ללקט פרחי צמחים ,
וילד קטן בן שעשועים על שכמה ,
ויעל תנין גדול ויגזול הילד מעמתי .

הילד איננו , האשה כמר צורחת ,
ואני אנה אלך , אנה אנכי בורחת ?
אם התשוקה לדם בקרבך תסער ,
קום אכזרי ! הנני ! קח נפשי תחת הנערי .

התנין

לא כן ! גם דמו גם דמך תצילי ,
אם החרש תחרישי לשמוע בקולי .
הן לדבר אמת מעודי תשוקתי ,
ולשון שקר עד למאוד שנאתי ,
לכן אם דבר אמת עתה תגירי ,
האמיני כי ! את נפש בנך תפדי .

האשה

אויה לי ! עתה ידעתי רוע לכבך ,
אך שלום בפוך , ומרמה בקרבך .
איך אמת תחפץ מני , ושקר גורלי ?
חלא ידעת , זרון ! כי דרך נשים לי ? —

התנין

פותח ! היליכי הילד , חלא אמת רבת ! —

אהרן האללוי

לא השאירה שם ושאריה בחרן, אך התאמנה לאסוף בקיץ את לחמה, וא"כ חרינתה וחמתה מלאו את אשר החסירה בעצם.

ואם תשיבי אתה צן חלך, לאמור, עלמו ממני ערדות הזמן, נעימות תצל, שיר, מחול ויין, חזקו ממני, לא יתנוני השָׁׁׁ דוחי אל מקום החכמה. דע כי גם השפנים עם לא עלום, שונאיהם עלמו מהם, ולא יוכלו להלחם את שונאיהם מענכה מול מענכה לחולש טבעם, גם צמקוס פרוץ, לא ישצו צטח. אמנם המה חכמים מחוכמים, וישימו צסלע צתיהם, מקום לא יצא שם דודך, שם ישבצו צטח ואין מחריד. — אך אם תגזיר חיל ילך אשה! לאמור אפסו המסגרות מצא חדרי החכמה, מי חכמי כי אלך לצדי ואין איש אתי להוליכני אל דרך האמת? — דנו! קניד ימים! כי מלך אין לארצה, אין לו מנהיג ואין לו מנהל, ועם כל זה, תעשינה ידיו תושיה, כי למלאות חסרון מלכו ומנהיגו, השכיל לדצוק צעדתו ללכת יחד צעדת ידידים יחדיו לא יפרדו, לכן ילכו ולא ייגעו — גם אתה אישריצי! עשה כך הדצק צעדת משכילים, צחצרת כצונים, כמוך כמוהם התאזרו חיל לצוא עד תכליתכם. אך גם צזה אל תפנה ימין ומאל, הדצק צמינך כאשר יעשה הארצה, ואל תהי' עניו הדצה לשמוע אל כל אדם, אמנם השמר מפני איש מדמה, ידצר צשפת חלקות צשפתיו ינצדך ולצו רחק ממך.

אמנם תוסף דצר אתה איש מדון לאמור, מה יועילני צמעצרות לעצור על נהדי החכמה ופלגי הצצונה צראותי קולר ידי, קולר המשיג ואורך המושג, הלא לריק אייגע כי לא אצוא עד תכליתו? קחה מוסר מהשממית אשר היא צרי' ספלה, אשר צידים תתפסה ותמיתה, והיא לגדל חרינותה להיות שמורה מכל נזק התאמנה לצא עד היכלי המלך, לכן אל יעלה על דעתך לאמור, קצרה ידי, או חלשה טבעי, חסד המנהיג, או גדלה מלאכתו, כי לא מעצד לים היא ולא צשמים היא אך צחרינות תקנה הכל. ע"כ דצרי החכם.

ועתה דוד נעים! קרא את אשר שמתי צפיק, צמסרתים שאל את נפשך לאמור, אולי גם צי עול כמותו, אולי גם חכמי עללתי מעשות בדת? והיה אם תמצא אף שמץ מנהו צך, קחה דצרי על לצך, וזכור כי אתה האדם, אשר באמר עליך ותחסרהו נועט מאלהים, והטיצ לצך, אז תמצא חן ושכל טוב צעיני אלהים ואדם, יחנך אלהים דעת ותצונה להצין ולהשכיל עמקי סודותיו, ויראך מתורתו ופללות, יהי נועמו עליך. יכונו כל מעשי ידך, תראה חיים עם האשה אשר אהבת. באות נפשך ונפש ידיך.

א י צ ק א ייכל

וְאִם גַּם עוֹד בּוֹאֵת לֹא בָּא יְדִיד קוֹרָא בְּסוּד עֵתִי
עַד שְׁנֵית שְׁמִי אֲרֻמוֹ בְּדַבְרֵי שִׁיר מְלִיצָתִי
חֲקוֹר וְדְרוֹשׁ בְּרֹאשׁ זְמָרִי וְשֵׁם תִּמְצָא תַּחֲלָתִי;
וְתַכְלִית נֶאֱמָן תְּשִׁים לְסוֹף וְקֵץ דְּחִידָתִי *

ח פ ש י

לפתרון החידה *

חִידָתְךָ שְׁמַעְתִּי וְגַם מָצָאתִי
רֹאשׁ זְמָרִי אָחוֹז בְּסוֹף נֶאֱמָן
אֶפֶס לְהַגִּיד אוֹתָהּ הֵלֹא יֵרָאֵתִי
אוֹלֵי אֲמוֹתַת הַזְּמָן בְּזְמָן * —

א — ה —

+++++

מִדְרָכֵי הַלְשׁוֹן וְהַמְלִיצָה •

מכתב שמע שלמוז *

מִן צַעִיר הַצִּעִירִים, לַחֲדוּרִים צַחֲדוּרִים,
סִגְנִים וְחֹרִים, נְגִידִים וּבְצִירִים,
חֲכָמִים וּסּוֹפְרִים, מְלִילִים וּמְשׁוֹרְרִים,
דּוֹרְשֵׁי לָשׁוֹן עֲצֻרִים, שְׁלֹם וּכְלֵל עֲצֻרִים *

צַעִיר אֲנִי לְיוֹמִים וְאַתָּה יְשִׁישִׁים, צִישִׁישִׁים חֲכָמָה וְאוֹרֵךְ יָמִים תִּצְוֶנָה,
תִּצְוֶנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ וּמוֹסְדוֹת הַמִּדְעָה יִרְבּוּן, יִרְבּוּן יִרְעוֹת הַמִּצְוָה
מִקּוֹל הַקּוֹרָא צִהָרִים, הָרִים צִחָ קוֹלוֹ יִרְעֵה אֵף יִלְדִּים, יִלְדִּים אִיִּם סוֹפֵר
אִיִּם שׁוֹקֵל, שׁוֹקֵל עַל כִּפֵּי הַתִּצְוָה הֵיטֵר הַמִּצְוֹת צִדָּק, צִדָּק כָּל אֲמָרִי
פִּי וְאֵין עוֹנֶה אֲמָרִי *

אֲמָרִי הַאֲזִינָה חוֹקֵר תַּעֲלוּמָה, אֲנִי אֲשִׁיזֵךְ מִלִּין וְאַתָּה רַעִיךְ אֲשִׁקֵּעַ צִנְעִימָה,
אֲסִיר מִלִּצֵּךְ כַּעַם וְחִימָה, וְאִפֹּת רִזּוֹן זְעוּמָה, אֲבִירָה כּוֹזֵלִי מִזְמָה,
מִסּוֹךְ צִמִּי מִדְעָה וְחֲכָמָה, וְאֲנִי לִהְיוֹת שְׁלֵהֲצָה הַמִּשְׁטָמָה, אֲשִׁקֵּיעָה רַעַם
שָׁרִים, מִצְוָה וְנוֹהֲמָה, וְאֲקוּם סַעֲדָה לְקִמְמָה,

הַשּׁוֹנֶה

ה מ א ס ך

לחדש טבת תקמ"ח

חירה אחת קטנה, נצגה לעין
נערי בני ישראל להגיד פתרונה

שְׁחָקִים לֹא יְכִילוּנִי וְהָאָרֶץ מְקוֹם שְׁבֹתִי.
וּבֵית שָׁרִים אֲנִי שׁוֹכֵן וּבְבֵית רָשִׁים מְעוֹנָתִי.
קָצְרָה יָד יְדִיעַת אִישׁ לְהַשִּׁיג אֶת אֲמַתִּי.
וְכַח אֵין בְּעֵין אָדָם לְהַבִּיט אֶל־תְּמוֹנָתִי.
בָּעֵת לְדָתִי זְמַן מוֹתִי וְגַם בּוֹ סוּר תְּחִיִּיתִי.
אֲנִי עֹבֵד לְאִישׁ חָכָם וּפְתִי יַעֲבֹד אוֹתִי.

אֲנָשִׁים נִלְאוּ לְדְרוֹשׁ בְּמַהוּתִי וּבְמוֹתִי.
וְנָשִׁים שׁוֹקְטוֹת נְחוֹת בְּצוּרִי בָּא בְּסִבָּתִי.
אֲנִי אֶת אוֹהֲבִי אֶהֱב וּבְכוֹד יִנְחֵלוּ אֵתִי.
בְּיָדָם אֶפְקְדָה תְּמִיד יַחֲדָתִי וְנִשְׁמָתִי.
אֲנִי אֶת שׁוֹנְאִי אֲשַׁנָּא וְאֲשַׁבֵּעַם מִרְדָּתִי.
וְיִקְוְצוּ בְּחַיֵּיהֶם בְּחוֹסֵר כָּל בְּמִיתָתִי.

שָׁמִי אֶזְכִּיר לְכָל דּוֹרֵשׁ לְכָל חוֹרֵשׁ בְּעִגְלָתִי.
בְּסֶתֶר רוֹם זְכוֹל רֹאשִׁי וּבִימִינִי שְׂאֲרִיתִי.
יְקוּף נָא אֶת־כְּפִיפְתִי בְּגִמְרֵי דִין לְתַפְאֲרָתִי.
וְגִרְשׁ הַמְּשׁוֹלֵשׁ בּוֹ רְחוּקִים מְשִׁכּוֹנָתִי.

להצין מולא שפתם לא במקרה ולא צתדבוס, וקצת מהנחשנים חנמים
 צעניכיהם יפרשו הכתובי' בפשטות של ערמימיות ויעזרו צדקות דרשום
 ז"ל להעיר צם על ענינים נעלמים מסוד ה' ליראיו לא ידעו ולא הבינו
 אלה הצוערים צעם הלוקחים לשונם כפי המוצן מפשוטיהם, כאשר שמענו
 בן ראינו דרשי דמים המווזרים על פתחי השערים, צערים וצנפרים
 הרו ערמימיות וילקו ציאורים זדים אשר גדלום על צדני המדרשים לא
 ידעו כוונתם כל יעמדו צאמתתם ויושר זה צעניכיהם, ולו איש הולך רוחו
 דעת והשכל צדדני לחות ל"הק יאמר צאזניהם ציאור אחיתי נאות לפשטו
 של מקרא כפי כללי הדקדוק, יצוו לשכל מליו ועליו יחקרו, כאשר יאמר
 המושל הקדמוני צאזני כסיל אל תדצר כי יצו לשכל מליך, על כן מיעטו
 הדואים צאדוצות הדקדוק פשוטי הציאורים כאמרם ז"ל ראיתי בני עליה
 והמה מועטים, וכהי כלנו כעטלפים לא ראו אור צהיר הוא צשוקים,
 הנה כמו זאת הסצה, האפילה זהר לשוננו מואז ועד עתה, ועתה כמעט
 דגע היתה תחנה, כי העיר ה' את רוח משכילי בני עמנו צחורי חמד
 חדל"ע אשר מלאו ידם היום וכרתו צרית לצחות, כולא האי ואולי תחזור
 העטרה ליושנה, קנאת סופרים תרצה חנמה, ולשון עלגים תמהר
 לצד, לחות.

אולם עוד ראיתי דעה חולי ורצה היא על לשוננו אשר נתנו מגדעות
 צה, והיא העדר התוספת אשר העדרה הוא פחיתות גדול וכגדע
 צלשון, כי זה כל לשון ראשיתה יהיה מלער ואחוריתה יסבה מאל, וזה כי
 כל הימים ישימו המדצדים כוספות על הלשון פעלים וסמות חדשים מפעולות
 ותולאות וחכמות המתחדשות צכל יום וצכל עת וצכל דגע, ויום ליום
 יציע אותם וצדדים חדשים ציום שיודצר צם על שערי החכמות המתחדשות
 מיום אל יום צאפח"ענק ועלעקט"ריליעטעטואסטרוא"כאמי וזולתם מהחכמות
 הנכללים צאלשת המחלקות לימודיות טבעיות ואלהיות, וכל חדש וחוש צ
 מוכרח לקרוא סמות חדשות לכל המלאכות וכליהם המתחדשים מיום אל יום
 אשר התחדשות המלאכות וקריאת סמותם החדשות לא תשנה מפי זדענו
 וזדע זדענו נגוד כל ימי הארץ, ככתוצ וכל אשר יקרא לו האדם הוא שמו,
 יקרא דייקא צלשון עתיך כאמור, והנה כל לשונות הבגיים גדלו והלליהו
 וגם עשו פרי, ולשוננו עמדה מלדת ותהי עקרה, כי מיום לבת אצותינו
 גולה לא הושם עליה כוספות, ותקטן מאד מכל לשונות הבגיים, כי קטן
 יעקצ וכל ואין אדם דשאי לחדש צה צצר מעתה, וכהי חרפת דעצ צבגיים
 לא דעצ ללחם ולא למא למים כי אם לשמוע חדשות ונלודות משפת עמים
 דצים אשר התחדשו מקרוב צחכמות ומלאכות חדשות לא שערם אצותינו
 לקרוא להם שם פעל ומלה, ומיקרי עצחדי ספדינו חוזרים על פתחי כריצי
 עמים לשאלו מצטא ושפה צדורה לנפחם המדצרת ציום שיודצרו צם על
 שערי החכמות והמלאכות החדשות, ותהי לחרפות לנו, כמ"ד צזוי אתה
 מאד זה אדם שאין לו כתב ולשון, ומי יתן ישימו חכמי ישראל אל לצם
 להסיר החרפה הזאת מעל פניהם, יעידו ויעוררו להוסיף פעלים וסמות
 ומלות לשרת צם צקודש כפי דרכי שמושי שפתנו אחרנו, ולא נשא נגוד
 בלימת הבגיים, לשאלו שפה מהם, וצדרי אלה לא ימושו מפינו ומפי זדענו
 להגדיל לשון ולהאדירה.

(ג) **יעיר** און לשמוע כלמודים צלחות לשון המשנה ולקדוא לה שם לשון
 עצדי, מי לא ידע צכל זאת אשר דעת שפתם צדור מללו
 צמשנתם

תשובה בחולות המדע הדרון, צעיר אמריה תאמר להשיב
לשאלתי מענה ופתרון, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

(א) **הנה** מלין וקול אשמע כי צא איש עד הלום מצער עוז משמיע מעלות לשוננו העצרי ואת יקר תפארת מעלות חז"ל אשר המה היו ציקרותיה, ישאו מדברותיה הנחות עלי פיהם: תשוואות חן חן לאיש עוז זה אשר אל צמורה עוצה יצוא ועוז יצטר, חדשות הוא מגיד ונלודות לא כודעו לא שמעתן ארון מעולם, אך זאת היא כפלא צעיניו אשר בגל הצמורה הטובה לא נתן כבוד ללשוננו הקדושה ולחז"ל כי לא ספר מאומת וזה ממעלותיה הרמות והנשאות, ומעלות יודעה ומכירה כאשר ספרו לנו אצונינו לאמר זו תפארתה וזה פריה, אפס כי זה החכם דרך מוסר לו, יחשב דרכו כי לה דומיה תהלה, אך איך לא חשב אנוש יצט למדחוק, ישים תפלה לצורתו לאמר צחוקי וחלקקות דברה המצדה, אשר כן דרך איש מחליק לשון, צפיו וצפיתיו יכזר את מהללו, ולצו רחוק ממעללו, מלפנו ר"י החצר אשר מדי ספר צמחה כן נשא מעלותי על פיו יעוין כוזרי מס"ח לשני עד סופו, ואת יקר תפארת חז"ל זכר מן ס"ד לשלישי עד סופו, אשר כן עשה אדוני אבי כ"י עת צוא דברו לספר תהלת חז"ל, אז דאב שמך דבר ממעלותיהם הנכבדים ויספרם צמשי לשלישי מספר המדות, וציו"ל לראשון מספר החזיון, וצמשי לשלישי וט' לחמשי מאמרי צינה, ועת אמרת ה' היא נרפתהו לתת כבוד ללשוננו הקדושה, צהרלותו, את יקר תפארת גדולתה אז דאב לצד קצת מגדרי הפעלים המשותפים צמוצם והצלליהם זה מזה צעומק החנמה, כמו שהצל שצין ידאב וצין שאל לשונות המשמשים זה המוצן, ומה זו נסצה להיות היראה חלוקה מדיעותיה להמיר הפעול צפועל, וציאור ההצללים שצין לשונות כעס עצרה קלף וזולתם, וגדרי חנמה צינה דעת והצלליהם זה מזה, כאשר ידאב הדואב צמקומות מפוזרים מחזוריו, וצפרע צהערות אשר העיר צלך צחיצורו שפת אמת, שם נאמרו ונשנו גדלים מהותיים לקצת השרשים והצללי קצת הנדרפים זה מזה, אשר כל זה יורה על מעלות לשוננו, ועוד ידו נטויה להראות העמים והשדים את יפי תפארת לשוננו הקדושה, וצמקום תהלה, שט תהי מעלה, כי לא יאותו יקר וגדולה, אם אין עושה עלילה, וצמקום תהלה, שם תהי תהלה, וכבר אמר החכם צמאלו הנפלא, התהלה צלי זכר מעלה, היא כזה הפטרה הלוטה צמולה, או כצית האור צלי סגולה.

(צ) **יש** שם לו חוק ומשפט הסצה אשר הסיקה אצדן לשוננו עד נוטל ממנו רוצ המדבר, את השנחה אשר היא היתה צעכדנו להשכיח ממנו שפתנו אשר נחלנו מאצותינו מעולם, אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת צישראל, צימי צית שני כמעט נשכה זכרון הלשון מאצותינו לולי יחיד סגולה, כי התעצרו צגוים וילמדו לשונם, ככתבו וציניהם חלי מדבר אשדודית וגו', ציניים ההם אין איש שם על לצ ללמוד לשון עצרי ולא לכבוד היתה צתובם, ומה גם היום אין דורש ואין מצקש ללמד נחות לשון העצרי כי רוצ המוכנו צלעגי שפה ידברו, ואין איש שם על לצ להצין צונקדא מפורש ושם שכל צפשוטי הנתוצי לפי חקי נחות הדקדוק אשר אין מקדא יולא מידוי פשוטו נאמדם ז"ל, כי דוצי המוכנו יאמינו כי עקומת שפתם הוה מעשה לעצור על ד"ת שט"ות עס היות שכל רוח אין צקדסם להצין

כוח המקרא נשום מקום להצליע נ"ן חפ"כ במקור עם אות נבל"ס צדגש
כמו, שמאלתו צלשון המטה תמיד.

אולם עם כל זאת נאות הוא להקרא צס לשון עזרי אחד שמיחיו
והמדצדים צו המעצדיים, ואין טענה משפת עמים דצ"ס אשר
התיקדו צו, (כי יתכן לומר שהיו מעולם שפת עזרי ושכחם וחסרו ויסדרו)
כי אחר שהסנימו המניחים עליהם וזה לי מלה חדשה או נכדית כי העיקר
הולך אחר ההקמה, וכן יתכן לומר צפעל אחרות יתרום שנהגו צו צעלי
המטה, שהוא פעל מחדש וכן ההמון צעת שהוא או קודם לו גזרוהו
צשיצו משם תרומה אשר דמו היות התי"ו שרשית, (ומה גם היום יתעו
כן הפייטני' כאשר שמענו כן דאינו שמקונן אחד גזר תאגבו משם תאגבו

ואניה (איכה ז'), הלא היא כתובה על ספר הקינות לטי"ת מנחם, וטעה
ז' טעות: א' דומה היות תי"ו תאניה שרשית, ז' הטיל זה נ"ן יתירה
אשר אפס מקום לה לפני נ"ן לדצ"ס מ"צ כי מחוק הלשון להצליע צדגש
כמו מלרים ב"ב יד (סס ה') ולפי חקי הלשון היה לו לומר וכן אגבו
כמו וָאָבו ואצלו פתחיה (ישעיה י') אצל מה היה למקונן שהוא לעשות

אשר לא מלא כרי גאולתו להשלים סדר האלפא ביתא צקינתו לכן נחר לשום
נוספות על הפעל כדרך שנהגו צס, מה שאין זה משפט הלשון ולו חכם
השכיל צקדוק הלשון היה משלים התי"ו צמלת תגיבו צצנין פיעל מנל"ה
ע"ת צצפיתו צפ"ב (איכה ד') והוא מעטם לְתַבְּרָה לַצַּת יפתח (שופטים

י"א) שלקעת יונתן ודש"י ענינו קינה, ויתכן גם המקונן שהוא נשיאות
פניו לחז"ל הוא השגתו, כי ז"ל מ"ד פ' ד': ויתפרו עלי תאנה ארשצ"י
עלה שהציאה תוארה לעולם, פי' מ"כ יללה וצני, וכל זה אינו שיה
לגזור פעל חדש צעצור דרשת הדרש כאמרס ז"ל לשון חכמי' לחוד ולשון תורה
לחוד אף כי הדרש אשר הוא כעין אסמכת' וכעין אל תקרא שנהגו ז"ל לדרוש אין
לסמוך עליו כלל לצנות על פיו צנין חדש או משקל חדש או איזה מוצן חדש,
וכבר תעו צזה פייטני' דצ"ס ופה אפס מקום להעיד עליהם, וקאמס הציאות
המדרשים להכציר מלין ולחדק אלהים חיים כמו שיסך אחד המקוננים צאל
מלא דחמים לך' סיון לאמור מי כמוך בְּאֵלֵּימִים, והוא חידוץ וגידוץ לומר

העמוד הזה אינו רואה ואינו שומע ח"ו, והפייטן הזה שגה לקרוא האל"ף
צחידק אשר לא היתה זאת כוונתם צמדשם (גיטין דף כ"ד) אצל כוונתם
ז"ל היתה על גודל אדיכת אף לרשעים נטעם אמרס ז"ל איזה גזור הכוזה
את יצרו שנאמר טוצ ארך אפים מגזור, ולפ"ז ראוי לנקד האל"ף צפתח
כי הוא מטעם חזק ואמץ ת"א תקיף וְאֵלִים (דברים ל"א) והשם ואמץ נח
(איוב ט') ת"ו וְאֵלִים חילא, וכן הורגלנו צדדז"ל לקרוא האל"ף צפתח,

וכעין זה דרשו שם על פ' מי כמוך חסין יה, וזה שגה או השגה, ובהנה
פיוטים דצ"ס שוגים ומשגים), ויהי מה הנה אכחו רואים צלשוננו וצכל
לשוננו' הגוים פעלים ושמות משתצשים התחדשו מאנשי ההמון הצלתי יודעים
משפט הלשון ההוא, וכלם ינהגו צס כמשכיל כסכל וצני אדם אחד שהוסכמו
המלות ההן צין המדצדים להיות מורים ההודאה שהוא אשר נחש
צס אין קפידא אם לא הונחו צלחות, אשר נעין זו המקרה קרה
ג"כ צלשון העקרא אשר מניחה על צלחות יסדה, ומלחות הלשון הוא הקי"ו
כאמרס

זמננותם, ואחרי שחז'ל הם המה העצרים אשר מלאו את הלשון במדבר,
 והם המה מניחי' אשר הסכימו יחד על ונהגי דרכי שימושי המצטע' ההוא
 ודברו בו זלחות נחת משפט מנהגי שמושי אשר הסכימו עליהם, הנה
 זליספק שלשונם זו תקרא צמס לשון עצרי צהיות מניחיה ודוצריה עצריים.
אולם כל יודע מצין כי לא כלשון המקרא לשון המשנה עם היות ששתייהן
 עצריות, יען דתיהם שונות צמדשיהם ושימושיהם, א' שדשי לשון
 המקרא מיוחדות לעצריים לצד, ומעט מזער מלאו להם דוגמא זלשון
 עם ועם, ושדשי לשון המשנה רוצם לקוחים מלשונות העמים, כמו חיל
 זכא מלחמה מחפשי הצתים לשלול, קראו ז'ל צמס זולשות ע"ש ויחפשת"א
 וזלש, האתלעי צמיו צין כצם לאיל, קראו ז'ל פלגס והוא לשון יוני,
 פלטר מוכר פת נקי זל', מאכל פולטיקין חסוצים זלשון יוני ורומי,
 ללוחית של פלייטין, פלייטין שמן דוקח זל', לגיון מחנה זל', וכיוצא
 צם שדשים דצים לאלפים ולרצוצות לקוחות לזעלי לשון משנה משפת עמים
 דצים משא"כ זלשון המקרא, וגם שימושי אינם עולים נקנה אחד עם
 שימושי לשון המקרא, כי הנה זה מנהג צעלי המקרא המקור מחפ"ב עם
 אות זכל"ס יצוא על צ' פני': א' לברור לברוע ע"ד השלימים, צ' לגשת
 לטענת, אך לא תתצלע הנו"ן לעולם דגש, וזלשון המשנה נאלמה לעולם
 מוצלעת דגש לבוש לבול לבח לשון, ונהה זנחית"א יו"ד ועמו שורש
 לקח מקרא אחד להם צמקרא ללכת לרדת לקחת, וזלשון המשנה נאמר
 לילך לירד ליקח, ולא נדע ניקוד הלמ"ד אם הוא ציירי או צחירק גדול
 להרגיש היו"ד השרשית צמצט, או אם נקראם צחירק קטן הלמ"ד ונצלע
 היו"ד דגש במנהג המקרא דרצים מחפ"י כמו הציב הציב מן יצא יב,
 אשר זה לא יסופק עכ"פ צמלת ליקח שהיו"ד הוא סי' הצחירק הקטן לצד
 והקו"ף דגשה להצליע חסדון הלמ"ד, וכן סז מנהג מאד זלשון המשנה
 לשמש צנו"ן מקום מ"ס הרצוי, ולהיות גזרת כל"א שיה לגזרת כל"ה כאמרם
 ז'ל אין קורין את שמע, מה מלינו, ונהה נהגו ז'ל להרכיז נפעל והתפעל
 כאמרם ז'ל, כתכוון נודמון נפתחה נמדדה, מה שאין כל זה מנהג תמיד
 צמקרא כי אם מעט מזער לא כציר מלאום עד"ז ונקראו צמס זרים.
ובל חכם מצין מדעתו הדנה יותר ממה שפדטנו אשר כלם יעידון יגידון
 שלא כלשון המקרא לשון המשנה, והוא הדבר שאמרנו ז'ל לשון תורה
 לחוד ולשון חכמי' לחוד, וכל חולק על פטונו של זה המאמר לפדש אותו
 צפסע ערמומי ואומר שסניהם עולים נקנה אחד, הוא זה צסתר פנים
 ישא ויחניף צחלקלקות להנחיש בגלוי והמפורסם, ואם יאמר האומר ובי
 מפני שלא דאינו צעלי המקרא משתמשים דדרכי שמושי לשון המשנה נגזר
 אומר שלשון המשנה אינו לשון המקרא, אשר הוא דבר זר כי לא דאינו
 אינו דאיה אחד שלא עזבו אחריהם זולתי ק"ד ספרי הקודש, ואולי מלאנו
 מהם יותר יתכן שצדו דרדים לא יחדלו להשתמש צשימושי לשון המשנה,
 על זה נסיצהו לאמר לא והצא לך אף אתה דאיה שלשון המשנה היא לשון
 המקרא, כי עדן לא הוחזק הדבר, ואם צעצור שהשתוו צקת שדשיהם
 ושימושיהם או דרוצם, הלא כמוהו לשון הארמי מתדמה דרצו שדשי ושימושי,
 הנאמר צעצור זה שהוא לשון מקרא, והנה מדגלל צפי חז"ל לומר לא
 ליסתמע תנא צסום מקום ולא שמעינן, ונהה נאמר אנהנו לא ליסתמע

זלשון הבוא, ועם המצואר צוה שקדם שלשון המקרא הוא יותר לח ומצורר
בעצרי מלשון המענה שהוא ג"כ עצרי, א"כ היה מן הדיון להגיה תפלותינו
מכל תיבה משניית ולהציא מקראית תחתיה צמקום שאפשר, ועב"ז לא שלח
א"ל כ"י יד השגתו צם והניחם כמו שהיו רק העיר עליהם שאינם לשון
מקרא, והנה השואל לועק חמם יסער סער, ידע אף ילדיו על לא דבר,
דון ידיו חוטט טוט בעושה דעה.

(ד) אשר עוד ראיתי שהחנט השואל הוא כנועיר וצא להצין חדשות
ונלודות, דברים טובים ונחומים, אשר עליהם יאמר משל
הקדמוני שהחדשים אינם טובים ובעוטים אינם וודשים, כי הנה הוא מליץ
לו יד זהערה אשר לה שם צלשה תיבות תלמודיות, לדרשן כמין חומר
ההכרזה, ואלו הן אפילו, בילד, מנין, וזה החכם מצין מדעתו שלש
אלה המלות שתיים שתיים צאו, אף אלו, כאי לך, מן חין, הן אלה דבריו
הטובים עתיקים הם, כצר נאמרו וגשנו צמוסף הערוך דף י"ד ע"ז,
ודף ל"ג ע"א, ודף ק"ו ע"א, אך לא טוב היות ניקודו מנין המ"ם צלירי
כמו שנקוד על ידו והוא דבר שנתחדש צזה לא שמענוהו צלתי היום להיות
המ"ם המשמשת לזויה לפני אות זולת אח"הער, לא יקום ולא יהיה כי
ניקוד הקודם ר"ל מנין לא יחייב עכ"פ ניקוד הנמשך ולקרוא מנין,
אחרי השנות המלה מאל"ף לנו"ן, ואנחנו נהגנו לקרוא מנין צחידק המ"ם
שהראוי מן מנין אלא ששינוי המצטא יסכול שינוי התכנה, והוא דבר
הלמד מכלל דבריו הדו"ה צב' לאותיות.

(ה) אחרי הדברים והאמת האלה החרה החזיק כוסח צרבת ליטצ צסוכה
על פי טענות חמשה: (א) אחד שחז"ל תקנו זאת הצרכה,
מסתמא אם היה זה משקל צלתי צרור זלשון לא היו צוחדים צו, (ב) דוגמא
מאלו לו צמקראי קודם, ב"ב"ש קלירא (ישעי' כ"ז), מניח לו לישון
(קבלת ה'), לרוא מפני דוד (ש"א י"ח), (ג) הרגל קריאת הלמ"ד צלירי
המקוצלת צפי כל היא עזר לנו, כי לא שקר נחלו אצותינו, (ד) יגיד
עליו דיעו, והוא הצווי הדומה למקור, ואחר שנאמר הצווי ישוב יתכן
לומר המקור לישב, (ה) דימה לכצות אם קטנת הכמות צלהצ אם גדולה,
כי העיר פליאה אחת גדולה היא אליו צענין צרבת להפריש הלה, ששורש
פרש צצנין הפעיל איננו מורה פירוד כי אם עקילה כמו וכנפעוני יפריש
(משלי כ"ג), והנה החכם ידמה שלהט הפליאה הגדולה יעור עיני הצחינה
עד לא יוכלו לראות זהר הפליאות הקטנות עממה.

והנני אני להשיצ על שאלותיו ולהתיר ספקותיו צרוח משפט וצרוח צאר,
ולא יעשו שום דושם כלל, ואומר: הטענה הא' חלושה מאוד אשר
הונח מניח לומר תדע מהקושא, כי עליה אנו דנין ואם יש מקום
למלת מסתמא, אפס מקום לשום קושא צש"ס כי היא מענה את הכל,
על כן היה א"ל כ"י רגיל להתנות עם מתווכחו צערם יעלה להצ הוויכוח
שלא יהי מקום למלת מסתמא צוויכוח, ומורה לא יעלה ראשם מכל
מאומה כי אם הצחינה השכלית אשר עדיה צאו למשפט היא מענה את
הכל, אף כי כצר התיר א"ל כ"י זה הספק צשאי לעמק צרכה, כי ז"ל

באחדם ז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קלה, על כן דאף ונחמה לקרר צדקיה ליסדעם על שנים ואז על שלשה אופיות לא יותר, והנה נמצאים צו ששים חדשם אנשי ההמון (אשר לא ידעו משפט הלשון) צעלי ארבע או חנוש אופיות, והער שרצ המרצועים והמחונשים מודים על דברים שהמון עם משתמשים צם כמו צקוק, צול, בצעול, דרצן, דרדר, זלול, חרמס, חרץ וזולתם, אלה וכיוצא צם הם דברים שההמון משתמשים והם קראום צממות מצלי צחינה צלחות, ואחר שהוסכמו המרצועים צין המדברים לא דלו צעלי המקרא לשנותם אל דרך הצחות כי לא ידעו מה הוא, והנה מזה הסוג יתכן להיות פעל אחרים שנתחדשה מההמון צימי חז"ל או קודם להם מצלי צחינה צלחות ואחר שהורגל זה הפעל צפי ההמון לא דלו חז"ל לשנותו ושצו להיות שני ששים תרם ורומ מודים מוצן אחד וכמוהו דרים צלשון.

והיה עכ"פ שונה מאת חז"ל לשמור דרך הצחות אם נחקת משפט לשון המקרא, או בצחות לשון המשנה והיו מקפידים על השינויים שלא להרצות צבנות לצלתי הציא זרים צלשון והיו גוערים צמדברים צלשון זר וחדש פן ישוצו להיות מורגלים וידצו הזרים צלשון, כמו שהקפיד ר"י על ד' נחמן צאמרו פורתא דגונדריא הוא דקא עצינדא, וא"ל ר"י מי סביה מעקה דכתיב צאורייתא או מחיכה דאמור רצנן (קדושין 97 מ"ג) ומעטם זה גער ר' יוחנן צאיסי ששנה דחלים צרצוי יו"ד מ"ס ולא אמר דחלות צוא"ר תי"ו כהרגל לשון המשנה, וגער צד' אסי ששנה יין שמסכו גוי (ע"ז 97 נ"ה ע"ג) שהי' לו לומר שמצו כהרגל לשון המשנה והתגללו אלה השלמים לאמר שדעת שפתם צרור מללו כלשון המקרא דחלים מאתים, ולא נמצא צרצוי וא"ר תי"ו צכל המקרא, וכנה מסיכה מורה עירוצ מים ציין צמקרא מסיכה יינה משא"כ מציגה שהוא מורה הדקה וספיכת משקה מה מכלי אל כלי לצד. כמ"ס התום' סס, והשי"ר ר"י לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, כלומר כצד שצ מנהג מארי להרצות דחל צוא"ר תי"ו כמשפט לשון נקצה כי נקצות הנה, וכן כצד הורגל פעל מציגה להודות עירוצ מים ציין, והדקה וספיכה ג"כ, כי לא ידקדקו ז"ל כל כך לקצוע צשפתם תיצות כצלות לפעולות משותפות צכלל וכצלות צאיזה פרע קטן האיכות, כאשר יצשו צעלי המקרא אשר שפתם צרור מללו ויצדילו ציניהם, אשר כן מנהגם על הרצ צהיות הזכר צצל מנקיצתו צסס, לא הקפידו לצדיל ציניהם צסימן הרצוי, אחר שצצד הם כצלים צסס כמו עזים ותישים, דחלים ואלים, אשר כמו זה הדיוקת הלח לא נשמר צלשון המשנה, ועכ"ז הקפיד ר"י על שינוים מדאגה מדצד פן יצואו הערלים ערלי שפה לשנות גס המה ולהציא זרים צלשון צלי דעת משפט הצחות, זה כ"ל צרור צפי' מליצתם לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד.

מכל זה נראה שלשון המקרא אשר צו דצד ה' עם כציאיו הוא יותר נח ויותר מצורר מלשון המשנה שנתחדש אחריו וצאו צו זרים דרים מלשונות העמים ושימושי מצעאס, ואחר שונתקי תפלותינו היו צעלי מקרא הוא עזאל וסיעתו שהיו שנים הרצה קודם צעלי המשנה וכת"ש הרמז"ס ז"ל צד' לראשון מתפלה, אין ספק שחצרום צלשון מקרא, ציותר נח ומצורר שצו, לכן עלינו לצח צתפלותינו צלשון המקרא כמ"ס התו' כמה פעמים ז"ל ליסבא דקרא עדיף, וצאמר נח ויותר מצורר ממנו כמו שפסק הרמז"ס שמדקדקי' צק"ס וצתפלה צכל לשון להתפלל צלשון הלח והמצורר יותר צלשון

(ו) ועל דבר העסק והמדרגה אשר חשב בהגהת לעשות ד"ת, אין התשובה שורה בנזק הזמן, כי כל מי שעניו צריכה לו הוא זה יראה שאין דבריו ממש, כי הרה עמל וסתירה ויתרוללו הסותרים בקרב השגתו וילך שקר, כי הנה זה לשון השואל ראשון אין הוראות ענין מלת התעסקו מלשון ריצ ומלה כו', וכן הוא דעת אונקלס דש"י והדאצ"ע וד"ק ושאל המקדקי' ומפרשי המקרא ואין פולה תהומתפלף להוליא המלה הזאת מענין עסק שדבריו חז"ל עכ"ל, ובמחילה מכבוד השואל, שקר ענה צם כי ז"ל הרד"ק צודק עסק, והתפעל כי התעסקו עמו, ענין טריקה ערעור מדרז"ל וינאו עליה עסיקים פי' מעדעד לומר שלי הוא עכ"ל. הראצ"ע כתב ז"ל: עסק ידוע דבריו קדמוניו, ובמוסף הערוך ערך עסק ז"ל ושואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין פי' עדעורין (א"צ כי התעסקו עמו ת"א התעסקו עמיה) עכ"ל, והרב החכם ר' משה דעסוי תובס עסק (לאנק=ברונען), הרי שאלה כלם השוו הוראת עסק הנאמר בתורה עם עסק הנאמר דרז"ל לומר שגניהם מודים הוראת שתיס טריקה ועדעור הפך ממה שהעיד השואל, ולא די זה שדבריו סותרים דברי המפרשים ושקר ענה צם, אלא שהוא סותר את עצמו צמם שכתב אחר זה, זה לשונו: הרי שקעת המקדקי' והמפרשים בהוראות מלת התעסקו מסכמת לדעת הפוסקים בכוונת דברת לעסוק ד"ת ושאין הצדל כלל צין מלת התעסקו הנתוצם צסי"ן וצין השורש הזה הנזכר תמיד דרז"ל צסמ"ך עכ"ל, והננו דואים שהשגתו מזויפת מתוכה יען קננו זה השקר והסותרים בשלוש ישכנו נאחים יחדו אין פרץ ואין לוחה בהשגתו, וזאת היא נפלאה צעיני, החכם יענה דעת דוח, אצל צלחת אמר א"א כ"י צסוף סדר הסליחה צמליצה הנקדחת פצע ארש, שיד התסוקה נשטה זאת, כי אמנם בן דרך כל מי שדרכו לילך ולהשיג ולהתפאר צהשג יד, להיות תסוקתו גדולה מהשגתו, ולכן איננו דואה חוצ לעצמו כי עניי הכבוד המדומה מאמילים זהר האמת והוא הדבר שלא חש א"א להשיצ על כונו חלה ההשגות כי זיופם נראה צעילי לכל מי שעניו צריכה לו, ואני לא יכלתי להתאמק כי דרך בעדים לי.

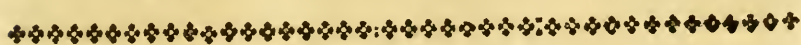
(ז) אולם צידון הקדיאה צסי"ן או צסמ"ך, הנה אין הצדל צמצטא ציניהם, ומה יתרון לצעל הלשון כי אם דאות עיניו, ואחר שצעל הדין הודה שעסק ועסק מקדא ומשנה שוים צמוצן, והמהצואר צמה שקדם שלשון המקדא הוא יותר נח ומצודר צקדיאה וצמצתצ מלשון המושבה, א"כ הדין נותן להיות המכתצ לעשות צסי"ן, ואין טענה מהצנין החדש, כי הנה אחנו צנינים דצים חדשים צתפלותינו והמה צבתוצים כאשר העיד עליהם א"א כ"י חיש חיש על מקומו לאמר אין לו צנין צעצרי או איננו על צנינו צעצרי, וגם זה נעור ועומד על מקומו, והעצרי להתעסק, (יעוי' ויעתר יצחק סי' כ"ד). קינצי לצדדים, שלום מכל עצדים, לדורשי לשון עצדים, ולהחכם השואל ומי צעל דצדים, ולכל ישראל חצדים, מן הצעיר הצעירים.

היום עש"ק ח' דר"ח מרחשון תקמ"ת לט"ק.

שיימא שלמה במ' יצחק לבית לוי מסאטנאב י

שם ואם הם ז"ל הורונו נוסח הצדקות, צהרגל לשונם לשון המשנה כדורנו
ועלינו לתקנם כלשון המקרא, אשר בן חשדו ז"ל, הטענה הב' אשר ענן
מענין הדוגמא אשר מלא, כזר הביאה א"ל כ"י צסי' הכ"ל כי ידע שכל
טוען יטעון עליו צדק זאת הדוגמא, ושם הנה על קדקוד זאת הטענה,
זה החכם מלהצטו ההשגה עיניו השע לראות צסי' הכ"ל, הטענה הג'
צטולם נמשך לציטול הכ"ל, אף כי אפס מקום לסמוך על הקצלה צקריאה
צמקום שיש לחוש לטיצוס כי הוא דבר המלוי ודגיל מאל להשתצט צפי
הסמון או סגנה מאל המסדרים והעביהים, וכל יודע מצין צהגהות
התפלה והסליחה שהגיה אלוני אצי כ"י, הוא זה יצין כי לא שקר מליו,
ומה גם שיקוד ליש צד' נקודות איננו דומה אפי' לאחד הזרים הד'
המלאים צמקרא ב"בבוש, ל"יסוד, ל"ישון, ל"רוא, וגם אלה הזרים יתקן
היותם שמות כמו יסוד המצנח (ויקרא ד') לבלתי ירוא את ה' (יהושע כ"ז)
וצא השם צמקום המקור, הטענה הד' משיווי הלווי עם המקור, לא
שרידא ולא קיימא כי לא זו שאין לו אפי' עד אחד צמקרא צנפ"י, אלא
אף זו שיש לטעדים לאלפים אשר יעמדו נגדו לרדת לצקת ללכת לרעה
ונכה כל נחי פ"א יו"ד זולת הד' זרים הכ"ל, והנה לשבת עם צבל"ס
וצלתו הלא המה צבתוצים פ"ז פעמים, וליש צין גם אחד צבתוצים,
ואיך נדחה פ"ז עדים ולצטא פי זדות על פי טענותיו אלה החלושות,
והנה נראה צעליל שדק א"ל כ"י צזו ההגהה, והצאת ראה עליה היא
כמו שיצא ראה על הלחם והצמר והיין שהם משציעים ומוליקים דם
עוצ, הטענה הה' על דבר הפליאה שהתפלל מפלאות תמימי דעים
צנוסח צדכת להפדים חלה, לא עלינו תלונתו אף כי היא לא לעזר ולא
להועיל למו צהשגמו על א"ל כ"י, ואני אמרתי צחפזי שגשתצסה צפי
הסמון לקדוא להפדים צסי' כי הנכון היות קריאתו צסי' מטעם הלא
פרוש לרעצ לחמך (ישעיה כ"ח) ומאלנו ההפעיל מעינינו מפרקת פרסה
(ויקרא י"א). אך אצטל דעתי מפני דעת הבאונים אשר כזר התעוררו על
זה ואמרו שהיא מלה אדמית מתוקנת על דרך העצדית כי היא מטעם
תדומה שת"א אפרשותא, אף כי אחד שמאלנו צבתוצים הנפעל מטעם
הפירוד כמו צתוך לאנו בפרשיות (יחזקאל ל"ד) שפי' נפרדות זה מזה,
וכן ואלת פדשת הכסף (אסתר ד') פי' פדיתת הכסף שהפריך משלו לפת
למלך, הנה נקל להוציא ההפעיל צמוצו כי הנה צנינים חדשים דצים
צתפלותינו כמו שהעיד א"ל צהגהותיו, וזאת הצדנה הואיל ואתא לידן
כימא צה מלתא, הנה נפלה מחלוקת צין הפוסקים צנוסחה י"א להפדים
חלה, וי"א להפדים תדומה חלה, וי"א ששניהם באלל לא עוצים מפני
ההפסק יעוין יו"דע סי' שכ"ח צע"ז וצ"ך, ואשר יראה לי הוא אחד
שהבתוצ אומר ראשית עדיסותיכם חלה תרינו תדומה (צמדצ ע"ו) ות"י
חד מן עשרין וארצע תפרסון אפרשותא, וכן ת"א והאשכנזי וכן פי' דש"י
ז"ל א"ב זכינן לקין שגכון לומר להפדים חלה תדומה, פי' להפדים חלה
אלת תדומה, ואף כי א"ל כ"י הציג צסדר תפלה ויעתד ילחק הכוסחא
תדומה חלה כדעת הס"ך, צמחילת כצורו לא ידע צעיניו השגתי ויודה
על האמת כי היא ישרה צעיניו.

נאום הכותב הנה עוד תחת ידי תשובות על דבר שאלת השואל ה"ה הרצני המדקדק
 מהו 'טובי' גוטמאן מפועטקוץ אשר שאל על חיות הגהות שכתב
 ח"ח צמד תפלה ויעתר ילחק, ואם יתנו לי מנהיגי החזרה מקום ציון שורות
 מכתבים, אזי ארחם להדפיסם כרסיון ח"ח נ"ו אשר רגל על לשונו לומר חכם צני
 ושמח לצי והסיו חורפי דבר, וה' ירחמי נפלאות ותורתו חכ"ר, שלמה הג"ל.

משלי מוסר.

האשה והדבורה

כער האשנב אשה נשקפת,
 ותרא דבורה קטנה מעופפת
 על כל עלי וטרפי הצמחים
 ליעוק הדבש ומתוק מהפרחים
 ותאמר האשה אל הדבורה
 שיעמי נא אלי נמהרה!
 איך לכל פרחי הגן תשוקקי,
 ומכלם הדבש תמצי ותיעקי,
 אולי פורים בין הגפן ותאנה.
 שרשי פקועת ראש ולענה,
 הלא מות בקרבם? לכן תגירי,
 האם ממות לא תפחדי?
 ותען הדבורה כי הגבירה!
 כמוך כמוני ממות אירא,
 אך דעי! רק המתוק ינקתי,
 והארס והמר בתוכם הנהחתי!

החכמים בעיניהם, כהבליהם כעמוני, (ה)
 ותחת רדפי חכמה הרדיפוני,
 לאמר: מלחמה אל תאכל ותטעם,
 כי מרה תמצא בה אחר הנועם,
 גם חמת תנינים וראש פתנים יינה,
 כל שומר נפשו ירחק ממנה!
 השיבותים: שמעו נא המורים! (ז)
 אני אעשה, כאשר תעשינה הדבורים,

אהרן האללי

(ה) הבל ונחורגס פה אבערגלויבען, פֿאַראורטהייַל.
 (ז) המורים מתורגס פה זיטטען-ריכטער, לעהרער, כמו ולהורדת נתן צלזו וכו'.

NOT FOR
HOME CIRCULATION

141322

B. and J. University Library

RESTRICTED
CIRCULATION

